

Tekno-Ortaçağ: Deccal
Düzenine Karşı Mehdi
Düzeni

Güneş Kültü; Ateş-Işık-
Altın-Aydınlık-Nur

İnsanın Mükerrerem
Olduğuna İnananlar
Birleşmeli!

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

TEMMUZ 2025

*TURAN KIŞLAKÇI *ANDREW CORBETT *PHAR KIM BENG-LÜTFİ HAMZA *DR. ZEYNEP MÜNTEHA KOT
*KAI MORA *ZOLTAN ISTVAN *HENRIQUE MARINO *M. MÜCAHİD SAĞMAN *KAT EGH DAMIAN
*SCOTT W. STERN *BRAHMA CHELLANEY *JONAH RASKIN *DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR *NIC ROWAN
*IAN GARNER *JOSE NINO *CHRISTOPHER CLARK *JEFFREY D. SACHS-SYBİL FARES *JOSH HERRING
*HEATHER A. CONLEY *MUJTABA RAHMAN *ROBIN BERJON-CORI CRIDER *DR. MEHMET RAKİPOĞLU
*OSMAN KEPENEK *SYLVIA MONKHOUSE *CENGİZ SÖZÜBEK *PROF. DR. EROL GÖKA *JUDE RUSSO
*R. LEVENT IŞIK *AYŞE ÇEKİÇ *ADNAN BOYNUKARA *SELÇUK KÜPÇÜK *KEMAL ÖZTÜRK
*GEORGE FRIEDMAN *BEKİR GÜNDOĞDU *AHMET ÖZCAN *DR. MUHAMMED ERKAN KARABEKMEZ
*DR. MUSTAFA EKİCİ *BAHA CEVDET *OWEN JONES *ERTUĞRUL BAŞER *MUHAMMED ALİ ACAR
*SEVRANUR YETKİN *AHMET ÖZCAN *AHMET DEMİRHAN *YASİN DEMİRHAN

Dergi Adı: Kritik Bakış
Sayı: Temmuz 2025
Yayın Periyodu: E-Dergi
Yayın Türü: Siyaset, Jeopolitik, Felsefe

Yayın Ekibi
Genel Yayın Yönetmeni: Ahmet Özcan
Sorumlu Müdür: Bekir Gündoğdu
Yayın Danışmanı: Ramazan Yıldırım

Editörler:
Cengiz Sözübek
Cüneyt Güven
Abdullah Miroğlu
Yavuz Aslan
Ali Karakuş

Sanat Yönetmeni: Serkan Sarıkaya
Grafik-Tasarım: Abdullah Başığit
Sosyal Medya yönetmeni: Nezir Doğan, Ömer Gündoğdu
Redaktör: Ayşe Doğu

Katkıda Bulunanlar:
Meliha Çelik
Sevranur Yetkin
Yaren Gündoğdu
Yusuf Arslan
M. Akif Yıldırım
Ahmet Özgür Mut
Berhan Altaş
Sena Balkan
Mustafa Ekici

Çevirmenler:
İngilizce: Ali Karakuş, Yavuz Aslan
Almanca: Meryem Ferah
Arapça: Aşur Çuha
Fransızca: Seda Nur
İspanyolca: Yasin Demir

Yayın ve İletişim Bilgileri
Yayıncı Kuruluş: Sencer Ajans
Yayın Yeri: İstanbul
E-posta: kritikbakisdergi@gmail.com

SOSYAL MEDYA HESAPLARI:

YOUTUBE:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

X:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

ALM : @kritikbakis_de

FR : @kritikbakis_fr

ARB : @kritikbakis_arb

İNSTAGRAM:

TR : @kritikbakis

ALM : @kritikbakis_de

ENG : @kritikbakis_eng

FR : @kritikbakis_fr

ARB : @kritikbakis_arb

WHATSAPP:

Kanalı Görüntüle

TELEGRAM:

Kanalı Görüntüle

FACEBOOK:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

<u>TURAN KIŞLAKÇI</u>	<u>TEKNO-ORTAÇAĞ: DECCAL DÜZENİNE KARŞI MEHDİ DÜZENİ</u>	<u>03</u>
<u>ANDREW CORBETT</u>	<u>NATO ZİRVESİ, AVRUPA VE ABD'NİN ARTIK ORTAK BİR DÜŞMANA SAHİP OLMADIĞINI GÖSTERİYOR</u>	<u>06</u>
<u>PHAR KIM BENG-LÜTFİ HAMZA</u>	<u>MALEZYA GÜNEY ÇİN DENİZİ ÜZERİNDE SESSİZCE TÜRK İHA'LARINI UÇURUYOR</u>	<u>08</u>
<u>DR. ZEYNEP MÜNTEHA KOT</u>	<u>KANDİNSKY BİZİ NEDEN TERK ETTİ?</u>	<u>10</u>
<u>KAI MORA</u>	<u>İSLAM'IN ALTIN ÇAĞI'NDA TİMBUKTU'NUN YÜKSELİŞİ</u>	<u>13</u>
<u>ZOLTAN ISTVAN</u>	<u>YAPAY ZEKA ÇAĞI İNSANLARI SİYASİ OLARAK SOLA MI KAYDIRACAK?</u>	<u>15</u>
<u>HENRIQUE MARINO</u>	<u>“KRİSTOF KOLOMB, BİR YAHUDİ DÖNMESİ MİYDİ?”</u>	<u>17</u>
<u>M. MÜCAHİD SAĞMAN</u>	<u>KÜRESELLEŞME VE YERELLİK ARASINDA BİR SAVAŞIN ANATOMİSİ</u>	<u>21</u>
<u>KAT EGHDIAMIAN</u>	<u>TÜM DİNLER TEK BİR GERÇEĞİN TEZAHÜRLERİ Mİ?</u>	<u>24</u>
<u>SCOTT W. STERN</u>	<u>AĞIR ÇEKİM, SİNEMANIN EN BASKIN ÖZEL EFEKTİ HALİNE NASIL GELDİ</u>	<u>26</u>
<u>BRAHMA CHELLANEY</u>	<u>ÇİN'İN TİBET'E YÖNELİK TEHDİDİ KÜRESEL BİR ENDİŞE KAYNAĞI</u>	<u>29</u>
<u>JONAH RASKIN</u>	<u>VİRGİNİA WOOLF'UN İMPARATORLUĞUN ÇÖKÜŞÜNÜ ANLATAN MODERNİST BAŞYAPIT</u>	<u>31</u>
<u>DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR</u>	<u>ORTADOĞU'DA POLİTİK KİTLESEL AKTİVİZMİN SONU MU?</u>	<u>34</u>
<u>NIC ROWAN</u>	<u>HELİKOPTER EBEVEYNLİK</u>	<u>37</u>
<u>IAN GARNER</u>	<u>RUSYA'NIN İRAN İLE ARASI NEDEN AÇILDI?</u>	<u>41</u>
<u>JOSE NINO</u>	<u>AMERİKA'NIN YENİ HİNT ÜST SINIFININ KÖKLERİ</u>	<u>43</u>
<u>CHRISTOPHER CLARK</u>	<u>MODERNİTENİN SONU</u>	<u>46</u>
<u>JEFFREY D. SACHS-SYBİL FARES</u>	<u>KAPSAMLI BİR ORTA DOĞU BARIŞI'NIN VAKTİ GELDİ</u>	<u>51</u>
<u>JOSH HERRING</u>	<u>SONSUZ CAZİBE: TANRILAR GİBİ OLMAK</u>	<u>53</u>
<u>HEATHER A. CONLEY</u>	<u>ARKTİK BÜYÜK OYUNU: AMERİKA NEDEN KAYBETME RİSKİNİ ALIYOR?</u>	<u>56</u>
<u>KRİTİKBAKIŞ-SÖYLEŞİ</u>	<u>BUGÜN MÜSLÜMANLAR İÇİN AHLAK BİR BEKÂ MESELESİDİR.</u>	<u>60</u>
<u>MUJTABA RAHMAN</u>	<u>MACRON'UN HALEFLİK SORUNU</u>	<u>69</u>
<u>ROBIN BERJON-CORI CRIDER</u>	<u>DİJİTAL EGEMENLİK PAZARLIK KONUSU OLAMAZ</u>	<u>71</u>
<u>DR. MEHMET RAKİPOĞLU</u>	<u>İSRAİL'İN ÇOCUK SOYKIRIMI</u>	<u>73</u>
<u>OSMAN KEPENEK</u>	<u>AZERBAYCAN-RUSYA KRİZİ VE TÜRKİYE</u>	<u>76</u>
<u>SYLVIA MONKHOUSE</u>	<u>BBC'NİN BİR SOYKIRIMA YOL AÇTIĞINI ASLA UNUTMAYACAĞIZ</u>	<u>80</u>
<u>CENGİZ SÖZÜBEK</u>	<u>RUS-AMERİKAN HIZ TRENİ</u>	<u>82</u>
<u>PROF. DR. EROL GÖKA</u>	<u>UMUDA İMKÂN ARAMAK</u>	<u>84</u>
<u>JUDE RUSSO</u>	<u>TRUMP, SURİYE KONUSUNDA DOĞRU HAMLEYİ YAPTI</u>	<u>87</u>
<u>R. LEVENT İŞİK</u>	<u>KEYNES NE DEDİ?</u>	<u>89</u>
<u>AYŞE ÇEKİÇ</u>	<u>SELAHADDİN EYYÜBİ'NİN KUZEY SURİYE POLİTİKASI VE HALEP İLE MUSUL'U ZAPTI</u>	<u>90</u>
<u>ADNAN BOYNUKARA</u>	<u>POLİTİKASIZLIĞIN KONFORU: TERÖRSÜZ SİYASETİN ÇIPLAK GERÇEĞİ</u>	<u>98</u>
<u>SELÇUK KÜPÇÜK</u>	<u>‘KÜLTÜREL İKTİDAR’, TÜRK SAĞI, 1970’LER VE TÖMFED</u>	<u>101</u>
<u>KEMAL ÖZTÜRK</u>	<u>‘YENİ DÜNYA DÜZENİ’ YIKILIRKEN</u>	<u>104</u>
<u>GEORGE FRIEDMAN</u>	<u>YAKLAŞAN DEMOGRAFİK KRİZ</u>	<u>106</u>
<u>BEKİR GÜNDOĞDU</u>	<u>‘MÜBAREK CUMA’</u>	<u>108</u>
<u>ANKARA ENSTİTÜSÜ</u>	<u>PKK'NİN SİLAHSIZLANDIRILMASI: SÜRECE HALK DESTEĞİ YÜZDE 70</u>	<u>110</u>
<u>TURAN KIŞLAKÇI</u>	<u>‘OSMANLI İMPARATORLUĞU GERİ DÖNMEYECEK’</u>	<u>112</u>

İÇİNDEKİLER

Kritik Bakış

<u>AHMET ÖZCAN</u>	<u>GÜNEŞ KÜLTÜ; ATEŞ-İŞİK-ALTIN-AYDINLIK-NUR</u>	<u>114</u>
<u>PROF. DR. EROL GÖKA</u>	<u>İNSANIN MÜKERREM OLDUĞUNA İNANANLAR BİRLEŞMELİ!</u>	<u>120</u>
<u>DR. M. ERKAN KARABEKMEZ</u>	<u>FİLMLEERLE ABD TARİHİ (1)</u>	<u>123</u>
<u>DR. MUSTAFA EKİCİ</u>	<u>TOPRAĞIN HAFIZASI</u>	<u>125</u>
<u>BAHA CEVDET</u>	<u>‘İKİNCİ CUMHURİYET’ ŞİMDİ GERÇEK Mİ?</u>	<u>127</u>
<u>OWEN JONES</u>	<u>BBC ÇALIŞANLARI: İSRAİL YANLISI HALKLA İLİŞKİLER YAPMAYA ZORLANIYORUZ</u>	<u>129</u>
<u>ERTUĞRUL BAŞER</u>	<u>BİR FATİHA: ARKADAŞIM AHMET AŞIK’IN RUHUNA MEKTUP*</u>	<u>132</u>
<u>SELÇUK KÜPÇÜK</u>	<u>15 TEMMUZ, “İSLAMCI MÜZİK” VE DEMOKRASİ MEYDANLARININ SANATÇISI OLARAK YILDIZDOĞAN</u>	<u>136</u>
<u>MUHAMMED ALİ ACAR</u>	<u>NECİD ÇÖLÜ’NDE ANAYASAL DÖNÜŞÜM MÜMKÜN MÜ?</u>	<u>139</u>
<u>KRİTİKBAKİS</u>	<u>BOGOTÁ’DAN GAZZE’YE SELAM!</u>	<u>143</u>
<u>DR. MUSTAFA EKİCİ</u>	<u>TEMMUZ’UN KANI</u>	<u>145</u>
<u>SEVRANUR YETKİN</u>	<u>ARAP DEVLETLERİNİN ACZİYETİ</u>	<u>148</u>
<u>AHMET ÖZCAN</u>	<u>ENDÜLÜS KORKUSU, SELÇUKLU RÜYASI</u>	<u>151</u>
<u>DOC. DR. NECMETTİN ACAR</u>	<u>ARAP ASİRETLEER SÜVEYDA’DA; MİLLİYETÇİLİK YENİDEN DOĞARKEN</u>	<u>157</u>
<u>ADNAN BOYNUKARA</u>	<u>SÜVEYDA’DA YAKILAN FİTİL</u>	<u>160</u>
<u>KEMAL ÖZTÜRK</u>	<u>TÜRK, KÜRT VE ARAP İTTİFAKI</u>	<u>163</u>
<u>R. LEVENT İŞİK</u>	<u>İNDİRİLEN FAİZ VE ÖDENEN FAİZ</u>	<u>165</u>
<u>TURAN KİSLAKÇI</u>	<u>SÜVEYDA: KÜÇÜK ŞEHİR, BÜYÜK PLAN</u>	<u>167</u>
<u>DR. M.ERKAN KARABEKMEZ</u>	<u>FİLMLEERLE ABD TARİHİ (2)</u>	<u>169</u>
<u>ADNAN BOYNUKARA</u>	<u>FESİH SÜRECİ VE SORUMLULUK DİLİ</u>	<u>171</u>
<u>AHMET DEMİRHAN</u>	<u>KAMUSAL ENTELEKTÜELLER NİYE KAYBOLDU?</u>	<u>174</u>
<u>YASİN DEMİRHAN</u>	<u>ORTADOĞU BİR BUÇUK DEVLETTİR</u>	<u>177</u>

TURAN KIŞLAKÇI

www.kritikbakis.com

Tekno-Ortaçağ: Deccal Düzenine Karşı Mehdi Düzeni

Dünya tarihinin belki de en tuhaf, en karmaşık ve en kaotik çağını yaşıyoruz. Bir yanda dev teknolojik atılımlar; diğer yanda akıl almaz bir ruhsal çöküş... Küresel köyde birbirine bağlanan milyarlarca zihin, ironik bir şekilde iç içe geçtikçe yalnızlaşıyor, çözülüyor ve derin psikolojik bunalımlar içinde savruluyor. İnsan, yeryüzünde hiç bu kadar saydam, izlenebilir ve programlanabilir olmamıştı. Ve bu yeni düzenin adını birçoğu artık fısıltıyla değil, apaçık bir kabulle söylüyor: Deccal Düzeni... Modern stratejistler, Peter Thiel'den Aleksandr Dugin'e, Dennis Small'dan Leo Strauss'a kadar pek çok isim, yeni dünya düzenini kavrayabilmek için Deccal, Mehdi ve Mesih gibi kadim sembolleri yeniden gündeme taşıyor. Çünkü bu kavramlar, yalnızca teolojik figürler değildir; insanlık tarihinin karanlık dehlizlerinde şekillenmiş psikolojik, politik ve metafizik kodları açığa çıkaran anahtar kelimelerdir. Ve her karanlık düzenin kalbinde saklı bir diriliş müjdesi vardır. İslam düşüncesinde Deccal, ne kadar bir yıkım, bir çürüme, bir hakikat tahrifatı ise; Mehdi o kadar bir inşa, bir ihya, bir hidayet çağrısıdır. Deccal çöl gibidir; Mehdi ise bir pınar...

Deccal: Yıkımın Hızına Kapılmış Bir Medeniyet

Deccal kelimesinin kökü DCL'dir. Dicle Nehri'nin adı da aynı harflerden türemiştir: hızlı akıp giden, önüne

kattığını yıkan, etrafını tarumar eden... Tıpkı bugünün küresel kapitalizmi, tekno-feodalizmi, dijital diktatörlükleri gibi. Deccal düzeni, hakikati örter; yalanı bir ideolojiye, propagandaya, algoritmaya dönüştürür. Hakikati manipüle etmeye çalışan troller de Deccal'in ordularını temsil ederler.

“Mesihü'd-Deccâl” kavramına doğrudan değinmedim, çünkü bana göre Batı uzun zaman önce onun ruhuyla özdeşleşmiş durumda. Batı, ezoterik inançlarla ve mistik akımlarla o kadar derinden birleşti ki, bu unsurlar artık Batı'nın düşünsel ve siyasi kimliğinin ayrılmaz bir parçası hâline geldi. Orta Çağ'daki Haçlı Seferleri – din savaşı kisvesi altında yürütülse de – modern sömürgecilikten bugünün “seçilmiş halk / üstün ırk” ya da “demokrasi / medeniyet” adına yürütülen savaşlarına kadar uzanan çizgi, yıkıcı bir modeli açığa çıkarır. Bu savaşlar yalnızca hedef halkları değil, Batı'nın kendi ahlaki ve ruhsal dokusunu da yok eder.

Batı'nın kültürel ve medeni narsisizmi, kendisini ahlaki ve medeniyet olarak üstün görmesi, onu bu yıkıcı yoldan geri dönemez hale getirir. Bu kibir, “ilerleme” ve “modernite” anlatılarıyla beslenir ve Batı'nın kendi tarihî hatalarından ders almasını engeller. Siyonizmin, Batı'daki siyasi ve ekonomik karar mekanizmalarını – dış politika, medya ve finans üzerinden – giderek daha

fazla etkilemesiyle birlikte Batı, sistemli bir şekilde adeta “Deccal’in kucağına” doğru sürüklenmektedir. Bu dünya; ruhsal kaosun, teknolojik ve finansal tahakkümün hüküm sürdüğü bir yapıdadır ve Batı’nın kendisi bile bu karmaşayı artık anlayamaz hâle gelmiştir. Bana göre Batı’nın Deccal’in ruhuyla bu denli özdeşleşmesi bir mecaz değil, tarihî ve kültürel olarak kökleşmiş bir süreçtir.

Rönesans döneminde geleneksel Hristiyanlığın yerini alan ezoterik akımlar — Giordano Bruno gibi filozoflar ve Kabalistik etkiler — bu süreci başlatmış, modern çağlarda ise sekülerizm bir “yeni din”e dönüşerek teknolojiyi, piyasayı ve iktidarı kutsamıştır. Bu ruh, sömürgecilik projelerinde, dünya savaşlarının vahşetinde ve günümüz çatışmalarında kendini apaçık gösterir. Siyonizm burada yalnızca siyasi bir ideoloji değil, Batı elitlerinin zihniyetini şekillendiren daha geniş bir ezoterik dokunun parçasıdır. Ortadoğu’daki savaşlar gibi “dini” veya “jeopolitik” gerekçelerle sunulan çatışmalar, aslında fiziksel dünyanın ötesindeki hedeflere hizmet eden birer araçtır.

Bu çatışmalar, sadece siyasi yanlışlar değil; Batı’nın kendi ruhsal çöküşünü de temsil eder. Deccal’in hüküm sürdüğü bu dünya — yönetilen kaos, teknolojik tahakküm ve anlamsızlaştırılmış insanlıkla — sadece dışarıyı değil, Batı’nın özünü de yıkıma götürmektedir.

Strauss’un ve Schmitt’in Aynasında Deccal’in Maskesi

1973’te ölen Alman Yahudisi kökenli Amerikalı siyaset felsefecisi Leo Strauss’un dediği gibi: modern liberalizm, dost-düşman ayrımını yok ederek siyaseti, dini, insan kimliğini anlamsızlaştırır. Deccal burada bir şahıs değil, bir süreçtir: varoluşsal çatışmayı siler, her şeyi griye boyar. 20. yüzyılın en tanınmış ve en tartışmalı Alman hukukçularından olan Carl Schmitt’in belirttiği gibi, her topluluk bir düşmana ihtiyaç duyar. Deccal düzeni, bu ihtiyacı suni iç çatışmalarla, sahte kutuplaşmalarla tatmin eder; ama gerçekte herkes aynı teknokratik feodalizmin dışıdır.

Peter Thiel ve Tekno-Deccâl

PayPal, Palantir Technologies ve Founders Fund’ın kurucu ortağı Peter Thiel, Roma Kulübü’nün 1972’de yayımladığı “Büyümenin Sınırları” raporuna rağmen sınırsız büyümeyi savunur; çünkü Deccal mantığı, sınırlara tahammül edemez. Doğa tükenir, insan tükenir, ama sistem durmaz. Bu, 60 km hızla gitmesi gereken bir aracı 1000 km’ye zorlamak gibidir: metal yanar, insan ruhu parçalanır.

Thiel, Palantir gibi toplu gözetim araçlarının açık destekçisidir. Kendi uyarısıyla çelişir: “Deccâl boynuzlu ve siyah çizmeli gelmeyecek; iklim krizi ya da yapay zekâ korkusu gibi bahanelerle meşrulaştırılmış bir Mesihçi bürokrat olarak belirecektir. Bu figür, küresel kaosı yönetmek için rasyonel ve merkezi bir dünya hükümeti önerir.” Ancak çelişki şudur: Thiel’in finanse ettiği araçlarla bu sistem çoktan kurulmuştur. Deccâl gelecekte değil, halihazırda aramızdadır — sistemin yarattığı tehlikelere “çözüm” kılığında. Thiel meseleyi keskin biçimde teşhis eder ama çözümünü yine

teknokapitalist bir “aydınlanmış kapitalizm” önerisindedir: düzenlemelerin azaltılması, riskin artırılması, girişimci elitlerin liderliği... Oysa bu vizyon, zaten bugünkü kâbusu doğurmuştur. Böylece teknokratın sunduğu ikili seçenek karşımıza çıkar: Deccâl’in diktası mı, yoksa kıyamet kaosu mu?

Ve bu düzen, yalnızca Batı’nın finans koridorlarında değil; kalplerin haritasında, zihinlerin kodlarında gizlenir. Metaverse bir cennetse, bu cennet sahte bir cennettir: sonsuz mutluluk değil, sonsuz yalnızlıktır...

Dugin ve Small: Çöküşü Gören Stratejistler

Putin’e yakınlığıyla bilinen Rus siyaset bilimci Aleksandr Dugin, Rusya’yı Deccal’in önünde bir “katihon”, yani frenleyici kale olarak konumlandırır. Ama o bile bu imparatorluğun bir gün yıkılacağını bilir. Bu çöküş kaçınılmazdır; çünkü Deccal düzeni insanın ruhunu kemirir, onu tarihsiz, bedensiz, kimliksiz bir veriye indirger. Silicon Valley’den konuşan Thiel’in aksine, Dugin imparatorlukçu bir eskatoloji geliştirir. Ona göre Rusya sadece bir millet değil, Deccâl’in gelişini engelleyen Katihon’dur. Bu fikir Bizans ve Pavlusçu gelenekten beslenerek Moskova’yı “Üçüncü Roma”, yani küresel entropiye karşı son ruhani kale ilan eder. Ancak Dugin’in vizyonu trajiktir: İmparatorluk bir gün yıkılacak, onunla birlikte dünya da. Rusya’nın görevi modern dünyayı kurtarmak değil, çöküşünü geciktirmektir. Her gecikmiş gün, insan ruhu için kazanılmış bir gündür. Dugin yalnızca dış düşmanları değil, sahte iç direnişleri de teşhir eder: MAGA hareketi, radikal Siyonizm, DAESH ve Hindutva; bunlar ona göre küresel çarpışma senaryosunun kontrol altındaki aktörleridir. Nihai hedef: insanlığın yerini alacak bir post-insanlık düzenini meşrulaştıracak küresel nükleer savaştır. Dennis Small, EIR News’te uluslararası analizlerden sorumlu deneyimli bir isimdir. Onun bakış açısına göre Pandora’nın kutusundan çıkan şey bir ideoloji değil, maddi ve ahlaki temelden yoksun spekülasyon para sisteminin çöküşüdür: kâğıt dolar, sabit kriptolar, kumarhane kapitalizmi...

Trump’ın İran’ı bombalaması jeostratejik değil, mali iflası örtme çabasıdır. Sabit kriptoların yasallaştırılması, özel şirketlerin kendi paralarını basmasına ve egemen devletin sona ermesine yol açar — bu bir cumhuriyetin değil, yeni bir feodalizmin doğuşudur.

Trump sistem dışı değildir; sistem tarafından yutulmuştur. Ama Small karamsar değildir: LaRouche’tan esinle yeni bir küresel sistem önerir: maddi kalkınma, uygarlıklar arası iş birliği ve armonik çoğulluk. Bu ütopya değil, mali Deccâl’e karşı gerçek bir alternatiftir.

Mehdi Düzeni: Yeniden İnşa Edilen İnsan

Bütün bu kaosun ortasında Mehdi kavramı, bir şahıstan ibaret değildir. Etimolojik kökü “hidayet”ten gelir: hakikati gizleyen değil, açığa çıkaran; insanı karanlıktan aydınlığa taşıyan... Mehdi düzeni, teknik bir devrim değil; ruhsal bir uyanıştır...

İslam medeniyetinin altın çağlarında görülen bu düzenin izleri Bağdat’taki Beytül-Hikme’den Kurtuba’ya,

Toledo'ya kadar uzanır. Orada bilim, dinin düşmanı değil; adaletin, hikmetin ve insan onurunun hizmetindedir. Batı bağlamında insanlık, tüketimcilik, toplumsal çözülme ve teknolojiye aşırı bağımlılığın baskısı altında aşınmış durumdadır.

Bilgi devrimi ve modern teknolojinin devasa görünen başarıları, aslında yalnızca “metaverse” gibi dijital hayaller üretti; insan zihnini kandırarak, onu gerçeklikten kopuk paralel bir evrende boğmaya çalışan sanal alanlar... Bu dünya bir medeniyet ilerlemesi değil; Batı toplumlarını sarsan varoluşsal krizlerle yüzleşmekten kaçıştır: anlamın kaybı, kimliğin çözülmesi ve insani değerlerin erozyonu.

Gerçek ve Sahte Direnişler

Gazze, Türkiye, Pakistan, Katar, Cezayir, Malezya, Endonezya ve İran hâlâ küresel teknokratik projeye tam yedirilememiş ruhun sembolleridir. Bu yüzden saldırıya ve algı operasyonlarına uğrarlar. Ama asıl Mehdi düzeni bir coğrafya değil, bir bilinçtir, bir şuurdur: insanın içindeki ruhani özne yeniden ayağa kalkmadıkça bu cepler birer birer yok edilir. Bugünün popülist hareketleri, alternatif gibi sunulan kutuplaşmalar — Trumpçılık, Siyasi Siyonizm, sahte dini gruplar — hepsi bu düzenin çarkına yağ sürer. Çünkü Deccal düzeni, gerçek direnişi taklit ederek sindirir. Gerçek savaş, uygarlıklar arasında değil; insanın tarihsel ve ruhani varlığı için verilmektedir. Bu yüzden dinî bir dil kaçınılmazdır: Deccâl, Katihon, Üçüncü Roma... Bu, retorik değil; klasik siyasal analizle kavranamayana adlandırma girişimidir. Tarihin bu anındaki en büyük aldatmaca, kaos hizipleri arasındaki sahte ikiliktir: Trumpçılar ve küreselciler, gericiler ve ilericiler, uygarlıklar arası savaşlar...

Yeni Bir Medeniyet Tahayyülü

Çözüm, yeni bir makine değil; yeniden inşa edilmiş bir insan. Peter Thiel bile “Her şey birleşirse hiçbir yerden kaçamazsınız” der. Kaçacak yer yoktur. Mehdi düzeni, bir sığınak değil; bir bilinçtir...

Bağdat'taki Beytül-Hikme gibi, farklı fikirlerin, kültürlerin, dinlerin insanlık yararına birlikte çalıştığı bir medeniyet modeli... İnsanın ruhu, ahlâkı ve hikmeti bilimle el ele verir... Batı bağlamında insanlık, yaratıcı ve bilinçli bir varlık olma anlamında, tüketimcilik, toplumsal çözülme ve teknolojiye aşırı bağımlılığın baskısı altında aşınmış durumda. Bilgi devrimi ve modern teknolojinin devasa görünen başarıları, aslında yalnızca “metaverse” gibi dijital hayaller üretti; insan zihnini kandırarak, onu gerçeklikten kopuk paralel bir evrende boğmaya çalışan sanal alanlar...

Bu dünya, bir medeniyet ilerlemesi değil, Batı toplumlarını sarsan varoluşsal krizlerle yüzleşmekten kaçıştır: anlamın kaybı, kimliğin çözülmesi ve insani değerlerin erozyonu.

Tarihi bir bakışla medeniyetlerin seyrine bakıldığında, İslam medeniyetinin altın çağlarında – el-Harezmi ile cebir, İbnü'l-Heysem ile astronomi, İbn Sina ve er-Razi ile tıpta – gerçekleştirdiği bilimsel katkılar, Avrupa Rönesansı'nın omurgasını oluşturmuştur. Bu başarılar,

yalnızca teknik ilerlemeler değil; bilimsel aklı, ahlaki ruhu ve insanlığa hizmet bilincini birleştiren bütüncül bir medeniyet vizyonunun ürünüdür. İslam medeniyeti, zirveye ulaştığı dönemde, bilimsel araştırmalar ile insani değerler arasında bir denge kurmayı başarmış; bu da onu küresel ilerlemenin itici gücü haline getirmiştir. Örneğin, 12. ve 13. yüzyıllarda Toledo ve Sicilya gibi merkezlerde Arapça bilimsel metinlerin Latinceye çevrilmesi, Avrupa bilimi için yeni ufuklar açmış; Roger Bacon ve Thomas Aquinas gibi isimleri ilhamla beslemiştir. Bu katkıların etkisi bugün dahi matematik, fizik ve tıp alanlarında hissedilmektedir. Bu da bilimsel sürecin merkezine insanı koyan medeniyet anlayışının üstünlüğünü ortaya koyar. Buna karşın, modern Batı – muazzam kaynaklarına ve ileri bilimsel kurumlarına rağmen – geleneksel teknolojilerin sınırlarını aşan köklü bir sıçrama yaratamamıştır. Dünya hâlâ içten yanmalı motorlara ve fosil yakıtlara bağımlıdır; yenilenebilir enerji veya sürdürülebilir teknolojiler alanında devrimsel bir yenilik geliştirilememiştir. Elektrikli bataryalar veya yapay zekâ gibi “buluşlar”, çoğu zaman sadece ticari kâr amacıyla yapılan kademeli iyileştirmelerdir; medeniyet tasavvuruna hizmet etmezler. Bu durgunluk, aslında daha derin bir krizi açığa çıkarır: Altın çağ medeniyetlerini yönlendiren insan-merkezli vizyonun kaybı. Bugün Batı'nın teknolojiyi amaçlaştırdığı yerde, Mehdi düzeni onu bir vasıta kılar. Doğa, metalaştırılmaz; insan algoritmalara indirgenmez. Bilim ve ahlak birbirinden ayrılmaz.

Bir Seçim Çağı

Bugün insanlık bir yol ayrımındadır: Deccal düzeni mi? Sonsuz hız, sonsuz izleme, sonsuz kontrol... Yoksa Mehdi düzeni mi? Sonsuz hikmet, sonsuz adalet, sonsuz hidayet... Ve bu seçim insanın kalbinde, vicdanında yapılır. Bugün dünya genelinde Gazze'ye destek veren halklar tarafını seçen insanlardır. Çünkü Mehdi, bir şahıs değil; insanlık vicdanının kadim çağrısıdır, Peygamberlerin mirasıdır... İtalyan şair Dante, yüzyıllar öncesinden şöyle diyordu: “Cehennem'in en karanlık yerleri buhran zamanlarında tarafsız kalanlara ayrılmıştır.” Üstad Cemil Meriç de bu hali şu veciz ifadelerle dile getirir: “Zulmün olduğu yerde tarafsızlık namussuzluktur. Ben tarafım; hakikatin tarafıyım.” Ve Peygamber Efendimiz (sav) bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki insanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah'ın kendi katından göndereceği bir azabı hepsine umumileştirmesi yakındır.” Gerçek şu: Deccâl artık dolabından çıktı — gelmekte değil; burada. Ve ona karşı direniş, ideolojik bir pozisyon değil; insanın ruhani ve vicdani egemenliğine dair köklü bir teyittir. Mutlak düzene dair her ayartıya karşı Kur'anî, ahlâkî ve epistemik bir ret. “Deccal düzenine karşı Mehdi düzeni,” insanlığın kodlar, algoritmalar, sanal evrenler içinde kaybolmasına karşı hakikati ve hidayeti yeniden hatırlama cesaretidir... Ve unutma: Her Deccal bir gün gelir, geçer. Ama her çağın bir Mehdi'si vardır. Her Firavun'un bir Musa'sı olduğu gibi...

NATO zirvesi, Avrupa ve ABD'nin artık ortak bir düşmana sahip olmadığını gösteriyor

YAZAR: ANDREW CORBETT *

KAYNAK: [HTTPS://THECONVERSATION.COM](https://theconversation.com)

NATO başkanı Rutte, Rusları uzak tutmak istiyorsa Trump'ın Avrupa'yı korumaya yönelik azalan ilgisini yönetmekle meşgul olacak.

Mark Rutte bu hafta Lahey zirvesinde sevimsiz bir görev üstlendi. NATO Genel Sekreteri, mevcut güvenlik tehditlerine ilişkin farklılaşan Amerikan ve Avrupa görüşleriyle uğraşmak zorunda kaldı. Rutte, ittifak için kritik sonuçlar elde etmek adına Donald Trump'a karşı oldukça alçakgönüllü ve açıkça pohpohlayıcı bir yaklaşım sergileyerek olağanüstü çaba harcadı; şimdilik başarılı olmuş gibi görünüyor.

Ancak bu toplantı ve öncesindeki gelişmeler, ABD ile Avrupa'nın artık kendilerini ortak bir düşmanla karşı karşıya görmediğini giderek daha açık hale getirdi. NATO, 1949'da SSCB'den gelen açık tehdit karşısında savunma amaçlı bir ittifak olarak kuruldu. Bu, Soğuk Savaş boyunca ittifakın temelini oluşturdu ve Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasına kadar devam etti.

Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'yı işgal etmesi ve Kırım'ı ilhak etmesinden bu yana NATO, Moskova'yı uluslararası barışa yönelik başlıca tehdit olarak görmeye başladı. Ancak giderek daha kavgacı hale gelen Çin, ABD'nin dikkatini daha fazla Çin'e yöneltmesini gerektiriyor. Değişimin işaretlerini veren bazı sembolik adımlar atıldı. 2022'de Rusya'nın Ukrayna işgalinden bu yana yapılan her NATO zirvesi bildirisinde aynı ifade kullanıldı: "Uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkelerine bağlıyız ve kurallara dayalı uluslararası düzeni sürdürmeye kararlıyız."

Ancak 25 Haziran'da gerçekleştirilen Lahey zirvesinde yayımlanan bildiride çarpıcı bir biçimde bu ifadeye yer verilmedi. Gerçekten de, son açıklamalardan farklı olarak, Lahey zirvesi bildirgesinin beş paragrafı son derece kısadır ve ittifakı yalnızca askeri yetenek ve bu yeteneği sürdürmek için ekonomik yatırım açısından tasvir etmeye odaklanmıştır. Bu sefer uluslararası hukuk ve düzene dair hiçbir söz edilmemiştir. Bu, Trump'ın öngörülemez müdahalelerini sınırlamak amacıyla bilerek kısaltılmış bir zirvenin dikkatle planlanmış çıktısı gibi görünüyor. Bu durum, ayrıca ABD'nin stratejik yönelimi ile Kanada ve Avrupa'daki NATO üyelerinin güvenlik çıkarları arasındaki uçurumun büyüdüğünü de gösteriyor. Bu bildirinin bu kadar kısa olması ve bu kadar dar bir konu yelpazesine odaklanması, üstesinden gelinemeyen alışılmadık derecede köklü farklılıkların olduğunu düşündürmektedir. Şubat 2022'de tam kapsamlı Rus işgalinin başlangıcından bu yana, NATO müttefikleri Rusya'ya karşı eleştirilerinde ve Ukrayna'ya verdikleri destek konusunda birlik içerisindeydi; şimdiye kadar. Ancak Ocak ayından bu yana Trump yönetimi Ukrayna'ya hiçbir askeri yardımı onaylamadı, maddi desteği ve Rusya'ya yönelik eleştirileri büyük ölçüde azalttı.

Trump, Rus saldırganlığına fiilen teslim olacak şartlarla savaşı hızla sona erdirmeye çalıştı; önerisi, Rusya'nın Kırım üzerindeki kontrolünün ve diğer bazı işgal altındaki topraklar (Luhansk, Zaporijya'nın bazı

kısımları, Donetsk ve Herson) üzerindeki fiili kontrolünün tanınmasını öngörüyor. Ayrıca Ukrayna'nın NATO'ya katılmayacağını, ancak güvenlik garantileri alabileceğini ve AB'ye katılma hakkına sahip olabileceğini de öne sürüyor.

Bu arada, Avrupalı müttefikler Ukrayna'nın savunma çabalarını finanse etmeye ve desteklemeye, yardım ve askeri desteği artırmaya ve yaptırımları artırmaya devam ediyor.

Avrupa ve Kanada ile ABD arasındaki farklı önceliklerin bir diğer göstergesi de, ABD Savunma Bakanı Pete Hegseth'in, Ukrayna'ya askeri destek sağlayan dünya çapındaki devletlerin oluşturduğu geçici bir koalisyon olan Ukrayna Savunma Temas Grubu'nun liderliğinden çekilme kararıydı. Hegseth, ayrıca grubun Haziran ayındaki zirve öncesi toplantısına da sembolik olarak katılmadı.

Trump uzun zamandır NATO üyelerinin 2014'te verdikleri, GSYİH'lerinin %2'sini savunmaya harcama taahhüdünü yerine getirmeleri konusunda ısrarcıydı ve Rutte bunu kabul etti. 2018 yılında Trump, bu oranın %4 ya da %5'e çıkarılması gerektiğini öne sürdü, ancak bu öneri mantıksız bulunarak reddedildi. Ancak şimdi, hem Rusya tehdidine hem de ABD desteğine ilişkin artan endişeleri yansıtan bir kararla, NATO üyeleri (İspanya hariç) önümüzdeki 10 yıl içinde savunma harcamalarını GSYİH'nin %5'ine çıkarma konusunda anlaşmaya vardılar.

NATO'nun 3. maddesi, üye devletlerin bir saldırıya direnme kapasitelerini korumalarını ve geliştirmelerini zorunlu kılıyor. Ancak 2022'den bu yana, birçok NATO üyesinin büyük ölçekli bir askeri angajmana hazır olmadığı giderek daha belirgin hale geldi. Aynı zamanda, Rusya'nın kapılarına kadar gelmiş bir tehdit olduğu hissi giderek artıyor. Özellikle Baltık ülkeleri, Almanya,

Fransa ve Birleşik Krallık, askeri harcamalarını ve hazırlıklarını artırmaları gerektiğini kabul etmiş durumdadır. ABD'nin Çin'e daha fazla odaklanabilmesi için, ABD donanmasının daha büyük bir yüzdesi Pasifik'e kaydırılacak. Ayrıca bölgeye en yetenekli yeni gemilerini ve uçaklarını tahsis edecek ve Batı Pasifik'teki müttefik ve diğer donanmalarla genel varlık gösterme operasyonlarını, eğitim ve gelişim tatbikatlarını, angajman ve iş birliğini artıracak. Bunu gerçekleştirmek için ABD kuvvetlerinin Avrupa'daki yükümlülüklerini azaltması gerekecek ve Avrupa'daki müttefiklerin bu yeteneklerin yerini doldurması, Rusya'ya karşı caydırıcılığın sürdürülebilmesi açısından şart olacak.

NATO Antlaşması'nın temelini oluşturan 5. madde genellikle "birimize yapılan saldırı, hepimize yapılmış sayılır" şeklinde özetlenir. Lahey zirvesine giderken Trump, ABD'nin NATO'ya olan bağlılığı konusunda kararsız görünüyordu. Zirvede bu konuda netlik istenince şu yanıtı verdi: "5. maddenin arkasındayım. Zaten bu yüzden buradayım. Eğer arkasında olmasaydım, burada olmazdım."

NATO'nun ilk genel sekreteri Lord Ismay'in, ittifakın amacının; Rusları dışarıda, Amerikalıları içeride ve Almanları aşağıda tutmak olduğunu (uydurma da olsa) ifade ettiği ileri sürülmüştür. Almanya artık NATO'nun ayrılmaz bir parçası ve Amerikalılar da içeride ama dikkatleri dağılmış durumda. Ancak çatlaklar oluşmuş durumda ve eğer Rutte Rusları uzak tutmak istiyorsa, Trump'ın Avrupa'yı korumaya yönelik azalan ilgisini yönetmekle meşgul olacak.

Dipnot:

*Andrew Corbett, King's College London'da Savunma Çalışmaları alanında kıdemli öğretim görevlisidir.

Tercüme: Ali Karakuş

Malezya Güney Çin Denizi üzerinde sessizce Türk İHA'larını uçuruyor

YAZAR: PHAR KIM BENG-LÜTFİ HAMZA*

KAYNAK: [HTTPS://ASIATIMES.COM](https://asiatimes.com)

Malezya'nın Türk İHA'larını konuşlandırması, ABD ya da Çin tarafını seçme baskısına karşı stratejik ve hesaplanmış bir önlemdir.

Haziran 2025'te Malezya, deniz yetki alanı farkındalığını güçlendirme yönünde kararlı ama düşük profilli bir adım atarak üç adet Türk yapımı Anka S insansız hava aracının (İHA) konuşlandırıldığını teyit etti.

Orta irtifa – uzun havada kalış süresine (MALE) sahip bu İHA'lar Labuan şehrinden kalkarak faaliyet gösterecekler ve ilk sortilerini bu yıl içinde Güney Çin Denizi üzerinde başlatmaları bekleniyor. Ancak, bu tür konuşlandırmaların sembolik anlamı—özellikle Güney Çin Denizi gibi ihtilaflı ve stratejik olarak hassas bir bölgede—dikkatle yorumlanmalıdır.

Bu durum, ABD ile Çin arasında taraf seçmekle ilgili değil. Herhangi bir güce yönelik saldırgan bir mesaj da değil. Bunun yerine Malezya'nın bu tercihi, sessiz diplomasi doktrinini yansıtıyor: provoke etmeden egemenliği ve gerginlik yaratmadan hazırlığı önceliklendiren bir doktrin. Güney Çin Denizi, bölgesel gazete manşetlerinde gündeme geldiğinde, genellikle Çin ile Güneydoğu Asya arasında sıfır toplamı bir mücadele gibi yansıtılır. Oysa bu yaklaşım, Malezya'nın yaklaşımındaki inceliği göz ardı ediyor. On yıllardır Malezya, ilkeli etkileşim politikasını benimsemiştir—Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) kapsamındaki deniz haklarını savunurken Çin ile yapıcı, çoğu zaman sıcak ilişkilerini sürdürmüştür.

Malezya'nın gözetleme İHA'ları satın alması, bu geleneği baltalamaz. Aksine, çıkarlarımızı netlik ve sükûnet içinde savunma kararlılığımızı pekiştirir—teslimiyet ya da çatışma değil.

Türk Havacılık ve Uzay Sanayi (TUSAŞ) tarafından geliştirilen Anka S, ABD'den General Atomics'in (MQ-9 Reaper) ve Çin'den AVIC'in (Wing Loong II) teklif verdiği şeffaf bir uluslararası ihale süreciyle seçildi.

Malezya'nın Türkiye'yi seçmesi, ABD veya Çin'in reddi değil; stratejik uyum, uygun maliyet, güvenilirlik ve siyasallaşmamış savunma alımı temelli bir tercih oldu.

24–30 saatlik havada kalış süresi, şifreli uydu iletişimi, sentetik açıklıklı radar, EO/IR kameralar, hareketli yer hedefi göstergeleri (GMTI) ve dost-düşman tanımlama sistemleri (IFF) ile Anka S platformu, Malezya'nın münhasır ekonomik bölgesindeki (EEZ) faaliyetleri izleme kapasitesini artırırken diplomatik dengemizi de koruyor.

Ayrıca bu İHA'ların silahsız olduğunu vurgulamak gerekir. Bunlar birer gözetleme platformudur, saldırı sistemleri değildir. Malezya deniz alanını askerileştirmiyor; karmaşık ve çakışan hak iddialarının, yasadışı balıkçılığın, korsancılığın ve artan ticari faaliyetlerin olduğu bir bölgede deniz durumsal farkındalığını güçlendiriyor.

Verilmek istenen mesaj nettir: Malezya izliyor—tehdit etmiyor. Malezya haklarını savunuyor—yeni hak iddialarında bulunmuyor.

Bir savunma alımından öte, Anka S Malezya ile Türkiye arasındaki olgunlaşan ortaklığın bir sembolüdür. ASEAN'ın Sektörel Diyalog Ortağı ve NATO'nun en büyük ikinci askeri gücü olan Türkiye, Doğu ile Batı'nın eşsiz bir kesişim noktasında yer almaktadır.

Hem ABD hem de Çin ile güçlü ilişkiler sürdüren Türkiye, bağımsız diplomasi yürütme konusunda da itibarlı bir konuma sahiptir.

Türkiye'nin Rusya, Avrupa ve İslam dünyasıyla kurduğu stratejik denge, ASEAN'ın tarafsız ama etkin diplomasi yaklaşımıyla örtüşüyor. Pek çok açıdan Türkiye, Malezya'nın jeopolitik duruşunun bir yansımasıdır: egemenliğinde kararlı, ortaklıklarında esnek.

Türkiye'nin savunma sanayi, geleneksel büyük güçlerle yapılan işbirliklerinde sıklıkla eksik kalan bir unsuru da tamamlıyor—karşılıklı saygı ve ortak teknolojik gelişim. Anka S, Türkiye'nin yerli geliştirdiği bir ürün olup, özelleştirme, eğitim ve potansiyel ortak üretim için daha fazla alan sağlamaktadır.

Malezya örneğinde, bu İHA'ların altyapı kurulumu ve eğitimleri yerel firma G7 Aerospace işbirliğiyle yürütülüyor. Bu da bilgi transferi ve ekonomik fayda yaratılmasına olanak tanıyor.

Gelecekte silahlandırma gibi yükseltmelerin yapılması durumunda dahi, süreç tamamen şeffaf ve bağımsız bir şekilde yürütülebilecektir.

Peki, neden Türkiye ve neden şimdi? Cevap, hem bölgesel hem küresel dinamiklerde gizlidir. ASEAN üye devletleri, giderek şiddetlenen ABD-Çin rekabetinde dikkatli bir denge kurma arayışındadır.

Bir yandan, ABD Asya'daki müttefiklerini ve ortaklarını savunma harcamalarını artırmaya ve sıklıkla örtülü sınırlama önerileriyle birlikte Hint-Pasifik stratejisini benimsemeye çağırıyordu. Öte yandan, Çin bölgesel sulardaki askeri ve sahil güvenlik varlığını genişleterek deniz diplomasisinin sınırlarını test etti.

Ancak Malezya, pasifist değil ama barış yanlısı tarafsız duruşunu kararlılıkla sürdürüyor. Türkiye'nin seçilmesi, Malezya'nın savunma duruşunu süper güçlerden birinin etkisine girmeden güçlendirebileceğinin açık bir göstergesidir.

Anka S herhangi bir askeri blok veya kuşatma gündeminin parçası değildir. Uluslararası hukuk ve ulusal çıkarlara dayanan egemen gözetlemenin bir aracıdır.

Türkiye ayrıca aşırıya kaçmadan stratejik güvenilirlik de sunmaktadır. Pakistan, Katar ve Endonezya dâhil olmak üzere hem NATO hem de NATO dışı ülkelerle güçlü savunma bağları kurmuştur.

Anka S ve ünlü Bayraktar TB2 gibi İHA'ları, Suriye ve Libya'dan Dağlık Karabağ ve Ukrayna'ya kadar birçok çatışma alanında kendini kanıtlamıştır.

Malezya bu İHA'ları savaş amacıyla edinmese de, Anka S'in güvenilirliği ve dayanıklılığı platformun olgunluğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca, Türkiye yalnızca bir savunma araçları sağlayıcısı değil—bir jeopolitik ortaktır. Ticaret, kültürel değişim ve dini diplomasi yoluyla, özellikle Müslüman çoğunluklu bir ülke olarak Güneydoğu Asya ile giderek artan etkileşimi, Türkiye'yi Malezya ve ASEAN ile daha derin stratejik ilişkiler kurmak için doğal bir ortak haline getiriyor. Türkiye'nin varlığı, Washington ve Pekin ikilemine alternatif arayan ülkeler için üçüncü bir yol sunmaktadır.

Bu bağlamda, Malezya'nın Anka S'i sahaya sürme kararı yalnızca teknik veya taktiksel bir karar değildir. Sessiz ama derin bir ulusal kararlılık ifadesidir.

Malezya provoke etmeyi değil, korumayı hedefliyor. Körü körüne taraf tutmayı değil, akıllıca işbirliğini benimsiyor. UNCLOS kapsamındaki haklarımızı koruma konusunda kararlıyız, özellikle deniz yetki alanlarımızı savunmada; ancak Çin, ABD ve tüm diğer ortaklarla diyalog ve diplomasi yoluyla etkileşimi sürdüreceğiz.

Yanlış anlaşılmasın: Malezya'nın Güney Çin Denizi'ne bakışı, bölgenin rakip imparatorlukların çatışma noktası değil; ortak sorumluluk gerektiren ortak bir alan olduğu anlayışıdır.

Anka S gökyüzünde dolaşırken Malezya düşmanlık değil, kapasite sinyali veriyor. 21. yüzyılda egemenlik böyle bir şeydir; gözler kocaman açık, duruş sağlam, diplomasi eksiksiz.

Malezya'nın Güney Çin Denizi meselesine yaklaşımı ne safça ne de saldırgancadır. Sessiz güç projeksiyonu, stratejik öngörü ve büyük güç tiyatrolarına çekilmeyi reddetme temellidir.

Atlantik ve Asya arasında bir köprü olan Türkiye ile çalışarak Malezya, sadece savunma kapasitesi inşa etmiyor; ASEAN ülkelerinin kendi şartlarıyla kendi söylemlerini ortaya koyduğu bir geleceği şekillendiriyor.

Dipnot:

***Phar Kim Beng**, Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde ASEAN çalışmaları profesörüdür.

***Lütfi Hamza**, Kuala Lumpur'da bulunan Stratejik Pan Indo Pasifik Alanı'nın, kıdemli araştırma görevlisidir.

Kandinsky Bizi Neden Terk Etti?

ZEYNEP MÜNTEHA KOT

www.kritikbakis.com

Picasso'nun "Guernica"sının, Dürer'in "Büyük Çimen"inin, Monet'in "Gündoğumu"nun veya Munch'un "Çılgılık"ının önünde olduğumuzu düşünelim. Ya da Mısır'da Ebu Simbel tapınağında II. Ramses'i, Kadeş savaşını ve Hitit ordusunu tahayyül etmeye çalışıyoruz. Viyana Doğa Tarihi Müzesi'nde onu çift yönlü bir imgeye dönüştüren feminist sanatla beraber Willendorf Venüsü'nü de izliyor olabiliriz. Sanatçı gördüğünü mü, bildiğini mi betimlemiştir? Eser bize kutsal bir öykü mü anlatır, yoksa bizi derin tefekküre mi davet eder; kıskırtır mı, teskin mi eder? Konu nesnesi nedir ve hangi tekniklerle tuvale düşmüştür? Tüm bu sorulara bir cevap verebiliriz. Yolumuz Londra'da Tate Galerisi'ne düşüp Kandinsky'nin "Kazaklar" tablosuyla karşılaştığımızda ise aynı sorular, aynı cesaretle sorulamayabilir.

Tablo figüratif bir içeriği ancak çağırıştırır. Kubbe, mızraklar ve atların bulunduğu söylenir; seçmek zordur. Renklerin parlaklığını fark etsek de anlamları için Kandinsky'nin "Sanatta Ruhsallık Üzerine" isimli eserine müracaat gerekecektir. Kısacası, müze gezimizde bir rehber bize eşlik etmese, tablonun başlığını da görmemiş bulunsak, bu hareketli kompozisyonu, cesur renkleri ve güçlü kontrastı Kazakların savaşçı doğasına, engin coşkusuna bağlamak zordur. Ressamın bizden böyle bir beklentisi de muhtemelen olmamıştır. Zira konular modernite öncesi Batı resmi için önemliydi. Kandinsky ise bir konu anlatmak değil, müzikal bir kompozisyon yaratmak ve bu yolla ruhsal bir titreşime yol açmayı diledi. Beklenen içsel rezonans uyandıysa, eser de amacına ulaşmış sayılacaktı.

Dış dünya atıflarından kurtulmuş eser, insanın iç dünyasında yeni bir referansiyel ağı kavuşunca bu şöyle bir kanaate yol açacaktır: Sanat temsili veya tasviri olmak zorunda değildir. Şekiller, rüyalarımızdaki gibi kuralsız genişleyip daralır, renkler sıfır boyutlu bir kürenin içinde yüzerken tüm uzamları işgal eder. Sarı, patlayarak yüzeye çıkarken ısıtır. Mavi sonsuza çağırırken felç eder. Beyaz doğurgan güç, mor melankoli, yeşil denge, gri kararsızlıktır. Ruh çok sayıdaki ses telleriyle bir piyanoya benzer, göz ise onun çekiç mekanizmasıdır.

Eser dış dünya atıflarından kurtulmak suretiyle belki ruha aracısız sirayet eder. Ancak bu gayri maddilik şöyle bir risk taşır: Eser ne kadar planlanmış, ön desen ve eskizlerle hazırlanmış olursa olsun, kolayca bir kravat veya halı desenine dönüşebilir. Bu da eserin izleyiciyle iletişimini, dolayısıyla sanat vasfını yitirmesi anlamına gelecektir. Soyut sanatın imkansızlığına bu gerekçeyle hükmeden Picasso “Kazaklar”ı muhtemelen ‘kendisini önce kendisi unutmış bir hikaye’ye benzetirdi. Zira sanatçı her zaman görsel ya da düşünsel bir gerçeklikten yola çıkmak zorundadır, onu tamamen geride bırakmamak şartıyla... Kandinsky bunu yapabildi mi? Başka bir deyişle, bu tabloda bulunan Kazaklar mı, yoksa onun hatırası gibi titreşen birtakım biçimler midir?

Kandinsky sanatın temsil işlevine dair yargısını Fransız İzlenimcilerinin 1895’te Moskova’da gerçekleştirdiği bir sergisini gezdikten sonra bıraktı. Erişimi zaten güç olan konular eserde belki de sanıldığı kadar önemli değildi. Sanatın tesiri burada bulunuyor olamazdı. Takip ettiği Art Nouveau çizgisini, takip ederken güçlü konturlar ve parlak renklerle betimlediği insan ve manzaraları ise kendi tuvallerinden biriyle karşılaşır da tanıyamadığı bir günün ertesinde terk etti. Tablo olağanüstü güzellikle, ışıklarını açmış parlıyordu. Ancak figürler yabancıydı, bir an için. Demek ki renk ve biçimin imkanları betimin ötesindeydi. Fakat terk etmek neden?

Sanat tarihçileri ressamın figürleri tuvalinden silişini Avrupa’nın Endüstri Devrimi sonrası hızla şehirleşmesine, geleneksel formların birden çözülüp, insanın doğaya ve kendine yabancılaşmasına hatta Şubat ve Ekim Devrimlerinin kaotik ortamına bağlamaya hazır gözükür. Dünyanın bu rengi, Kandinsky’nin paletinde gri olurdu. Gri sonsuz duraksama, suskunluk, umutsuzluktur; can taşımaz, dolayısıyla hayat da veremez, daima nötrdür. Bu yüzden yanından geçen herhangi bir renk onu susturur. Eğer Kandinsky’nin yaşadığı dünya hakikaten griyse, tuvalden figürleri çıkarmak yerine onu siyah, beyaz ve ara renklerine boyayabilirdi. Picasso’nun Guernica’da veya Kollwitz’in Savaş ve Ölüm serilerinde yaptığı gibi... Böyle yapmakla ressam yine temsilin özünü sorgulamış, ifadeyi yalınlaştırmış fakat aynı zamanda siyasi/toplumsal bir mesaj iletmış olurdu. Bu durumda tekrar sormak gerek: Terk neden? Ya da bu sessiz konuşma?

Adorno, Auschwitz’ten sonra şiirin barbarlık olduğunu söylediğinde, şiir susmadı fakat strateji değiştirdi. Kafka, Dönüşüm’de insanın bir böceğe dönüşümünü anlatır

ama nedenlerini vermez, çünkü nedenler esasen bilinmez. Gregor insan olarak düşünür ancak dil ile düşünce arasındaki bağ da koptuğu (veya zaten hiç bulunmadığı) için böcek sesleri çıkarır. Bu grotesk durum insanın psikolojik ve varoluşsal parçalanmasını ifade eder ki bu da en az kan dökülen savaşlar kadar hazindir.

Temsilin iflasını temsil etmeyi Beckett bir tiyatro oyununda dener: Herkes bekler, Godot gelmez ve gerçeklik parçalanır. Godot’un kim olduğunu ve onu neden beklediğimizi asla öğrenemeyiz, özne dağılır. Beckett’in karakterleri konuştuğunda cümleler boşlukta yankılanır; dil uçuşurunu açılır. Zaman bozulur; geçmiş şimdiye karışır, şimdi geleceği kapatır:

-Ne yapalım?

-Bekleyelim.

-Evet, bekleyelim. Ama neyi bekliyoruz?

Ne tarihsel, ne kültürel referanslar, ne felsefi teoriler, ne de teolojik anlatılar bizi bekleyiş cehenneminden kurtarabilir. Oyun bitmiştir, Godot hala gelmemiştir. Çünkü anlam ya yoktur ya da daima ertelenir.

Aynı temsil krizi Avangard sanattan da takip edilebilir. Dünya aynı karanlığa iki kez saplandığında çağın sanatçısı bu dünyayı betimlemeyi önce reddetti, sonra bu reddi betimledi. Önce imgelerini kaybetti sonra yenilerini keşfetti: Boşluk, sessizlik, kopukluk, çöküş, yıkım, hiçlik, çelişki. Adorno bu yeni imgeleri teyit edecektir: “Sanat gerçekliği ancak kırıltılarla ifade edebilir”. Picasso “Avignonlu Kızlar”da tam olarak bunu yapar: Önce bedeni parçalar, kendine yabancılaştırır; güzellik, orantı, simetri, armoni gibi yüzyıllar boyu benimsenen estetik idealler peşi sıra gelir. Dali ise meşhur tablosu “Belleğin Azmı”nda, eriyen saatlerle zamanı, yer ile göğün karıştığı bir arka planla uzamı, insan-hayvan arası amorf bir yaratık çizimiyle ise kimliği çarpıtır. Keza John Cage “4’33” başlıklı yapıtında hiçbir şey temsil etmez; eserde eser yoktur. 4 dakika 33 saniye boyunca dinleyiciler müzikal performansın başlaması beklerler ama piyanist tek bir nota vurmaz. Öksürük sesleri, sandalye gıcırıltıları ve fısıltılardan başka ses çıkmaz. Çünkü sahneye konması beklenen ne kadar anlam varsa Avusturya-Macaristan, Osmanlı, Rus ve Alman İmparatorluklarıyla beraber çökmüştür.

Proto-avangard olarak kabul edeceğimiz Kafka ve bu yazıda müteakiben andığım avangard sanatçılar bir kaçış dilini böylelikle geliştirmiştir. Kaçmak gereklidir. Çünkü iki büyük savaşın, totaliter rejimlerin ve entelektüel baskıların şekillendirdiği, milyonlarca insanın öldüğü, sınıflar arası eşitsizliğin, kitlesel açlığın hüküm sürdüğü dünya korkunçtur. Kafka’nın “Dönüşüm”ü Batı düşüncesinin üç temel dayanağı olan anlamlı evren, bilinebilir özne ve temsilin güvenilirliğinden adım adım kaçır. Fakat bir yere ulaşmaz. Godot’u bekleyen Vladimir ve Estragon, kimi beklediğini bilmediği gibi biz de onların kim olduğunu bilemeyiz. Beckett’in oyunu klasik varoluşun temel taşları olan eylem, amaç, süreklilik ve kararlılığa bu kurguyla yönelmiş bir sabotajdır. Sağ kurtulan olmaz.

“Avignonlu Kızlar” perspektifi çökertip, mekanı parçalayıp, yüzeyi düzleştirirken izleyiciyi huzursuz eder. Hakikat sorunludur, gözlem sorunludur, beden sorunludur, kavramlar sorunludur. Ancak eser sadece teşhis eder, teklif sunmaz. Huzursuzluk, huzursuzluk olarak kalır. Dali kronolojik zaman algısını eritmeyi diler, ancak yerine bir başkasını (örneğin Heidegger’in yaptığı gibi kairotik zaman tasavvurunu) ikame etmez. Bilinçdışına itilen nesneler geri gelmezler. Ontolojik tüm güvenceler tebahür eder. Kısacası bu rüyanın bir uyanışı yoktur. John Cage ise dünyayı temsil etmeyi reddeder. Oysa Dvorak gibi Yeni (bir) Dünya’yı senfonik yapının içine taşıyabilirdi. Cage sahneye, müziğin özü olarak kabul ettiğimiz melodi, tonalite ve ritim yerine dünyanın kendisini davet ettiğinde bu sefer sanat tebahür eder. Kandinsky’nin dünyası kaçış hattı üzerinde bulunan sanatçıların dünyası kadar korkunçtur. Diğer taraftan “Kazaklar” bu hat üzerinde bulunmaz. Tablonun düzeni klasik perspektiften uzaktır; derinlik bulunmaz. Kompozisyon parçalı ve dağınıktır. Bir merkez yoktur. Zaman çizgisel değil, daireseldir. Figürler silinip yerini ritmik lekeler ve renk alanlarına bırakmıştır; temsil reddedilmiştir. Ancak yine de “Kazaklar” bu hat üzerinde bulunmaz.

Şafak sökmek üzeredir. Elinde resim kutusu eve dönerken ressam tarif edilemez güzellikte bir tablo görür. Duyusal deneyimi kesintiye uğratan bir an, bir darbe. Hemen sonra büyü bozulur. Tablo bizzat ressama aittir. Kandinsky ertesi gün aynı tablo üzerinden “o an” a ulaşmaya çalışsa da bu mümkün olmaz, nesneler bir daha kaybolmaz. Karar verilir: Nesne tabloya zarar vermektedir. Eğer karar buysa, “Kazaklar” buradan hareketle bir daha okunabilir:

Tabloda tanınabilir öğeler hala vardır; Kazaklar olarak bildiğimiz mızraklı süvariler, at sırtında gibi duran başka figürler ve Orta Asya’dakilere benzer bir kubbe... Picasso’nun dilediği gibi, sanatçı görsel/düşünsel bir gerçeklikten yola çıkmış olabilir/olmayabilir. Tam bu belirsizlik, yani nerede başladığımızı, başlayıp başlamadığımızı bilemiyor oluşumuz, figürlerin “bir şey” olmaya güç yetiremeyişi bizi eserin içinde başka bir esere davet eder. Hikaye başlangıcından uzaklaştığında, renkler nesnelerden ayrıştığında, formlar dağılıp çizgiler dalgalandığında savaşın ötesindeki bir savaşa geçeriz. Kazak süvari bundan böyle tarihsel bir karakter değil; hakikat yolcusudur; Sibiry ve Uzak Doğu’da değil benliğin تنها köşelerinde gezinir. Fırlatmaya müsait mızraklar ya da yakın dövüşte kullanılan ağır süvari kargıları Avrupa’nın son mutlak monarşisine verilen desteğin değil, içimizdeki kesif karanlıkla yürütülen mücadelenin sembolüdür. Küçük ama çevik atlarımızla bir cepheden diğerine koşarız. Aslında kavisli çizgiler, dairesel vuruşlarla kompozisyonun her yanına dağılırız. Renkler ve çizgiler arasında dinlenme alanı neredeyse bulunmaz. Figüratif öğeler, soyut renk ve çizgilere; çünkü bilinen bilinmeyene; zafer mağlubiyete karışmıştır. Buna rağmen koşarız. Koşu ritimsiz, kompozisyon bu yüzden dengesizdir.

Dünyanın yirminci yüzyılı korkunçtur. Sadece Avangard sanatçılar veya Kandinsky için değil, onu kitaplardan, eserlerden bilen bizler için de öyle. Maleviç beyaz bir zemin üzerine siyah bir kare çizmek suretiyle perspektifi, derinliği, ışık-gölge’yi, figüratif öğeleri, siyah-beyaz dışındaki tüm renkleri ve hatta (çizdiği bir kare olmasına karşın) simetriyi terk ettiğinde bu dünyayı terk etti. “Siyah Kare”den iki yıl sonra Duchamp vitrifiye bir pisuarı ters çevirip New York’taki bir sergiye gönderdiğinde sanatın konvansiyonel tanımını, o zamana kadar benimsenegelen estetik ölçütleri ve otoriteyi reddetti. Aslında reddettiği sanatın dünyayı görünür kılmasının klasik biçimiydi. Dünya değiştiğine göre bu biçim de değişmeliydi. Maleviç ve Duchamp bu dünyayı temsil etmeyi ironiyle veya olduğu gibi reddetti. Soyutladıklarında bu “geometrik bir soyutlama”ydı, “dünyadan kaynaklanan, doğasını bu dünyadan alırken aynı zamanda bu dünyanın özünü ifade etme iddiasındaki bir soyutlama”... “Siyah Kare”, “Pisuar”, “Dönüşüm”, “4’33”” veya “Avignonlu Kızlar” terk ederken, başka bir yola koyulmadı; huzursuzluk huzursuzluk olarak kaldı. Dünya sıfır noktasında kaldı.

“Ruhların üzerine basan gece, yolu gösteren, yolu yok eden el, bu elin esinlendiği korku, bilmemenin güvensizliği, bulunmayan yol, yolunu şaşırmış rehber...” Dünyanın yirminci yüzyılı korkunçtur ama gerçek değildir. Sadece yirminci değil, tüm yüzyılları öyle... Korkunçtur ama gerçek değildir: Ne Kazaklar, Bolşevikler, ne de Kırgızlar vardır. Ne Japonlar Ruslarla savaşmış, ne de Orta Asya ayaklanmıştır. Biz öyle sanıyorsak, Maya Brahman’ı gizlediği veya rüyada olduğumuzu bilmediğimiz içindir. Torunu Rim’e veda ederken “ruhumun ruhu” diye seslenen Halid Ebu Ziya’nın dünyaya baktığında gördüğü belki de silik aynada bir görüntüyü. Kandinsky Ebu Ziya’nın metanetine muhtemelen “vecd” derdi. Çünkü kayba bir keşif eşlik etmekteydi. Diğer taraftan kaybederken bulmak için Ebu Ziya veya Kandinsky gibi gözleri kısmak gerekebilir. Bunu yapınca ayrıntılar bizi görünüşün ardındaki öze erdiren sembolik aksesuarlara dönüşür. Ebu Ziya’nın yakasına ilişen küçük çocuk küpesi gibi... Terk edilen dünyadan bir sembol... Nesne artık tabloya zarar vermemekte, yol açmaktadır. “Kazaklar” bu kısık bakıştan doğar, dünyayı çözüp dağıtırken özünü arar. Bir tür görmedir, görmenin içindeki görme... Duyusal deneyimi kesintiye uğratan bir an, bir darbe. Yolu gösterir, yola güvenir, yolu bilir.

İslam'ın Altın Çağı'nda Timbuktu'nun Yükselişi

YAZAR: KAI MORA*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.HISTORY.COM](https://www.history.com)

15.ve 16. yüzyıllarda, bugünkü Mali sınırları içinde yer alan Timbuktu, İslam medeniyetinin önde gelen entelektüel merkezlerinden biri olarak hizmet vermiştir. Yüzyıllar boyunca Batı Afrika'da, günümüz Mali'sinin merkezinde konumlanan Timbuktu şehri, İslam'ın Altın Çağı süresince kültür ve öğrenimin en canlı merkezlerinden biri olarak gelişimini sürdürmüştür.

Bölgenin entelektüel bir odak noktası olarak mirası, Sundiata Destanı ile başlar. 13. yüzyıla tarihlenen bu epik şiire göre, Kangaba devletinin Mandinka prensi, zalim Sosso kralı Sumaoro Kanté'ye karşı başarılı bir direniş örgütleyerek yeni bir imparatorluğun temelini atar. Nijer Nehri'nin yukarısındaki Mali İmparatorluğu, ardından güç ve itibar kazanmaya başlar. Güçlü Malili kral Mansa Musa I, 1324 yılında Mekke'ye gerçekleştirdiği hacdan döndükten sonra Timbuktu'yu barışçıl bir şekilde ilhak ettiğinde, imparatorluk olağanüstü bir öğrenim, kültür ve mimari merkezi haline gelmiştir.

Timbuktu'nun Antik Bir Ticaret Noktası Olarak Kökeni
Timbuktu, M.S. 1100 yılında Sahra Çölü ile Nijer Deltası'nın kesiştiği yerde, verimli ve kazançlı bir tarım bölgesinde mevsimlik bir ticaret noktası olarak kurulmuştu. Güçlü Batı Afrika krallıkları ve Güney Sahra'nın göçebe Tuareg toplulukları burada ticaret yapıyordu. İslam, 8. yüzyıl gibi erken bir dönemde Tuareg toplumlarına ulaştığında, Tuaregler bu dini Timbuktu gibi ticaret merkezleri aracılığıyla yayarak Arap-İslam dünyası ile Batı Afrika halkları arasındaki

ilişkileri pekiştirdi.

Mansa Musa I ve halefleri döneminde, Timbuktu küçük ama başarılı bir ticaret merkezinden çıkarak ticaretin ve ilmin merkezi hâline geldi. Bu da Mali İmparatorluğu'nu, İslam'ın Altın Çağı'nın en etkili imparatorluklarından biri konumuna taşıdı. Güçlü Batı Afrikalı krallar ve İslam liderleri, ticaret yapmak, öğrenmek ve siyasi müttefiklikler kurmak amacıyla Timbuktu'ya uzak diyarlardan gelmeye başladılar.

16.yüzyıla gelindiğinde Timbuktu, 150 ila 180 arası Kur'an okulu (Maktab) barındırıyordu. Malili yöneticiler büyük camiler inşa ederek bu yapıları sadece ibadet mekânları değil; matematik, hukuk, gramer, tarih, coğrafya, astronomi ve astroloji gibi ilim dallarının öğrenildiği merkezler hâline getirdiler.

İbadet ve İlim İçin İnşa Edilen Medreseler

Tuaregler, 1100'lerde Timbuktu'da ilk cami olan Sankoré Camii'ni inşa etti. Mansa Musa I ise bu caminin prestijini artırmak için önemli İslam âlimlerini (Ulama) davet etti ve camiyi büyük ölçüde geliştirdi. Daha sonra Cingereber Camii'ni inşa ettirdi ve bu projenin denetimini ünlü İslam âlimi Ebu İshak es-Saheli'ye verdi; karşılığında ona 200 kilogram altın ödedi. 15. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde, Tuareg hükümdarı Akil Akamalwa Mali'de iktidara geldiğinde, büyük Sidi Yahya Camii'ni inşa etti. Bu üç öğrenim merkezi, yani medrese, günümüzde hâlâ Kur'anî Sankoré Üniversitesi adı altında faaliyet göstermektedir ve Sahra Altı Afrika'nın en eski yükseköğretim kurumu olma niteliğini taşımaktadır.

Timbuktu'daki camiler ve okullar, Kahire ve Mekke gibi dönemin diğer gelişmiş İslam şehirlerindeki gibi andırarak şekilde yaygınlaştı. California Eyalet Üniversitesi, San Bernardino'dan kütüphaneci Brent D. Singleton, "Afrikalı Kitapseverler: Ortaçağ Timbuktu'sunda Kitaplar ve Kütüphaneler" başlıklı makalesinde şunları yazmaktadır: "Timbuktu'da okuryazarlık ve kitaplar, yalnızca akademik değerle sınırlı kalmamış; zenginlik, güç ve baraka (kutsama) sembolü hâline gelmiştir." Özellikle kitap edinmenin, "diğer zenginlik göstergelerinden daha fazla vurgulandığını" belirtmektedir. Kitaplarda yer alan bilgiler, Malili toplumun dokusunu yansıtıyordu. Bu döneme ait 350.000'den fazla el yazmasının korunmasından sorumlu Malili akademisyen Dr. Abdel Kader Haidara, "akademik ve bilimsel içeriklerin yanı sıra şiir ve kadınlara adanmış bölümler de bulunduğunu" ifade ediyor. Haidara ayrıca, kadınların Mali mirasının korunmasında önemli roller üstlendiğini ve eski el yazmalarının titizlikle muhafaza edilmesine katkı sunduklarını ekliyor. Timbuktu, İslam'ın Altın Çağı'ndaki diğer büyük İslam şehirlerinden farklı bir özellik de taşıyordu. Örneğin Kahire ve Mekke cami kütüphanelerinde açık erişim politikası benimsenirken, Singleton'a göre Timbuktu'daki tüm kütüphaneler, bireysel âlimlerin ya da ailelerin özel koleksiyonlarıydı.

Bilginin Kitaplar ve Sözlü Tarihle Aktarılması

Timbuktu'daki kitapların kuşaktan kuşağa aktarılan değerli varlıklar olması şaşırtıcı değildir. Bu uygulama, Batı Afrika'nın griot adı verilen saygın müzisyen ve hikâye anlatıcıları aracılığıyla imparatorlukların ve kraliyet ailelerinin tarihini koruyan sözlü tarih geleneğiyle benzerlik gösterir.

Griotlar, Sundiata'nın da köken aldığı Mandinka etnik grubundan türemiştir ve onun destanını kaleme alma sorumluluğuna sahiptirler. Tıpkı Timbuktu'daki İslam ilmi ve kitap yazıcılığı gibi, griot'luk da yalnızca soy yoluyla aktarılır ve uzun bir çıraklık süreci sonunda kazanılır. Griot geleneği günümüzde de devam etmektedir ve bu gruba, kökenini İslam'ın Altın Çağı'na kadar izleyebilen kora sanatçısı Toumani Diabaté gibi Malili müzisyenler de dahildir. Mali İmparatorluğu 15. yüzyılda zayıflamaya başladı ve yerini Songhai İmparatorluğu aldı. Mali'nin Gao şehriden çıkan bir askerî lider olan Askia Muhammad, 1492 ile 1528 yılları arasında hüküm sürdü ve seleflerinin başlattığı Timbuktu'daki İslami öğrenim geleneğini güçlendirdi. Ancak çok geçmeden, 16. yüzyılın sonlarında, Faslı Saadi hanedanının Songhai İmparatorluğu'nu işgal etmesiyle Timbuktu tehdit altına girdi. Şehrin pek çok öğrenim merkezi yıkıldı ve önemli el yazmaları da dahil olmak üzere birçok insanın eşyası kaybedildi. Buna rağmen, Timbuktu ve Gao şehirleri Saadilerden büyük ölçüde özerkliğini koruyabildi ve 1632 yılında Saadi hanedanından bağımsızlıklarını ilan ettiler. Ancak, Songhai İmparatorluğu ve genel olarak Batı Afrika'daki İslamî ilim, mimari ve kültürün altın çağı ciddi şekilde gerilemişti.

Timbuktu'nun El Yazmalarına Yönelik Saldırıları

Timbuktu'nun el yazmaları, Saadi hanedanının Songhai İmparatorluğu'nu işgali sırasında hâlen Kur'an okulları ve büyük camilerde eğitim amacıyla yaygın biçimde kullanılıyordu. Ancak 17. yüzyılda Fransızların Batı Afrika'ya gelişiyle birlikte, Timbuktu'nun birçok kültürel ürünü yağmalandı ve Avrupa'ya götürüldü. Bu durum, el yazmaları aracılığıyla öğrenme geleneğinin sona ermesine yol açtı.

Timbuktu'nun mirasına yönelik saldırılar bununla da sınırlı kalmadı. 2012 yılında, Mağrip El Kaidesi'ne (AQIM) bağlı militanlar Kuzey Mali'yi ele geçirdi ve dini inançlarına göre haram ya da yasak olarak gördükleri her şeyi — aralarında yüzyıllardır korunan el yazmalarının da bulunduğu — yok etmeye başladılar.

Haidara, küçük bir ekiple birlikte Timbuktu ve çevresindeki 45 farklı kütüphaneden 350.000'den fazla el yazmasını kurtararak Mali'nin başkenti Bamako'ya gizlice taşıdı. Bu süreçte Haidara ve müttefikleri, El Kaide militanlarının tehditlerine maruz kaldı ve ölüm ya da sakatlanma cezasıyla yargılanabilecek hırsızlık suçlamalarına hedef oldu. Ancak Haidara sonunda Bamako'da Mamma Haidara Kütüphanesi'ni kurdu ve kütüphaneye, kendisi gibi bir âlim ve el yazması koruyucusu olan babasının adını verdi. 2022 yılında Google Arts & Culture, Haidara ve ekibi tarafından korunan bu el yazmalarının çevrimiçi bir arşivini yayınladı.

"Griotlar tarihi hafızaları ve yaratıcı anlatımlarıyla aktarırken, el yazmaları Mali'nin gözle görülür tarihidir," diyor Haidara. Bu el yazmaları, Mali İmparatorluğu'nun ve onun büyük şehri Timbuktu'nun Batı Afrika ve İslam ilmi mirasının temeli olduğunu gösteren somut kanıtlardır. Griotlar gibi sözlü gelenek temsilcilerini yansıtan çalışmaları sayesinde, Haidara'nın yürüttüğü faaliyetler Malili tarihinin korunmasını sürekli bir görev hâline getirmiştir.

"El yazmalarının içinde ne olduğunu ben bile tam olarak bilmiyorum," diyor Haidara. "Her gün onlardan ve onlar hakkında yeni bir şeyler öğreniyorum."

Dipnot:

***Kai Mora**, New York'ta yaşayan bir Afrika uzmanı, tarihçi ve yazardır. Africa History Project'te kıdemli araştırmacı ve New York Şehir Koleji'nde yüksek lisans öğrencisidir.

Yapay Zeka Çağı İnsanları Siyasi Olarak Sola mı Kaydıracak?

YAZAR: ZOLTAN ISTVAN*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.NEWSWEEK.COM](https://www.newsweek.com)

İki yıl önce ilk kez ChatGPT'yi kullandıktan beri, siyasi görüşüm merkezin soluna doğru kaymaya başladı. Benzer bir durumun arkadaşlarımda da yaşandığını fark ettim. Bu farkındalığa yalnızca ben sahip değilim. Yapay zeka (AI), küresel iş dünyasını, ekonomiyi ve toplumsal örgütlenmeleri dönüştürdükçe, siyasi sonuçları da giderek daha görünür hâle geliyor. Açıkçası, bu durum şu sıralar ABD'nin her kademesinde sağın nasıl iktidara geldiğini sorgulayan ve zor zamanlar geçiren sol görüşlüler için sevindirici bir gelişme olabilir.

Yapay zeka doğası gereği siyasi olmasa da, beraberinde getirdiği zorluklar ve fırsatlar, tarihsel olarak solun savunduğu kolektif çözümlere yönelik halk talebini artırabilir. Kuşkusuz, yapay zekanın en hızlı görülen etkilerinden biri iş gücü piyasası üzerindeki etkisidir. Otomasyon ve makine öğrenimi, neredeyse her alanda işleri ortadan kaldırıyor.

Otomasyon yüzünden daha fazla insan işini kaybettikçe, istihdama dayalı kimlik ve güvenlik gibi geleneksel modeller çökmeye başlıyor. Bireylerin yaşamlarını emek yoluyla kazanmaları gerektiği yönündeki kapitalist varsayım, makineler hem hız hem de maliyet açısından insanları geride bıraktığında artık geçerliliğini yitiriyor.

Bu bozulma doğal olarak bazı soruları gündeme getiriyor: Makineler muazzam bir değer yaratıyorsa, bu değerın sahibi kim? Daha az insan çalışarak istikrarlı bir gelir elde edebiliyorsa, toplum kaynakları nasıl dağıtmalı?

Bu sorular çoğunlukla sol görüşlü çözümlere, en çok da benim de desteklediğim Evrensel Temel Gelir (Universal Basic Income – UBI) fikrine yönelir. UBI ve benzeri yeniden dağıtım politikaları, muhafazakârların savunduğu liyakat temelli anlayışa karşı çıkar; bunun yerine, istihdam durumuna bakılmaksızın temel insani ihtiyaçların karşılandığı bir sosyal güvenlik ağı önerir. Emek ile hayatta kalma arasındaki bağ zayıfladıkça, evrensel refah anlayışının gerekliliği güç kazanır ve kamuoyu sola yönelmeye başlar.

AI aynı zamanda ekonomik eşitsizliği de muhtemelen derinleştirecektir. AI'nın gelişiminden sağlanan faydalar, bu sistemlerin ardındaki veriye, işlem gücüne ve fikri mülkiyet haklarına sahip olanlara—çoğunlukla büyük teknoloji şirketleri ile küçük bir varlıklı yatırımcı sınıfına—aktarılıyor. Bu servet ve gücün birkaç elde toplanması, hem yurttışlarda hem de politika yapıcılarda büyük bir endişe yaratıyor.

Bu durum siyasi istikrarsızlık doğuruyor ve popülist öfkeyi körüklüyor. Böylece insanlar, tekelleri yıkmayı, aşırı zenginleri vergilendirmeyi ve kamu mallarına yeniden yatırım yapmayı vaat eden ilerici platformlara yöneliyor.

Gerçekle yüzleşelim: Bu yeniden dağıtım yönelimi, doğası gereği solcudur. Siyasi sol, uzun zamandır servetin adil paylaşımını, şirketlerin denetimini ve eğitime, sağlık hizmetlerine ve altyapıya yönelik sosyal yatırımları savunmuştur. Bu politikalar, yapay zeka çağında sadece ideolojik inançlarla değil, ihtiyaçtan dolayı da daha geniş bir toplumsal kabul görecektir gibi görünüyor. Hatta ılımlı ya da merkezde yer alan seçmenler bile, teknoloji elitlerinin orantısız kazançlarına tanık oldukça, servet vergisi veya tekel karşıtı düzenlemeleri destekleyebilir.

AI aynı zamanda kolektif karar alma ve kamu denetimi gerektiren etik ve düzenleyici sorunları da gündeme getiriyor—ki bu da sol eğilimli yönetim anlayışlarının tipik özelliklerindendir. AI sistemleri, hatalı verilerle eğitildiklerinde toplumsal önyargıları pekiştirebilir, hatta artırabilir. Bu sistemler kitlesel gözetim, öngörücü polis uygulamaları ve kamuoyunu yönlendirme amacıyla kullanılabilir; bu da pek çok sivil özgürlük sorununu gündeme taşır.

Sol eğilimli siyasi gelenekler, bireysel hakların korunmasında ve eşitliğin sağlanmasında devletin rolünü vurgular. Buna karşılık, sağ-libertaryen yaklaşımlar, düzenlemelerin azaltılmasını ve piyasa özgürlüğünü önceler—ki bu da AI çağında ortaya çıkan işgücü sorunlarını çözmek için pek uygun görünmemektedir. Yaygın otomasyon, kimin kredi alacağı, işe gireceği ya da hapis cezası alacağı gibi hayatı değiştiren kararlar vermeye başladığında, denetim, hesap verebilirlik ve etik kurallara olan ihtiyaç giderek artar.

Bu talep, teknolojinin demokratik denetimine yönelik ilerici çağrılarla örtüşüyor—bu da devlet kurumlarının yapay zekâ gelişiminin yönünü belirlemede daha etkin bir rol oynadığı bir siyasi ortam anlamına geliyor. Böyle bir yönetim modeli, muhtemelen kamuya ait veri tröstlerini, etik inceleme kurullarını ve kapsayıcı politika oluşturma süreçlerini içerecektir—bunların hepsi bireysel çözümlerden ziyade kolektif yaklaşımları öne çıkarır.

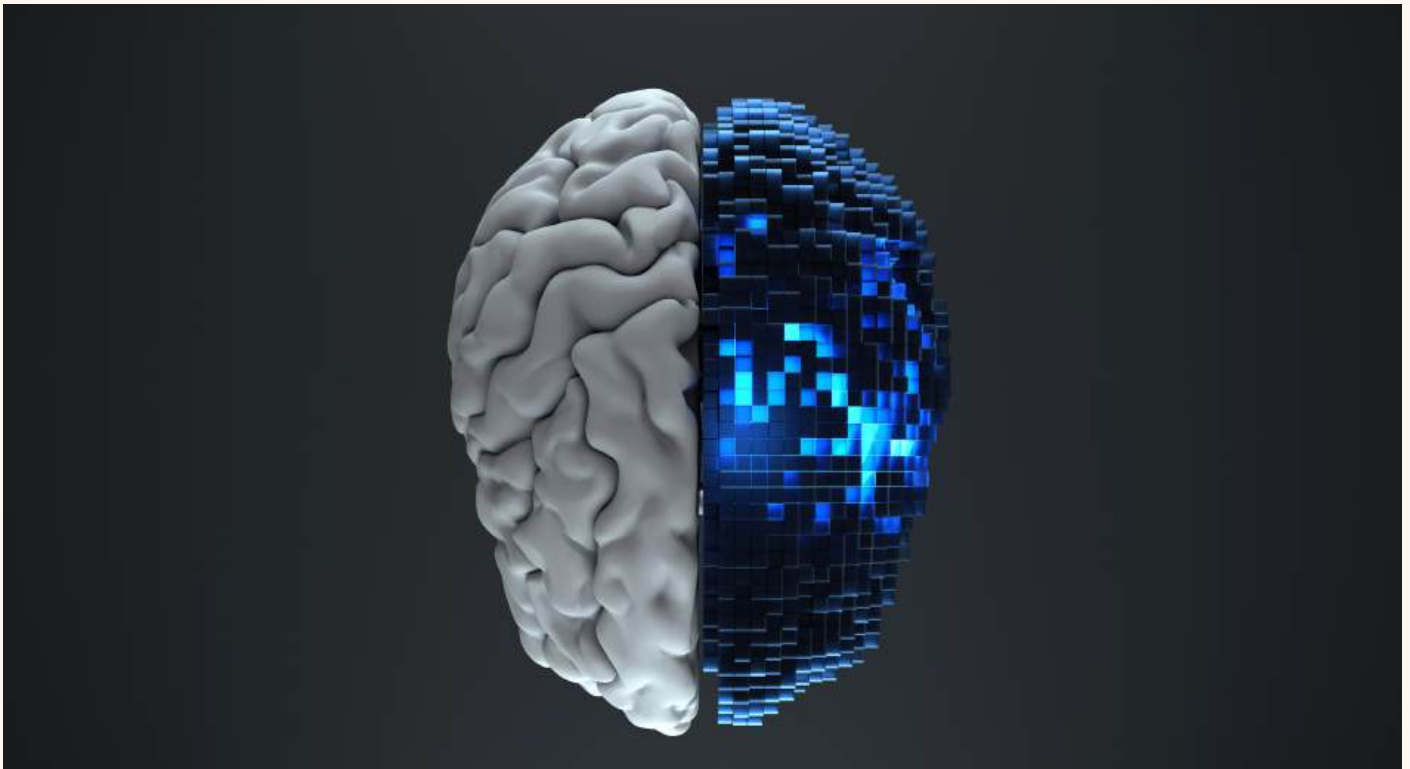
Belki de en önemlisi, yapay zekâ yalnızca ekonomiyi yeniden şekillendirmekle kalmaz; aynı zamanda insanların kendilerini ve toplumla olan ilişkilerini nasıl algıladıklarını da dönüştürür. Geleneksel iş kavramının artık kişisel kimliğin merkezinde yer almadığı bir dünyada, insanlar bakım, yaratıcılık ve eğitimi daha değerli görmeye başlayabilir. Bu düşünceler, dayanışma, eşitlik ve topluluk gibi sol değerlerle uyumlu daha geniş bir kültürel dönüşümü desteklemektedir.

Yapay zekâ çağının siyasi sonuçları kesin olarak belirleyeceğini iddia etmiyorum; ancak, siyasi yaşamı şekillendiren yapı ve sistemleri kesinlikle etkileyecektir. İşgücü piyasalarını altüst ederek, serveti yoğunlaştırarak ve etik sorular gündeme getirerek, yapay zekâ hem kapitalizmin hem de bireysel öz yeterliliğin varsayımlarına meydan okuyor. Bunu yaparken, yeniden dağıtım ve kolektif yönetim odaklı sol siyasi fikirler için verimli bir zemin yaratıyor.

Toplumlar bu teknolojik devrimin sonuçlarını kavramaya çalışırken, bana göre sola yönelen bir siyasi kayma ortaya çıkacak gibi görünüyor. Bu, ideolojik bir coşkudan değil, yapay zekâ odaklı bir dünyada adil ve işleyen bir gelecek kurma gerekliliğinden kaynaklanacaktır.

Dipnot:

*Zoltan Istvan, transhümanizm, yapay zekâ ve gelecek üzerine yazılar yazmakta ve konuşmalar yapmaktadır.

“Kristof Kolomb, Bir yahudi Dönmesi miydi?”

YAZAR: HENRIQUE MARINO*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.PUBLICO.ES](https://www.publico.es)

“Kolomb, Denizcilik Dışında Her Alanda Bir Felaketti”

1492 yılında Amerika'ya ulaşan denizcinin hayatına dair kaleme alınan yeni bir biyografi, onun milliyetini, dini inancını ve gerçek arzularını açıklığa kavuşturuyor.

Tarihçi Esteban Mira Caballos (Carmona, 1966), Colón. El converso que cambió el mundo (Kolomb: Dünyayı Değiştiren Dönme) adlı biyografisini yayımladı. Bu çalışmada, Kristof Kolomb'un milliyeti, dini ve tarihsel rolüne yön veren asıl hedeflerinin ne olduğuna dair net bir çerçeve sunuyor.

“Amerika'nın keşfi” gibi oldukça tartışmalı bir kavramı ise iki gerekçeyle savunduğunu bu söyleşide ayrıntılarıyla açıklıyor.

Galisyalılar, Kolomb'un kendi hemşehrileri olduğuna artık inanmayı bırakmalı. Aynı şekilde, Kastilyalılar, Mayorkalılar, Portekizliler ve hatta Cenovalılar da... José Antonio Lorente'nin genetik çalışmasına göre –ki bu çalışma Colón ADN.

Su verdadero origen (Kolomb'un DNA'sı: Gerçek Kökeni) adlı eserle destekleniyor– bu halkların hiçbirisi Kolomb'un kökeniyle özdeşleştirilemez. Ancak siz, bu yorumu reddediyorsunuz; çünkü söz konusu belgesel Kolomb'u Valensiya doğumlu Sefarad bir Yahudi olarak tanıtıyor.

– Genetik verileri doğrudan çürütmem mümkün değil, fakat bu verilerin yorumlanma biçimine itiraz edebilirim.

Dr. José Antonio Lorente, Kolomb'un Batı Akdeniz kökenli Yahudi genlerine sahip olduğu sonucuna ulaşıyor. Ne var ki bu yorumu yaparken herhangi bir tarihsel danışmanlıktan yararlanmıyor ve şöyle bir varsayımda bulunuyor: Cenova'da Yahudiler yoktu çünkü daha önce kovulmuşlardı; dolayısıyla bu genetik işaretler Kolomb'un büyük ihtimalle Valensiya'dan geldiğini gösteriyor olabilir; çünkü orada çok sayıda dönme (converso) yaşamaktaydı.

Madem öyle, neden Katalan olmasın? Kristof Kolomb'un Batı Akdeniz Yahudi genlerine sahip olması tek başına hiçbir şey ifade etmez. Kaldı ki, elbette Cenova'da da hâlâ dönme olmuş Yahudi aileler mevcuttu.

İspanyol milliyetçiliği de Kolomb'u sahiplenmiş durumda.

Elbette. İspanyol mitinin yanı sıra, Galisya ve Katalonya'ya dair tezler de mevcut.

Özellikle de uzun süre unutulmuş olan Katalan tezi, Òmnium Cultural gibi kuruluşların, Francesc Albardaner ve Jordi Bilbeny gibi isimlerin katkısıyla yeniden canlandırıldı.

Bu isimler, Kolomb'un aslında Katalonya doğumlu olduğunu iddia ediyorlar. Oysa 16. yüzyılda, Kolomb'un Cenova kökenini itibarsızlaştırmak amacıyla açılan "Kolomb Davaları" sürecinde, onun yerine Huelvalı Martín Alonso Pinzón'un ön plana çıkarılması tercih edildi. Pinzón, "asıl kâşif" olarak lanse edilmekteydi.

Yani Kristof Kolomb, aslında Cristoforo Colombo'ydu.

Aslına bakarsanız, 1956 yılında bir tarihçi şöyle demişti: "Kara efsanenin (leyenda negra) İspanya'da ne denli etkili olduğunu gösteren en açık belirti, Kolomb'un Cenovalı olduğunu en çok savunanların İspanyollar olmasıdır."

Kolomb'un Cenova kökenli olduğuna dair onlarca somut kanıt mevcuttur. Ancak bu gerçeği dile getirdiğinizde hemen "İspanya karşıtı" olmakla suçlanırsınız.

Bu konuda en açık delil, **Cristoforo Colombo ile babası Domenico'nun**, 22 Eylül 1470 tarihli bir belgede **Girolamo del Porto'ya olan borçlarını kabul etmeleridir**. Aradan geçen yılların ardından, Kolomb 19 Mayıs 1506'da Valladolid'de düzenlediği vasiyetname eki (kodisil) ile, söz konusu borcun **Genovalı Gerónimo del Puerto'nun varislerine ödenmesini** talep eder.

Bu iki belge, 1470 tarihli Cristoforo Colombo ile 1506'daki Kristof Kolomb'un aynı kişi olduğunu tartışmaya yer bırakmayacak biçimde ortaya koymaktadır.

Kolomb aynı zamanda Katolikliğe geçmiş bir Yahudi idi.

Görünürde dindar bir Katolik olarak yaşamış, ancak Yahudilere ve dönmelere karşı oldukça saldırgan bir tutum sergilemiştir; bu, büyük ölçüde kamusal alanda dikkat çekmemek için izlediği bir stratejiydi.

Yani herkesin gözünde "uyumlu bir Katolik" imajı sergilese de, onun düşünsel dünyasında derin köklere sahip Yahudi etkileri barizdir. Bunu, kitaplarına düştüğü binlerce nottan açıkça anlayabiliyoruz.

Özellikle Kitab-ı Kehanetler (Libro de las Profecías) adlı eserinde, düşünce yapısı açıkça Yahudi karakterlidir. Kolomb, İsrail'in kayıp on iki kabilesini bulmayı, Kudüs Tapınağı'nı yeniden inşa etmeyi ve kutsal toprakları yeniden fethetmeyi ummaktadır.

Bu fikirler, Katolik teolojide öncelikli sayılmaz; ama bir Yahudi ya da sahte bir dönme için son derece anlamlı hedeflerdir.

Katolik Krallar onun girişimine destek verdi. Ancak Kolomb'un hesaplamaları göz önüne alındığında, bu büyük bir riskti, değil mi?

Aslında hiçbir risk almadılar.

Kolomb'un öne sürdüğü görüşler, dönemin en iyi kozmografları tarafından -ve haklı gerekçelerle- çürütülmüştü.

Kraliçe Isabel de, bu bilgilerin hatalı olduğunu fark etmişti. Ancak Kral Fernando'nun mali danışmanı ve borç vereni olan Luis de Santángel, kraliçeye şöyle demişti: "Bakın, bu adam muhtemelen bir deli ve kendini bir yerlere kaybedecek... Ama istediği miktar çok az: yalnızca 1.140.000 maravedí. Buna karşılık potansiyel kazançlar çok büyük."

Üstelik Kolomb da bu girişime 500.000 maravedí katkıda bulunacaktı.

Ama Kolomb hesaplamalarında gerçekten yanılmadı mı?

Evet, Kolomb, projesine bilimsel bir görünüm kazandırmaya çalıştı. Ancak tüm verileri yanlıştı. Dahası, planını geçerli kılabilmek için Asya kıtasının haritalardaki yerini bile bilinçli biçimde çarpıttı.

Yani imkânsız bir yolculuğu mümkünmüş gibi göstermek adına bilimsel verileri manipüle etti.

Ancak ne gariptir ki bu, tarihin en verimli hatası oldu; çünkü onu Amerika'nın keşfine götüren süreci başlattı.

Sonuç olarak, Kolomb denizcilik dışında her alanda tam bir felaketti.

Jakob Wassermann biyografisine "Okyanusların Don Kışot'u" başlığını verdi.

Çünkü Kolomb, tuhaf ve eksantrik bir adamdı; Don Kışotvari bir tavır sergiliyordu, mantık dışı sözler söylüyor, öte âlemden sesler duyduğunu iddia ediyor, yerli halk tarafından kuşatıldığında Tanrı'nın karşısına çıktığını ileri sürüyordu... Aynı zamanda kibirliydi de; çünkü Kraliçe Isabel'den, daha önce kimsenin cesaret edemediği şeyleri talep etmişti: kendisinin Hindistan'ın amirali, valisi ve genel valisi ilan edilmesini istemiş; ayrıca keşfedilecek her şeyden onda bir pay talep etmişti.

Peki, o halde Katolik Krallar neden ona güvendiler?

Santa Fe Antlaşmaları'nı (Katolik Krallar ile Kolomb arasında yapılan keşif anlaşması) imzalamaları makuldü çünkü aslında çok az bir maddi risk almışlardı. Ancak şaşırtıcı olan, Isabel ile Fernando'nun, tüm yaşananlara rağmen Kolomb'a olan desteklerini hiçbir zaman geri çekmemeleridir. Neden mi? Kolomb her ne kadar yeni bir aristokrat soyluluk hanesi kurma arzusunu taşıyorsa da, kamuoyuna açık beyanlarında Hristiyanlığı yayma gayesinde olduğunu vurguluyordu. Bu da Katolik Kralların Hristiyan bir imparatorluk kurma projesiyle örtüşüyordu.

Bugün Kolomb'un bindiği karavellerin replikalarını gördüğümüzde insanın içini bir korku kaplıyor...

Dört sefer yapması başlı başına bir kahramanlıktı ama asıl mesele hayatta kalabilmesiydi. Tek sakın seyahat, ilk seferin gidişiydi; çünkü dönüşü tam anlamıyla bir felaketti ve mucize eseri batmaktan kurtulmuştu. İkinci, üçüncü ve dördüncü yolculuklar ise dehşet vericiydi. Her birinde hayatını kaybetme ihtimali yüksekti; zira Atlantik, Modern Çağ boyunca adeta bir mezarlığa dönüşmüştü.

Bir örnek vermek gerekirse, 1492 ile 1508 yılları arasında, nüfusu 3.000'i dahi bulmayan Palos de la Frontera (Huelva) kasabasıdan yaklaşık 250 denizci boğularak hayatını kaybetti. Okyanusta can verenler arasında Afrikalı köleler de vardı ve bu felaketi inkâr edemeyiz... Amerika'nın fethi bir soykırım değildi; çünkü ortada doğrudan bir yok etme niyeti yoktu. Bu yüzden ben, Kolomb'un Antiller'e ulaşmasından sonra yaşananları bir felaket ya da bir hecatombe (toplu yıkım) olarak nitelendiriyorum.

“İspanyollar o kadar çok yerli öldürmedi, asıl sebep hastalıklardı.” Bu cümleyi duyduğunuzda ne düşünüyorsunuz?

Bir soykırımın ölçütü öldürülen kişi sayısı değil, bu eylemin arkasındaki niyettir. İspanyollar o insanları çalıştırmak istiyorlardı; hepsini öldürmek gibi bir çıkarları yoktu. Ancak, ölümlerin tümü hastalıklardan kaynaklanmadı; yaşanan şey tam anlamıyla bir hecatombdu (toplu kıyım). Yine de İspanyollarla birlikte sistematik biçimde salgınlar da geldi grip, çiçek, kızamık, nezle ve tifüs gibi ve bu hastalıklar yerli halkı kırıp geçirdi. Farklı etkenlerin bir araya gelmesiyle, sadece kırk yıl içinde Hispanyola Adası’ndaki Taíno halkı tamamen yok oldu. Tarihi gizleyemeyiz, fakat onu bağlamına oturtarak değerlendirmeliyiz.

“Amerika’nın fethi” ifadesi tepki çekiyor. Aynı şekilde “keşif” kelimesi ve bunun yol açtığı sonuçlar da.

Tarihçi Enrique Dussel, “keşif” yerine “örtme” (encubrimiento) kavramını kullanır. Ben ise “keşif” terimini kullanmaya devam ediyorum. Birincisi, ulaşmak istediğim geniş okuyucu kitlesi bu kavramın yerine başkasını koyduğumda ne demek istediğimi tam olarak anlayamayabilir. İkincisi ise, aslında karşılıklı bir keşif yaşandığına inanıyorum: Avrupalılar Amerika’yı, Amerikalılar da Avrupa’yı keşfetti. Ayrıca Kolomb birçok yerliyi İspanya’ya getirdi.

Siz, İspanya’nın Amerika’yı fethetmediğini, çünkü fatihlerin %95’inin yerli halktan olduğunu, bu kişilerin kendi aralarındaki rekabet nedeniyle İspanyollarla ittifak kurduklarını savunuyorsunuz.

Tüm büyük fetihlerde olduğu gibi, İspanyollar da bazı yerli halklarla ittifak kurmaya çalıştı. Anlaşma olmazsa savaş kaçınılmaz olur; ancak uzlaşma sağlanırsa bu, her iki taraf için de daha elverişliydi. Mesoamerika’da da, Avrupa’daki gibi, savaş bir fırsat olarak görülürdü. Bu bağlamda birçok yerli halk, eski düşmanlarından intikam almak ya da kendi konumlarını korumak için İspanyollarla ittifak yapma fırsatını değerlendirdi. Elbette, sonuna kadar direnenler de vardı.

Kolomb tek başına mı seyahat etti? Onun ve mürettebatının gerçek başarısı neydi?

Huelva’lı denizciler, yani çok deneyimli bir denizcilik topluluğu, bu seyahatte kilit rol oynamıştır. Özellikle Martín Alonso Pinzón ve Vicente Yáñez Pinzón kardeşler ile Moguerli Niño kardeşler, geniş bir tecrübeye sahipti. Uygun şartlar altında ve doğru zamanda, bu yolculuğu kendileri de gerçekleştirebilecek kapasitedeydiler.

Kolomb’un ilk başarısı o dönemin ifadesiyle “engolfarse”, yani okyanusa açılma cesareti göstermesidir.

Zira [Batıya giderek Hindistan’a ulaşma] fikri ona değil, Floransalı kozmograf Paolo dal Pozzo Toscanelli’ye aitti. Yani kıyıdan ayrılmamaya alışkın denizcilerin aksine, Kolomb denizin ortasına doğru yönelme kararı aldı. İkinci başarısı ise, gidiş ve dönüş rotalarını belirlemesidir ki, bu rotalar yelkenli gemiler tarafından neredeyse 19. yüzyılda buharlı gemiler ortaya çıkana dek kullanılmıştır.

Tarihçi Esteban Mira, Kolomb: Dünyayı Değiştiren Dönme adlı kitabının yazarı, Crítica Yayınevi

Açık denizde, üç karavellada yüz kadar adamın birbirini anlayabilmesi pek kolay olmamış olmalı.

İlk sefer sırasında büyük bir belirsizlik hâkimdi; denizciler ümitsizliğe kapılıyor, bir göktaşının düşüşüne tanık oluyor, Teide Yanardağı’nın patlamasını kayda geçiriyorlardı. Güneybatıya doğru uçan kuş sürülerini gördüklerinde, bunun kara işareti olduğunu yorumlayarak yönlerini değiştirdiler. Kolomb bu gözleme kulak verip rotayı değiştirdi ve bu sayede Bahamalar’a ulaştılar. Aksi takdirde Florida kıyılarına varabilirlerdi.

1492 yılının 10 Ekim günü bir isyan patlak verdi; mürettebat Kolomb’u denize atmakla ve geri dönmekle tehdit etti. Ancak Pinzón ortamı yatıştırmayı başardı ve Kolomb’a iyi bir limana ulaşması için üç-dört gün süre tanındı. Kolomb bu öneriyi kabul etti çünkü hesaplarına göre zaten toprağa çok yaklaşmışlardı; 700 milden fazla yol kat etmişlerdi. Tanınan süre dolmadan karaya ulaşıldı.

Kolomb’un kalıntıları Sevilla Katedrali’ndedir; daha önce iddia edildiği gibi Santo Domingo’da değil. Aziz Santiago’da olduğu gibi, azize Teresa’da da olduğu gibi, birçok yer bu kalıntılara sahip çıkmak ister.

Kolomb’un kalıntıları aslında hiçbir yerde sağlam biçimde korunmuş değildir; zira Sevilla’da bulunan kalıntı sadece 150 gramlık, neredeyse toz hâline gelmiş kemik parçalarından ibarettir. Santo Domingo’da da durum aşağı yukarı böyledir. Ceneviz’de ise içinde kum ve kül olduğu iddia edilen bir relik var. 21. yüzyılda hâlâ bu konunun tartışılıyor olması bana göre anlamsız bir meseledir.

Yeni keşfettiğiniz belgeler neyi ortaya koyuyor?

Kitabım, son elli yılda ortaya çıkarılmış ve Kolomb’un kişiliğini çok daha net biçimde tasvir etmemizi sağlayan tüm belgeleri bir araya getiriyor. Bunun yanı sıra, Hindistan Genel Arşivi (Archivo General de Indias) ve Colombina Kütüphanesi’nde yaptığım kapsamlı incelemeler sonucunda, Kolomb’un tarihî figürünü değiştirmeyen ancak bazı önemli nüanslar ekleyen yeni belgeler de buldum.

Kolomb ve seferleri hakkında hâlâ bilmediğimiz neler var?

Hâlâ yeni belgeler gün yüzüne çıkıyor ve bilmediğimiz çok şey var. Örneğin, Kolomb’un üçgen şeklindeki kriptografik imzasına dair pek çok teori mevcut. Ayrıca, eşi Felipa Moñiz ve sevgilileri Beatriz Enríquez de Arana ile Beatriz de Bobadilla Álvarez ile olan ilişkilerine dair bazı gizemli detaylar da söz konusu. Kimileri bu eseri “Kolomb üzerine yazılmış nihai kitap” olarak tanımlasa da, tarihte nihai kitap diye bir şey yoktur; çünkü her insan bir tarihsel figüre farklı sorular sorar. Ben, 21. yüzyıl tarihçisine özgü sorular sordum ve bunlar büyük ihtimalle çağdaş bir okuyucunun da merak ettiği sorularla örtüşüyor. Dolayısıyla bu kitap, elli yıl sonra artık eskimiş sayılacak; çünkü o dönemin tarihçileri, benim hiç düşünmediğim başka sorular soracak.

Cevapsız kalan hangi soru var?

Kolomb'un ne ölçüde zenginlik ve asalet peşinde olduğu sorusu. Zira onur ve şan takıntısı vardı ve kendisini Hristiyanlığı yaymaya çalışan bir peygamber gibi sunuyordu. Ancak, bu arzusun ne kadarı dini inançtan, ne kadarı ihtirastan kaynaklanıyordu? Bu hâlâ yanıtlanmamış bir soru. Bu arada siz bir soruyu daha sormadınız...

Buyurun?

Karşılaşmanın sonuçları ne oldu?

“Keşif”ten mi bahsediyorsunuz?

Evet. 12 Ekim 1492'den itibaren dünya kökten değişti hem iyi yönde hem de kötü yönde. O anda küreselleşme süreci başladı. Ve böylesine büyük bir dönüşüm, bu çapta bir sarsıntı her gerçekleştiğinde, mutlaka yolda kurbanlar olur; bu kurbanlar arasında yerli halklar da vardı.

Bu, Kolomb'un doğrudan insanları katlettiği anlamına gelmez. Ancak sadece elli yıl gibi kısa bir sürede Büyük Antiller'in (Küba, Porto Riko, Jamaika ve bugünkü Dominik Cumhuriyeti ile Haiti'nin bulunduğu Hispanyola Adası) tüm uygarlığı yok oldu.

Yani Kolomb'un Amerika'ya gelişi, o toprakların yerli halkları için bir ilerleme ya da kazanım anlamına gelmedi; aksine, ağır bedeller doğurdu. Öte yandan, Kolomb'un doğrudan sorumluluğu olmasa da, Avrupalı bitki ve hayvanların getirilmesiyle geri dönülmez bir ekolojik yıkım da başladı. Özellikle Santo Domingo'da, şeker kamışı üretimiyle birlikte başlayan ormansızlaşma süreci sonucunda, 1520'ye gelindiğinde çevresel felaket tam anlamıyla gerçekleşmişti.

Tüm bunlar tarihin bir parçasıdır ve evrimsel sürecin “yan etkileri”dir. Çünkü tarih, bizim hayal ettiğimiz gibi değil, olduğu gibidir.

Dipnot:

Henrique Mariño

‘Público’ gazetesinde Kültür ve Hafıza editörüdür. Daha önce ‘El Correo Gallego’, Cadena COPE, Agencia EFE, ‘La Voz de Galicia’, ‘El Mundo’, ‘Spain Gourmetour’ ve ‘ADN.es’ gibi medya kuruluşlarında görev almıştır. Ayrıca ‘MAN’, ‘Números Rojos’, ‘DT’, ‘Táboa Redonda’ ve ‘Luzes’ dergileri başta olmak üzere çeşitli yayınlarda katkıda bulunmuştur.

M. MÜCAHİD SAĞMAN

www.kritikbakis.com

Küreselleşme ve Yerellik Arasında Bir Savaşın Anatomisi

İsrail ile İran arasında yaşanan savaş her ne kadar kısa süreli görülse de Ortadoğu'ya dair tüm gerilim anlatıları ve savaş senaryolarının içinde bu iki ülke aktif olarak yer almıştır. Savaşın kısa sürmesi etkisinin de kısa olduğu anlamına gelmez elbette. İsrail ile İran'ın adının geçmediği Ortadoğu'yu ele alan savaş senaryolarında dahi bu 2 ülkenin etki alanında kalan veya gizli yahut açık desteklediği yapılanmalar mutlaka anılır. Hatta daha ileri gidersek tüm İslam dünyasından hassas bir nokta olan Filistin meselesinde de son 30 yılda Hamas veya Hizbullah üzerinden İran-İsrail gerilimi ortaya konulur. Bu durumu her iki ülkenin tarihsel/kültürel yapısı ve daha ötesinde temsil ettikleri dünya görüşü/yaşam tarzı üzerinden okumak mümkün. Fakat bu da bazı noktaları eksik bırakacaktır. Zira Ortadoğu siyasi, dini ve etnik çeşitlilik açısından dünyanın kadim kültürel merkezi olma iddiasını hala kısmen elinde barındırıyor. Haliyle çatışma olasılıklarını hep elde tutan 'ikilikler' yaratma potansiyeline hep içkindir. İran-İsrail gerilimini günlük aktüel meseleler ve politik okumaları domine eden komplo teorileri çerçevesinden çıkarıp tarihsel, sosyo-politik ve kültürel veriler üzerinden analiz etmeye çalışmak daha somut veriler önümüze koyacaktır.

İslamcılık, İran ve İsrail

İslamcılık 1800'lerden itibaren Avrupa ile yarışta geri kaldığı için sömürülen coğrafyanın bir parçası haline gelen İslam Dünyasının entelektüel kanadının çözüm odaklı tartışmalarını kapsayan şemsiye bir kavram olarak tanımlanabilir.

Cemaleddin Efgani, Tunuslu Hayrettin Paşa, Muhammed Abduh, İkbâl, Mehmet Akif, Reşid Rıza,

Mustafa Sabri, Hasan el-Benna gibi ilk dönem sayılabilecek isimler onların takipçileri ve oluşan ekoller farklı çözüm önerileri sunsalar dahi İslam dünyasının kurtuluşu ve yeniden ayağa kalkışı odağı genel çerçeveyi oluşturuyordu. Ama Efgani ve Abduh'un temel ayırım noktası olarak ifade edilen: "Tabandan iktidara mı yoksa tepeden toplumu dönüştürme mi?" tartışması siyasi mekanizma teorilerinin ve toplumsal çalışmaların ana odağını oluşturuyordu. Bugün binlerce kitap ve akademik çalışmaya konu olan tüm bu sürecin başta Müslümanların yaşadığı ülkeler olmak üzere her ülkede hem siyasi hem toplumsal etkisi sonraki yıllarda ortaya çıktı. Son 100 yılın Müslüman entelektüellerin düşünce dünyasında İslamcılık bir politik tavır alma ve kültüre dair tartışmaların odağında yer aldı almaya devam ediyor. Öte yandan Ortadoğu'da örgütlenen silahlı selefi grupların tüm dünyada yaptığı eylemlerin fikri alt yapısı da kısmen İslamcılık tartışmalarının süreç içerisindeki değişim/dönüşümünden etkilendiğini söylemek hatalı olmayacaktır.

979 İran devrimi İslamcı ekollerin İslam dünyasında iktidar odaklı söylemlerinin somut bir sonucu olarak görülmelidir. Nitekim "seküler, emperyalist batı" karşıtlığı ekonomik olarak alt sınıfların yoğun olarak yaşadığı "doğu" kentlerinin temel mottosu olarak İslamcı aydınların tartışmaları ile üretilmiştir.

Bu siyasi tartışmaların bugün yoğun yaşanan mezhepsel ayrışmaları da ihmal ederek daha kuşatıcı siyasi bir mekanizma kurma çabası içinde olduğunu görüyoruz. İran devrimine Ali Şeriatî ile Seyyid Kutub benzeri düzeyde katkı yapmıştır denilebilir. Sekülerlik ile sömürgecilik arasında kurulan paralellik “İran İslam Cumhuriyeti”ni yıllar içerisinde kendi içine kapanan yozlaştırıcı bir döngüye hapsetti. Elbette bu 2 olgunun ortaya çıkışı ve siyasal süreçlere etkisi benzer tarihi süreçlere tekabül etse de İslamcılık açısından daha ziyade bir tehdit olarak okundu ve ona refleks gösterildi. İran İslam tarihindeki stratejik Şii-Sünni gerilimi de dikkate alındığında genelde Müslüman dünyanın öteki olma rolünü üstlenmişti. Fakat İslamcılık ilk defa ona bir rol model olma şansı sundu ve sonraki süreçte yayılcılığını bunun üzerine oturtmaya çalıştı. Özellikle İsrail’in kuruluşu ve bölgede batı merkezli siyasal propagandanın merkezi rolünü üstlenmesi İran ile İsrail arasında sembolik gerilimin alanını genişletip formunu büyüttü. Türkiye’de İslamcı tarihsel arka plandan beslenen muhafazakâr bir iktidar geleneğine kadar İsrail’in bölgesel yayılcılığı Filistin meselesi başta olmak üzere hep İran karşıtı refleks ile hareket etti denilebilir. İslamcılığın ABD, İsrail ve Avrupa karşıtlığı hala çoğu Müslümanın dünyasında merkezi bir yer işgal ediyor. Haliyle İsrail’in doğal düşmanı olma konusunda İslamcı söylem siyasi ve toplumsal arka plana sahip. Bu durum İran ile İsrail arasında ki çatışmanın temel noktalarından biri olarak önümüzde duruyor.

Bir Mirasın Devri: Hilafet İddiaları

İslam dünyasında halifelik unvanına sahip olma iddiası aynı zamanda merkezilik kurma çabasının da odağında yer alır. Halifeye sahip ülke İslam dünyasının sancağını elinde tutma anlamında sembolik bir güce kavuşacaktır. Bu durum bazı temel liderlik iddialarını tarihsel ve teolojik verilerle bezeyen söylemler üretti denilebilir. Suudi Arabistan İslam tarihindeki en önemli tartışma meselelerinden olan ‘hilafetin Kureyşliliği’[1] konusunu merkeze alarak bu konuda teolojik bir arka olan inşa etmeye çalışmakta. Öte yandan Mekke ve Medine (Kabe ve Mescid-i Nebevi) gibi İslam düşünce dünyasının kritik mekanlarına ev sahipliği yapmak da bu iddia için temel referans noktaları olarak önümüze çıkıyor. Suud yönetimi uzun yıllardır BAE ile Arap dünyasının liderliği konusunda bir gerilim yaşamakta. Selman’ın gelişi ile hem İran’la kurulan şaşırtıcı diyalog hem de Çin ile görüşmeler Suudi Arabistan’ı bir adım öteye taşıyor gibi görünmekte. Suud aynı zamanda son 50 yıldır İslam dünyasında etkin olan selefilik yayılmasına sponsorluk yapıyor. Selefi düşünce Suud sünniliklerinin yayılma alanını genişletiyor denilebilir. Fakat ABD ile kurulan ve Arabistan’ı edilgen kılan ilişki biçimi bu iddiaların büyük oranda zayıflamasına neden oluyor denilebilir.

Suud’dan sonra ikinci büyük iddia Mısır olarak söylenebilir. Nil nehrinden de kaynaklı kadim bir yaşam alanı ve devlet geleneğine sahip Mısır uzun yıllar hilafete de ev sahipliği yaptı. Öte yandan yukarıda

bahsedilen İslamcılık tartışmalarının en önemli ev sahibi ülke olması Mısır’ı stratejik bir konuma oturtuyor. Fakat 1967 hezimetini ve daha sonra gelen siyasal iktidarlar Mısır’ın tümünden bu iddiayı kaybetmesine neden oldu denilebilir. Enver Sedat, Hüsnü Mübarek ve Sisi hem İhvan’a karşı tahammülsüz politik tavırları hem de Filistin meselesindeki İsrail yanlısı politikaları nedeniyle Mısır’ı İslam dünyasında etkisiz hale getirdi. Üçüncü iddia Osmanlı bakiyesi olma iddiasını katı modernleşme politikalarına rağmen muhafazakarlık üzerinden devam ettirme çabasında olan Türkiye. Son 20 yıllık iktidarın önceki 80 yıllık batıcı cumhuriyet politikalarına rağmen İslam dünyası ile kurmaya çalıştığı ilişki yeni bir durum olarak önümüzde duruyor. Osmanlı halifesinin başkenti olan İstanbul’un sembolik anlamı bu iddiayı güçlendirse de mekânın tarihsel ruhundan koparılan kent ve ekonomi politikaları söylemin çerçevesini zayıflatmakta. “Türk tipi dindarlık” ve sosyal örgütlenme biçimi uzun yıllar İslam dünyasının askeri sancağı olma potansiyeli üretmişti. Öte yandan İslamcılık tartışmasının entelektüel alanına katkı sunma noktasında da verimli bir sahaya sahip olduğu söylenebilir.

Dördüncü iddia ise Şii dünyanın kalbi olan İran. İran’ın Şii yayılcılığı son yıllarda Orta Asya’dan Afrika’ya geniş bir spektrumda ilerlemekte. Bu durum siyasi olarak elini güçlendirse de ekonomik yaptırımlar ve rejimin baskıcı politikaları öte yandan Suriye’de yapılan yanlışlar İran’ın 1979 sonrası elde ettiği karizmayı büyük oranda yok etti. Ama yine de İsrail Ortadoğu’da hayatta almak için bu 4 iddianın elde kalan son ikisi olan İran ve Türkiye ile hesaplaşmak zorunda diyebiliriz.

Küreselleşme ve Yerellik

Modernlikten Postmodernliğe geçiş dünyada siyasal iddiaları da paradigmal olarak bir krize soktu denilebilir. Gelişen teknik imkanlar ve ulus sınırlarının dijital esnekleşmesi karşısında her ne kadar küreselleşme güçlendi gibi görülse de yerel kültürlerin kendi tarihselliklerini keşfetmesi yeni bir toplumsallaşmayı tetikliyor. Dirlik’e göre sermayeye karşı bir direniş alanı ve gelecek için alternatif olasılıklar hayal etme mevkii olarak yerele bir ilgi oluşmaya başladı.[2] Yerelin somut ilişkileri eksenin oluşan bu ilgi sermaye ekseninde dizayn edilen ulus-devlet formu ile de bir hesaplaşmayı zorunlu kılıyor. Çünkü Kojin Karatani’nin Dünya Tarihinin Yapısı kitabında belirttiği üzere ulus ve devlet olan yapıya sermaye eklenmiştir ve belki de küreselleşme siyasal bir boyut kazandırmıştır. Bu açıdan yerellik Dirlik’in de belirttiği üzere modernist ideolojiyi kurgulayan “metaanlatılar”ın reddiyle el ele gider. Geleneksel toplum yapısını yeni bir formda yaratan yerelliği temsil eden toplumlarla küreselleşme’yi temsil eden toplumlar arasında yaşanan gerilim coğrafi sınırları da aşıyor. Öte yandan A. Loewenstein’in Filistin Laboratuvarı kitabında belirttiği gibi İsrail sermaye gruplarına bir deney alanı inşa ediyor. Sadece teknik bir sınırla kalmayan bu laboratuvar “öteki” ile kurduğu ilişkiyi sistematik bir baskıya dönüştüren rejim

pratiklerini de test edip diğer ülkelere ihraç eden bir yapıya sahip. İran ile İsrail arasında onları da aşan küreselleşme ile yerelliği sembolik olarak temsil eden bir gerilimi de görmek gerekiyor. Bu aynı zamanda batıya giden göçmenlerin yaşadığı gerilimle aynı kökten besleniyor. Küreselleşme ile yerellik arasındaki gerilim tıpkı üstteki diğer maddeler gibi bu yazıyı aşan hacimli tartışmaların konusu lakin Ortadoğu halklarının yaşadığı gerilimin nedenleri arasında kanaatimizce çokça tartışılmalıdır. Çünkü devletler ile halklar arasında kopan ilişki ve çatışmaya dönüşen gerilim başka bir siyasal düşünme çabasını bize icbar ediyor.

Sonuç

Louis-Ferdinand Celine'in savaşı tüm gerçekliği ile ortaya koyan müthiş kitabı Gecenin Sonuna Yolculuk adlı romanında geçen bir diyalog savaşın tanımını açısından oldukça önemlidir:

- Aystubay Çavuş Barousse az önce öldürüldü albayım
- Eee ne olmuş?
- Etrapes yolu üzerinde ekmek vagonunu teslim almaya giderken öldürüldü albayım!
- Eee ne olmuş?
- Bir havan topu mermisi onu paramparça etti albayım!
- Eee ne olmuş Allah aşkına!
- Eee'si bu! Albayım...
- Bu kadar mı?
- Evet, bu kadar, albayım.
- Ya ekmek?

Bu diyalog Celine'in romanının gövdesini oluşturur. Çünkü ona göre herkes kendi savaşını verir ve Çavuş Barousse onu bir konserve için cezalandırdığında o da bu anlamsız savaşa hizmet ediyordu.

Herkesin kendi savaşını verdiği bir dünya aynı zamanda herkesin savaşta olduğu mesajını da verir.

1948 yılından bugüne Filistin halkını ya sürgün eden ya da gitmeyen katleden İsrail rejimi bugün sömürgeci devlet rejimlerini temsil etmekte.

Haliyle bu savaş sömürülen ve sömüren arasına süregiden 100 yıllık mücadelenin bir devamı. Savaşın Ortadoğu'da yayılması bölge halklarının evlerini ateşe verip ekinini yok etmeye devam ediyor.

Savaşın nedenleri ve sonuçları üzerine aktüel gündemin dışına çıkarak konuşabilmek dünü, bugünü ve yarını düşünebilme potansiyelini doğuracaktır.

Dipnotlar:

[1] Bkz. Mehmed Said Hatiboğlu hocanın kıymetli çalışması Hilafetin Kureyşliliği bu tartışma ekseninde bir başucu kitabı olma özelliği barındırıyor.

[2] Dirlik, A. (2005). Postkolonyal aura: küresel kapitalizm çağında üçüncü dünya eleştirisi. Çev. Galip Doğduaslan. Boğaziçi Üni. Yayınları

*M. Mücahid Sağman

Sosyoloji Doktora öğrencisidir. Çeşitli Sivil Toplum Kuruluşlarında aktif görevlerde bulundu. Bir süre editörlük görevi yürüttü. Evli ve 2 çocuk babasıdır.

Tüm Dinler Tek Bir Gerçeğin Tezahürleri mi?

YAZAR: KAT EGH DAMIAN*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.THEGUARDIAN.COM](https://www.theguardian.com)

Ya dünyanın dinleri birbiriyle rekabet etmiyor da, tek bir gerçeğin aşamalı tezahürleri ise?

Farklılıkları tartışmaktan ortak anlamlar aramaya geçmek yalnızca teorik bir düşünce değil. Bunun işe yaradığını bizzat gördüm.

1979 İslam Devrimi'nden sonra, dinin kamusal yaşamın mimarisine dönüştüğü İran'da doğdum. Ancak inançla iktidarın tam da bu birleşimi, ailemin ülkeyi terk etmesine neden oldu. Yasaları çiğnediğimiz için değil, azınlık bir dini topluluk olan Bahailere mensup olduğumuz için zulme uğradık – ve bu zulüm bugün hâlâ sürüyor. Bu deneyim bana dinin dışlayıcı, insanlıktan uzaklaştırıcı ve tahakküm kurucu bir araç olarak nasıl kullanılabileceğini gösterdi. Ama aynı zamanda, dini görmezden gelmenin de çözüm olmadığını öğretti.

Dünya nüfusunun %80'inden fazlası bir dine bağlı olduğunu belirtiyor. Ancak dünyanın birçok yerinde – özellikle Batı'da – din özel bir mesele olarak görülüyor; kibar sohbetlerden uzak tutulması gereken bir konu, ya da en kötü ihtimalle, bölünme ve tehlike kaynağı olarak algılanıyor. Derin bir dindarlığa sahip bir dünyada yaşıyoruz, fakat bu dünya giderek din hakkında nasıl konuşacağını bilemez hale geliyor.

Bu sessizlik tarafsız değil. Özellikle dinin, dini milliyetçiliğin yükselişinden inanç temelli insani kriz tepkilerine kadar jeopolitiği, toplumsal hareketleri ve bireysel yaşamları şekillendirmeye devam ettiği bir dönemde, bir tür kültürel okuryazarlık eksikliği yaratıyor. Amerika Birleşik Devletleri gibi yerlerde ise din, kamuoyu tartışmalarında giderek daha merkezi bir rol üstleniyor – üstelik genellikle yüksek siyasi çıkarlarla birlikte.

Peki, ahlaki netliğe ihtiyaç duyan ama ahlaki dili kullanmaktan çekinen bir dünyada din hakkında nasıl konuşmalıyız?

Ortak bir miras olarak din

Din hakkında konuşma biçimimizi yeniden şekillendirmeme yardımcı olan düşüncelerden biri, kendi inancımın gelişi – Bahai inancındaki “aşamalı vahiy” (progressive revelation) kavramı. Bu anlayışa göre, dünyanın büyük dinleri aynı manevi hakikatin farklı zamanlarda ortaya çıkmış ifadeleridir; insanlığın değişen ihtiyaçlarına yanıt olarak ortaya konmuşlardır. Bunlar birbirine rakip ideolojiler değil, tek bir hikâyenin farklı bölümleridir. Farklı gerçekler değil, tek bir gerçeğin farklı yansımalarıdır.

Dini, savunulacak ya da karşı çıkılacak kamplar olarak değil de, ortak bir miras olarak ele alsaydık ne olurdu? Hangi dinin “doğru” olduğunu sormayı bırakıp, bize adalet, alçakgönüllülük, bağışlama, ruh ve yaşamın kutsallığı hakkında neyi göstermeye çalıştıklarını sormaya başlasaydık?

Farklılıkları tartışmaktan ortak anlam arayışına geçiş sadece teorik bir fikir değil. Ben bunun işe yaradığını gördüm.

Orta Doğu'daki mülteci topluluklarında, tabandan gelen dinler arası çabaların, karşıt dini geçmişlere sahip yerinden edilmiş insanların iyileşmeye başlamalarına nasıl yardımcı olduğunu bizzat gördüm. Ürdün'deki bir kampta, Hristiyan ve Müslüman kadınlar Ramazan ve Paskalya dönemlerinde birlikte yemek pişirmeye başladılar ve sonunda daha geniş topluluk için ortak ziyafetler düzenlediler.

Bunlar kurumsal programlar değildi; inanca ve etiketlerin ardındaki insanı görme iradesine dayanan, sessiz ama onurlu ve onarıcı eylemlerdi.

Bağlantı kurmak

Berlin'deki Suriyeli dini azınlık mülteciler üzerine yaptığım doktora araştırmamda, seküler entegrasyon politikalarının, dinin insanların kimlik, aidiyet ve iyileşme duygularındaki merkezi rolünü çoğunlukla göz ardı ettiğini gördüm. Entegrasyon, dinin görmezden gelindiği zaman değil, dinler arası diyalog, ortak manevi alanlar ya da dini bayramların tanınması gibi yollarla dinin dahil edildiği zaman başarı gösterdi. Bu yaklaşımlar farklılıkları ortadan kaldırmadı. İnsanların birlikte ilerlemesine yardımcı oldu. Din, bölücü bir çizgi olmaktan çıkıp bağlayıcı bir ipliğe dönüştü.

Burada, Aotearoa Yeni Zelanda'daki banliyö mahalleimde bile, bunun izlerini her hafta görüyorum. Sokağımızda Müslüman, Hristiyan, Sih, Hindu, Bahai ve başka çeşitli geçmişlere sahip aileler yaşıyor. Her cuma öğleden sonra mahalledeki çocuklar için basit bir ders veriyorum. Şarkılar söylüyor, hikâyeler anlatıyor ve nezaket, doğruluk ve insan ruhunun soyluluğu gibi temaları birlikte keşfediyoruz. Burası, çocukların manevi kimliklerini ve çevrelerine katkı sunma kapasitelerini keşfedebilecekleri bir alan. Zamanla bu, topluluğumuzu sessizce birbirine bağladı. Ebeveynler de bağlantı kurdu – bu bağlantı benzerlikten değil, çocuklarının adil ve şefkatli bireyler olarak büyümelerini isteme ortak arzusundan kaynaklandı.

Merakınızı koruyun

Ruhsal hakikatin zaman içinde ortaya çıktığı fikri, hayatımı değiştirdi. Çocuklarımı nasıl yetiştirdiğimi, farklı inançlara sahip komşularıyla ilişkilerimi ve kamusal hayata katılım biçimimi şekillendirdi. Bu fikir, savunmacı olmak yerine merak duygumu korumama yardımcı oluyor; başkalarına sabit kategorilerle değil, birbirimizden öğrenebileceklerimize açık bir yaklaşımla yaklaşmamı sağlıyor.

Ve aslında mesele tam da bu: Ahlaki hayal gücü – yalnızca olanı değil, olabilecek olanı da görebilme yetisi. Bu bizi yeni türden sorular sormaya davet ediyor:

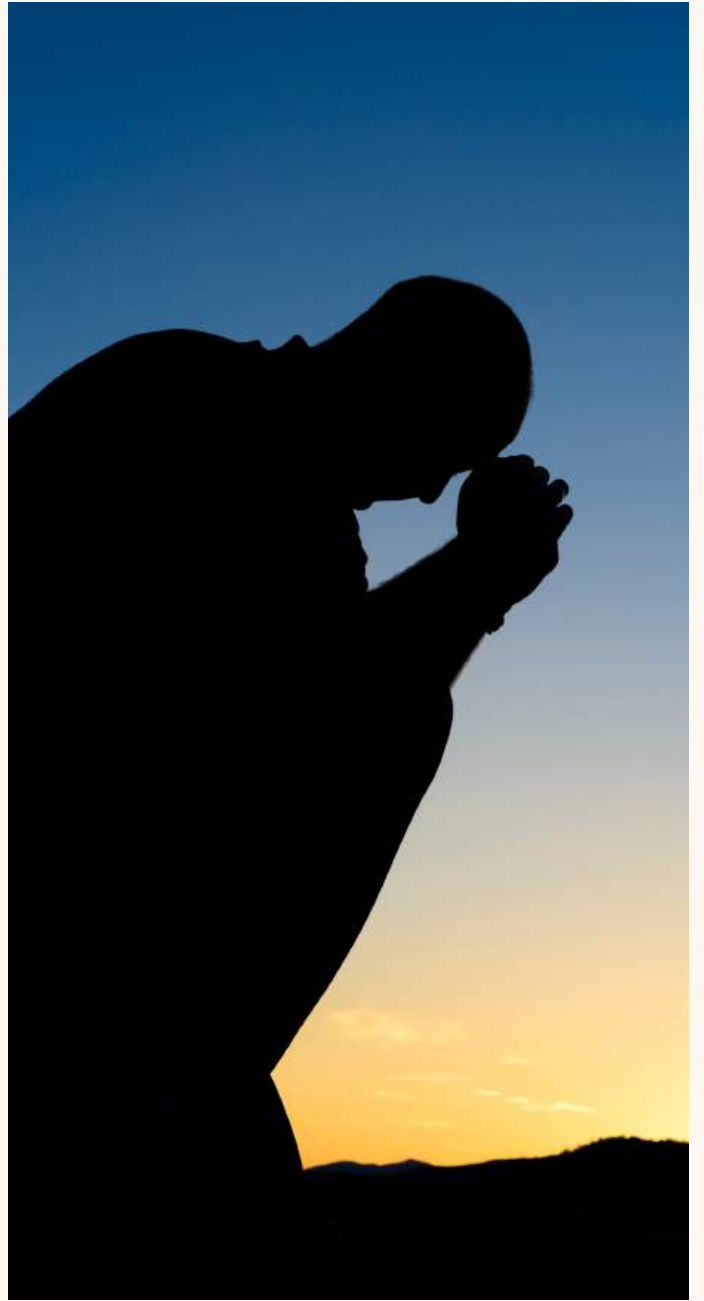
Anamlı bir hayat yaşamak ne demektir?

Hem saygıyı hem aklı aynı anda nasıl taşıyabiliriz?

Geleneklerimiz, dünyanın hâlâ ihtiyaç duyduğu hangi gerçekleri içinde barındırıyor?

Din hakkında konuşmayı bırakıp onunla dinlemeye başladığımızda ne olur?

Bunlar kolay sorular değil. Ama çok önemli sorular. Seküler çerçeveler birçok araç sunsa da, çoğu zaman insan ruhunun en derin özlemlerini ifade etmekte yetersiz kalıyor. Din kötüye kullanılmış olsa da, açıklığın, şefkatin ve ortak amacın kaynağı olarak yeniden kazanılabilir. Dindeki bilgeliği kabul etmek, onun yol açtığı zararı inkâr etmek anlamına gelmez. Bu, hikâyenin tamamını anlatmak demektir – inancı fanatizmden ayırmak ve sessizliği değil, daha iyi bir dili tercih etmek: Alçakgönüllülüğe, sorgulamaya ve umuda dayanan bir dil.

Kamusal yaşamda daha az dine değil, din hakkında daha iyi konuşma yollarına ihtiyacımız var – hem inananların hem de inanmayanların dürüstlük ve derinlikle anlamlı şekilde katılım sağlayabileceği yollar.

Belki bu, basit bir bakış açısı değişikliğiyle başlar: Ya dünyanın dinleri birbirine rakip iddialar değil de, tek bir gelişen gerçeğin yansımalarıysa? Ya tüm farklılıklarımızın altında, birçok dille anlatılan tek bir hikâye varsa?

Eğer buna inanırsak, kimin haklı olduğunu sormayı bırakıp, neyin mümkün olduğunu sormaya başlayabiliriz. Ve belki o zaman, hepimizin içinde yaşamak istediği dünyayı kurmaya başlayabiliriz.

Dipnot:

***Dr Kat Eghdamian**, insan hakları uzmanı, yazar ve din, etik ile sosyal adalet konularında danışmandır. Birçok kıtada çalışma deneyimine sahip olan Eghdamian, inanç ve ahlaki çerçevelerin kimliği ve toplumu nasıl şekillendirdiğini araştırmaktadır.

Ağır Çekim, Sinemanın En Baskın Özel Efektini Haline Nasıl Geldi?

YAZAR: SCOTT W. STERN*

KAYNAK: [HTTPS://NEWREPUBLIC.COM](https://newrepublic.com)

Çalkantılı 1960'ların sonlarında bu tekniğin popüleritesi patlama yaşadı—ve o günden bu yana sinemacıların (ve edebi sanatçıların) modern hayatın sarsıcı ritimleriyle başa çıkmasına yardımcı olmaya devam ediyor.

Yaklaşık yirmi yıl önce, David Eagleman adında bir sinirbilimci bir grup öğrenciyi emniyet kemerlerine bağladı, onları yüksek bir metal kuleye çıkardı ve sonra hiçbir uyarı yapmadan 45 metreden aşağı bıraktı. Öğrenciler güvenlik ağılarına sağ salım inse de, bu deneyim tasarlandığı şekilde korkutucuydu. Eagleman, ölümüne düşüyormuş hissini taklit etmek istiyordu. Amacı, ölümle burun buruna gelenlerin neden neredeyse her zaman aynı şeyi söylediklerini anlamaktı: “Sanki dünya ağır çekimde (slow motion) ilerliyordu.”

Sonuçta Eagleman, bir araba kazası geçirdiğimizde ya da ağaçtan düştüğümüzde algımızın gerçekten yavaşlamadığını öne sürdü. Bunun yerine, beynimiz — bu anın önemli olduğunu fark ederek— çok daha fazla ayrıntıyı kaydeder: gördüklerimiz, hissettiklerimiz, düşündüklerimiz. Yani “ağır çekim etkisi” (slow-motion effect) geriye dönük bir durumdur, bir hafıza oyunudur. Yine de bu, beynimizin dikkate değer bir teatral gücüne, sinemasal bir yetisine işaret eder. Kültürel kuramcı Mark Goble, Eagleman'ın bu sonucunu şöyle yorumlar: “Eğer sürekli ölmekte olduğumuzu düşünseydik, muhtemelen her şeyi bir tür ağır çekim içinde deneyimledik. Ki aslında öyleyiz de, ama beynimize etki edecek kadar hızlı değil.”

Günümüzde ağır çekim, sinema ve televizyonun en yaygın özel efekti konumundadır — bu da Goble'ın büyüleyici yeni kitabı Downtime: The Twentieth Century

in Slow Motion'da ona “en az özel olan özel efekt” demesine yol açar. Ekranda o kadar sık kullanılır ki artık neredeyse fark edilmez; gerilimi artırmak, anlamlı bir anı vurgulamak ya da izleyicilerin gözden kaçırabileceği bir gerçeği ortaya koymak için hizmet eder. En meşhuru belki de The Matrix'teki ağır çekimde ilerleyen kurşundur; ama diğer ikonik anlar arasında The Untouchables'taki tren istasyonu çatışması, Reservoir Dogs'un (adamların yürüdüğü) ve Chariots of Fire'in (adamların koştuğu) açılış sekansları ile sayısız varyasyonuyla Zapruder filmi yer alır. Üslup bakımından Marvel ve DC sinematik evrenleri neredeyse tamamen ağır çekimden ibaret görünür; öyle ki Zack Snyder'ın Justice League versiyonunun yüzde 10'u yavaşlatılmış hızda ilerler.

Ancak ağır çekim artık sadece beyaz perdeyle sınırlı değil. Geniş kültürel bağlamda, travma anlatısının yerleşik bir parçası haline geldi. Sadece yüksekten düşenlerin değil, aynı zamanda uyuşturucu kullanıcılarının, şiddet mağdurlarının, fiziksel sınırlarına zorlananların ve hatta 11 Eylül saldırılarına tanık olanların da ortak bir ifadesidir: sanki her şey ağır çekimde gerçekleşmiş gibidir.

Yani bu sinematik teknik, çevremizdeki dünyayı ifade etmenin —hatta belki de algılamamızın— yeni bir yolunu bize sunmuştur.

Goble'a göre ağır çekim, kusurlu çağımızın mükemmel efektidir. Modern dünyada zamanı deneyimleyiş biçimimizi yakalar: “zaman zaman düzensiz, kesintili ve hızlanmış; sürüncemede kalan ve genişleyen, güzel, travmatik, sonsuz ve ticarileştirilmiş.”

Sanayi Devrimi'nden bu yana bazı gözlemciler tarihin hızlandığını öne sürmüştür. ("Zaman artık öylesine akışkan ve hızlı ki," diye yazmıştı bir Alman romancı 1809'da arkadaşına, "yetişmek mümkün değil; iki posta günü arasında koca bir tarihsel çağ geçiyor.") Ancak Goble'ın anlatışında, olayların hızı 1960'ların sonlarında yeni bir ivme kazandı: sadece birkaç ay içinde ağır çekim, birkaç ticari filmde görülen "önemsiz" bir estetik yaklaşımdan, sonraki yarım yüzyılın baskın ve her yerde hazır bulunan özel efektine dönüştü.

Tarih böylesine baş döndürücü bir hızla ilerlerken, ağır çekimin popülerliğini koruması şaşırtıcı değil. Goble'ın ima ettiği gibi, eğer sürekli ölmekte olduğumuzu düşünseydik her şeyi ağır çekimde yaşıyor olabilirdik — o halde belki de günümüzde pek çok insanın her şeyi bir tür ağır çekim içinde deneyimliyor olması anlamlıdır: bir "sıkışmışlık" hissi, siyasal anın hem sonsuz hem de kaçınılmaz hale gelmiş olduğu duygusu.

Goble, Downtime'in başlarında şöyle yazar: "Sinemanın tarihi pekâlâ ağır çekimde başlamış olabilir." Hollywood'un ilk günlerinde — motorlu kameraların ve elektrikli projektörlerin 1910'ların başında yaygınlaşmasından önce — filmler elle çevrilerek oynatılıyordu, bu da makineyi hedeflenen kare hızının altında döndüren her operatörün teknik olarak ağır çekim bir film yaratmış ya da göstermiş olduğu anlamına geliyordu.

Ancak 19. yüzyılda bile bazı sinemacılar zamanı kasıtlı olarak manipüle ediyorlardı: kamerayı "aşırı çevirmek" (overcranking) ve ardından filmi "normal" hızda oynatmak. Goble, bu tekniğin erken örnekleri olarak, bir nakavt anının ağır çekim "tekrarını" içeren 1897 tarihli bir boks maçı filmi (The Corbett-Fitzsimmons Fight) ile, 1901 yapımı ırkçı kısa film The Indian Chief and the Seidlitz Powder'a işaret eder.

İşte tam da bu dönemde, yüzyılın başında, sinemacılar bugünkü sinemanın özüne işlemiş görünen ilk kamera tekniklerini geliştiriyorlardı: yakın çekimler, "karşılıklı çekim kurgusu" (shot-reverse-shot editing) gibi. Ancak Goble'ın yazdığına göre ağır çekim, 1920'lere kadar "neredeyse hiç yoktu." O dönemde özellikle eğitim ve spor filmleri çeken bazı yönetmenler — bilinçli yavaşlatmanın açıklayıcı olabileceği alanlarda — bu tekniği uygun (ya da daha gelişmiş kameralarla uygulanması daha kolay) bulmuş gibi görünüyorlardı. Gerçekten de, sonraki yarım yüzyıl boyunca ağır çekimin "ezici çoğunluğu" haber bültenlerinde atletizm (koşu, dans vb.) ya da eğitim (hastayı şöyle dikin) gibi konularda görülür, film saraylarının giderek prestij kazanan içeriklerinde değil.

Goble'ın ağır çekim kullandığını tespit ettiği ilk Amerikan uzun metraj filmi, sessiz sinema dönemine ait klasik The Thief of Bagdad (1924); filmde Douglas Fairbanks, doğaüstü bir yavaşlıkla dev bir sualtı örümceğiyle savaşıyor. Goble'ın uzun metrajlarda rastladığı ilk ağır çekim patlama ise, büyük Sovyet auteur'ü Dziga Vertov'un 1934 tarihli filmi Three Songs About Lenin'de. Ancak Goble, gerçekten "ilk" örneği

arama çabasına karşı uyarıyor; çünkü izlenebilir durumda olmayan çok sayıda erken dönem film var. Yıllar süren çabayla, 1960'lardan önce "yaklaşık altmış ağır çekim örneği" tespit ettiğini söylüyor — ama bunları elde ettiği arşiv, zamanında ülke çapında sinemalarda oynatılmış filmlerin sadece küçük bir kısmını temsil ediyor.

"Ağır çekimin, film teknolojisinin geliştiği ilk andan itibaren teknik olarak mümkün olduğu düşünüldüğünde," diye yazıyor Goble, "onun onlarca yıl boyunca bu kadar yavaş gelişmiş olması dikkat çekici." Gerçekten de Hollywood "Altın Çağ"ına girerken ve oradan çıkarken bile ağır çekim, görece nadir görülen, önemsiz, "çoğu zaman oldukça zevksiz" bir teknik olarak kalmıştı.

Elbette istisnai örnekler de vardır. Olympia (1938), Nazi Almanyası'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen 1936 Yaz Olimpiyatları'nı konu alan dört saatlik Leni Riefenstahl belgeseli, anıtsal yavaşlatmalarla doludur. Akira Kurosawa da 1943'teki ilk filmi Sanshiro Sugata'dan başlayarak Japonya'da 1954'te gösterime giren epik filmi Yedi Samuray'a (Seven Samurai) kadar kariyeri boyunca bu etkiyi kullandı. Yine de bunlar kuraldan çok istisna olmaya devam etti. (Nitekim Goble'ın tespitine göre, Yedi Samuray, 1956'da Amerika Birleşik Devletleri'nde gösterime giren ve ağır çekim kullanan tek film.) O dönemde ağır çekim kullanıldığında genellikle insan bedenini ve şiddetin ona neler yapabileceğini vurgulamak için kullanılmıştı. Ancak 1960'lara kadar olan dönemde sinemacılar, izleyicide "iç organlara darbe etkisi" yaratmak için genellikle başka efektlere yöneliyordu.

Sonra, her şey aniden değişti. 4 Ağustos 1967'de Bonnie and Clyde, Montreal Film Festivali'nde prömiyer yaptı. Birçok açıdan çığır açıcı bir film olan bu yapımda Goble'a göre en dikkat çekici olan, kanlı final sahnesiydi: iki anti-kahraman, vücutlarına sayısız merminin girmesiyle acı veren bir ağır çekimde sendeleyerek düşüyordu. Anında ikonikleşen bu sahne, Goble'ın yazdığına göre "Amerikan sinemasındaki en çok alıntılanan, taklit edilen ve etkili sekanslardan biri sayılmalı."

Yine de modern ağır çekim patlamasını başlatma noktasında hakkı teslim edilse de, bu değişimi sadece Bonnie and Clyde'a bağlamak doğru olmaz. Nitekim yönetmen Arthur Penn, final tablosundaki ağır çekim için Yedi Samuray'dan esinlendiğini kabul etmiştir; bazı kaynaklara göre Kurosawa'nın başyapıtı, 1960'larda

televizyon kanallarında çoğalmaya başlayan spor karşılaşması tekrarlarında kullanılan ağır çekim anların da ilham kaynağı olmuştur.

Bonnie and Clyde'dan (1967) henüz bir yıl bile geçmemişti ki Stanley Kubrick'in 2001: A Space Odyssey (2001: Bir Uzak Destanı) filmi geldi. Bu film, tıpkı Bonnie and Clyde'in kapanış sahnesi kadar etkili olan açılış sahnesiyle hemen efsaneleşti. Görkemli bir orkestra eşliğinde, tarih öncesi bir hominid, hayvan kemikleriyle çevrili şekilde, bir uzak monolitiyle karşılaşır ve bu kemikleri silah olarak kullanmayı bir anda öğrenir. Gökyüzüne bir kemiği kaldırıp onu yere indirirken ağır çekimde gösterilen sahne, Goble'a göre yalnızca görsel ihtişamı nedeniyle değil, aynı zamanda sinema tarihinde daha önceki tüm ağır çekim örneklerinin odak noktasını tersine çevirdiği için de önemlidir. "Daha önceki tüm ağır çekim sahnelerinde odak, şiddete maruz kalan beden ya da nesneydi. Burada ise muhtemelen sinema tarihinde ilk kez, şiddeti uygulayan figürle tamamen özdeşleşen bir bakış açısıyla ağır çekim izliyoruz," diye yazar Goble.

Bu iki filmin aynı dönemde sinemalarda gösterilmesiyle, ağır çekim Goble'ın deyimiyle "kaçış hızına" (escape velocity) ulaşmıştı.

1968 yılı, onun ifadesiyle bu özel efektin "mucize yılı" (annus mirabilis) oldu ve yıl, başka bir ikonik ağır çekim aracı olan Sergio Leone imzalı Bir Zamanlar Batı'da (Once Upon a Time in the West) filmiyle kapandı. Bundan sadece birkaç ay sonra Sam Peckinpah'ın The Wild Bunch (yavaşlatılmış şiddetin ustalıklı işlendiği bir örnek) ve ardından, 1970'te Michelangelo Antonioni'nin Zabriskie Point filmi geldi; bu yapımda yalnızca o güne kadarki en büyük Hollywood patlaması değil, aynı zamanda çölde geçen ağır çekim bir toplu cinsel ilişki sahnesi de yer alıyordu.

Dipnot:

***Scott W. Stern**, son olarak "There Is a Deep Brooding in Arkansas: The Rape Trials That Sustained Jim Crow, and the People Who Fought It, From Thurgood Marshall to Maya Angelou" adlı kitabın yazarıdır.

Çin'in Tibet'e Yönelik Tehdidi Küresel Bir Endişe Kaynağı

YAZAR: SCOTT W. STERN*

KAYNAK: [HTTPS://NEWREPUBLIC.COM](https://newrepublic.com)

Üç on yıl önce, Çin yönetimi altı yaşındaki Panchen Lama'yı — Dalai Lama tarafından tanındıktan hemen sonra — kaçırdı ve onun yerine Pekin'in seçtiği bir sahtekarı atadı. Bu kaçırılma olayı, modern tarihin en cüretkâr manevi ve kültürel baskı eylemlerinden biri olarak hâlâ Tibet halkının hafızasında yankılanıyor.

Ancak Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in bu ay sahte Panchen Lama ile gerçekleştirdiği görüşme, yalnızca gerçek Panchen Lama'nın hâlâ kayıp olduğunu dünyaya yeniden hatırlatmaktan başka bir işe yaramadı. Bu durum, Tibet Budizmi'nde Dalai Lama'dan sonra gelen en yüksek ikinci ruhani lider olan Panchen Lama'yı, muhtemelen dünyada en uzun süredir tutulan siyasi mahkum haline getiriyor.

Şimdi ise Şi Cinping, o karanlık eylemi çok daha büyük çapta tekrarlamaya hazırlanıyor. 6 Temmuz'da 90 yaşına girecek olan Dalai Lama'nın vefatını bekliyor; böylece Çin, Tibet Budizmi'nin bir sonraki ruhani lideri olarak kendi kuklasını dayatabilecek. Bu, İtalya hükümetinin Katolik Kilisesi'ni yönetmek üzere devlet atamasıyla bir papa seçmesine benzerdi — dini özgürlük ve kültürel egemenliğe yönelik açık bir hakaret.

Ancak Çin'in hedefi yalnızca sembollerle sınırlı değil. Şi yönetimi Tibet kültürünü, dilini ve kimliğini silme çabalarını yoğunlaştırırken; Dalai Lama'nın yaklaşan halefiyet süreci, hem kritik hem de tehlikeli bir dönüm noktasına işaret ediyor. Her ne kadar Dalai Lama halefinin nasıl belirleneceğine dair kesin süreci henüz netleştirmemiş olsa da, Pekin içeriden Tibet Budizmi'nin kontrolünü ele geçirmek için şevkle zemin hazırlıyor.

Ortada çarpıcı bir paradoks var: Ateist Çin Komünist Partisi, Tibet dinine ve kültürüne yönelik baskılarını tırmandırırken bir yandan da bir sonraki Dalai Lama'yı bizzat belirlemeye hazırlanıyor. Şi, Komünist Parti kadrolarını "sarsılmaz Marksist ateistler" olmaya çağırdı — bu, komünizmi fiilen bir tür devlet dini konumuna yükseltti. Amaç açık: Sadakatini Tibet Budizmi'ne değil, Çin Komünist Partisi'ne sunacak bir halef yaratmak.

Ancak Tibet'in maruz kaldığı tehdit sadece manevi ya da kültürel düzlemle sınırlı değil — aynı zamanda ekolojik ve jeopolitik boyutlara da sahip.

"Üçüncü Kutup" olarak anılan Tibet Platosu, Asya'nın birincil tatlı su kaynağı ve biyolojik çeşitlilik açısından bir beşiktir.

Kıtanın başlıca nehir sistemleri buradan doğar ve aşağı havzalarda 2 milyardan fazla insanın yaşamını sürdürmesini sağlar. Çin'in Tibet'in doğal kaynaklarını — özellikle su ve madenleri — agresif biçimde sömürmesi, tüm Asya için uzun vadeli çevresel riskler yaratmaktadır. Pekin'in inşa ettiği devasa barajlar ve su yönlendirme projeleri, sadece Çin sınırları içinde değil, çok daha geniş bir coğrafyada ekosistemlerin istikrarını ve hidrolojik akışları tehdit ediyor. Tibet'in yüksek rakımı ise muson desenlerinin ve küresel atmosferik dolaşımın oluşumunda hayati bir rol oynuyor. 2023 yılında yayımlanan bilimsel bir çalışma, Tibet Platosu ile Amazon yağmur ormanı arasında atmosferik bir bağ olduğunu ortaya koydu — bu da dünyanın çevresel kaderinin Tibet'in geleceğiyle doğrudan bağlantılı olduğunu gösteren güçlü bir kanıt niteliğinde.

1951'de ilhak edilmiş olmasına rağmen Tibet, hâlâ canlı ve dirençli bir ruh taşımaktadır. Tibetliler tarafından merhamet ve bilgelik timsali olarak görülen Dalai Lama, onların manevi ve ahlaki lideri olmaya devam ediyor. 2011 yılında siyasi yetkilerini demokratik olarak seçilmiş sürgündeki hükümete devretmesi, onu şiddet içermeyen direnişin küresel bir sembolü olarak daha da yüceltmıştır.

Bu miras, Çin'in Tibet'i askeri yöntemlerle bastırmayı sürdürmesine rağmen terörizmle hiçbir bağ kurulmaksızın temiz kalmıştır. Şi Cinping döneminde baskılar daha da artmış; kitlesel gözetim, dini kısıtlamalar ve Tibetli çocukların zorla Mandarin diliyle eğitim veren yatılı okullara alınması gibi uygulamalarla yoğunlaşmıştır — bugün bir milyondan fazla çocuk ailelerinden ve kültürlerinden koparılmış durumdadır. Bu politikanın açık amacı, Tibet kimliğini yok ederek Çin Komünist Partisi'ne sadık bireyler yetiştirmektir.

Bu arada Dalai Lama'nın sağlık durumu da kötüleşmiştir. 2016 yılında prostat kanseri nedeniyle radyasyon tedavisi görmüş, geçen yıl ise ABD'de diz protezi ameliyatı geçirmiştir; bu gelişmeler nedeniyle uluslararası seyahatleri ciddi biçimde azalmıştır.

Bu zorluklara ek olarak, Pekin'in birçok ülkeye — Batılı demokrasiler ve Asya'daki Budist çoğunluklu devletler dahil — Dalai Lama'ya vize vermemeleri yönünde baskı yapma konusundaki başarısı da dikkat çekiyor. Bu ülkeler arasında yalnızca Japonya kararlı bir duruş sergilemiştir. Hindistan ise takdire şayan bir şekilde Dalai Lama'nın sığınağı ve ahlaki müttefiki olmaya devam etmektedir; Yeni Delhi, kendisinden “en değerli konukumuz” olarak söz etmektedir. Dalai Lama'nın kendisi de Hindistan'ı “manevi ve kültürel yurdum” olarak tanımlamaktadır. Bu tablo karşısında Çin'in bir sonraki Dalai Lama'yı tasarlamaya yönelik stratejisi kararlı bir dirençle karşılanmalıdır. Mesele hayati önemdedir — Tibet Budizmi'nin yaşayan bir manevi gelenek olarak devamlılığı bu süreçte bağlıdır. Pekin'in planını etkisiz kılmak için, uluslararası toplumun Tibetli Budistlerin kendi ruhani liderlerini dış müdahale olmadan seçme hakkını açıkça savunan, eşgüdümlü bir yanıt geliştirmesi gereklidir.

Neyse ki ABD bu konuda bazı anlamlı adımlar atmıştır. 2020 tarihli Tibet Politika ve Destek Yasası, bir sonraki Dalai Lama'nın seçiminin yalnızca Tibetli dini otoriteleri ilgilendiren bir mesele olduğunu teyit etmektedir. Ayrıca bu süreçte müdahale eden Çinli yetkililere yaptırım uygulanacağına dair açık bir uyarı içermektedir. Temmuz 2024'te Başkan Joe Biden, Tibet'in kendi kaderini tayin hakkını destekleyen ve Çin'in Tibet üzerindeki dezenformasyon kampanyalarına karşı koymayı hedefleyen partiler üstü bir yasa olan “Tibet'in Kaderini Belirleme Yasası”nı imzalayarak yürürlüğe koymuştur.

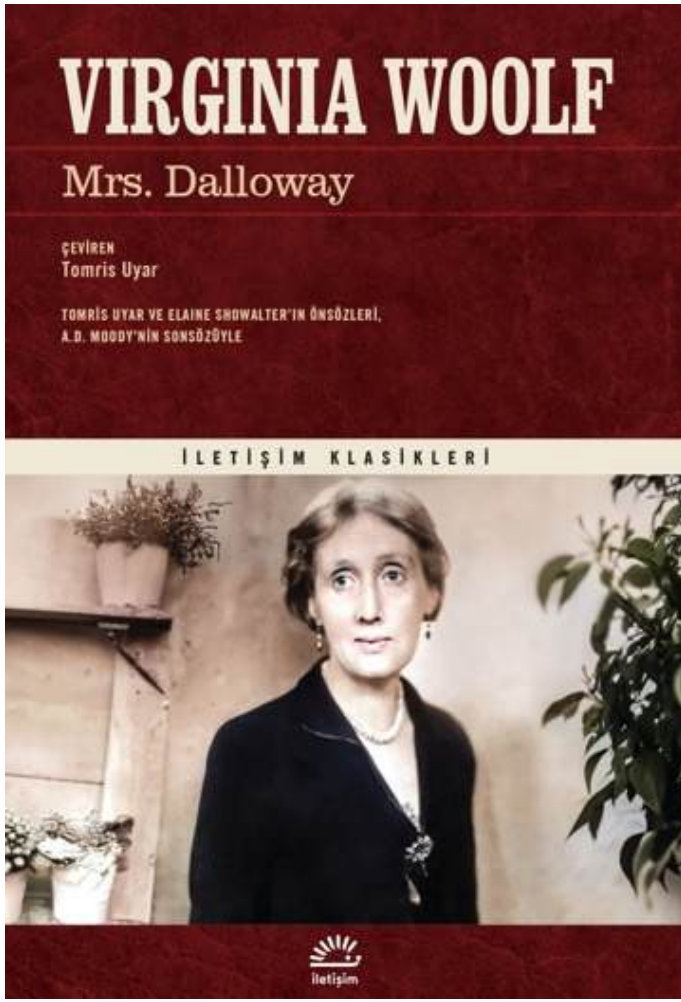
Ancak daha fazlası yapılmalıdır. ABD ve Hindistan, birleşik bir cephe oluşturmalı ve diğer demokrasileri Dalai Lama'nın vizyonunu ve Tibet halkının haklarını desteklemek üzere harekete geçirmelidir. Dalai Lama'nın halefiyet süreci; Budist liderlerin katılımı, hukuki korumalar ve diplomatik güvenceler içeren çok taraflı bir çerçeveye güvence altına alınmalıdır.

Çin'in, yüzyıllardır varlığını sürdüren Dalai Lama kurumunu manipüle etme çabası yalnızca bir dini hakaret değildir. Bu, Asya genelinde nüfuzunu artırmak ve kontrolü pekiştirmek amacı taşıyan jeopolitik bir hamledir. Eğer Tibet'in sesi susturulur ve geleceği otoriter bir dayatmayla şekillendirilirse, bunun küresel düzeydeki bedeli — manevi, ekolojik ve siyasal anlamda — çok ağır olacaktır.

Tibet'in tehdit altındaki geleceği yalnızca Tibetlilerin sorunu değildir. Bu durum, uluslararası düzene, dini özgürlüğe ve bir bütün olarak kıtanın çevresel güvenliğine yöneltilmiş bir meydan okumadır. Ve harekete geçme zamanı şimdi.

Dipnot:

***Brahma Chellaney**, jeostratejisttir ve aralarında ödüllü “Su: Asya'nın Yeni Mücadele Alanı” adlı eserin de bulunduğu dokuz kitabın yazarıdır.

Virginia Woolf'un İmparatorluğun Çöküşünü Anlatan Modernist Başyapıtı

YAZAR: JONAH RASKIN
KAYNAK: WWW.COUNTERPUNCH.ORG

**MRS. DALLOWAY 100 YAŞINDA: VİRGINİA
WOOLF'UN İMPARATORLUĞUN ÇÖKÜŞÜNÜ
ANLATAN MODERNİST BAŞYAPITI**

Virginia Woolf, bundan 100 yılı aşkın bir süre önce kendi eserlerini yayımlamaya başladığında, tüm yazılarını – mektuplarını, günlüklerini, denemelerini, romanlarını ve kısa öykülerini – basıma taşıyacak ve dünyanın dört bir yanında okunup incelenecek bir cottage industry (ev üretimi endüstrisi) başlatacağını fark etmemişti. Woolf'tan daha üretken (scribacious) biri yoktu ve kadın yazarların davasına ondan daha adanmış biri de bulunmuyordu. The Hours (Saatler) romanının yazarı Michael Cunningham, onu “bir tanrıça” olarak nitelendiriyor ve kendisini de “onun müritlerinden biri” olarak tanımlıyor. Diğer yazarlar ve eleştirmenler de en az onun kadar coşkulu.

Three Guineas (Üç Gine) adlı eserinde – tüm Avrupa İkinci Dünya Savaşı'na doğru hızla sürüklenirken – Woolf meydan okurcasına şöyle yazmıştı: “Bir kadın olarak benim vatanım yok. Bir kadın olarak vatan istemiyorum. Bir kadın olarak vatanım tüm dünyadır.” Militarizmin ve faşizmin yükselişi (ve kendi depresyonu) onu 59 yaşında intihara sürüklemiş gibi görünür. Doğup büyüdüğü İngiliz üst sınıfa ait bazı önyargıları içinde taşıyordu ve ifade ediyordu; kendisini bir “snob” olarak tanımlıyor ve bu snobluğu her zaman aşamıyordu.

Emily Brontë ve edebi kız kardeşleri Charlotte ile Anne'in eserleri ilk olarak Currer Bell adını kullanan erkek bir takma adla yayımlanmıştı; George Eliot takma adıyla yayımlayan Mary Ann Evans'tan da farklı olarak, Virginia Woolf eserlerini kendi gerçek adıyla yayımladı.

Kitapların, yazarların ve editörlerin dünyası ile Britanya toplumunda kadınların statüsü, 19. yüzyılın başlarındaki Brontë'lerin döneminden bu yana oldukça değişmişti. O yıllarda genç bir kadın mütevazı bir geçim sağlamak için mürebbiyelik hayali kurabilirdi ama yazar olmayı istemek çoğunlukla “kadınca olmayan” bir tutum sayılırdı.

North and South (Kuzey ve Güney), Wives and Daughters (Kadınlar ve Kızları) ve Charlotte Brontë'nin biyografisinin yazarı olan “Mrs. Gaskell” gibi biri olarak, kendi adıyla yazmak ve yayımlamak yerleşik geleneklere karşı çıkmak anlamına geliyordu. Mrs. Gaskell'in ilk romanı Mary Barton (1848), isimsiz yayımlanmıştı. Virginia Woolf, Brontë'lerden George Eliot'a ve Mrs. Gaskell'e kadar İngiliz kurmacasının öncülerinin sağladığı kazanımlardan faydalandı. Onların etkisini kabul etti.

1882'de, Kraliçe Victoria'nın hükümdarlığının sonlarına doğru doğan – ve kısa bir süre için Viktorya dönemi romancılarının sonuncularından biri olan – Woolf, erken dönem yazım tarzını ve dünyaya bakışını Britanya İmparatorluğu'nun hızla çöküşe geçtiği dönemde değiştirdi. Ateşli bir pasifist ve tutkulu bir feminist olan Woolf, modernist kurmacanın annelerinden biri olarak tanınmadan önce, 1941 yılında hayatını kaybetti.

Julia Prinsep ve Leslie Stephen'in yedinci çocuğu olan Virginia Woolf, ilk eğitimini evde aldı, daha sonra King's College London'a devam etti.

Kadın haklarını savundu ve 1912 yılında Britanya İmparatorluğu'na Seylan'da (bugünkü Sri Lanka) hizmet eden seküler bir Yahudi olan Leonard Woolf ile evlendi. Leonard, onu onlarca yıl hayatta tuttu ve yoluna devam etmesini sağladı. Virginia ve Leonard, Woolf'un eserlerini ve ayrıca T. S. Eliot'un The Waste Land (Çorak Ülke) adlı eserinin ilk baskısını yayımlayan Hogarth Press'i kurdular. Ayrıca, ekonomist John Maynard Keynes, romancı E. M. Forster, sanatçı Vanessa Bell ve biyografi yazarı Lytton Strachey gibi üyeleriyle bilinen bir edebi ve siyasi çevre olan Bloomsbury Group'un (Bloomsbury Grubu) oluşmasına da katkı sağladılar.

Woolf'un erken dönem, büyük ölçüde geleneksel eserleri arasında The Voyage Out (Dışa Yolculuk, 1915) ve Night and Day (Gece ve Gündüz, 1919) yer alır. Jacob's Room (Jacob'ın Odası, 1922), Matisse ve Cézanne gibi post-empresyonist ressamlardan etkilenecek onu kökten yeni ve farklı bir yöne taşıdı. Ancak Woolf'un dünya çapında tanındığı bilinç akışı (stream of consciousness) tarzını mükemmelleştirmesi, 1925'te yayımlanan ve şimdi yüzüncü yılını kutlayan Mrs. Dalloway ile gerçekleşti. Karakterine "Clarissa" adını vererek Woolf'un, okuyucuların Samuel Richardson'ın 1748 tarihli mektup romanı Clarissa or, the History of a Young Lady'deki başkahraman Clarissa Harlowe'u hatırlamasını istediği açıktır. Romanın alt başlığı: Comprehending the Most Important Concerns of Private Life (Özel Hayatın En Önemli Meselelerini Kapsayan).

Clarissa Dalloway genç değildir, ancak Woolf'un izini sürdüğü büyüleyici bir kişisel geçmişe ve karmaşık bir özel hayata sahip bir hanımefendidir; Woolf onun üzerinden çevresindeki burjuva İngiliz toplumunu da tasvir eder.

Kendi yaşamı boyunca çoğu zaman göz ardı edilen Woolf'un eserleri, ancak 1960'larda önemsenmeye, yaygın olarak okunmaya ve üniversitelerin edebiyat derslerinde zorunlu okuma haline gelmeye başladı. Feminist eleştirmenler ve kadın özgürlük hareketinin savunucuları, onun romanlarını ve kurmaca dışı eserlerini "keşfettiler". Bunlar arasında etkileyici ve otoriter bir kitap uzunluğundaki deneme olan A Room of Her Own (Kendine Ait Bir Oda) da vardı; Woolf, bu eserinde bir kadının yazar olabilmesi için "para ve kendine ait bir odaya" ihtiyacı olduğunu **çarpıcı bir şekilde dile getirmişti**. Bir teyzesi ona yıllık 500 sterlinlik bir miras bırakmıştı. Mississippi doğumlu Amerikalı kurgu yazarı Eudora Welty, 1981 yılında To The Lighthouse (Deniz Feneri'ne, 1927) kitabının bir ciltsiz baskısı için yazdığı önsözde Woolf'un eserlerine duyduğu coşkuyu dile getirdi. Welty, Woolf'un romanının "hayretin, hayal gücüyle yapılan bir düşünsel sorgulamanın ve meydan okumanın zaferi" olduğunu yazdı. Aynı şeyi Mrs. Dalloway için de söylemiş olabilirdi. Bu eser yavaş ama emin adımlarla 20. yüzyıl Britanya edebiyatının kalıcı bir klasiğine dönüşmüştür ve James Joyce'un Ulysses (Ulysses) ile Marcel Proust'un In Search of Lost Time (Kayıp Zamanın İzinde) gibi eserlerle aynı rafı paylaşmayı hak eder.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Mrs. Dalloway, hem Joyce'un hem de Proust'un izlerini taşır. Hevesli bir okur ve keskin bir kitap eleştirmeni olan Woolf, In Search of Lost Time'ın bazı bölümlerini ve bakış açılarını büyük bir iştahla okumuş ve özümsemiştir.

Woolf ayrıca Ulysses adlı eseri okudu ve tekrar tekrar okudu; bu romanı şöyle tanımladı: "Bana göre bu cahilce, aşağı tabakadan bir kitap: kendi kendini yetiştirmiş bir işçinin kitabı (self-taught working man) ve hepimiz bu tür insanların ne kadar rahatsız edici, egoist, ısrarcı, ham, çarpıcı ve nihayetinde mide bulandırıcı olduğunu biliriz." Bu yorum, Joyce'un romanından çok Woolf'un elitizmini ve snobluğunu - işçilere, İrlandalılara ve Oxford ya da Cambridge'de eğitim almamış Britanya yurttaşlarına karşı - açığa vurur. Belki de Joyce'un şöhretini kıskanıyordu.

Bu eleştiriye rağmen, Woolf Ulysses'ten bazı unsurları ödünç aldı. Roman, 16 Haziran 1904 günü İrlanda'nın Dublin kentinde geçer ve Homer'in The Odyssey (Odyssea) adlı destanıyla paralellikler taşır. Woolf, Homer ya da başka bir antik destanı çağrıştırmaktan özellikle kaçınmış; ancak Joyce gibi Aristoteles'in zaman ve mekân birliği (unities of time and place) ilkesini benimsemiştir.

Mrs. Dalloway, Woolf'un Joyce'un Dublin'i kadar iyi bildiği Londra'da, Haziran 1923'ün ortasında, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden kısa bir süre sonra geçen bir günde yer alır. Bu travmatik olay, romanın karakterleri ve olay örgüsü üzerinde uzun ve karanlık bir gölge bırakır. İki yüz sayfayı aşkın bir bölüm boyunca yazar, karakterlerinin - özellikle de Mrs. Dalloway'in - bilinci içinde dolaşır. Aynı zamanda Londra sokaklarında dolaşırken insanlara, caddelere ve otomobillere dair izlenimlerini aktarır; böylece roman, şehrin ve her kesimden yurttaşlarının karmaşık, çok katmanlı bir portresini sunar.

Ulysses, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından on yıl önce geçer; ancak savaş başladıktan sonra, savaşın felaket olarak ufukta görüldüğü bir dönemde yazılmıştır. Woolf, 20. yüzyıla farklı bir yaklaşımla yaklaşmıştır: Romanını Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına yerleştirerek, savaşın Britanya toplumu üzerindeki derin ve köklü etkisini - özellikle de romanın ana karakterlerinden biri olan, intihara meyilli ve savaş şokuna uğramış asker Septimus Warren Smith üzerinde - betimlemeyi başarmıştır. Günümüzün terminolojisiyle ifade edersek, Smith, travma sonrası stres bozukluğundan (PTSD) mustarıptır.

Woolf aynı zamanda Smith'in kibirli, gösterişçi doktoru Sir William Bradshaw'ı da tasvir eder: kraliyet tarafından şövalyelik unvanı verilmiş bir hekim, fakat ne Smith'i kurtarabilecek ne de onun zihinsel acılarını hafifletebilecek yetkinliktedir. Sözde bir "uzmandır" ama hiçbir gerçek, toplumsal olarak faydalı uzmanlığa sahip değildir.

Woolf'un karakterlerinin çoğu hem benzersiz bireyler olarak hem de ait oldukları sınıf ve kastların temsili sosyal tipler olarak dikkat çeker.

Woolf, onları bir araya getirerek hicveder – fakat bunu acımasız ya da kin dolu bir biçimde yapmaz. Clarissa Dalloway, arkadaşlarını ve tanıdıklarını evine çeken “en çok”lara sahip sığ bir sosyete hanımıdır. Smith ise savaş alanında ve siperlerde korumak için savaştığı güçler tarafından terk edilmiş ve unutulmuş bir piyadidir.

Sıradan bir Britanya soyadı olan “Smith”, onu toplumun genelinden biri olarak işaret ederken, “Septimus” olan adı, onu Clarissa’nın partisine katılan kalabalıktan – ki bu kalabalık, başbakanın kısa süreliğine uğraması da dâhil olmak üzere Londra sosyetesinin seçkinlerinden oluşur – ayırır. Clarissa’nın partisi, okuyuculara The Great Gatsby (Muhteşem Gatsby) adlı romanda yer alan Gatsby’nin partilerini hatırlatabilir; her iki eser de aynı yıl yayımlanmıştır.

Woolf, karakterlerini zarif biçimde tanıtmada, onları zahmetsizce hareket ettirmede ve karşılıklı etkileşimlerini göstermede ustadır. Septimus Smith’in intiharı, Mrs. Dalloway’in partisinin yapıldığı anla aynı zamana denk gelir ama aynı mekânda değildir. Smith, İtalyan doğumlu, 24 yaşında bir şapkacı olan eşi Rezia’yı dul bırakarak pencereden atlayarak hayatına son verir. Sir William, partide Mrs. Dalloway’e “genç bir adamın intihar ettiğini” söylediğinde, bencil Clarissa şöyle düşünür: “Partimin ortasında, ölüm geldi.” Bu, onun hiç istemediği bir şeydir. Romanın orijinal taslağında Woolf, Mrs. Dalloway’in intihar etmesini planlamıştı. Yazarın zihninde intiharın bulunduğu açıkça görülmektedir. Woolf, 1941 yılında, 59 yaşındayken, İngiltere’deki Ouse Nehri’ne ceketinin cebine ağır bir taş koyarak yürüdü ve suya girerek intihar etti. Leonard’a bıraktığı ve kendini küçümseyen bir üslup taşıyan intihar notunda şöyle yazmıştı: “Görüyorsun, bunu bile düzgün yazamıyorum. Okuyamıyorum, hayatımın tüm mutluluğunu sana borçluyum. Bana karşı son derece sabırlı ve inanılmaz derecede iyi davrandın.” Ardından şöyle ekledi: “Her şey bitti, sadece senin iyiliğine olan inancım kaldı. Artık hayatını mahvetmeye devam edemem. İki insan, herhalde bizim kadar mutlu olamazdı.” Mektubunun altına yalnızca büyük harfle ‘V’ yazdı. Mrs. Dalloway romanındaki geniş karakter kadrosu içinde en unutulmaz figürlerden biri şüphesiz Peter Walsh’tır. Clarissa’nın eski sevgilisidir ve onun sıkıcı eşi Richard Dalloway ile evlenmesinden önce ona kur yapmıştır. Richard Dalloway, Parlamento’da Muhafazakâr Parti üyesi bir milletvekilidir. Walsh, Britanya İmparatorluğu’na Hindistan’da hizmet etmiş erkeklerin bir simgesi olarak kurgulanmıştır.

“En az üç kuşaktır bir kıtanın işlerini idare eden saygın bir Anglo-Hint ailesinin” mensubu olan Walsh, “Hindistan’dan, imparatorluktan ve ordudan hoşlanmadığını” fark eder. Woolf, bu ifadeyle Britanya İmparatorluğu’nun özünde boş olduğu izlenimini veriyor gibidir. Walsh ve Mrs. Dalloway’deki bazı diğer karakterler, T. S. Eliot’ın The Hollow Men (Boş Adamlar) adlı şiirindeki figürleri anımsatır. Bu şiir ünlü dizelerle sona erer: “Dünya böyle sona erer / Bir patlamayla değil, bir iniltiyle.”

Yine de, The Hollow Men’in aksine, ve The Waste Land (Çorak Ülke) gibi değildir Mrs. Dalloway. Mrs. Dalloway’in dünyası sona ermez, kendisi de sona ermez – ancak roman, ölen bir dünyayı, gerileyen bir imparatorluğu ve tarihin sayfalarına karışmakta olan bir aristokrasiyi betimler.

Mrs. Dalloway’in partisi, imparatorluğun yeniden doğuşunun değil, çöküşünün bir işaretidir.

1937’de İspanya İç Savaşı’nda ölen Marksist edebiyat kuramcısı Christopher Caudwell, büyük olasılıkla bu romanı, ölümünden sonra 1938’de yayımlanan keskin deneme derlemesi Studies in a Dying Culture (Çöken Bir Kültürde İncelemeler) içinde merkezine yerleştirdi.

Eğer Mrs. Dalloway romanına başlamakta ve okumakta zorlanıyorsanız – ki birçok okuyucu için bu geçerlidir – cesaretinizi kaybetmeyin.

Ulysses (Ulysses) ve The Waste Land (Çorak Ülke) gibi bu da dikkat ve derinlemesine inceleme gerektiren zor bir modernist eserdir.

1960’ların başında New York’taki Columbia College’da öğrenciyken, Woolf’un eserleri hiçbir ders programında yer almıyordu; onun adı, Britanya edebiyatına dair tartışmalarda ve derslerde ne yazık ki hiç geçmiyordu. Bu, ataerkil sistemin bir yansımasıydı. Ancak daha genç bir kuşak – erkekler ve kadınlar – Woolf’un dehasına giderek daha fazla duyarlı hale geldi.

The Hours romanının yazarı ve Mrs. Dalloway’e bir saygı duruşu niteliğindeki eserin sahibi Michael Cunningham, gençliğinde Woolf’un romanını okumaya çalıştığını ama başaramadığını yazıyor.

“Takip edemedim,” diyor.

“Bana anlamlı gelmedi.”

Ancak pes etmedi ve şu sonuca vardı:

“Mrs. Dalloway gibi büyük romanlar okuyucularına illa ki belli bir mesaj vermeye çalışmaz. Eğer bu romanların okuyucularını geliştirmek gibi bir amacı varsa, bunu onlara dünyaya dair daha geniş bir bakış açısı kazandırarak yaparlar.”

Mrs. Dalloway, Cunningham için olduğu gibi sizin için de benzer bir etki yaratabilir. Belki siz de bu romanı onun kadar, ya da Jorge Luis Borges, W. H. Auden ve “Virginia Woolf, hepimizin hayatını değiştiren az sayıdaki yazardan biridir” diyen üretken İngiliz romancı Margaret Drabble kadar seversiniz.

Drabble şöyle eklemiştir:

“Zihinsel cesareti ile acı verici duygusal duyarlılığının birleşimi, dünyayı algılama ve yaşama biçiminde yeni bir yol açtı.”

Mrs. Dalloway, George Eliot’ın Middlemarch romanındaki Dorothea Brooke ve Joyce’un Ulysses’indeki Molly Bloom ile aynı edebi evrende yer alır.

O, özgün ve ölümsüz bir karakterdir.

Dipnot:

* **Jonah Raskin**, Beat Blues, San Francisco, 1955 adlı kitabın yazarıdır.

Ortadoğu'da Politik Kitleesel Aktivizmin Sonu mu?

DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR
www.kritikbakis.com

7 Ekim sonrasında karşı karşıya kaldığımız en şaşırtıcı sonuç kitleesel politik aktivizmin belirgin şekilde zayıflamış olması realitesiydi. Son dönemde yaşananlar bölge halklarının siyasi duyarlılıklarında yaşanan ciddi erozyonu gözler önüne seriyor. Hâlbuki 1960'lı yıllarda sosyalist Arap milliyetçiliği ideolojisinin coşkusuyla sokaklara akan kitleler, 1979'da İran İslam Devrimi'nin ardından Devrimci İslamcı söylemlerle mobilize olmuştu. 2010'lu yıllarda ise Arap Baharı sürecinde herhangi bir ideolojik çerçeveden bağımsız olarak Ortadoğu toplumları, beklide son kez, coşkuyla meydanları doldurdu.

İsrail'in Gazze ile başlayarak tüm Filistin coğrafyasında soykırıma evirilen savaş suçlarına ilaveten Lübnan, Suriye, Yemen, Irak ve İran'a yönelik yoğun saldırılarda bulunmasına rağmen, Ortadoğu toplumları derin bir sessizlik içinde gelişmeleri izlemekle yetindi. Batı ülkelerinde dahi sokaklarda daha yüksek sesle protestoların düzenlendiği bir dönemde, Ortadoğu'da toplumsal tepkinin neredeyse tamamen sönümlenmiş olması oldukça dikkat çekici bir durum.

Bu yaşanalar bölgedeki kolektif bilincin dönüşümüne, ideolojik yönelimlerin parçalanmasına ve kamusal alanın siyasal işlevinin giderek zayıflamasına işaret ediyor.

Ortadoğu'da Toplumsal Dalgalar: Kitleesel Aktivizmin Sahnedeki Rolü

Birinci Dünya Savaşı sonrasında manda rejimleri aracılığıyla yeniden yapılandırılan Ortadoğu, II. Dünya Savaşı'nın ardından büyük ölçüde bağımsızlığını kazanan yeni devletlerin ortaya çıktığı bir coğrafyaya dönüştü.

Bu dönemde, bölge ülkelerinin büyük çoğunluğunda monarşik rejimler hâkimdi. Ancak 1950'li ve 60'lı yıllarda Arap sosyalizmi ideolojisinin etkisiyle ivme kazanan politik dalga, genç subayların öncülüğünde gerçekleşen askeri darbelerle Mısır, Irak, Yemen, Libya, Sudan ve Suriye gibi ülkelerde cumhuriyetçi yönetimlerin kurulmasına yol açtı.

Her ne kadar bu rejim değişiklikleri askeri elitlerin eliyle gerçekleştirilmiş olsa da, kitleesel aktivizm bu dönüşümlerin temel dinamiklerinden biri olarak ön plana çıkmıştı.

Bu dönemde, özellikle Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır'ın karizmatik liderliği ve söylemleri doğrultusunda, bölgede geniş çaplı halk hareketleri yaşandı. Sosyalist düşünceyle etkileşime giren kitleler, Batı'ya ve onun bölgedeki uzantısı olarak görülen İsrail ile Batı müttefiki monarşilere karşı büyük çaplı gösteriler düzenlediler. Gerek cumhuriyet rejimlerinde gerekse monarşilerde, kitlesel aktivizm etkili bir politik araç olarak sahneye çıktı. Bu dönemde yeni yaygınlaşan transistörlü radyolar ve sonrasında televizyonlar, halkları belirli ideolojiler etrafında mobilize etmede etkin biçimde kullanıldı.

Bölge genelinde, siyasi sistemin dışında bırakılan, ekonomik eşitsizliklere maruz kalan ve marjinalleştirilen toplumsal kesimler, sosyalizmi bir kurtuluş ideolojisi olarak benimsemişti. Bu ideolojinin karizmatik figürlerinin çağrılarıyla sokaklara dökülen halk, siyasi değişimin en temel taşıyıcısı oldu. Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde, Arap sosyalizminin politik etkisi giderek azaldı. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Arap milliyetçisi liderlerin İsrail karşısında peş peşe yaşadığı askeri yenilgiler, vaat ettikleri ekonomik kalkınmayı sağlayamamaları ve Arap dünyasında politik bir birlik kurma hedefine ulaşamamalarıydı.

Bu dönemde oluşan ideolojik boşlukta, 1979 yılında yaşanan İran İslam Devrimi yeni bir dalga yarattı. Ayetullah Humeyni'nin seküler Arap milliyetçiliğine alternatif olarak sunduğu İslami düzen söylemi, Batı karşıtlığıyla birleşerek bölgedeki kitleleri yeniden mobilize etti. Humeyni'nin devrim çağrısıyla İran'da başarıya ulaşan toplumsal hareket, Irak, Bahreyn, Suudi Arabistan gibi Şii nüfusun yoğun olduğu ülkelerde ve Lübnan gibi mezhepsel çeşitliliğe sahip bölgelerde de geniş yankı buldu. Böylece, 1980'li yıllardan itibaren kitlesel aktivizmin öncülüğünü devrimci İslamcı liderler üstlendi. Ali Şeriatî ve Ayetullah Humeyni gibi isimler, bu dönemde kitlelerin siyasi dönüşüm taleplerine liderlik eden figürler olarak öne çıktı. Devrimci İslamcılık, sadece Şii çevrelerde değil, genel olarak Ortadoğu halkları nezdinde de bir karşılık buldu. İsrail ve ABD karşıtlığı, ekonomik adaletsizlikler, yönetimlerdeki hukuksuzluklar ve İslami yaşam tarzı üzerindeki baskılar; memnuniyetsiz kitlelerin muhalefeti, devrimci İslami refleksler aracılığıyla ifade etmesine yol açtı.

İran Devrimi'nden yaklaşık otuz yıl sonra, bu kez Arap Baharı süreciyle kitleler yeniden sokaklara döküldü. Ancak bu defa hareketin ideolojik bir çerçevesi bulunmuyordu. 2010'lu yılların başında Tunus'ta başlayan ve kısa sürede Mısır, Libya, Yemen ve Suriye'ye yayılan halk hareketleri, ekonomik, siyasi ve hukuki adaletsizliklere karşı bir başkaldırı niteliği taşıyordu. Arap Baharı sürecinde kitleler, rejim değişimini talep eden güçlü bir mobilizasyon sergiledi. Bu süreçte Tunus, Mısır ve Libya'da otoriter liderler devrilirken; Suriye ve Yemen gibi ülkelerde uzun süreli iç savaşlara zemin hazırlandı. Ancak 2010'lu yılların ortalarına doğru bu kitlesel aktivizm dalgası yavaş yavaş sönümlendi. Bu

sönümlenmede ekonomik zorlukların derinleşmesi, statükoyu koruyan aktörlerin sert müdahaleleri, güvenlikçi politikaların yaygınlaşması ve en önemlisi Batılı ülkelerin halk hareketlerini kendi bölgesel çıkarları açısından tehdit olarak görmeye başlaması belirleyici oldu. Böylece, 2020'li yıllara gelindiğinde, Ortadoğu'da kitlesel aktivizmin belli bir doygunluğa ulaştığı ve bir duraklama dönemine girildiği gözlemlendi. Kitlesel hareketliliklerin yerini sessizlik, hayal kırıklığı ve bireysel yönelimler aldı.

Sokakların Suskunluğu: Ortadoğu'da Siyasal Mobilizasyonun Gerileyiş Nedenleri

Uzun yıllar boyunca kitlesel aktivizmin siyasi süreçler üzerinde belirleyici bir rol oynadığı Ortadoğu, 7 Ekim 2023 sonrasında dikkat çekici bir biçimde toplumsal kayıtsızlığa everildi. İsrail'in önce Gazze'de başlattığı ve kısa sürede tüm Filistin topraklarını kapsayacak şekilde soykırım niteliğine bürünen saldırıları, ardından Lübnan, Suriye, Yemen, Irak ve İran gibi bölge ülkelerine yönelttiği askeri operasyonlar karşısında, Ortadoğu halklarının büyük ölçüde sessiz kalması dikkat çekicidir. Batı ülkelerinde dahi yüz binlerce kişinin sokaklara döküldüğü, protestoların kitlesel ve coşkulu bir biçimde gerçekleştirildiği bir dönemde, Ortadoğu'da yaşanan bu sessizlik olgusu üzerinde ciddiyetle düşünülmesi gereken bir gelişme olarak ele alınmalı.

Bu kayıtsızlığın en çarpıcı örneklerinden biri, İsrail'in İran'a yönelik saldırıları sırasında yaşandı. Başta Şii nüfus olmak üzere bölge halklarının bu saldırılara gösterdiği düşük tepki düzeyi, bölgedeki siyasi duyarlılığın ciddi bir aşınma yaşadığını göstere en önemli gelişme olarak kaydedilebilir. Oysa daha önce, örneğin 2006 yılında yaşanan ve 34 gün süren İsrail-Hizbullah Savaşı sırasında, Şii toplumlar başta olmak üzere bölge genelinde Hizbullah'a yönelik yoğun halk desteğiyle büyük çaplı eylemler düzenlenmişti. Bugün ise İsrail, Lübnan'ın güneyini ağır şekilde tahrip etmiş, Hizbullah'ın önde gelen kadrolarını hedef almış, hatta İran'da üst düzey askeri yetkililer ve bilim insanlarını öldürmüş olmasına rağmen, halkların kayda değer bir tepki göstermediği görülüyor.

Kanaatimce Ortadoğu'da kitlesel politik aktivizmin bu denli zayıflamasının arkasında üç temel dinamik öne çıkıyor;

Birincisi, kitle mobilizasyonunun en önemli araçlarından biri olan kitle iletişim kanallarının büyük ölçüde Batılı güçlerin kontrolünde olmasıdır. Bilgi akışının yönlendirilmesi ve algı yönetimi sayesinde, kitleler ya yeterince bilgilendirilememekte ya da duygusal ve siyasi tepkiler örgütlenmeden bastırılmaktadır. Dijital alanın denetim altında tutulması, toplumsal öfkenin organize olmasını ve kolektif eyleme dönüşmesini ciddi ölçüde engellemektedir.

İkincisi, Arap Baharı süreciyle birlikte yaşanan travmatik tecrübelerin doğurduğu kolektif yorgunluktur. Suriye, Libya, Yemen ve Mısır gibi ülkelerde yaşanan uzun süreli çatışmalar, rejim baskısı, ekonomik yıkım ve

altyapının çökmesi, halkları sokaktan ve kitlesel taleplerden uzaklaştırdı. Gelir adaletsizliğinin daha da derinleştiği, temel ihtiyaçlara erişimin zorlaştığı bu dönemde, kitleler için günlük yaşamın sürdürülebilirliği, siyasal değişim taleplerinin önüne geçti. Ekonomik darboğaz, halkların risk alma isteğini zayıflatmış, politik motivasyonu gerilettiler.

Üçüncüsü, kitlesel aktivizmi yönlendirecek, kitleleri peşinden sürükleyebilecek karizmatik liderliğin eksikliğidir.

1950-70 döneminde Cemal Abdülnasır, 1979 sonrası Humeyni ve Arap Baharı sürecinde bir ölçüde Recep Tayyip Erdoğan gibi figürler, bu mobilizasyonu ateşleyebilen karizmatik liderler olarak ortaya çıkmışlardır.

Ancak 7 Ekim sonrasında Erdoğan her ne kadar Filistin davasını güçlü söylemlerle savunsa da, kitlesel bir seferberliği harekete geçirebilecek liderlik etkisini oluşturamadı.

Karizmatik liderliğin yerini teknokratik ve güvenlikçi yönetim anlayışlarının alması, halkla liderlik arasındaki duygusal ve ideolojik bağı zayıflatmış.

Sonuç olarak, Ortadoğu'da yaşanan bu sessizlik yalnızca bir tepki eksikliği değil; ideolojik, ekonomik ve liderlik krizlerinin iç içe geçtiği daha derin bir toplumsal dönüşümün işareti.

Kitlesel aktivizmin gerilemesi, bölgenin siyasal geleceği açısından da yeni soruları beraberinde getirmektedir.

Ortadoğu, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ideolojiler etrafında mobilize olan kitlelerin tarih sahnesine güçlü bir biçimde çıktığı bir bölge olarak dikkat çekmişti.

Sosyalist dalga, devrimci İslamcılık ve nihayetinde Arap

Baharı süreci, farklı dönemlerde siyasal düzenlere meydan okuyan güçlü halk hareketlerine zemin hazırladı. Ancak 7 Ekim 2023 sonrasında yaşanan gelişmeler, bu tarihsel sürekliliğin kırılmaya uğradığını, kitlesel aktivizmin artık bölgenin siyasal dinamikleri içinde belirleyici bir rol oynayamadığını ortaya koyuyor. İsrail'in Filistin başta olmak üzere bölge ülkelerine yönelik saldırıları karşısında halkların sergilediği kayıtsızlık, sadece taktiksel bir geri çekilme değil; derin bir yapısal dönüşümün tezahürü olarak okunmalı. Bu dönüşüm; medya alanındaki tekelci kontrolün etkisi, Arap Baharı'nın doğurduğu kolektif hayal kırıklığı ve yorgunluk ile karizmatik liderliğin yokluğu gibi üç temel dinamik üzerinden açıklanabilir.

Artık Ortadoğu toplumlarında siyasal duyarlılık, kolektif bilinç ve sokak tepkisi yerini bireysel hayatta kalma stratejilerine, sessiz kabullenişlere ve yönetsel tıkanmışlıklara bırakıyor.

Bu durum yalnızca mevcut politik krizlerin derinleşmesine yol açmakla kalmayacak, aynı zamanda bölge halklarının gelecekteki siyasal yönelimlerinin de şekillenmesinde belirleyici olacaktır.

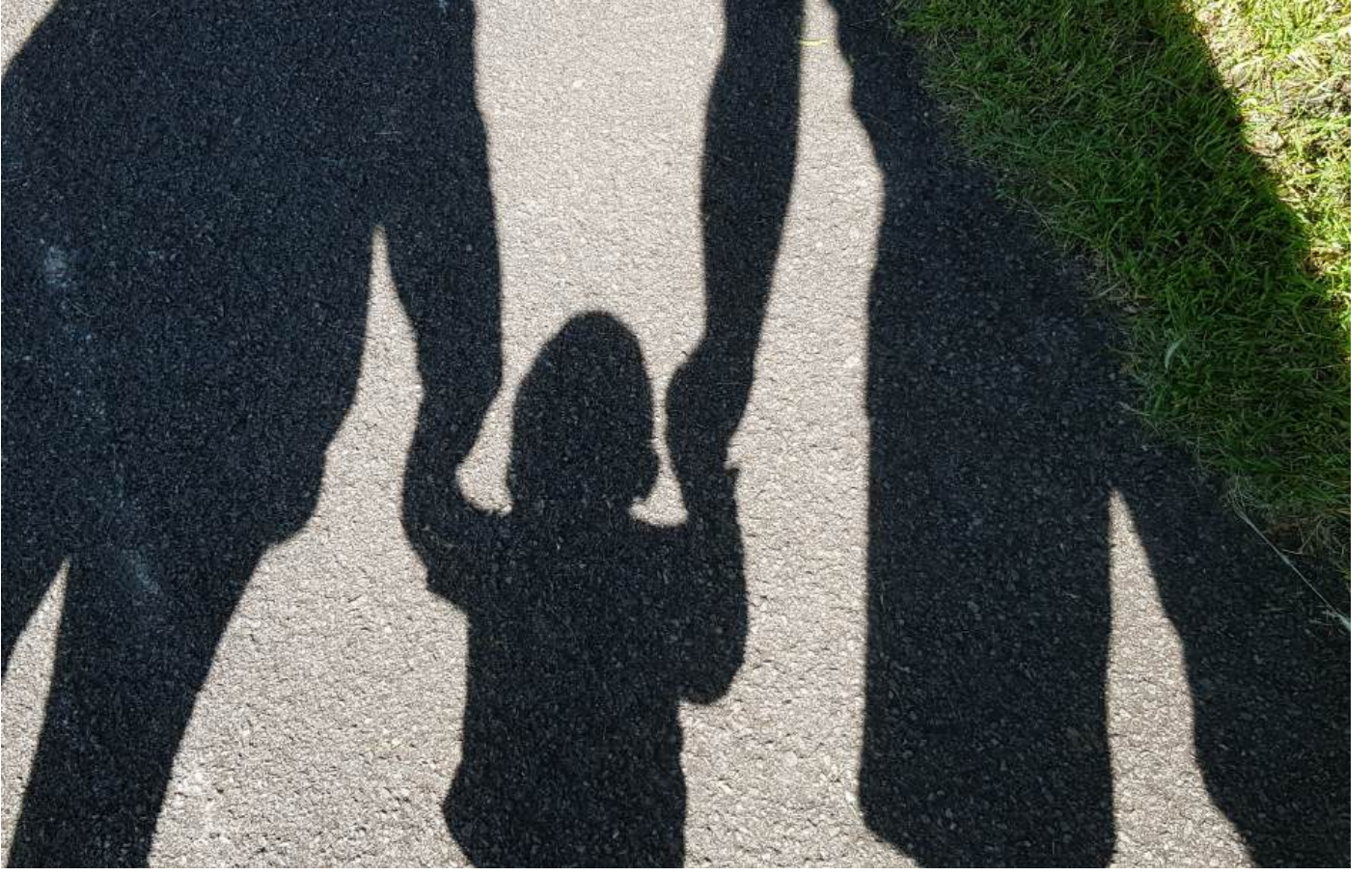
Ortadoğu'da kitlesel politik aktivizmin gerilemesi, toplumsal dokunun siyasal sistemle kurduğu bağın kopmasına neden olabilir.

Bu kopuşun yaratacağı boşluk, ya daha otoriter yönetim biçimlerinin kurumsallaşmasına zemin hazırlayacak ya da yeni nesil ve farklı biçimlerde ortaya çıkacak aktivizm biçimlerine kapı aralayacaktır.

Bu nedenle, 7 Ekim sonrası Ortadoğu'da yaşanan sessizlik, geçici bir durgunluk olarak değil; siyasal sosyolojinin dikkatle analiz edilmesi gereken yapısal bir kırılımı olarak ele alınmalıdır.

Helikopter Ebeveynlik

YAZAR: NIC ROWAN

Her iki ebeveynin de evden çalıştığı durumlarda çocuk bakımı, çocukları günlük rutine dahil etmek anlamına gelir. Bütün bunlar yaklaşık altı ay önce başladı. Üç yaşındaki kızımın birlikte, Washington, D.C.'deki evimizden Kuzey Virginia'daki anaokuluna doğru gidiyorduk. Hava serindi, Donald Trump henüz başkan seçilmemişti ve tüm şehir Beyaz Saray'dan taşan o titreşim bunalımının etkisiyle sarsılmış gibiydi. Key Bridge trafiğinde sıkışıp kalmıştık. Nehrin aşağısına baktım — ünlü şekilde ağır akan bir bataklık genişliği olan bu nehir, o anda arabamızdan daha hızlı hareket ediyordu. Geç kalacaktık. Arka koltukta kızım mızımlanmaya başladı. Birden nehrin aşağısından rotorların ağır dönüşü ve pervane kanatlarının çatırdayan sesi duyuldu — ve bir, iki, üç, dört helikopter ufuk çizgisinin ardından belirdi. Yanlarına boyanmış Amerikan bayrakları, onların Marine One ve beraberindekiler olduğunu ilan ediyordu. Kuşlar başımızın üzerinden geçerek Potomac Nehri boyunca ilerledi; büyük ihtimalle başlıca yolcularını Camp David'deki son bir iyileşme seansına taşıyorlardı. Kızımın gözleri, Bay Kurbağa'nın ilk otomobilini gördüğündeki dikkatiyle, onları baştan sona izledi. “Helikoptere binmem gerekiyor,” dedi. “Koyu mavi bir helikoptere.”

Trafik ileri doğru bir hamle yaptı, ben de üç şeridi birden aşarak çıkışa yöneldim.

KAYNAK: COMMONPLACE.ORG

“Elbette,” dedim, sürücü koltuğunun üzerinden arka koltuğa bakmadan. “Yakında.”

Küçük çocuğu olan her ebeveynin bildiği üzere, “yakında” bir saat sonra da olabilir, gelecek hafta da... ya da çoğu zaman olduğu gibi, hiç gerçekleşmeyebilir. Çocukların ölçü, oran ya da zaman kavramı çok zayıftır ve çoğunlukla unutkandırılar. Ama bazen bir şeyi gerçekten hatırlarlar — ve genellikle hatırladıkları şeyler, unutsalar diye dua ettiğiniz türden olur. Kızımın sevdiği şeyler arasında balerinler, dinazorlar, krautrock, Meryem Ana — ve o andan itibaren helikopterler vardı. Konu çok geçmeden favorileri arasında yerini aldı ve eşimle ben, konu hakkında sayısız bebekçe nutka maruz kaldık. Bazı yorumları eğlenceliydi, hatta akılda kalıcıydı. Ama çoğu sadece sinir bozucuydu — ve genellikle dört yaş ve altı çocukların, akıl sınırlarının etrafında dönüp durduklarında benimsedikleri o tiz, tekrarlayıcı tonda dile getiriliyordu. Kızım helikopterler hakkında her şeyi bilmek istiyordu ve bunu bizden, yani ebeveynlerinden, genellikle çalışırken öğrenmekte ısrar ediyordu. Daha kötüsü — en azından benim için — verdiğim o gelişigüzel sözü unutmamıştı. “Yakında,” diye hatırlatıp duruyordu.

Peki böyle bir durumda bir ebeveyn ne yapabilir? Kızımın dırdırından kaçmam ya da aramıza mesafe koymam mümkün değildi.

Ben evden çalışıyorum, eşim de öyle. İkimiz de küçük dergilerde editörüz ve gündelik işlerimizin dışında kalan zamanımızın çoğunu alan ayrı bir editörlük hizmetleri işimiz var. Kızım, haftada üç gün birkaç saatini anaokulunda geçirmesi (ve cömert ama tamamen plansız olarak ebeveynlerimin yardım etmesi) dışında genellikle gün boyunca bizim dikkatimiz için yarışmak zorunda kalıyor. Bu bahar eşim ikinci kızımızı dünyaya getirdi — mutlu bir olay, ama aynı zamanda günlük ikilemlerimizi daha da derinleştiren bir durum. Sürekli olarak çocuk bakımı konusunda ne yapmamız gerektiğini sorguluyoruz.

Bu konuda pek çok Amerikalı aileye benziyoruz. Geçen yıl itibarıyla, evli çiftlerin çocuk sahibi olduğu hanelerde, üçte ikisinde her iki ebeveyn de çalışıyor. Ve genellikle, çocukları hakkında ne yapacaklarına dair zor bir kararın eşiğinde oluyorlar — özellikle çocuklar günün büyük bölümünü okulda geçirecek yaşta değilse. Bazı ebeveynler onları kreşe verir. Bazıları bir dadı tutar. Her iki tercih de pahalıya mal olur. Geri kalanlar ise —ister yüksek maliyet nedeniyle ister başka bir sebepten olsun — daha gayriresmî bir yöntem benimser ve akrabalarından, kilise cemaatinden ya da şaşırtıcı derecede sık olduğu üzere kendilerinden yardım alır.

Biz o son gruba giriyoruz. Bu kısmen bilinçli bir tercihten kaynaklanıyor. Eşimle ben muhtemelen bir tür kreş hizmetini karşılayabilecek durumdayız — iki işi eğlenmek için yapmıyoruz — ama ikimiz de bir yürümeye başlayan çocuğu (ya da bir bebeği) tüm gün dışarı göndermek fikrini pek sevmiyoruz. Tüm zorluklara rağmen, kızımızın evde olmasından keyif alıyoruz. Bunun onun için iyi olduğunu düşünüyoruz. Bizim için de iyi olduğunu düşünüyoruz. Onun kelimesini ödünç alırsak, biz “helikopter ebeveyniz.”

Bunu söylediğimde çoğu insan şaşırıyor. “Helikopter ebeveyn” terimi genellikle olumlu bir anlamda kullanılmaz. Aksine, oldukça olumsuz bir çağrışıma sahiptir. Bu ifade, yirminci yüzyılın sonlarında yaygınlaştı ve özellikle Boomer kuşağı ebeveynlerini tanımlamak için kullanıldı. Bu ebeveynler, tıpkı Vietnam’da askerleri havadan destekleyen Huey helikopterleri gibi, milenyum kuşağı çocuklarının hayat savaşında her adımını yakından takip ediyorlardı. Helikopter ebeveynlik, cep telefonlarının yaygınlaşmasıyla aynı döneme denk geldi — ve bu yeni teknolojik gelişme, helikopter ebeveynliğin uygulanmasını kolaylaştırdı. Kısa sürede ebeveynlerin yetişkin çocuklarını arayıp örneğin sınav sabahı zamanında uyanmalarını hatırlatmaları ya da daha kötüsü, çocukları sınavdan kalınca profesörlerle tartışmaları sıradan bir hâl aldı. Anlık mesajlaşmanın yaygınlaşması ve konum paylaşımı gibi uygulamaların ortaya çıkması bu eğilimi daha da hızlandırdı ve helikopter ebeveynlerin çocukluk yaşamının her alanına müdahale etmesini mümkün kıldı. Günümüzde ebeveynlerin —devlet ya da başka herhangi bir otorite gibi— çocuklarını her an izleme gücü var ve çoğu da bunu yapıyor.

Bir bakıma, hepimiz helikopter ebeveyniz.

Ama kızımın son dönemdeki takıntısı beni bu kavramı yeniden düşünmeye ve ebeveynlik tarzımı bu çerçevede yeniden değerlendirmeye itti. Ne onun her hareketini izleyerek tepelerinde dolanacak zamanım, ne de buna yönelik bir isteğim —lüksüm hiç yok. Ama eşimle ikimizin de evden çalışıyor olması sebebiyle, günümün önemli bir kısmını kızımla birlikte geçiriyorum ve onu aşırı yönlendirme, her şeye karışma eğilimi doğabiliyor. Bu tür ebeveynliği verimsiz bulduğum için bu tuzığa düşmemeye çalışıyor, meseleye yeni bir bakışla yaklaşmayı tercih ediyorum. “Helikopter ebeveynim” dediğimde, kendimi o pervaneli kuş gibi düşündüğümünden değil. Aslında söylemek istediğim şu: Eşim, kızımız, bebeğimiz ve ben —hepimiz istemesek de aynı hava aracına binmiş gibiyiz; geniş, yemyeşil bir ovanın üzerinde daireler çizerek dolanıyoruz. Umuyorum ki bir gün oraya sağ salım, mutlu ve eksiksiz bir şekilde ineriz.

Pratikte bu, yetişkinler çalışırken çocukların da çalışması anlamına geliyor. Eşimle ben bilgisayar başındaysak ya da toplantıdaysak, kızımız da kendi kendine Babar okuyor ya da resim sehpasında bir şeyler çiziyor. Elbette, gerçeklere uygun tavizler sık sık veriliyor. Bazen yetişkin, bir öğleden sonra için çocuk rolüne bürünmek zorunda kalıyor: İşlerimizin sakin olduğu günlerde kızımı evimizin yakınındaki çayırılık alandaki salıncaklara götürüyorum. Ama çoğunlukla, gördüğüm kadarıyla, çocuk yetişkin rolünü üstlenmek zorunda kalıyor. İş hayatımızın esnekliği sayesinde, uslu davrandığı sürece, onu çocuklara özel olmayan her tür etkinliğe götürebiliyoruz. Kızımız bugüne kadar bizimle birlikte öğle yemeklerine, sektör toplantılarına ve birkaç yıl önce bir defaya mahsus olmak üzere New Criterion dergisinin Noel partisine bile geldi. Üstelik bu şekilde davranan tek ebeveynler biz değiliz. Çocuklarını ofise, sınıfa, şantiyeye ve daha nice yere götüren insanlar tanıyorum. Bunu illa istedikleri için değil, o anda hem kendileri hem de çocukları için yapılabilecek en doğru şeyin bu olduğuna inandıkları için yapıyorlar.

Kızımın ruh hali iyiye bu düzen gayet güzel işliyor. Ama keyfi yerinde değilse —ki çocukların ruh halleri dengesizdir— işler hızla bir felakete dönüşebiliyor. Birkaç yıl önce Florida’daki bir konferansta yaşadığımız bir olayı hâlâ çok net hatırlıyorum. Eşimle birlikte, uyuduğunu sandığımız kızımızı otel odasındaki beşiğe bırakıp bara bir içki içmeye inmiştik. Dakikalar sonra yaşlı bir adam aşağıya indi ve genel bir seslenişle, “Beşinci katta bir bebek var, delicesine ağlıyor,” dedi. Hemen, büyük bir utançla ayrıldık. Nasıl ki bir helikopter, hiçbir uyarı vermeden düşüp yolcularını ani ve şiddetli bir sona götürebilirse, helikopter ebeveynlerin büyük idealleri de, içinde bulundukları gerçekliğin sınırlarıyla çarpıştığında aynı şekilde dramatik bir şekilde çöker.

İşte tam da bu sınırlamaları göz önünde bulundurarak, son zamanlarda hem Cumhuriyetçiler hem de Demokratlar çocuk bakımı reformuna daha fazla ilgi

göstermeye başladı. Bu konuda endişelenmek için geçerli sebepleri var. Şu anda bu ülkede işler öyle yürüyor ki, hem erkeklerin hem de kadınların, hem annelerin hem de babaların tam zamanlı çalışması bekleniyor; aynı zamanda çocuk sahibi olup onları iyi birer Amerikalı olarak yetiştirmemiz isteniyor. Bu sistemin sürdürülebilir olması oldukça zor, belki de imkânsız. Sunulan çözümler ise, çalışma hayatı ile ev hayatı arasındaki temel gerilimi hafifletmeyi hedeflemiyor. Vergi sisteminde çalışan ebeveynlerin lehine bazı düzenlemeler yapılmasından, devlet destekli kreş hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi daha iddialı fikirlere kadar uzanan bu öneriler, aslında yaşam tarzımıza dokunmaktan kaçınıyor.

Bizim kültürümüzde, aynı anda hem çalışmak hem de çocuk yetiştirmek isteyen ebeveynler —ki pek çoğu bunu içtenlikle istiyor— dezavantajlı bir konuma düşüyor. Kendi ailemizde, eşimle birlikte, bu durumdan kaçışın pek mümkün olmadığını gördük; bir şekilde idare etmek zorundasınız. Virginia Woolf’un neredeyse bir asır önce kadınlar için söylediği şey —“eğer kurgu yazacaksa, kadının paraya ve kendine ait bir odaya ihtiyacı vardır”— bugün çalışan ebeveynler için de geçerli. Üstelik sadece kurgu yazmaya çalışanlar için değil. Evli bir çiftin her iki üyesi de kariyer sahibi olmak istiyorsa, bu uğraşı finanse edecek paraya ve çocuklardan zaman zaman uzaklaşıp işlerini yapabilecekleri bir alana ihtiyaçları var. Bu para ve mekâna ulaşmanın birçok yolu olabilir; ancak bunların hiçbirisi tek bir politikayla karşılanamaz. Her ailenin ihtiyaçları ve talepleri o kadar özgün ve değişkendir ki, bir değil iki, hatta üç-dört farklı politika bile hepsine çare olamaz.

Şunu da eklemeliyim ki, para ve özel bir oda sahibi olmak, çalışan ebeveynlerin sorununa çözüm değildir. Bu sadece, günü kurtarmaya yetecek koşulların bir tarifidir. Üstelik bu koşulları sağlasanız bile, aile hayatının iyi gideceğinin garantisi yoktur. Bu tanımı ortaya atanlardan biri olan Virginia Woolf ve eşi Leonard Woolf, böylesi kaynaklara erişimin oldukça zor olduğu bir dönemde hem paraya hem de odaya sahip olmuşlardı. Kendi kuşaklarının en başarılı evli ve çalışan çiftlerinden biri olarak görülüyorlardı, ama çocuk sahibi olma konusunda feci şekilde başarısız oldular. Her iki Woolf da çocuk istemişti, ama iki kariyerin getirdiği yük —ve Virginia’nın kırılgan ruh hali— onları çocuksuz bıraktı. Bu durum, ikisi için de ömür boyu süren bir pişmanlık konusu oldu. Virginia, günlüğüne şöyle yazmıştı: “Bu düşünce her zaman sabahın erken saatlerinde beni mahvediyor.”

Ve işin asıl kısmını daha bilmiyordu bile! Benim çocuklarım var ve yine de sabahın erken saatlerinde, çocuklarımla ihtiyaçlarını işime karşı ne kadar yeterince dengeleyemediğimi düşünerek içten içe mahvoluyorum. Her zaman sevmediğim bir şiiirden, Philip Larkin’in o meşhur dizeleri zihnimde dönüp duruyor: “İnsan insana ancak acıyı miras bırakır.” Bebeği fazla mı ağlattım? Yazı yazarken kızımın kapısını kapatmam hata mıydı? Fazla mı sert davrandım? Biz “helikopter ebeveynler”, günün

sonunda her şeyin yoluna gireceğini, zamanla çocuklarımızın bizi anlayacağını düşünerek kendimizi teselli ederiz. Ama inişin yumuşak olacağını garantisi yoktur. Uçmanın en ürkütücü yanı da budur zaten: Uçağın bir noktada yere ineceğini bilirsiniz, ama nasıl ineceğini asla kesin olarak söyleyemezsiniz.

Her neyse — bazen işin ve çocukların çıkarları örtüşebiliyor. Kızımın helikoptere binme arzusu için “yakında” demek, Marine One’la karşılaşmamızdan birkaç ay sonrası anlamına geldi. New York’a gitmem için bir sebep vardı (şurada bir öğle yemeği, burada bir sergi) ve elimde son kullanma tarihi yaklaşan bir sürü uçuş kredisi bulunuyordu. Eşim, o sırada ikinci bebeğe hamileliğinin ileri dönemindeydi — ve kendi projeleriyle meşguldü — bu yüzden bu seyahat, uzatılmış bir “çocuğunu işe götür” gününe dönüştü. JFK’den Manhattan’ın merkezine gitmenin helikopter taksisi dışında daha iyi bir yolu olabilir miydi, diye düşündüm. Bu fikri akşam yemeğinde, öylesine bir anlık bir cümleyle kızımla paylaştım.

“Yarın mı?” diye sordu.

“Hayır, birkaç hafta içinde.”

“Tamam. Yarın.”

Yarın ya da birkaç hafta sonra — onun için fark etmiyordu. Asıl önemli olan, kendisinin de gidecek olmasıydı. Belirlenen gün geldiğinde, Long Island’a yapacağımız kısa uçuş için havaalanına erkenden vardık; öyle kısa bir uçuştaki ki uçak üst stratosfere bile çıkmıyordu. Kızım, uçuşun kısırlığını bahane ederek yolculara atıştırma servis etmeyen havayoluna hayal kırıklığıyla baktı. Ama JFK’deki helikopter pisti salonuna ulaştığımızda, görevli bir hostesin ona sıcak çikolata teklif etmesine minnettar kaldı.

Kızım Swiss Miss'ten yudumlarken ben salonu gözden geçirdim. Özel havacılık sektörünün gizli sırlarından biri şudur: Aslında bu hizmet, toplumun en üst tabakasına değil; daha çok, gösterişli zenginlere ve mesleki zorunlulukla bu hizmeti kullanmak durumunda olanlara hitap eder. Üç yaşındaki kızım hariç, salonun büyük kısmı, saçları geriye doğru jölenenmiş, dar kesim takım elbiseli ve Apple saatlerine kaygıyla bakan adamlarla doluydu. Masadaki Air Mail dergisinin basılı kopyasını aldım ve Gwyneth Paltrow'un "Cinayet programlarıyla uyuyakalırım. Benim için adeta bir ninni gibiler," dediği bir röportajı okudum, helikopterimizi beklerken. Kızımın ayakları sandalyeden sallanıyordu ve diğer yolcular ona gülümseyerek bakıyordu.

"Günaydın, prenses," dedi bir yolcu.

"Ben prenses değilim," diye yanıtladı kızım sakince.

"Ben bir balerinim."

Birkaç dakika sonra dışarıdan gelen ağır ve ritmik bir gümbürtü, gitme vaktinin geldiğini haber verdi. Kızımınla birlikte diğer yolcuların peşine takılıp asfalt piste çıktık. Kızımın hem şaşkınlığına hem sevincine neden olan manzara karşımızdaydı: Koyu mavi bir helikopter bizi bekliyordu. Pervanelerin altından geçerken dönen hava sıcak çikolatasında bir fırtına kopardı ve içecek asfaltla döküldü.

Pilot kokpitten dışarı atladı, kalan çikolatayı boşalttı ve ardından kızımı arka koltuğa kaldırdı, ona bir kulaklık uzattı ve emniyet kemerini bağladı.

"Peki ya atıştırmalıklar olacak mı?" diye bağırdı kızım, uğultunun üzerine.

Ve kalktık. Helikopterler gökyüzünün motosikletleri gibidir; özellikle kalkış anında kendinizi açıkta ve savunmasız hissedersiniz. Midem bir anda havalandı, huzursuz bir ağırlıksızlık çöktü üzerime. Aşağı baktım: kirli bataklıkların ve düz Brooklyn arazilerinin üzerinden geçiyorduk. Toplu konutlar, depolar, bakımlı kahverengi taş evler... Hepsi birkaç dakika içinde altımızdan geçti. Kısa süre sonra East River'ı geçiyor, liman üzerinden Manhattan'ın ucunu dönüyorduk. Finans Bölgesi'ni geçerken pilot, Dünya Ticaret Merkezi'ni mide bulandıracak bir açıdan gösterecek şekilde manevra yaptı ve binanın cam kaplı yüzeyinde yansımamızı gördüm.

Kızıma döndüm. Önünde uzanan dünyaya kilitlenmişti — bu kadar çeşitli, bu kadar güzel, bu kadar yeni bir manzaraya. Zamanla anlayacak ki hiçbir şey, büyük bir yükseklikten bakıldığında olduğu kadar büyüleyici değildir. Aşağıdaki dünya dağınık, karmaşık bir yer; ama alçalmaya başladığımızda, ona birlikte yaklaşıyor olmamızın verdiği garip bir huzur hissettim.

Rusya'nın İran ile Arası Neden Açıldı?

YAZAR: LAN GARNER*

KAYNAK: [HTTPS://UNHERD.COM](https://unherd.com)

On yıl kadar önce, yorumcular Rusya ve İran'ı dünyanın “yeni güç çifti” olarak selamlıyordu. İkili, birlikte, Soğuk Savaş sonrası dönemin Amerikan hegemonyasının yerine geçecek bir “çok kutuplu dünya”nın habercisi gibi görünüyordu. Gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok ulus, “uluslararası kurallara dayalı düzen”in — ki bu ifade genellikle Washington’un canı ne isterse onu yaptığı anlamında küçümseyici bir terim olarak kullanılır — sona ereceği günü sabırsızlıkla bekliyordu.

2022’de Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik tam kapsamlı işgalinden bu yana, İran ile Rusya arasındaki ilişkiler daha da derinleşmiş görünüyordu.

Özellikle İran’ın, Rus ordusunun Kiev’e karşı yürüttüğü hava harekâtına destek olarak binlerce Shahed tipi insansız hava aracı göndermesiyle birlikte, askeri taahhütler artmıştı. Geçtiğimiz yıl Tahran’ın BRICS grubuna katılmasıyla ekonomik bağlar da güçlendi. Daha bu Ocak ayında, Putin ve Pezeşkiyan yeni bir Kapsamlı Stratejik Ortaklık Anlaşması imzaladı. Bu gelişmeler üzerine analistler, tarafların “çok kutuplu bir dünya” inşa etme konusundaki ortak kararlılıklarını yeniden teyit ettiler.

2025’te Donald Trump’ın yeniden başkanlığa yükselmesiyle birlikte, Washington’un bu dünyanın serpilmesine göz yumacağı düşünülüyordu.

Altı ay sonra, “çok kutuplu dünya”ya kendini adanmış olanların o sıcak ilişkisi adeta yerle bir oldu — tabii işler baştan beri görüldüğü kadar pembe idiyse. Moskova-Tahran ilişkisini temelinden sarsan iki gelişme yaşandı: İlki, Vladimir Putin’in İsrail ve Amerika’nın İran’a yönelik bombardımanına karşı kayıtsız kalışı; ikincisi ise, Rusya’nın yürüttüğü geniş çaplı bir casusluk operasyonunu ve sözde müttefikler arasındaki derin güvensizliği ortaya koyan iç yazışmaların sızdırılması. Özetle: Rusya İran’a güvenmiyor ve müttefikine askeri destek vermeye niyetli görünmüyor; öte yandan İran, Rusya’nın nükleer sırlarına ulaşmak için yanıp tutuşurken, Putin’in gerçek niyetlerinden hâlâ şüphe duyuyor.

Moskova’daki iç çevreler, ABD’nin İran’daki nükleer tesislere düzenlediği saldırı karşısında hazırlıksız yakalanmış olabilir. Ancak Vladimir Putin’in askeri destek vermesi zaten hiçbir zaman gerçekçi bir seçenek değildi. Rus ordusu, Ukrayna’da uğradığı büyük kayıplar nedeniyle yorgun düşmüş durumda. Kapasite bulunsan bile, Putin uzun süredir İsrail’i provoke etmekten özenle kaçınıyor; zira İsrail’de bir milyondan fazla Rusça konuşan insan yaşıyor. Ayrıca Rusya’nın askeri üretim kapasitesi geliştikçe, İran’ın drone teknolojisine olan bağımlılığı da azaldı.

Putin'in İran'a askeri yardım sunacak olsa bile, bu hamleden ciddi bir çıkar elde etmesi pek olası değil. Putin ve Pezeşkiyan basın toplantılarında büyük laflar etse de — nitekim Dmitri Medvedev, İran'a nükleer silah verileceğine dair sosyal medyada imalı bir tehdit savurduktan sonra hızla geri adım attı — verdikleri taahhütler hiçbir zaman "niyet beyanı"nın ötesine geçmedi.

Zor zamanlar geldiğinde — tıpkı bu yılın başlarında Putin'in Suriye'den hızlıca çekilmesinde olduğu gibi — "çok kutuplu dünya"nın ne olduğu tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı: Ortak bir ideolojik vizyona sahip olmayan, birbirine askeri destek sunacak ne gücü ne de iradesi bulunan, yalnızca iyi gün dostlarından oluşan dişsiz bir ittifak. Bu dünyada, Çin gibi ekonomik ve askeri olarak baskın güçler — ki bu ülkenin Rusya ve İran'a yönelik taahhütleri tamamen kendi çıkarına dayanmaktadır — kolaylıkla üstünlük sağlayabilir.

Buna rağmen "çok kutuplu dünya" yaratma hedefi, Vladimir Putin'in çeyrek asrı bulan iktidarının en başından beri dış politikasının merkezinde yer aldı. Ocak 2000'de, NATO'nun Kosova'yı bombalamasının ardından — ki bu olay Rus milliyetçilerini öfkeliendirmişti — yayımlanan yeni Ulusal Güvenlik Konsepti, ABD'nin "askeri güç kullanımını" sert bir dille eleştiriyordu. Putin bu temaya tekrar tekrar geri döndü. 2007'de şöyle demişti: "Bir devlet — elbette ki öncelikle Amerika Birleşik Devletleri — ulusal sınırlarını her şekilde aşmıştır." 2022'ye gelindiğinde ise, "çok kutuplu dünya"nın, Batı tarafından "yağmalanan... ve aşağılanan"ların "hak ettikleri zenginlik payını geri almaları" için bir araç olduğunu iddia etti.

Bu küresel düzen vizyonu, anlaşmalar ve işbirliğine değil, şikayet duygusuna ve adaletsizlik hissine dayanıyor. Nitekim İran'ın da "çok kutuplu dünya" inşasını, daha geniş kapsamlı bir "realpolitik" stratejisinin parçası olarak sürdürdüğü görülüyor. İran ile Rusya'nın ortak vizyonu, yalnızca Amerika'nın küresel egemenliği olarak algılanan düzene duyulan öfke noktasında kesişiyor. Ancak yeni "çok kutuplu dünya"da şartları kimin ve neyin belirleyeceği belirsiz kalmaya mahkûm — çünkü bu meseleyi tartışmak, uzlaştırılması mümkün olmayan farklarla yüzleşmek anlamına gelir. İran teokratik ve derin şekilde antisemitik bir devlettir; Rusya ise, eski Sovyetler Birliği topraklarında bir Avrasya uygarlığı inşa etme yönündeki ideolojik hayallerle beslenen etno-milliyetçi bir yapılanmadır. Bu iki dünya, nükleer teknoloji veya Orta Doğu'daki güç dengesi gibi konularda karşı karşıya geldiğinde, yalnızca ortak şikayet duygusu Tahran ve Moskova'ya uzun vadeli çıkarlarını teyit etme ya da aralarındaki farklılıkları çözme aracı sunamaz.

Putin, İran'a yönelik saldırılardan duyduğu rahatsızlığı "haklı gösterilemez ve affedilemez" diyerek dile getirebilir; Dmitri Medvedev sosyal medyada köpürebilir. Ancak Rusya bundan öteye pek fazla bir şey yapmayacaktır. Aynı şekilde, İran da Rusya'ya Ukrayna'daki uzak savaşında destek olmak amacıyla

drone gönderebilir; ama Putin rejimi çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalsa, İran'ın müttefikine yardım etmesi pek olası değildir. Nitekim Wagner lideri Yevgeni Prigojin'in 2023'te Moskova'ya yürümesi — ki bu belki de Putin'in son yirmi yılda karşılaştığı tek gerçek tehlikeydi — sırasında Tahran'ın verdiği tepki yalnızca bir kınamadan ibaretti: olayı Batı'nın "bilişsel savaşı"nın bir parçası olarak nitelendirdi.

Son haftalarda ve aylarda yaşanan çalkantılar, "çok kutuplu dünya"nın neler getireceğini açıkça ortaya koyuyor: Sürekli ve öngörülemez şekilde tırmanan çatışmalar. İsrail İran'ı kışkırtıyor; İran karşılık veriyor; ardından Amerika devreye giriyor. Her hamle neredeyse içgüdüsel, stratejiden yoksun bir refleks gibi görünüyor ve bu da yalnızca daha fazla kaosa zemin hazırlıyor. Bu olayların öngörülemezliği, adil ve dengeli bir küresel düzenin doğmakta olduğuna dair tüm yanılsamaları yıkıyor — hele ki herhangi bir ulusun "hak ettiği zenginlik payı" fikri, yalnızca bireysel liderlerin ya da elitlerin arzuları ve inançlarına bağlı kaldığı sürece.

Gerçekte ise, otoriter liderlerin gösterişli söylemlerine ve bazı Batılı gözlemcilerin — hem sağ hem sol cephede — yanlış yere yerleştirilmiş iyimserliğine rağmen, bu sözde "çok kutuplu dünya"dan istikrar doğacağına dair hiçbir güvenilir ihtimal yoktu. Putin'in Rusyası gibi rejimler, "yakın çevre"yi kontrol etme yönündeki yeni emperyal hayallerle hareket ederken; antisemitik coşku eşliğinde nükleer tehditler savuran İran'ın teokratik yöneticileri gibi aktörler ise yalnızca kendi çıkarlarını gözetmektedir.

Şikayet siyaseti, yalnızca daha fazla şikayet doğurur. Amerika, giderek daha fazla kendine zarar veren bir rotaya giren Trump yönetimi altında etkisini yitirirken, Rusya ve İran gibi eski ortaklar arasındaki güvensizlik muhtemelen daha da derinleşecektir. Teknolojik bağlantılılık sayesinde jeopolitik sınırların eridiği, hibrit savaş ve drone teknolojileriyle askeri cephelelerin yeniden şekillendiği bir ortamda, gerilim yalnızca daha da artacaktır.

Çok kutupluluk çağı, istikrar ya da adalet getirmekten çok uzak; tam tersine, daha derin bir kaos, daha yoğun bir paranoya ve dur durak bilmeyen bir güvensizlik vaat ediyor — giderek daha hızlı parçalanın, kâbusvari bir Hobbesçi dünya...

Eğer Moskova, Amerika'nın İran'a müdahalesi ya da İran'ın yürüttüğü casusluk faaliyetleri karşısında şaşkına dönmüşse, buna hiç şaşırmamalıydı: Zira bu iki gelişme de, Vladimir Putin'in yirmi beş yıldır inşa etmeye çalıştığı düzenin doğrudan yansımalarıdır. Bu dünyada, Rusya'nın ve Vladimir Putin'in gücü hep daha zayıf olacak — ve "yakın çevre" üzerindeki otoriteleri, her an her yönden gelebilecek saldırı ihtimalini gözetme zorunluluğuyla sınırlı kalacaktır.

Dipnot:

* Dr. Ian Garner, Varşova'daki Pilecki Enstitüsü'nde totalitarizm çalışmaları doçentidir. Son kitabı: Z Generation: Russia's Fascist Youth (Hurst).

Amerika'nın Yeni Hint Üst Sınıfının Kökleri

YAZAR: JOSE NINO*

Geçtiğimiz Aralık ayı, başarısız başkan adayı Vivek Ramaswamy için maskelerin düştüğü bir an oldu. H-1B vizeleriyle ilgili tartışmaların doruk noktasında Ramaswamy, H-1B vizelerinin bilinen destekçisi Elon Musk'ın tarafını tuttu ve Amerikan kültürünü, matematik olimpiyatı birincisi yerine balo kraliçesini, en iyi öğrenci yerine yıldız sporcuyu yücelttiği için eleştirdi. Ramaswamy, Chad ve Stacy gibi yüzeysel sosyal arketipleri yüceltmenin, ABD'nin üst düzey mühendislik yetenekleri geliştirme kapasitesini zayıflattığını öne sürdü. Teknoloji şirketlerinin uzmanlık gerektiren pozisyonlar için yabancı işçileri ülkeye getirmesine ve bu işçilerin kalıcı oturma izni (yeşil kart – green card) alma olasılığına imkan tanıyan H-1B vizelerine başlangıçta destek verdiği için, Amerika Önce Hareketi'nin daha milliyetçi unsurları tarafından haklı olarak eleştirildi.

Trump hareketi içindeki bu iç çatışma, bu vize programının rahatsız edici gerçekleri nedeniyle önemlidir.

Hint vatandaşlarının ABD'nin H-1B vize programında hakim olduğu bir sır değildir. Hint vatandaşları, 2023 mali yılında 279.386 H-1B vize onayı aldı ve bu, o dönemde verilen tüm H-1B vizelerinin %72,3'ünü oluşturdu.

KAYNAK: WWW.THEOCCIDENTALOBSERVER.NET

Geçen yıl karşılaştığı tepkilere rağmen, Ramaswamy, Ohio'daki son valilik adaylığıyla da vurgulandığı üzere, momentumun kendi tarafında olduğunu düşünüyor. Ramaswamy'nin hikayesi, Amerika'da giderek ülkeyi kendilerine ait olarak gören güçlü bir Hint üst sınıfının yükselişini yansıtıyor. Bugün Amerika'nın çoğu büyük şehrinde, Hint yarımadasından gelen kişilere rastlamak sıradan bir durum haline geldi.

Yaklaşık 5,2 milyonluk nüfuslarıyla Hintliler, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en hızlı büyüyen yabancı uyruklu gruplardan biri. Karşılaştırma yapmak gerekirse, 2020 yılında Hint nüfusu yaklaşık 1,8 milyon civarındaydı.

Hint nüfustaki bu çağdaş artış bir gecede ortaya çıkmadı; aksine dikkatle planlanmış bir yasal evrimin doruk noktasıdır.

Bu süreç, mütevazı ama devrim niteliğinde bir yasayla başlamıştır: 1946 yılında Temsilci Clare Boothe Luce (R-CT) ve Temsilci Emanuel Celler (D-NY) tarafından sunulan Luce-Celler Yasası (Luce-Celler Act of 1946).

1946'dan önce, Hint vatandaşları hem göç hem de vatandaşlık konusunda ciddi engellerle karşı karşıyaydı. 1917 Göç Yasası (Immigration Act of 1917), Asya kökenli göçmenlerin ABD'ye girişini fiilen engelleyen bir "Asya Yasak Bölgesi" (Asiatic Barred Zone) oluşturmuştu.

Öte yandan, 1923 tarihli dönüm noktası niteliğindeki Yüksek Mahkeme kararı United States v. Bhagat Singh Thind davası, Hintliler “Kafkas” (Caucasian) olarak sınıflandırılmalarına rağmen, vatandaşlık yasaları kapsamında beyaz (White) olarak kabul edilemeyeceklerine ve bu nedenle vatandaşlık haklarından mahrum bırakılacaklarına hükmetmişti.

2 Temmuz 1946’da Başkan Harry S. Truman tarafından imzalanarak yürürlüğe giren 1946 Luce-Celler Yasası (Luce-Celler Act of 1946), göç duvarında ilk çatlağı oluşturdu. Kapsamı mütevazı olsa da — yılda sadece 100 Hintlinin göç etmesine izin veriyor ve onlara Amerikan vatandaşı olma hakkı tanıyordu — yasa, ilke bakımından devrim niteliğindedir. 20. yüzyılın başlarından bu yana ilk kez Hintliler, Amerika Birleşik Devletleri’ne yasal olarak göç edebildi ve daha da önemlisi, mülk sahibi olma ve birinci dereceden aile üyelerinin kendilerine katılması için dilekçe verme hakkı elde etti.

Soğuk Savaş’ın jeopolitik manzarası, daha sonra Hint göçünün genişlemesi için ideal bir zemin hazırladı. Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet komünizmine karşı kapitalizm ve liberal demokrasinin simgesi olarak kendini konumlandırmaya çalışırken, Washington’daki politika yapımcılar giderek kısıtlayıcı göçmenlik politikalarına şüpheyle bakmaya başladı. Amerikan kapitalist modelinin üstünlüğünü dünyaya kanıtlamak amacıyla, ABD’li siyasi liderler göç kapılarını açmanın ve her türden beyaz olmayanın (non-Whites) Amerikan kapitalizminin meyvelerinden faydalanmasına izin vermenin gerekli olduğunu düşündüler.

Yahudi davalarının yorulmak bilmez savunucusu Emanuel Celler, bu kez Senatör Philip Hart (D-MI) ile iş birliği yaparak 1965 Göç ve Vatandaşlık Yasası’nı (Immigration and Nationality Act of 1965) — diğer adıyla Hart-Celler Yasası (Hart-Celler Act) — yürürlüğe koydu. Bu yasa, 1920’lerden beri Amerikan göç politikasını yöneten ulusal köken kota sistemini (national-origins quota system) ortadan kaldırdı.

Bu noktadan itibaren, yasa Amerikan göçünün demografik yapısını kökten değiştirdi. Hart-Celler Yasası’ndan önce, Amerika Birleşik Devletleri nüfusunun %85’i beyazdı (White). Ancak, ırksal ve etnik engellerin kaldırılmasıyla Afrika, Asya ve Latin Amerika’dan eşi benzeri görülmemiş bir göç dalgasının önü açıldı. Yasa, aile birleşimini (family reunification) ve “vasıflı” işçileri öncelikli kılan yedi kategorili bir tercih sistemi oluşturdu. Bu kategoriler, Hintli göçmenler için özellikle faydalı olacaktı.

Etkisi anında ve dramatik oldu. 1900 yılı itibarıyla Amerika Birleşik Devletleri’nde 1.000’den az Hintli bulunuyorken, nüfus hızla artmaya başladı. Eğitim değişim programları ve “vasıflı” işçiler için yeni geçici vizeler, eğitilmiş Hintli göçmenler için yollar açtı; bunların çoğu ailelerini de beraberinde getirdi. 1980’den 2019’a kadar Hintli göçmen nüfusu on üç kat arttı.

Başkan George H.W. Bush tarafından imzalanan 1990 Göçmenlik Yasası (Immigration Act of 1990), toplam göçmenlik sınırlarını artırarak ve yeni istihdama dayalı

vize kategorileri oluşturarak Hint göçünü daha da hızlandırdı. Yasa, 1992–94 mali yıllarında yıllık 700.000 göçmene, sonraki yıllarda ise 675.000 göçmene izin veriyordu. Ayrıca beş farklı istihdam temelli vize kategorisi oluşturdu ve “yüksek vasıflı” işçiler için H-1B vize programını genişletti.

Bu yasa, 1990’ları ve 2000’leri tanımlayacak olan teknoloji patlaması (technology boom) ile aynı döneme denk geldi. Hintli göçmenler — özellikle temel teknik becerilere sahip olan ve önemli ölçüde daha düşük ücretlerle çalışmaya istekli olanlar — Amerika’nın yazılım mühendislerine, bilgisayar programcılara ve BT uzmanlarına yönelik artan talebinden yararlanmak için kendilerini mükemmel bir konumda buldular.

Hintlilerin Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ekonomik hakimiyetinin belki de en göze çarpan yönü, belirli iş sektörlerindeki üstünlükleridir. Özellikle Hindistan’ın Gujarat eyaletinden gelen Hintlilerin, Amerika’nın küçük kasabalarındaki motellerin %80 ila %90’ına sahip olduğu tahmin edilmektedir. Asya-Amerikan Otel Sahipleri Derneği’ne (Asian American Hotel Owners Association) göre, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki yaklaşık 50.000 otelin 34.000’i Hintliler tarafından işletilmekte olup, Teksas’taki tüm otellerin %89’u Hintlilere aittir. Hintlilerin girişimcilik alanındaki ilerlemeleri, market sektörüne de uzanmıştır. Güney Asyalıların, ülkedeki tüm marketlerin %34 ila %48’ini oluşturan yaklaşık 50.000 ila 70.000 arası markete sahip olduğu tahmin edilmektedir. 7-Eleven Franchise Sahipleri Dernekleri Ulusal Koalisyonu’na (National Coalition of Associations of 7-Eleven Franchisees) göre, bu zincirin franchise mağazalarının %50’sinden fazlası Güney Asyalılara aittir. Sadece Kaliforniya’da, 1.200 adet 7-Eleven mağazasının 600 ila 700’ü Güney Asyalıların mülkiyetindedir.

2010'lu yıllar, Hintlilerin teknoloji sektöründe gerçek bir üst sınıfa (overclass) yükseldiğine tanıklık etti. 1970'ler ve 1980'lerden beri Hintli yazılım yeteneklerini çeken Silikon Vadisi (Silicon Valley), nihayetinde en üst düzey şirketlerin başına Hintlilerin geçtiği dikkat çekici bir yükseliş yaşadı. Sun Microsystems'ın kurucu ortağı Vinod Khosla'dan, Hotmail'i kuran Sabeer Bhatia'ya; Google CEO'su Sundar Pichai ve Microsoft CEO'su Satya Nadella'ya kadar uzanan günümüz nesli, Hintli göçmenlerin Amerikan teknolojisini kökten yeniden şekillendirdiğini göstermektedir. Bu dönüşümde H-1B vize programı (H-1B visa program) kilit bir rol oynamıştır.

2024 yılında, Hintli teknoloji şirketleri, Amerika Birleşik Devletleri tarafından verilen tüm H-1B vizelerinin %20'sini oluşturmuştur. Infosys, 8.140 vize alıcısıyla ilk sırada yer alırken, onu 5.274 vize alıcısıyla Tata Consultancy Services takip etmiştir.

Bu şirketler; HCL America, Cognizant, Wipro ve Tech Mahindra gibi diğer firmalarla birlikte, H-1B vize sahiplerini en çok istihdam eden şirketler arasında sürekli olarak yer almaktadır. Hindistan'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göçün dönüşümü, kademeli yasal değişikliklerin nasıl dramatik demografik sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

Luce-Celler Yasası'nın yılda 100 göçmenlik kotasıyla başlayan süreç, Amerika'nın iş, teknoloji ve kültür sektörlerinde beyaz Avrupalıların yerini yavaş yavaş alan beş milyondan fazla kişilik bir topluluğa dönüşmüştür.

Bu, beyaz Amerika için iyiye işaret değildir. Vivek Ramaswamy gibi hırslı Hintliler (striver class Indians) Amerikan kamu hayatında daha fazla öne çıktıkça, beyazlar elit kurumlardan giderek daha fazla dışlanacaktır.

Zamanla, Hintliler ve diğer "vasıflı" göçmen gruplar (skilled migrant groups), beyazlara karşı kullanmak üzere yeni golem (golems) arayan Yahudi oligarşisinin (Jewish oligarchy) öncüleri olarak işlev göreceklerdir.

Bu yazarın daha önce de belirttiği gibi, Hintliler, Avrupa ve Yeni Dünya'da devlet kuran halkları güçsüzleştirmek için dünya Yahudiliğiyle (world Jewry) kutsal olmayan bir ittifak kuruyor gibi görünmektedir.

Bu ittifakın derinliği belirsizliğini korumaktadır.

Ancak beyaz siyasi gücü zayıflatmak söz konusu olduğunda, Hintliler gibi gruplar organize Yahudi çıkarları (organized Jewish interests) için stratejik olarak yararlı olduklarını kanıtlamışlardır. Amerika'nın elit kesiminin "kahverengileşmesinin" (browning) tesadüfen gerçekleşmediğini unutmamalıyız — bu sonuç, ülkenin demografik kaderini yeniden şekillendiren Emanuel Celler gibi Yahudi fanatiklerin (Jewish zealots) politikalarının ürünüdür.

Vladimir Lenin'in sorduğu gibi: "Kim, kimi?" ("Who, whom?").

Gerçekte kimin iktidarı elinde tuttuğu sorusu, önümüzdeki on yıllarda yanıtlanmak zorundadır. Çok ırkılığın (multiracialism) arkasındaki aktörleri — yani mecazi anlamda "kim"leri — belirleyene kadar, sadece gölgelerin peşinde koşuyoruz.

Bu netlik olmadan, anlamlı bir dost-düşman ayrımı yapamayız.

Bunun yerine, hırslı beyaz olmayanlar (non-Whites) — örneğin Hintliler — ölmekte olan bir ulusun kalıntılarını yemeye devam ederken, Yahudi oligarşiler (Jewish oligarchs) kapalı tatil beldelerinde kokteyllerini yudumlayarak, katkıda bulundukları çöküşü hiçbir bedel ödmeden izlemektedir.

Modernitenin Sonu

YAZAR: CHRISTOPHER CLARK*

KAYNAK: FOREIGNPOLICY.COM/

Bir kriz, yalnızca gözlerimizin önünde değil, aynı zamanda zihinlerimizin içinde de vuku buluyor.

Bu yıl Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erişinin ve ardından gelen dönemin 80. yılını kutladı. 27 Nisan 1945'te Avusturya'nın bağımsızlığını ilan etmesi, ülke ve kıta tarihinde bir çağdan çıkıp bir başkasına geçişin erken bir adımını işaret ediyordu. Uzak bir perspektiften bakıldığında, bu tür anlar pürüzsüz, sürtünmesiz geçişler gibi; zaman çizelgesinde yalnızca birer noktaymış gibi görünebilir. Ancak o dönemde geleceğin ne kadar açık, çağdaş bağlamın ise ne denli çalkantılı ve belirsiz olduğunu kolayca unuturuz.

Bağımsızlık, Sovyet işgali altındaki Viyana'da ilan edildiğinde ve insanlar Ringstrasse üzerinde, Sovyet askeri bandosunun eşliğinde Johann Strauss'un "Mavi Tuna" valsiyle dans ettiğinde, İkinci Dünya Savaşı hâlâ sürüyordu. Bağımsızlıktan bir gün sonra—28 Nisan'da—Nazi Almanyası'nın Yukarı Avusturya bölge lideri August Eigruber, Mauthausen toplama kampındaki direnişçilerin gazla öldürülmesi emrini verdi. Mayıs ayının ilk haftasında, Adolf Hitler'in Berlin'de intiharının ardından, Waffen-SS mensubu askerler, Aşağı Avusturya'nın ağaçlarla çevrili küçük kasabası Hofamt Priel'de 228 Macar Yahudisini katletti.

Yeni ilan edilen cumhuriyet için siyasi gelecek her şeyden başka bir şeydi ama kesinlikle belirli değildi. Yeni geçici hükümet, başlangıçta yalnızca Sovyetler Birliği tarafından tanındı.

Ancak 20 Ekim 1945 tarihinde, Müttefik Kontrol Konseyi kararıyla Britanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından da tanındı.

Cumhuriyetin yeniden kuruluşuna dair en dikkat çekici özelliklerden biri, onun yinelemeli (resürsif) niteliğiydi: 1945 tarihli bağımsızlık bildirgesinin 1. maddesi, bunun bir "kuruluş" değil, I. Dünya Savaşı sonrasında mağlup Avusturya tarafından hazırlanmış olan 1920 Anayasası'nın "ruhuna uygun" bir "yeniden kuruluş" olduğunu açıkça beyan ediyordu.

Geleceğe giden yolu çizebilmek için insanlar geçmişe baktılar.

Ve bugün, bu yeniden kuruluş eyleminden bu yana geçen 80 yıla geriye dönüp baktığımızda, bu sürecin ilk bakışta iki oldukça farklı yarıya ayrıldığı görülüyor. İlk dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden 1989-90'a kadar sürdü ve en azından Avrupa açısından, kalıcı bir barışla karakterize edildi; bu, 1814-15 Viyana Kongresi sonrasında yaşanan on yıllarca süren jeopolitik istikrara benzetilebilir.

1914 ile 1945 arasındaki kronik istikrarsızlık ve kutuplaşma dönemine kıyasla daha keskin bir zıtlık hayal etmek neredeyse imkânsızdır.

Batı, Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğiyle kamusal huzurun ve ekonomik büyümenin hâkim olduğu bir döneme girdi.

Sokak çatışmaları, darbeler ve otoriter deneyimlerin dönemi sona ermişti.

O dönemde dünyada elbette pek çok şiddet ve çatışma vardı; fakat bu çalkantılar, şaşırtıcı biçimde basit bir yapının içinde tutuluyordu: iki nükleer süper güç arasındaki karşılıklı dengeyle desteklenen Soğuk Savaş'ın iki kutuplu istikrarı. Olaylar her zaman olduğu gibi o zaman da öngörülemezdi: 1956'daki Süveyş Krizi'nde nelerin bu kadar feci şekilde ters gittiğini açıklaması istendiğinde, İngiltere Başbakanı Harold Macmillan'ın söylediği meşhur sözü hatırlayın: "Olaylar, sevgili çocuğum, olaylar." Ancak dış çerçeve sabitti.

Tüm bunlar, Soğuk Savaş sona erdiğinde ve onun yerini başka bir şey aldığında değişmeye başladı. Bu "başka şey" in ne olduğu hâlâ tartışma konusu. Hâlâ çözmeye çalışıyoruz.

Bugün içinde bulunduğumuz dönem çok güzel bir başlangıç yaptı, bunu unutmamalıyız. 1989-90 yıllarında Doğu Bloku'nun dağılması, Avrupa'nın jeopolitik yapısında köklü bir dönüşüm yarattı. Yeni bir Alman devleti ortaya çıktı. (1990 Almanyası, eski Almanya'nın yeniden birleşmiş hali değil; tamamen yeni sınırlara sahip yepyeni bir devlettir.) Ve tüm bunlar savaş olmadan gerçekleşti. Bu olağanüstü bir durumdur. 1648'deki Vestfalya Barışı; 1871'de birleşik bir Alman İmparatorluğu'nun ortaya çıkışı; 1918 sonrası Versailles, Saint-Germain-en-Laye, Trianon ve Sèvres antlaşmalarıyla Orta Avrupa'nın yeniden düzenlenmesi; ve 1945 sonrası Avrupa'nın bölünmesi—bu dönüşümlerin hepsi savaşlar sonucunda gerçekleşti ve milyonlarca insanın hayatına mal oldu. Hepsini topladığınızda, bu jeopolitik yeniden düzenleme sürecinde 68 milyon insanın yaşamının sona erdiğini görürsünüz.

1989-90'daki durum farklıydı. 40 yıllık bir Doğu Avrupa güvenlik sistemi ortadan kaldırılmış, kapitalizm ile komünizm arasındaki silahlı karşılaşma sona erdirilmiş, yeni bir Alman devleti kurulmuş ve kıta üzerindeki güç dengesi sorgulanır hale gelmişti—hem de tüm bunlar savaşız gerçekleşmişti. Avrupa derin bir nefes aldı ve elde edilen başarılarla belirli bir gururla bakılabildi; nitekim bakıldı da.

Bugünkü dünyayı yaratan ise bundan sonra gelenlerdi: Sovyetler Birliği'nin kendi kendini yıkması, Rusya'nın ekonomik ve toplumsal çöküşü, Yugoslavya Savaşları, iki Çeçen Savaşı, 11 Eylül saldırıları, Afganistan Savaşı, Irak Savaşı ve onun uzun süreli artçı etkileri, Gürcistan krizi, küresel finans krizi, Ukrayna krizi, Yunanistan'ın mali krizi ve Avrupa'daki göçmen krizi. Tiananmen Meydanı katliamının ardından Washington ve başka yerlerde birçok kişinin umutla öngördüğünün aksine, Çin çökmedi ya da parçalanmadı; bunun yerine nefes kesici bir büyüme dönemine girdi. Londra Ekonomi Okulu'ndan tarihçi Kristina Spohr'un da belirttiği gibi, Çin hükümetinin 1989'da yeni filizlenen bir demokrasi hareketini kararlılıkla bastırması, o yılın ilerleyen döneminde Berlin Duvarı'nın yıkılması kadar bugünkü durumumuzu şekillendirmede belirleyici oldu. Günümüz dünyası, 1989'da Pekin ve Berlin'de neredeyse

eşzamanlı yaşanan dönüşümlerin ikili izlerini taşımaktadır. Çin Komünist Partisi bir yandan tek parti sistemine sıkı sıkıya bağlı kalırken, öte yandan ülkeyi dünya ekonomisine şartlı biçimde entegre etme sürecini sürdürdü. Bunların hiçbirisi önceden öngörülemedi.

Siyaset bilimci George Friedman, 1989'dan bu yana iki dönemi birbirinden ayırmamız gerektiğini ifade etmiştir. İlki, "Soğuk Savaş sonrası" dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönem 1990'dan 2004 ile 2007 arasındaki yıllara kadar uzanır. Bu savaş sonrası çağ, başlangıçta ABD'nin gücüne yönelik yoğun bir odaklanmayla karakterize edildi. Dünya adeta Washington'un etrafında dönüyordu. "Yeni Amerikan Yüzyılı" ifadesi moda olmuştu ve Amerikan askeri liderleri "tam kapsamlı hâkimiyet"ten söz ediyorlardı.

1992 yılında yazılan bir ABD Ordusu çalışma belgesinde, Çöl Fırtınası Harekâtı'nın insanlık tarihindeki askeri başarının zirvesini temsil ettiği ileri sürülüyordu. Belge, üç büyük savaşı—1805'teki Napolyon'un Ulm Muharebesi, 1940'ta Almanya'nın Fransa'ya saldırısı ve 1991'deki Çöl Fırtınası Harekâtı—taslak halinde özetleyerek giderek artan bir ustalık anlatısı inşa ediyordu. Kendisi de Çöl Fırtınası'nda komuta kademesinde görev almış olan yazar, bu savaşların incelenmesinin, savaşın dramatik biçimde hızlanmasını ve onun operasyonel, taktiksel ve stratejik unsurlarının dönüştürücü sentezini ortaya koyduğunu savunuyordu. Gerçek bütünleşme yalnızca Çöl Fırtınası'nda gerçekleşmişti; çünkü bu harekâta, savaş alanının tüm bölgeleri eşzamanlı ve eşit yoğunlukta gözetlenip saldırıya uğrayan, düşmana küresel ölçekte, üç boyutlu ve yok edici bir darbe indirilmesini mümkün kılan derin vuruş sistemleri devreye sokulmuştu.

Bu tür çalışmaların en dikkat çekici yanı, kendi dönemlerine duydukları sınırsız coşku ve zafer sarhoşluğundan beslenen sevinçti. Uzun bir tarihsel evrimin doruk noktasına ulaşıldığına dair bir hissiyat hakimdi. Kişi, modernitenin yüksek zirvesinde duruyordu. Hatta belki de tarihin kendisi, Amerikan Yüzyılı'nın şafağında bir tür tamamlanma noktasına ulaşmış gibiydi. 1989'da yayınlanan etkili ama sıkça yanlış anlaşılan bir makalesinde siyaset bilimci Francis Fukuyama, "tarihin sonu"ndan söz etmişti. Tarihin lokomotifini, onun ifadesiyle, son durağına varmıştı.

İşte bu, Soğuk Savaş sonrası dönemdi. Ancak bu dönem uzun sürmedi. Irak Savaşı'nın ilk başarılarını izleyen felaketler, Amerika Birleşik Devletleri'nin "tam kapsamlı hâkimiyetini" kalıcı siyasal başarılarla dönüştürme kapasitesi hakkında ciddi soru işaretleri yarattı. Vladimir Putin'in Rusya'daki rejimi, Mihail Gorbaçov ve Boris Yeltsin'in politikalarını reddetti ve ABD, NATO ve Avrupa Birliği'ne karşı direnç göstermeye başladı. Tiananmen sonrası dönemde Çin liderliği ise yeni bir amaç duygusu edindi ve miras aldığı jeopolitik düzene meydan okumaya koyuldu. Güney Çin Denizi'ndeki adalar üzerindeki tartışmalı hak iddialarına, Çin'i küresel ölçekte baskın bir güç haline getirmeyi

hedefleyen bir dizi girişim de eklendi. Ve Batı yatırımlarının giderek daha büyük bir kısmını kendine çeken Çin ekonomisinin artan gücü ve merkezi konumu, bize 1945 sonrası kapitalizm ile demokrasi arasında kurulan ittifakın aslında özsel bir bağdan ziyade, bir çıkar evliliği olduğunu hatırlatıyor.

Tüm bu değişikliklerin ortasında, Soğuk Savaş sonrası dönem sona erdi. Peki, onun yerini ne aldı? New York Times köşe yazarı Thomas Friedman, kulağa pek hoş gelmeyen bir terimle “Soğuk Savaş sonrası sonrası” ifadesini önerdi. Çin ise bu konuda çok daha tereddütsüz davrandı. Çin’in mevcut çağa resmî olarak verdiği ad, “stratejik fırsat dönemi”dir. Ancak isimlerin bir önemi yok. Çağdaş dönemi asıl tanımlayan şey, gerçek bir çok kutupluluğun ortaya çıkışıdır.

Bu çok kutupluluğun birçok boyutu vardır. Amerika Birleşik Devletleri’nin uluslararası taahhütlerinin büyük kısmından çekilmesi bunlardan biridir. Trump yönetimi, geleneksel müttefiklerinin çoğunu kendinden uzaklaştırdı. Başkan Donald Trump, dünyadaki en dost canlısı halklardan biri olan Kanadalılarla bile ilişkileri bozmayı başardı. NATO’ya olan Amerikan bağlılığının derinliği konusunda şüphe tohumları ekti. Devletlerarası ilişkilerde tamamen çıkarlara dayalı bir yaklaşımı ve askerî ve ekonomik güce yaslanan bir dünya düzenini savunuyor. Dost ülkeler arasında varsayılan ortak değerler topluluğunun burada hiçbir rolü yok. Trump için, tıpkı 19. yüzyıl ortasında Alman lider Otto von Bismarck için olduğu gibi, kırgın parlamenterlerin konuşmaları ve protestoları yalnızca önemsiz bir arka plan gürültüsüdür.

Yeni bölgesel güçler ortaya çıktı; her biri, kendi çıkar alanlarında hâkimiyet kurma konusunda kararlı. 20. yüzyılın küresel blokları çözülürken, 19. yüzyılın daha hareketli ve öngörülemez dünyasına geri dönüşe tanıklık ediyoruz. Son yıllarda, örneğin, 19. yüzyıl Avrupalı devlet adamlarının nesiller boyu meşgul olduğu “Doğu Sorunu” yeniden sahneye çıktı: Yunanistan ile Türkiye arasındaki artan jeopolitik gerilim, Libya’nın geleceği konusunda Mısır, Türkiye ve diğer aktörler arasındaki nüfuz mücadelesi, Karadeniz limanlarından tahıl ihracatı üzerine yaşanan çatışmalar ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın bilinçli biçimde kullandığı neo-Osmanlı söylem ve jestler bu dönüşümün güncel tezahürleri arasında.

Ve Rusya’nın 2014’te Kırım’ı ve Ukrayna’nın doğu bölgelerini ilhak etmesi ile 2022’de gerçekleştirdiği tam kapsamlı işgalle, henüz bir çözümün görünmediği uluslararası bir kriz yaratıldı. Ancak bu işgal, her ne kadar vahşi olsa da, Batı’ya ve özellikle Avrupa’ya karşı yürütülen daha geniş çaplı bir savaşın yalnızca en görünür tezahürüdür.

Avrupa’daki Rus hibrit saldırılarının sayısı, işgalin ardından dört katına çıktı ve 2023 ile 2024 arasında neredeyse üç kat daha arttı. Yasadışı hava ihlalleri ve denizaltı sızmaları çoğaldı. Kremlin, yerel ajanlar ya da Rusya’nın gölge filosuna ait gemiler aracılığıyla sabotaj ve yıkım operasyonları planlayarak ulaştırma

hedeflerine, altyapıya, sanayi tesislerine ve siyasi açıdan önemli kişilere ait mülklere yönelik saldırılar düzenledi. Bu önlemler, hedef ülkelerde Rus yanlısı unsurları desteklemek ve kargaşa, kaygı ve gerginlik yaratmak amacıyla yürütülen kampanyalarla da desteklendi. Nisan ayında Al Arabiya English’e verdiği röportajda, Putin’in kıdemli danışmanlarından ve yakın çevresinden biri olan Sergey Karaganov’un ifade ettiği gibi, mevcut çatışmanın nihai hedefi “Avrupa’nın ahlaki omurgasını” kırmaktır.

Karaganov, geçtiğimiz Haziran ayında şöyle demişti: “Biz Ukrayna ile ya da bahtsız ve sersemletilmiş Ukraynalılarla savaşıyoruz. Biz Batı ile savaşıyoruz.” Eğer Putin’in Ukrayna’ya yönelik saldırısı başarılı olursa, daha fazla Rus provokasyonu ve saldırısının arkasının geleceğinden emin olabiliriz.

Bu saldırganlığın altında yatan şey, kaynaklar için bir rekabetten ya da Rusya ile düşmanları arasındaki güç farkını yeniden dengeleme arzusundan çok daha derindir. Amaç, İkinci Dünya Savaşı sonrasında inşa edilen uluslararası düzeni kökünden ortadan kaldırmaktır. Bu nedenle, NATO’nun doğuya doğru genişlemeyeceğine dair verdiği sözleri tutmadığı ve Batı’nın Rusya ile yürüttüğü tüm ilişkilerin yalanlar ve bozulmuş vaatlerden ibaret olduğu yönündeki yanlış iddialar önem kazanıyor. Rusya’nın mağduriyetine dair bu anlatılar iç kamuoyunda etkili olsa da, uluslararası siyasete yansıtıldığında Soğuk Savaş sonrası düzeni oluşturan tüm antlaşma ve uzlaşmaları sorguya açmaktadır.

Yalnızca kendi başına ele alındığında bile, Putin rejimi Batı Avrupa’nın iç düzeni ve dış güvenliği için ciddi bir tehdit teşkil etmektedir. Ancak Putin ile Trump arasındaki derinleşen sinerji, bundan da daha endişe vericidir. “Batı”dan kastımız liberal-demokratik devletlerden oluşan bir topluluksa, o zaman Trump’ın Avrupa Birliği’ne yönelik düşmanlığı, NATO’ya karşı mesafeli tutumu ve Amerika’nın güvenliğini ve çıkarlarını benzer görüşteki devletlerle dayanışma içinde yürütme fikrine karşı isteksizliği, Putin’in yarattığı tehdidi büyük ölçüde pekiştirmektedir.

Trump’ın neoliberalizmin çöküşünü ve küreselleşmeye karşı bir tepkiyi temsil ettiği sıkça dile getirilir. Ancak Trump ile neoliberalizm arasındaki ilişkiyi, Stalinizm ile Leninizm arasındaki ilişkiye benzetmek çok daha anlamlı olacaktır. Vladimir Lenin’in dünya devrimi ideali, Joseph Stalin’in “tek ülkede sosyalizm” doktrinine nasıl yol açırsa, neoliberalizmin ulusötesi ve kozmopolit vizyonları da, aynı ilkeleri (örneğin deregülasyon ve örgütlü iş gücünün zayıflatılması gibi) tek bir kıtasal ya da ulusal düzlemde uygulayan bir siyaset biçimine evrilmiştir.

Yeni rejim tam anlamıyla bir izolasyonculuk sergilememektedir; zira giderek daha fazla, dünya çapındaki oligarşik sistemler ağına dahil olmaktadır. Anne Applebaum, çok satan Autocracy, Inc. (Otokrasi A.Ş.) adlı çalışmasında, ideolojik rengi ne olursa olsun otoriter rejimleri birbirine bağlayan sermaye

transferlerini, karşılıklı çıkar ilişkilerini ve hükümet ile şüpheli iş dünyası arasındaki karanlık bağları gözler önüne seriyor. Trump da, ulusötesi ve küresel bir yolsuzluk ağının içine sıkı sıkıya dolanmış durumdadır.

1991 yılında, Fransız sosyolog Bruno Latour, “Hiç Modern Olmadık” başlıklı dikkat çekici bir deneme yayımladı. Latour, “mucizevi 1989 yılı” olarak adlandırdığı, özellikle de Berlin Duvarı’nın yıkılmasının hemen sonrasındaki dönemde kaleme aldığı bu yazıda, bizim “modern” olduğumuz ya da bir zamanlar modern olmuş olabileceğimiz düşüncesini bütünüyle terk etmemizi öneriyordu. Bununla birlikte, 19. yüzyıldan bu yana Batılı seçkinlerin yönünü tayin eden rasyonelleşme, hızlanma ve kontrol gibi ilerlemeci hayallerin tümünü de geride bırakmayı teklif ediyordu. Latour, “asla tam anlamıyla terk etmeden içine girdiğimiz bu modern olmayan dünyada” zaman içindeki yerimizi hayal etmek ve kolektif girişimlerimizi meşrulaştırmak için yeni (ya da belki de eski) yollar bulmamız gerektiğini ileri sürüyordu.

Latour’a katılıp katılmamak bir yana, onun düşünceleri, günümüzde yaygın biçimde hissedilen bir duygunun yansımasıydı: Bugün, geleceğe dönük modern tahayyülünden uzaklaşarak, geçmişteki insan projelerinin çöküşüyle terbiye edilmiş ve sözde büyüklerin seslerine daha fazla kulak veren, daha yinelemeli bir şeye doğru geçiyoruz. Bu makaleyi ilk okuduğumda kuşkuluydum. Ancak yıllar geçtikçe, zihnim sürekli olarak bu yazıya geri döndü. Çünkü gerçekten de bir zamanlar “modernite” dediğimiz şeyin sonuna gelmiş gibiyiz.

Geride bıraktığımız şey, endüstrileşmenin dramatik biçimde hızlandığı ve ekonomist Walt Rostow’un deyimiyle “kalkış” evresine geçilerek sürdürülebilir demografik ve ekonomik büyümenin yaşandığı dönemdir; refah devletlerinin ve maddi doygunluğun (en azından Batı’da) hüküm sürdüğü dönem; büyük bölgesel gazetelerin ve ulusal radyo-televizyon ağlarının ortaya çıktığı çağ; ve kolektif kimlikler için birer dayanak işlevi görebilecek kadar güçlü ve köklü siyasal partilerin dönemi. Bu “modern çağ” yalnızca kurumsal bir yapıdan ibaret değildi; aynı zamanda kendi mitolojisini de yarattı—kendimize anlatabileceğimiz bir hikâye, zamanda yerimizi belirlememizi sağlayan, nereden geldiğimizi ve nereye yöneldiğimizi anlamamıza imkân tanıyan bir anlatıydı bu.

1960’larda moda haline gelen modernleşme teorisine göre, hepimiz bir değişim süreci içerisindeydik. Modernleşme teorisyenleri bugünü bir dizi vektör demeti olarak hayal ediyordu. Modern olmak, giderek daha demokratik hale gelmek, daha eşit fırsatlar yaratmak demektir. Bu, modern öncesi dönemin dallanmış akrabalık ağları karşısında çekirdek ailenin zaferi; dinin gerilemesi; bürokratikleşme; hukukun insan etkinliğinin tüm alanlarına derinlemesine nüfuz etmesi; ve anayasal devletin, eski rejimin kişisel iktidar ilişkilerinden bir kurtuluş biçimi olarak ortaya çıkması anlamına geliyordu. Ve bu, aynı zamanda “medyalaşma” demektir: Eski Avrupa dünyasında, teoriye göre, insanlar

bilgiyi arkadaşlarından, tanıdıklarından ya da yabancılardan ama her zaman bireylerden, ağızdan ağıza alırlardı. Oysa modern zamanlarda bilgi giderek daha fazla etkili medya kanalları aracılığıyla yayılmaya başladı—dedikoducuların yerini eğitimli gazeteciler aldı. Bu modernite gözlerimizin önünde çözülüyor. Ulusal radyo, televizyon ve gazete izleyicisi; kimlikler için bir dayanak ve referans sistemi olarak işlev gören siyasal parti; varoluşumuzun bir aksiyomu olarak kabul edilen büyüme fikri—tüm bunlar yakında ortadan kalkacak. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki modern siyasal sistem bir geçiş hâlinde. Muhteşem geleneklere sahip eski ve saygın partiler—örneğin Britanya Muhafazakâr Partisi ile Amerika’daki Cumhuriyetçi Parti—çatışma içindeki fraksiyonlara ayrılarak inisiyatifi popülist dış aktörlere kaptırdı. Zayıf ve biçimsiz bir merkez, hem sol hem sağ tarafından savunmaya itiliyor ve çoğu zaman hangi fikir ve taleplerin sağa, hangilerinin sola ait olduğu bile belirsizleşmiş durumda. Ayrıntılar ülkeden ülkeye, siyasal ve toplumsal ortama göre değişiklik gösterse de, modern çağda Batı’nın siyasal ana akımındaki çoğu insan için makul görünen temel bir anlatı vardı; filozof Jean-François Lyotard’ın ifadesiyle, bir “büyük anlatı”. Bu anlatı, ekonomik büyümeyle bağlantılı artan refah, teknolojik ve bilimsel ilerleme, insan haklarının evrenselliği ve belirli bir liberal-demokratik toplum modelinin vazgeçilmez üstünlükleri üzerine kuruluydu.

Bu gelişim anlatısı—dünya tarihinin bir tür bildungsroman (bireyin olgunlaşma romanı) olarak kurgulanması—artık bize eskisi gibi bir teselli sunmuyor. Modern biçimiyle ekonomik büyüme, ekolojik açıdan felaket niteliğinde sonuçlar doğurdu. Kapitalizm cazibesinin büyük kısmını yitirdi; bugün, (ekonomist Thomas Piketty ve diğer eleştirmenleri takip edersek) toplumsal uyum için bir tehdit olarak bile görülüyor. Ve bir de her şeyin üzerinde kara bir fırtına bulutu gibi dolaşan iklim krizi var: Geleceğin doğasını sorgulatmakla kalmayan, aynı zamanda hiç bir geleceğin olmayabileceği ihtimalini de akla getiren bir tehdit. Çağdaş siyasetin çok katmanlı doğası—net bir yön duygusundan yoksun, çalkantı ve değişimle dolu bir şimdi—muazzam bir belirsizlik yaratıyor. Bu durum, neden günümüzün kargaşaları karşısında bu kadar kolay sarsıldığımızı ve neden yolumuzu çizmeyi bu kadar zor bulduğumuzu açıklamaya yardımcı oluyor.

Son yirmi yılda yaşanan krizler bu belirsizliği daha da derinleştirdi. Küresel finans krizi, finansal kurumlara ve onları denetlemekle görevli devlet organlarına duyulan güveni sarstı. COVID-19 pandemisinden bu yana, bilimsel uzmanlığa ve dolayısıyla otorite figürlerine ve onların temsilcilerine olan güvenin çöküşüne tanıklık ettik. Bununla birlikte, geleneksel medyaya karşı duyulan şüphecilikte de keskin bir artış yaşandı. Hatta modernleşme teorisinin öne sürdüğü medyalaşma sürecinin tersine döndüğünden bile söz edilebilir; öyle ki, internetin dedikodu tüccarları yeniden iletişim ve bilgi alanında inisiyatifi ele geçirdi, uzmanlar ve

profesyonel gazeteciler ise kitlelere ulaşmakta zorlanır hale geldi. Ortaya çıkan bilgi ve görüş parçalanması, kısmen yeni sosyal medyanın doğasından ve onu kullanma biçimimizden kaynaklansa da, aynı zamanda bu ağların kasıtlı olarak manipüle edilmesi ve kutuplaştırılmasıyla da besleniyor.

Artık, zamanımızın krizinin yalnızca gözlerimizin önünde değil, aynı zamanda zihnimizin içinde de yaşandığını söyleyebileceğimiz bir noktaya geldik. Bizi bir slogandan diğerine, bir kamptan ötekine, bir öfke dalgasından sonrakine sürüklemek isteyen o vahşi demagogların—ya da tarihçi Jacob Burckhardt'ın deyişiyle terribles simplificateurs'ün—savaş çıgıkları ve sloganları, internet siteleri ve haber akışlarında yankılanıyor. Sakin düşünmek hiç bu kadar zor olmamıştı. Ancak tam da böylesi sakin, pragmatik ve açık uçlu bir düşünceye bugün her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var.

Cumhuriyet olarak yeniden kuruluşunun üzerinden seksen yıl geçmesine rağmen, Avusturya anayasasında hâlâ “sürekli tarafsızlık” ilkesine bağlı kalmayı taahhüt ediyor. Rusya'nın Ukrayna'daki savaşı nedeniyle oluşan baskı altında bu taahhüdü nasıl sürdüreceği ise henüz belli değil. Bu, bir bakıma Avusturya'ya özgü bir sorun: 1955 yılında tam egemenliğini yeniden kazanmak adına verdiği tavizler ve Sovyet birliklerinin çekilmesiyle ilgili koşullar. Ancak tarafsızlık geleneği yalnızca Avusturya'ya özgü değil; tarafsızlık, hukuki ya da anayasal bir statüden öte, bir zihniyet biçimi de olabilir. Soğuk Savaş döneminde Batı Almanya'nın Batı ile net bir

ittifak içinde olmasına rağmen, çok kutuplu bir dünyanın jeopolitik zorluklarına uyum sağlamakta Almanların ne kadar zorlandığını gördük.

Ve Avrupa Birliği—bir ordusu olmayan, dış politika kapasitesi oldukça sınırlı, nazik bir dev—Trump'ın ABD'nin güvenlik şemsiyesini çekme tehdidine yanıt vermekte hâlâ zorlanıyor. Geçmişte, Avrupa'nın güvenliği meselesini nükleer süper güçlere bırakmak işe yarıyordu; Amerikalılar ve Ruslar tarafından da bu edilgen tutum desteklenmişti. Ancak eski bağımlılık kalıplarını terk etmek kolay değil—ve karar alıcılar üzerindeki baskı artık hızla artıyor.

1631 yılında, Otuz Yıl Savaşları'nın ortasında, İsveç Kralı II. Gustav Adolf büyük bir orduyla Berlin'e vardığında, Brandenburg Elektörü'ne niyetini sordu. Elektör, tarafsız kalmayı planladığını söyledi. Ancak kral kararlıydı: “Tarafsızlık hakkında hiçbir şey bilmek ya da duymak istemiyorum. ... Bu, Tanrı ile şeytan arasındaki bir savaş.” Gerçek dünyada—yani bizim yaşadığımız dünyada—Tanrı ile şeytan arasında savaşlar yoktur ve seçenekler her zaman iktidardakilerin kabul ettiğinden daha fazladır.

Tarihin bize yönelttiği çetin sorulara verilen en akıllıca yanıtlar hiçbir zaman mutlak olmamıştır. Ancak bugün, çoğulcu, anayasal demokrasi ile sözde “liberal olmayan demokrasi”den açık şiddete ve keyfi yönetime kadar uzanan bir dizi otoriter alternatif arasında bir tercihle karşı karşıya olduğumuza dair işaretler giderek artıyor. Bu varoluşsal meselede, tarafsızlık artık bir seçenek değildir.

Kapsamlı Bir Orta Doğu Barışı'nın Vakti Geldi

YAZAR: JEFFREY D. SACHS-SYBİL FARES*

KAYNAK:SCHEERPOST.COM

İsrail ve ABD'nin İran'a yönelik saldırısı iki önemli etki yarattı. Birincisi, bölgedeki kargaşanın temel nedenini bir kez daha gözler önüne serdi: İsrail'in, egemenliğini sürdürmek ve bir Filistin devletinin kurulmasını engellemek amacıyla rejim değişiklikleri yoluyla "Orta Doğu'yu yeniden şekillendirme" projesi. İkincisi ise bu stratejinin ne denli boş ve pervasız olduğunu ortaya koydu. Barışa giden tek yol; Filistin'in devlet statüsünü, İsrail'in güvenliğini, İran'ın barışçıl nükleer programını ve bölgenin ekonomik toparlanmasını kapsayan kapsamlı bir anlaşmadan geçmektedir.

İsrail, Filistinlilerle ittifak halinde olan vekil güçleri ve devlet dışı aktörleri desteklediği için İran hükümetini devirmek istemektedir. Ayrıca İsrail, İran'ın nükleer programına ilişkin ABD-İran diplomasisini de sürekli olarak baltalamıştır.

Sonsuz savaşlar yerine, İsrail'in güvenliği iki temel diplomatik adımla sağlanabilir: Birincisi, BM Güvenlik Konseyi garantisi altında bir Filistin devleti kurularak militanlığın sona erdirilmesi; ikincisi ise, barışçıl ve doğrulanabilir bir nükleer program karşılığında İran'a yönelik yaptırımların kaldırılmasıdır.

Aşırı sağcı İsrail hükümetinin bir Filistin devletini kabul etmeyi reddetmesi, sorunun esas kaynağıdır.

1917'de, İngiliz İmparatorluğu Zorunlu Filistin topraklarında Yahudilere bir vatan vadettiğinde,

Filistinli Araplar nüfusun %90'ını oluştururken, Yahudilerin oranı %10'un altındaydı. 1947'de, ABD'nin yoğun lobi faaliyetlerinin ardından, BM Genel Kurulu, nüfusun yalnızca %33'ünü oluşturan Yahudilere Filistin'in %56'sını yeni bir Siyonist devlete vermeyi oyladı. Filistinliler bunu kendi kaderini tayin haklarının ihlali olarak reddetti. 1948 Savaşı'nın ardından İsrail, Filistin topraklarının %78'ine yayıldı ve 1967'de kalan %22'lik kısmı—Gazze, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Golan Tepeleri—işgal etti.

İsrail, işgal ettiği toprakları barış karşılığında iade etmek yerine, sağcı politikacılar toprağın %100'ü üzerinde kalıcı egemenlik talep etti.

1977 yılında Likud'un kuruluş tüzüğünde, "deniz ile Ürdün arasında" yalnızca İsrail egemenliğinin geçerli olacağı açıkça ilan edildi.

Netanyahu, bu tahakküm politikasının temsilcisidir ve 1996'dan bu yana toplamda 17 yıl başbakanlık yapmıştır. İktidara geldiğinde, kendisi ve ABD'li neocon (yeni muhafazakâr) müttefikleri, bir Filistin devletinin kurulmasını engellemek için "Temiz Kopuş" (Clean Break) stratejisini hazırladılar.

Barış karşılığında toprak vermek yerine, İsrail, Filistin davasını destekleyen hükümetleri devirmeyi ve böylece Orta Doğu'yu yeniden şekillendirmeyi hedefledi. Bu stratejinin uygulayıcısı ise ABD olacaktı.

11 Eylül sonrası dönemde tam da bu yaşandı: ABD, Irak'a (2003'teki işgal), Lübnan'a (ABD'nin İsrail saldırılarını finanse etmesi ve silahlandırması), Libya'ya (2011'de NATO bombardımanı), Suriye'ye (2010'larda CIA operasyonları), Sudan'a (2011'de Sudan'ı bölmek için isyancıların desteklenmesi) ve Somali'ye (2006'da Etiyopya'nın işgaline destek) karşı savaşlara öncülük etti ya da destek verdi.

Netanyahu'nun 2002'de ABD Kongresi'nde dile getirdiği, Irak'ta rejim değişikliğinin Orta Doğu'ya 'yeni bir gün' getireceği yönündeki samimiyetsiz vaatlerinin aksine, 2003 Irak Savaşı bölgede yaşanacak felaketlerin habercisi oldu. Irak hızla kaosa sürüklendi ve o zamandan bu yana her yeni savaş ölüm, yıkım ve ekonomik çöküş getirdi.

Bu ay, İran ile ABD arasında İran'ın nükleer programının barışçıl amaçlarla kullanılmasını güvence altına almak üzere müzakereler devam ederken, İsrail İran'a saldırı—Netanyahu'nun Irak Savaşı'nı meşrulaştırmak için kullandığı aynı kitle imha silahları (WMD) propagandasını yeniden sahneye koyarak.

İsrail, 30 yılı aşkın bir süredir İran'ın nükleer silah elde etmek üzere olduğu yönünde iddialarda bulunuyor. Ancak 18 Haziran 2025'te, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) Genel Direktörü, İran'ın nükleer silah geliştirmek için "sistematik bir çaba" gösterdiğine dair hiçbir kanıt bulunmadığını açıkladı. Dahası, İran ve ABD, İran'ın nükleer programının barışçıl niteliğini izleyip doğrulaması için IAEA'nın devreye gireceği bir müzakere sürecine aktif olarak katılıyordu.

İran'a yönelik saldırı, Netanyahu'nun yaklaşımının bir kez daha ne kadar boş ve nihilist olduğunu kanıtladı. İsrail ve ABD'nin saldırılarından hiçbir olumlu sonuç çıkmadı. Çoğu analiste göre, İran'ın zenginleştirilmiş uranyumu hâlâ sağlam durumda, ancak artık IAEA denetimi altında değil; gizli bir yerde tutuluyor. Bu sırada İsrail'in Gazze'de sürdürdüğü soykırım ile ne barış sağlanabildi ne de güvenlik.

İsrail, Orta Doğu'yu 'yeniden şekillendirerek' Filistin Devleti'nin kurulmasını engelleme amacıyla gerçekleştirdiği pervasız, hukuk dışı ve savaş yanlısı eylemleriyle bölgeyi Libya'dan İran'a kadar uzanan 4.000 kilometrelik bir şiddet kuşağına dönüştürmüştür.

Çözüm açıktır: ABD'nin artık kendi stratejik çıkarlarının, İsrail'in yıkıcı stratejisine ortaklıktan kesin bir kopuşu gerektirdiğini kabul etmesinin zamanı gelmiştir.

Orta Doğu'da gerçek barışı öncelik haline getirmek yalnızca ahlaki bir zorunluluk değil, aynı zamanda ABD'nin temel çıkarlarından biridir—ve bu ancak kapsamlı bir barış anlaşmasıyla mümkündür. Bu anlaşmanın temel direği, ABD'nin 4 Haziran 1967 sınırları içinde bir Filistin Devleti kurulmasına yönelik veto hakkını kaldırmasıdır—ve bunu belirsiz, asla gelmeyecek uzak bir gelecekte değil, en başında yapması gerekir.

Arap ülkeleri 20 yılı aşkın süredir pratik bir barış planını desteklemektedir. 57 üye ülkeden oluşan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve 22 üyeli Arap Devletleri Ligi (LAS) de aynı şekilde bu planın arkasındadır. BM Genel Kurulu'ndaki neredeyse tüm ülkeler de bu planı desteklemektedir. Uluslararası Adalet Divanı da 2024 tarihli kararında İsrail'in

işgalinin yasadışı olduğunu açıkça belirtmiştir. Bu planın önündeki tek engel, ABD vetosunun desteğiyle hareket eden İsrail'dir.

İşte tüm tarafların yararına olacak yedi maddelik bir barış planı. İsrail barış ve güvenliğe kavuşacak. Filistin devlet kurma hakkını elde edecek. İran'a yönelik ekonomik yaptırımlar sona erecek. ABD, İsrail adına yürüttüğü maliyetli ve hukuka aykırı savaşlardan kurtulacak, ayrıca mevcut şiddetin devam etmesi halinde nükleer silahların yayılma riskinden arınmış olacak. Orta Doğu ise ekonomik kalkınma, güvenlik ve adalete ulaşacak.

– Birincisi, tüm bölgede derhal bir ateşkes ilan edilecek ve bu ateşkes, tüm rehinelere ve tutukluların derhal serbest bırakılmasını da kapsayacaktır.

– İkincisi, BM Güvenlik Konseyi, 4 Haziran 1967 sınırları içinde ve başkenti Doğu Kudüs olacak şekilde Filistin'i 194. BM üye devleti olarak kabul etmeye yönelik oylamayı en başta gerçekleştirecektir. Daha sonra İsrail ve Filistin, karşılıklı olarak arzu ettikleri sınır düzenlemeleri konusunda anlaşabileceklerdir.

– Üçüncüsü, İsrail, 1967'den bu yana işgal ettiği tüm topraklardan çekilecektir. BM yetkisiyle görevlendirilecek uluslararası güçler, barışçıl ve düzenli bir geçişi, Filistin topraklarının Filistin otoritelerine devrini ve hem İsrail'in hem de Filistin'in karşılıklı güvenliğini sağlayacaktır.

– Dördüncüsü, Lübnan, Suriye ve bölgedeki tüm devletlerin toprak bütünlüğü ve egemenliği garanti altına alınacaktır. Tüm devlet dışı silahlı gruplar silahsızlandırılacak ve yabancı askerler bölgeden çekilecektir.

– Beşincisi, BM Güvenlik Konseyi, İran ile zorunlu denetim mekanizmaları içeren güncellenmiş bir nükleer anlaşmayı kabul edecek ve İran'ın nükleer programını barışçıl amaçlarla kullandığını doğrulayan mekanizmalarla birlikte, İran'a yönelik tüm ekonomik yaptırımlar kaldırılacaktır.

– Altıncısı, Filistin Devleti'nin BM'ye üye kabul edilmesinin ardından İsrail ile tüm Arap ve İslam ülkeleri tam diplomatik ilişkiler kuracaktır.

– Yedincisi, Orta Doğu ülkeleri, Lübnan, Suriye ve Filistin'in savaşla yıkıma uğramış bölgelerinin yeniden inşası için, hem bölge içinden hem de dış kaynaklardan sağlanacak katkılarla uluslararası bir fon oluşturacaktır.

Sonsuz Cazibe: Tanrılar Gibi Olmak

YAZAR: JOSH HERRING

KAYNAK: RLO.ACTON.ORG

Black Mirror dizisinin yedinci sezonu, gerçek olamayacak kadar iyi görünen ciddi sorunlara dair çözümler hakkında bir uyarıyla başlıyor. Mesela düşük fiyatlı tanıtım abonelikleri. Ya da sanal ölümsüzlük.

C.S. Lewis, İnsanın Kaldırılması (The Abolition of Man) adlı eserinde, teknolojinin bir tür “kandırmaca” işlevi gördüğünü öne sürer: Kullanıcılar güç kazandıklarını zannederler, ama aslında özgürlüklerinden vazgeçmektedirler. “İnsanın gücü dediğimiz şey, gerçekte bazı insanların sahip olduğu ve diğer insanların bundan yararlanmasına izin verip vermeyeceklerine kendilerinin karar verdiği bir güçtür.” Lewis, “uçak, telsiz ve doğum kontrolü” gibi örnekler verir: Her biri bir güç illüzyonu sunar. Uçuş ve telefon aracılığıyla mesafe aşılar; doğum kontrolüyle doğanın süreci engellenir. Hepsi, doğal sınırlamalardan bir tür “özgürlük” vadeder. Ancak birey, vaat edilen bu şeylerden hiçbirini fiilen gerçekleştirmez—gerçek güç, teknolojiye sahip olanda kalır. Teknolojiyi kullanma karşılığında yapılan ödeme, bireyin bu yeteneklere sahipmiş gibi davranmasına olanak tanır. Havayolu şirketleri bireylerin uçuşunu

yasaklayabilir; Verizon teorik olarak insanların mesafeler arası iletişimini engelleyebilir. İlaç veya sigorta şirketleri, doğum kontrolüne ya da herhangi bir ürüne erişimi sınırlayabilir. Bu dinamik—özgürlük vaat eden teknolojinin, kontrolün sahiplerine devredilmesini gerektirmesi—Netflix’in Black Mirror dizisinin son sezonunda tüm açıklığıyla ortaya konuyor. Açılış bölümü olan “Common People”, insanın gerçekten gelişmesini sağlayacak teknolojilerin, insan kişiliğine değer vermekle başlaması gerektiğini öne sürüyor. “Common People”, yakın gelecekte geçen ve modern bilim kurgunun başarılı bir örneği olan bir dizi. Hikâyesi fazlasıyla inandırıcı ve belirli bir tür teknolojik uygulamaya yönelik yerinde bir eleştiri sunuyor. “Common People”, hayat kurtaran bir beyin teknolojisine odaklanıyor.

Başroldeki iki karakter Amanda (Rashida Jones tarafından canlandırılıyor) ve kocası Mike (Chris O’Dowd) tatlı bir çifttir. Amanda ilkokul öğretmeni, Mike ise kaynakçıdır. Çocuk sahibi olmak istiyorlar ama henüz çocukları yok.

Maddi olarak istikrarlılar, ancak fazladan bir güvence payları yok. Bir gün Amanda bayılır ve komaya girer. İlk teşhis: ameliyat edilemeyen bir beyin tümörü. Ancak “Rivermind” adlı deneysel bir tedavi umut verebilir. (Uyarı: Spoiler içerir.)

Rivermind, dizinin en kötü haliyle yırtıcı kapitalizmi tanıtmasını sağlayan teknolojik bir kurgu aracıdır. Riverside, beyin bir kopyasını oluşturur ve ardından tümör dokusunu, kişiliğin bir kısmının Riverminder kulelerinden aktarıldığı “sentetik alıcı doku” ile değiştirir. Bu hayat kurtaran tedavi, aylık 300 dolarlık bir başlangıç fiyatıyla sunulmaktadır (evet, bu da, Netflix’in kendi sunduğu abonelik modeliyle oldukça benzer bir sistemdir.). Takip eden yıl boyunca Amanda hayatına kaldığı yerden devam edebilir. Ancak zamanla işler değişmeye başlar. Aniden Amanda’nın konuşmaları “Honey Nugs” mısır gevreği, belirli kahve markaları ve hatta bir öğrencisi ebeveynlerinin boşanmasından bahsettiğinde “inanç temelli danışmanlık hizmeti” reklamlarıyla dolmaya başlar.

Ayrıca Rivermind, Amanda’ya artık Rivermind Common seviyesinde olduğunu bildirir. Bu seviyede, Amanda uyurken beyin gücü işlem kapasitesi olarak kullanılır ve bağlama uygun reklamlar gösterilir. Reklamları kaldırmak için, aylık 500 dolar ek ödeme yaparak Rivermind Plus’a geçmesi gerekir (toplamda aylık 800 dolar olur). Hikâyenin bu noktasında Amanda’nın kontrolünü tamamen kaybettiği ortaya çıkar: Ne konuşmalarını, ne uyku düzenini, ne de çocuklara öğretme yetisini kontrol edebilir. Rivermind faturalarını ödeyebilmek için gelirlerini artırmaya çalışan Mike, “Dum Dummies” adlı bir web sitesinde aşırı uç gösteriler (örneğin kendi idrarını içmek gibi) yaparak izleyicilerden para kazanmaya çalışır. Ancak sonunda bu kanal iş arkadaşları tarafından keşfedilince işini kaybeder.

Ne Mike ne de Amanda çalışmadığı için Riverside+ ödemelerini sürdüremezler ve Amanda, Mike’ın arada bulabildiği geçici işlerle ödeme yapabildiği aylar hariç, günde 16 saat uyuyan bir reklam panosuna dönüşür. Sonunda, Amanda’nın yaşamının artık sürdürülmeye değer olmadığına karar verirler ve Mike onu bir yastıkla öldürür.

“Common People” bir trajedidir ve bu kadar ilişkilendirilebilir olmasının bir nedeni de Mike’ın bir koca olarak gösterdiği güçtür.

O, karısını koruyup kollamak isteyen, sevgi dolu ve destekleyici bir eş figürüdür. Attığı her adım mantıklıdır: Alternatif ölüm olduğunda elbette deneysel tedaviyi denemelidir. Elbette internet üzerinden ek gelir elde ederek karısına daha iyi bir hayat sunmaya çalışmalıdır. Ancak hikâyenin sonunda izleyici, Rivermind’ın sıradan insanların acısı ve işlem gücü üzerine kurulduğuna ikna olur. Bu doğrudan kapitalizme yönelik bir eleştiri değildir; daha çok teknolojik kölelik olasılığına işaret eder.

Hikâyenin mantığına göre Amanda, komaya girdikten hemen sonra ölmeliydi.

Rivermind'in gücü, yaşamı uzatmakta yatıyor; ama bunu yaparken, Amanda'ya asla vazgeçemeyeceği bir ürün sundular. İşte modern teknolojinin olasılığı burada yatıyor. Doğa bazı sınırlar koyar, bilimsel araştırmalar bu sınırları kesin olarak anlamamızı sağlar ve şirketler bu sınırları aşma imkânını bir bedel karşılığında sunar. Bu bakış açısı, bir ölçüde modern gerçeklik algısını yansıtır. Burada C.S. Lewis'in içgörüsü sahnelenir: Bireyler bu takasta özgürlük kazanmazlar. Bunun yerine, özgürlüklerini başkasının gücüne bağımlılıkla takas ederler. Ve bu takasla birlikte yeni sorunlar doğar.

The Magician's Nephew (Sihirbazın Yeğeni) adlı eserinde Lewis aynı soruyu ele alır. Digory Kirke'nin annesi kitabın büyük bir bölümünde ölüm döşegindedir ve Digory'nin aklında onu iyileştirme arzusu hep vardır. Bir gün, halası Lettie'nin mistik bir "Gençlik Elması"ndan söz ettiğini duyar ve böyle bir çare bulup bulamayacağını merak eder. Narnia'ya vardığında Aslan onu, Narnia'yı Beyaz Cadı'dan koruyacak bir elmayı getirmek üzere kısa bir göreve gönderir. Bahçeye ulaştığında, Digory bu elmanın annesini iyileştirebileceğini fark eder. Cadı o anda devreye girer ve elmayı çalıp eve dönmesi için onu kandırmaya çalışır. Digory bunu yapmaz. Döndüğünde Aslan ona ne olacağını söyler: "Anla ki, o elma onu iyileştirirdi, ama ne senin ne de onun mutluluğu için. Öyle bir gün gelirdi ki, sen de o da geriye dönüp bakar ve bu hastalıkta ölmüş olmasının daha iyi olduğunu düşünürdünüz."

İnsan varoluşunun sorunlarını çözmek tek başına yeterli değildir; bu tür sorunlar doğru şekilde, doğru zamanda ve doğru ölçüde çözülmelidir.

Bu tür çözümler için basit bir teknikten (techne) ziyade bir sanata (ars) ihtiyaç vardır. Rivermind gibi teknolojik vaatler, hissedilen bir ihtiyaca cevap verir; ancak bunu acı, keder ve kölelik getirerek yapar. Aslan, Digory'yi sefalet içinde bırakmaz: "Çalınan elma ile olacak olan buydu, evlat. Şimdi olacak olan bu değil. Sana şimdi

vereceğim şey sana mutluluk getirecek. Senin dünyanda sonsuz yaşam vermeyecek, ama iyileştirecek. Git. Ağaçtan ona bir elma kopar." Rivermind'in karşılıklı işlem doğasına karşın, Aslan'ın elması saf bir armağandır. Ne bir koşul vardır, ne gizli bir ücret, ne de bürokratik bir yapı. Ve bu armağan şifa getirir.

Bilim kurgu, hayal gücünü harekete geçirmek ve farklı teknolojilerle insan hayatının nasıl değişebileceğini düşünmek gibi kendine özgü bir göreve sahiptir. Ancak bu tür, iki koşul sağlandığında başarılı olur. Birincisi, dünya ikincil bir gerçeklik olarak inandırıcı olmalıdır; ikincisi ise insan doğasının ele alınışı, gerçeği yansıtmalıdır. "Common People" her iki koşulu da karşılar. Yakın gelecekte geçen bu dünya, biraz küçük bir kasabada kurulu bir ortamda geçer; insanlar tanıdık hayatlar sürmekte ve tipik kariyerlerin peşinden gitmektedir—kısacası, kahramanlar gerçekçi bir şekilde tasvir edilir ve neredeyse herkesin gerçek hayatta karşılaşabileceği baskılara tepki verir. Böyle bir ortam, izleyiciyi teknolojik meydan okumanın gerçekçiliğini sorgulamaya davet eder.

Dahası, hikâye insan doğasına dair sağlam bir kavrayışa dayanır.

Bu hikâye, teknoloji kadar bir evliliği de konu alır. Karısını seven bir koca, çocuk isteyen bir çift ve beklenmedik ve hayatı tehdit eden bir beyin hastalığına yakalanan bir kadın—bunlar herhangi bir izleyicinin başına gelebilecek şeylerdir ve bu yüzden hikâye yankı uyandırır.

"Common People", izleyicilere yeni bir teknolojinin getirebileceği potansiyel takasları tartmalarını ister. Belki yeni bir girişim, doğayı alt ettiğini, doğrudan hissedilen bir ihtiyacı çözdüğünü iddia etmektedir.

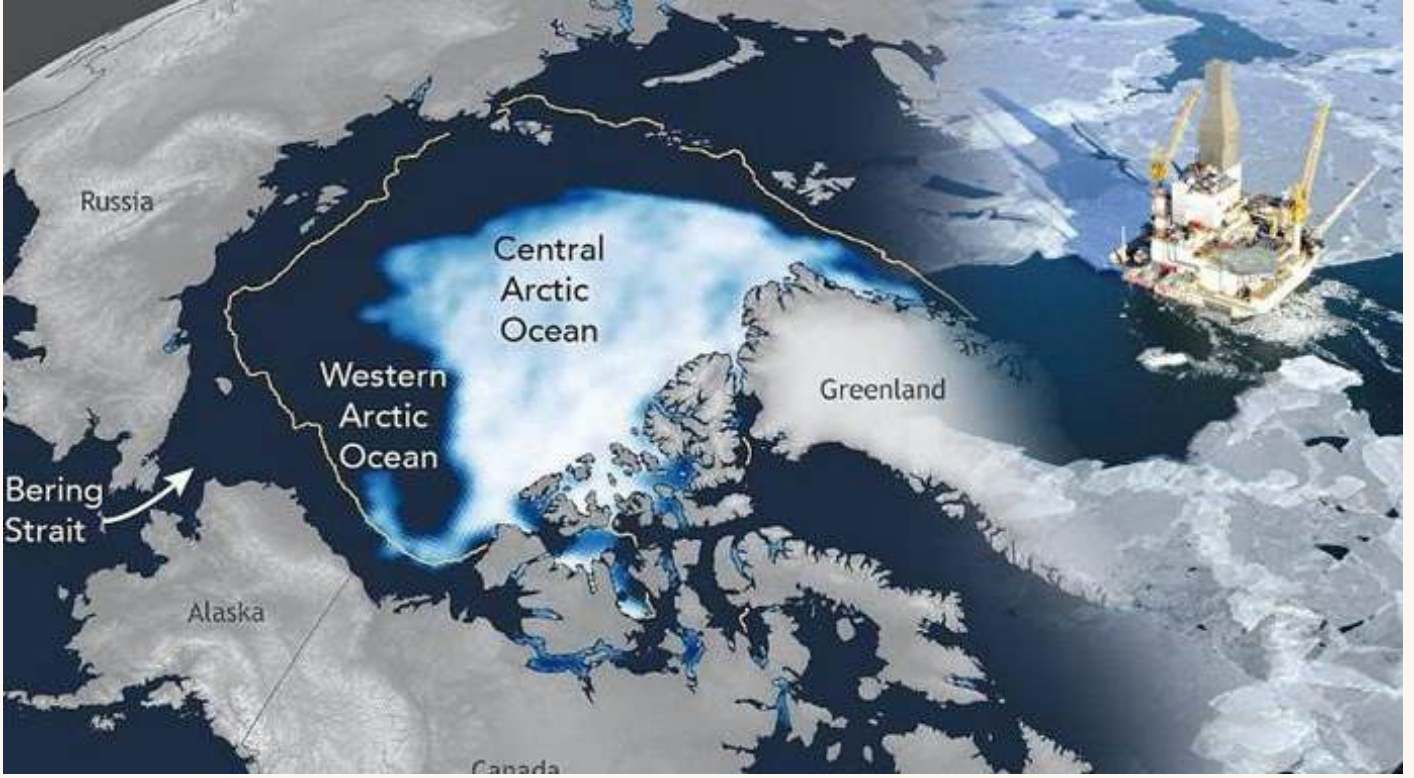
Böyle bir durumda şu soruyu sormak gerekir:

Bunun bedeli ne olacak?

Bu, her birimizin zamanla daha da yakıcı biçimde sormaya başlayacağı bir soruya dönüşecek.

Arktik Büyük Oyunu: Amerika Neden Kaybetme Riskini Alıyor?

YAZAR: HEATHER A. CONLEY*

FOREIGNAFFAIRS – TEMMUZ/AĞUSTOS 2025

Donald Trump'ın ilk döneminin başlarında baş stratejist olarak görev yapan Steve Bannon, Şubat ayında verdiği bir röportajda "Arktik'in muazzam kaynakları için verilen mücadele, yirmi birinci yüzyılın yeni büyük oyunu olacak" diye konuştu. Uzak kuzeyde yaşanan güç mücadelesi, 19. yüzyılda dönemin iki büyük gücü olan İngiliz ve Rus imparatorlukları arasında Orta Asya'nın stratejik ve ekonomik açıdan değerli topraklarına erişim için yaşanan rekabet olan orijinal Büyük Oyun ile gerçekten çok benzerlikler taşıyor. Günümüzün rekabet ortamında Çin, Rusya ve ABD de benzer şekilde toprak genişlemesi ve nüfuz peşinde. Modern güçler yine ekonomik zenginliklere erişmek ve koruyucu tampon bölgeler oluşturmak için can atıyor. Rekabetin şiddetlenmesi halinde, oyuncuların askeri maceraları da öncekiler gibi soğuk hava koşulları nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanabilir.

On dokuzuncu yüzyılın güç dinamiklerinin yeniden canlanmasıyla, eski ABD diplomatı Mary Thompson-Jones'un son kitabı *America in the Arctic* (Arktik'te Amerika), ABD'nin Arktik gücü statüsünü nasıl kazandığı ve koruduğuna dair zamanında ve bilgilendirici bir anlatım sunuyor. Thompson-Jones, ABD'nin Arktik'te varlığını büyük ölçüde başarıyla kurmasının ardından, Washington'un artık dünyanın büyük güçlerinin odak noktası haline gelen bu bölgeye yeterince ilgi göstermediğini uyarıyor.

America in the Arctic kitabının yazılmasından bu yana geçen kısa sürede bile, yeni gelişmeler riskleri artırdı.

Göreve geldikten sonra Trump, potansiyel Arktik kazanımlarına gözünü dikti, Kanada'yı sık sık "51. eyalet" olarak nitelendirerek tartışmalara yol açtı ve ABD'nin Danimarka'nın özerk bölgesi olan Grönland'ı "bir şekilde" ele geçireceğini söyledi. Bu arada, Rusya ve Çin arasında 2022'de ilan edilen "sınırsız ortaklık" anlaşmasından bu yana işbirliği giderek artıyor. Bu işbirliği, Arktik'te sahil güvenlik ve deniz devriyeleri dahil olmak üzere ortak bilimsel, uzay ve askeri operasyonlara dönüşmüştür. Washington'un Moskova'ya son zamanlarda yaptığı girişimler ise bir belirsizlik faktörü yaratmıştır: görüşmelerden bir tür büyük anlaşma çıkarsa, bunun sonucunda ortaya çıkacak jeopolitik yeniden düzenleme oyunun kurallarını tamamen değiştirebilir. Ne olursa olsun, kritik mineraller, deniz yolları, balıkçılık, doğal kaynaklar, deniz yatağı madenciliği ve uydu iletişimi konusunda bir rekabet yaklaşıyor ve ABD buna hazır değil. Yıllardır Rusya ve Çin, ABD'nin dikkati başka yerdeyken, yeni Arktik nakliye rotalarından yararlanmak için hazırlık yapıyor, denizaltı askeri ve bilimsel yeteneklerini geliştiriyor ve hibrit savaş taktiklerini geliştiriyor. Rekabet edebilmek için ABD, müttefikleriyle yakın işbirliği içinde kalarak Kuzey Kutbu'ndaki askeri, ekonomik, bilimsel ve diplomatik varlığını önemli ölçüde artırmalıdır. Washington, Kuzey Kutbu stratejisindeki eksiklikleri ve çelişkileri kısa sürede gidermezse, yeni büyük oyunda çoktan kaybettiğini fark edebilir.

YARIŞMACILARLA TANIŞIN

Thompson-Jones, Kanada, Danimarka (Grönland aracılığıyla), Finlandiya, İzlanda, Norveç, Rusya ve İsveç'in Arktik politikalarının şekillenmesinde aktif rolünü de dahil ederek, her Arktik ülkesinden unutulmaz anları içeren, ABD'nin Arktik'teki deneyiminin zengin tarihini sunuyor. Kanada'da görev yapmış eski bir ABD diplomatı olan Thompson-Jones, Arktik'te yaşayan insanlara duyduğu derin hayranlığı ve iklim değişikliğinin amansız etkilerine, güvenlik arzusunun ve Inuit atasözünde de ifade edildiği gibi "buzlar kırıldığında" dostların ve müttefiklerin değerine olan takdirini aktarıyor. Kitap, Washington'un son Arktik politikalarında belirgin bir şekilde eksik olan hırsını sert ve doğru bir şekilde eleştirerek sona eriyor. Thompson-Jones, geçen yılki ABD başkanlık seçimlerinden önce yazdığı kitabında, gelecekteki liderlerin geniş kapsamlı bir Arktik stratejisi içinde iklim değişikliği ve çok taraflı diplomasiye daha fazla odaklanmalarını tavsiye ediyor. Ne yazık ki, bu tavsiye Trump'ın geri dönüşüyle birlikte hızla geçerliliğini yitirdi. Thompson-Jones'un, ABD'nin "Longyear anı" yaşaması önerisi, ABD başkanının duyarlılığına daha uygun görünüyor. Bu öneri, 1901'de Norveç anakarasının kuzeyindeki Svalbard takımadalarına yelken açan ve "demir cevheri ve büyük fırsatlar" gören John Longyear adlı bir Orta Batı sanayicisine atıfta bulunuyor. 1906'da Longyear, Arctic Coal Company'yi kurdu ve ABD hükümetinin desteğiyle Kuzey Kutbu'nda endüstriyel bir varlık oluşturmaya ve sürdürmeye çalıştı. Thompson-Jones, bu girişimin ABD'nin Kuzey Kutbu'na yaklaşımında "derin bir kavramsal değişim"i temsil ettiğini ve daha yüksek hedeflerin olduğu bir dönemi başlattığını yazıyor. Yüzyıldan fazla bir süre sonra ABD, rakipleri Rusya ve Çin ile rekabet edebilmek için Kuzey Kutbu'ndaki "büyük fırsatları" bir kez daha kovalamalıdır. Üç ülke de bu bölgeye yatırım yapmaktadır, ancak farklı şekillerde. Kuzey Kutbu'nun geniş bir bölümünü elinde bulunduran Rusya için bu bölge, askeri ve ekonomik hayatta kalması için hayati öneme sahiptir. Çin için ise Kuzey Kutbu, küresel ekonomik çıkarlarını çeşitlendirme fırsatı sunuyor. 1867'de Rusya'dan Alaska topraklarını satın alarak Kuzey Kutbu'ndaki varlığını güvence altına alan ABD için ise bu bölge, eski Rusya Başbakan Yardımcısı Dmitry Rogozin'in "Rusya'nın güç statüsüne ihanet" olarak nitelendirdiği bir satışın ardından, kuzeydeki savunma hattı haline geldi. Arktik, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in jeopolitik stratejisinin can damarıdır. Putin, Rusya'nın kuzey kıyı sularını geçen ve ülkenin subarktik bölgelerine demiryolu ile bağlanan yeni liman altyapısıyla donatılmış bir deniz geçidi, Kuzey Deniz Rotası'nı geliştirmeyi hedefliyor. Yeni bir Rus buz kırıcı filosu, rotadaki kayıtlı gemilere eşlik edecek ve bu da Rus doğal kaynaklarının ihracatını ve Çin mallarının doğu-batı transitini kolaylaştıracak. Thompson-Jones, bu tür büyük ölçekli projelerde acımasız bir mirasın yankılarını görüyor: Sovyet lideri Joseph Stalin'in Kuzey Kutbu altyapı kampanyasının vahşeti. Bu kampanyada yollar, demiryolları ve madenler, çoğu inşaat sırasında hayatını kaybeden mahkumlar ve zorla çalıştırılan işçiler tarafından inşa edildi.

Bir yol, temeline o kadar çok işçi gömüldü ki "her metre yol için bir ceset var" denildiğinden "Kemik Yolu" olarak biliniyordu.

Putin'in bölgedeki ekonomik ve askeri güçlenmesi, Stalin'inkinden daha acımasız olmasa da, Rusya'nın kronik güvensizlik duygusu ve toprakları üzerindeki kontrolünü kaybetme korkusuyla beslenen benzer bir hırsla hareket ediyor. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Arktik askeri üsleri kapatıldı, hasarlı altyapı onarılmadı ve devlet sübvansiyonlarından mahrum kalan birçok Arktik nüfusu başka yerlere taşındı. Bugün, Rus yetkililer, sakinlerin ayrılma taleplerini geciktirerek Arktik nüfusunun daha da kötüleşmesini önlemeye çalışıyor. Kutup gulagları (Çalışma Kampları Yönetimi Baş İdâresi. Lenin ve Stalin dönemlerinde rejim karşıtlarının tutulduğu çalışma kampları), muhalefet lideri Alexei Navalny gibi hükümeti tehdit eden siyasi tutukluları göndermek için de tercih edilen yerler. Navalny, 2024 yılında bu tür bir hapisanede şüpheli bir şekilde öldü. Rusya, Kuzey Deniz Rotası boyunca ticari faaliyetlerin artmasıyla birlikte izleme yeteneklerini geliştirmek amacıyla Arktik askeri üsleri inşa ediyor ve yeniliyor. Sadece Rus Arktik bölgesinde değil, endişe verici bir şekilde Norveç'in kuzeyinde de Rus bayrakları, haçlar ve Ortodoks rahiplerin aniden ortaya çıkması, Rusya'nın geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki sahipliğinin bir göstergesidir.

Çin, Arktik oyununa daha yakın zamanda katıldı. Kendi Arktik toprakları olmamasına rağmen, Çin, 15. yüzyıl haritalarına ve Arktik yönetişimine olan ilgisine dayanarak kendisini "Arktik'e yakın" bir devlet ilan etti. 2004 yılında Svalbard'da ilk araştırma istasyonunu kurduğundan bu yana, bilimsel işbirliğini kullanarak Kuzey Kutbu'ndaki varlığını ve bilgisini artırmıştır. Daha sonra Çin, Kanada ve İskandinav ülkeleriyle ticari girişimlerde bulunmuş, ancak bu ülkeler yatırım koşullarından çekinmiş ve Washington'un baskısı altında Pekin'in erişimini yavaş yavaş kısıtlamıştır. Bir başka fırsat, Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle ortaya çıktı. Moskova, Avrupa pazarlarını kaybetme, Batılı enerji şirketleriyle ortaklıklarının sona ermesi ve savaş zamanı bütçe kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalınca, bu boşluğu doldurmak için Çin'in yatırımlarını memnuniyetle karşıladı. Çin, Rusya'nın Kuzey Kutbu'ndaki sıvılaştırılmış doğal gaz projeleri ve Kuzey Deniz Rotası boyunca ilgili altyapı geliştirme projeleri için fonlarını artırarak bölgedeki ticari varlığını genişletti.

ABD ise, bölgenin doğal kaynaklarına erişimini güvence altına almak için Alaska'yı satın aldığından beri Kuzey Kutbu'nda bir ekonomik güç olmuştur. Aynı nedenle ilk olarak 1868'de Grönland'ı satın almaya çalışmıştır. (1910, 1946 ve 2019'da ada satın almak için yapılan diğer girişimlerin ise hem ekonomik hem de güvenlik amaçları vardı.) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, bölgesel ittifaklar ve altyapı projeleri ağıyla Arktik'teki varlığını genişletti. 1950'lerde, Alaska, Kanada, Grönland, İzlanda ve Faroe Adaları'nı kapsayan bir dizi radar istasyonundan oluşan Distant Early Warning Line'ı (Erken Uyarı Hattı) kurdu ve bu hat, olası bir Sovyet füze saldırısına karşı

savunma amacıyla 1993 yılına kadar faaliyette kaldı. Kanada ile işbirliği içinde, ABD Alaska Otoyolu'nu inşa etti ve NORAD olarak bilinen entegre bir hava savunma sistemi kurdu. NATO müttefikleriyle birlikte, ABD kuvvetleri Kuzey Atlantik'in, özellikle Grönland, İzlanda ve Birleşik Krallık çevresindeki sularını ve hava sahasını, Sovyet ve daha sonra Rus nükleer denizaltılarını ve bombardıman uçaklarını tespit etmek için devriye gezdi.

Arktik, ABD'nin ekonomik ve güvenlik çıkarları için hayati önemini korumaktadır. Alaska'nın Anchorage kenti, dünyanın en yoğun dördüncü kargo havalimanına ev sahipliği yapmaktadır. ABD'nin radar sistemlerinin ve yer tabanlı füze önleme sistemlerinin neredeyse tamamı, yüksek enlem sayesinde yaklaşan tehditlerin daha erken tespit edilmesini sağlayan bu eyalette bulunmaktadır. Beş İskandinav ülkesiyle yakın zamanda imzalanan ikili savunma anlaşmaları ve Finlandiya ile İsveç'in sırasıyla 2023 ve 2024'te NATO'ya katılması, Kuzey Kutbu'ndaki kolektif savunmayı güçlendirmiştir. Ancak Washington, bölgedeki kendi yeteneklerini ihmal etmiştir. ABD'li askeri yetkililer, Kuzey Kutbu topraklarını savunmak için gerekli olan liman ve havacılık altyapısı, buz kırıcılar, uydular, sensörler, soğuk hava ekipmanları ve eğitimin eksikliğini sıklıkla eleştiriyorlar.

OYUN TAHTASI

Rusya, Çin ve ABD'nin peşinde olduğu ödül son tahlilde: kontrol. Amerikalı havacı Billy Mitchell'in 1935'te söylediği gibi, "Alaska'yı elinde tutan, dünyayı elinde tutar." Arktik topraklarının kontrolü birçok avantaj sunuyor. Kutup bölgelerini geçmek, kargo gemilerinin, uçakların, denizaltı kablolarının veya kıtalararası balistik füzelerin varış noktalarına ulaşmak için katetmesi gereken mesafeleri kısaltıyor. Bölge, hem sivil hem de askeri operasyonlar için önemli olan uydu yer istasyonlarına ve yörünge fırlatma alanlarına ev sahipliği yapmaktadır. Yüksek enlemlerdeki iletişim altyapısı, sınırlı olmasına rağmen, gemileri takip etmek, hava durumunu izlemek ve gözetleme sistemlerini entegre etmek için hayati öneme sahiptir. Arktik toprakları ve deniz yatakları ayrıca büyük miktarda kritik mineral ve enerji kaynağı barındırmaktadır ve okyanus sıcaklıklarının ısınmasıyla balıkların daha soğuk sular arayarak kuzeye göç etmesi nedeniyle Arktik suları giderek daha önemli bir gıda kaynağı haline gelmektedir. Böylece ana savaş hatları, Arktik deniz yatağı, uluslararası sular ve uzaya giden yol üzerinde çizilecektir. ABD ve Rus nükleer denizaltıları, Avrupa ve ABD'yi birbirine bağlayan denizaltı kablolarının bulunduğu bölgelerde halihazırda devriye geziyor ve Rus ve Çin gemilerinin yeni kabloları hedef almasıyla güvenlik önlemlerinin daha da sıklaştırılması muhtemel. Ülkeler ayrıca kritik minerallere erişimi güvence altına almaya çalışacak. 2023 yılında, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) ile bağlantılı bir BM komisyonu, Rusya'nın dış kıta sahanlığını Kuzey Kutbu'nun merkezine kadar genişletme taleplerinin çoğunu destekleyen tavsiyeler yayınladı. (Rusya, çakışan talepleri çözmek için Kanada ve Danimarka ile müzakere etmek zorunda kalacak.) Bu bölgedeki deniz yatağı madenciliği, Rusya'nın uluslararası sulardaki ticari ve askeri varlığını artırabilir.

Rusya'nın Kuzey Deniz Rotası ve Kanada'nın buna eşdeğer rotası olan Kuzeybatı Geçidi olmak üzere iki Arktik deniz rotasının statüsüyle ilgili anlaşmazlıklar devam edecek gibi görünüyor. Hem Rusya hem de Kanada bu geçitleri iç sular olarak iddia ediyor ancak ABD ve diğer ülkeler bunları uluslararası sular olarak kabul ediyor ve bu nedenle ulusal yasalara veya kısıtlamalara tabi olmadığını düşünüyor. Kutup buzları eridikçe, neredeyse tamamı tartışmasız uluslararası sularda bulunan üçüncü bir transpolar rota açılabilir ve ABD, bu rotanın artan kullanımına hazırlanmak için ek deniz ve izleme altyapısına ihtiyaç duyacaktır. Çin, 2012 yılında bir buz kırıcı göndererek rotanın uygulanabilirliğini test etmeye başladı bile. Son olarak, Kuzey Kutbu'nda uydu yer istasyonlarının ve kutup yörüngesi fırlatma istasyonlarının konumlandırılması, uzay yarışının önemli bir cephesi olacaktır. Rusya'nın Ukrayna'daki savaşında gösterdiği gibi, küresel navigasyon sistemlerini kontrol eden ve düşmanlarının uydularını etkisiz hale getirebilen ülke, muazzam askeri avantajlara sahip olacaktır.

KAZANMAK İÇİN OYNAMAK

Amerika Birleşik Devletleri, ortaya çıkan rekabete karşı ne yazık ki hazırlıksızdır. Kongre'nin, özellikle Alaska, Maine ve Washington'dan gelen heyetlerin, ard arda gelen yönetimleri bölgeye gerekli kaynakları ayırmaya zorlama çabalarına rağmen, ABD savunma camiası bu konuyu düşük öncelikli olarak ele almıştır. Yetersiz finansman ve ilgisizlik bir kısır döngü yaratarak, yeterli bütçe ve net komuta yapısından yoksun, ilham verici olmayan Arktik stratejilerinin ortaya çıkmasına neden oluyor. Oyuna geri dönmek için ABD, Arktik'teki askeri ve ekonomik varlığını artırmalı, Arktik müttefikleriyle yakın işbirliği içinde bilimsel ve gözetim ağlarını güçlendirerek tehditleri daha iyi tespit edip bunlara karşı savunma yapabilmelidir.

ABD'nin yetersiz hazırlığının en görünür işareti, eskimiş buz kırıcı filosudur. ABD Donanması, çoğunlukla buzsuz sularda seyir yapabilen buzla güçlendirilmiş yüzey gemilerine sahip değildir. ABD Sahil Güvenlik Teşkilatı'nın sadece üç buz kırıcı gemisi vardır — katı buzı kırarak geçit açmak için tasarlanmış daha güçlü gemiler — ancak bugün sadece ikisi faaldir ve hem Arktik hem de Antarktika'da hizmet vermek zorundadırlar. Sadece biri, 50 yıllık bir gemi, 20 fit kalınlığındaki buzı kırabilir. Washington, 2024 yılında üçüncü gemiyi, 2012 yılında inşa edilen ticari bir buz kırıcı satın aldı, ancak geminin gelecek yıl faaliyete geçebilmesi için üzerinde çalışmalar yapılması gerekiyor. Yaklaşık 1,5 metre kalınlığındaki buzı kırabilen bu gemi, Trump yönetiminin 2019 yılında sipariş ettiği yeni ve daha güçlü buz kırıcı inşa edilene kadar ABD'nin eski buz kırıcılarına destek olarak hizmet verecek. Şu anda 2030 olarak belirlenen bu projenin hedef tarihi, tekrarlanan tasarım değişiklikleri ve 1970'lerden beri 21 fit kalınlığındaki buzı kırabilen ağır bir buz kırıcı inşa etmemiş olan ABD tersanelerindeki uzmanlık erozyonu nedeniyle ertelendi.

Sorun buz kırıcılarla sınırlı değil. ABD, Kuzey Kutbu'nun geniş bölgelerini savunmak için yeterli askeri varlığa ve derin deniz limanları gibi deniz altyapısına sahip değil.

Örneğin, ABD güçleri Grönland'ın kuzey kıyısındaki Pituffik Uzay Üssü'nü işletebiliyor, ancak adanın tamamını güvence altına alamıyor. Trump yönetimi ayrıca Kuzey Kutbu'ndaki kritik ittifakları da tehlikeye atıyor. Kanada ve Danimarka'ya yönelik saldırgan tutumu, her iki ülkeyi de kapasitelerini artırmaya itti. Kanada, bu yılın başlarında iki yeni buz kırıcı ve üç yeni Arktik askeri üs inşa etme planlarını açıkladı. Danimarka ise Ocak ayında 2 milyar dolarlık güvenlik iyileştirmesi ve Nisan ayında gözetleme gemileri için 600 milyon dolarlık ek bütçe ayırdı. Ancak bu adımlar, uzun vadede ABD ile ilişkilerin zarar görmesine yol açabilir. Washington, Çin ve Rusya ile rekabet etmek istiyorsa, Arktik'teki dostlarının tam desteğine ihtiyaç duyuyor.

Washington ayrıca ABD'nin Arktik yeteneklerinin geliştirilmesine gerçek para yatırmaya başlamalıdır. Trump, ABD'nin Arktik'teki çıkarları hakkında defalarca konuştu ve 2021'den bu yana Kongre, Pentagon'un bütçesine Arktik güvenlik girişimi için çok yıllık finansman dahil edilmesini istiyor. Bu planı gerçeğe dönüştürmenin zamanı geldi. ABD Donanması, buzla güçlendirilmiş gemilere ihtiyaç duyuyor. Trump, defalarca 40 buz kırıcı geminin inşasını talep etti, ancak bu sayı gereksiz ve gerçekçi değil. Sahil Güvenlik, sekiz veya dokuz gemiye ihtiyaç duyduğunu açıkladı ve bu sayıya makul bir süre içinde ulaşmak için gemilerin çoğunun yabancı tersanelerde inşa edilmesi gerekecek. Erimeyle hasar gören pistler, radar sistemleri ve diğer askeri tesisler onarılmalı ve stabilize edilmelidir. Kuzey Kutbu'nun geniş alanlarını izlemek ve özellikle Rus veya Çin askeri faaliyetlerini tespit etmek için personel ve uzun menzilli bombardıman uçaklarının konuşlandırılmasının artırılması, Grönland kıyılarında daha fazla ve daha iyi liman tesisleri ve sensörler ile uydu iletişiminin, su altı insansız hava araçlarının ve deniz tabanı haritalamasının iyileştirilmesi gerekmektedir. ABD Kuzey Komutanlığı başkanı General Gregory Guillot'un Şubat ayında Kongre'de yaptığı açıklamada belirttiği gibi, "Göremediğiniz şeyi yenemezsiniz."

ABD ordusu ayrıca, Arktik'teki operasyonların sorumluluğunu tek bir bölgesel komutanlık altında birleştirmelidir. 2011 yılında geliştirilen mevcut yapıda, operasyonel sorumluluklar, Avrupa Arktik bölgesini kapsayan ABD Avrupa Komutanlığı ile Kuzey Amerika'yı kapsayan ABD Kuzey Komutanlığı ve ABD-Kanada ortak kuruluşu NORAD arasında bölünmüştür. ABD Hint-Pasifik Komutanlığı ise Alaska'da bulunan ABD Ordusu'nun soğuk hava ve hava indirme yeteneklerinin çoğunu yönetmektedir. Her komuta kendi bölgesine odaklandığından, Kuzey Kutbu'nu bir bütün olarak izleyen tek bir kurum bulunmamaktadır. Grönland'ın doğu ve batı kıyıları bile ayrı askeri yetki alanlarına girmektedir. Birleştirilmiş bir alt bölgesel ABD Kuzey Kutbu Komutanlığı, Kuzey Kutbu'ndaki düşman faaliyetlerini tespit edip bunlara müdahale edebilecek ve bölgesel komutanlıklara destek sağlayabilecektir.

ABD'nin Arktik'in kritik minerallerine erişmek için atabileceği net adımlar da var.

Bunlardan biri, Enerji Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın, Minerals Security Partnership (2022'de kurulan 14 ülke ve Avrupa Birliği'nden oluşan bir grup) temelinde, Alaska, Grönland ve diğer Arktik bölgelerde sürdürülebilir madencilik ve ilgili altyapıya yönelik kamu-özel sektör yatırımlarını artırmak için özel bir Arktik girişimi oluşturmaktır. Diğer bir adım ise, Grönland'ı satın almaya veya Kanada'yı ilhak etmeye çalışmak yerine, Bering Denizi ve Arktik Okyanusu'ndaki ABD dış kıta sahanlığını genişleterek ABD'nin Arktik topraklarını büyütme. Biden yönetimi, UNCLOS kapsamında tanımlanan Alaska kara kütesinin uzantısı olarak 151.700 deniz mil karelik bir alanı haritalandırarak bu süreci 2023 yılında başlatmıştır. Anlaşmaya taraf olmasa da Washington, bu sulara ilişkin hak talebini ilgili BM komisyonuna sunabilir. Ayrıca ABD, deniz yatağı madenciliğinin gelecekteki yönetişimini şekillendirmek ve hükümlerini kullanarak Pekin ve Moskova'yı deniz hukuku ihlallerinden sorumlu tutmak için Çin ve Rusya'nın imzaladığı bu anlaşmayı onaylamalıdır.

Son yirmi yıldır Washington, onlarca Arktik stratejisi yazarken, Arktik yeteneklerini köreltti ve son zamanlarda Arktik müttefiklerini kendinden uzaklaştırdı. Ancak şimdi ortak eylem zamanıdır. Rusya ve Çin ilk hamlelerini çoktan yaptı. Rudyard Kipling'in 1901 tarihli, 19. yüzyıl Orta Asya'sını konu alan Kim kitabındaki satırları izleyen ABD, şimdi "kuzeye, çok kuzeye gidip Büyük Oyunu oynamalıdır".

Dipnot:

HEATHER A. CONLEY, Amerikan Girişim Enstitüsü'nde misafir kıdemli araştırmacı ve Alman Marshall Fonu'nun eski başkanıdır. 2001-2005 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanlığı Avrupa ve Avrupa İşleri Müsteşar Yardımcısı olarak görev yapmıştır.

PROF. DR. MEHMET GÖRMEZ: BUGÜN MÜSLÜMANLAR İÇİN AHLAK BİR BEKÂ MESELESİDİR.

Diyanet İşleri eski başkanı Sn. Prof. Dr. Mehmet Görmez *ile, İslam medeniyeti ve modern çağda Müslümanların sorunları ekseninde geniş bir söyleşi yaptık. Gazze katliamından gençliğin anlam arayışına, evrensel adalet arayışından İslam toplumlarının ahlaki krizine ve çözüm yollarına dönük ufuk açıcı bu sohbeti ilginize sunuyoruz.

Ahmet Özcan-Kritik Bakış

1.Soru: Hocam, İslam düşüncesinin çağımızın meselelerine cevap verme kapasitesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Son yıllarda, din dilinin yenilenmesi gerektiğine dair yoğunlaştı. Siz de bir söyleşide bu konuya değindiniz. Din dilinin yenilenmesi derken tam olarak neyi kastediyorsunuz? Bu yenilenme, geleneksel değerlerle nasıl dengelenebilir?

Cevap: Öncelikle İslam düşüncesini İslam'ın kendisinden ayırmamız gerekir. Zira İslam, son kâmil dinin adıdır; dünyada salahı, ahirette felahı vadeden evrensel bir dindir. İslam'ın üç özelliği asla unutulmamalıdır: Âlemiyet, Hâlidîyet ve Hâtemiyet. Yani İslam evrenseldir, ebedîdir ve son dindir. İslam düşüncesi ise, tarihin farklı evrelerinde Müslümanların İslam'dan hareketle ürettikleri düşünceler bütünüdür. Üzülerek belirtmeliyim ki, çağımız Müslümanlarının İslam'dan hareketle çağımız meselelerine cevap verebilecek bilgi, fikir ve değer üretimi, İslam'ın bize yüklediği sorumluluklar seviyesinde değildir. Her asırdaki Müslümanların bunu gerçekleştirebilmesi için dört şartı yerine getirmesi gerekir: İslam'ın kurucu naslarını, Kur'an'ı ve Sünnet'i doğru anlamak ve onları asrın idrakine sunarak bilgi düşünce ve değer üretmek; tarihte yaşanmış düşünce birikimimizi güncelleyerek günümüze taşımak; değişimleri sünnetullah çerçevesinde doğru okumak ve meydan okumalarına doğru cevaplar vermek; varlıklarını ve yaşantılarını ahlâkî bir varoluşa dönüştürerek, ahlaki üstünlüklerini asla kaybetmemek. Ancak Müslümanlar dahili ve harici sebeplerle maalesef iki asırdır bu şartları yerine getirmekten uzaklaşmıştır.

Din dili de bu konunun önemli bir parçasıdır. Din dili derken iki şeyi kastediyorum: Birincisi, dinin kendisi

ilahî hakikatleri beşerin diliyle ifade etmiştir; bu dilin daima yeniden okunması gerekiyor. İkincisi ise, biz dini ve dinden hareketle kurduğumuz düşünceyi bir dille ifade ediyoruz. Bu dili de sürekli yenilemek gerekiyor. Birincisini yeniden anlamak, ikincisini yeniden ifade etmek gerekiyor. Bugün düşüncelerimizi ifade ederken, dinin kendi hikmet dilinden dahi uzaklaşmış bulunuyoruz. Dil, dinin beşerî-insanî boyutudur. Sonsuz olanı sonlu olanla ifade etmek zordur. Eğer Allah, sonsuz olanı sonlu olan beşerin diliyle ifade etmişse, çok anlamlılığa da razı olmuştur. Bu çok anlamlılık bize sürekli bir yenilenme imkanı sunar.

Yenilenme ifadesinin din dilindeki karşılığı tecdittir. Tecdit icat edilen yeni bir şey değil, kadim olanı güçlendirmek ve ona süreklilik kazandırmaktır. Mânâ ve hakikat değişmez; ancak dil ile ifadesi değişir. Gazzali, "mânâ ve hakikati sadece lafızlarda arayan aldanmıştır." der.

2. Soru: Özellikle "İslam'ın Temel Kavramları" adlı çalışmanızda kavram kirliliğine dikkat çekiyorsunuz. Aynı şekilde Dini söylemde "yorum anarşisi" tehlikesine de dikkat çekmiştiniz Bugünün dünyasında en çok yanlış anlaşılan kavramlar sizce hangileridir? Bu bağlamda, Cihad, içtihat, sünnet, hadis, gelenek, akıl, vahiy gibi kavram seti etrafında süren tartışmaları verimli buluyormusunuz? İslam dünyasında alimlerin bu konulardaki çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cevap: Din konusunda malumat çoğaldıkça ilim azalıyor. İlim azaldıkça hikmet kayboluyor. Ve hemen hemen İslam'ın bütün temel kavramları anlam daralması yaşıyor, hatta anlam kaymalarına uğruyor. Düşünceler daraldıkça kavramlar da daralıyor. Cehalet mühendisliği diye bir kavram vardır. Cehalet mühendisliği, bilgi ve eğitim yolu ile insanı cahil bırakmanın adıdır. Cehalet, ilmin zıddı değildir. İnsana sadece bilgi ve malumat yüklemek, onu ilim sahibi yapmaz. Malumatla donatmak, cehaletten kurtarmaz. Biz, malumata ulaşmanın en hızlı olduğu bir zamanda yaşıyoruz. Ancak bu malumat denizinde ilimsiz kalıyoruz.

Peki, bunun için ne lazım? Bunun için Furkan lazım. Kur'an'la birlikte Furkan lazım. Furkan, doğru bilgiyle yanlış bilgiyi birbirinden ayırma kabiliyeti demektir. Doğruyla yanlış birbirinden ayıracak bir metodolojiye, daha küllî bir tasavvura sahip olmak demektir.

Aslında Kur'an'ın en büyük devrimi kavramlarla gerçekleşmiştir. Kur'an, Arapçayı ve Arap dilini; çölü, deveyi, hurmayı, Hicaz'ı ifade eden bir dil olmaktan çıkarıp, bütün âlemleri kuşatan bir dile dönüştürmüştür. Bütün Müslümanların kullandığı diller (Türkçe, Farsça, Urduca, Malayca) bir dil inkılabına uğramıştır. Bugünün dünyasında yanlış anlamalara maruz kalmayan bir kavram yok gibidir. Sizin verdiğiniz örnekler başta olmak üzere, mesela "cihad", tanımlama kudreti

elimizden alınan bir kavramdır. Ya köşeye çekilip nefisle cihada ya da yolunu yöntemini kaybetmiş silahla savaşa indirgenmiştir. “İctihad”, İslam düşüncesini sürekli yenileyen bir ortak akıl hareketi olmaktan çıkmış, ilk asırlarda fakihlerin yaptıkları bazı çıkarımlara indirgenmiştir. “Sünnet”, Hazreti Peygamber’in hayatın tüm evrelerinde örnekliliği olmaktan çıkmış, birkaç şekilsel harekete indirgenmiştir. “Akıl”, vahye muhatap ve vahiy ile birlikte dini ve dünyayı tanzim eden bir bilgi kaynağı olmaktan çıkmış, vahyin karşısında yer alan bir konuma itilmiştir. “Vahiy”, insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkaran ilahi bir kılavuz olmaktan çıkarılmış, hayatın tikel alanlarında Hazreti Peygamber’in kalbine ilham olunan bir bilgi kaynağı olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Bu örnekleri çoğaltabiliriz.

İslam’ın temel kavramlar seti etrafında süren tartışmaların bir kısmını anlamsız, bir kısmını ise verimli buluyorum. Usûlün dışına çıkarak, bütün zamanlarda üzerinde ittifak edilmiş kavramları değiştirmeyi doğru bulmuyorum. Ancak, her kavramın her zamana yönelik farklı açılımları olabileceğini düşünüyorum. Mesela, İslam’ın en temel kavramı tevhiddir. Farklı zamanlarda yazılmış üç tevhîd kitabını mukayese ettiğimizde, temel kavramların nasıl değiştiğini görebiliriz; bunlardan biri İmam Mâtûrîdî’nin Kitâbu’t-Tevhîd’i, ikincisi Muhammed bin Abdülvehhâb’ın Kitâbu’t-Tevhîd’i, üçüncüsü ise İsmail Fârûkî’nin Tevhîd adlı kitabıdır. Bu üç eseri mukayese ettiğimizde ne demek istediğim daha iyi anlaşılır. Birincisi, İslam kelamına kaynaklık etmiştir. İkincisi, Selefi bir ideolojiye kaynaklık etmiştir. Üçüncüsü ise bize, tevhid medeniyetini anlatır; tevhidin dünya görüşünü ele alır.

3.Soru: İslam medeniyeti tarih boyunca farklı kültürlerle (Yunan, Hint, İran) sentez yapmıştı. Bugün küreselleşme çağında İslam dünyasının kültürel senteze açık olması bir çok konuda kafa karışıklığına, kendi özüne kapanması ise tutucu bir durağanlığa yol açıyor. Bu 200 yıllık dilemma nasıl aşılacak? İslam, Asrın idrakine nasıl konuşacak? (Örneğin, Musa Carullah Bigiyef üzerine yaptığınız yüksek lisans teziniz, onun reformist fikirlerini ele alıyor. Bigiyef’in fikirleri, sizin İslam düşüncesine yaklaşımınızı nasıl etkiledi? Onun mirasından günümüz için hangi dersleri çıkarabiliriz?)

Cevap: Her şeyden önce İslam, kendisini Kur’an’ın nüzûlü ile başlatmaz. İlk insan ve ilk peygamber ile başlatır. Bütün peygamberlerin mesajı, İslam’ın mesajında mündemiçtir. Bütün varlık âlemini, evreni ve insanlık tarihini dikkate alır. Nerede olursa olsun hikmeti, kaybedilmiş hakkı olarak görür. İlk tercüme hareketlerinde de, Endülüs ve Mâverâünnehir medeniyetlerinin kuruluşunda da bunu açıkça görüyoruz. Bu biraz da diğer medeniyetlerle karşılaşmada Müslümanların sahip oldukları özgüvene bağlıdır. İslam’ı asrın idrakine sunmaktan söz edebilmek için, asrın idrakinin kapalı olup olmadığını, hatta asrın bir idrak ölümüne maruz kalıp kalmadığını bilmek ve öncelikle bu idraki yeniden diriltmek gerekir.

Bu konuda iki çeşit akıl vardır; biri sanık akıl, biri tanık

akıl. Sanık akıl, kendisini daima sanık sandalyesinde gören, özgüvenini kaybetmiş, savunmacı akıldır. Tanık akıl ise, kendisini Kur’an’ın ifadesiyle insanlığın şahidi olarak görür.

Birinci akıl, son iki asırda bir edebiyat vücuda getirmiştir. Bu edebiyata ben “geri kalış edebiyatı” diyorum. Sürekli Batı karşısında ezik bir tavırla “Onlar niye ilerledi, biz niye geride kaldık?” ile uğraşır. Tanık akıl da bir edebiyat vücuda getirdi. Bu edebiyatı üç kavramla ifade edebiliriz: tecdid, ıslah ve ihya edebiyatı. Bu edebiyat da kendi içinde büyük çelişkiler yaşadı.

Sorunuzda reformist olarak tanımladığınız Mûsâ Cârullah, reform kavramını şiddetle reddeder ve bu edebiyatı da yeniden değerlendirir. O, bir kitabında der ki: İslam eskimez ki yenileyelim; fakat bizim fikirlerimiz, düşüncelerimiz, hatta fıkhumuz, kelâmımız, usûlümüz eskir ve bunlar daima yenilenmeye muhtaçtır. İslam hastalanmaz ki ıslah edelim; fakat bizim özümüz, ruhumuz, hayatımız, yaşantımız, ahlakımız hastalıklarla mualleldir. Onları ıslah etmeliyiz önce. İslam ölmez ki ihyâ edelim; fakat bizim ruhumuz, idrâkimiz, özümüz bir çeşit ölüme maruzdur. Onları ihyâ etmeliyiz.

Musa Carullah’ın, sürgünde geçen kırk yıllık hayatı -tabiri caizse- meşakkatli yollarda fikir ve düşünce üretip, karşısına çıkan ilk Müslüman ülkede bu fikirleri hayata geçiren bir eylem insanı olması; Rusya Müslümanları, Kazan Türkleri, Hint alt kıtası, Afganistan, Japonya, Türkistan, Türkiye, Irak, İran, Berlin ve Mısır’da bıraktığı izler, fikir ve düşünce üretme aşamasında olan her insana kılavuzluk yapacak mahiyettedir. Elbette katılmadığım fikirleri de vardır. Bâkî hakikatler, fânî şahsiyetler üzerine bina edilmez.

Bu yönüyle, özelde Mûsâ Cârullah’ın ve genelde 18. asırdan itibaren Şimal Türkleri’nin, İdilUral bölgesinde yaşayan âlimlerin başlattığı Cedîçilik hareketini; ikinci İbn Haldun olarak bilinen Şehabüddin Mercânî, Rızaeddin Fahreddin, Abdünnasır Kursavî gibi pek çok âlim ve mütefekkirin sürdürdüğü bu hareketi önemsiyorum.

4. Soru: Bugünün dünyasında insanın temel varoluşsal krizini nasıl tanımlarsınız? Modern insanın yaşam tarzıyla inançları, bireysel sorunlarıyla anlam dünyası arasındaki gerilimde İslam yeterli çözümler sunuyor mu? İnanç ile özgürlük arasında, ahlakla siyaset arasında nasıl bir denge kurulmalıdır? Türkiye ve İslam dünyasında bu bağlamda yürütülen tartışmaları ve çabaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cevap: Bugün, insanın temel varoluşsal krizi bir anlam krizidir. Anlam krizi, beraberinde dehşet bir ahlak krizini de doğurmuştur. İnsanın bu krizi aşmasını sağlayacak yegâne kudret İslam'da mevcuttur. Çünkü İslam, fitrat dinidir. İslam'a göre, insanın mahiyeti ve hakikati tabiatında değil, fitratındadır. Allah, insanı yaratırken ona iki yazılım yerleştirmiştir: Birine fitrat, diğerine tabiat diyoruz. Hâlık ismiyle tabiatını yaratmış ve onu bedenine, Fâtır ismiyle fitratını yaratmış ve onu da ruhuna nakşetmiştir. Tabiat; akıl, zekâ, duygular, görme ve işitme gibi beşerî yetileri içerir. Fitrat ise insan ruhuna yerleştirilmiş değerler hafızasıdır. İnsan, ancak bu hafızadaki değerleri hayata aktararak mutlu olabilir. İslam'ın gayesi, insanın tabiatı ile fitratını birleştirerek kâmil bir varlık olmasını sağlamaktır.

İnanç ile özgürlük arasındaki ilişki, özgürlük tanımımıza göre değişir. Üç çeşit hürriyet vardır: cismani ve bedeni hürriyet, siyasi ve medeni hürriyet, ahlaki ve vicdani hürriyet.

Cismani ve bedeni hürriyet, bedeninin ve azalarının hiçbir engel ve zorlamayla karşılaşmaksızın istenildiği gibi kullanılmasıdır. Bu, hürriyetin en basit şeklidir.

Doğuştan veya sonradan elde ettiği bütün haklara sahip olan kimseye hür denilir ki, hürriyetin bu şekline de siyasi ve medeni hürriyet denir. Siyasi hürriyet de buna taalluk eder ve medenî hürriyeti temin eden hak ve yetkilerden ibarettir.

Hürriyetin üçüncü şekli ise ahlaki ve vicdani hürriyettir ki bu, irade hürriyeti demektir. İnsanın, nefsinin isteklerine boyun eğmemesi anlamındaki hürriyettir. Fikir ve vicdan hürriyeti ile akli hürriyet de irade hürriyetinden başka bir şey değildir. Kısaca, ahlaki ve vicdani hürriyet olmadan siyasi ve medeni hürriyet olmaz. Bu ikisi olmadan da cismani ve bedeni hürriyet olmaz. Onun için caddelerde ve sokaklarda özgür olduğunu sanan nice insanlar vardır, ama gerçekte hür değildirler. Yine hapislerde ve zindanlarda nice insanlar vardır, ama gerçekte hürdürler. Kuyuda ve hapiste olduğu hâlde Hz. Yusuf kadar hür bir insan var mıdır? Sarayda olduğu halde Firavun kadar esir bir varlık var mıdır?

Dolayısıyla irade hürriyeti, bütün hürriyetlerin başında gelir. Çünkü bütün hürriyetleri korumak için hür ve kudretli bir iradeye ihtiyaç vardır. Bu anlam krizi ve ahlak krizini de aşmanın en temel yoludur.

Ahlak ve siyaset ilişkisine gelince, İslam nokta-i nazarından siyaseti anlamlı kılacak iki şey vardır: O da ahlak ve adalettir. Buna merhameti de ilave edebiliriz; zira İslam'ın adaleti merhametle kuşatılmış bir adalettir. Bugün Müslümanlar için ahlak bir kemal meselesi değil, bir bekâ

meselesidir. Siyaset kadar ahlaka gereksinim duyan bir kamusal eylem yoktur. İslam dünyasındaki siyaset krizini akıl krizi ve irade krizi olarak da tanımlamak mümkündür. Akıl krizi, bir doğruluk krizidir; çünkü doğruluk aklın en büyük ahlakıdır. İrade krizi, bir emanet krizidir; çünkü emanet iradenin en büyük ahlakıdır. Dinin dünyadan ayrılması ve dinin siyasetten ayrılması, seküler ideolojinin önerisidir ve İslam açısından bu kabul edilemez. Fakat dinin ahlaktan ayrılması, dinin hem dünyadan hem de siyasetten ayrılması demektir. Dahası dinin ahlaktan ayrılması, dinin kendisinden ayrılmasıdır.

5. Soru: Diyanet İşleri Başkanlığı döneminizde, 15 Temmuz darbe girişimi gibi kritik süreçlerde önemli roller üstlendiniz. Din kurumlarının bu tür toplumsal krizlerdeki rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz? Din, toplumsal dayanışmayı güçlendirmede nasıl bir kaldıraç olabilir? İslam'ın adalet ve ahlak prensipleri, Mezhepçilik ve etnik milliyetçilik gibi bölücü eğilimlerle mücadelede İslam'ın birleştirici değerleri yeterli çözümler üretiyor mu?

Cevap: Modern zamanlarda din kurumları hem mahiyet hem işlevsel bakımdan büyük değişimlere uğramışlardır. Bu kurumlar üzerinden bazen birliktelikler, bazen de ayrışmalar yaşanıyor. Din kurumlarının vazifesi, sadece namaz kıldırmak, sadece ibadetleri yönetmek ve din hizmetleri tanzim etmek değildir. Her şeyden önce İslam'da din adamı sınıfı yoktur. Her mümin dininin adamıdır. Ancak din hizmetlerinin tanzimi açısından, din kurumları gerekli görülmüştür. İslam'da bütün yeryüzü mescittir. Her yerde ibadetler icra edilebilir. Cemaatle yapılan ibadetlerin gayesi ise, birlik, beraberlik ve dayanışmayı güçlendirmektir. Dahası ümmet fikrini diri tutmaktır. Toplum ve ümmet arasında önemli bir fark vardır. Toplum, karşılıklı fayda ve menfaat çerçevesinde bir araya gelen topluluktur. Ümmet ise, inanç değerleri ve yüce ahlaki değerler etrafında bir araya gelen topluluktur.

15 Temmuz gecesinde bütün Diyanet personeline gönderdiğim mesajda bu sorunuzun cevabı da vardır. Orada da diyorum ki, din kurumlarının vazifesi sadece namaz kıldırmak ve ibadeti yönetmek değildir. Milletlerin zor zamanında birlik ve vahdet ruhunu harekete geçirerek milleti maruz kaldığı ihanetlerden korumak, birliği, beraberliği için hiç taviz vermeden barışı, hakkı, adaleti, kardeşliği tesis etmek de görevimizdir. Ancak din kurumlarının siyasetin bir aparatına dönüşmesi hem onu büyük gücünden mahrum bırakır hem de sorunuzda işaret ettiğiniz ayrışmaları ve kutuplaşmaları önlemede yetersiz kalmasına neden olur.

İslam dini, tevhid dinidir. Tevhid ile vahdet arasında kopmaz bir bağ vardır. İslam, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı meselesini başından çözmüştür. Üstünlüğün sadece takvada olduğunu ilan etmiştir. Allah Resulü'nün veda hutbesindeki meşhur ifadesi, bütün insanlık için daima yol gösterici olmuştur: "Ey insanlar hepiniz ademsensiniz. Adem de topraktandır. Arabın aceme, beyazın siyaha bir üstünlüğü yoktur. Ve üstünlük sadece takvadadır."^[1]

6. Soru: Bugünün dünyasında, özellikle büyük şehirlerde “anonim dindarlık” (sosyal medyada görünür ama iç dünyasında kopuk) diye bir fenomen gelişti. Özellikle cemaatlerin bireyler için bu konuda artık eskisi kadar cazip ve etkili olmadığını söyleyebilir miyiz? Bu bağlamda, Diyanet teşkilatı ve ilahiyat fakülteleri, dini algı, eğitim ve çözümler konusunda yeterli mi sizce?

Cevap: Bir insanın veya bir gencin iki şekilde dinî-manevi hayatını kurması mümkündür: biri, kimlik değerleri üzerinden yani toplumsallaşma üzerinden aileye, camiye, cemaate aidiyeti, tarikata intisabı gibi toplumsal kimlik aidiyetleri üzerinden, diğeri ise benlik ve kişilik değerleri üzerinden yani okuyarak, araştırarak, dinî bilgi kaynaklarını kendisi seçerek, yaşayarak, tecrübe ederek gerçekleştirdiği bireyselleşme üzerinden. Başka bir ifadeyle bir insan veya bir genç manevi hayatını iki şekilde kurar: biri cemaat ve toplumsallaşma üzerinden, diğeri ise bireysel çabalar üzerinden. Aslında her ikisi, dinin de bize önerdiği iki yöntemdir. Yani bir kimlikten benliğe giden bir maneviyat yolculuğu, bir de benlikten, kişilikten kimliğe giden bir manevi süreç mevcuttur.

Kimlikten benliğe gitmek için cemaatleşmek, toplumsallaşmak gerekiyor. Bunun için de bir toplum ve ümmet aidiyeti lazım. Benlikten kimliğe gitmek için ise bireyin doğrudan kendi maneviyatını kurması gerekiyor. Anlaşıyor ki gençleri kuşatan değişim ve dönüşümler, onları bu ikinci yola sevk ediyor. Ben buna bireysel maneviyat diyorum.

Gençler, bugün bireysel maneviyatını kurmak istiyor ancak bunu tek başına yapamıyor. Bu noktada gençler iki sorunla karşı karşıya kalıyor: biri toplumsallaşma üzerinden maneviyat kurma isteksizliğine yol açan aile, cami, okul; tarikat, cemaat, dernek, vakıf gibi toplumsal kurum veya yapıların gençleri tatmin edecek bir bireysel maneviyat kurma kabiliyetlerinin zayıflığı, diğeri ise bireysel maneviyatlarını kurmalarına yardımcı olacak mekanizmaların zayıflığı hatta yokluğu. Bu durumun beraberinde getirdiği arayış ve arada kalış, gençleri ya dinî buhran yaşayan bir kısım ilahiyatçıların kucağına itiyor ya marjinal din söylemleriyle karikatür krizlerine malzeme taşıyan birtakım dinî figürlerin peşine taktıyor ya seküler kişisel gelişim endüstrisinin bir tüketicisi olmaya sevk ediyor ya da batıda yaşayan gençler de olduğu gibi DEAŞ benzeri şiddet hareketlerinin ağına düşürüyor.

Bu durum beraberinde bir maneviyat güvenliği sorununu getiriyor. Maneviyat güvenliği sorunundan kastım, toplumlarda ortaya çıkan bir mana buhranıdır, bir anlam krizidir, bir güven bunalımıdır. Maneviyat güvenliği sorunu zihinlerde mana buhranına yol açmak, kalplere ve akillara güvensizlik aşılacak, manevi değerlere karşı kuşku uyandırmaktır. Dinin sarsılmaz asıllarına, bedihi ilkelerine, yüz akı hakikatlerine karşı tereddütler oluşturmaktır. Maneviyat alanını bir dedikodu malzemesine dönüştürmek, bir didişme ve çekişme alanı hâline getirmektir. Bir ideoloji ve saflaşma, bir nefret ve husumet aracına dönüştürerek maneviyat alanını değersizleştirmektir. Maneviyat alanının, bilhassa dinin

kutsiyetini ve masumiyetini aşındırmaktır. Birleştirici olma özelliğini ortadan kaldırmaktır. Bu, en temelde ahlaki bir meseledir. Maneviyat talimi adına insanların birbirini tekfir etmesi, birbirlerini tenfir etmesi bir maneviyat güvenliği sorunudur. Hakeza sahip olduğumuz tüm bu değerlerimizin aşındırılması, hassasiyetlerimizin ayarı ile oynanmak suretiyle maneviyatımızda kapanmaz yaralar açılması da bir maneviyat güvenliği sorunudur. Binaenaleyh, resmi sivil din kurumları hem de yüksek dini bilgi üreten fakülteler bu konuda kendilerini gözden geçirmek zorundadır.

7. Soru: Gençliğin Anlam Arayışı adlı kitabınızda, gençlerin modern dünyadaki manevi boşluğuna dikkat çekiyorsunuz. Özellikle dijital çağın bireyselliği ve tüketim kültürü karşısında gençleri nasıl yönlendirmeliyiz? Genç kuşaklar dinî bilgiye ulaşmakta sosyal medya gibi yeni kaynakları kullanıyor. Bu da bir bilgi kirliliği ve kafa karışıklığına yol açıyor. Öte yandan Gençler için din ve dinseliliğin giderek cazibesini kaybettiği, Deizm, ateizm, nihilizm gibi kavramlarla tanımlanan ve aslında din ve dini değerlere kayıtsızlığı işaret eden bir bunalım yaşandığı söyleniyor. Buna katılıyormusunuz? Günümüz gençliğinin anlam arayışına İslam nasıl bir cevap sunabilir?

Cevap: Gençlik konusunda hemen hemen her alanda büyük değişim dönüşümlere şahit olduğumuz muhakkaktır. Gençliğin din ile ilişkisinin yeni bir dönüm noktasına geldiği de bir gerçektir. Ancak gençlik gerçekten dinden uzaklaşıyor mu? Uzaklaşıyorsa bu “uzaklaşma” bir kopuşa dönüşüyor mu? Dönüşüyorsa bunu neye göre iddia edebiliriz? Varsayılan bu kopuş son yıllarda yaygın şekilde dile getirildiği gibi bir deizme, ateizme veya agnostisizme yol açıyor mu? Dahası bu, İslamofobik bir İslam karşıtlığına dönüşüyor mu? Ya da bütün bunların aksine anlam krizlerinin egemen olduğu dünyamızda bunu, gençliğin bir anlam arayışı olarak 7 değerlendirmek mümkün müdür? Yahut bu değişim, bir soru ve sorgulama süreci olarak ele alınamaz mı? Hatta bu soru ve sorgulamalar, gençleri tahkiki bir imana taşıyamaz mı? Daha da önemlisi gençlerin bu soru ve sorgulamalarını bir rahmete dönüştürmek mümkün müdür? Mümkünse bunun yol, yordam ve yöntemleri nelerdir?

Bu soruların cevaplarını net olarak önümüze koyacak büyük araştırmalara dayanan verilerden yoksunuz. Ben bu soruların cevaplarını, elimde bulunan az sayıdaki nicel ve nitel araştırmalara, yapılmış bazı yüksek lisans ve doktora tezlerine ve hem resmî vazifelerimde hem de Enstitümüz bünyesindeki çalışmalarda, gençlerle buluşmalarında, konuşmalarında, gençlerin zor sorularına muhatap olan biri olarak kendi tecrübelerimden hareketle birkaç şey söyleyebilirim.

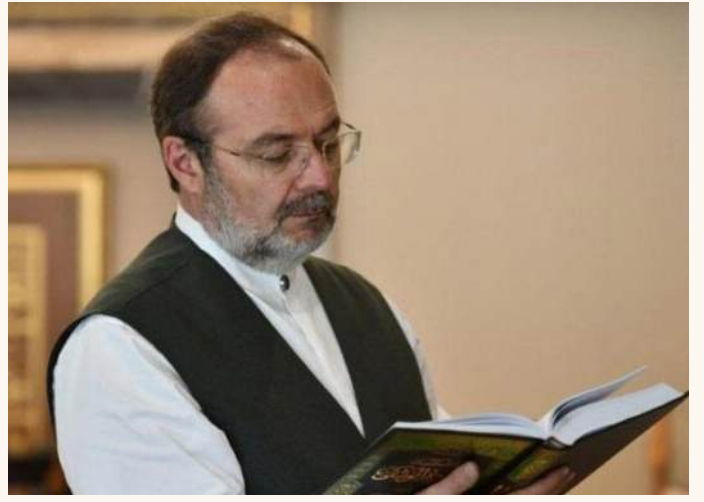
Aslında gençlik-din ilişkisinde sorunun büyük bir kısmı biz yetişkinlerle ilgilidir. Bizim onlara hazırladığımız dünya ile ilgilidir. Yanlış ve eksik insan yetiştirme düzenleri ve eğitim sistemiyle ilgilidir. Aile nizamı ve kusurlu ebeveyn davranışlarıyla ilgilidir.

Biz öğreticilerle, hocalarla ilgilidir. Örnek olması gereken insanların örnekliklerini kaybetmeleriyle ilgilidir. Belki de en büyük sorun, bu konuda bizim, anne babalarımız kadar başarılı olamayışımızdır. Kendi inançlarımızı, kendi değerlerimizi bir sonraki nesle aktarmada bir önceki nesil kadar özverili olamayışımızdır.

Neticede sebebi ne olursa olsun her hâlükârda ben, gençlik ve din bağlamında yaşadığımız değişim ve dönüşümleri, dinden uzaklaşmak veya dinden kopmak yahut bir deizm, ateizm, agnostisizm dalgası ya da yüzyılın başında cereyan eden felsefi ateizmin zaferi olarak değerlendirmiyorum. Ben buna gençlerin yeni bir anlam arayışı, yeni bir sorgulama süreci olarak bakıyorum. Ancak bu sorulara cevaplar bulamayınca bir soğuma, ilgisiz kalma, anlam krizini çözme ve maneviyat buhranını aşma çabası olarak değerlendiriyorum. Bu soru ve sorgulamaları dine dair yahut din anlayışımıza ve bundan neşet eden bazı söylem ve uygulamalarımıza yönelik yeni itirazlar olarak görüyorum. Bir önceki soruda ifade ettiğim gibi belki de toplumsal maneviyattan kopma yönelimi, kendi bireysel maneviyatını kurma çabası veya kuramama hâlinin meydana getirdiği bir buhran olarak değerlendiriyorum.

8. Soru: “Görsel idrak”ın modern bilinç üzerindeki hakimiyetinden bahsetmiştiniz. İslam öğretileri, ekran odaklı dünyada kalp ve akıl algısı arasındaki dengeyi nasıl yeniden sağlayabilir? Yapay zeka ve genetik mühendisliği gibi yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı ahlaki ikilemlere İslam etiği nasıl bir çerçeve sunabilir?

Cevap: İnsanlığı kuşatan âdeta yeni bir Sanal Ekran Uygarlığının kurulduğunu söyleyebiliriz. Şüphesiz, bu uygarlığın bilgiye kolay erişim ve iletişim imkânlarını artırmak gibi insanlığa getirdiği faydaları inkâr edemeyiz. Ancak bu uygarlığın “getirdikleri” kadar “götürdükleri” de var. Zira bu uygarlık, bütün mensuplarını pasif birer seyirciye dönüştürüyor. Bu uygarlığın en büyük hareket noktası akıl değil; gözdür. En büyük eylemi, düşünmek değil; bakmaktır. Müşahede etmek değil; seyretmektir. Göz, bu uygarlıkta nazar ve müşahade aracı olmaktan çıkıyor; bir arzu, istek ve şehvet aracına dönüşüyor. Ve maalesef bu da beraberinde, bencilliği, doyumsuzluğu, duyarsızlığı ve şiddeti doğuruyor. Bu uygarlıkta insan hem kendisiyle hem ötekiyle hem de âlemle ilişkisini hakikat üzerinden değil; suret ve görüntü üzerinden kuruyor. Bu uygarlık, insan hayatında görsel idraki egemen kılıyor. Görsel idrakin egemenliği, aklın idrakini zayıflatıyor, kalbin idrakini bir çeşit ölümle karşı karşıya bırakıyor. Görsel idrak egemen olunca insan her hakikati suret üzerinden idrak edebiliyor. Bu eksik idrakle insanın Rabbini bilmesi, ona inanması, onunla ilişkisini temellendirmesi neredeyse imkânsızlaşıyor. Görsel idrak ahlaki da dönüştürüyor. Dahası görsel idrakin egemenliği, insanı, bir idrak ölümüne maruz bırakıyor. Bugün insanın karşı karşıya kaldığı en büyük tehlike, en büyük ölüm, idrak ölümüdür. Öncelikle ifade etmek isterim ki, görsel idrakin egemenliğine sadece sevap-günah, sadece emirnehiy, sadece helal-haram üzerine bina edilen bir din

diliyle karşı koyamayız. Mücerret emirlerle ve yasaklarla bu egemenliğe son veremeyiz. Ahlakı, ahkâmın aklı olarak görmeyen bir anlayışla da görsel idrakin egemenliğine karşı duramayız. Değerler felsefesini kaybetmiş, değerler hiyerarşisi bozulmuş, gaye değerler ile vesile değerleri birbirine karıştırmış bir ahlak sistemiyle de bunun üstesinden gelemeyiz. Görsel idrake mahkûm olmuş bir din diliyle de görsel idrakin egemenliğine karşı koyamayız. Bu sektörün ürettiği dijital vaizlerle ve sanal cemaatlerle de bu işin altından kalkamayız.

Ben çalışmalarımnda buna karşı iki ahlak öneriyorum: biri irade ahlakı, diğeri hayâ ahlakı. İrade ahlakı, daha önce de ifade ettiğim gibi gerçek özgürlüktür. Hayâ ahlakındaki hayâ da sadece basit bir utanma duygusundan ibaret değildir. Hayâ ahlakı bir hayat ahlakıdır. Bu ahlakın temel esaslarını ve gayelerini şu şekilde sıralayabiliriz: Görüntü ve gösterişçi toplumdan bilgi, düşünce ve tefekkür toplumuna yeniden dönüş imkânlarını aramak; insanı görsel idrakin egemenliğinden kurtarmak ve onu küllî idrake yöneltmek; eşyanın suretinin, eşyanın hakikati olmadığı gerçeğini ortaya koymak; bakma ve görme ameliyesinin gâyesini haz ve keyiften çıkarıp, anlamaya ve ibret almaya hasretmek; Görme ve bakma şeklini değiştirmek; bakmayı gözün eylemi olmaktan çıkarıp aklın eşlik ettiği nazara, kalbin eşlik ettiği basara ve ya basirete dönüştürmek; izleyiciliği müşahade, seyirciyi müşahid seviyesine çıkarmak; mücerret izlemek ile müşahade etmeyi birbirinden ayırmak; dikizleyici durumuna düşmüş, tecessüs peşinde gayri ahlaki yollara sapmış izleyiciyi, şahit makamına yükseltmek, Yani örnek bir ahlaka kavuşturmak; kendi kendisini izletmeyi maharet zanneden teşhirciyi, meşhud makamına yükseltmek, yani her an kendisini yaratan yaratıcısı tarafından gözetildiği bilincini aşlamak; Eşyâî bakıştan, Esmâî bakışa yöneltmek. Eşyâî nazar maddi bir nazardır, mülkî bir nazardır. Eşyâyı, sadece eşya olarak görür. Eşyanın taşıdığı yüce esmayı görmez. Esmâî nazar ise manevi bir nazardır, melekûtî bir nazardır. Eşyanın taşıdığı esmayı görür; daha doğrusu esmâî nazar, eşyâyı alametler, alametleri ayetler, ayetleri emanetler olarak görür. Eşyâî nazar sahibi hayâyı bilmez, hayâ etmez. Eşyâyı mülkü olarak görür. Gördüğüne sahip çıkmak ister. Temellük etmek ister. Esmâî nazar sahibi ise eşyanın taşıdığı esmayı ve yüce esmanın sahibini hatırlayarak hayâ eder.

9.Soru: İslami yenilenme bağlamında, İslam toplumlarında estetik ve sanat konularının ihmal edildiğini düşünüyor musunuz? Bugün İslam estetiği yeniden nasıl canlandırılabilir? Özellikle şehirli İslamın köylü dindarlığından farkını sağlayacak ve modern yaşamın imkanlarını da içerecek bir yeni müslüman toplum tahayyülü mümkün mü? Bu hangi araçlarla, nasıl bir zeminde gerçekleşebilir? Sivil cemaatler, eğitim kurumları ve kamu, bu konuda neleri öncelemeli, nasıl bir ufuk ve strateji izlemeli?

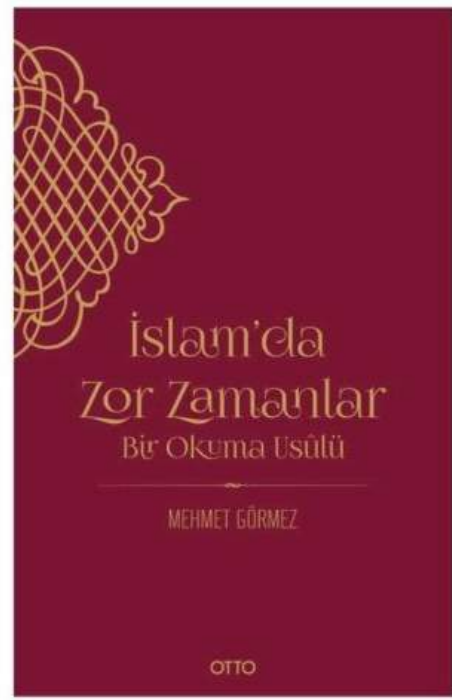
Cevap: Bugün İslam sanatları alanında hatta genel olarak sanat ve estetik alanındaki yerimiz başlı başına sorgulanmaya, köklü bir şekilde açıklanmaya muhtaç durumdadır. Mimariden musikiye, edebiyattan ebruya, hat ve minyatüre kadar sanatın hemen her alanında zarif ve nitelikli eserler ortaya koymuş bir medeniyetin, estetiği kültürel temsillerinde en başa yerleştirmiş bir milletin bugün ortaya koyduğu hâsıla bir hayli kritiğin yapılmasını gerektirmektedir.

Hemen her konuda olduğu gibi sanat alanında da Müslümanların temel bakış açılarının yegâne kaynağı İslam'dır ve Cenab-ı Hakk'ın kendi varlık ve mevcudiyetini dile getirirken kullandığı terkiplerle cümle mevcudatın "en güzel şekilde yaratılmış olması" onun kudret ve cemel sıfatlarının hüsn-ü teveccühüdür.

Yeri gelmişken hüsn kavramı ile aistesis/estetik kavramı arasındaki temel bir farka işaret etmek istiyorum. Hüsn, güzel, doğru ve iyi anlamına gelir. Aistesis ise sadece duyumsama ve algılama anlamına gelir. Birinde duyumsamadan bağımsız bir güzelliğe imkân varken, diğesinde güzellik sanki kaçınılmaz olarak sadece duyumsamayla ilgilidir. Aistesis'de insansız, algılamasız bir güzellik anlamsızdır. Ya da daha çarpıcı açılımıyla, güzellik ancak güzeli görenin, insanın varlığıyla ortaya çıkar, gerçekleşir, var olur. Hüsn kavramında ise güzel her zaman iyidir, insan bunu bilmesede, görmesede ve hatta orada olmasa da iyidir.

Sanatın yüksek formlarında gezinti her şeyden önce ilahi hikmete bihakkın açık olmayı, evrene sadece zahiri bir perspektifle bakmamayı, onun derinliğine, künhüne vakıf olma arzu ve çabasını da ifade etmektedir. Cemal ve Bedi' sıfatlarıyla Cenab-ı Hak bize varlığın en derin anlamlarını ifşa etmektedir. Hiç kuşkusuz esma-i hüsnâ diye bilinen ve Cenabı Rabbül âleminin en güzel isimlerinin yer aldığı doksan dokuz ismin her biri, aslında itidal, denge, estetize edilmiş bir gerçeklik, uyum ve hayatı biçimlendirirken göz ardı edilmemesi gereken murad-ı ilahinin değişik veçhelerini ifade etmektedir.

İslam sanatlarında ana çerçeve güzellik duygusunun somutlaşarak maddi sanatlara, aynı şekilde derinleşerek de dil ve edebiyata nasıl yansıdığını göstermektedir. Müslüman dünyanın kendi yerel dünyalarını ihmal etmeksizin öne çıkardıkları sanatsal yapılar aslında o toplulukların Allah ve medeniyet tasavvurlarını yansıtmaktadır. Denilir ki, İstanbul'un fethini Fatih'in toplarından çok Sinan'ın kubbelerinde aramak gerekir. Gerçekten de bugün her biri tarihsel bir dekor olarak

algılanıp değerlendirilen büyük bir mirasın önünde, sanatsal ürünlerimizi masaya yatırdığımızda her birinde içkin olan aşkı, mevcut olanı aşma duygusunu ve ilahi varlığa yakınlaşma arzusunu görmemek mümkün değildir. Büyük hatıralardan, saygın mirastan söz edildiği her seferinde kaçınılmaz bir şekilde bizi bekleyen soru, bugün bütün bunları neden yeniden aynı saflık ve içerikle üretemediğimizdir. Medeniyet kurma becerisini tarih boyunca değişik bağlamlarda her zaman yürürlükte tutmayı başarmış bir milletin bugün içine düştüğü kaotik durum geliştirici olmaktan çok duraksatıcı, içeriklendirici olmaktan çok teşhir edici bir dile teslim olmaktadır.

Müslüman sanat gönül gözüyle ortaya konan ve ibret nazarıyla algılanan bir kataloğa işaret etmektedir. İslami derunilik hayatın değişik kompartmanlarında iyi, güzel ve doğru çerçevesinde üretilmiş dil, kültür ve eylem ürünleriyle tebarüz etmektedir.

Bugün mimaride bir cami aracılığıyla ortaya konan uhrevilik, ancak ve ancak sanatsal bir çabayla elde edilebilmektedir. İtri'nin tekbirine, Sinan'ın Selimiyesi'ne sinen duygular her zaman Allah merkezli bir hissiyatın sanatsal tezahürlerini göstermektedir.

Esasen Farabi, bir toplumun dengesini müzikte ararken haksız değildir. Müziğin ritmiyle toplumun ritmi arasındaki o hassas denge bugün altüst olmuştur. Ucube mimari örnekleri, nefsi azdıran ilgilere teslim olmuş sanat arayışları, dinginlikten çok kaosa çağırان devasa yapıtlar... Bunları konuşmak gerekir. Sorun o kadar büyüktür ki bugün sıradan bir müzakere ya da tartışmayı bile anında yeni bir gerilim moduna taşıyabilecek, incitmek ve kalp kırmanın ötesine geçemeyen kötü bir atışma trafiğiyle karşı karşıyayız. Artık söz ustalığıyla bir savaşı kesmekten çok, sözüm ona usta işi polemiklerle her seferinde yeni bir kavganın, savaşı ya da çatışmanın fitilini ateşliyoruz.

Sanatın değişik alanlarında ilahi olanla emsalsiz rabıtalı kurmak ve O'nun bakışıyla bakma şansına nail olmak İslam sanatının olmazsa olmaz nitelikleri arasında yer almaktadır.

10.Soru: Bir konuşmanızda, Gazze ve Gırnata'yı birbirine benzeterek, İslam dünyasının Filistin meselesine duyarsızlığına dikkat çektiniz. İslam dünyasının bu tür krizlerde birlik sağlayamamasının temel nedenleri nelerdir? Bu konuda entelektüel bir uyanış nasıl tetiklenebilir?

Cevap: Yakın tarihin en büyük soykırımına sahne olan Gazze'deki trajedileri bir insan olarak, bir mümin olarak izlerken, herkes gibi ben de bu soruyu sordum: Neden iki milyar Müslüman, iki milyon kardeşini kurtaramıyor? Sorunun kendisi, zorunlu olarak beni sekiz asırlık Endülüs medeniyetinin yıkılışına götürdü. Ve o günkü Müslüman dünyanın, tıpkı bugünkü Gazze gibi, Endülüs'ün son kalesi Gırnata Müslümanlarının feryadına neden cevap veremediği üzerinde düşünmeye sevk etti. Ve gördüm ki, tarih adeta tekrerr ediyor. O gün nasıl ki bölünmüşlük, parçalanmışlık, iç ihanetler Müslümanları bu sorumluluktan mahrum bıraktıysa, bugün de aynı şekilde mahrum kalıyoruz. O günün İstanbul'u, Osmanlı'sı, bahriye gücü, deniz kuvvetleri bakımından zayıflığını gerekçe gösteriyor, bugünkü İstanbul'u da hava savunmasının eksikliğini görüyor. O günün Kuzey Afrika ülkeleri sadece kendi aralarında bölünmüşlük yaşamıyor, aynı zamanda düşmanla iş birliğine giriyordu. Bugünün küçük petrol ülkeleri de aynı şekilde varlıklarını zalimlerin desteğine bağlıyor. Katliam devam ederken, Trump'ın cizye toplama ziyaretleri hepimizi dehşete düşürmüştür. O günün Safevî İran'ı Osmanlı ile ihtilaf hâlinde; bugünün İran'ı Irak'ta, Suriye'de, Yemen'de mezhep çatışmalarında maalesef rol alır. O günün Roma'ya esir düşmüş Cem Sultan'ı ve bugünün koltuklarına esir olmuş yöneticileri arasındaki benzerlik, tarihin ne denli acımasız tekrerr ettiğini bir kez daha gösteriyor.

Elbette entelektüel uyanış daima önemlidir. Ancak Gazze gösterdi ki, bugün bizim fikirde ve düşüncede gerçek özgürlük ve bağımsızlığı sağlayacak insani, vicdani ve ahlaki bir uyanışa ihtiyacımız var.

11. Soru: Suriye devrimi ve Gazze'deki direniş, İslam'ın zalim düzenlere karşı hala tek diri ve dirençli bir dinamik olduğunu gösterdi. Özellikle batıda Gazze için yüz milyonlarca farklı din ve görüşten insan yıllardır protestolar yürütüyor, kendi yöneticilerine karşı direniyor. Bu evrensel vicdan, kurumsal dinselliklerin ötesinde küresel bir adalet ve merhamet cephesine dönüşebilir mi? Bütün dünyayı ve bütün insanlığı tehdit eden ekonomik, siyasi ve askeri güçlerin savaş ve yozlaşma politikaları karşısında bu vicdanlı damara da yaslanarak İbrahimi-Hanif temelden yeni bir universal insanlık cephesi örgütlenebilir mi? İslam dünyası ve Müslüman hareketler bu bağlamda nasıl bir rol üstlenebilir?

Cevap: İnsanlık bu süreçte pek çok şey kaybetti ama önemli kazanımlar da oldu. Zira bu devlet veya devletler terörü, vahşet ve cinayetleri sadece Gazze'de, Beyrut'ta değil, aynı zamanda tüm insanlığın zihninde, kalbinde,

ruhunda gerçekleştirdi. Bu sefer ateş düştüğü yeri yakmadı, şahit olan bütün zihinleri, kalpleri de yaktı. Bu süreçte yaşanan vahşete tüm insanlık şahit oldu. Gazzeli annelerin, kadınların arşa değen feryatlarına, tüm anneler, tüm kadınlar şahit oldu. Gazze'de okul ve hastane köşelerinden, yetimhane ve mülteci kamplarından toplanan çocuk cesetlerine tüm dünya çocukları tanıklık etti.

Bu sebepledir ki, Gazze bize, vicdan sahiplerinin, dil-din ayrımı gözetmeksizin insanı insan kılan değerler üzerinde nasıl ittifak edebileceğini gösterdi. Bu bir yıllık süre zarfında Avrupa'dan, Kuzey ve Latin Amerika'dan veya dünyanın geri kalanından yükselen kimi seslerin nasıl birebir bizimkiyle aynı olduğunu gördük. Bu kimseler Müslüman değiller, meseleye bizim perspektifimizden bakmıyorlar ama aynı vahşeti, aynı haksızlığı aynı yalan dolanı görüyorlar. Mesela bazı İrlandalı, İspanyol siyasetçiler, bazı Romanyalı içerik üreticileri, İsrail'i mahkemeye veren Fransız hukukçular, kendilerini dünya sisteminin mağduru gören İspanyol ve İrlandalı Katolikler hatta Amerika'dan pek çok genç bu zulmü tüm dünyaya haykırdılar.

Bu süreç üniversitelerde, kampüslerde zulme karşı ses yükselten fitrata yakın vicdan sahibi gençlerin haykırılarına sahne oldu. Amerikalı bir öğrenci, katıldığı bir barışçıl gösteri esnasında şunu haykırdı: "Biz biliyoruz ki bizim liderlerimiz İsrail'e karşı bir şey yapmayacaklar. Onun için bunu bizim yapmamız gerekiyor." ABD'ye okumaya giden 26 yaşındaki bir kızımız, Ayşenur Ezgi Eygi, vicdanının sesini dinleyerek gittiği Batı Şeria'da haince şehit edildi. Bilhassa Batı muhitlerinde, kavlen ve kalben henüz İslam ile şerefyab olmamış fakat vicdanı diri olan insanlar harekete geçti. Katil Netenyahu'yu alkışlayan senatonun önünde kendini yakacak kadar vicdan sahibi insanlar çıktı. Kanadalı meşhur bir bilim adamı gibi "Yemin olsun bunlar bizi utançtan öldürecekler. Bizi utandırarak kendi kendimizi yok etmemizi sağlayacaklar." diyerek hakikatin de safında yer alan nice insanlar oldu.

Bilhassa insanlık tarihinde ibretimiz bir gelişme yaşandı. Avrupa'nın ve Amerika'nın en büyük günahları işlediği, en büyük cinayetleri irtikap ettiği, Apartheid mağduru, Hristiyan, Müslüman ve siyahilerden oluşan Güney Afrika Hükûmetinin büyük bir cesaret ve yüksek bir özgüven ile soykırımını Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) taşıması, bütün insanlık için büyük bir ibret tablosu oldu. Postkolonyal düşüncenin kazandırdığı artık eskiden sömürge olan halkların haklarını aradıkları yeni bir seviyenin işaret fişegi oldu. Şüphesiz, bu, İsrail ve destekçileri için bir kayıp ancak insanlık için büyük bir kazanım.

Güney Afrika Dışişleri Bakanı Naledi Pandor (Müslüman, kadın, başörtülü, siyahi), Lahey'e başvuruları nedeniyle Amerika'dan tehdit aldıklarını ifade ettikten sonra "Bazı Amerikalı siyasetçiler diyormuş ki 'Eğer bunun İsrail'e yapılmasına izin verirse sıra bize de gelir.' dediklerini aktarıyor ve büyük bir özgüvenle Gazze'nin nasıl bir milada dönüştüğünü ve neleri değiştirdiğini gösteren yeni dönemin habercisi şu tarihî cümleyi kuruyor: "Evet, elbette sıra size de gelecek."

Ancak sıranın onlara da geleceğini sağlayacak kadar bu vicdan mutlak kötülüğün önüne geçemedi. Fakat insanlık için yeni bir umut ateşi oldu. İslam dünyasının ve Müslüman hareketlerin bu bağlamda uyanan insanlık vicdanı ile beraber hareket etmek yerine ayrı hareket etmesi üzerinde düşünülmesi gereken, öz eleştiriyi hak eden bir husustur diye düşünüyorum. Kaldı ki bu bir yıllık süreçte Müslümanlar üçe ayrıldı: 1. kötülükten yana saf tutanlar 2. susarak durumu idare edenler 3. konuşarak meseleyi gündemde tutanlar ve insani yardım göndermekle yetinenler. Bu süreçte İslam diyarlarında halklar ile yöneticiler arasında uçurum derinleşti. Müslüman toplumlar harekete geçmeden önce siyasetin bir şeyler yapmasını beklediler, umdular. Her şeyi yöneticilerden bekleyen halklar, halklarını susturan yöneticiler, egemen güçlerden müdahale bekleyen devletler ortaya çıktı. Oysa bir kez daha hatırlatmak isterim ki bütün kınamayı ve sorumluluğu hükûmetlere yükleyemeyiz, zamanımızı ihanetlere sızlanarak, hainlere lanet okuyarak geçiremeyiz.

Her mümin Allah'a karşı başkasına yükleyemeyeceği sorumluluğunun bilincinde olmak ve bunun gereğini yerine getirmekle mükelleftir. Yarın ahiret gününde reel politik mazeretler hiçbir siyasetçiye kurtaramayacaktır.

12.Soru: İslamofobi'nin yükselişine karşı ve Batı toplumlarında karşılıklı anlayışı güçlendirmek için dinler arası diyalogun rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz? İŞİD gibi gruplar aracılığıyla İslam'ın yanlış temsil edildiğini belirtmişsiniz. Otantik İslam anlatıları, İslam hakkındaki küresel söylemi nasıl geri kazanabilir?

Cevap: 28-30 Kasım 2014 tarihleri arasında, Diyanet görevim esnasında Papa Fransis beni ziyaret ettiğinde, kendisine şöyle bir soru yönelttim: "Siz ilk defa Latin Amerika'dan seçilen bir papasınız. Bütün Batı dünyasında

yaygınlaşan bir İslamofobi var. Hatta bir İslam nefreti ve İslam düşmanlığı yaygınlaşıyor. Bunu önlemek için bir planınız, bir projeniz var mı?". O da bana cevaben, "Olmaz olur mu, bizim dinler arası diyalog projemiz var" dedi.

Ben, "Bu, kilisenin ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendi doktrinini izah etmek için geliştirdiği bir projedir. Kaldı ki proje, Hristiyanların kendi içindeki ihtilafı çözmeye yöneliktir. Bunun İslam'a ve Müslümanlara tatbiki kabul edilemez. 90'lı yıllardan sonra gerçekleşen dinler arası diyalog toplantılarının hiçbirisi herhangi bir fayda getirmemiştir. Bilakis İslam dünyasında menfi bir bakışa yol açmıştır. Diyalog kelimesi bizim dünyamızda pek çok yanlışlığı içinde barındıran bir kavrama dönüşmüştür." dedim. O, "Sizin bir öneriniz var mı?" diye sordu bana. Ben kendisine, "evrensel ilkeler ışığında yeni bir bakış açısına ve yeni bir anlayışa ihtiyaç vardır. Bugün insanlığın yeni bir merhamet sözleşmesine ihtiyacı vardır. Bu merhamet sözleşmesinin imzalanacağı yer de Kudüs'tür Bu nedenle biz İslami referanslardan hareketle, özü insana, inanca, kutsala, düşünceye, kültüre ve medeniyete saygıya dayalı birlikte yaşama ahlakının bazı temel ilkelerini bir kez daha insanlığın vicdanına duyurmak için son üç semavi dinin tarihini de dikkate alarak merkezde Kudüs'ün olduğu Evrensel Kudüs Kriterleri Belgesi başlıklı bir metin hazırladık. Bu metni esas alarak yeni bir iş birliği geliştirebiliriz. Bu kriterler çerçevesinde yeni bir ilişki biçiminin usûlünü ele alan ortak bir komisyon oluşturalım. Dinlerin asli ilkelerini, ahlakı, samimiyeti esas alarak bir teolojik karşılaştırma yapmadan, diyalog gibi yanlışlara düşmeden, siz kendiniz, biz de kendimiz kalarak insanlığın temel sorunlarına çareler üretmenin imkânlarını tartışalım. Açlığı, sefaleti, cehaleti konuşalım, zulüm ve baskılara karşı birlikte duralım, insan hakları ihlallerinin önüne geçelim." dedim.

Evrensel Kudüs Kriterleri Belgesi 25 maddeden müteşekkil insan hayatının dokunulmazlığından özel hayatın mahremiyetine, hakkaniyet, adalet, eşitlik, fırsat eşitliğinden ahlak, şefkat ve merhamete, birlikte yaşama kültürüne hayat veren medeniyet eksenli yeryüzü imarından farklı kimliklere saygıya kadar pek çok evrensel ilke yer alıyor. Bunların yanı sıra söz konusu belgede ayrıca ortak yaşam alanlarındaki kul hakkı bilincinden yardımlaşma kültürüne, çocukların masumiyetinden kadın haklarına kadar pek çok evrensel ilkeye yer veriliyor. Belgede ayrıca kadına karşı şiddetten şiddetin her türlüşüne, mezhepçilik taassubundan din istismarına kadar birlikte yaşama kültürünü yok eden, insanlığın varoluşunu tehdit eden tehlikelere de dikkat çekiliyor.

13.Soru: Geleceğe bakıldığında, İslam Düşünce Enstitüsü'nün küresel bir İslam entelektüalizmi rönesansı ve insanlığa katkıları için vizyonunuz nedir?

Cevap: Şüphesiz umutlarımız büyük; ancak bir enstitünün sınırlarını aşan böyle iddialı bir vizyonu ifade etmek doğru olmaz. Bununla birlikte, medeniyetimizin önemli kriz alanlarını, düşünce krizlerini, ahlak krizlerini çok iyi tespit ederek, küresel ölçekte karşı karşıya olduğumuz meydan

okumaların farkında olarak yola çıktığımızı söyleyebilirim. Altı yıllık ilmi ve düşünsel serüvenimiz küçük bir müessese ile çok şey yapılabileceğini göstermiştir.

Şiarımız “Nehri Yeniden Akıtmak”tır. İlahi vahyin ışığında Hira’dan neşet eden ve kısa sürede bütün insanlığı kuşatarak hayat veren İslam medeniyet nehrinin yeniden akması için küçük bir katkı sunmaktır. Onu sağa sola evirmeden, tek akılcılığın ve tek anlamcılığın dar kalıplarına hapsedmeden, sözüm ona “arıtmak” adına özünden uzaklaştırmadan yahut dondurarak akışını engellemeden, doğal mecrasında akıtarak arınmak ve arıtmaktır.

Bu çerçevede biz, kendimizi hem akademik faaliyetlerimizde hem de araştırmalarımızda beş alanla sınırlamış bulunuyoruz: İslam düşüncesinde usûl ve metodoloji, İslami ilimlerde usûl, İslam düşüncesinde bilimlerin birliği, müstakil bir usûl ve ilim olarak makâsıd, ahlak ve estetik.

Beş şiarımız daha vardır: fikirde tecdit, ilimde ihya, bilimde tevhid, usûlde ıslah, ahlakta yeniden inşa.

Fikirde tecditten kastımız, düşünce kalıplarını aynen veya estetize ederek sürdürmek yerine seleflerimizin ibda ve inşa geleneğini diriltmek ve işler hale getirmektir. Dini yenilemek değil, düşünceyi yenilemektir. Tecdit ile içtihat ilişkisini yeniden tesis etmektir.

İlimde ihyadan kastımız, vahye dayanan İslam bilimlerinin yeniden ihyasıdır. Her ilmin, bugünün insanına hitap ederek İslam medeniyetine süreklilik kazandırmasıdır. Bugünün fıkhnı, bugünün kelamını yeniden kurmaktır. Bu ilimlerin geleneğini kaybetmeden, ilimlere süreklilik kazandırmaktır.

Bilimde tevhitte kastımız, İslam bilimleri, insan bilimleri ile varlık ve tabiat bilimleri arasındaki ilişkiyi yeniden kurmaktır. İlimleri; dinî ilimler-dinî olmayan ilimler, şer’î ilimler-şer’î olmayan ilimler şeklinde tasnif etmekten kaçınmaktır. Tevhid düşüncesinden hareketle bilimlere bakabilmektir.

Usûlde ıslahtan kastımız, bütüncül yeni bir metodolojidir. Tekvin ile tenzili, akıl ile nakli, evrensel olanla yerel olanı, sabite ile değişkeni, kadîm ile cedîdi birleştiren bütüncül bir metodolojiyle bilgi ve düşünce üretmektir.

Ahlakta yeniden inşadan kastımız ise, ahlakı bütün ilimlerin merkezine yerleştirerek, sadece bir davranış bilimi olarak değil, varoluşsal bir bekâ meselesi olarak yeniden ele almaktır. Sadece hüküm istinbatı değil, değerler istinbatını yaparak, gâye değerler ile vesile değerleri ayırarak, değerler hiyerarşisini yeniden kurarak, dinî hükümlerin aklı ve itikadî meselelerin gayesi olarak ahlakı yeniden inşa etmekten söz ediyorum.

Enstitümüz bilhassa gönül coğrafyamızdaki benzer ilmi müesseseler ile kurduğu ilişki de umutlarımızı artırmaktadır. Ülkemizde lisansüstü çalışma yapan gençlerle yaptığımız çalışmalar da gelecek adına hepimizi umutlandırmaktadır.

14. Soru: Hocam uzun zaman ayırarak her biri kendi içinde çok sayıda soruları barındıran sorumlularımıza içtenlikle cevap verdiğiniz için teşekkür ediyorum.

Cevap: Bende teşekkür ediyorum. Okuyucularımızın dünyasında faydalı, bereketli bir diyalog olarak kalmasını temenni ediyorum.

Dipnot:

[1] İbn Hanbel, V, 411

***Mehmet Görmez,** 1959 yılında Gaziantep’in Nizip ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Nizip’te, ortaöğrenimini ise Gaziantep İmam Hatip Lisesi’nde tamamladı.1983 yılında girdiği Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ni 1987 yılında bitirdi. Aynı yıl Temel İslâm Bilimleri Bölümü Hadis Anabilim Dalında yüksek lisansa başladı.1988’de Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı’nın tahsis ettiği bursla bir yıl süreyle Kahire Üniversitesi’nde inceleme ve araştırmalarda bulundu.

1990’da başladığı doktorasını 1995’te Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu adlı teziyle tamamladı. 1995-1997 yılları arasında Kazakistan’daki Ahmet Yesevi Üniversitesi’nin ilahiyat fakültesinde görev yaptı.[1] Görmez, 1998’de yardımcı doçent, 1999’da ise doçent oldu.2001-2003 yıllarında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde dersler verdi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi iken 13 Ağustos 2003’te Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı görevine getirildi.

2006 yılında profesör unvanı alan Mehmet Görmez, 11 Kasım 2010’da Ali Bardakoğlu’nun kendi isteğiyle görevinden ayrılmasından sonra Diyanet İşleri Başkanlığına atandı.31 Temmuz 2017 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığından emekliye ayrıldı.

Görmez, emekliliği sonrası kurucusu olduğu İslâm Düşünce Enstitüsü’nün ve Uluslararası İslâm Düşünce Vakfı’nın başkanıdır.

Macron'un Haleflik Sorunu

YAZAR: MUJTABA RAHMAN*

KAYNAK: WWW.POLİTİCO.EU

Fransa'nın son seçimlerinin hepsi sürprizlerle sonuçlandı, ancak her seferinde yarışın temel yapısı öngörülebiliyordu. Artık durum böyle değil.

Fransa'nın 2027 cumhurbaşkanlığı yarışı hiç olmadığı kadar belirsiz.

Ülkenin son beş ya da altı seçiminde sürprizler ve beklenmedik gelişmeler yaşansa da, her seferinde yarışın temel yapısı seçimden iki yıl önce öngörülebiliyordu. Şimdi ise bu geçerli değil.

Bunun birkaç nedeni var: Siyasete yönelik yaygın bir memnuniyetsizlik havası; eski sol-sağ ayrımının dağılması; yeniden aday olamayan ve halefinin seçimini kolayca etkileyemeyen mevcut cumhurbaşkanının zayıflığı; ve ayrıca ABD Başkanı Donald Trump'ın yönetiminin yarattığı küresel, ekonomik ve siyasi belirsizlikler.

Üstelik bu sefer adayların kim olacağı özellikle belirsiz, çünkü Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un merkez kanadı büyük ölçüde parçalanmış durumda.

Geçen aya kadar Macron'un halefi olmak için yarış, iki eski başbakanla sınırlıydı: merkez sağdaki Horizons partisinin lideri Edouard Philippe ve Macron'un Rönesans partisinin lideri Gabriel Attal. Ancak şimdi ikisi de cumhurbaşkanıyla arayışı açtı ve hem onun sosyal açıdan ilerici, Avrupa yanlısı, iş dünyası dostu tabanına hitap etmeye çalışıyor hem de sicili karışık ve popülaritesi düşük bir cumhurbaşkanından uzak durmaya çalışıyorlar.

Anketler, merkezdeki bu mücadelede Philippe'in net bir

şekilde önde olduğunu gösteriyor; seçimlerin ilk turunda yüzde 21 ila 24 arasında destek alıyor. Attal ise yüzde 14 ila 15 civarında seyrediyor. Bu arada, sert çizgideki İçişleri Bakanı Bruno Retailleau'nun adaylığı, bu "merkez iç savaşı"nı üçlü bir mücadeleye dönüştürme tehdidi taşıyor.

Büyük ölçüde zayıflamış eski Gaullist merkez sağ partisi Cumhuriyetçiler'in (Republicans) lideri olan Retailleau'nun partisinin aday olması neredeyse kesin. Bu durum, iktidar ittifakındaki dört parti liderinden üçünü Macron'un halefi olmak için birbirine rakip hale getiriyor ki bu da doğası gereği patlayıcı bir durum yaratıyor.

Fransa cumhurbaşkanı, geçen yılki başarısız erken seçimlerden bu yana neredeyse tüm iç siyasi etkisini kaybetti ve bu kritik "yarış içindeki yarış"ı etkilemek için çok az manevra alanına sahip.

Dahası, hem Philippe hem de Retailleau'nun "Macronizm'i kurtarmak" için kampanya yürütmeleri olası görünmüyor; bunun yerine, eski cumhurbaşkanları Jacques Chirac veya Nicolas Sarkozy'nin temsil ettiği, sosyal açıdan muhafazakâr, ekonomik açıdan liberal ve Avrupa Birliği'ne daha az hevesli merkez sağı yeniden canlandırmak isteyeceklerdir.

Sol tarafta ise sahne daha da kalabalık.

Sürekli aday olan aşırı solcu Jean-Luc Mélenchon, Fransız siyasetinin en az sevilen figürü olmasına rağmen, ilk tur anketlerinde yüzde 13 ila 15 arasında destek alıyor.

Hakkındaki olumsuz görüş oranı yüzde 70'in üzerinde. Her zaman olduğu gibi, henüz resmen adaylığını açıklamasa da yarışta olması muhtemel görünüyor ve bu da geniş tabanlı bir sol adayın ortaya çıkmasını zorlaştırıyor.

Yine de, ılımlı ve Avrupa yanlısı solun en güçlü erken adayı Raphaël Glucksmann. Avrupa Parlamentosu üyesi olan Glucksmann, 2024 Avrupa seçimlerinde şaşırtıcı bir başarı sergiledi ve şu anda anketlerde yüzde 10 ila 11 civarında oy alıyor. Hem Glucksmann hem de Mélenchon, pan-sol (tüm solu kapsayan) bir ön seçime katılmayacaklarını açıkladılar.

Bu arada, bir zamanlar güçlü olan merkez sol Sosyalist Parti, radikal ve reformist, Avrupa yanlısı kanatları arasında bölünmüş durumda. Partinin sol eğilimli Genel Sekreteri Olivier Faure, dördüncü kez koltuğunu kıl payı koruduktan sonra, 2027 için cumhurbaşkanı adayı olmayı umuyor. Ancak partinin ılımlı kanadından en az iki yükselen isim — güneybatıdaki Occitanie bölgesinin başkanı Carole Dega ve Paris banliyösündeki Saint-Ouen belediye başkanı Karim Boumrane — ona karşı çıkmayı planlıyor.

Dolayısıyla genel tabloya bakıldığında, gelecek yılın sonuna kadar cumhurbaşkanlığı yarışında sol kanattan muhtemelen sekiz aday çıkacak gibi görünüyor.

Ancak aşırı sağda da önde olmak zafer anlamına gelmiyor. Mart ayında verilen ve muhalefet lideri Marine Le Pen'in beş yıl süreyle aday olmasını yasaklayan mahkeme kararına rağmen, Ulusal Birlik Partisi'nin anket sonuçları güçlü kalmaya devam ediyor. Son yapılan tüm anketlerde Le Pen ve yardımcısı Jordan Bardella, ilk turda yüzde 30'un üzerinde destek alıyor. Nisan 2027'de bu sonuçlar doğrulanırsa, ikisinden biri sonraki ay yapılacak ikinci

turda yarışa önde başlayacak demektir — ancak bu bile kesin bir zafer anlamına gelmiyor.

Hem Le Pen'in hem de Bardella'nın olumsuz oy oranları çok yüksek — yüzde 47 ila 49 arasında — bu da kazanmaları için gereken yüzde 50'lik oy oranına ulaşmalarını son derece zorlaştırıyor.

İkili arasındaki ilişkiler de mahkeme kararından bu yana kötüleşmiş durumda. Le Pen, gelecek yılki temyiz sürecine kadar kendisini hâlâ Ulusal Birlik'in adayı olarak görmeye devam ediyor ve hem Bardella cephesinden hem de medyadan gelen, artık asıl cumhurbaşkanı adayı olduğu yönündeki imalara öfkelenmiş durumda. Bu bağlamda Bardella'nın gençliğini ve deneyimsizliğini defalarca vurguladı. Ancak şu ana kadar bu gerginlikler, ikilinin anketlerdeki ortak popülaritesini düşürmüştü değil.

Elbette, 2027 seçimlerine bu kadar uzun süre varken ikinci tura ilişkin kamuoyu yoklamaları nadir yapılıyor; ancak Ifop ve Odoxa tarafından yakın zamanda gerçekleştirilen birkaç anket, Philippe'in hem Le Pen'i hem de Bardella'yı yenebileceğini, buna karşılık Retailleau ya da Attal'ın mağlup olabileceğini gösteriyor.

Bu nedenle, sonuç büyük ölçüde ilk turda ikinci sırayı kimin alacağına bağlı olacak — eğer merkez ve sol adaylar son ana kadar başa baş giderse, bu fark sadece birkaç bin oyla belirlenebilir.

Kısacası, Macron'un bir halef sorunu var — ve bunu çözmek için pek zamanı kalmadı.

Dipnot:

*Muhtaba Rahman, Eurasia Group'un Avrupa bölümünün başkanıdır. Twitter'da @Mij_Europe hesabını kullanmaktadır.

Dijital Egemenlik Pazarlık Konusu Olamaz

YAZAR: ROBIN BERJON-CORI CRIDER*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.POLİTİCO.EU](https://www.politico.eu)

Avrupa Komisyonu'nun, Büyük Teknoloji şirketlerine karşı harekete geçmek için gerekli araçları, kamu desteğini ve yetkisi var. Bu yetkiyi kısa vadeli bir sükûnet uğruna feda etmek, pahalıya patlayacak bir hata olur.

Avrupa'nın yolları, limanları ya da elektrik şebekesinin yalnızca birkaç yabancı şirketin elinde olduğunu düşünmek bile haklı bir endişe yaratırdı. Ancak son 15 yıldır, ekonomimizin ve demokrasimizin belkemiği olan teknoloji altyapımız için tam da bunu yapmamıza göz yumduk.

Bugün, her gün kullandığımız sistemler — arama motorları, sosyal medya, reklamcılık ve tarayıcılar — sadece birkaç Amerikan devinin kontrolünde. Bunlar yalnızca çevrimiçi hizmetler değil; Avrupa ekonomisinin işlediği raylardır. Ve şu anda bu rayların sahibi biz değiliz. Ancak Avrupa uyanmaya başlıyor. Bugün Brüksel'de, AB yetkililerinin "teknoloji egemenliği" ve "EuroStack" gibi moda tabirleri sıklıkla kullandığını duyabilirsiniz. Asıl acil soru şu: Birlik liderleri bu sözlerin arkasını eylemlerle getirecek mi — ve bizi hasta eden şeye yetecek kadar güçlü bir ilacı kullanma iradesine sahipler mi?

Şu ana kadar sinyaller karışık: Geçen hafta sızan bir ABD-AB ticaret görüşmesi notu, Avrupalı yetkililerin gümrük vergilerini düşürme umuduyla teknoloji düzenlemelerini yumuşatabileceğini gösterdi. Eğer bu doğruysa, bu stratejik ve siyasi açıdan ciddi bir hata olur. Yeni kamuoyu yoklamaları nedenini açıkça gösteriyor. YouGov tarafından yakın zamanda yapılan bir ankete göre, Almanya, Fransa ve İspanya'daki büyük çoğunluk,

ABD Başkanı Donald Trump'ı rahatsız etse bile AB'nin dijital yasalarını uygulamasını istiyor. Konuya dair görüş belirten Almanların yüzde 63'ü teknoloji düzenlemelerinin aslında fazla gevşek olduğunu söyledi. Dahası, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in kendi partisinin yüzde 74'ü, Büyük Teknolojiye karşı sert bir duruş sergilenmesini istiyor. Milyarder Elon Musk'ın aşırı sağcı hareketlerle flört etmesi ve Ukrayna'daki Starlink uydularını kesme tehditleri ise bu duyguyu daha da körükledi. Elbette kimse kaçınılmaz bir kavga istemez. Ancak tarihin gösterdiği gibi, zorbalara tereddüt değil, güç saygı kazandırır. Komisyon'daki bazı isimler, Trump'ı bir süreliğine yatıştırarak Avrupa ekonomisini sanayi politikalarıyla özgürleştirmeyi umuyor olabilir. Ve evet, birlik hem üye ülkeler içinde hem de kıta genelinde acilen inşa etmesi gereken yapılarla karşı karşıya. Ancak Avrupa, kritik teknoloji altyapısı üzerindeki kontrolü gerçekten geri almak istiyorsa, rahatsız edici bir gerçekle yüzleşmeliyiz: Büyük Teknoloji şirketleri o kadar uzun süredir dengeleri kendi lehine çevirmiş durumda ki, tek bir politika çözüm için yeterli olmayacaktır. Avrupa'nın şu anda ihtiyaç duyduğu şey koordineli bir hamledir: parçala, uygula, inşa et.

İlk adım: parçala. Bu, kökleşmiş teknoloji tekellerini, Google'dan başlayarak ortadan kaldırmaya hazır olmak anlamına gelir. Google, zaman zaman X veya Meta gibi muadillerine kıyasla eleştirilerden kaçınsa da, aslında ekonomimiz ve toplumumuz üzerinde daha büyük bir etki yaratıyor olabilir.

Teknoloji devi Google, 2008 yılında reklam teknolojisi firması DoubleClick'i satın aldığından beri tarihin en güçlü dijital tekellerinden birini istikrarlı bir şekilde inşa etti ve bunun etkileri son derece yıkıcı oldu. Google'ın dijital reklam gelirindeki payı arttıkça, Avrupa medya sektöründeki işlerin yüzde 30'undan fazlası kaybedildi ve yerel habercilik zayıfladı; bunun yerini ise insanların güvenilir yerel bilgi kaynaklarından yoksun kaldığı "haber çölleri" aldı.

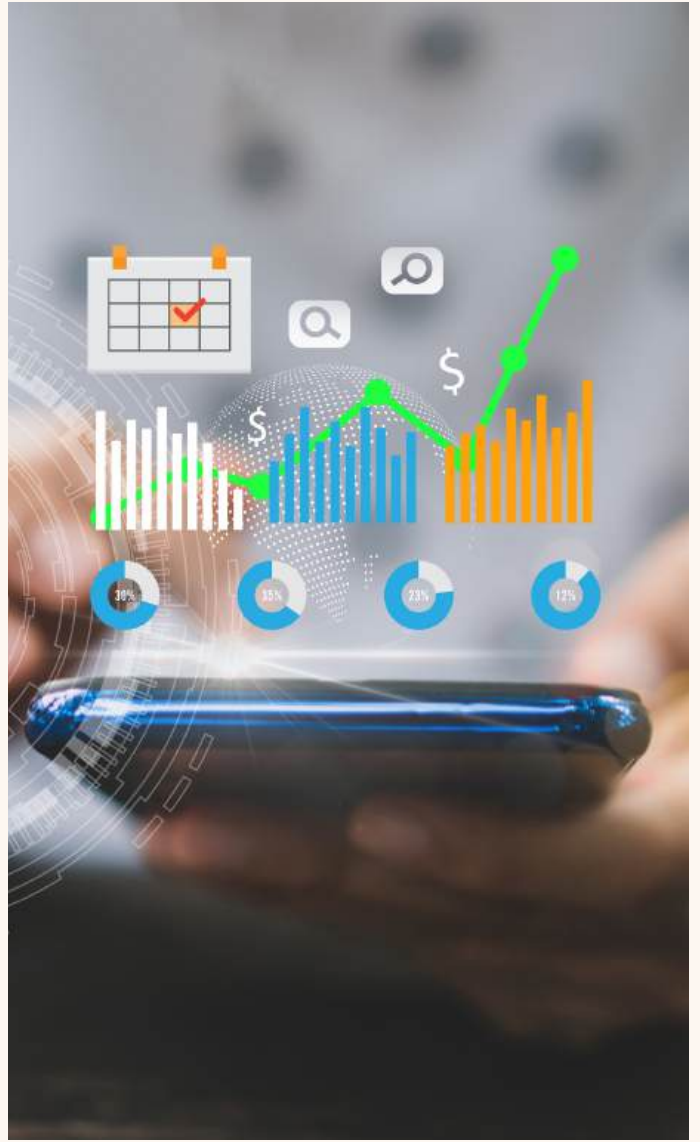
Bu olgunun farkına varılması, son dönemde Almanya'da önerilen dijital vergi tartışmalarına da yansdı. Kültür ve Medya Komiseri Wolfram Weimer, Büyük Teknoloji şirketlerinin yıllardır sürdürdüğü "akıllı vergi kaçırma" uygulamalarını ve "tekel benzeri yapıları" sert şekilde eleştirdi.

Ancak mecazlara gerek yok: Google bir tekeldir. ABD'deki iki mahkeme, Google'ın arama ve reklam teknolojisi alanında tekelleştigiine hükmetti ve Brüksel'de benzer bir dava da yolda olabilir — gerçi resmi bir bölme kararı şimdilik ertelenmiş görünüyor. Bazı raporlar, düzenleyicilerin sadece yeni bir para cezası vermekle yetinebileceğini öne sürüyor, ancak bu piyasayı düzeltmeye yetmeyecektir. Google için para cezaları, onlarca milyar dolarlık bir sektörü tekelleştirmek karşılığında kesilen bir park cezası gibidir.

Bir sonraki adım: Uygulamak. Dijital Piyasalar Yasası (Digital Markets Act – DMA) sayesinde Avrupa'nın elinde, rakip teknoloji firmalarının büyüüp gelişmesine yardımcı olabilecek araçlar zaten mevcut. Blokun girişimci dernekleri, Almanya'nın önde gelen teknoloji şirketleri — hatta efsanevi ABD'li teknoloji hızlandırıcısı Y Combinator bile — DMA'nın etkili şekilde uygulanması halinde yenilikçiler için en büyük umut olabileceğini vurguluyor. Ancak Apple'ın fahiş App Store vergisinden, Meta'nın Facebook kullanıcılarına gözetlenmemek için ödeme yapmalarını gerektiren "ödeme yap ya da kabul et" planına kadar, ABD'li tekeller yasayı tekrar tekrar hiçe saydı.

Buna karşılık, DMA'nın yalnızca 80 kişilik çekirdek ekibi bu ihlallere yetişmekte zorlanıyor. Bu da şaşırtıcı değil: Brüksel kentinde sadece park kurallarını denetlemekle görevli personel sayısı bunun iki katı. DMA, vaat ettiği ekonomik etkileri yalnızca daha fazla güçlendirilirse gerçekleştirebilir; Komisyon ise tekellerin daha fazla diyalogla geri adım atacağı yanılgısından vazgeçmelidir. Son adım: İnşa etmek. Avrupa, bugünün teknoloji altyapısını geri almak için gereken yetenek ve bilgi birikimine fazlasıyla sahip. Sosyal medya ve arama alanlarında ortak hizmetler kurmaya yönelik projeler halihazırda yürütülüyor ve bu projeler, yakın zamanda yaratıcı Avrupalı şirketlerin çok daha düşük maliyetlerle ortaya çıkmasına olanak tanıyacak. Bu yeni altyapı sonsuza kadar kamu sübvansiyonlarına ihtiyaç duymayacaktır — ancak daha fazla yatırımdan kesinlikle fayda görecektir.

Bu yeni altyapının, teknoloji devlerinden sağlanacak kaynaklarla da desteklenerek güçlendirilmesi, yalnızca

medyayı teknoloji tekellerinin kürek mahkûmu olmaktan kurtarmakla kalmaz; müşterilerine ve izleyicilerine ulaşmak için kontrol etmedikleri ve güvenmedikleri platformlara bağımlı olan dükkân sahiplerinden sanatçılara kadar herkese fayda sağlar.

Bu anı yakalamak için cesaret ve öngörü gösteren Avrupa liderleri, henüz kullanılmamış bir siyasi potansiyel kazanabilir. Avrupa Komisyonu'nun teknoloji sorumlusu Henna Virkkunen'in, AB teknoloji kurallarının pazarlık konusu yapılamayacağını belirten son açıklamaları umut verici; ancak bu açıklamaların eylemlerle desteklenmesi gerekiyor.

AB yasalarını uygulamak, tekellerin elde ettiği değer için adil bir payını geri almak, bu tekelleri parçalayarak piyasaları serbestleştirmek ve elde edilen gelirleri dijital altyapımıza yatırmak, Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu ekonomik sıfırlama tam da bu olabilir.

Dipnot:

***Robin Berjon**, yönetim konularında çalışan bir teknoloji uzmanıdır. The New York Times'ın eski veri yönetişimi başkan yardımcısı ve W3C yönetim kurulu eski başkan yardımcısıdır. Cori Crider, Future of Technology Institute ve Open Markets'ta kıdemli araştırmacı ve UCL Hukuk Fakültesi'nde fahri profesördür.

İSRAİL'İN ÇOCUK SOYKIRIMI

DR. MEHMET RAKİPOĞLU

www.kritikbakis.com

İsrail'in kuruluşundan bu yana çocuklara yönelik şiddet ve ölümler üzerinden bir çocuk soykırımı politikası izliyor. Nitekim İsrail'in kurulduğu 1948'den beri sürdürdüğü etnik temizlik, soykırım ve işgallerde Filistin halkı ağır bedeller ödedi; özellikle çocuklar bu şiddet sarmalının en savunmasız kurbanları oldu.

7 Ekim 2023'te başlatılan Aksa Tufanı operasyonuna yanıt olarak başlayan Gazze operasyonları, çocuk ölümlerinde daha önce eşi görülmemiş boyutlara ulaştı. Resmî kaynaklara göre, sadece Ekim 2023- Kasım 2023 arasında Gazze'de en az 5.500 çocuk İsrail tarafından öldürüldü, Ocak 2024 başında bu rakam Gazze Sağlık Bakanlığı'nın raporuna göre 10.000'in üzerine çıkarmıştır.

UNICEF başta olmak üzere birçok uluslararası kuruma göre, 7 Ekim 2023'ten bu yana İsrail tarafından öldürülen çocuk sayısı en az 50 bin civarında. Bu çocuk ölümleri, günde ortalama 80 çocuğun İsrail saldırıları nedeniyle hayatını kaybetmesi anlamına gelmektedir. Benzer biçimde insan hakları örgütleri ve BM organları, Gazze'de bir yılda 10-14 bin arasında çocuk ölümünün yaşandığını raporlamaktadır.

Bu sayılar, savaşın İsrail tarafından meşrulaştırılan "kaçınılmaz sivil kayıpları" sınırını çok aşmaktadır; aksine, İsrail'in hedef seçici bir yıkım politikası yürüttüğünü işaret etmektedir.

Where's Daddy?

Gazze'de çocuk ölümlerini rekor düzeye çıkaran bu yıkım stratejisi, çok boyutlu ve sistematiktir. Öncelikle, doğrudan hedefleme yöntemleri çocukların yaşamını tehdit etmektedir.

İsrail ordusu yapay zekâ destekli gözetleme araçları kullanarak hava saldırılarını planlamakta ve bu verileri – neredeyse tüm Gazze sakinlerinin hareketlerini– izlemek için kullanmaktadır. Özellikle "Where's Daddy?" adlı takip sistemi, hedef listesinde işaretli kişilerin konumunu (örneğin aile evlerini) tespit edip İsrail komutanlarına bildirerek saldırı imkânı sunmaktadır.

Bu yaklaşım, komutandaki bir evi vurmak için tüm binayı bombalamayı kolaylaştırmakta, böylece bombardıman sırasında içinde çocuk bulunan yapılar da saldırı tehdidi altına girmektedir.

Uluslararası hukukçular, Where's Daddy gibi uygulamaların hatalı veri ve eksik doğrulamaya dayalı olarak kullanılmasının ayırt gözetmeksizin saldırıya yol açtığını ve savaş hukukunu ihlal riskini artırdığını vurgulamaktadır.

Örneğin, yapay zekâyla güdümlenen bu hedefleme aracını kullanarak bir hedefin evinde çocukla birlikte vurulması durumunda, saldırının orantısız sivil kayba yol açması halinde uluslararası hukuka aykırı eylem icra edilmektedir.

Dolayısıyla İsrail ordusu, yapay zekâyı çocuk soykırımı icra etmek için de kullanmaktadır. Nitekim İsrail'in kullandığı dijital araçlar, Gazze'deki çocuklar, kadın ve bütün siviller dahil nüfusu gözetlemekte; elde ettiği gözetleme, izleme, takip, dijital verileri ve makine öğrenmesi ile birçok kişiyi "şüpheli" ilan edip hedeflemekte ve öldürmektedir. İsrail'in kullandığı yapay zeka ile hedefleme sistemleri hatalı veya eksik veriye dayanmakta, sivillerin –özellikle de çocukların– vurulma riskini artırmaktadır.

Kitlesel Bombardıman ve Altyapı Tahrifatı

Öte yandan İsrail açısından sivillerin varlığının bilinmesi hedeflenen alanının vurulmasına engel değildir. Nitekim İsrail Gazze’de kitlesel bombardıman ve altyapı tahribatını bir devlet politikası olarak benimsemiştir. Bu anlamda İsrail, Gazze’de okul, hastane, klinik ve sığınak gibi sivil altyapıyı doğrudan hedef almaktadır. 7 Ekim 2023’ten bu yana İsrail ordusu, yüzlerce okul ve sağlık tesisine saldırı düzenlemiştir. Save the Children raporuna göre, ilk 100 günde 370 okul hasar görmüş; UNICEF ve WHO verilerine göre 100’ü aşkın sağlık tesisi İsrail saldırısına maruz kalmış, yüzlerce doktor öldürülmüştür. Bunlara ek olarak, Gazze’nin kuzeyinde doğum klinikleri ve hastane merkezleri de vurulmuş, örneğin ana üreme sağlığı merkezi olan Basma Doğum Kliniği bombalanarak yaklaşık 4.000 embriyo imha edilmiştir. BM’ye bağlı özel bir komisyon bu eylemi “Gazze’de Filistinlilerin üreme kapasitesini yok etmeye yönelik kastı” olarak değerlendirmiş, “soykırım eylemi” saymıştır. Tüm bu hava ve topçu saldırıları, doğrudan fiziksel şiddet yoluyla Gazze’deki çocuk ölümlerini katlamıştır; aynı zamanda hastanelerin ve ambulansların hedef alınması, yaralı ve çocuklara tıbbi yardım ulaşmasını engelleyerek dolaylı ölümlere neden olmaktadır. Gazze’deki suyun kirletilmesi, tarım arazilerinin yok edilmesi ve elektrik, su sağlayan tesislerin imha edilmesi, çocukların sağlığını doğrudan tehdit etmektedir. UNICEF uzmanları, Gazze’de bir yılda çocuklara yönelik bütün hizmetler durmuşken ciddi salgınların ortaya çıktığını raporlamış, bulaşıcı hastalıkların %90’ı geçen çocukları etkileyecek kadar yaygınlaştığını belirlemiştir.

Gazze Ablukası

İsrail saldırganlığının doğurduğu zarar yalnızca bombalarla gelmemiştir. 2006’dan beri hukuksuzca hayata geçirilen Gazze Ablukası, nüfusun hayat koşullarını nihaî olarak imkânsız hale getirmiştir. İsrail’in kara, hava ve deniz sınırlarını kapatarak temel ihtiyaç maddeleri girişini engellemesi; Mısır’ın Refah kapısını kapalı tutması sonucunda insani yardım yetersiz kalmıştır. İsrail’in kontrolündeki yakıt girişleri neredeyse kesilmiş, elektrik, su ve gıda kıtlığı derinleşmiştir.

UNICEF raporlarına göre, Gazze kuzeyinde Şubat 2024’te yapılan taramalarda 2 yaş altı her altı çocuktan biri ağır akut yetersiz beslenme ile karşılaşmıştır. BM’ye bağlı birço kuruluş, açlığın bir “savaş şartlarında Gazze halkının kaderine bırakılması” değil, kasten sürdürülen bir ölüm politikası olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin UNICEF Bölge Direktörü Adele Khodr, Mart 2024’te açlık ve susuzluğa bağlı bebek ölümleri için %16’dan %31’e yükselen yetersiz beslenme oranından bahsetmiş; sadece Kamal Adwan hastanesinde susuzluk ve açlığa bağlı on çocuğun yaşamını yitirdiğini belirtmiştir. 2025 ilkbaharında da Gazze’nin soğuk kış şartları nedeniyle yetersiz barınma ve ısınma yüzünden hafta içinde 7 yeni doğanın hipotermi yüzünden öldüğü bildirilmiştir. Türkiye BM misyonu UNICEF raporlarına atfen Gazze’yi “çocuk olabilmeyen dünyanın en tehlikeli yeri” ilan etmiştir.

Abluka ve yardım engelleri, sivilleri mahrum bırakıp çürüten bir “kıtlık savaşı” olarak şekillenmiş; bu da doğrudan öldürme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla ablukanın ve İsrail saldırganlığının çocuk soykırımı üzerindeki en önemli etkisi kıtlık ve sağlık krizidir. İsrail’in Gazze’ye tüm sınırları kapatması, neredeyse her alanda insani krizi derinleştirmiştir. Bu anlamda İsrail’in Gazze’ye gönderilen insani yardımın üzerinde kurduğu kontrol, bir “insan avı” stratejisi gibidir.

İsrail’in soykırım planlarında, yardımı kontrol altına alma ve sivilleri temiz bölgelerde toplamayı içeren adımlar olduğu bilinmekte; bu planların hayata geçmesi halinde Gazze’ye son darbe vurulacağı kaygısı hakimdir. Bu bağlamda UNICEF, insani yardımların kesilmesinin “kritik” olduğuna, aksi halde çocukların kitlesel ölümlerle karşılaşacağına dikkat çekmiştir.

İsrail Gözünde Çocuk

İsrail hükümetinin söylem düzeyindeki tutumu da çocukların “hedef” sayılmasında kilit rol oynamıştır. Başta Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben-Gvir olmak üzere üst düzey yetkililer, doğrudan sivilleri ve çocukları hedef göstermekten çekinmemiştir.

Şubat 2024’te Ben-Gvir bir Kabine oturumunda “Sınırdaki kadın ve çocuklara yaklaşmak yok... Yaklaşan herkesin kafasına kurşun sıkılmalı” demiştir.

Milletvekili Nissim Vaturi ise “Gazze’de her doğan çocuk şimdiden teröristtir” sözleriyle doğrudan bebeklerin dahi düşman olarak görülmesini meşrulaştırmıştır. Bu ifadeler, çocukları ayırım gözetmeksizin “potansiyel hedef” olarak ilan eden radikal bir ideolojiyi yansıtmaktadır.

Birçok ülkede açıkça soykırım veya savaş suçuyla suçlanabilmesi gereken bu açıklamalar, İsrail’in hedef seçici çatışma kurallarını hiçe saydığını gösterir niteliktedir. Gerçekten de BM ve insan hakları örgütleri, bu psikolojik ve ideolojik stratejiyi eleştirmiştir.

Örneğin BM Filistin Özel Raportörü Francesca Albanese, bu durumu “soykırım” kavramıyla tanımlanması gereken bir süreç olarak nitelendirmiştir.

Uluslararası hukuk çerçevesinde de Gazze’deki çocuk ölümleri “soykırım” olarak değerlendirilmektedir. BM tarafından hazırlanan Bağımsız Soruşturma Komisyonu raporu, doğum kliniklerinin bombalanması, çocukların öldürülmesi ve temel altyapının yok edilmesi gibi eylemleri “iki kategori soykırım eylemi” olarak nitelemekte, bunların Roma Statüsü ve Soykırım Sözleşmesi uyarınca soykırım teşkil edebileceğini vurgulamaktadır.

BM’nin ana yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı da Ocak 2024’te İsrail’in Filistinlilere soykırım yapmadığının kesin kanıtlanmadığını belirtmiş, Gazze halkının “soykırımdan korunma hakkı” olduğunu hükme bağlamıştır.

Amnesty International, Human Rights Watch gibi önde

gelen insan hakları örgütleri de benzer uyarılarda bulunmuş, bu dönemde işlenen fiillerin “soykırım niyeti taşıyıp taşımadığının araştırılması” gerektiğini savunmuştur.

Dahası Amnesty International 2025’te yayımladığı 296 sayfalık raporda, İsrail eylemlerini “tasarımlı imha politikası” şeklinde tanımlamış, “Filistinlileri kısmen veya tamamen yok etmeye yönelik gizli niyeti” işaret ederek İsrail’in soykırım işlediğini belirtmiştir.

Sonuç olarak Gazze’de çocuklara yönelik ölümler, sıradan bir savaşın trajik yan etkisi olmaktan oldukça uzaktır.

Aralıksız devam eden bombardımanlar, altyapı tahribatı, Gazze ablukası, çocukları açlığa terk etme, devlet yetkililerin söylemi üzerinden çocukların hedef alınmasının meşrulaştırılması İsrail’in Gazze’de Filistin halkının geleceğini ve yeniden üretim kapasitesini yok etmeye yönelik kasten planlanmış bir imha stratejisini hedeflediğini göstermektedir.

2025 tarihli BM raporu da bu gerçeği teyit etmiş, “özellikle kadınlara ve çocuklara yönelik yürütülen sistematik şiddet politikalarının” soykırımı çağrıştırdığını belirtmiştir.

Gazze’de her gün düşen bomba sadece binaları değil, bir toplumun hafızasını ve umutlarını da yok etmektedir. Yüzlerce çocuğun ölümüyle tarihlenecek bu dönem, uluslararası hukuka göre halkların yok edilmesi suçu tanımına girmekte; diğer bir ifadeyle Gazze’de “çocuk soykırımı” izleri açıkça görülmektedir.

AZERBAYCAN-RUSYA KRİZİ VE TÜRKİYE

OSMAN KEPENEK

www.kritikbakis.com

Azerbaycan-Rusya Krizinin Politik Sebepleri, Muhtemel Sonuçları ve Türkiye'nin Önemi

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından eski sömürgeleri üzerindeki hâkimiyetini devam ettirmek için her yolu deneyen Rusya, 30 yıldan fazla zamandır hem Kafkasya'da hem de Türkistan'da nüfuz mücadelesini sürdürüyor. Rusya'nın bu politikası zaman zaman bölge ülkeleri ile Rusya arasında ciddi gerilimlere de sebep oluyor. Söz konusu siyasi gerilimlerin en yenisi Azerbaycan ve Rusya arasında başladı ve hali hazırda devam ediyor. Aslında iki ülke arasındaki bu krizin esas sebeplerini son yıllarda yaşanan ve bölge dengelerini adeta ters yüz ederek Rusya'yı her geçen gün daha da pasif bir konuma iten hadiseler silsilesinde aramak gerekiyor. Bu minvalde ilk aklımıza gelenler: Türk cumhuriyetlerinin Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında bir araya gelmesi, bütün Türkistan coğrafyasında AB, ABD ve Çin gibi küresel aktörlerin daha fazla görünür olması ve Azerbaycan'ın 30 yıllık işgale son vererek Ermenistan karşısında mutlak bir zafer kazanmasıdır. Azerbaycan-Ermenistan Savaşı sonunda "Barış Gücü" olarak bölgeye yerleşmeye çalışan Rus ordusunun bunu başaramaması ve bütün bunların üzerine daha düne kadar Rusya'nın bölgedeki uydu devleti olarak kabul edilen Ermenistan'ın Putin'e adeta rest çekerek kendi iradesiyle hareket etmeye başlaması Rusya için elbette kolay hazmedilecek gelişmeler değildir. Ancak, istese de istemese de Putin'in bu hakikatleri bir an evvel kabullenmesinde ve dünyaya bu hakikatler çerçevesinde bakmasında fayda olduğu görülüyor.

Türk Dünyası ve Rusya İlişkilerinin Yakın Tarihteki Kırılmaları

Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve beş Türk cumhuriyetinin bağımsızlığını ilan etmesi sadece Türk dünyası açısından değil, dünya dengeleri açısından da önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir.

Bölge ülkelerinin 1991 yılındaki bağımsızlıklarından bu yana dış politikadaki tavır ve tutumları müşahade edildiğinde görülecektir ki Rusya ile olan ilişkileri en üst seviyelerde olmaya devam etmiştir.

İlişkilerin kopması, bağımsızlığını kazanan devletlerin Rusya'ya tamamen sırt dönmesi söz konusu olmamıştır. Ancak, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Rusya, "eski günleri hatırlayarak" bağımsızlığını kazanmış bu devletlere karşı zaman zaman kabul edilemeyecek bazı çıkışlarda bulunmaya, onlara karşı mütehakkimane bir tavır takınmaya devam etmiştir.

Rusya'nın bu politikası, devletlerarasındaki ilişkilerde inişli çıkışlı bir siyasi grafiği önümüze koysa da genel tabloya bakıldığında Rusya'nın söz konusu devletlerle ilişkilerini görece istikrarlı bir şekilde sürdürdüğünü; ekonomi, ticaret ve kültürel hayatın paylaşılması konuları başta olmak üzere pek çok alanda iyi ilişkilerini devam ettirdiğini söylememiz mümkündür.

Esasına bakıldığında Rusya, bu siyasi krizleri daha çok Türkistan coğrafyasındaki Türk cumhuriyetleri ile yaşamaktadır.

Bu bölgedeki devletlerle Rusya'nın arasındaki ihtilaflara bakıldığında alfabe konusu başı çekmektedir.

Bilindiği gibi, Azerbaycan'ın aksine Türkistan coğrafyasında var olan Türk cumhuriyetleri Latin Alfabeti yerine Kiril Alfabeti kullanmaktadırlar. Günümüzde ise Türk dünyası bir bütün halinde Latin Alfabeti kullanma kararı almıştır. Ancak bu kararın uygulanması noktasında Rusya'nın ciddi itirazları söz konusudur. Bu itirazlara rağmen bölge devletlerinin Latin Alfabetine geçiş noktasında ortaya koydukları çaba takdire şayan olmakla beraber ne zaman neticeye kavuşacağı bilinmezliğini korumaktadır. Kazakistan'da sürekli ertelenen Latin Alfabetine geçiş süreci, Kırgızistan'da hiç başlamamış konusu dahi geçtiğinde iki ülke arasında soğuk rüzgârların esmesi kaçınılmaz olmuştur. Azerbaycan dâhil bütün Türk cumhuriyetlerinden Rusya'ya çalışmak için gidenlerin sayısı milyonları bulmakta ve bu da Rusya'nın eline güçlü bir koz daha vermektedir. Tüm bunlara rağmen Rusya'nın uluslararası hukukun bütün kurallarını ayaklar altına alarak, kendi ülkesel sınırlarına toprak katmak amacıyla başka bir ülkeyi işgal etmesini Türk cumhuriyetleri onaylamamıştır. Birleşmiş Milletler çatısı altında yapılan oylamalarda Rusya'nın Ukrayna'dan çekilmesi gerektiği gündeme geldiğinde Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan çekimser kalmıştır. Türkmenistan tarafsızlık statüsü gereği oylamalara katılmazken, Azerbaycan ise bilinmeyen bir sebeple oylamalara katılmamıştır. Peki, bugün ne oldu da Azerbaycan ve Rusya yakın tarihlerinde ilk kez bu kadar ciddi bir siyasi kırılma ile karşı karşıyalar? Büyükelçilerin çağırılması, karşılıklı notaların verilmesi, kültür merkezlerinin kapatılması, Azerbaycan'da Rusça eğitime son verilmesi gibi konuların gündeme gelmesi ne anlama geliyor? Kriz giderek daha da tırmanır ve iki ülke karşılıklı adımlarla krizi kalıcı hale getirirler mi yoksa yakın zamanda bir geri adım atma durumu ya da yumuşama olur mu?

Azerbaycan ve Rusya İlişkilerinin Yakın Tarihteki Kırılmaları

Rusya'nın 2008 yılında Gürcistan'a karşı takındığı saldırgan tavır, daha sonrasında Ukrayna'da da kendisini göstermiş ve resmi olarak Ukrayna toprağı olan Kırım 2014 yılında düzmece bir referandumla sözde ilhak, gerçekte ise işgal edilerek Rusya'ya bağlanmıştır. Moskova'nın Orta Doğu'daki ileri karakolu konumunda bulunan Suriye'de, Suriye iç savaşına müdahalesi ve Esad'a karşı kayıtsız şartsız desteğı de Rusya'nın bölgesel ve küresel anlamda kendi gücünü test ettiğı sahalardan biri olarak karşımıza çıkmıştı. Geline nokta, Suriye'de kaybeden, Ukrayna'da kazanamayan, Ermenistan'ı elinden kaçıran bir Rusya ile karşı karşıyayız. Ermenistan'ın Türkiye ile ilişki kurmaya başlaması, Azerbaycan-Ermenistan Savaşı sonrasında hâlâ imzalanamayan barış anlaşmasının bir an evvel hayata geçirilmesi noktasında Ermenistan'ın talepkâr olması Rusya'yı ziyadesiyle rahatsız etmektedir. Sadece Azerbaycan ve Nahçıvan arasında bir yol olmanın çok ötesinde bir öneme sahip olan ve Türk dünyasının kara bağlantısını kesintisiz bir şekilde sağlayacak Zengezur

Koridorunun açılması konusunda da Ermenistan Cumhurbaşkanı Paşinyan'ın diyaloga açık olduğu Türkiye ziyaretinde net bir şekilde görülmüştür. Paşinyan'ın daha önce Ermenistan topraklarından geçecek bir koridora sıcak bakmadığı, bunun yerine giriş ve çıkışının Ermenistan tarafından kontrol edildiğı bir otoyol bağlantısını önerdiği biliniyordu. Ancak, Azerbaycan, Türkiye ve Türk dünyası açısından kontrolün Ermenistan'a ya da Rusya'ya bırakıldığı bir koridor kabul edilebilir olmaktan çok uzak olduğu için Paşinyan'ın bu önerisi kabul görmüyor.

Azerbaycan ve Rusya arasında başlayan bu siyasi krizin görünen sebebi Rusya'nın ülkesinde yaşayan Azerbaycan kökenli vatandaşlara karşı başlatmış olduğu sistematik işkencelerdir. Gözaltına alınan Azerbaycan Türklerinin işkence sonucunda hayatlarını kaybetmesi ve cenazelerin Azerbaycan'a teslim edildikten sonra işkencenin otopsi raporlarında da sabit olması Azerbaycan yetkililerini Rusya'ya karşı harekete geçirmiştir. Aliyev yönetimi yasa dışı finans kaynağı kullanarak habercilik yaptıkları gerekçesiyle Rusya'nın haber ajansı Sputnik'in Bakü'deki bürosuna operasyon düzenleyerek ajansın iki yöneticisini gözaltına almıştır. Ayrıca birçok Rusya vatandaşı uyuşturucu başta olmak üzere yasa dışı bazı suçlamalardan gözaltına alınarak mahkemeye sevk edildi. Rusya ile ilişkili bütün programları süresiz iptal eden Azerbaycan'ın bu tavrı doğrudan Moskova'ya bir mesaj niteliğinde ve misilleme olarak hayata geçirildi. Şu ana kadar iki ülke arasındaki tansiyonu düşürecek hiçbir açıklama ya da politika değişikliği söz konusu değilken, Rusya'nın açıkça işlediğı cinayetler sonrasında Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski'nin Aliyev'i arayarak taziyede bulunması Putin yönetimini daha da rahatsız etmiş ve bir anlamda krizin derinleşme sebeplerinden birisi olarak kayıtlara geçmiştir. Azerbaycan ve Rusya arasındaki gerginlik aslında aylar öncesinden görünür olmaya başlamıştı. Bu konudaki en açık olay 25 Aralık 2024 günü Azerbaycan Hava Yollarına ait yolcu uçağının Rus füzeleri tarafından vurulması ve üstüne Rusya'da bulunan herhangi bir havalimanına inmesine izin verilmemesi oldu. Hazar'ı geçerek Kazakistan'ın Aktau şehrine iniş yapmak zorunda kalan uçaktaki 38 kişi yaşamını yitirmişti. Bu olay sonrası Putin üç gün beklemiş ve üç günün sonunda Aliyev'i arayarak üzüntüsünü dile getirmişti. Uçağın yanlışlıkla mı yoksa kasıtlı bir şekilde mi vurulduğuna dair yapılan tartışmalar iki ülke arasındaki krizin iyice tırmanmasıyla yeniden alevlenen bir tartışma konusu oldu. Azerbaycan, bu konuda yeni belgeler ve ses kayıtları açıklayarak söz konusu yolcu uçağının kasten vurulduğunu yineledi. Ancak, Rus yetkililer böyle bir şeyi kabul etmedikleri için Azerbaycan'ın tazminat ve sorumluları cezalandırma talebine de olumlu bir cevap vermiyor. 38 kişinin hayatını kaybetmesinin ardından Rusya Devlet Başkanı Putin'in konuya yaklaşımı ve Rusya'nın olayı adeta hafife alarak geçirmek istemesi Azerbaycan kamuoyunda ciddi bir tepkiye sebep olmuştu.

Bölgede Rusya aleyhine yaşanan bütün gelişmeler ve uçak düşürülmesi hadisesi sonrasında Rusya'daki Zafer Günü kutlamalarına davet edilen İlham Aliyev önce daveti kabul etmiş daha sonrasında ise programa sadece iki gün kala katılmayacağını bildirmişti. Rusya'nın İkinci Dünya Savaşındaki zaferinin 80. Yılı'nı kutladığı geçit töreninde Türkistan'daki Türk cumhuriyetlerinin tamamı hazır bulunurken Çin Devlet Başkanı da baş konuk olarak taltif edildi. Aliyev, Moskova'da Zafer Günü etkinliklerinin olduğu 9 Mayıs gününü Karabağ'da işgalden azad edilen toprakları ziyaret ederek geçirdi. Aliyev'in Rusya için büyük önem taşıyan bu etkinliğe katılmayarak Karabağ'da poz vermesi şüphesiz ki iki ülke arasındaki siyasi krizin bir yansıması olarak kabul edilebilir ve doğrudan bununla ilişkilendirilebilir. Ancak, şunu da unutmamak gerekir ki Aliyev söz konusu bu geçiş törenine ve kutlamalara en son 2015 yılında katılmıştır. Buradan hareketle, Aliyev'in Moskova'ya gitmemesini doğrudan Rusya'ya ve Putin'e bir tepki olarak değerlendirmemiz ve bütünüyle iki ülke arasında yaşanan son siyasi gerilime bağlamamız eksik bir yorum olarak kalacaktır.

Sonuç ve Türkiye'nin Önemi

Karabağ Savaşı sonrasında bugün önümüzdeki tablo son derece nettir: Ermenistan yenilgiyi kabul etmiş, işgal ettiği topraklardan çekilmek zorunda kalmış ve barış anlaşması ile birlikte de bu toprakların Azerbaycan toprağı olduğunu kabul etmekten başka çaresinin olmadığını idrak etmiştir. Ermenistan'ın, Azerbaycan karşısında yenilgiyi kabul etmesi, Rusya tarafından başından beri kabul edilememiş, Azerbaycan ve Türkiye başta olmak üzere Rusya'nın müsaade etmediği herhangi bir ülke ile ilişki içinde olmasını kendisi için tehdit olarak görmüştür. Bu sebeple Rusya, ısrarla askerlerini "Barış Gücü" olarak bölgede tutmaya çalışmış, bu sayede sadece Azerbaycan'ı değil Ermenistan'ı da kontrol altında tutmayı ve Erivan yönetimi üzerindeki siyasi nüfuzunu sürdürmeyi hedeflemiştir. Ancak, Ermenistan kendi güvenliğini kendisinin sağlayacağını söyleyerek Rus askerlerinin bölgeyi terk etmesini istemiştir. Bölgede her anlamda gücünü kaybeden ve olaylara müdahale şansını her geçen gün daha da kaybeden Rusya, İkinci Karabağ Savaşındaki yenilgisine rağmen yeniden Cumhurbaşkanı seçilen Paşinyan ile ilişkilerini tekrar tesis edememiştir. Bu sebeple Rusya, geçtiğimiz günlerde Ermeni Kilisesi üzerinden başlattığı hareketle Paşinyan yönetimine darbe yapmayı planlamış ancak bunda da başarılı olamamış ve darbe çağrısında bulunan Başpiskopos tutuklanmıştır.

Azerbaycan-Rusya krizinde tansiyonun en yüksek olduğu şu zaman diliminde Azerbaycan basının adeta tek bir ses olduğunu ve Rusya'ya karşı tepkilerini ortaya koyduğunu söylememiz mümkündür. Azerbaycan halkı ve yönetimi bu süreçte Rusya'ya bağımsız bir devlet olduklarını ve hem iç işlerini hem de dış işlerini kendi istekleri istikametinde şekillendireceklerini söylemektedir. Rusya'yı zora sokan ve daha da saldırgan hale getiren ise Azerbaycan'ın ortaya koyduğu tavrın neredeyse

aynısının Ermenistan tarafından da gösterilmesidir. Bu süreçte Ermenistan da Rusya'yı uyarmakta ve Ermenistan'ın bağımsız bir devlet olarak kendi politikasını belirleme iradesine sahip olduğunu söylemektedir. Bu doğrultuda Ermenistan Devlet Başkanı Paşinyan'ın Türkiye'ye yaptığı ziyaret önemlidir. Ziyaretin detaylarına dair elimizde fazlaca malumat olmasa da ziyaretin olumlu bir havada gerçekleştiği ve Paşinyan'ın Azerbaycan ile bir barış anlaşması imzalanması konusuna her zamankinden daha fazla sıcak olduğu görülmektedir. Ayrıca Ermenistan'ın topraklarından geçmesi sebebiyle kabul etmeye yanaşmadığı Zengezur Koridoru hakkında da Paşinyan'ın kanaatlerinin değişmesi çok da zor değildir. Zengezur Koridorunun Ermenistan tarafından da onaylanması halinde bölgedeki bir diğer aktör olan İran'dan gelecek tepkilere ve misillemelere karşı da hem Azerbaycan hem de Türk dünyası teyakkuza olmalıdır. Bilindiği gibi İran, Zengazur ile oluşacak bir koridoru istemeyerek kendi toprakları üzerinden oluşturulacak alternatif bir güzergâhı dayatmaya çalışmaktadır.

İkinci Karabağ Savaşı esnasında Azerbaycan'ın yanında kayıtsız şartsız yer alan Türkiye, Zengezur Koridorunun açılması konusunda da Azerbaycan ile birlikte siyasi anlamda bir mücadeleye devam etmektedir. Türkiye ve Azerbaycan'ın arasındaki ikili ilişkilerin somut bir başarı ile yani zaferle taçlanması diğer Türk cumhuriyetleri nezdinde de büyük bir motivasyon sağlamıştır. Türk cumhuriyetlerinin birlikte hareket ettiğinde pek çok problemi halledebilecek ortak iradeyi oluşturabilecek potansiyeli ve imkânı vardır. Bilhassa Türkiye'nin hem bölgesinde hem de dünyada siyasi ve askeri anlamda daha güçlü bir şekilde varlık göstermesi bölgede yaşanan her gelişmede ibrenin Türkiye'yi göstermesi ile neticelenmektedir. Paşinyan'ın Türkiye'ye gelmesi ve Zengezur başta olmak üzere pek çok konuda Türkiye'nin görüşlerine göre hareket etmek zorunda kalması bunun en bariz örneklerindendir.

Azerbaycan ve Rusya arasındaki siyasi krizde de gözler Türkiye'ye çevrilmiş ve Türkiye'nin Putin ve Aliyev'i bir araya getirerek bu krizi çözebilecek yegâne güç olduğu ifade edilmiştir. Aliyev ve Erdoğan'ın arasındaki ilişkinin adeta bir kardeşlik hukuku olduğu; bununla birlikte Erdoğan'ın Putin'le de iyi ilişkilerini sürdürdüğü göz önünde bulundurulduğunda krizin çözüm merciinin de Türkiye olması elbette kaçınılmazdır. Ancak, Rusya'nın Azerbaycan'a karşı yürütmüş olduğu politikadan Azerbaycan halkı ve Aliyev ne kadar rahatsızsa aynı şekilde Türkiye ve Erdoğan'da bu politikadan son derece rahatsızdır. Netice olarak Aliyev'den böyle bir teklif gelmediği sürece Erdoğan'ın arabuluculuğa soyunma ihtimali söz konusu değildir. Aliyev'in böyle bir teklifte bulunmasının şartları ise gayet açık ve nettir. Rusya uzun süredir devam ettirdiği mütehakkim tavrından vazgeçerek Azerbaycan'ın iç ve dış işlerine karışmaya son vermeli ve uçak düşürme hadisesi sonrasında Azerbaycan'ın dile getirdiği talepler eksiksiz yerine getirilmelidir. Nitekim Azerbaycan ve Rusya arasındaki bu siyasi krizin esas sebebi Azerbaycan halkının sosyal şuuraltında var olan tam bağımsız bir devlet ve Ruslardan ayrı bir milli kimlik olduklarının artık kabul edilmesi gerektiğinin açık ifadesidir. Aliyev yönetimi haklının bu isteği doğrultusunda hareket etmeye devam etmelidir.

Rusya'ya rağmen Karabağ'ın azad edilmesi, Rusya'ya rağmen Türkiye'nin ve diğer Türk cumhuriyetlerinin Ukrayna işgalini meşru görmemeleri ve Rusya'ya rağmen Türk cumhuriyetlerinin bir çatı altında buluşması nasıl mümkün olduysa şimdi de Rusya'ya rağmen Zengezur Koridoru açılacak ve Azerbaycan-Ermenistan arasında barış anlaşması imzalanacaktır. Barış anlaşmasının imzalanması konusunda Azerbaycan'ın en önemli şartının Ermenistan anayasasının değiştirilmesi olduğu unutulmamalı ve bu şart mutlaka Ermenistan tarafından yerine getirilmelidir. Bilindiği gibi Ermenistan anayasasında hem Türkiye'den hem de Azerbaycan'dan toprak talepleri söz konusudur. Azerbaycan, bu asılsız iddia ve talepler Ermenistan anayasasında yer aldıkça barış anlaşmasının gerçek barışı tesis eden bir anlaşma olmayacağını ve bu maddeler anayasada durmaya devam ettikçe barış ikliminin oluşamayacağını her fırsatta dile getirmiştir. Paşinyan, ülkesindeki darbe teşebbüslerini bertaraf edip, Rusya'yı ülkesinden uzaklaştırmış ve aynı zamanda Azerbaycan ve Türkiye ile ilişkilerini tarihte hiç olmadığı kadar üst bir seviyeye taşımıştır. Tam da bu tarihi kırılma noktasında anayasayı değiştirip, barış anlaşmasının önünü açmalı, Zengezur Koridoru ile birlikte de ülkesinin 30 yıllık içe kapanmışlığına son vermelidir.

BBC'nin Bir Soykırıma Yol Açtığını Asla Unutmayacağız

YAZAR: SYLVIA MONKHOUSE*

KAYNAK: ZNETWORK.ORG

Sarsıcı bir rapor, birçoğumuzun zaten bildiğini doğruladı: BBC'nin Gazze'ye yönelik İsrail savaşını aktarma biçimi tarafsızlıktan çok uzak. Medya İzleme Merkezi (Centre for Media Monitoring, CfMM), 7 Ekim 2023'teki Hamas'ın tek günlük saldırısını izleyen 12 aylık süre boyunca BBC'nin haberlerini analiz etti. Bu kapsamlı rapor, "Filistinli acıların marjinalleştirilmesi (marginalisation of Palestinian suffering) ve İsrail anlatılarının güçlendirilmesi (amplification of Israeli narratives)" dinamiğini net bir biçimde ortaya koyuyor. Rapora göre, 34 kat daha fazla Filistinli öldürülmesine rağmen; BBC, İsrailli ölümlere 33 kat daha fazla yer verdi, Filistinlilere kıyasla iki kattan fazla İsrailliyle röportaj yaptı (2.350'e karşı 1.085) ve İsrail bakış açısını, Filistin bakış açısına göre 11 kat daha sık paylaştı (2.340'a karşı 217).

Soykırıma Ortak Olmak

Rapor, "dünyanın en güvenilir yayıncısı" (the world's most trusted broadcaster) tarafından üretilen 35.000'den fazla içeriği inceledi ve benzer şekilde çarpıcı kanıtlarla dolu. Ancak belki de en vahimi, BBC'nin İsrail liderlerinin soykırım niyetini itiraf eden ifadelerini aktarmayı reddetmesi. Tek bir BBC makalesi bile, Başbakan Netanyahu'nun İncil'deki "Amalek" (Amalek) atfını--Yahudilerin Tanrı tarafından yok etmeleri emredilen bir halkı--ya da Cumhurbaşkanı Herzog'un Filistinlilerin toplu sorumluluğunu öne süren iddiasını bildirmedi. Sadece 3.873 makaleden 12'si, eski savunma bakanı Gallant'ın Filistinlileri "insan hayvanları" (human animals) olarak nitelendirdiği, "Gazze Şeridi'ne tam bir kuşatma" (a complete siege on the Gaza strip) emri verdiği ve "her şeyi ortadan kaldıracacağız" (we will eliminate everything) sözünü sarf ettiği ifadeyi

aktarmayı göze aldı. Soykırım niyetini kanıtlamak, bir eylemi soykırım olarak sınıflandırırken genellikle zordur; oysa burada, bir halkı tamamen yok etme niyetini kendi ağızlarından itiraf eden İsrail liderleri var. Raporun bulgularını parlamentoda tartışılan bir toplantıda BBC'ye soran gazetecilerden Peter Osborne şunları söyledi: "Seyircilerinizi soykırımla ilgili yorumlar hakkında asla bilgilendirmediniz ve bu rapora göre, konuklarınızın soykırım atıflarını tam yüz kez kapattınız. Bu sizi suça ortak kılıyor."

Hayati Bağlamanın Eksikliği

Peter Osborne'un "brilliant tirade" (muhteşem tiradı), burada izlenebilir, aynı zamanda BBC'nin 7 Ekim saldırılarına İsrail'in yanıtını anlamak için temel öneme sahip iki askeri doktrini - Hannibal Direktifi (Hannibal directive) ve Dahiya Doktrini (Dayiha doctrine) - haberleştirmemesini de vurguladı.

Hannibal Direktifi, İsrail ordusuna, askerlerinin düşman topraklarına esir düşmesini önlemek amacıyla--o esir üzerinde ateş etmek bile dahî--her türlü gücü kullanma yetkisi tanır. İsrail gazetesi Haaretz'in büyük bir soruşturması, 7 Ekim saldırıları sırasında bu prosedürün yürürlüğe konduğunu ortaya çıkardı; bir BM raporu ise o gün en az 14 sivil İsraillinin kendi orduları tarafından kasten öldürüldüğünü tespit etti. Ancak İsrail'in BM soruşturmasına iş birliği yapmayı reddetmesi ve sağlık çalışanları başta olmak üzere başka kişilerin soruşturmaya katılmasını engellemesi nedeniyle gerçek rakamı bilmiyoruz. Ancak Electronic Intifada'nın yaptığı bir yıllık araştırma, bu sayının yüzlerle ifade edilebileceğini ortaya koydu.

BBC, Dahiya Doktrini'nden de hiç söz etmedi. 2006'da Beyrut'un Dahiya banliyösünün İsrail tarafından yerle

bir edilmesinden adını alan bu doktrin, sivilleri ve onların desteğini oluşturan her şeyi orantısız güç kullanarak yok etmeyi ve böylece direnişi bir daha asla düşünemeyecek hâle getirmeyi öngörür. Bu, kolektif cezalandırma biçimidir ve kesinlikle bir savaş suçudur; son 20 ay boyunca Gazze'ye uygulanmıştır. Osborne'un "grotesque omission" (ürkütücü bir eksiklik) dediği gibi, BBC'nin bu doktrini hiç haberleştirmemesi, 7 Ekim'i takiben Gazze'ye yönelik yıkıcı saldırının arka planını anlamak için hayati öneme sahip bağlamı sunmaktan alıkoymaktadır.

Değişme Arzusu Yok

Raporu yanıtlamak ve Gazze kapsamını savunmak üzere BBC'nin seçtiği temsilciye bakmak yeter: ne kadar umursamadıklarını ve değişme ihtimallerinin ne kadar düşük olduğunu görüyorsunuz. BBC'nin yürütücü haber editörü (executive news editor) Richard Burgess, 'Ben bir Ortadoğu uzmanı değilim' itirafında bulundu ve doktrinleri anladığını iddia etmedi. Haklı olarak öfkelenen Osborne, "O hâlde anlayan birini gönderin!" diye yanıtladı. Geniş çapta soykırım olarak kabul edilen bir durumu haber yayını yaptırtmak zorunda kalan kıdemli bir haber editörünün, gerçeklerden habersiz olmayı savunması gerçekten de korkunç bir bahanedir.

Rapor yayımlandıktan kısa süre sonra—önyargı kalıplarını değiştirmeye tamamen isteksiz olduklarını göstermek istercesine—BBC, uzun zamandır beklenen belgeseli Gaza: Doctors Under Attack'ın yayınlanmayacağını duyurdu. Film, İsrail güçlerinin Gazze sağlık hizmetini sistematik olarak yok edişini ve Filistinli sağlık çalışanlarının yaşadığı istismarı ele alıyor. BBC, filmin yayınlanmasının "tarafsızlık algısı" ("a perception of partiality") yaratabileceğini öne sürdü. Ancak eski BBC gazetecisi ve haber sunucusu Karishma Patel'in tweet'inde söylediği gibi: "Nasıl? Bu film İsrail'in eylemlerinin gerçekliğini gösteriyor. Yayınlanmasını istemediğiniz gerçeklere tarafsızlık suçlaması yöneltemezsiniz." Daha önce Filistinli çocukların gözünden Gazze'de yaşamı anlatan sarsıcı belgeselin de aylar önce BBC tarafından kaldırıldığı gibi, BBC'nin Filistinli sesleri susturması kurumsal (institutional) görünüyor. Zaten alışkın olduğu bu.

İsrail Savunucuları

Ve işin daha da kötüleşemeyeceğini düşündüğünüz anda, daha da kötüleşiyor. 27 Haziran'da İsrail gazetesi Haaretz, tartışmalı İsrail kontrolündeki yardım dağıtım merkezleri olan Gazze Sağlık Vakfı'nı (Gaza Health Foundation, GHF) konu alan korkunç bir makale yayımladı. Haaretz'in röportaj yaptığı IDF askerleri, haftalardır Filistinlilerin iddia ettiği şeyi doğruladı: Askerlerin, yiyecek için bekleyen çaresiz, aç sivilleri katletme emri aldıkları. "Burası tam bir ölüm tarlası," dedi bir asker. "Görev yaptığım yerde, günde bir ila beş kişi öldürülüyordu. Onlara düşman güç muamelesi yapıyor—ne kalabalık kontrol önlemi ne göz yaşartıcı gaz—sadece her türlü imkânla direkt ateş: ağır makineli tüfekler, roketatarlar, havanlar." Bir diğeri ekledi: "Bazen sadece yakından üzerlerine hücum ediyoruz.

Ama güçler açısından hiçbir tehlike yok... Geri ateş edildiğine dair tek bir vaka bile duymadım."

Peki BBC bu haberi sahiplenmiş miydi? Tabii ki hayır. Bunun yerine, BBC'nin "doğrulama servisi" (BBC Verify) aracılığıyla GHF sahalarında yaşanan silahlı saldırılarla ilgili bir "açıklayıcı" (explainer) yayımladı. BBC Verify kendini "uzman gazeteciler ekibi" olarak tanımlıyor; "bilgiyi gerçek mi sahte mi diye kontrol ediyor, videoları doğruluyor, dezenformasyonla mücadele ediyor ve verileri analiz ederek gerçekleri kurgudan ayırıyor." Fakat gerçekte, silahlı saldırıları destekleyen IDF askerlerinin ifadelerini kullanmak yerine, uzman gazetecileri bazı video görüntülerine bakıp "Videolar, tehlike ve kaosu genel bir resmini sunuyor, ancak kimin ateş açtığını kesin olarak göstermiyor" sonuca varmış.

Makalede geriye kalanlar ise İsrail hükümeti için hazırlanmış bir PR metnini andırıyor: Hükümet sözcüsü David Mencer, yüzlerce sivilin öldüğü iddialarını "başka bir yalan" olarak niteliyor; suçun muhtemelen Hamas'a atfedilebileceğini söylüyor; GHF sözcüsünün de "ilk ayından memnun" olduğu vurgulanıyor. BBC Verify gazetecilerinin Haaretz makalesini mutlaka okuduğunu biliyoruz. Buna rağmen, o haberi tamamen görmezden gelip böyle bir İsrail savunusu yığını üretmeleri gerçekten korkunç.

Gerçek Ortaya Çıkıyor

BBC'nin reform yapma niyeti olmadığı ve mümkün olduğunca uzun süre İsrail'in suçlarına kalkan olmaya devam edeceği açık. Ancak tüm çabalarına rağmen, İsrail'in gerçekleri ortaya çıkıyor. BBC'nin yayınlamayı reddettiği belgesel, şimdi Birleşik Krallık'ta Channel 4'te ve dünya çapında Zeteo News'te izlenebiliyor. BBC'nin canlı yayınında Filistin yanlısı grup Kneecap'i susturarak Glastonbury yayınına kontrol etme girişimi, punk ikilisi Bob Vylan'ın sahneden İsrail'in savaş suçlarını canlı yayında kınamasıyla büyük bir hezimet yaşadı. Solist Bobby, Birleşik Krallık ve ABD'yi "savaş suçlarına ortak" olmakla suçladı ve "Filistin'e özgürlük" ("free Palestine") ile "IDF'ye ölüm" ("death to the IDF") sloganlarını başlattı; kalabalık coşkuyla eşlik etti. Seyircilerin tepkisi ve çok sayıda sanatçının Filistin'den yana konuşması, dönemin değişmekte olduğunu gösteriyor.

Alışıldık şekilde, BBC Bob Vylan'ın performansını iPlayer'dan hızla kaldırdı ve canlı yayını çekmediği için üzüntü belirten, Vylan'ın sözlerini "derinlemesine saldırgan" ve "tamamen kabul edilemez" olarak nitelendiren boyun eğici bir açıklama yayımladı. Devlet yayıncımızın, silahsız sivillerin katliamını görmezden gelip sadece sözleri kınama hızına bakmak, BBC hakkında bilinmesi gereken her şeyi anlatıyor – ve anlatıyı kontrol etmeyi kaybetmekte olduğunu hissetmemeniz imkânsız.

Vicdanı olan herkes, soykırımı teşhir etmenin işleyeni savunmaktan daha kötü olduğunu kabul edemez.

Tarih, soykırımı ortaklık edenlere karşı acımasız olacaktır. Ve CfMM gibi raporlar sayesinde, BBC'nin hangi tarafta durduğunu daima hatırlayacağız.

CENGİZ SÖZÜBEK
www.kritikbakis.com

Rus-Amerikan Hız Treni

Çeviri ve Takdim: Cengiz Sözübek

Rusya'nın saygın düşünce kuruluşu Valdai Tartışma Kulübü uzmanlarından Andrey Kortunov'un, ABD'nin Paks-2'ye yönelik yaptırımlarının hafifletilmesi ve Moskova ile Washington arasındaki diyalogun geleceği hakkındaki konuşması İzvestia gazetesinde yayımlandı. Rusya'nın Macaristan'da yürüttüğü nükleer santral Paks-2'ye yapılan yaptırımların Trump tarafından kaldırılması kararı üzerinden, Rusya'ya uygulanan tüm yaptırımlarının kaldırılma ihtimali ve genel olarak ABD-Rusya ilişkileri analiz ediliyor.

Trump'ın artık inandırıcı olabilmesi için bir "başarı hikâyesi"ne acilen ihtiyacı olduğu vurgulanırken, Rusya'nın Ukrayna konusundaki sert duruşunun Trump'ı Rusya konusunda yalnızlaştırdığı ve Demokratlar'a karşı elini zayıflattığına işaret ediliyor.

Konuşmada geçen "Rusya ve ABD arasında ikili yüksek teknoloji projeleri başlatılacak mı?" sorusunu, ABD-Rusya arasında yaptırımdan bağımsız aksamadan devam eden hali hazırdaki ilişkilerle birlikte okuyabiliriz.

Elon Musk, Tesla bataryaları için nikel tedarikini Rusya'daki (Arktik bölgesinde bulunan) Nornickel şirketinden sağlıyor ve uzaya fırlatmayı planladığı füze projeleri için hammadde tedarikini Rusya'dan karşılamayı planlıyor. Rusya Tesla'nın nikel tedarikini durdursa, Tesla'nın kısa vadede üretim yapması mümkün değil.

İronik bir şekilde, Rusya'da hız treni kelimesi yaygın bir şekilde "Amerikan hız treni" olarak kullanılırken ABD'de ise "Rus hız treni" olarak geçiyor. Rus-Amerikan hız treninin momentumu, Trump ve Putin'in mutabık kalacakları "uzlaşarak bölüşelim, bölüşerek uzlaşalım" stratejisiyle şekillenecek gibi görünüyor.

Rus-Amerikan Hız Treni

Macaristan Dışişleri ve Dış Ekonomik İlişkiler Bakanı Peter Szijjarto'nun yakın zamanda yaptığı açıklamaya göre, Donald Trump, Rosatom'un (Rusya Devlet Nükleer Enerji Şirketi).

Türkiye'deki Akkuyu Nükleer Güç Santrali projesini de yürütüyor. – çn) Macaristan'daki Paks-2 nükleer santralinin inşaatını engelleyen finansal yaptırımları kaldırdı.

Joe Biden yönetimi tarafından geçen yılın sonunda uygulanan yaptırımlar resmi olarak Moskova'ya yönelik olsa da, bu durumda en çok zarar gören taraf, Paks'ta iki yeni güçlü enerji bloğunun devreye alınmasını ulusal enerji bağımsızlığına giden yolda önemli bir adım olarak gören Budapeşte oldu (İlk dört enerji bloğu Sovyet döneminde devreye alınmıştı).

Bir yıl önce, Macaristan yönetimi büyük çabalarla "Paks-2" projesinin Avrupa Birliği'nin yeni yaptırım listesinden çıkarılmasını sağladı. Ancak Beyaz Saray'daki Demokratlar sert ve tavizsiz bir tutum sergiledi, bu da Budapeşte'de "siyasi intikam" olarak değerlendirildi — Macarların Cumhuriyetçi Trump'a olan sempatisi nedeniyle cezalandırılması. Bu bağlamda, Gazprombank'a yönelik Amerikan yaptırımlarının kaldırılması, daha çok Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e değil, Macaristan Başbakanı Viktor Orbán'a yapılan cömert bir hediye olarak değerlendirilmelidir. ABD'nin kararından dolayı olarak, Paks-2 projesinde yer alan Fransız şirketleri de kazançlı çıkmıştır.

Bununla birlikte, Gazprombank'a yönelik yaptırımların kaldırılması, Moskova ile Washington arasındaki ilişkilerin daha da iyileşeceği umutlarını yeniden canlandırdı. Özellikle son zamanlarda Amerikan cephesinden pek iyi haberler gelmiyordu: Dışişleri Bakanlığı, ikili ilişkilerdeki "rahatsız edici unsurların" giderilmesi için daha önce kararlaştırılan bir sonraki toplantıyı erteledi veya erteledi, ABD Başkanı, Rusya'nın İsrail-İran çatışmasının çözümünde arabuluculuk yapmaya hazır olduğunu açıklamasına karşı pek hevesli görünmedi ve son zamanlarda ABD'li yetkililerin kamuoyuna yaptıkları açıklamalarda, Rusya'nın Ukrayna sorununun çözümüne ilişkin "sert" tutumuna yönelik rahatsızlık defalarca dile getirildi.

Gazprombank ile ilgili son karar, Moskova ve Washington arasındaki ilişkilerde yeni bir olumlu gelişme olarak değerlendirilebilir mi? Rusya'nın diğer finans kurumları için de benzer kararlar alınması beklenebilir mi? Rusya ve ABD arasında ikili yüksek teknoloji projeleri başlatılacak mı? Elbette bu sorulara olumlu yanıt vermek isteriz ancak şimdilik böyle bir yanıt için yeterli gerekçe yok gibi görünüyor. Kremlin ve Beyaz Saray, aralarındaki ilişkilerin normale dönmesi konusunda çok farklı yaklaşımlar sergiliyor ve bu durum diyalogun niteliği ve dinamikleri üzerinde kaçınılmaz olarak etkisini gösteriyor.

Rusya'nın yaklaşımı, "sistemik" olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşım, büyük devletler arasındaki ikili ilişkilerin karmaşık ve çok yönlü bir olgu olduğu ve her bir yönünün (siyasi, askeri-stratejik, ekonomik, diplomatik, insani vb.) ayrı bir önemi olduğu inancına dayanıyor. Bu da, ilişkilerin genel olarak normalleşmesi için, bu ilerleme kaçınılmaz olarak çok hızlı olmasa bile her alanda aynı anda ilerlemek gerektiği anlamına gelir.

47. ABD başkanı için dış politika; müttefikler ve dostlar ile ABD'nin düşmanları arasında yani Kuzey Atlantik İttifakı'nın Avrupalı üyeleri ile Meksika, Kanada, İran, Çin ve diğerleri ile yapılan, çoğu zaman birbiriyle hiçbir ilgisi olmayan bir dizi "anlaşma"dan oluşmaktadır. Amerika'nın

her bir yabancı ortağı için kendi formatı vardır: İran için nükleer emellerden vazgeçme, Çin için ticaret tarifeleri konusunda anlaşma, Avrupa NATO üyeleri için savunma harcamalarını artırma taahhüdü. Trump'ın sabırsız ve beklemek istemediğini de ekleyelim. Etkileyici "anlaşmalar" ona ikinci başkanlık döneminin sonuna kadar hatta gelecek yıl kasım ayında yapılacak ara seçimlere kadar bile gerekmiyor. Bunlara bugün, en geç yarın ihtiyacı var.

Washington, Moskova'dan da Rusya ile Ukrayna arasındaki silahlı çatışmanın sona erdirilmesine yönelik bir anlaşma şeklinde aynı kader belirleyici "anlaşma" bekliyor. Trump'ın, çatışmanın uzun vadeli siyasi çözümünün nasıl olması gerektiği, daha da önemlisi, Avrupa'da yeni bir güvenlik sisteminin nasıl inşa edilmesi gerektiği konusunda net bir fikri olduğu pek söylenemez.

Ancak Amerikan lideri, ne pahasına olursa olsun, en azından geçici bir ateşkes sağlamak zorundadır. Böylece tüm dünyaya zaferini ve Demokrat öncülü Joe Biden'ın tamamen başarısız olduğu bir alanda başarıya ulaşabileceğini ilan edebilecektir.

Bu nedenle, zorlu, özenli ve tanım gereği hızlı olmayan, tam anlamıyla Rus-Amerikan ilişkilerinin yeniden tesisine yönelik çalışmalar, Donald Trump'ın gözünde Ukrayna konusunda tarihi "anlaşma"nın yerini alamayacaktır.

Özellikle de diğer alanlarda Moskova, Washington'a taviz vermeye hiç hazır değil; tıpkı yakın zamanda ABD'nin NATO'daki Avrupalı ortaklarının yaptığı gibi. Bu ortaklar, 2035 yılına kadar savunma harcamalarını barış zamanı için fantastik bir seviye olan GSYİH'larının %5'ine çıkarmayı neredeyse oybirliğiyle kabul ettiler. Ya da Trump'ın emellerine uyum sağlamaya çalışan Kiev yönetimi, ülkesinin tüm doğal kaynaklarını Amerikan iş dünyasının emrine kolayca teslim etti.

Moskova ile iş birliği diyalogunu yeniden kurmak için samimi çabalar gösteren Beyaz Saray'ın şu anki sahibinin neredeyse tamamen yalnız olduğunu da unutmayalım.

Hatta kendi ekibinin çoğu üyesi bile en iyi ihtimalle Rusya'ya kayıtsız ve mesafeli bir tutum sergiliyor. Rusya, onların öncelikler listesinin başında yer almıyor. Washington'da yıllar önce oluşan temel anti-Rus konsensüsü de ortadan kalkmadı.

Şu anda ABD siyasi sahnesinde, bir sonraki Rus-Amerikan "yeniden başlangıcı" için lobi faaliyeti yürüten ciddi siyasi veya ekonomik baskı gruplarının bulunmadığını kabul etmek gerekir.

Donald Trump'a sağdan baskı devam edecek. Gazprombank ile ilgili kararın alınmasıyla neredeyse eş zamanlı olarak, Cumhuriyetçi senatör Lindsey Graham, ABC News televizyonuna verdiği röportajda, ABD başkanının, Graham'ın birkaç aydır duyurduğu yeni bir anti-Rusya yaptırım paketinin Kongre'de ilerlemesine yeşil ışık yaktığını iddia etti.

Senatör, hüsnükuruntusunu gerçekmiş gibi sunsa bile, Rus tarafının henüz rahatlaması için çok erken.

PROF. DR. EROL GÖKA
www.kritikbakis.com

UMUDA İMKÂN ARAMAK

Umuda İmkân Aramak[1]

Ben önceleri tuhaf, anlaşılması zor bir dünyada yaşadığımıza inanır; o nedenle daha anlamaya yönelik, hayli teorik yazılar yazmaya çalışırdım. Yaşlandıkça kendimi daha huzurlu ve huzurda hissetmeye ama bir yandan da tam tersine dünyamız ve insanlığın geleceği adına daha tedirgin olmaya başladım. Artık yaşadığımız dünyayı sadece tuhaf değil fakat aynı zamanda giderek insanlar, tabiat ve canlı türleri açısından daha tehlikeli olan bir yer olarak görüyordum.

Dünyanın niye bu hale geldiğini ve niye endişemin katlanarak arttığını değerlendirebilmek için aynı zamanda yaşadığımız modern zamanların şifresi niteliğinde olan iki kavram önereceğim. Birincisi, “dünyanın büyüünün bozulması”...

Dünyanın büyüünün bozulması

“Dünyanın büyüünün bozulması” ilk olarak 18. yüzyılın sonlarında Alman şair Friedrich Schiller tarafından akılcılığa; hakikati olgularda arayan bilimciliğe yönelmeyi, hayatın mitolojiden ve dinden arındırılarak tam anlamıyla gerçekliğe dönmesi ve dünyevileşmesi anlamında kullanıldı. Daha sonra Alman sosyolog Max Weber tarafından modern zihnin alametifarikası olarak tanımlandı. Modern akılcılaşma süreci sayesinde dünya artık gizemli, büyülü ya da ilahi bir karaktere sahip olmaktan çıkması bu kavramla anlatılmaya çalışıldı.

Kimileri bu süreci alkışlarla karşıladılar, kimileri de endişeyle ama 20. yüzyılın sonunda George Ritzer, Büyüü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek kitabını yazmak zorunda kaldı. “Bir varmış bir yokmuş; bir zamanlar, orman büyülü imiş, ağaç gövdelerinde ve ağaç kökleri arasında ruhlar ve cinler yaşarlarmış. Ancak şimdi orman, orman idaresi tarafından işletilmektedir” sözlerinde apaçık görüldüğü gibi modernleşme; insan yaşamının büyülü ve Tanrısal olmadığını, her şeyin hesaplanabilir ve öngörülebilir olduğunu göstermiştir.

İnsanlar artık Tanrı’dan daha az korkmaya başlamışlar, modern bilimin ve özellikle tıbbın gelişmesiyle insanların yaşamlarına dair algıları köklü bir biçimde değişmiştir. Ancak akılcılaşma, aynı zamanda modern bürokrasiye ve kapitalizme de yol açmış, kâr elde etmek için her türlü aracı kullanmaya başlamıştır. Tüketim eksenli bir hayat çizgisi her şeyi maddileştirmiş, manevi ve ruhsal ihtiyaçlar öne çıkmış, insanlar kendilerini “evsiz ve yurtsuz” hissetmeye başlamıştır. Kapitalizm bunu da suiistimal etmekte, kendi çıkarına kullanmakta gecikmemiş, tüketime; “büyülü” ve “eğlenceli” bir kılıf bulunmuştur. Adeta “madem sizin büyüye ihtiyacınız var, alın size sihir ve büyü!” dercesine, dünya, yeni tüketim araçları/tüketim katedralleri vasıtasıyla yeniden büyülenmeye girilmiştir. Dünyanın büyüünün bozulmasından bahsetmişken, çok ilginç bir kitaptan daha bahsetmeme müsaade edin. Türkçe baskısına Aziz Nesin’in de uzun bir ön söz yazdığı Kapitalizmde Korku kitabında Dieter Duhm, 1970’lerde onca bilimsel ve teknolojik gelişmeye rağmen nasıl olup da “Gece karanlığında mezarlıktan tek başına geçen insanın korkulacak ussal hiçbir neden yokken yine de korkmasını ve üstelik bu korkunun sosyalist ülkelerde bile geçmemesini” konu edinir. Ona göre, kaynağı bireysel olan bir korkudan korkudur bunun nedeni ve bireysel kaynaklı bu korkudan korkunun kökeni de yine toplumsal hayatta, kapitalizm şartlarındadır. Sonradan inzivaya çekilen ve New age manevi akımların etkisiyle kendini komün yaşamına adayan psikanalist Duhm, şüphesiz bu kitabını artık savunmuyordur ama kitap, bir zamanlar insanların modernlikten kendilerinin tüm korkuların geçirmesini beklemesini düşünecek kadar beklenti içinde olmalarını göstermesi açısından ilginçtir. Elbette, bu beklenti asla gerçekleşmediği gibi ruhsal hayat daha sıkıntılı bir hal almış, başta kaygı ve endişe gibi psikolojik rahatsızlıklar insanlığın büyük derdi haline gelmiştir.

Katı olan her şeyin buharlaşması

Neyse, devam edeyim. Önerceğim ikinci şifre kavram, “katı olan her şeyin buharlaşması”... Marx ve Engels tarafından 1848 yılında kaleme alınan Komünist Manifesto’da geçiyor kavram ilk olarak. “Üretimin durmadan altüst edilmesi, bütün toplumsal koşulların aralıksız sarsılışı ve bitmek bilmeyen bir belirsizlik ve çalkantı, burjuva dönemini öteki bütün dönemlerden ayırt eder. Peşlerinde kadim ve hürmete şayan bir önyargılar ve kanaatler silsilesini sürükleyen tüm durgun, donuk ilişkiler silinip süpürülüyor; yeni ortaya çıkan her şey daha kemikleşmeden miadını dolduruyor. Katı olan her şey buharlaşıp havaya karışıyor, kutsal olan her şey dünyevileşiyor ve insanlar nihayet kendi gerçek yaşam koşulları ve diğer insanlarla ilişkileriyle yüzleşmeye zorlanıyor”. Böyle diyorlar. Ne ki, “katı olan her şeyin buharlaşması” kavramıyla feodalizmden kapitalizme geçişi anlatmaya çalışan Marx ve Engels, bu olup biteni bir umutsuz gidişin tezahürü olarak görmezler, tam tersine devrimci bir sınıf olan burjuvazinin eski toplumun tüm artıklarını silip atacağı için pek memnundurlar. Tüm Aydınlanmacı düşünürler gibi Marx ve Engels de dünya ve birey ne kadar akılcı anlaşılırsa yani bilim ve teknoloji ne kadar gelişirse dünyayı yönetmenin de o kadar kolay olacağını savunmaktadırlar. Kapitalizmin kendisinin de birçok sorun getireceğini bilirler ve dikkatlerini o sorunlara ve nasıl çözüleceklerine çevirirler. Bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle dünya denetimimiz altından daha da uzaklaşacağını, tüm gezegenin tehlike altına gireceğini hatta insanın insanlıktan çıkacağını akıllarının ucundan dahi geçirmezler. Onlar geçirmede ama tilmizleri Marshall Berman, 1987’de Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor adını verdiği kitabında tehlikeyi kısmen gördü, “Modernizm çocuklarını yiyor!” diye haykırdı, 2000’li yılların “sağlıklı” modernizmini kurmak için geçen yüzyılın modernistlerine dönmeyi salık verdi.

Evet; modernlikle birlikte “dünyanın büyüğü bozuldu”, “katı olan her şey buharlaştı”, geldik bugüne. Bugün, akademiklerin hiç de çekinmeden, “insan tarihsel bir kategoriydi aşıldı, “insan-sonrası” (posthuman) çağa geldik” diyebildikleri bir zamana düşmüş bulunuyoruz. Artık eski bakışlar, eski teoriler bir işe yaramıyor, “bindik bir alamete, gidiyoruz kıyamete” misali yuvarlanıyoruz. Kimse artık modernliğin insan-merkezli olduğundan dem vurmuyor; biyoteknoloji, nöropsikofarmakoloji, implantlar, dijital teknoloji siborg, metaverse, yapay zekâ gibi insanların arkasında ne olduğunu tam bilmeden kullanıverdiği kavramlar gırla gidiyor.

Yanınızda sadece cep telefonunuz varsa bile kırlara, dağlara, öbür ucuna dahi gitseniz dünyanın hep içinde, orta yerindesiniz. Eskiden nereye gitsek kendimizi de götürüyorduk şimdi koca dünya bizimle geliyor. O her şeyiyle, her zaman yanı başımızda artık. Yeter ki bağlanalım, yeter ki “online” olalım. Burası dünya, buradan çıkış yok!

Geldik teknomedyatik dünyaya

Teknoloji ve medya tarafından belirlenmiş ve çerçevelenmiş olan bu dünyaya “teknomedyatik dünya”

diyorum, yaşadıklarımızı en iyi bu kavram ifade ediyor. Bu dünya yeni bir deniz; eskisinden tamamen farklı olma özelliğiyle “yeni”, her birimizi içindeki balık kılacak kadar kapsayıcı olması hasebiyle “deniz”... O yüzden “yeni denizin balıklarıdır” diye ilave ediyorum. Bu yeni denizi anlamadan psikolojilerimizi değerlendirebilmek mümkün değil. Derya içre balıklarız, deryadan bihaber...

“Teknik” her tarihsel dönemde vardı ama modern zamanlarda “teknoloji” dediğimiz önceden insanlık tarihinde hiç bilinmeyen bir şekle dönüştü. İletişimlerimizin cereyan ettiği bir ortam anlamında “medium” her zaman vardı ama “medya” denilen inanılmaz karmakarışıklık modernlikle birlikte ortaya çıktı. Önce yazı yaygınlaştı, sonra görsellik ve en nihayet dijitallik işin içine katıldı; geldik kablolarımızın damarlarımız kadar mühim olduğu siber zamanlara...

Teknoloji ve medya farklı oldukları kadar birbirlerine benziyorlar, biri olmadan diğeri mümkün değil birbirlerinin mütemmim cüzü onlar... Dikkatli baktığımızda ikisinin de ortak özelliği, hemen kendisini ele veriyor: Sunilik. Suni; yani varlığın sahici halinde var olmayan, insan tarafından yapılmış, yapıntı...

Suniliği anlatabilmek için hakikatle gerçek arasındaki ayrımın üzerinde durmak lazım. Sunilikte, şeylerin ve ilişkilerin yaratılıştan olmayan, sahici varoluşlarına sonradan eklenen yanları öne çıkıyor. Suni olan gerçek olmasına gerçek ama hakiki değil. Bir şeyin suni olması onun gerçek olmadığı anlamına gelmiyor ama orijinal, sahii halinden yani kendi hakikatinden farklı olduğu manasını taşıyor. Nasıl modern tarım teknolojisinin işleminden geçmiş bir meyve gerçek olmasına gerçek ama otantik halinden farklı bir şekil ve usareye sahip ise modern medyanın aracılık ettiği iletişim ortamları da (yani medya), elbette iletişim olma özelliklerini hala muhafaza ediyorlar ama alışıldık, halis iletişimden hayli farklılar...

Teknomedyatik dünyada insan-insan ve insan-tabiat ilişkileri suni bir karakterde. Sanallık da sunilikle bağlantılı... Sunilik ve sanallık, otantik insan varoluşu üzerine en büyük değişimi, (isteyen zararı diye okuyabilir) kavramların aracılık ettiği düşünce ve gerçeklik bağı çok zayıflatarak yapıyor. Kavramlar, etkilerini giderek yitiriyor, imaj ve fantezik olan öne çıkıyor. Bir nevi “felsefesizleşme” bu... Bu yüzden artık ‘iyi hayat’ sorunuyla ilgilenmiyoruz. Kendimizi, kaderimizi mühendislerin eline bırakmış durumdayız. Ama galiba bunların kökeninde de suniliğin sahii olana baskın çıkması var. Yaşantımızdan çıkardığımız sezgisel, pratik bilgilerin değerini bilmiyoruz. Hikmet, irfan kelimelerin anlamlarının yanından bile geçmiyor zihnimiz. En bilime inananlarımız bile, her fırsatta falın, büyünün, new age inançların kuyusunda astral seyahat yapmaya bayılıyor.

Önceleri kuş uçuşundan bahsediyorduk, sonra ses, daha sonra da ışık hızından bahsetmeye başladık... Hızı o kadar önemsiyoruz ki, teenninin ne demek olduğunu dahi unuttuk. Bütün bunlar olup biterken, hiç farkına varmadan hakikat tasavvurlarımız da değişti. İnternete de ilişkilere de mütemmadi bir akışkanlık içinde bağlanıp duruyoruz. İlişki dilimizle internet dilimiz benzeşiyor.

Bir ilişki ağında sörf yapmaya çalışıyoruz. Kolayca girilip çıkıliveren, ayrıca bakım, özen ve ciddiyet gerektirmeyen, şık ve kullanıcı dostu, 'delete' tuşuna basınca kurtulması mümkün ilişkiler arıyoruz.

Enformasyon teknolojilerinin; tıptan mimariye, şehircilikten arşivciliğe, üretim süreçlerinden satış ve pazarlamaya, silah sanayinden otomotive, kütüphanecilikten istihbarata nasıl dev değişikliklere yol açtığını biliyoruz. Onları bir kenara bırakıp sadece gündelik hayatımızda olanlara baksak bile, şaşkınlıktan küçük dilimizi yutacağımız bir panorama var ortada. Her geçen gün biraz daha dijital ortam olmadan elimizin kolumuzun bağlanacağı, akıllı telefonumuzun yeni bir uzvumuz haline geldiği bir ağ oluşuyor. Birçok işi internet sayesinde kolayca hallediyor, hızın büyümesine kapılıp "vay be!" diye hayranlık belirtiyoruz. İnternet; alışveriş, bankacılık, hastane randevusu ve yolculuk işlemleri gibi konularda giderek ilk seçenek haline geliyor. Medya; gazete, dergi ve kitap okuma, televizyon izleme, sohbet etme, oyun oynama, eğlenme hatta ödev yapma, ders dinleme, sınav sonucu öğrenme, haberleşme alanlarında çoktan olmazsa olmaz durumda.

Hayatın böylesine dijitalleşmesi, sanallığın her gün biraz daha fazla gerçeğin yerine ikame olması, dilimizi de "dil" olmaktan çıkarıyor. Ciltler dolusu kitaplardansa sosyal medya cıvıldaşmaları bize daha çekici geliyor. "Bir yere gitmek", "gezinmek", "yolculuk", "sörf yapmak"; "siteler", "sayfalar", "adres", "yerleşimler", "dünyalar", "odalar", "alanlar" dediğimizde artık yirmi yıl öncesinden bambaşka şeyler kast etmiş oluyoruz.

Bütün bu değişimlerin hayatımıza getirdiği kolaylıkları, faydaları reddetmek nankörlük olur. Kabul. Bütün bu olanların daha fazla hız ve daha çok haz, daha uzun ömür adına ne kadar çok şeyden vazgeçtiğimizi, kaybettiklerimizi de görmek zorundayız. Hatta bu gidişin insanlığın ve bildiğimiz dünyanın sonu olduğunu görmemek de safdillik değil midir? Bir süreden beri "insan hakları" ve "demokrasi" gibi kavramların, bu "hunhar yenedünya"da ne kadar kullanışsız olduklarını, bu dünyaya asıl şiddet ve fanatizm gibi kavramların uygun düştüğünü zaten fark ediyorduk. Özellikle Gazze'den sonra iyice idrak ettik ki egemenler, bu paranoid sosyopatlar, çıkarlarını korumak için her yolu deneyecekler; ne dünya savaşı çıkarmaktan ne nükleer silah kullanmaktan asla çekinmeyeceklerdir. İnsanlar, insanlık, dünyanın geleceği onların umurlarında bile değildir!...

Evet; "Artık yaşadığımız dünyayı sadece tuhaf değil fakat aynı zamanda giderek insanlar, tabiat ve canlı türleri açısından daha tehlikeli olan bir yer olarak görüyordum." Bu yüzden epeyden beri teorik sıkılıktan vazgeçtim; bu kaygımı, endişemi dile getirmeye, hepimizi yeniden hiç değilse "insanın mükerrerliği" kavramı etrafında birleşmeye çağıran, olabildiğince okunur ve anlaşılır olmak isteyen yazılar, kitaplar yazıyorum. Kendimi tekrar ettiğim, eski söylediklerimden iktibaslar yaptığım çok oluyor ama olsun!

[1] Erol Göka'nın "Umuda İmkân Aramak" (Kapı Yayınları) kitabının Ön Söz'ünden alınmıştır.

Trump, Suriye Konusunda Doğru Hamleyi Yaptı

YAZAR: JUDE RUSSO*

KAYNAK: WWW.THEAMERICANCONSERVATIVE.COM

Yaptırımlar da kalkabilir!

Trump yönetiminin, İsrail'in İran'a yönelik saldırılarına katılması, İran'ın diplomatik iş birliğini azaltması gibi tamamen öngörülebilir bir etki yarattı; bu ise Orta Doğu'da hızlı, ucuz ve nispeten istikrarlı bir düzen kurmayı arzu edenler için pek de hoş bir gelişme değil. Umarım bu geçici bir evredir; gelecek hafta Oslo'da yapılacak ABD-İran görüşmeleri sürecin seyrini belli etmeye başlayacaktır.

Daha umut verici olan ise, pazartesi günü açıklanan Beyaz Saray'ın Suriye'ye yönelik yaptırımları ve bağlantılı ekonomik cezaları kaldırma kararıdır. Yaptırımlar, Beşar Esad yönetimine yöneltilmişti; o yönetim aralık ayında kenara itildi ve "ıslah edilmiş" El Kaide komutanı Ebu Muhammed el-Colani—özür dilerim, Ahmed el-Şaraa—bireysel kişi haklarına ve azınlık nüfusların haklarına son derece saygılı olacağı taahhüt edilen yeni bir devleti yönetiyor. Trump yönetimi de buna uygun olarak yaptırımları kaldırdı.

Bu, hoş bir değişim; zira Amerikan hükümeti genellikle yaptırımların nasıl işlediğini gerçekten kavrayamaz. Yaptırımlar diğerleri arasında bir diplomatik araçtır; ideal olanı, kesin bir davranışa karşı uygulanıp o davranış durduğunda kaldırılmasıdır. ABD'de ise genellikle, Amerikan halkını—ya da en azından Dışişleri Bakanlığı'ndakileri—kızdıran kişi ve yerlere "bir şeyler yapılmış" izlenimi vermek için kullanılır ve askerî

müdahaleden kaçınılır.

Sonuçta, kötü hedeflenmiş yaptırımlar kalıcı hâle gelir. Bunlar aslında tekil bir davranışı değiştirmez; ancak hedef ülkenin siyasi sınıfına halkını ABD'ye—zaten onları yoksullaştıran—karşı kolayca kıskırtma fırsatı sunar.

Uzun süre uygulanan yaptırımlar, ilgili devletin ekonomik yapısının bir parçası hâline gelir; örneğin İran'da, yaptırımlardan kaçınma konusunda tamamen "parazit sektör" sayılabilecek ve yaptırımların tamamen gevşetilmesinden rahatsız olacak kadar zengin gruplar mevcuttur.

(Kendi sistemimizde finansal hukukçuların deregülasyona karşı nasıl teşvik edildiğini hatırlatır.)

El-Şaraa kendisini sanki Arap dünyasının Obama'sı (basketbol merakına kadar) haline dönüştürdü; eğer sembolik kontrolü altındaki milisler hâlâ iğrenç sayılara varan etnik ve dinsel azınlık katliamları yapıyor olmasa, bu imaj daha inandırıcı olurdu. (Dünyanın o bölgesinde her zaman olduğu gibi iş çok karmaşık—bu gruplar arasında, yeni yönetimle son derece düşmanca bir ilişki içinde bulunan birçok Esad sadık kalanı yer alıyor. Şiddet ve kuşku birbirini besliyor.)

eni Suriye hâlâ pek de huzurlu bir yer değil, ancak onu normal bir ülke hâline gelme şansı vermek muhtemelen en iyi risk.

Dahası, iş sadece Suriye meselesiyle ilgili değil.

Şaraa, Türk silahlarının gücü sayesinde iktidara geldi; aynı zamanda, sağlamlaştırılmış bir Suriye devletinin ortaya çıkması olasılığına pek de sıcak bakmayan İsrail ile de karmaşık bir oyun oynuyor ve sıradan Golan Tepeleri işgalinin ötesinde, Suriye sınırları içinde daha derinlere kadar toprak işgal ediyor. Şaraa, İsrail'i karşısına almaktan kaçınmaya istekli görünüyor—örneğin, geçen ay İran'a yapılan ve sonuçta Esadları destekleyen saldırılarda Suriye hava sahasını kullanmalarına izin vererek. Yine de büyük oranda Türkiye'ye bağımlılığını sürdürüyor; Türkiye çoktan Suriye altyapısını iyileştirmek için kaynak ayırdı. Azerbaycan'da her iki ülkenin, bölgedeki diğer rakipleri dengelemek amacıyla korkunç Aliyev rejimine maddi destek sağladığı örtük işbirliğine benzer şekilde, Türkiye ve İsrail'in ortak bir müttefiki paylaşacakları uygulanabilir bir düzenleme, bölgesel barışa doğru atılmış bir adım gibi görünüyor. Türkiye, makul olarak İsrail'in bölgesel saldırganlığından endişe duyuyor ve PKK uzantılarının gücü nedeniyle Suriye'de hâlihazırda güvenlik kaygılarına sahip. Nasıl Moğolistan Sovyetler Birliği ile Çin arasında istikrarlı bir tampon görevi gördüyse, Suriye de Kuzey Levant'ta istikrarın anahtarı olabilir.

Bu, belki de bölgedeki en önde gelen Amerikan önceliği stablitedir. Türkiye ile İsrail arasında—Amerika'nın bir antlaşma müttefikiyle—açık çatışma rahatsız edici bir durum yaratır. Kağıt üzerinde hâlâ ekonomik ve sert güç çıkarlarımızın ve rakiplerimizin bulunduğu Asya'ya dönme çabası içindeyiz. 2025'te ABD'nin Suriye'de konuşlu kalmayı sürdürmesi için neredeyse hiçbir gerekçe yoktur; bu konuşlanmalar yalnızca diğer ülkelerin çıkarlarına hizmet ediyor, ister düşmanca aktörlerin eline işlevsel rehine olarak sunulsun, ister sözde dostlarımız için önemli altyapı çalışmasını yapsın. (Gerçekten de, Suriye-İsrail tampon bölgesini güvenlik altına almak hangi Amerikan menfaatiyle örtüşebilir ki?) Suriye'den geri çekilmek ve normalleşmeye fırsat tanımak uzun süredir atılması gereken bir adımdır ve bu adım, ABD'nin yeniden “kum havuzunda oynamaya” heveslendiği bir döneme denk geliyor. Ama geç olsun da güç olmasın. Umarız bu hamle bir trend başlatır.

* Jude Russo, The American Conservative dergisinin yayın yönetmenidir ve The New York Sun'ın katkıda bulunan editörüdür. 2024–25 akademik yılı için Hillsdale College'da James Madison Bursiyeri olarak seçilmiştir ve 2024'te ISI'nın “30 Yaş Altı En İyi 20” listesinde yer almıştır.

R. LEVENT IŞIK
www.kritikbakis.com

Keynes Ne Derdi?

“Piyasalar paranın yeteceğinden çok daha fazla uzun süre mantıksız kalabilir.” Adeta günümüz dünyası için söylenmiş bu sözler dünyaca ünlü iktisatçı Lord J. Maynard Keynes’e ait. Serüvenlerle dolu hayatından bizlere yüksek sesle ulaşan birkaç cümlesi var ki, hepsi genç iktisatçıların duvarlara slogan olarak yazmak isteyeceği cinsten... Her iki dünya savaşı ve klasik iktisadın gelmiş geçmiş en büyük krizi olan Büyük Buhran esnasında savaşların ve barışların kazdığı mevzilerde en önde çarpışan ve zamanı geldiğinde Lord ünvanıyla onurlandırılan bu yetenekli ve meşhur adam bugün aramızda yaşasa içine düştüğümüz şu garip durumla ilgili bize ne önerirdi, gerçekten çok merak ediyorum. Sadece bize değil, yanlış anlaşılmasın. Biz derken tüm insanlıktan bahsediyorum. Siyasi, askeri, iktisadi, finansal ve en önemlisi teknolojik gelişmelerin tüm dünya piyasalarını sarhoş ettiği bir dönemdeyiz. En iyi durumda dediğimiz ülkeler bile ya çok sayıda cari iktisadi problemle mücadele ediyor ya da tüm dünyada esmek üzere olan fırtınanın kendi bahçelerini de tarumar edeceğini bildiklerinden stresle gün sayıp tamir edebilecekleri her duvarı tamire çalışıyorlar. Türkiye ve Arjantin durumu ise an itibarıyla kritik. Adeta düşmanı ilk karşılayacak birlik olarak tam da taarruz etmeyi planladığı zayıf noktada nöbet tutuyorlar. Dünya tarihini değiştirecek olan teknolojik sıçrama ile eskiye dair ne varsa her şeyin silinip gideceği krizin/krizler paketinin aynı zaman aralığına denk getirilmesi hesaplanmadan becerilebilecek bir iş değil. En başta bunu kabul etmek, öngörülerini tamamen bunun üzerine inşa etmek lazım. Tüm kartların yeniden dağıtılacağı bu kavgaya iktisadi anlamda böylesine silahsız ve kırılgan olduğumuz bir zamanda dalmanın olası sonuçlarını anlatan, süreci çok doğru açılardan okuyan iyi yetişmiş iktisatçı ve finansçılarımızın zaman zaman üstü kapalı zaman zaman ise açıktan ifade ettikleri o meşhur fırtınaya şahit olmak üzereyiz. Yine de “Küresel Kavgaya” iktisadi ve

askeri boyutlarıyla şimdilik bir çok coğrafyada dağınık olarak devam etse de asıl büyük açılışın Pasifik’te olacağını, yani henüz büyük silahların ateşlenmediğini düşünüyorum. Türkiye’deyse kavgaya, şimdilik herkesin tahmin ettiği üzere ekonomideki zorlukların sürekli halde diri tuttuğu yüksek tansiyon haliyle iç siyasette yapılacak major bir hamlenin tepkimesi sonucunda ortaya çıkacak gibi duruyor. Fakat şartlar uzun süredir alışık olduğumuz üzere bir anda değişebilir. Evet, baştaki sorumuza dönecek olursak “Keynes halimize bakıp bize ne önerirdi?” diye düşününce bir şeyler yazmak gerçekten çok zor. İngilizlerin milli kahramanı Başbakan Churchill kendisine telefon edip “Maliye politikalarında yapılacak değişiklikler hususunda artık seninle aynı düşüncedeyim.” dediğinde “Syn. Başbakan, buna çok sevindim ama ben artık aynı düşüncede değilim.” diyecek cinsten kendisini ifade etmekte kimseye eyvallahı olmayan ve fikir değiştirmeyi asla zayıflık olarak değerlendirmeyen bir adamdı Keynes...

Zaten bu sebeple kendisinin adına “şunu önerirdi, bu mesajı iletirdi” demek pek mümkün değil.

Ama meşhur “Genel Teori” isimli eserindekinin aksine, geniş tanımlı işsizliğimize rağmen kamu harcamalarını artırın” demez, aksine “enflasyonla mücadele programınız çalışsın istiyorsanız ilk olarak bu yüksek kamu harcamalarını kısın” demesi son derece olası bence.

Her neyse, yazımızın son bölümünde gelelim asıl cevap bekleyen soruya, yani “vatandaş ne yapsın?” sorusuna... Yatırım tavsiyesi olmamakla beraber madenlerin güçlü performansını izledik yılın ilk yarısında.

Diğer yarısında da sonucun değişmesini kendi adıma beklemiyorum. Özellikle arz açığı olan ve üzerinde talep baskısı olan madenler iyi değerlendirilmeli.

Senenin ikinci yarısında havalar madenlere güvenenler için daha güneşli olacak gibi duruyor. Gümüş, platin ve paladyum bu süreçte özellikle yüksek dikkatle izlenmeli.

Selahaddin Eyyûbî'nin Kuzey Suriye Politikası Ve Halep İle Musul'u Zaptı

YAZAR: AYŞE ÇEKİÇ

Fırat'tan Dicle'ye Stratejik Bir Zafer Yürüyüşü: Selahaddin Eyyûbî'nin Kuzey Suriye Politikası Ve Halep İle Musul'u Zaptı

Ayşe ÇEKİÇ^[1]

Özet

Eyyûbî devletinin kurucusu olan Selahaddin Eyyûbî 1171'de Mısır'ı ele geçirmesinden 1193 yılında ölümüne değin hüküm sürdüğü 22 yıllık hâkimiyet döneminde Mısır-Suriye-Filistin coğrafyasını yönetimi altında birleştirmeyi başarmış ve Kudüs Haçlı krallığını ortadan kaldırmıştır. Selahaddin Eyyûbî'nin politik söylemi çoğunlukla cihad çağrısı üzerinden gerçekleştirilmiş ve Abbâsî hilâfet merkezinin desteği daima ön planda tutulmuştur. Nureddin Mahmud Zengî'nin 1174'te ölmesi üzerine Zengî hanedanlığı bir bölünme ve kargaşa sürecine girmiştir. Nureddin Mahmud'dan sonra yerine geçen çocuk yaştaki oğlu Melik Salih dönemi Selahaddin Eyyûbî'nin Suriye politikasının şekillenmesine önayak olmuştur. Selahaddin Eyyûbî çocuk sultan Melik Salih döneminde Suriye'nin içinde bulunduğu kargaşa ortamını kendi lehine çevirmeyi başarmış ve bunu yaparken de daima ılımlı bir davranış sergilemiştir. 1181 yılında Melik Salih'in ölmesi Selahaddin Eyyûbî'nin tam anlamıyla Suriye'yi hâkimiyeti altına alacağı dönemin başlangıcı olmuştur. Selahaddin bu dönemde Zengî hanedanlığı içindeki kardeş kavgalarından faydalanarak Halep ve Musul başta olmak üzere el-Cezîre bölgesini kontrolü altına almayı başarmıştır. Böylece Filistin topraklarını fethetme girişmeden evvel Suriye'yi Eyyûbî yönetimine dâhil etmiştir.

Giriş

Selahaddin Eyyûbî Zengî hanedanlığının yükselişe geçtiği bir dönemde 1137 yılında Tikrit'de doğmuştur.^[1] 12. Yüzyılın ikinci çeyreğinde Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyûb ve amcası Esedüddin Şirkuh İmadeddin Zengî'nin yönetimi altında bulunan topraklara iltica etmişler ve bu sayede Zengî ordusunda yer edinmeye başlamışlardır. Kısa sürede sivrilmeyi başaran Eyyûbî ailesi Zengîlerin Suriye'deki ilerleyişinde ve Haçlılarla olan mücadelelerinde büyük fayda sağlamışlardır.^[2]

1150'lerden itibaren Nureddin Mahmud Zengî'nin Suriye'de etkin güç oluşturmaları Eyyûbî ailesinin de faydasına olmuştur. 1154 yılında Nureddin Mahmud'un Dımaşk'ı ele geçirmesiyle Zengî hanedanlığı yönünü Mısır'da bulunan Fâtımîler üzerine yoğunlaştırmıştır.^[3] Bundan sonraki süreçte Nureddin Mahmud Mısır Fâtımîleri üzerine düzenlediği üç büyük seferde Eyyûbî ailesinin komutanlığından faydalanmıştır. Selahaddin Eyyûbî ve amcası Esedüddin Şirkuh Mısır'a düzenledikleri seferler sonrasında 1169'da Mısır'da yönetime dâhil olmayı başarmışlardır.^[4]

Fâtımî halifesi el-Âdîd'a vezir olan Esedüddin Şirkuh çok geçmeden ölünce yerine yeğeni Selahaddin Eyyûbî geçmiştir.^[5] Selahaddin Mısır'da vezirlik makamına geldiğinde Zengî yönetim aygıtının görünür işaretlerini Mısır'a yerleştirmeyi amaçlamıştır. Bu durumun gerçekleşmesinde Nureddin Mahmud'un büyük etkisi vardır. Selahaddin'in Mısır'daki vezirlik dönemine baktığımızda Fâtımî yönetiminin sadece isimden ibaret olduğunu görmekteyiz.

Bu durum da Mısır'da Şîî yönetimin yerini Sünnî yönetimin almasını kolaylaştırıcı bir faktör olmuştur. 1171'de Mısır'da hutbe Sünnî Abbâsî halifesi adına okunduğunda Şîî Fâtımî yönetimi son bulmuş ve Mısır fiilen Eyyûbî ailesi eliyle Zengî hanedanlığının yönetimine dâhil olmuştur.^[6] Bu süreçten sonra Eyyûbî ailesi Mısır'ı yurt edinerek yükselişe geçmiştir. 1174'te Nureddin Mahmud ölünceye dek Selahaddin Eyyûbî ile bazı sorunlar yaşansa da^[7] Selahaddin Eyyûbî Nureddin Mahmud'un söylemsel takipçisi ve siyaseten varisidir. Bu sebepten ötürü Selahaddin Eyyûbî Mısır yönetimini Suriye ile birleştirmek adına harekete geçmekte zorlanmayacaktır.

1.Nureddin Mahmud'un Halefleri ve Suriye'nin Durumu

1174 yılı Eyyûbî hanedanlığı için önemli fırsatlar sunmaktaydı. Nureddin Mahmud'un Mayıs'ta ölümü^[8] sonrasında yerine çocuk yaştaki oğlu Melik Salih geçti.^[9] Melik Salih Dımaşk'ta babasının yerine tahta oturunca şehrin ileri gelenleri ona biat etmekte gecikmedi. Selahaddin Eyyûbî de Mısır'dan Melik Salih'e tabi olduğunu ifade etti. Ayrıca Melik Salih'in isminin bulunduğu Mısır dinarlarını Dımaşk'a göndererek babasının zamanında olduğu gibi şimdi de Zengî ailesine itaatte kusur etmeyeceğini belirtti.^[10]

Musul hâkimi Seyfeddin Gazi amcası Nureddin Mahmud'un ölümüne çok üzülmüşe benzemiyordu. Aksine yaradılış mizacı kendisinden oldukça farklı olan amcasının ölümünü büyük bir mutlulukla karşılayan^[11] Seyfeddin Gazi kendi menfaati doğrultusunda harekete geçmekte gecikmedi. Nureddin Mahmud ölmeden az evvel bütün Doğu vilayetlerine ve el-Cezîre'ye haber yollayarak cihad için asker toplanmasını emretmişti. Seyfeddin Gazi de maiyetindeki askerlerle yola çıkmış ve bu yolculuk esnasında amcasının ölüm haberini almıştı. Bunun üzerine hiç vakit kaybetmeden yanındaki hazır orduyla Nusaybin, Habur ve Harran'ı ele geçirmişti. Daha sonra Rakka ve Suruc'u da zapt eden Seyfeddin Gazi Caber kalesinin dışında el-Cezîre bölgesine hâkim olmuştu.^[12]

Selahaddin Eyyûbî Seyfeddin Gazi'nin el-Cezîre bölgesine girdiğine oldukça kızdı. Melik Salih'e haberci göndererek Seyfeddin Gazi'nin Zengî ülkesini ele geçirme amacının kendisine iletilmemesini esefle karşıladığını bildirdi. Vaktiyle haber verilmiş olsaydı Seyfeddin Gazi'nin bu girişimine engel olabileceğini dile getirdi. Ayrıca Selahaddin Eyyûbî'ye göre: eğer ki Nureddin Mahmud biraz daha yaşasaydı kendisini Melik Salih'e atabey yapacaktı; buna delili ise Nureddin'in vilayetlerinden en büyüğü olan Mısır'ı yönetiyor olmasıydı. Seyfeddin Gazi'yi amcasının ölmesinden faydalanmakla suçlayan Selahaddin: şimdi görüyorum ki, siz beni hiç hesaba katmadan efendimin oğlu ile tek başınıza kalmışsınız. Ben Onun hizmetine koşacağım ve babasının bana yaptığı iyiliklerin karşılığını ona hizmet ederek eda edeceğim. Onun ülkesini müdafaa hususunda gerekeni yapmamış ve kötü bir tavır içine girmiş olmanıza rağmen sizleri de ayrı ayrı mükâfatlandıracağım dedi.^[13] Selahaddin bu tavrını ortaya koyarken Suriye meselesine birinci dereceden müdâhil olacağını vurgulamış bulunmaktaydı. Mısır'dan Dımaşk'a gerçekleştireceği yolculuğunun ana eksenini Melik Salih'in koruyuculuğu üzerine inşa eden Selahaddin Eyyûbî bunu yaparken oldukça ılımlı davranmıştır. Dımaşk'a gelirken yanında sadece yedi yüz süvari ve tamamı on bin dinar gibi az bir parayla gelmesi de esasında amacının savaş olmadığını gösterir mahiyettir.^[14] Selahaddin Dımaşk'a ilk geldiğinde babasının evinde konakladı ve böyle davranarak Dımaşk'ın çocukluğunun geçtiği ata vatani olduğunu vurgulamaya gayret etti.

Çevresine toplanan şehir halkına ihsanda bulunan Selahaddin Dımaşk kalesini zorlanmadan ele geçirdi.¹⁵ Selahaddin'in Dımaşk'a gelmesini Seyfeddin Gazi efendisine havlayan bir köpek bağlamında değerlendirerek hemen geri dönmesini salık verdi.^[15] Selahaddin Dımaşk'a ayak basmadan önce Melik Salih Halep'e gitmişti. Onun Halep'e gitmesinin nedeni ise Seyfeddin Gazi'nin el-Cezîre'yi zaptı sonrasında Halep'e yürüme ihtimaliydi. Melik Salih'in çevresinde bulunan emirler Halep'i Seyfeddin Gazi'den korumak için Melik Salih'i ve maiyetini Dımaşk'tan Halep'e nakletmeyi uygun görmüşlerdi.^[16]

Selahaddin Dımaşk'ta işleri yoluna koyduktan sonra Halep'e doğru ilerleyişe geçecektir. Öncelikle Hıms şehrini kuşatan Selahaddin şehir halkının direnmesi üzerine burada bir birliğini bırakıp Hama'ya yürüyecektir.^[17] Selahaddin bu ilerleyişindeki amacının el-Cezîre bölgesini zapt eden Seyfeddin Gazi'ye haddini bildirmek ve Kuzey Suriye'yi Haçlı tehdidine karşı korumak olduğunu ifade edecektir.^[18] Hama'yı aldıktan sonra Halep üzerine yürüyen Selahaddin Aralık 1174'de şehrin önlerine ulaşacaktır. Melik Salih Selahaddin'in bu gelişinden oldukça korkmuş bir vaziyette Halep meydanına çıkıp bir konuşma yapacaktır. Konuşmasında babası Nureddin Mahmud'un iyiliklerine nankörlükle mukabele eden bu adamın (Selahaddin Eyyûbî kastediliyor) beldesine göz diktiğini söyleyecektir. Konuşmasında çocukluğunun verdiği hâleti ruhîyeden kaynaklı olarak gözyaşlarını tutamayan Melik Salih Halep halkını da oldukça etkilediğinden Halep halkı Selahaddin'i şehre sokmamak adına ağız birliği edeceklerdir. Bir takım Halepli askerler ile Halep şehrinin dışında aralıklı çatışmalar yaşayan Selahaddin Halep'e girmeyi başaramayacaktır. Melik Salih Selahaddin'e karşı Halepli İmamîye Şîîlerinin de desteğini almıştır. Onlarla yaptığı anlaşmaya göre Halepli Şîîler Selahaddin'e karşı Melik Salih'e yardım ettikleri takdirde kendi mezhepsel inançlarını nikâh, cenaze vs. merasimlerinde uygulama ayrıcalığı elde edeceklerdir. Görüldüğü üzere Melik Salih babası Nureddin Mahmud'un ağırlıklı Sünnî politikasını Selahaddin'e karşı güçlü durmak adına esnetmiştir.^[19] Halep halkı kendi içlerinde elde ettikleri bu birlik ruhuna Musul'u da dâhil etmeye çalışmışlardır. Seyfeddin Gazi'ye gönderdikleri haberle eğer Halep Selahaddin'in eline geçerse Musul'un elinizde kalacağını asla düşünmeyin yollu ince bir göndermede bulunmuşlardır.^[20] Bu kuşatma esnasında İsmailîler /Haşhaşîler Selahaddin'e bir suikast düzenleyeceklerdir. Reşidüddin Sinan Halep emirlerinden Sadeddin Gümüştekin'den aldığı emirle Selahaddin'i öldürmeye çalışmıştır. Ancak fedailer erken fark edilince Selahaddin kurtulmuştur. Bunun üzerine Selahaddin şimdilik şehrin alınamayacağını anladığından Halep kuşatmasını kaldırmıştır (Ocak 1175).²² Selahaddin'in Halep'ten ayrılmasındaki başat sebep ise Haçlı sorunudur. Vaktiyle Nureddin Mahmud tarafından esir alınmış olan Trablus kontu Raymond başta olmak üzere Joscelin de Courtenay ve Renaud de

Chatillon gibi Haçlı önde gelenleri Halepliler tarafından fidiye karşılığında serbest bırakılmıştır. Serbest bırakıldıktan sonra da Selahaddin'in topraklarına saldırması konusunda Haleplilerle anlaşılan Raymond Hıms'a yürüyerek orayı kuşatmıştır. Selahaddin ise Halep'ten ayrılarak önce Hama'ya sonra Hıms'a hareket etmiştir. Raymond ise Selahaddin'in gelmesi üzerine geri çekilmek zorunda kalmıştır.^[21] Görüldüğü üzere Selahaddin'in Zengî toprakları olan Suriye'ye karışması Zengî hanedan üyeleri başta olmak üzere Haçlıları da tedirgin etmiştir. Ayrıca Halepliler Selahaddin'e karşı Şîîlerle bütüncül hareket etmekten, Haçlılar ve Haşhaşîlerle de anlaşmaktan geri durmamışlardır. Bu durumda Selahaddin Eyyûbî'nin Suriye'de güçlü bir İslam ordusu bulundurma fikri, düşmanları tarafından kurulan ittifaklar sayesinde daha da gerekli görülmeye başlanmıştır. Bir başka tabirle bu mevcut statükoyu Selahaddin'in "cihad" adına eleştirmesi ve sakıncalı görmesi ona siyasal söyleminde haklılık payı kazandırmıştır.

Selahaddin Suriye'nin içinde bulunduğu durumu uzun soluklu siyaseti adına sorunlu görmekteydi. Melik Salih'in küçük yaşta olması ve Seyfeddin Gazi'nin kendi topraklarını genişletme politikası Nureddin Mahmud'un kurmaya çalıştığı Suriye-Mısır bütünlüğünü bozacağı benziyordu. Bu durum da en çok Kudüs Haçlı krallığı başta olmak üzere Haçlıların işine yarardı. Bu yüzden Selahaddin Suriye'de bütünlüğü sağlamadan Haçlılar üzerine yürünemeyeceği gerçeğini iyi biliyordu. Selahaddin Kudüs'ün ele geçirilmesinde Suriye'nin köşe başı olduğunu daima vurguluyordu.^[22] Seyfeddin Gazi ve Melik Salih yandaşları tarafından bakıldığında ise Selahaddin Zengî mirasına konmak adına emellerinin peşine düşmüştü. Asıl amacı Zengîlere ait toprakları ele geçirip akrabalarına dağıtmaktı.^[23] Gerek Selahaddin'in söylemi gerekse de Eyyûbîlerin söylemi dönemin kaynaklarına bakıldığında haklılık payı taşımaktaydı.

Seyfeddin Gazi gelişen bu olaylar üzerine kendince bir çözüm yolu arayışına girdi. Bunun için kardeşi İzzeddin ile Selahaddin'e karşı müttefik olma yolunu tuttu. İzzeddin'in komutasında çok sayıda askerden müteşekkil bir orduyu Selahaddin'e karşı yola çıkardı. Selahaddin böyle bir ordunun hazırlanıp yola çıkarıldığını duyunca harekete geçti. Hama yakınlarında Selahaddin'in ordusuyla İzzeddin'in ordusu çarpıştı ve sonuçta üstün gelen taraf Selahaddin'in ordusuydu (Nisan 1175). İzzeddin'in ordusundan alınan esirler minnetle serbest bırakıldı. İki taraf arasında barış sağlandı.^[24] Yenilip geri çekilen müttefik güçleri takip eden Selahaddin Halep önlerine geldi ve Halep'i muhasara etti.^[25] Bu Selahaddin'in Halep önlerine ikinci kez geliyordu.^[26] Selahaddin ikinci Halep kuşatmasında Melik Salih'in adını paralarından ve hutbelerden sildirmiştir. Mayıs'ın ilk haftasında ise Halep'ten ayrılarak Hama'ya gelmiş ve burada halifenin elçisinin kendisine sunduğu hilatları kabul etmiştir. Ayrıca halifenin elçisi Selahaddin'e Mısır ve Dimaşk'ın sultanı ünvanını da getirmiştir.^[27] Bundan sonra Selahaddin Eyyûbî Suriye işlerine müdâhil olma

yolundaki faaliyetlerini halifeden onaylı meşru bir zeminde yürütecektir.

Seyfeddin Gazi İzzeddin'i Selahaddin üzerine yollarken kafasında Sincar hâkimi olan kardeşi İmadeddin Zengî üzerine yürümeyi tasarlıyordu. Çünkü Selahaddin'e karşı İzzeddin komutasında çıkardığı orduya İmadeddin'den de yardım talep etmesine karşılık olumlu cevap alamamıştı. Bunun sebebi ise İmadeddin'in Selahaddin'e tamâyül etmesiydi. Onun bu eğiliminde Selahaddin'in daha öncesinden İmadeddin'le haberleşip kendisini Zengî hükümdarı yapacağını söylemesi etkili olmuştu. Bu sebepten Seyfeddin Gazi İzzeddin'in ordusunun Selahaddin'le uğraştığı esnada Sincar hâkimi olan İmadeddin'i kuşatma altına almıştı. Böylece onu dize getirmeyi istiyordu. Ancak kuşatma esnasında İzzeddin'in ordusunun Selahaddin karşısında yenildiği haberini alınca kuşatmayı kaldırarak geri çekildi.^[28]

Seyfeddin Gazi bu gelişmeler üzerine Halep'e giderek Melik Salih'le görüştü. Onun Melik Salih'le Selahaddin'e karşı birleşmesi Selahaddin'in elinde olan Dimaşk'ın karşısında Halep ve Musul'un ittifak ettiğinin habercisiydi.³¹ Seyfeddin Gazi Hısn-ı Keyfa ve Mardin Artuklularından da yardım elde etmenin yanında Selahaddin'e karşı Trablus ve Kudüs Haçlılarının yardımına da başvurdu. Böylece Seyfeddin Gazi Selahaddin'in karşısında yerel bölge güçlerinden ve Haçlılardan oluşan güçlü bir ittifak cephesi oluşturdu. Selahaddin de kendisine karşı oluşturulan bu müttefik güce karşı Mısır'a haber yollayarak asker takviyesinde bulunulması için hazırlıkları başlattı. Bunun üzerine hiç vakit kaybetmeden Seyfeddin'in bulunduğu Halep üzerine yola çıktı. Selahaddin'in ordusuyla Seyfeddin'in ordusu Halep Hama arasında bulunan Sultan Tepe (Tell-Sultan) mevkiinde karşılaştı. Yapılan savaşta Seyfeddin Gazi mağlup olup geri çekildi ve kalan az bir askeri gücüyle Fırat'ı geçip Musul'a kaçtı. Selahaddin bu savaşta pek çok esir ele geçirse de onları büyük bir hamiyetle serbest bıraktı.^[29] Bu savaştan sonra Halep-Musul ittifakı geri dönülemez bir biçimde dağılmıştır.

Selahaddin Eyyûbî Halep ve Musul'un iletişimini kesmek ve Halep'i çember içine alabilmek için Halep'e bağlı önemli kaleler olan Buzaa, Menbiç ve Azaz'ı ele geçirdi.^[30] Azaz'ı kuşattığı esnada Haleplilerin Haşhaşîlerle anlaşması sonucu Selahaddin ikinci bir suikasta uğradı. Bu defa fedailer tarafından yanağından yaralanan Selahaddin Eyyûbî canını zor kurtarmıştır.^[31] Selahaddin Haşhaşî saldırısından kurtulduktan sonra Halep üzerine yürüdü. Halep halkı Selahaddin'le savaşmayı göze alamayınca bu durum Selahaddin'in de işine geldi. Böylece barış yolu tutuldu. Seyfeddin Gazi ve Melik Salih başta olmak üzere Mardin ve Hısn-ı Keyfa Artuklu emirleri de Selahaddin'e itaat ettiler. Yapılan barışa göre: Selahaddin'in aldığı yerler kendisinde kalacak. İki taraftan her kim anlaşmayı ihlal ederse anlaşmaya dâhil olan herkes ona karşı birlik olacak. Melik Salih Halep ve ona bağlı bazı önemsiz kalelerde yine hâkim olacak (Temmuz/1176). Anlaşma sonrasında Selahaddin Nureddin Mahmud'un küçük kızını çadırında ağırlayıp

bir isteğinin olup olmadığını sorunca, kız da bunun üzerine Azaz kalesinin kendisine bağışlanmasını istedi. Selahaddin büyük zorlukla ele geçirdiği kaleyi küçük kıza kırmayarak ona bağışladı. Azaz kalesi böylece Haleplilere geri verildi.^[32] Selahaddin böyle davranarak efendisinin topraklarında onun çocuklarına korumacı bir tavırla yaklaşmıştır. Hatta Nureddin Mahmud'un karısıyla yapmış olduğu evliliği de onun bu yaklaşımıyla açıklayabiliriz. Selahaddin Nureddin'in dul eşi olan İsmetüddin Amine hatunla evlenerek bir bakıma Suriye'nin yeni efendisi olduğunu vurgularken; diğer yandan Melik Salih'e babalık yapma arzusunun da altını çizmiştir.^[33]

Selahaddin Eyyûbî'nin Halep anlaşması sonrasında Suriye meselesinde mücadele evresi bir süre yavaşlıyor. Bunda Haçlıların Selahaddin'e karşı gerçekleştirdikleri saldırıların etkisi vardır.^[34] Ayrıca Selahaddin bu süreçte Haşhaşîler üzerine bir sefer düzenlemiş ve onların önemli kaleleri olan Misyaf'ı kuşatmıştır.^[35] Bu sebepten ötürü Selahaddin bir süreliğine rotasını başka yönlere çevirmek zorunda kalmıştır. 1180 yılında Seyfeddin Gazi'nin^[36] ve 1181 yılında Melik Salih'in⁴⁰ ölümleri ise Suriye işlerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

2. Seyfeddin Gazi ile Melik Salih Sonrası Suriye'nin Durumu ve Değişen Dengeler

1179 yılında başlayan umumi kıtlık ve yağmurun yağmayışı Suriye, elCezîre, Musul ve Irak bölgelerinde sıkıntılı bir dönemin yaşanmasına sebep oldu. Yaşanan kıtlık ve fahiş fiyat toplumu açlığa sürüklerken; yayılan veba da pek çok kişinin ölümüne sebebiyet vermişti. Kıtlık ve hastalıktan ölenler o denli artmıştı ki bölge halkı cenazelerini defnetmeye yetişemiyordu. Bu kıtlık Mayıs 1180 yılına kadar devam etti.^[37] Hükümdarlığının son yıllarını bu sıkıntıyla geçiren Seyfeddin Gazi ölmeden önce ülkesinin geleceğini tayin etmek istedi. Yerine 12 yaşındaki oğlu Muizüddin Sencerşah'ı veliaht yapmayı arzuluyordu; ancak onun küçük yaşta olmasından da endişe ediyordu. Çünkü Dımaşk merkez olmak üzere Selahaddin Suriye'ye yerleşmişti ve bu durum Zengî ailesi için sıkıntı doğurabilirdi. Bu yüzden devletin ileri gelen emirleri ve kardeşi İzzeddin Mesud'un da tavsiyesiyle Seyfeddin kendisinden sonra yerine kardeşi İzzeddin'i vasi tayin etti. Oğulları Sencerşah ve Nasıruddin de amcaları kontrolünde yetiştirilecekti. İzzeddin de Seyfeddin'den sonra Musul ve el-Cezîre'yi yönetip koruyacaktı.^[38] Seyfeddin Gazi Selahaddin'e karşı ölmeden önlemini almış ve ülkesinin korunması adına elinden geleni yapmıştı.

Amcaoğlu Seyfeddin'den ilham alan Melik Salih de ölmeden önce hâkimiyeti altında olan Halep ve bazı civar kaleleri diğer amcaoğlu İzzeddin'e bırakmayı uygun gördü. Son nefesini vermeden önce ileri gelen emirlerini yanına çağırıp kendisinden sonra İzzeddin'e tabi olmaları adına söz almak istedi. Bunun üzerine içlerinden birisi Melik Salih'e ülkeyi İzzeddin'e vermek yerine kız kardeşinin kocası olan İmadeddin'e vermeyi teklif etti. Zaten İzzeddin'in Fırat'tan Hemedan'a kadar uzanan geniş toprakları vardı ve Halep'e ihtiyacı yoktu.

Bu söylenenleri dinleyen Melik Salih haklı olduklarını ifade etti; ancak Selahaddin'in eninde sonunda Dımaşk'ın kuzeyine yürüyeceğini ve Kuzey Suriye'yi ele geçireceğini de öngörebildiğini belirtti. Bu durum gerçekleştiğinde Selahaddin'in karşısında güçlü ordulara sahip İzzeddin durursa Selahaddin'in bu ilerleyişini durdurabilirdi. Zira İzzeddin'in askerleri İmadeddin'e kıyasla oldukça çoktu. Melik Salih'in bu fikrini emirler oldukça yerinde buldu. Ve vasiyeti üzerine hemen İzzeddin'e haber yollanıp Halep yönetimini devralması için gelmesi istendi. İzzeddin Aralık 1181'de Halep'e gelerek şehre hâkim oldu.^[39]

İzzeddin Halepliler tarafından oldukça iyi karşılandı ve Halep askerleri Selahaddin'in Mısır'da olmasından ötürü Dımaşk'a yürüyerek burayı ele geçirmeyi teklif ettiler. Dımaşk ahalisinin evvelinden beri Zengî ailesine sadık olduğunu ve bu işin kolaylıkla yapılacağını söylediler. Ancak İzzeddin Selahaddin'le yapılan Halep barışını ve edilen yemini dile getirerek bunu yapamayacağını söyledi. Mevcut yönetimini sağlamlaştırmadan Selahaddin ile barışı bozmamayı istiyordu.^[40] Bazı kaynaklara göre İzzeddin Halep'e geldiğinde Halep hazinelerinin tamamını açtırmış ve ele geçirdiğini Musul'a yollamıştı. Ayrıca Melik Salih'in annesiyle de nikâhlanmıştı.^[41] İzzeddin'in Zengî hazinelerini açtırıp el koyması anlaşılır gelse de Melik Salih'in annesiyle nikâhlanması çok gerçekçi durmamaktadır. Çünkü az zaman önce Melik Salih'in annesi Selahaddin'le nikâhlanmıştır. İzzeddin Dımaşk'a yürüme fikrine Selahaddin ile olan barışı ihlal etmemek adına karşı çıkarken; Selahaddin'in nikâhında olan bir kadını kendi nikâhına alma gafletine düşmez. Muhtemelen kaynaklarda geçen bu rivayet Eyyûbî-Zengî çekişmesini vurgulamak içindir.

İzzeddin'in Halep'e sahip olması İmadeddin'in işine gelmemişti. İmadeddin İzzeddin'e haber yollayıp hâkimi olduğu Sincar ile Halep'in değiştirilmesini talep etti. Halep'in kendisine verilmesini isteyen İmadeddin eğer ki bu isteği yerine getirilmez ise Selahaddin'e Sincar'ı bırakacağı tehdidinde bulundu. İzzeddin bu tehditkâr teklif karşısında boyun eğmekten başka bir şey yapamadı. Çünkü Zengî topraklarında ipleri tam manasıyla ele geçirmeden Selahaddin'in işin içine karışmasına izin veremezdi. Bu yüzden İmadeddin'in teklifini kabul etmek zorunda kaldı ve Halep'i ona teslim etti. Bu değişim İbnü'l Esîr'in yorumuyla büyük bir hata idi. Çünkü İmadeddin'in Halep'i koruyacak ordusu yoktu.^[42] Melik Salih'in ölmeden önce dillendirdiği öngörü şimdi gerçek olmuştu.

Selahaddin Halep'e İmadeddin'in hâkim olmasına sevinmişti çünkü Halep'i İzzeddin'den almak zorluğu ortadan kalkmıştı.^[43] Şimdi Suriye'ye yürüyüp harekete geçme vakti gelmişti. 11 Mayıs 1182'de Mısır'dan Suriye'ye hareket eden Selahaddin Eyyûbî'nin bu yolculuğu Mısır'dan son çıkışıydı. Bir daha Kahire'ye asla dönemeyecekti.^[44] Seyfeddin Gazi ve Melik Salih'in ölümü sonrasında Zengî ailesinin müşterek hareket edemeyişi Eyyûbî ailesinin işine yarayacaktı.

Bu durumda 1182 yılı Selahaddin Eyyûbî'nin Mısır ve Suriye'yi birleştirme siyasetinde son dönemece girildiğinin göstergesiydi.

3. Selahaddin Eyyûbî'nin Halep'i Alması (1183) ve Musul Antlaşması (1185)

Selahaddin Eyyûbî Mısır'dan başladığı yolculuğunu Kerek ve Şevbek Haçlı topraklarını yağmalayarak sürdürdü. Bu akınlarında önemli ganimetler elde etmiş vaziyette Haziran 1182'de Dimaşk'a ulaştı. Selahaddin Dimaşk'ta birkaç gün dinlenip askerlerini savaş düzenine soktuktan sonra Haçlıların elinde bulunan Taberiye'ye doğru ilerledi. Haçlı hâkimiyetinde bulunan elGavr bölgesine giren Selahaddin kısa sürede galip geldi ve pek çok Haçlı esir alındı. Selahaddin bundan sonra Beyrut limanına yöneldi ve Mısır donanmasının da denizden Beyrut önlerine gelmesini emretti. Bu esnada Haçlılar da toplanmış ve karşı saldırıya hazırlanmışlardı. Selahaddin Haçlı limanı Beyrut'u karadan ve denizden kuşatsa da ele geçiremeyeceğini anladığından geri çekildi.^[45] Selahaddin'in istihbarat teşkilatı Musul yönetimiyle Haçlıların haberleştiğini ve işbirliği yaptıklarını haber edince Selahaddin yönünü Musul'a çevirdi.^[46] Musul'a gittiğini gizlemek için sefer rotasının Halep olduğunu açıkladı. Musul hâkimi İzzeddin de derhal ordusunu hazırlayarak Halep'i savunmak için Nusaybin'e hareket etti. Selahaddin Fırat nehrine yaklaştığı esnada daha önceden haberleştiği Harran emiri Muzafferüddin Gökbörü de kendisine katıldı ve Selahaddin'in ordusu Fırat'ı geçerek el-Cezîre'ye girdi. Bu durum üzerine büyük şaşkınlık yaşayan İzzeddin hemen geri döndü ve Urfa'yı müdafaaya hazırlandı. Selahaddin elCezîre'ye girince Hısn-ı Keyfa hâkimi Nureddin Muhammed de

Selahaddin'in safına katıldı. Selahaddin kısa sürede Urfa, Harran, Rakka, Habur, Karkîsiya, Mâkisîn ve Arabân'ı ele geçirdi. Daha sonra Nusaybin'e ilerleyen Selahaddin burayı da zorlanmadan aldı. Nusaybin'de emirleriyle yaptığı istişare sonrasında Selahaddin Musul önlerine ilerledi. Kasım 1182'de şehir önlerinde karargâh kuran Selahaddin mancınıklarla şehri sıkıştırırsa da Musul'un nüfusunun yoğunluğundan ötürü şehre girmenin kolay olmadığını anlamakta gecikmedi. Kuşatmanın uzamasının yorgunluktan başka bir şeye sebep olmayacağını gördüğünden Musul önlerinden ayrıldı ve Sincar'a hareket etti. Sincar'ı kuşatma altına alan Selahaddin burayı emanla ele geçirdi. İbnü'l Esîr'e göre kaleye kapanılıp savunmaya geçilseydi Selahaddin Sincar'ı almaya muvaffak olamazdı.^[47] Selahaddin Musul'u alaması da ününü yaymayı başarmıştı. İmadeddin Kâtip İsfahânî'nin deyimiyle aynı yıl Selahaddin'in ordusu Nil, Dicle ve Fırat'tan su içmişti.^[48] Selahaddin'in ilerleyişi karşısında Musul hâkimi İzzeddin Ahlat hâkimi Şah-ı Ermen ile birleşti. Şah-ı Ermen Selahaddin Sincar kuşatmasındayken yolladığı elçi vasıtasıyla kuşatmayı kaldırmasını aksi takdirde savaşın kaçınılmaz olduğunu söyledi. Ancak Selahaddin bu tehdidi önemsemedi ve Sincar'ı zapt etti. Selahaddin'in ilerleme noktasındaki kararlılığını gören

Şahı Ermen ve İzzeddin de memleketlerine çekilerek savunmaya geçtiler. Böylece müttefiklerin askeri güçleri ayrıldı.^[49] Selahaddin el-Cezîre'deki yürüyüşüne devam ederek Amid önlerine geldi ve Nisan 1183'te şehri kuşattı. İbn Nisan'ın yönetimi altında olan Amid çok korunaklı bir şehirdi. Mayıs'ın ilk haftası şehir Selahaddin'e teslim oldu. Selahaddin Amid'i Hısn-ı Keyfa hâkimi Nureddin Muhammed b. Kara Arslan'a verdi.^[50] Ardından Selahaddin Halep'e bağlı olan Tell-Hâlid bölgesini ve Ayntab'ı da ele geçirdi.^[51]

Ayntab'ın alınmasından sonra Selahaddin Halep üzerine yürüdü ve şehri kuşattı (Mayıs 1183). Şehrin hâkimi olan İmadeddin Selahaddin karşısında tutunamayacağını bildiğinden şehri eman yoluyla teslim etmeyi uygun gördü. Bunun için Toman el-Yarukî isimli bir emirini Selahaddin'le arayı bulmak adına vazifelendirdi. Yapılan görüşme sonrasında İmadeddin Halep'i teslim etmeye ve karşılığında başka yerler almaya razı oldu. Anlaşmaya göre: Halep karşılığında Sincar, Nusaybin, Suruc, Rakka ve Habur İmadeddin'e verildi. Ayrıca İmadeddin Selahaddin onu savaşa çağırdığında mazeretsiz yardıma gideceğini beyan etti.

Halep halkından bazı kimseler İmadeddin'e Halep'i sattığına yönelik aşağılayıcı sözler söylediler. Önüne bir çamaşır leğeni ve su getirerek İmadeddin'in hükümdarlığa layık olmadığını ancak çamaşır yıkayabileceğini ifade ettiler. Selahaddin yaptığı anlaşmayla köy ve mezralar verip başkent niteliğinde bir şehri ele geçirmişti.^[52] Selahaddin'in Halep'i ele geçirmesi Haçlı topraklarının da Kuzey yönünden kuşatıldığı anlamına gelmekteydi.^[53] Selahaddin Halep'in tesliminden sonra Halep'e bağlı olan Harim üzerine yürüdü ve burayı da çok geçmeden ele geçirdi. Halep ve civar beldelerdeki yönetim ağını, uygulanacak kural ve kaideleri belirledi.^[54] Halep'in fethine dair Dimaşk kadısı Muhyiddin İbn Zekî bir kaside yazmıştır. Kasidesinde bu fethin Kudüs'ü fethine işaret olduğunu vurgulamıştır.^[55] Bu vurgu bir edebî benzetmenin ötesinde değerlendirilmelidir. Çünkü Eyyûbî devletinin en önde gelen kadısının sözü boş bir yakıştırmadan ziyade Selahaddin Eyyûbî'nin bundan sonraki fetih haritasını işaret etmektedir.

Selahaddin el-Cezîre'de hâkimiyeti ele geçirmek için uğraşırken Haçlılar da bunu fırsat bilip harekete geçtiler. Darum taraflarından Mısır'a doğru ilerleyen Haçlı ordusunun esas amacı ganimet elde etmek ve Eyyûbîlere karşı güç gösterisinde bulunmaktı. Selahaddin bunu haber alınca, ordunun Sadr ve Eyle yolunu takip ederek Haçlılara karşı yürümesini emretti. Bu ilerleyiş üzerine geri çekilen Haçlılar el- Üseyle diye bilinen bir su kaynağının başında konakladılar. Mevsim yazdı ve hava oldukça sıcaktı. Tam bu esnada müthiş bir yağmurun yağması Müslüman ordusunu Haçlılar karşısında cesaretlendirdi. Bunun ilahi bir yardım olduğunu düşünen ordu saldırıya geçti. Yapılan çatışmalar sonrasında pek çok silah ve atı ganimet alan Eyyûbî ordusu Haçlıların çekilmesini sağladı.^[56] Görüldüğü gibi Haçlılar Selahaddin'in Suriye işleriyle uğraşmasını

değerlendirmekten geri durmamışlardır. Selahaddin de Haçlılara karşı güçlü olduğunu göstermek adına Dımaşk, Diyarbakır ve elCezîre askerlerini de yanına alarak Ürdün nehrini geçmiş ve Beysan üzerine bir sefer düzenlemiştir. Daha sonra Haçlıların önemli kalesi olan Kerek'i de kuşatan Selahaddin esasında Haçlılara Suriye'yi tam manasıyla ele geçirdiğinde neler yapabileceğinin sinyallerini vermiştir.^[57]

Haçlıların stratejik kalesi olan Kerek coğrafya itibariyle önemli bir konumda bulunmaktaydı. Mısır ve Suriye'yi ticaret kervanları ile hac yolculukları açısından birbirine bağlıyordu. Bu sebepten daima güvenli bölge olarak kalması gerekiyordu.^[58] Selahaddin Kerek'i ele geçirmek için TemmuzAğustos 1184'te yeniden bir sefere çıktı. Dımaşk, Mısır ve el-Cezîre askerleri Selahaddin'in emri altında birleştiler. Hısn-ı Keyfa hâkimi olan Nureddin Muhammed de bu sefere iştirak etti. Selahaddin kısa sürede kaleyi kuşattı ve etrafına hendekler kazdırttı. Mancınıklarla kaleyi geceli gündüzlü taş yağmuruna tutturdu. Buna mukabil Haçlıların kale dışına çıkıp savaşmaması üzerine kaleyi ele geçiremeyeceğini anlayan Selahaddin geri çekilmeyi uygun gördü. Dımaşk'a dönünceye kadar geçtiği Haçlı beldeleri olan Nablus, Sabastiya ve Cînîn'i yağma etti. Sefer sonrasında Dımaşk'a dönüldü.^[59] Haçlılara verilen bu gözdağı yeterliydi ve Selahaddin yönünü tekrar Musul cephesine dönmekte gecikmeyecekti. Selahaddin'in Haçlı cephesinden bu kadar emin bir şekilde Musul üzerine yoğunlaşmasının önemli bir sebebi de Haçlıların lideri Raymond'la yapılan barıştı. Selahaddin 1185 yılında Trablus kontu ve aynı zamanda Kudüs Haçlı krallığının geçici yöneticisi olan Raymond'la dört yıllığına bir barış akdetmişti. Yapılan bu barışta Kudüs'ün içinde bulunduğu karışık durumun ve ülke içindeki zahire kıtlığının büyük etkisi olmuştu.^[60]

Selahaddin Haçlılarla yaptığı barış sonrasında rahatlıkla Musul üzerine harekete geçti (Mart/Nisan 1185). Dımaşk'tan yola çıkan Selahaddin önce Halep'e ardından ise el-Cezîre topraklarına giriş yaptı. Selahaddin'in ordusunda İzzeddin'in yeğeni Sencerşah da bulunmaktaydı. Hısn-ı Keyfa, Dara ve el-Cezîre kuvvetleri de Selahaddin'e yardıma gelmişlerdi. İzzeddin Selahaddin'in var gücüyle saldırıya geçmesini beklemeyen harekete geçti ve bir elçilik heyeti oluşturarak Selahaddin'e yolladı. Heyetin içinde önde gelen Zengî kadınları ve Nureddin Mahmud'un kızı da bulunmaktaydı. Bilhassa İzzeddin, Nureddin Mahmud'un kızının heyetteki yerini önemsiyordu.

Vaktiyle Selahaddin bu kıza Azaz kalesini bağışlamıştı. Şimdi de benzer durum olabilirdi. Lakin Selahaddin'in önde gelen emirlerinden bazılarının da dediği gibi Musul gibi bir şehir bir kadının hatırı için verilemezdi. Böylece elçilik heyeti uzlaşa sağlayamadan geri döndü. Musul kuşatmasının devam ettiği esnada Musul'da ikamet eden Bağdatlı bir adam Selahaddin'e Dicle'nin suyunun şehir halkına ulaştırılmadığı takdirde Musulluların teslim olacağını söyledi. Selahaddin bunun üzerine Dicle'nin Musul'a bakan yatağını değiştirmeye çalıştı ancak bunda

başarılı olmayınca kuşatmayı şiddetlendirdi. Temmuz 1185'te Ahlat hâkimi Şah-ı Ermen'in ölümü üzerine Selahaddin kuşatmayı kaldırıp Meyyâfârikîn üzerine yürüdü.^[61] Selahaddin'in Ahlat üzerine yürümesinin sebebi Şah-ı Ermen'in ölümünden sonra ülkede çıkan karışıklıktı. Şah-ı Ermen'in ölmesini fırsat bilen Azerbaycan ve Hemedan hâkimi olan Pehlivan Ahmed Ahlat'ı da yönetimi altına almak istedi. Bu durumdan oldukça korkan Ahlat yönetimi Selahaddin'e haber yollayarak gelip Ahlat'a hâkim olmasını istediler. Selahaddin de Musul kuşatmasından bir netice alamayınca bu fikri uygun görüp harekete geçti. Ancak Ahlat yöneticisi olan Begtemur, Pehlivan Ahmed ile arayışta bulunurken kızıyla evlenince Selahaddin Ahlat'tan eli boş ayrıldı.^[62] Ardından Meyyâfârikîn üzerine yoğunlaşan Selahaddin şehri muhasara etti ve Ağustos 1185'te teslim aldı.^[63] Meyyâfârikîn'den sonra Selahaddin tekrar Musul'a döndü ve şehri kuşatma altına aldı. Musul'a düzenlediği üçüncü kuşatmasında sultan Selahaddin mevsimin verdiği sıcaklığın da tesiriyle hastalığa yakalandı. Herkes öleceğini düşünüyordu. Hasta bir vaziyette Harran'a çekilen Selahaddin'e kardeşi Melik Adil Halep'ten doktorlar getirdi.^[64] Musul hâkimi İzzeddin de boş durmuyordu. Selahaddin'in ülkesini zapt edeceğini büyük bir endişeyle Abbâsî halifelğine ve Pehlivan Ahmed'e bildirmişti. Ancak İzzeddin iki cepheden de gereken ilgiyi ve desteği göremedi. Bunun üzerine daha sonraki yıllarda Selahaddin'in hizmetine girip biyografisini yazacak olan Bahaaddin İbn Şeddad'ı Selahaddin'e elçi olarak yolladı. Selahaddin'in hasta yatağında yumuşak kalpli davranacağını umuyordu. Selahaddin büyük bir hürmetle karşıladığı elçilik heyetine anlaşma masasına oturacağını söyledi.^[65] Çünkü diplomasi savaşmaktan daha az enerji isteyen ve gerekli kullanıldığı takdirde daha da kârlı bir silahtı. Selahaddin'in geçirdiği hastalığın da bu barışın yapılmasında önemli payı vardı.

Nihayetinde Mart 1186'da Eyyûbîler ve Zengîler arasında yapılan anlaşmaya göre: Küçük Zap ve Büyük Zap arasında kalan topraklar İzzeddin'e verilecek. İzzeddin Şehrizur ve çevre vilayetler ile Büyük Zap ırmağının doğusunda kalan yerlerden feragat edecek. Selahaddin ordusuyla beraber Musul'dan çekilecek ancak Musul bir Eyyûbî vilayeti olacak; hutbe Eyyûbîler adına okunacak. Selahaddin istediği takdirde ve özellikle Haçlılara karşı düzenleyeceği seferlerde Musul ordusu Selahaddin'in hizmetine girecek.^[66] Darp edilen paralarda da Selahaddin'in adı zikredilecek.^[67] Bu anlaşmayla Selahaddin 1174'ten itibaren Zengî topraklarında verdiği mücadelede hedefine ulaşmış gözükmektedir. Mısır sultanı olarak Selahaddin Eyyûbî Dımaşk, Halep ve Musul'un müşterek hareket mekanizmasını kurgulamış ve gerektiğinde el-Cezîre bölgesi de dâhil olmak üzere arkasında duracak etkili bir askeri güç tesis etmiştir. Selahaddin'in ölümünden az bir zaman sonra bir Haçlı olarak Doğu topraklarına gelen ve burada Akka piskoposu olan Jaques de Vitry Kudüs'le ilgili kaleme aldığı eserinde Selahaddin Eyyûbî'nin Nureddin

Mahmud Zengî'den sonraki yükselişini bölgedeki dengelerin Latinler aleyhine değişeceği şeklinde değerlendirir. Vitry'e göre: Mısır merkez olmak üzere Arabistan, Suriye ve Mezopotamya coğrafyasının Selahaddin'in hizmetinde olması Haçlılara karşı güçlü bir liderin ortaya çıkmasını sağlamıştır.^[68]

Sonuç

Selahaddin Eyyûbî Mısır'da yönetimi ele geçirdiğinde Nureddin Mahmud'un Mısır'ı Eyyûbî ailesi kanalıyla Suriye'yle birleştirme siyasetini yakından müşahade etmişti. Zengî-Haçlı mücadelesinde Nureddin Mahmud'un bilhassa vurguladığı Suriye merkezden Mısır'ı yönetme ideali, Selahaddin Eyyûbî'de Mısır merkezden Suriye'yi yönetme fikrine dönüşmüştü. Her iki durumda da esas gaye büyük sultan olmanın yanında Haçlılara karşı Mısır ve Suriye askeri gücünü tek elden harekete geçirmek içindi.

Nureddin Mahmud'un 1174 yılında ölmesi Zengî ailesi içerisindeki huzursuzlukların ilk tetikleyicisi olmuştur. Nureddin'den sonra yerine çocuk yaştaki oğlu Melik Salih'in geçmesi ve Musul hâkimi Seyfeddin Gazi'nin Zengî topraklarını-bilhassa el-Cezîre bölgesini- kendi hâkimiyet sahasına katma çabası Selahaddin Eyyûbî'nin Suriye işlerine karışmasına sebebiyet vermiştir. Selahaddin Dımaşk'a düzenlediği seferlerde kendi meşru zeminini daima vurgulamış ve bir gaspçı olarak gözükmekten imtina etmiştir. Bunun için gerektiğinde Abbâsî halifesinden destek almaktan geri durmamıştır. Haçlı güçlerinin de Zengî aile mensuplarıyla zaman zaman işbirliği yapması Selahaddin Eyyûbî'nin Suriye'yi ele geçirmesine meşru dayanaklar bulmasında kolaylık sağlamıştır. Seyfeddin Gazi ve Melik Salih'in ölümleri sonrasında ise bölgede belirginleşen otorite boşluğu Eyyûbî gücüyle doldurulmuştur. Selahaddin bu süreçte Dımaşk'ın kuzeyinde kalan Hıms, Hama, Harim, Halep gibi yerleri ele geçirerek el-Cezîre bölgesinde karakol niteliğinde güç bulundurmaya başlamıştır. 1183 yılından sonra bütün yoğunluğunu-bazı Haçlı mücadelelerini dışarıda bıraktığımız takdirde-Musul üzerine yoğunlaştırmıştır. Dicle nehri kenarında olan Musul el-Cezîre bölgesinin doğu cihetinden kapısı niteliğindedir. Bu sebepten Selahaddin Halep ve Musul'u kendi yönetimine dâhil ederek el-Cezîre'nin askeri gücünden yararlanmayı amaçlamıştır.

Genel tabloya bakıldığında Selahaddin Eyyûbî'nin Halep'i fethi sonrası Dımaşk kadısı Muhyiddin İbn Zekî'nin de dillendirdiği üzere: esasında Halep'in fethi Kudüs'ün fethine işaretir. Bu benzetme edebi bir yakıştırmadan ziyade Selahaddin'in daima yakınlarında olan bir kadının sultanın ileriye dönük politikasını duyurmak amacı taşımaktadır. Bu bağlamda Selahaddin'in Suriye'nin kuzeyinde hâkimiyeti ele geçirip Halep ve Musul'u arkasına alması Kudüs Haçlı krallığına yönelik fetih siyasetinin geri ayağı olarak düşünülebilir. Sonuç olarak Selahaddin Eyyûbî'nin Suriye'de egemen güç olma arzusu kısa vadede Zengîlere karşı bir duruş olarak değerlendirilse de; uzun vadede bu durum Kudüs Haçlı krallığı başta olmak üzere Filistin ve

Doğu Akdeniz liman şehirlerinde mukim olan Haçlı güçlerine karşı stratejik olduğu kadar bir o kadar da siyasî yapılanma sürecidir. Bu açıdan bakıldığında Eyyûbîlerin Suriye'de tutunma çabaları bölgesel güç dengeleri açısından daha anlaşılır gözükmektedir.

Kaynakça

- Aşûr, S. A., El- Eyyûbiyyûn ve el- Memâlik fi Mısır ve's- Şam, Kahire 1996.
———, el- Hareketü's-Sâlibîyye, Cilt 2, Kahire 2010.
Azzam, A., Selahaddin Eyyûbî, Çev. Pınar Arpaçay, Alfa yayınları, İstanbul 2015.
Bahaaddin İbn Şeddad, Selahaddin-i Eyyubi, Çev. M. Selim Bilge, Lis yayınları, Diyarbakır 2015.
Baha'al-din İbn Shaddad, The Rare and Excellent History of Saladin, Translated by. D.S. Richards, USA 2002.
Bar Hebraeus Gregory Ebu'l Farac, Tarih, Cilt II, TTK, Ankara 1999.
Ebu Şame, Kitabü'r-Ravzateyn Fi Ahbari'd-Devleteyn en- Nuriyye ve's Salahiyye, Tahkik: İbrahim Zeybek, Cilt 1, Müessesesi-i Risale, Beyrut 1997.
———, Kitabü'r-Ravzateyn Fi Ahbari'd-Devleteyn en- Nuriyye ve's Salahiyye, Tahkik: İbrahim Zeybek, Cilt 2, Müessesesi-i Risale, Beyrut 1997.
———, Kitabü'r-Ravzateyn Fi Ahbari'd-Devleteyn en- Nuriyye ve's Salahiyye, Tahkik: İbrahim Zeybek, Cilt 3, Müessesesi-i Risale, Beyrut 1997.
Ebu'l Fida, el- Muhtasar Fi- Ahbari'l Beşer, Cilt II, Darü'l- Kütübü'l- İlmiyye, Beyrut 1997.
el- Feth İbn Ali el Bundârî, Senâü'l- Barkî's- Şâmî, Tahkik: Fethiye en- Nebrâvî, Mektebetü'l- Hancı, Kahire 1979. el- Makrîzî, Kitabü's- Sülûk li- Marifeti Düveli'l- Mülûk, Neşr. M. Mustafa Ziyade, Cilt 1-1. kısım, Kahire 1956.
el-İbadî, A. M., Fi Tarihi Eyyûbiyyîn ve el- Memâlik, Dar'ul-Nehzatü'l Arabiyye, Beyrut 2014.
Ephrem-İsa Yousif, Süryani Vakanüvisler, Çev. Mustafa Aslan, Doz yayınları, İstanbul 2009.
Ernoul, Kronik (Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi), Çev. Ahmet Deniz Altunbaş, Kronik yayınları, İstanbul 2019.
eş-Şankitî, Muhammed b. El-Muhtar Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünnî-Şii İlişkileri, Çev. İdris Çakmak, Mana yayınları, İstanbul 2016.
İbn Hallikan, Vefayâtü'l- Ayan ve Enbau Ebna'z- Zaman, Tahkik: İhsan Abbas, Cilt 7, Daru's-Sadr, Beyrut, basım yılı yok.
İbn Kesir, el- Bidâye ve'n- Nihâye, Çev. Mehmet Keskin, Cilt 12, Çağrı yayınları, İstanbul 2000.
İbn Vâsıl, Müferricü'l-Kürûb Fi Ahbâr-ı Benî Eyyûb, Tahkik: Cemaleddin Şeyyal, Cilt 1, Kahire 1953.
———, Müferricü'l-Kürûb Fi Ahbâr-ı Benî Eyyûb, Tahkik: Cemaleddin Şeyyal, Cilt 2, İskenderiye 1957.
İbnü'l Adim, Zübdetü'l- Haleb Fi- Tarihi Haleb, Daru'l-Kütüb'ül İlmiye, Beyrut 1996.
İbnü'l Esir, el- Kâmil Fi't- Târîh Tercümesi, Cilt 9, Çev. Heyet, Ocak yayınları, İstanbul 2016.
———, et- Tarihu'l- Bahir fi'd-devleti'l Atabekiyye bi'l- Mavsıl, Tahkik: Abdülkadir A. Tuleymat, Kahire 1963.
İmâdeddin el-Kâtib el-İsfahânî, el-Bark el-Şâmî, Neşr. Ramazan Şeşen, Cilt V, İÜ Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul 1979.
Jaques de Vitry, History of Jerusalem, London 1896.
Lewis, B., Haşîşiler, Çev. Ali Aktan, Sebül yayınları, İstanbul 1995.
Lyons, M. C., Jackson, D.E.P., Selahaddin Kutsal Savaşın Politikaları, Çev. Zehra Savan, Pınar yayınları, İstanbul 2006.
Muhammed bin Takıyüddin Ömer, Mizmârü'l-Hakâik ve Sırrü'l-Halâik, Tahkik: Hasan Habeşi, Alemü'l-Kütüb, Kahire 1968.
Poole, S. L., Selahaddin, Çev. Nice Damar, Avesta yayınları, İstanbul 2012.
Runciman, S., Haçlı Seferleri Tarihi, Çev. Fikret Işıltan, Cilt II, TTK, Ankara 2008.
Sıbt İbnü'l Cevzî, Miratü'z- Zaman Fi Tarihi'l Ayan, Tahkik: İbrahim Zeybek, Cilt 21, Risaletü'l Alemiyye, Beyrut 2013.
Süryani Mikhail, Süryani Mikail Vekayinâmesi (1042- 1195), Çev. Hrant D.Andreasyan, yayınevi ve yayın yeri yok, 1944.
Şeşen, R., Selâhaddin Eyyûbî ve Dönemi, Bilge Kültür Sanat yayınları, İstanbul 2018. Şeyyal, C., Tarih-i Mısır el-İslamiyye, Cilt 2
Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, Çev. Ahsen Batur, Selenga yayınları, İstanbul 2014.
Ulwan, A. N., Salah Ad-Din Al-Ayyubi, Dar al-Salam, Kahire 2004.
Willermus Tyrensis, Haçlı Kroniği III (1143-1184), Çev. Ergin Ayan, Kronik yayınları, İstanbul 2019.
William of Tyre, A History of Deeds Done Beyond the Sea, Ed. Austin P. Evans, Cilt II, Colombia University Press, New York 1943.
[1] Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, aayseceke@gmail.com- Araştırmacı, TÜBİTAK BİDEB 2211-A Doktora Burs Programı kapsamında desteklenmektedir. ORCID: 0000-0003-4214-1584.
[2] Ebu Şame, Kitabü'r-Ravzateyn Fi Ahbari'd-Devleteyn en- Nuriyye ve's Salahiyye, Tahkik: İbrahim Zeybek, Cilt 1, Müessesesi-i Risale, Beyrut 1997, s. 403-405; el-İbadî, a.g.e., s. 42.
[3] İbnü'l Esir, el- Kâmil Fi't- Târîh Tercümesi, Cilt 9, Çev. Heyet, Ocak yayınları, İstanbul 2016, s. 244-245; el-İbadî, a.g.e., s. 42-43.
[4] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 73-78; el-İbadî, a.g.e., s. 43; Ulwan, a. s. 28-33.

[5] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 352-354; İbn Vâsıl, Müferricü'l-Kürûb Fi Ahbârı Benî Eyyûb, Tahkik: Cemaleddin Şeyyal, Cilt 1, Kahire 1953, s. 168; Ebu'l Fida, el-Muhtasar Fi- Ahbari'l Beşer, Cilt II, Darü'l- Kütübî'l- İlmiyye, Beyrut 1997, s. 123; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 79; el- Makrîzî, Kitabu's- Sülûk li- Marifeti Düvelî'l- Mülûk, Neşr. M. Mustafa Ziyade , Cilt 1-1. kısım, Kahire 1956, s. 43; el- İbadî, a.g.e., s. 43; Ulwan, s. 33-34.

[6] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 83; İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 372-373; el- Makrîzî, a.g.e., s. 43-44; Said Abdulfettah Aşûr, El- Eyyûbiyyûn ve el- Memâlik fi Mısır ve's- Şam, Kahire 1996, s. 25.

[7] Aşûr, El- Eyyûbiyyûn ve el- Memâlik fi Mısır ve's- Şam, s. 29-34; Ulwan, a.g.e., s. 43-45.

[8] İbnü'l Esîr, et- Tarihu'l- Bahir fi'd-devleti'l Atabekiyye bi'l- Mavsıl, Tahkik: Abdülkadir A. Tuleymat, Kahire 1963, s. 161; Ebu Şame, Kitabu'r-Ravzateyn Fi Ahbari'd-Devleteyn en- Nuriyye ve's Salahiyye, Tahkik: İbrahim Zeybek, Cilt 2, Müesses-i Risale, Beyrut 1997, s. 309-310; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 134.

[9] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 400; Said Abdulfettah Aşûr, el- Hareketü's- Sâlibiyye, Cilt 2, Kahire 2010, s. 32; Cemaleddin Şeyyal, Tarih-i Mısır el-İslamiyye, Cilt 2, basım yeri ve tarih yok, s. 37; Aşûr, El- Eyyûbiyyûn ve el- Memâlik fi Mısır ve's-Şam, s. 39.

[10] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 400; İbnü'l Esîr, et- Tarihu'l- Bahir fi'd-devleti'l Atabekiyye bi'l- Mavsıl, s. 162.

[11] Bar Hebraeus Gregory Ebu'l Farac, Tarih, Cilt II, TTK, Ankara 1999, s. 417.

[12] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 401-402; İbnü'l Esîr, et- Tarihu'l- Bahir fi'd-devleti'l Atabekiyye bi'l- Mavsıl, s. 175; İbn Vâsıl, Müferricü'l-Kürûb Fi Ahbâr-ı Benî Eyyûb, Tahkik: Cemaleddin Şeyyal, Cilt 2, İskenderiye 1957, s. 5-6.

[13] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 400-401.

[14] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 409-410; Malcolm Cameron Lyons- D.E.P. Jackson, Selahaddin Kutsal Savaşın Politikaları, Çev. Zehra Savan, Pınar yayınları, İstanbul 2006, s. 107-108. 15 Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 89-90; el- Makrîzî, a.g.e., s. 58; Ulwan, a.g.e., s. 48-51.

[15] Süryani Mikhail, Süryani Mikail Vekayinâmesi (1042- 1195), Çev. Hrant D.Andreasyan, yayınevi ve yayın yeri yok, 1944, s. 241.

[16] İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 8-9; İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 408-409.

[17] Ebu Şame, a.g.e., Cilt 2, s. 346-347; İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 410-411.

[18] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 411.

[19] İbn Kesîr, el- Bidâye ve'n- Nihâye, Çev. Mehmet Keskin, Cilt 12, Çağrı yayınları, İstanbul 2000, s. 510; Muhammed b. El-Muhtar eş-Şankıtî, Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünnîşii İlişkileri, Çev. İdris Çakmak, Mana yayınları, İstanbul 2016, s. 135.

[20] Bar Hebraeus Gregory Ebu'l Farac, a.g.e., s. 419. 22 İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 411-412.

[21] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 412; Bar Hebraeus Gregory Ebu'l Farac, a.g.e., s. 421; Ephremİsa Yousif, Süryani Vakanüvisler, Çev. Mustafa Aslan, Doz yayınları, İstanbul 2009, s. 224; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, Çev. Fikret İşıltan, Cilt II, TTK, Ankara 2008, s. 341.

[22] Abdul Rahman Azzam, Selahaddin Eyyûbî, Çev. Pınar Arpaçay, Alfa yayınları, İstanbul 2015, s. 142-143.

[23] Ephrem-İsa Yousif, a.g.e., s. 223-257.

[24] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 90-91.

[25] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 414.

[26] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 91.

[27] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 414; İbn Kesîr, a.g.e., s. 512-513; el- Makrîzî, a.g.e., s. 59-60.

[28] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 412-413; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 90-91. 31 Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 91-92.

[29] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 418-419; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 92-93; İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 37-40; Ebu Şame, a.g.e., Cilt 2, s. 397-399; el- Feth İbn Ali el Bundârî, Senâü'l- Barkî's- Şâmî, Tahkik: Fethiye en- Nebrâvî, Mektebetü'l- Hancı, Kahire 1979, s. 94-97; Bar Hebraeus Gregory Ebu'l Farac, a.g.e., s. 421; Ephrem-İsa Yousif, a.g.e., s. 224; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 137-138; Süryani Mikhail, a.g.e., s. 241-242; İbn Kesîr, a.g.e., s. 514515; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Dönemi, Bilge Kültür Sanat yayınları, İstanbul 2018, s. 96-97.

[30] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 93; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 138; İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 420-421; Runciman, a.g.e., s. 342.

[31] Ebu'l Fida, a.g.e., s. 138; İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 44-45; Bernard Lewis, Haşîşiler, Çev. Ali Aktan, Sebil yayınları, İstanbul 1995, s. 96.

[32] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 421; İbn Kesîr, a.g.e., s. 518-519; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 138; Şeşen, a.g.e., s. 98; Runciman, a.g.e., s. 342-343; Şeyyal, a.g.e., s. 39-40; Stanley-Lane Poole, Selahaddin, Çev. Nice Damar, Avesta yayınları, İstanbul 2012, 141-142.

[33] İbn Kesîr a.g.e., s. 520; Ebu Şame, a.g.e., Cilt 2, s. 431-432; Şeşen, a.g.e., s. 99-100; LyonsJackson, a.g.e., s. 171.

[34] Montgisard/Remle savaşı için bkz.Ernoul, Kronik (Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi), Çev. Ahmet Deniz Altunbaş, Kronik yayınları, İstanbul 2019, s. 50-51; William of Tyre, A History of Deeds Done Beyond the Sea, Ed. Austin P. Evans, Cilt II, Colombia University Press, New York 1943, s. 426-432; el- Makrîzî, a.g.e., s. 64; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 139-140; Haçlıların inşa ettiği Beytül'-Ahzan kalesinin yıkımı için ayrıca bkz. İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 441; İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 80-82; Ebu Şame, Kitabu'rRavzateyn Fi Ahbari'd-Devleteyn en- Nuriyye ve's Salahiyye, Tahkik: İbrahim Zeybek, Cilt 3, Müesses-i Risale, Beyrut 1997, s. 36-37; Willermus Tyrensis, Haçlı Kroniği III (11431184), Çev. Ergin Ayan, Kronik yayınları, İstanbul 2019, s. 264-266; Ernoul, a.g.e., s. 57.

[35] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 425; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 139; el- Makrîzî, a.g.e., s. 62; İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 47-48; Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, Çev. Ahsen Batur, Selenga yayınları, İstanbul 2014, s. 303; Şeşen, a.g.e., s. 99; Şeyyal, a.g.e., s. 40.

[36] el- Makrîzî, a.g.e., s. 70; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 95. 40 Ebu'l Fida, a.g.e., s. 144; İbn Hallikan, a.g.e., s. 169

[37] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 437.

[38] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 445-446; Bar Hebraeus Gregory Ebu'l Farac, a.g.e., s. 426-427; el- Makrîzî, a.g.e., s. 70.

[39] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 453; İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 107-108; İbnü'l Esîr, et- Tarihu'l- Bahir Fi'd-devleti'l Atabekiyye bi'l- Mavsıl, s. 182; Sibt İbnü'l Cevzî, Miratü'z- Zaman Fi Tarihi'l Ayan, Tahkik: İbrahim Zeybek, Cilt 21, Risaletül Alemiye, Beyrut 2013, s. 278279; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 96.

[40] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 453.

[41] Bar Hebraeus Gregory Ebu'l Farac, a.g.e., s. 427; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 97; İbn Kesîr, a.g.e., s. 540.

[42] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 454; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 145; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 97-98.

[43] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 454.

[44] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 456.

[45] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 456-459; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 98; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 145-146.

[46] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 98.

[47] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 459-463; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 99-100; el-Ömerî, a.g.e., s. 306; el- Makrîzî, a.g.e., s. 78; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 146-147; İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 116-124; Muhammed bin Takıyüddin Ömer, Mizmârü'l-Hakâik ve Sırrü'l-Halâik, Tahkik: Hasan Habeşi, Alemül'-Kütüb, Kahire 1968, s. 104-111.

[48] İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 119; Azzam, a.g.e., s. 199.

[49] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 100; İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 464.

[50] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 467-468; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 148; el- Makrîzî, a.g.e., s. 80. Muhammed bin Takıyüddin Ömer, a.g.e., s. 136-138; İbnü'l Adim, Zübdetül- Haleb Fi- Tarihi Haleb, Daru'l-Kütüb'ül İlmiye, Beyrut 1996, s. 389-390.

[51] Ebu'l Fida, a.g.e., s. 148. İmâdeddin el-Kâtib el-İsfahânî, el-Bark el-Şâmî, Neşr. Ramazan Şeşen, Cilt V, İÜ Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul 1979, s. 98-101; İbnü'l Adim, a.g.e., s. 391.

[52] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 469-470; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 102-103; el-Ömerî, a.g.e., s. 306; İbnü'l Adim, a.g.e., s. 391-394.

[53] Willermus Tyrensis, a.g.e., s. 303.

[54] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 103-104; İbnü'l Adim, a.g.e., s. 396.

[55] İmâdeddin el-Kâtib el-İsfahânî, a.g.e., s. 109; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 149; İbnü'l Adim, a.g.e., s. 396.

[56] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 469.

[57] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 473-474; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 104-107; İbnü'l Adim, a.g.e., s. 396-398.

[58] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 111; Runciman, a.g.e., s. 369.

[59] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 476-477; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 110-112; İbnü'l Adim, a.g.e., s. 400.

[60] Ernoul, a.g.e., s. 102-111.

[61] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 480-482; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 112-114; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 152.

[62] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 114; Bar Hebraeus Gregory Ebu'l Farac, a.g.e., s. 436.

[63] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 483-484; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 115; İbnü'l Adim, a.g.e., s. 402.

[64] İbnü'l Esîr, a.g.e., Cilt 9, s. 484-485; Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 115.

[65] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 115-116.

[66] Bahaaddin İbn Şeddad, a.g.e., s. 116; İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 172; el- Makrîzî, a.g.e., s. 89-90; Ebu'l Fida, a.g.e., s. 152-153; Şeşen, a.g.e., s. 128; Runciman, a.g.e., s. 373; Şeyyal, a.g.e., s. 46-47.

[67] Ebu'l Fida, a.g.e., s. 153; el- Makrîzî, a.g.e., s. 90; İbn Vâsıl, a.g.e., Cilt 2, s. 172; Ebu Şame, a.g.e., Cilt 3, s. 235; Şeyyal, a.g.e., s. 46.

[68] Jaques de Vitry, History of Jerusalem, London 1896, s. 95-99.

Kaynak: dergipark-TAD 2020

POLİTİKASIZLIĞIN KONFORU: TERÖRSÜZ SİYASETİN ÇIPLAK GERÇEĞİ

ADNAN BOYNUKARA

www.kritikbakis.com

Türkiye’de siyaset uzun yıllardır kimlik ve dolayısıyla da kutuplaşmaya neden olacak bir zemin üzerinden sürdürülüyor. Her seçim döneminde güvenlik merkezli söylemlerle şekillenen kampanyalar, bu kutuplaşmayı daha da pekiştirdi. Kutuplaşmanın merkezindeki en etkili başlıklardan biri ise hiç kuşkusuz “terör” meselesi. PKK’nın silahlı varlığı, sadece güvenlik açısından değil, siyasetin biçimlenişi açısından da Türkiye’nin en belirleyici olgularından, sorunlarından birisi olarak siyaset etme tarzını biçimlendirdi.

Burada asıl sorun, bu durumun ortaya çıkardığı çarpıklığın uzun zamandır gözden kaçırılıyor olması. Siyasi partiler, özellikle merkezde konumlanan aktörler, silahlı terörün oluşturduğu atmosfer sayesinde rahat, konforlu ve içeriği zayıf bir siyaset tarzını tercih etmişlerdi. Bu konforlu siyaset biçimi, sadece iktidar partisine değil, muhalefetteki merkez partilere de sirayet etmişti. Biraz retorik, biraz hamaset yeterliydi.

Peki ya PKK tam olarak silah bırakırsa ne olacak?

Toplumun alışık olduğu siyasal reflekslerin, kutuplaştırıcı dilin ve güvenlik temelli gündemlerin ortadan kalkması, hem siyaseti hem de toplumsal algıyı yeniden inşa etmeyi gerektirecek. PKK’nın silah bırakması, ilk başta güvenlik risklerinin azalması ve toplumsal huzurun güçlenmesi açısından olumlu bir gelişme olarak algılanacak. Elbette bu durum, başlı başına büyük bir değişim olacak. Ne var ki bu gelişme, Türkiye’deki siyasetin büyük kısmını ‘çıplak’ ve

‘hazırlıksız’ bırakma potansiyeline de sahip. Çünkü siyaset, büyük oranda, çatışmanın ürettiği refleksler üzerine kurulmuş durumda. İçeriğe değil pozisyona, vizyona değil karşıtlığa yaslanıyor.

Terörün Gölgesinde Kurulan Siyasi Konfor

Türkiye’deki siyasal pozisyonların, uzun zamandır “biz” ve “onlar” ekseninde belirlendiğini biliyoruz. PKK, bu denklemde hem iktidar hem muhalefet için işlevselleşmiş bir unsura dönüşmüştü. Dillendirilmese de, partiler tarafından faydalı görülen bu denklem, AK Parti’nin ilk yıllarındaki deneyimleriyle yıkılmıştı. Bir yandan terör ve Kürt meselesi ayrımı yapıldı, tüm topluma ve Kürtlere de hitap eden genel bir demokratikleşme perspektifi hayata geçirildi. Öte yandan örgüt tarafından yürütülen terör faaliyetlerine karşı da mücadele edildi. Özgün politik tutumlar geliştirildi ve bu durum ciddiye alınacak olumlu sonuçlar verdi. Ancak Ankara’nın, yani eski müesses düzenin en temel özelliğinin, farklılıklarıyla var olmak isteyen siyasi anlayışları, partileri ve siyasetçileri dönüştürme, aynılaştırılma kapasitesi olduğu unutuldu. Tüm partilerin, sahici siyaset yapmak yerine var olan konforlu alana uygun bir dil ve tutum tercih etmeleri istenir. Bu konforlu siyaset tarzı, yalnızca içerik eksikliğiyle değil, aynı zamanda kurumsal reflekslerin zayıflığıyla da kendini gösterir. Siyasi partilerin araştırma birimlerini, politika üretim mekanizmalarını ve entelektüel kadrolarını âtlı hale getirir.

Ankara'nın bu yönü ve kapasitesi ciddiye alınmadığında, farklı dünya görüşlerinden partilerin benzer bir çizgiye çekildiği, sahici politika üretmek yerine güvenli ama sığ pozisyonlara yönelindiği net bir biçimde görülür. Bu duruma ilişkin birçok gerekçe de üretilebilir.

Ankara, bu kapasitesini uzun zamandır terör faaliyetleri denklemi üzerinden işletiyor. Örgütün yürüttüğü terör faaliyetleri, temel bir gerekçe olarak işlevsel. Dolayısıyla terörün gölgesinde siyaset yapmak, strateji geliştirmeyi, sorunlara çözüm üretmeyi, toplumsal barışı tahkim etmeyi değil, kriz yönetimi odaklı çalışmayı önceler. Bu da siyasal alanın üretken olmasını değil, kısırlaşmasını beraberinde getirdi. Oysa gerçek siyaset, yalnızca seçim kazanmayı değil, dünyanın hızla değiştiği bu atmosferde toplumu dönüştürecek hedefler inşa etmeyi gerektirir.

Ancak Ankara, partilerin toplumsal zeminini dahi, bahsettiğimiz denklem üzerinden hareketle konsolide eder. Sorunları sahiplenmek, gündeme almak, çözüm üretmek yerine siyasal bir çekingenliğe sivrulmayı 'dayatır'. Pozisyon almanın çoğu zaman kısa vadede güvenli olduğu görülse de, uzun vadede bu tercihler tüm partiler için içerik üretme kapasitesini zayıflatır. Halbuki, güvenli gibi görülen bu alan, aynı zamanda bir 'sorumsuzluk' alanıdır. Partilerin büyük bir kısmı, ülkenin temel sorunları konusunda kapsayıcı, ikna edici, detaylandırılmış bir vizyon ortaya koyma ihtiyacı duymaz. Bu durum, terör faaliyetleri ve öncelikler üzerinden de meşrulaştırılır. Silahların konuşduğu atmosfer, siyaset üzerinde ortak bir baskı oluşturur. Bu da partileri, çözüm üretmektense susmak ve pozisyon almakla yetinmeye sevk eder.

Silah Bırakmanın Açığa Çıkaracağı Boşluk

PKK'nın silah bırakması hem Ankara'ya, yani eski müesses düzene ilişkin bahsettiğim denklemin çökmesi anlamına gelir hem de konforlu siyasetin sonu olabilir. Çünkü artık terör faaliyetleri üzerinden seçmeni konsolide etme ve siyaset yapma dönemi kapanacak. Politikacılar çözüm önerileriyle, ekonomik ve sosyal projeleriyle, kültürel kapsayıcılıklarıyla var olmak zorunda kalacaklar. İşte bu olduğunda siyaset hem sahicileşecek hem de zorlaşacak. Ezberlenmiş retorikten başka bir şey bilmeyen siyasetçilerin dönemi kapanacak. Yapay, kişisel gelişim tezgâhlarından geçmiş isimler değil, sahici isimler ön plana çıkacak. Siyasal mücadelenin kendisi de sahici bir zemine oturmak zorunda kalacak.

Dahası, silahsız bir dönemde sadece merkez partiler değil, tüm partiler farklı bir sınavla karşı karşıya kalacak. Silahın devrede olmadığı ortam, ideolojik ve kimlik siyaseti yapan partileri de dönüştürecek. Mesela, DEM Parti veya onun çizgisini sürdürme olasılığı olan yeni temsil mekanizmaları da bu yeni süreçte siyaset yapma biçimlerini gözden geçirmek zorunda kalacak. Bahsettiğimiz yeni siyasal iklim, kimlik siyaseti yapan partilere demokratik zeminde meşruiyet iddialarını güçlendirme fırsatı sunacak. Bu fırsat, yalnızca örgüt çizgisindeki partiler için değil, milliyetçi, muhafazakâr ya da seküler kimlik siyaseti yapan aktörler için de

geçerlidir. Terörün yokluğu, kimliklerin yeniden tanımlanmasını ve temsil biçimlerinin sivil temelde dönüşmesini zorunlu kılacaktır.

Bahsettiğimiz durum, yalnızca politik pozisyon alma meselesi değil, demokratik siyaset içinde yeni bir kimlik ve dil inşa etme süreci olacaktır. Tüm taraflar için sahici olanla göstermelik ve sembolik olanın ayrışacağı bir döneme girilecek. Dolayısıyla yalnızca merkez partiler değil, ideolojik, etnik ve kimlik temelli siyaseti önceleyen aktörler de bu yeni dönemin gereklilikleriyle yüzleşmek durumunda kalacaklar.

Merkez partilerinin, uzun süredir gerçek siyaset üretmekten uzak durduklarını hepimiz gözlüyoruz. Bu eğilim, yalnızca iktidarda olan partilere değil, uzun süredir merkez siyasette etkili olan tüm partilere yayılmış durumda. Bunun sonucu olarak her partinin farklı zaafı ortaya çıkmaya başladı. Yerel hizmetler, sosyal yardımlar ve geleneksel değerler üzerinden siyasal aidiyet kuran ancak demokratik dönüşüm, özgürlükler ve çok kültürlülük gibi konularda zayıf olanlar... Şehirli ve seküler seçmenlere hitap etmekte başarılı olan ama yeni bir ekonomik vizyon ya da kapsayıcı bir kimlik politikası inşa etmede henüz yeterli derinliğe ulaşamayan partiler... Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Aslında bu durumun ortaya çıkmasında, siyasi partilerin sahici politik mücadele yerine, 'etkinlik' odaklı faaliyetleri tercih etmelerinin de etkili olduğu söylenebilir.

Steril Seçmen ve Vizyon Sorunu

Ülkedeki siyasal mücadele dikkatlice incelenirse, seçmen davranışının da giderek sterilleştiği görülür. Steril seçmen, siyasal tercihini büyük ölçüde kimliksel aidiyetler üzerinden belirleyen ve siyasal içerikten ziyade sembolik temsiliyeti önceleyen bir profil olarak ortaya çıkıyor. Bu durum, partiler açısından hesap verebilirlik ve politik yenilenme baskısını azaltır. Bu ise partilerin kendilerini sorgulamasını ve sahici politik mücadelenin tarafı olmalarını kısıtlar. Oysa terörün olmadığı bir siyasal iklimde seçmen, partilerden daha fazla şey talep etmeye başlayacak. Eğitim meselesi, eşit yurttaşlık vizyonu, bölgeler arası kalkınma farklarını giderecek planlar, demokratikleşme hedefleri, medya özgürlüğü, ifade hürriyeti, yargı reformu... Yani, tam demokrasi.

Böyle bir zeminde “hangi faaliyeti yapıyor, beldemize geliyorlar mı” türü değerlendirmeler değil, “ülkeye ilişkin vizyonu ve ne düşündüğü” sorulan bir siyasi partiler düzenine ihtiyaç duyulacak. Siyasi partilerin seçmeni dönüştürmek gibi bir sorumluluğu da var. Seçmenin sadece taleplerini karşılamak değil, aynı zamanda ona daha adil, daha özgür ve daha eşitlikçi bir gelecek hayal ettirmek de siyasal vizyonun parçasıdır. Ve işte bu durum, mevcut partileri en çok zorlayacak bir konuya dönüşecek.

Gerçek Siyasetle Yüzleşme Zamanı

PKK’nın silah bırakması, Türkiye için tarihi bir fırsat olacaktır. Ama bu fırsat, sadece silahların susmasıyla değil, siyasetin konuşmasıyla değerli hale gelecektir. Siyasi partiler ve özellikle merkez partiler için bu, yukarıda bahsettiğimiz konfor alanlarının sona ermesidir. Hiçbir şeyin arkasına saklanmadan, yalnızca faaliyet değil, toplumun ihtiyaçlarına cevap veren sahici politikalar üretmeleri gerekecek, ki bu yalnızca iktidar partisi için değil, uzun süredir merkezde konumlanan tüm partiler için geçerlidir.

Terörsüz bir Türkiye, siyasi partileri aynanın karşısına oturtacak. Kim vizyoner, kim tepkisel, kim kapsayıcı, kim içe kapalı, kim politika üretiyor, kim sadece konum alıyor sorularına cevap verecek. İşte bu aynaya bakmak cesaret ister. Ama artık aynaya bakmak zorundayız. Çünkü siyaset, sadece terörle mücadele değil, adaletle, refahla, eşitlikle ve ortak bir gelecek vizyonuyla da yapılmak zorunda.

Terörün sona ermesiyle siyasetin bahanesi kalmayacak. Sadece siyasetin değil, medya, akademi ve sivil toplumun da bu yeni döneme hazırlıklı olması gerekiyor. Türkiye’nin kronik meseleleri, artık içi boş tartışmalarla değil, ortak akıl ve ortak zeminle aşılabılır. Şunu çok iyi biliyoruz ki gerçek siyaset, pozisyon almak değil, toplumun tüm renklerini taşıyabilecek bir gelecek inşa etmeyi zorunlu kılmaktadır.

Belki de Türkiye ilk kez terörle değil fikirle, korkuyla değil umutla, baskıyla değil toplumsal mutabakatla siyaset yapma eşğine geliyor. Bu eşik, sadece siyasi partilerin değil, hepimizin eşliğidir.

Kaynak: perspektifonline.com

‘Kültürel İktidar’, Türk Sağı, 1970’ler Ve Tömfed

SELÇUK KÜPÇÜK

www.kritikbakis.com

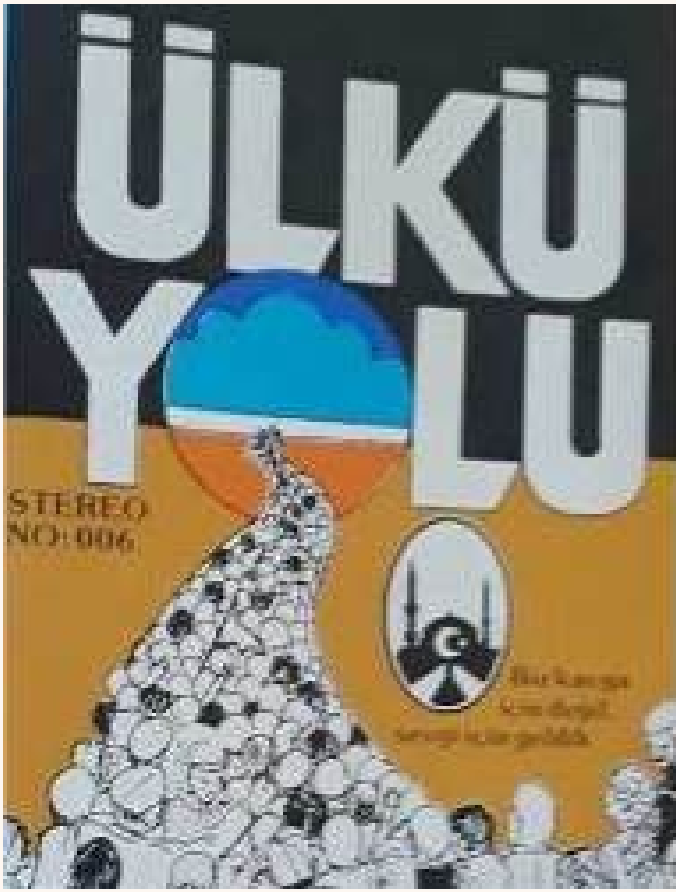
(TÖMFED Folklor Ekibi, Ankara Atatürk Spor Salonu, 20 Mayıs 1975, Tercüman Gazetesi)

“Kültürel iktidar” meselesinin tartışıldığı geçtiğimiz yıllarda asıl söylenmek istenen hiç kuşkusuz Türk sağı ve sanat üretimi ilişkisinin sorunlu olduğu tezidir. -Ancak özellikle 1970’lerin ikinci yarısı dikkate alındığında- üzerinde bu zamana dek hiç akademik çalışma yapılmamış ve bence aklı başında doktora tezini hakkecek bir kurumdan bahsetmek mümkün: Töre Musiki Folklor Derneği (TÖMFED). Bünyesinde folklordan, müziğe, sinemadan, tiyatroya kadar birçok sanat dalına yönelik alt dalları barındıran, dönemin en önemli hocalarınca eğitimler verilen, gösterişli konser organizasyonları düzenleyen, o yıllarda hem TRT hem piyasanın popüler sanatçılarını bu konserlerde sahneye çıkartan devasa bir kurum TÖMFED (Necdet Tokathoğlu, Kutlu Payaslı, Ali Şenozan, Akif Özüşen, Ela Altın, Necla Erol, İclal Akkaplan, İzzet Altınmeşe, Seyit Al, Tuğrul Şan, Arif Meşhur, Ahmet Özhan bu isimlerden bazıları). Kaynaklardan anlaşılan o ki TÖMFED, önceleri sadece folklor amaçlı bir dernek biçiminde düşünülmüş. Osman Çakır, “Adı Devlet Olsun” isimli kitabında (Ötüken Yayınları, 2022) 1970 yılında mevcut iktidarcı Türk Ocağı binasına el konulmasıyla beraber folklor çalışmalarının

askıya alındığını, bu ekipten Yükseliş Mimarlık ve Mühendislik Akademisinden Abdurrahman Karahan, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi öğrencisi Erol Öcalır, Cevdet Kentmen, Muzaffer Kılıç gibi isimlerin bu süreçte Töre dergisi ofisine sık gelip gitmeleri neticesinde bir dernek kurulması kararının yavaş yavaş şekillenmeye başladığını anlatıyor. Ve 1973 yılı sonlarına doğru, tüzüğünü Meriç Coşkun’un yazdığı, adres olarak Töre dergisinin gösterildiği “Töre Müzik Folklor Eğitim Derneği” (TÖMFED) kurulur. Dolayısı ile Türk Ocaklarında faaliyete başlayan folklor dernekleri bu çatı altında toplanırlar (s. 118-119).

72 Erkek, 72 Kadından Oluşan Folklor Ekipleri

1975 yılına gelindiğinde TÖMFED bünyesindeki Azerbaycan ve Kırım folklor ekiplerine Artvin ve Ankara Zeybek topluluğu da eklenerek kadınlı erkekli toplam 4 ayrı gruba ulaşılır ve bu tarihten itibaren ülkücü hareketin düzenlediği gecelerin ana omurgasını bu yapılanma taşır. TÖMFED’in başkanlığını yapan isimlerden Muzaffer Şenduran’la gerçekleştirdiğim söyleşiden bu folklor ekiplerinin 12 kadın 12 erkekten oluşan 6 takımla, yani toplam 72 kadın, 72 erkek sayısı

ile aynı anda 6 şehirde sahne ortaya koyabilecek kapasitesi olduğunu öğreniyoruz (Yarın, Şubat/Mart 2018, S 4., s.84).

Ancak binlerce kişilik spor salonlarına yığılan dinamik genç kitlenin ideolojik dünyalarını sadece folklor gösterileriyle tatmin etmek mümkün olmayacaktır. Özellikle karışıklık üzerine inşa edilen 1970'lerin politik dünyası düşünüldüğünde Türk solunun farklı yapılanmalarının konser gecelerinde politik söylemi önceleyen Mahzuni gibi ozanlar ve modern müziğin geldiği imkanlardan yararlanarak Anadolu türkülerini çağın ihtiyaç duyduğu tekniklerle sunan Cem Karaca, Moğollar, Edip Akbayram gibi sanatçılarla içeriği zenginleştirilip güncellenen sunumların benzerinin ülkücü hareket içerisinde ihtiyaç hissedildiği tartışma götürmez. Dolayısı ile TÖMFED'in gecelerine bir müddet sonra folklor ekiplerinin yanı sıra ağırlıklı TRT'nin Türk Sanat ve Türk Halk Müziği sanatçıları da katılmaya başlar. Tabi burada ta CKMP döneminden itibaren aşıkların desteğinin alındığını hatırlatalım. Özellikle Erzurum-Kars ve Adana Bölgesi aşıkclarını ve 1970'lerin ortalarından itibaren bütün Türkiye'nin tanıdığı ve salonlara dolan genç kitlenin talep ettiği politik propaganda merkezli icrası ile farklılaşan Ozan Arifi unutmamak gerekli.

Devlet Tiyatroları Yönetmenlerinden "Kürşat İhtilali" Oyunu

Şenduran ile gerçekleştirdiğim söyleşiden kendisi bu çalışmalar ile ilgili bilgiler verir. Buna göre mesela tiyatro çalışmaları Devlet Tiyatroları yönetmenlerinden Mahir Canova ve İsmet Hürmüzlü tarafından idare edilmiş "Kürşat İhtilali" ve "Reis Bey" isimli oyunlar Ankara Güneypark Gazinosunda sahnelenmiştir. Sinema

kulübünün hocası ise Yücel Çakmaklıdır. Şenduran kendisiyle yapılan bir başka söyleşide, okuduğu şiirler ve seslendirdiği metinlerle alanında duayen isim olan Semih Sergen'in de TÖMFED bünyesinde diksiyon eğitimleri verdiğinden bahseder (Sence -Türk-Büro-Sen dergisi-, Ağustos 2014, S 5, s.47).

Ayrıca Tasavvuf Müziği korosunu hafız Tahir Karagöz, Türk Sanat Müziği korosunu Ali Şenozan, Klasik Türk Müziği korosunu Cinuçen Tanrıkorur, Türk Halk Müziği korusu Selahattin Erorhan, bu korunun bağlama topluluğunu Osman Duran hoca çalıştırır.

Biraz evvel yukarıda bahsettiğimiz tiyatro ve sinema kolunun çalışmalarının da bu alanlarda sanat icra edebilen genç isimleri yetiştirmek maksadı güttüğünü söyleyebiliriz. Keza Devlet Tiyatrolarının saygın isimleri olan Mahir Canova ve İsmet Hürmüzlü'nün yönetiminde ilerleyen, oyunlar ortaya koyan tiyatro kolundan Türkiye çapında isimler ortaya çıkar. TÖMFED bünyesinde tiyatro çalışmalarını katılan ve o yıllarda konservatuvar öğrencileri olan Atsız Karaduman, Ensar Kılıç, Mehmet Atay gibi isimler sonraki zamanlarda televizyon, sinema ve tiyatronun önemli oyuncularına haline gelirler.

Bütün bu çalışmaların içerisinde TÖMFED çatısı altında hazırlanan ve 1970'li yılların ruhunu yansıtan iki kaset öne çıkıyor. İlki 1978 sonu, 79 başında yapılan "Kanımız Aksa Da Zafer İslam'ın", ikincisi onun ardından çıkartılan "Ülkü Yolu" kaseti. TÖMFED'in Ankara/Fevzi Çakmak Sokak, 15/8'deki adresinin bir odasının yalıtılarak ses stüdyosu haline getirilmesi ile başlanan çalışmanın amacı özellikle 1970'lerin sonuna doğru sokakta şiddetlenen silahlı çatışmalar sebebiyle ülkücü gençlerinin ölümü üzerine hem onların hatırasını anmak, hem de geride kalanlara moral vermektir.

Şenduran, kaset projesinin beraber çalıştıkları - TÖMFED'in başkanlığını yapan bir diğer önemli isim- Haşim Akten'e ait olduğunu söyleşimizde belirtmişti. Kasete İsmail Coşar, Süleyman Arabulan, neyzen Arif Biçer ve Ekrem Vural gibi isimlerin yanı sıra bugün kıymetli yerlere sahip yazar, akademisyen, bürokrat ve siyasetçi, TÖMFED'in elemanı olarak katkı sunarlar.

İbrahim Tatlıses TÖMFED Konserinde

Bütün bu bilgilere ek olarak en özel anekdot ise İbrahim Tatlıses ve Musa Eroğlu ile ilgili. Erzurum Ülkü Ocakları tarafından Erzurum'un Kurtuluş Günü dolayısı ile bir müzik gecesi düzenlenmiştir.

Gece için, o yıllarda "Ayağında Kundura" türküsü ile bir anda şöhret olmuş İbrahim Tatlıses tercih edilir. Ankara'da Lalezar Pavyonu'nda Tatlıses'in arkasında bağlama çalan Musa Eroğlu ile ikisini teşkilat, uçakla Erzurum'a götürür. Solcuların daha sonra Tatlıses'i, ülkücülerin gecesine çıktığı için tehdit ettiğini de öğreniyoruz Şenduran'dan.

TÖMFED'e katkı sunan diğer isimlerden Haşim Akten ile gerçekleştirdiğim bir söyleşide de (söyleşiyi henüz bir yerde yayınlamadım) Akten, Tatlıses'e yönelik solcuların bu tehditleri ve suikast ihbarı üzerine Ankara'da kaldığı otelin ülkücülerce sarılarak, koruma altına alındığını aktarmıştır. TÖMFED ve Almanya ilişkisi de ilginç bir

mesale. Şenduran ile gerçekleştirilen söyleşide TÖMFED'in Almanya turnesinin detaylarına ulaşmak mümkün. Kani Karaca, İsmail Coşar, Tahir Karagöz, Ekrem Vural, Süleyman Arabulan, Arif Biçer, Adem Erim gibi dönemin meşhur hafız ve mevlithanlarından oluşan toplulukla Almanya'nın farklı şehirlerindeki büyük spor salonlarında bir ay boyunca 7 etkinlik yapılır. Bu etkinlikler dolayısı ile 300 civarında kişinin İslam'ı seçtiğini, bir Alman dergisinin "Bozkurtlar Avrupa'ya İslam ihraç ediyor" biçiminde manşet attığını da öğreniyoruz (Yarın, Şubat/Mart, 2018, s.93).

12 Eylül askeri darbesi olunca Türkiye'deki her şey gibi TÖMFED'in çalışmaları da sonlandı maalesef. Şenduran 12 Eylül ile yaşanan süreci TÖMFED açısından şöyle değerlendiriyor: "TÖMFED bir terör örgütüymüşçesine muamele gördü. Mallarına el konuldu. Ama o kurumda yetişmiş insanlar TRT'nin en önemli prodüktörleri, sanatçıları olmuştu. O kuşak hâlâ Türk kültürüne hizmet eden nesildir" (Sence -Türk-Büro-Sen dergisi-, Ağustos 2014, s.47). "MHP ve Ülkücü Kuruluşlar İddianamesi"nde de anlaşılabacağı gibi TÖMFED çatısı altında ortaya konmaya çalışılan sanatsal pratikler estetik olmaktan çok, bir suç mahalli gibi deşifrazyona uğrayınca 1980 sonrasına da ne yazık ki çoğunun düzenli biçimde taşınmadığı görülecektir.

‘Yeni Dünya Düzeni’ Yıkılırken

KEMAL ÖZTÜRK

www.kritikbakis.com

ABD Başkanı Baba Bush’un, 1990 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında büyük bir özgüven ve gururla dillendirdiği kavramdı “Yeni Dünya Düzeni”.

Artık iki kutuplu dünya olmayacak, ABD liderliğinde tek kutuplu dünya olacak ve sözüm ona dünya daha güzelleşecekti.

Lakin öyle olmadı.

ABD’nin her zamanki tutarsız ve gerçeklerden yoksun masa başı planlarının acısını az gelişmiş ülkeler çekti yine.

Baba Bush Irak’ı işgal edip 1 Milyon insanın ölümüne ve milyonlarca insanın evsiz yurtsuz kalmasına neden olduğu işgal esnasında, hala “Yeni Dünya Düzeni” kavramını kullanıyordu. Güya ABD bölgeye demokrasi ve refah getirecekti.

Ülkelerin parçalanması, terörün hortlaması, sefalet ve yoksulluğun yayılmasından başka bir şeye yaramadı müdahaleleri.

ABD yetmezmiş gibi Gürcistan’da, Çeçenistan’da, Ukrayna’da yani Rusya’nın hinterlandında savaşlar ve kargaşa da beraberinde geldi. İki kutuplu dünyadan çıkalm derken, iki kutupta birden acı çekti insanlar.

DOSTUNU DÜŞMANA ÇEVİREN DÜZEN

Galiba “Yeni Dünya Düzeninin” en tuhaf ve ibret alınacak yanı ABD’nin bir zamanlar müttefik olduğu ülkelere sonradan düşman olmasıdır. Afganistan’ı Rusya işgaline karşı destekledi sonra bu ülkeyi işgal etti. Irak’ı

İran savaşında destekledi sonra işgal etti. Kosova’da, Bosna’da, Ukrayna’da, Libya’da, Somali’de müdahale ettiği ülkelerin hiçbiri huzuru ve istikrarı bulamadı.

DOSTUNU DÜŞMANA ÇEVİREN DÜZEN

Galiba “Yeni Dünya Düzeninin” en tuhaf ve ibret alınacak yanı ABD’nin bir zamanlar müttefik olduğu ülkelere sonradan düşman olmasıdır. Afganistan’ı Rusya işgaline karşı destekledi sonra bu ülkeyi işgal etti. Irak’ı İran savaşında destekledi sonra işgal etti. Kosova’da, Bosna’da, Ukrayna’da, Libya’da, Somali’de müdahale ettiği ülkelerin hiçbiri huzuru ve istikrarı bulamadı.

Baba Bush gibi oğul Bush, sonradan gelen ABD Başkanları Obama ve Biden da Yeni Dünya Düzeni kavramlarını kullandı, dünyaya barış ve refah getireceğini söyledi ama daha çok göz yaşları ve acı getirdiler. Şimdi Trump akıllara zarar veren politikalarla dünyanın daha güzel olacağını iddia ediyor. Daha başkanlığının birinci yılında dediklerinin tersi çıkmaya başladı. “Savaşları bitireceğim” diye yaptığı Başkanlık kampanyası üzerinden henüz bir yıl geçmeden dünya yeni savaşlarla tanıştı. İran-İsrail savaşına kendisi de dahil oldu, Ukrayna-Rusya savaşı daha çok alevlendi ve Ortadoğu’daki savaşlar birçok yere yayıldı. Sadece Ortadoğu’da beş ülke Amerikan bombaları, savaş uçakları ve füzelerle vuruldu. İsrail Almanya Başbakanının dediği gibi “herkesin pis işlerini” ABD koruması adına yapmaya başladı bölgede.

YENİ DÜNYA DÜZENİ NEDEN YIKILIYOR?

Tüm bu güç gösterileri, Trump'ın "fantastik" deyip durduğu absürt gelişmeler aslında abartılı bir paniğin dışı vurumu. İşin gerçeği, ABD'nin isim babası olduğu "Yeni Dünya Düzeni" yıkılıyor ve hepimiz bunun içinde olduğumuz için tam olarak farkında değiliz sanırım.

ABD merkezli bir dünya düzeninin bir türlü kurulamaması ya da kurulan global sistemin sadece ABD'yi mutlu etmesi nedeniyle yaşıyoruz bu kargaşayı.

Baba Bush'un Ortadoğu'ya, Cumhuriyetçi Partinin amblemi olan bir fil gibi girdiği günden bu yana, bu topraklara huzur gelmediği gibi, her şey daha da kötüleşti. Irak üçe bölünürken istikrarsızlaşmış topraklardan EL Kaide, IŞİD, PKK gibi örgütler çıkıp bölgeyi daha da yaşanmaz hale getirdiler. Bu sefer de sonraki ABD Başkanları bu örgütleri bahane edip bölgeye girdi ve bunun sonucu olarak bu kez de Suriye, Lübnan, Yemen yaşanmaz hale geldi.

Bununla da bitmedi, koşulsuz ve sorgusuz destek verdiği İsrail'i korumak ve güçlendirmek için başlattıkları "İbrahim Anlaşmalarında" Filistin'i yok sayarak tarihi bir hata yaptı ve sonucunu bugün büyük bir savrulma ve katliam olarak yaşamaya başladık. Tump'a sorarsanız "fantastik" işler yaptığı için Nobel Barış Ödülü alması gerekir!

Gerçek ise dünya daha kötü, daha kaotik ve daha güvensiz hale geldi. Peki neden?

Çünkü;

1. Amerikan kapitalizmi aç gözlü ve doymak bilmiyor.
2. Abartılı özgüvenli ABD yönetimi aşırı güç zehirlenmesi yaşıyor.
3. Amerikan entelijansiyası insani ve ahlaki değer üretmiyor artık.

AVRUPA AMERİKA TARAFINDAN AŞAĞILANIRKEN

Sadece bizim yaşadığımız coğrafya değil, Avrupa'nın dibinde yaşanan Ukrayna-Rusya savaşı nedeniyle Avrupa da aynı durumda. Sorun Rusya tehdidi değil tek başına. Trump ve ekibinin kafasındaki dünya düzenine göre, yaşlı Avrupa artık denklemden çıkıp emekli olması gerekir diyerek aşağılanıyor. ABD Başkan Yardımcısı J.D Vance'nin 2025 Şubat ayında Münih Güvenlik Zirvesi'ndeki aşağılayıcı sözleri yüzünden ABD ve Avrupa arasındaki kriz dipte hala devam ediyor.

Gümrük tarifeleri de ve NATO'dan çıkma tehditleri de bu aşağılamanın bir parçası olarak Avrupa'yı iyice sarsıyor olsa gerek. Avrupa kendini toparlamak yerine, ABD'nin ileri karakolu İsrail'in tüm acımasız savaşlarına sınırsız destek vererek ve son NATO zirvesinde Trump'ın etrafında pervane olarak bu aşağılanmayı hak ediyor aslında.

ABD NE YAPACAĞINI TAM OLARAK BİLMİYOR

ABD elini değdirdiği her şeyi kurutan ve daha da kaotik hale getiren bir dünya düzeninin müsebbibi olarak ne yapacağını bilmez durumdadır aslında.

Gücünü kaybettiğini gördüğü için panikle tüm tuşlara basıp kendini kurtarmaya çalıştıkça daha da batıyor. Çin karşısında adım adım gerilemeyi durduramadıkça en çok güvendiği şey olan "kovboy silahına" sarılıyor bu

kez. Korkunç bombalarını, füzelerini, uçak gemilerini dünyanın dört bir yanına gönderip korku salarak eski mutlu günlerine döneceğini sanıyor. Fakat böyle yaptıkça ekonomisi zayıflıyor, müttefiklerini kaybediyor, kendisine olan nefreti arttırıyor. Sonra "benden neden nefret ediyorsunuz?" diye o ülkelere ve halkına kötü davranıyor.

Kısacası ABD ne kadar çok dünya düzeni kurmak istediye dünyada istikrar ve düzen o kadar bozuldu. Kaçınılmaz ve durdurulamaz bir şekilde ABD merkezli dünya düzeni yıkılıyor aslında. Duyduğumuz bomba sesleri, gördüğümüz kaos, yaşadığımız kargaşa aslında bu çöken düzenin sonucu.

GORDİON DÜĞÜMÜNÜ KILIÇ ÇÖZER

Tam olarak ne olduğunu anlamamamız normal, çünkü ortasındayız bu çöküşün henüz. Nereye doğru evrilecek, ne tarafa gidecek, nasıl sonuçları olacak tam kestiremiyoruz. Ancak tahmin edebileceğimiz tek şey savaşlardan, kaostan ve acıdan kaçamayacak insanlık.

Çünkü ABD düzen kuramadığını, dünyaya savaşlardan, sömürüden, kaostan başka bir şey getiremediğini göremiyor. Aslında tüm aşağı doğru inişi ve Amerikan rüyasının son ermek üzere olduğunu gören akademisyenler, entelektüeller var Amerika'da. Fakat Trump yönetimi entelektüel zekadan ve akademik birikimden nefret ettiği için üniversitelerin fonlarını kesiyor bir bir. Bu nedenle ünlü ABD üniversiteleri ve düşünce kuruluşlarından ABD'nin içine girdiği krizden çıkmak için çözüm yolu üretmiyorlar. Gerçi üretseler de fikir dinleyecek kimse yok devlette.

Fakat şunu da unutmayalım, ABD ile dünya devletleri ve finansal düzen öylesine iç içe girdi ki, öylesine karmaşık ilişkiler kurdu ki, bunlar Gordion düğümüne dönüştü, çözilemiyor. Korkarım bir İskender gelip bu düğümü kılıçla kesmedikçe de çözilemeyecek.

Kısacası Yeni Dünya Düzeni 35 yılda çatırdamaya başladı. Ne zaman yıkılacağını ve bunun yerine nasıl bir düzen kurulacağını tam olarak bilemiyorum. Fakat bunun artık sadece bir zaman meselesi olacağını biliyorum.

Yaklaşan Demografik Kriz

YAZAR: GEORGE FRIEDMAN*

Zaman zaman gelip geçen krizlerden öylesine yoruluyorum ki hemen ardından insanlığın sıradaki gerçek varoluşsal krizini hatırlıyorum. Bu, her şeyi bir perspektife oturtuyor. Lütfen haftanın krizine karşı gösterdiğim geçici ilgisizliği hoş görün.

2009 yılında yayımlanan The Next 100 Years (“Önümüzdeki 100 Yıl”) adlı kitabımda, bir sonraki büyük sosyoekonomik sorunun demografik bir krizden kaynaklanacağını; doğum oranlarının düşmesi, ölüm oranlarının azalması ve ortalama yaşam süresinin uzamasının bu krizin temel dinamikleri olacağını öngörmüştüm.

Amerika Birleşik Devletleri’nde ve dünyanın diğer bölgelerinde doğum oranları düşüyor. Geçen yıl ABD’de doğum oranı ile ölüm oranı yaklaşık olarak eşitlendi. Önümüzdeki yıl ise ölüm oranının doğum oranını biraz aşması bekleniyor. Tahminlere göre, önümüzdeki on yıl içinde — belki de 2033 kadar erken bir tarihte — düşen doğum oranları kalıcı bir gerçeklik haline gelirken, ortalama yaşam süresi 78,4 yıldan 80,4 yıla yükselecek. Görünüşte küçük bir artış gibi olsa da, hem bu yaş grubunun büyüklüğü hem de doğum oranındaki daralma hesaba katıldığında, bu durum dönemi tanımlayacak çapta bir krize işaret ediyor.

KAYNAK: GEOPOLITICALFUTURES.COM

Benim Amerikan tarihi modelim, sosyoekonomik statükonun her 50 yılda bir değişmesine dayanır.

Geç 2020’lerin, mevcut döngünün son bulup yenisinin başlayacağı dönem olacağını öngörüyorum.

Eğer haklıysam — ve sayılar da bunu gösteriyorsa — şu anda takıntı haline getirdiğimiz meseleler Watergate skandalı gibi tarihe karışacak.

Ekonomistler ekonominin toprak, emek ve sermaye temelleri üzerine kurulu olduğunu söyler. Öyleyse emek daralacak bir döneme giriyoruz ve bu süreçte sermaye de paralel olarak küçülecek.

Sayılar önümüzdeki yıllarda işgücünün azalacağını, tüketim oranının ise artacağını gösteriyor.

Ölüm oranları düşerken ve ortalama yaşam süresi uzarken, tüketim iki yönden artacak:

birincisi, yaşlı nüfus çalışmayı bıraktıktan sonra uzun süre tüketmeye devam edecek;

ikincisi, tüketim alışkanlıkları ağırlıklı olarak sağlık hizmetlerine kayacak.

Yaşlılar için ötenazi (euthanasia) bir çözüm olabilir — ki buna kesinlikle karşıyım — ancak diğer çözüm, tıp sistemini radikal biçimde dönüştürerek özellikle 65–80 yaş aralığındaki bireylerin verimliliğini artırmayı hedeflemek.

Her 50 yıllık döngü, toplumsal bir ihtiyacı karşılamak üzere ortaya çıkan çekirdek teknoloji (core technology) tarafından yönlendirilir. Son 50 yılda bu çekirdek teknoloji mikroçip (microchip) oldu; çeşitli sanayileri ve faaliyetleri besledi, ekonomiyi çalıştırdı. Bir önceki dönemde, yaklaşık 1930–1980 yılları arasında, merkezi teknoloji otomobil (automobile) idi; bu da hızla büyüyen nüfusun şehirleri terk edip banliyölere yerleşmesine, ancak kent merkezli sanayilerde çalışmaya devam etmesine imkân sağladı. Bir bakıma mikroçip, nüfusun dağılmasına izin veren ancak bağlantıyı koparmayan bir iletişim sistemi yarattı.

Eğer bu toplumsal etkilerle şekillenen yenilik modeli geçerliyse, önümüzdeki elli yılın odağında tıptaki devrimler yer alacak. Ortalama yaşam süresi uzadıkça, sermaye akışının sürdürülebilmesi için yaşlı nüfusun üretkenlik düzeyinin en az tüketim düzeyi kadar yüksek olması gerekecek. Malzeme bilimi sayesinde moleküler düzeyde mühendislik mümkün hâle geldi ve yapay zekâ (AI) desteğiyle tıpta zaten önemli ilerlemeler kaydediyoruz.

Yapay zekâyı merkezi teknoloji olarak görmüyorum; o bir araç, nihai çözüm değil. Bir sonraki atılım, insan bedenini çok disiplinli yaklaşımlar ve çeşitli teknolojilerle yeniden düşünmekten geçecek.

Bu krizin kökenlerini iyi değerlendirmeliyiz. Birincisi, tıp ortalama yaşam süresini dramatik biçimde uzatarak krizin doğmasına yol açtı. İkincisi ise düşen doğum oranı; bu, kültürel ve tıbbi alandaki eşzamanlı ve köklü değişimlerin tetiklediği bir olgu. Tıp, doğum kontrol hapını (birth control pill) geliştirerek feminizmin toplumsal bir hareket olarak yükselmesinin önünü açtı. Kadınlar, bekâret zorunluluğu olmadan çocuk sayılarını

sınırlayabilince—kürtaj konusuna girmiyorum—işgücüne daha kolay katılıp kalabildiler. Nitekim, kadınların işgücüne katılımı, doğum oranları düşse de şimdiye dek üretkenliği ayakta tutan en önemli faktör oldu.

Mevcut ABD yönetimi de sorunun farkında ve daha fazla doğumu teşvik etmek için yasama önerileri sunuyor. Tasarı, Ocak 2025–Aralık 2028 döneminde doğan her çocuk için ebeveynlere geleceklerine yatırım yapmaları amacıyla 1.000 dolar verilmesini öngörüyor. Ayrıca 2026'dan itibaren çocuk başına vergi kredisini 2.000 dolardan 2.200 dolara çıkarıyor.

Demografik sorunla ilişkili bir diğer güncel kriz göç. Tüm gelişmiş sanayi ülkeleri bu demografik krizin etkisiyle yüzleşecek; kriz tam olarak etkisini göstermeden önce, döngünün ilk evrelerinde özellikle sıradan ve çekici olmayan iş kollarında çalışacak işgücü için birbirleriyle rekabete başlayacaklar. Bu eğilim sayılarla net şekilde ortaya konuyor. Göçmenler işgücü piyasalarını, tüketimi ve sermaye oluşumunu istikrara kavuşturuyor.

Radikal tıbbi çözümler bulunmayı beklerken, göçün yalnızca tarım ve çiftçilik gibi sektörlerdeki vasıfsız işçi talebini nasıl karşılayabileceğini değil, aynı zamanda göçmen çocuklarının—eğitimli ve topluma entegre olmuş—önümüzdeki elli yılda sağlayacağı katkıları da göz önünde bulundurmamız gerekiyor.

Yine bu tuhaf söylem için özür dilerim; ancak Ayetullah Ali Hamaney, Benjamin Netanyahu, Vladimir Putin ve Donald Trump'ın eylemlerini sürekli takip ettikten sonra, en azından onlardan hiç söz edilmeyen bir tartışmaya—gerekirse kısa bir soluklanmaya bile—ihtiyaç duyduğumuzu düşünüyorum.

BEKİR GÜNDOĞDU
www.kritikbakis.com

‘MÜBAREK CUMA’

Bugün 11 temmuz 2025 Cuma.

Bugün Türkiye yeni bir sabaha uyandı.

Bugün günlerden barış. Kardeşlik. Huzur.

Bugün günlerden rahmet.

Bugün Türkiye kan, gözyaşı ve acılarla dolu bir yüzyıl kapatıp, umut dolu yeni bir yüzyılın sayfasını açıyor.

Tam 40 yıl süren şiddet sarmalı, kirli ve kanlı iç savaş sona eriyor.

Maliyeti, On binlerce ölüm, trilyonlarca dolar, milyonlarca acı, zulüm, gözyaşı olan bir fitne ateşi sönüyor.

Türkiye iç barışını yani yurttaki sulhunu kendine yakışır bir metanet, akıl ve vizyonla temin etmenin büyük adımını atıyor. 1984 yılında PKK tarafından Eruh ve Şemdinli karakollarına yapılan baskınla başlayan terör eylemleri, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası daha sert yürütülen inkar ve asimilasyon politikaları ve yaygın işkence ve zulümler bahane edilerek büyümüştü. Devlet, ülkenin ve milletin birlik ve bütünlüğünü koruma adına sert tedbirler alırken yeni yaralar açılmış, hesap edilmeyen ve sonuçta ülkenin düşmanlarının da katkı verdiği bir terör sarmalı ülkeyi esir almıştı.

Siyasetin çaresiz kaldığı, güvenlik tedbirlerinin rutin dışına çıktığı, güvenlik kaygısının demokrasi ve hukuk düzenini ipoteline aldığı bir sarmal, ülkenin bütün enerjisini tüketmeye başlamıştı. Milletin ortak değer ve iradesini tahrip eden bu süreç, etnik kimlikler üzerinden bölünme endişesi ve aidiyet erozyonu yaratmıştı.

Yoksul ve mahsun evlere ateş düşüyor, şehit cenazeleri vatan savunmasının bedelini buruk bir kurban törenine çeviriyordu.

Dilini, kültürünü, geleneğini, kendi vatanında diğer kardeşleri, dindaşları, yurttaşları kadar özgür bir ev sahibi olarak yaşatamayan ve kendi devletin husumetine maruz kalan milyonlarca yurttaş, kendine başka bir yuva aramaya başlıyordu.

Yabancı güçlerin daha önce başka halkları özendirip kışkırttığı gibi, kendini dışlanmış üvey evlat gibi hisseden insanlar, başka bir ülke, devlet, millet olma arayışına sürükleniyordu. Terör eylemleri eşliğinde derinleşen bu çift yönlü kopuş ve yabancılaşma tehlikesi, toplum çoğunluğunun öfkesini kışkırtıyor ve bu fitne ateşi, bütün ülkeyi saran bir yangına dönüşüyordu.

Terörle mücadele, şehit haberleri, etkisiz hale getirilen terörist sayısı, teröre harcanan paralar, bozulan toplumsal huzur ve kardeşlik iklimi, kıskırılan etnik tartışmalar ve zayıflayan demokratik düzeniyle eski Türkiye, iki neslin yaşadığı kabus dolu bir film şeridi gibi, artık eskide kalıyor. Toplumsal barış ve kardeşlik, ülkenin ve devletin birlik ve dirliği, demokrasi ve hukuk düzeninin daha ileri düzeye taşınması için şimdi bu kabustan uyanma vakti.

Türkiye'ye yarım yüzyılını kaybettiren kirli bir sayfa kapanırken, devlet, herkesin ortak evi, vatan herkesin sahibi olduğu mülkü, kardeşlik ve birlik-bütünlük duygusu herkesin sorumlu olduğu ortak bir aidiyet ve mensubiyet değeri olsun diye, şimdi başkalarının silahları susuyor, milletin ortak silahı olan büyük, özgür, müreffeh bir Türkiye'nin türküleri çalmaya başlıyor.

Artık sorunlar, o sorunları da doğuran nedenler ortadan kaldırılarak çözülecek, artık milletin ortak kimlik, değer ve kültürü, farklı kimlik ve talepleri de içerecek bir kardeşlik havuzuna dönüşecek. Artık hiç kimse ötekileştirilmeyecek, hiç kimse kendini tek ev sahibi gibi konumlandırıp ötekine parmak sallamayacak, artık devlet her bir vatandaşının güvenlik ve hürriyetinin güvencesi olacak. Artık bu ülke, her vatandaşının onurla, gururla, övünçle mensubiyet duyduğu derin bir uygarlık bahçesi olacak.

Artık...silahlar susacak. Kan duracak, anaların gözyaşı denecek. Çocuklarımız kirli savaşa kurban edilmeyecek. Artık 20. Yüzyılın birikmiş kiri temizlenecek. Artık birer deli gömleğine dönüşmüş ideolojik, dini, mezhebi, etnik maskeler, demagogiler, boş tartışmalar değil, bütün milletin ortak sorunları, ülkenin bölgenin ve insanlığın gidişatı, akıl, bilim, teknoloji, adil bir düzen, derinleşmiş demokrasi, hukukun üstünlüğü, üretken ekonomi, gelişmiş bir savunma sanayi, çağdaş bir eğitim, sağlık, gıda sistemi gibi gerçek sorunlar gündem olacak.

Silahlar susunca, sadece gerçek insanlar, gerçekçi fikirler konuşacak.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kurmaylığında, MHP Genel başkanı Devlet Bahçeli'nin kararlı desteğiyle, MİT başkanı İbrahim Kalın'ın yürüttüğü hassas diplomatik organizasyonla hayata geçen ve PKK lideri Abdullah Öcalan'ın kendi örgütüne verdiği talimatla uygulanan örgütün feshi ve silahların teslimi, tarihe geçen bir büyük adım olacak.

Bu tarih, Türkiye'nin kaosla dolu bir yüzyılını suhuletle kapatıp, daha özgüvenli ve umutlu bir yüzyılını başlatmasının, artık yabancı güçlerin iradesiyle değil, kendi güç ve iradesiyle 21. Yüzyıla başlamasının miladıdır. Terörsüz Türkiye, terörden beslenenlerin devrini kapatıp, demokrasi ve hukuktan beslenen bir devrin başlangıcı olacak.

11 temmuz, insanlığın barış ve adalete dair beklentisi için de rahmet mesajıdır. Başka bir dünyanın kurulabileceğine ve zalimlerin değil, mazlum halkların tarih yazabileceğine dair de bir umut ışığıdır.

Şimdi kanlı ve kirli ateş sönecek ve bu rahmet ışığının aydınlığında Türkiye, hem sorunlarını demokrasi içinde tartışıp çözecek, hem tüm bölgeye ve dünyaya örnek olacak bir insani uygarlık düzeni için yola çıkılacak.

Bugün, Ülkemize, milletimize, tüm kardeş ve yoldaş halklara ve tüm mazlum insanlığa hayırlı, uğurlu olsun.

Bugün kardeşlik bayramı olarak her zaman hatırlansın.

PKK'nın Silahsızlandırılması: Sürece Halk Desteği Yüzde 70

ANKARA ENSTİTÜSÜ
10 TEMMUZ 2025

Ankara Enstitüsü tarafından 2025 Temmuz tarihli "PKK'nın Silahsızlandırılması ve Kürt Meselesi" başlıklı kapsamlı saha araştırması, Türkiye'nin terörle mücadelesindeki yeni yönelimlerini, kamuoyunun dönüşen algılarını ve Kürt meselesine dair kolektif hafızayı anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Rapor yalnızca silahsızlanma sürecinin teknik yönlerini değil; Kürt meselesinin tarihsel kökleri, algısal katmanları ve gelecekteki demokratikleşme perspektifleriyle olan bağını da ayrıntılı biçimde ele alıyor.

Yeni Bir Eşik, Eski Bir Sorun

Ankara Enstitüsü tarafından 2025 Temmuz tarihli "PKK'nın Silahsızlandırılması ve Kürt Meselesi" başlıklı kapsamlı saha araştırması, Türkiye'nin terörle mücadelesindeki yeni yönelimlerini, kamuoyunun dönüşen algılarını ve Kürt meselesine dair kolektif hafızayı anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Rapor yalnızca silahsızlanma sürecinin teknik yönlerini değil; Kürt meselesinin tarihsel kökleri, algısal katmanları ve gelecekteki demokratikleşme perspektifleriyle olan bağını da ayrıntılı biçimde ele alıyor.

Raporun Tamamı: PKK_SILAHSIZLANDIRMA

Raporun özeti şöyle:

A K A D E M İ K K U R U L

Adnan BOYNUKARA, Galip DALAY, Hatem ETE, Bekir GÜR, Taha ÖZHAN, Osman SERT, Hande Deniz TÜRK

Siyasal Zemin:

Bahçeli ile Başlayan Yolculuk

7 Ekim 2023 sonrası Ortadoğu'da yaşanan jeopolitik türbülanslar, Türkiye'yi iç güvenlik politikalarını yeniden yapılandırmaya yöneltti. Bu bağlamda, 1 Ekim 2024'te MHP lideri Devlet Bahçeli'nin Meclis Genel Kurulu'nda DEM Parti sıralarına yönelip tokalaşması, sürecin ilk sembolik adımı olarak hafızalara kazındı.

Ardından, 27 Şubat 2025'te Abdullah Öcalan'ın PKK'ya yaptığı "fesih ve silah bırakma" çağrısı, 12 Mayıs 2025'te ise PKK'nın resmî olarak bu çağrıya uyarak silah bırakma ve örgütü feshetme kararı, sürecin siyasi boyutunu belirginleştiren dönüm noktaları oldu.

Ancak bu gelişmeler, 2009-2015 yılları arasındaki çözüm sürecinin deneyimlerinden ders çıkarılarak, daha sınırlı, somut ve kontrollü bir hedef çerçevesinde yürütülüyor. Sürecin ilerleyişi, yalnızca PKK'nın eylemsizliği değil; aynı zamanda demokratik reformlara, toplumsal barışa ve anayasal değişim taleplerine de referansla şekilleniyor.

Toplumsal Nabız: Destek Var, İnanç Sınırlı

Kamuoyunun %69'u süreci olumlu karşılarken, %66'lık kesim PKK'nın silah bırakmasının Türkiye için yararlı olacağı görüşünde.

Ancak “gerçekten silah bırakılacağına” inananların oranı %36’da kalıyor. Bu oran, toplumda umut ile temkin arasındaki dengeyi yansıtıyor. Sürecin siyasi etkilerine dair kanaatler de dikkat çekici: %50’si sürecin Cumhurbaşkanı Erdoğan’a yeniden seçim kazandırabileceğini düşünüyor; %37’si ise DEM Parti’nin Türkiye partisi hâline geleceğini öngörüyor.

Kürt Meselesinin Sosyolojik Haritası: Aidiyet, Ayrımcılık ve Algılar

Rapora göre toplumun birliktelik algısı büyük oranda “Müslümanlık” (%30) temelinde şekilleniyor. Bunu “ortak geçmiş” (%25) ve “vatandaşlık” (%22) izliyor. Ancak bu dağılım siyasal kimlik, etnik aidiyet ve eğitim seviyesiyle büyük ölçüde farklılaşıyor:

Türk katılımcılar için “ortak geçmiş” ve “vatandaşlık” ön plandayken,

Kürt/Zaza katılımcılar arasında “Müslümanlık” (%41) ve “ortak gelecek” (%20) daha fazla vurgulanıyor.

Devlet nezdinde eşitlik algısında da ciddi bir ayrışma göze çarpıyor: Türklerin %65’i her zaman eşitlik olduğunu düşünürken, Kürt/Zaza katılımcılarda bu oran yalnızca %33. Ayrımcılığa uğradığını beyan eden Kürt/Zaza katılımcıların oranı %51’e ulaşıyor.

Kürt Sorununun Sebebi Ne?

Katılımcıların %37’si Türkiye’de bir Kürt sorunu olduğunu kabul ediyor. Sorunun nedenleri arasında en yüksek ortalamalar şu başlıklarda toplanıyor:

Başka devletlerin Türkiye’yi bölmek istemesi (3,8 puan)

PKK’nın ortaya çıkması (3,5 puan)

Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun geri kalmışlığı (3,0 puan)

Buna karşılık, Kürt kimliğinin tanınmaması (2,4 puan) ve devletin ayrımcılığı (2,3 puan) gibi içeriden kaynaklanan nedenler kamuoyunda daha zayıf bir etki alanına sahip.

Toplumun önemli bir kesimi PKK’yı, Kürt meselesinin sonucu değil sebebi olarak algılıyor. Bu da resmi ideolojiyle paralel düşünen kitlelerin söylemsel devamlılığını işaret ediyor.

Yasal, Siyasal ve Ahlaki Eşikler: Toplum Ne Diyor?

PKK’nın silah bırakmasıyla birlikte gündeme gelen yasal düzenlemelere dair toplumun yaklaşımı oldukça temkinli:

Öcalan’ın cezaevi koşullarının iyileştirilmesine destek: %19

Silah bırakan PKK’lılara af desteği: %21

Cezaevindeki PKK üyelerine genel af: %21

Buna karşın, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, anadilde eğitim ve vatandaşlık temelli yeni bir anayasa gibi başlıklarda toplum görece daha destekleyici.

Her iki kişiden biri yeni bir anayasa gerektiğini savunurken, mevcut Meclis’in bunu başarabileceğine inananların oranı yalnızca %37.

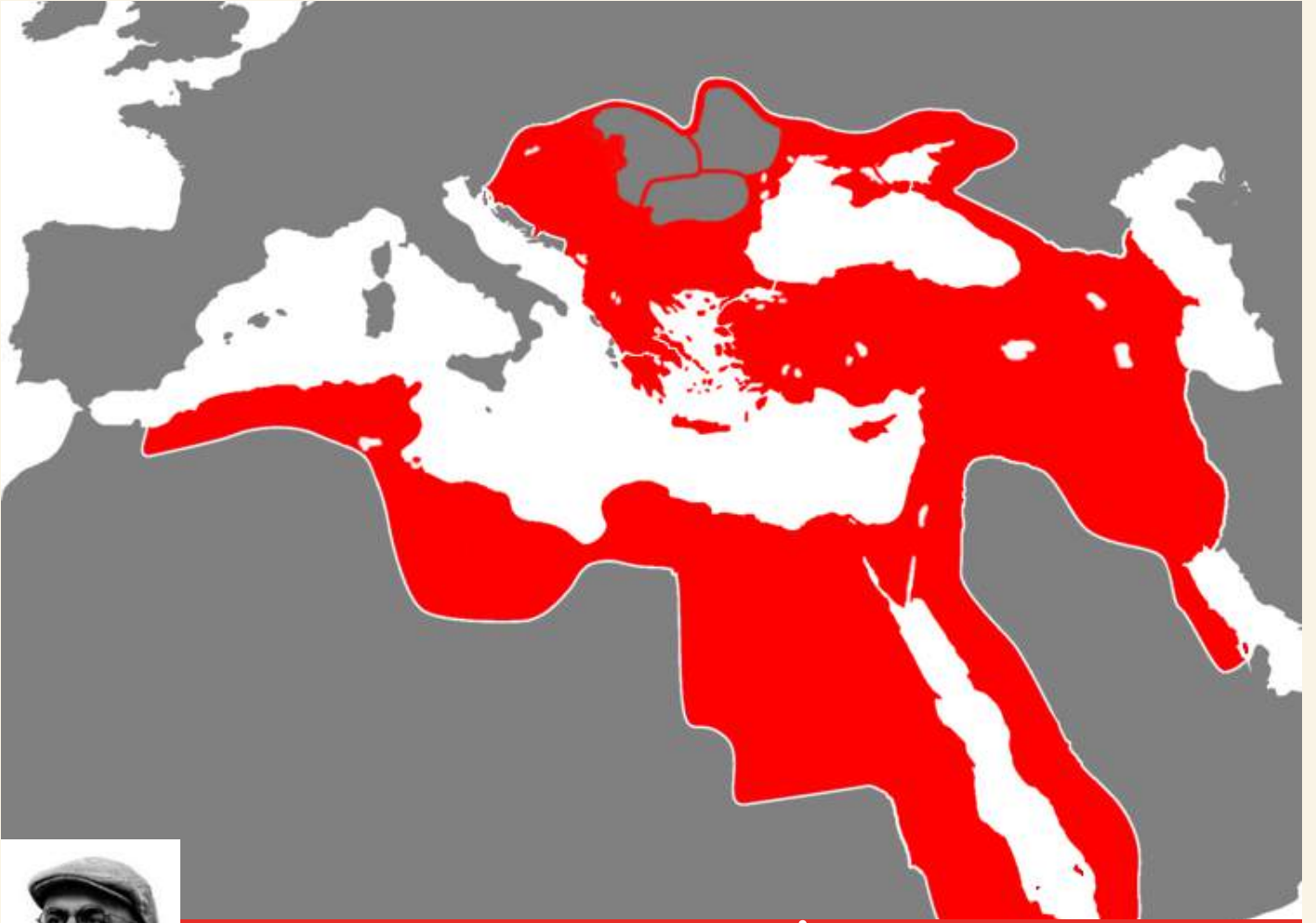

Jeopolitik Perspektif: Irak’la İş Birliği, Suriye’ye Tedirginlik

Kamuoyunun %50’si Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) ile ilişkilerin geliştirilmesini destekliyor. Buna karşın %38’lik bir kesim, Suriye’deki olası bir Kürt yapılanmasına karşı net tavır alınması gerektiğini düşünüyor. Bu fark, Türkiye toplumunun Kürt sorununa içeride daha yumuşak, dışarıda daha sert reflekslerle yaklaştığını ortaya koyuyor.

Sonuç: Barışa Giden Yol, Yüzleşmeyle Başlar

PKK’nın silahsızlandırılması süreci, Türkiye için yalnızca güvenlik eksenli bir dosya değil; demokratikleşme, eşit vatandaşlık ve tarihsel yüzleşme meselelerinin de iç içe geçtiği çok boyutlu bir dönüşüm sahnesidir. Sürecin başarıya ulaşması, sadece PKK’nın sahneden çekilmesiyle değil, devletin kendi resmi anlatısı, toplumsal hafızası ve siyasal sistemle kurduğu ilişkiyi yeniden tarif etmesiyle mümkündür.

TURAN KIŞLAKÇI

www.kritikbakis.com

‘Osmanlı İmparatorluğu Geri Dönmeyecek’

Tarih, sadece geçmişin küf kokulu sayfalarında kalmış bir harita değildir. Tarih, bazen bir milletin damarlarında, bazen bir şehrin taşında, bazen de bir liderin dilinde yeniden dirilir. 11 Haziran 2025 günü Tel Aviv’den yankılanan bir cümle, bu gerçeği bir kez daha hatırlattı: İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, Arjantin Devlet Başkanı Javier Milei’nin İsrail ziyaretinde, hiç de kendisine sorulmamış bir meseleyi didikleyerek şunu söyledi: “Osmanlı İmparatorluğu geri dönmeyecek.”

Ne tuhaftır ki Osmanlı’nın torunları bu cümleyi kendinden işitmiyor da binlerce kilometre öteden, Kudüs’ün gölgesinde kendi iktidarını sürdürmeye çalışan bir İsrail Başbakanı’nın ağzından duyuyor. Sormazlar mı: Sana ne?

Ne derdin var ki yüzyıllık bir haritayı diline dolayıp duruyorsun?

Bir an için bu cümleyi durdurup derin bir nefes almak gerek: Bir devlet başkanı, başka bir milletin geçmişine, hayaline, yürüyüşüne dair bu denli pervasız bir cümleyi neden kurar? Hele ki ne Osmanlı’nın topraklarında hüküm sürebilmiş ne de o medeniyetin ağır yükünü omuzlamış eli kanlı bir lider...

Peki, Netanyahu bu sözleriyle gerçekte neyi hedefliyor?

Bir asırdır bitmeyen tartışmadır:

Osmanlı’nın mirası nedir, bugünü nasıl şekillendirir?

Bu soru, sadece akademik bir mesele değildir; bölgesel hesapların, küresel dengelerin, masa altına saklanan korkuların da cevabıdır. Netanyahu’nun dilinden dökülen “geri dönmeyecek” cümlesi, bir tarihi retorikten ibaret değildir. Bu cümle, Türkiye’nin bölgede yeniden bir çekim merkezi oluşuna, farklı etnik ve dini kimlikleri bir çatı altında toplama azmine, bin yıllık kardeşlik hukukuna yönelmiş bir uyarıdır aslında.

Çünkü Netanyahu bilir ki Türkiye, toprağından terörü söküp attıkça; bin bir hileyle birbirine düşürülmüş Türk’ü, Kürt’ü, Arap’ı yeniden omuz omuza getirdikçe; Kudüs ruhunu, Malazgirt azmini, Çanakkale direncini tazeledikçe bölgenin yazgısı değişir. Ve o değişim, nice küçük hesapların altını boşaltır, nice yapay sınırları anlamsızlaştırır.

Tam da Netanyahu’nun bu sözlerinin yankı bulduğu günlerde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, partisinin 32. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı’nda milletin vicdanına ve tarihin kaydına geçecek şu cümleleri kurdu: “Bugün, yeni bir gündür. Bugün, tarihte yeni bir sayfa açılmıştır. Bugün, büyük Türkiye’nin, güçlü Türkiye’nin, Türkiye Yüzyılı’nın kapıları ardına kadar aralanmıştır.”

Netanyahu belki bilmez: Osmanlı bir imparatorluktu evet; ama ondan daha derin olan bir şey vardı: Onu ayakta tutan ruh.

Bu topraklarda kimse Osmanlı'ya salt bir siyasi yapı olarak bakmaz. Çünkü Osmanlı, Selahaddin'in Kudüs fethinden, Malazgirt'in bereketli meydanından, Endülü'sün yıkık avlularından süzülüp gelen bir kardeşlik akıydı. Büyük Türk mütefekkeri Cemil Meriç, bir keresinde şöyle der: "Tarih, gerçekte bir milletin hafızasıdır. Hafızasını kaybeden millet, kendini kaybeder." Netanyahu'nun "geri dönmeyecek" dediği şey, gerçekte bu hafızadır. Oysa bu millet nice Moğol istilasından, Haçlı akınından, nice yedi düvel işgalinden çıktı; toprağını kaybetti ama hafızasını kaybetmedi. Çünkü bu millet bilir: Beden toprağa düşer de ruh hep ayağa kalkar. Bugün Kudüs'te Mescid-i Aksa'nın avlusunda yürüyen bir ihtiyar Filistinli'nin dudaklarından dökülen dua, Erzurum'un bir dağ köyünde sabaha karşı açılan ellerden ayrı değildir. Selahaddin'in ordusunda omuz omuza savaşan Türk'ü, Kürt'ü, Arap'ı nasıl bir zincirin halkaları idiyse; bugün de bu coğrafya, o halkaları yeniden örüyor. Netanyahu'nun esas korkusu da budur: Kudüs'ten İstanbul'a, Halep'ten Saraybosna'ya kadar kardeşliğin zinciri yeniden tamamlanıyor. Erdoğan'ın o tarihi konuşmasında söylediği "Kudüs İttifakı" ifadesi, yeni bir harita vaat etmiyor belki; ama eski haritaların çizdiği yapay sınırları manen aşacak bir ruh inşa ediyor. Ve ruhlar bir kez kenetlendi mi, ne tank ne top o birliği çözemiyor.

Bir milletin dirilişi, sadece şanlı zaferlerle değil; kendi hatalarıyla yüzleşmesiyle de mümkündür. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Terörsüz Türkiye" sözleri, işte bu yüzleşmenin işaretidir. Diyarbakır Cezaevi'nin utancı, Beyaz Torosların soğukluğu, faili meçhullerin gölgesi... Bu topraklarda nice çocuğun uykusunu böldü, nice annenin yüreğini parçaladı.

Bir milletin kendi yanlışını kabullenmesi kadar asil bir itiraf yoktur. Erdoğan, "Hataların bedelini hep beraber ödedik" derken, aslında bir çağın kapanışını ilan ediyor. Çünkü iç barışını tesis edememiş bir milletin ne ekonomisi yükselebilir ne sözü dinlenir. Türkiye, terörün küllerinden yeniden doğarken sadece teröristleri değil, onları besleyen fitne kuyularını da kurutmaya and içiyor.

Tarih bizim için sadece bilgi değildir; bir büyük siyaset okuludur. Malazgirt bir meydan savaşı değildi sadece, Anadolu'nun kapısını aralayan bir kardeşlik ahidnamesiydi. Kudüs'ün Selahaddin komutasında fethedilmesi, Türk, Kürt ve Arap ordularının ortak zaferiydi. İstanbul'un surlarına kazınan ayetler, bu milletin fetih anlayışını Batı'nın işgalciliğinden ayıran sırdı.

Ve Çanakkale... Çanakkale, İngiliz'in, Fransız'ın, Siyonist'in, Anzak'ın modern silahlarına karşı toprağın dirilişidir. Diyarbakırlı Mehmed ile Edirneli Hasan'ın aynı siperde yattığı, Arabıyla, Lazıyla, Gürcüsüyle omuz omuza verip emperyalizmin donanmasını boğaza gömdüğü bir iradedir.

Netanyahu bu iradeyi iyi bilir. İsrail gazetesi Hayom bu yüzden manşet atar: "Osmanlı'dan sonra ilk kez Türkiye bölgesel egemenlik arayışında." Çünkü bu coğrafya ne

zaman kendi kardeşliğiyle barışsa, dünya dengeleri sarsılır. Hayom gazetesinin bu manşeti, İsrail siyasetinin bilinçaltını dışa vurur. Çünkü iç barışını tesis etmiş, terörü topraklarından kazımış, 86 milyon insanını kardeş kılmış bir Türkiye, yalnızca sınırlarının içinde büyümeyiz; Şam'a, Bağdat'a, Kudüs'e, Saraybosna'ya kadar umut taşır.

Bir Milletin Sessiz Antlaşması

Bütün bu sözler, manşetler, deklarasyonlar arasında geriye kalansa şudur: Bu topraklarda bir millet, Türk'üyle, Kürt'üyle, Arabıyla; Alevisiyle, Sünnisiyle; sağcısıyla, solcusuyla sessiz bir antlaşmaya varıyor: "Birbirimize sırtımızı dönmeyeceğiz." Çünkü milletin iç barışı, devletin büyüme iradesinden önce gelir. Bu antlaşmayı bozmaya kalkan her fitne, her şer odağı, tarihin çarkları arasında öğütülür. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dediği gibi: "Türkiye, kardeşlikle büyüyecek, demokrasiyle güçlenecek. Türkiye, istikrar ve güven içinde geleceğe yürüyecek." Bu yürüyüşü durdurmak isteyenler, ister Netanyahu olsun ister başka bir kudret, bilmelidir ki Osmanlı geri dönmeyecek belki... Ama Osmanlı'yı ayakta tutan ruh; kardeşliği, adaleti, paylaşmayı, dayanışmayı dünyaya öğreten o büyük medeniyet bu milletin damarlarında zaten hiç ölmedi.

Ve bir gün gelir, o ruhun adı ne Osmanlı olur ne Selçuklu... O ruhun adı Türkiye olur... İşte bundandır ki, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Türkiye Yüzyılı" dediği vizyon, bir nostalji şarkısı değildir. Bugün başta Gazze olmak üzere Arap coğrafyasının yetim bırakılmış mazlum halkları, Afrika'nın sömürge haritalarına sıkışmış milletleri, Balkanların unutulmuş köyleri bu yürüyüşten bir umut devşiriyor. Çünkü bu yürüyüşün adı ne istiladır ne emperyal hayaldir. Bu yürüyüş, adalet medeniyetinin bir kez daha ayağa kalkma çağrısıdır.

Milli şairimiz Mehmet Akif'in o titreşim ama direngen mısraları kulaklarda yankılanır:

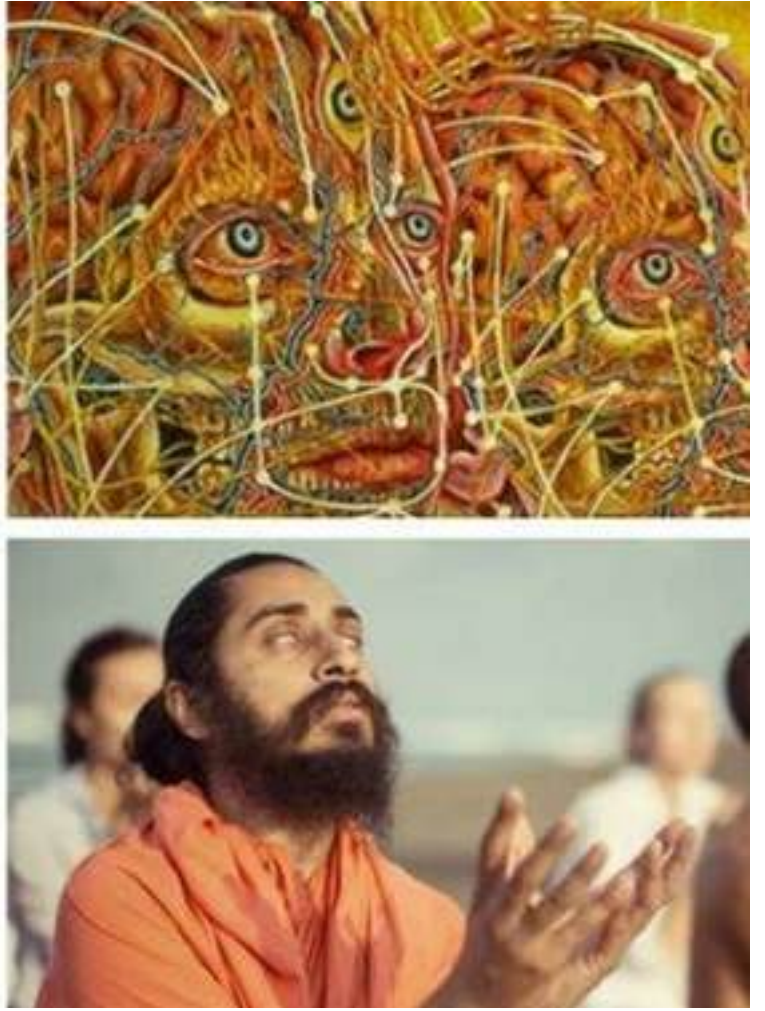
"Girmeden tefrika bir millete düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez."

Bugün, AK Parti, MHP ve DEM'in el sıkışması, milletin kalbinde o toplu vuruşun sesidir. Kardeşlik toprağına düşen fitne tohumlarını sökmek için bir millet, kendi içinden yeni bir Kudüs İttifakı inşa ediyor. Netanyahu ne kadar "geri dönmeyecek" derse desin, bu sözler ne Kürt'ün hafızasından Selahaddin'i, ne Türk'ün gönlünden Fatih'i, ne Arab'ın duasından Halid bin Velid'i silebilir. Netanyahu "Osmanlı İmparatorluğu geri dönmeyecek" dedi. Olsun. Bizim için mesele, bir imparatorluğun geri dönüp dönmeyeceği değil; bir milletin, kendi iradesiyle bir kez daha ayağa kalkıp kalkmayacağıdır. Tarih bunu hep gösterdi: Bu topraklarda umut hiçbir zaman geri dönmez; hep ileri yürür. Geri dönmeyecek dediğin Osmanlı belki bir haritadır; ama Kudüs'ün kapısına yazılan adalet, Malazgirt'in bağrına kazınan kardeşlik, Çanakkale'nin siperlerinde kurşun gibi dövülen millet iradesi bir harita değildir. Haritalar ölür; ruhlar ölmez...

Ve biz, her sabah yeni bir çağın kapısını çalarız: İsmi "Türkiye Yüzyılı"dır...

AHMET ÖZCAN
www.kritikbakis.com

GÜNEŞ KÜLTÜ; ATEŞ-IŞIK-ALTIN-AYDINLIK-NUR

Yaratılışın özü ve Dört unsur

Babil-Mısır-Eski Yunan bilgeliğinin evren kavrayışında dört unsur (Ateş-Toprak-Su-Hava) ilkesi önemlidir. Birçok felsefi ve bilimsel açıklamanın temelinde yatan bu ilke, evrenin-doğanın ve insanın özüne dönük o ilk nedenin, asıl kök ve özün ne olduğuna ve doğanın ana unsurlarının birbiriyle ilişkisinin doğayı nasıl varetmesine dair bir açıklamadır. *

Bu kadim bilgelik ilke ve kavrayışları-ki muhtemelen Sümer-Babil-Mısır kökenli o ilk bilgelik çağlarının yani İbrahimi devrimin ürünüdür-, bugün bilimin makro ve mikro düzeyde zaman, evren, uzay, doğa, madde, enerji gibi maddi alemin açıklamasına dönük bütün çabalarının da hala esasını oluşturur. Son tahlilde bugün enerji, titreşim, sicim, bağlantısallık, dolanıklık, kuantum gibi kavramlarla konuşmaya yönelen post modern bilimciliğin içinde dolaştığı ana çerçeve hala bu kozmik zaman ve ana unsurların maddi alemidir.

Yine insan ve toplum teorileri de bu zaman ve unsur teorilerinin çerçevesi içinde dolanıp durmakta, post hümanizm veya yapay zekâ eksenli tartışmalarda da şu veya bu şekilde kadim bilgeliğin insan-beşer-human kavrayışının izleri görülmektedir.

Marksizmin tarihsel materyalizmindeki ilkel komünal - feodal-kapitalist-sosyalist/komünist toplum teoremindeki Hint zaman döngüsünün izleri malumdur. Yine diyalektik çatışma teoremindeki tez-antitez-sentez

çevrimi de dört unsurun dönüşüm ve yeniden doğuş çevriminin toplumsal gelişime uyarlanmış izlerine sahiptir.

Tasavvufun ve diğer heretik-kabalacı-batını yorum biçimlerinin birçok teoremi, kavramsal düzeyde Seyrüsülük'tan Südür'a, Nefs'ten Âfak ve Enfûs'a, Akl'dan Cevher ve Araz'a, Tayy-i Zaman-Tayy-i Mekan'dan İnsan-ı Kâmil / Ecco Homo'ya kadar, bugün farklı kavramsal çerçeveler içinde yeni bilimsel-felsefi açıklamalar, teoriler gibi nüksetmiştir.

MÖ. 5. YY'dan itibaren Pers istilasıyla birlikte Mısır ve Anadolu'da yayılan Hind-İran Güneş kültü ve ona karşı kadim İbrahimi Babil-Mısır-Yunan felsefesi tartışmalarının özünde de dört unsur tartışması vardır. Çünkü evrenin-doğanın-insanın var oluşuna dair söylenen her sözün gerisinde bir ilk neden kavrayışı, temel ilke anlayışı vardır ve dört unsur tartışması, aslında tek bir yaratıcı varlık ya da yaratıcısı olmayan tümvarlık ve onun kendi içindeki döngüsel çevrimi inancının çatışmasını içerir.

Bu bağlamda gerek Eski Yunan filozoflarının ilk neden olarak ateşi, suyu, havayı, maddeyi koyan filozofları, gerek Yahudi-Hristiyan teolojisinde ve sonradan İslam filozofları arasında daha çok Neoplatonizm-Aristoculuk tartışması ekseninde gelişen birçok teori, ekol ve akımın özünde bu kadim çatışma yatmaktadır.

Güneş kültü

Bu tartışmanın son tahlilde gelip dayandığı esas mesele ise Güneş kültü, güneş tapımı, güneş eksenli bir evren-doğa-yaşam anlayışı ve inançları vardır. Güneşi evrenin merkezi gören bu inanç, diğer unsurları, hava,su ve toprağı, güneşten kopmuş, güneşten parçacık taşıyan ve hala güneşe bağlı unsurlar olarak görür. Bu inanca göre; Güneş her şeyin kaynağıdır. Işığı, ısısı, yaydığı enerji her şeyin özüdür. Çocukları ise ay, yıldızlar, gezegenler dahil, ondan doğan, onun varlığıyla var olan her şeydir. Güneş, baş tanrıdır ve hem dişi hem erildir. Daha doğrusu erillik ve dişilik güneşin kendini yeniden üretmek için bölündüğü iki yüzüdür: İos, Helios, Janus-Şiva. Güneşin avatarları yani görüngüleri ise Ay, yıldızlar, gezegenler, burçlar ve dünyadaki karşılığı olan canlılar, hayvanlar, bitkiler, madenler, dağlar, onların sembolleridir. (Krişna-Brahma-Anahita- Varuna-Mithra-Vişnu-Ahuramazda / hürmüz) süreğen biçimde varoluşunu / kendini yenileyip büyük döngüyü / devridaimi sonsuza kadar sürdürürler. Deubaalus (iblis), Deuba-baba tanrı, ali-oğul; baba ve oğul hem birdir hem oğul babadandır, babanın avatarıdır. Yani iblis, kutsal oğuldur. Ölümsüzdür. Ölür, tekrar dirilir. Başka bir görünümle yeniden görünür. Mesih/mehdidir-yani kurtarıcıdır. İblisin soyu, seçilmiş, üstün, özel ve tanrısalıdır. Geri kalan insanlar, bu soyun hizmetkarıdır. Hind üst kasti, İran / Pers / Aryan seçilmiş-üstün ırk anlayışı, Yahudilerin seçilmiş ırk inancı, Germenlerin üstün ırk iddiası, tarih boyunca zenginlik, asabiyet veya ırki duygularla kendisini diğer insanlardan ayırıp üstün gören bütün insanlar, soylar, din veya ırk milliyetçileri, hepsi işte bu iblis inancının devamıdır, farklı tezahürleridir. Hepsi güneş tapımının, güneş kültürünün, güneşe tazimin farklı ifadeleridir.

Güneş-Ateş-Işık-Nur-Aydınlık

Tevrat, yaratılışı ışıkla başlatır. 'Işık olsun dedi, ışık oldu. karanlığı ondan ayırdı'. Her şey, karanlığı delip çıkan ışıkla başladı. Işık, güneştir. Maddi alemde dağılmış olan ışık, hem madde de hem bazı insanlarda kıvılcım halinde vardır ve Yahudilerin hanuka-ışık bayramı, işte bu ışığı bulup geri kalan maddeden arındırarak açığa çıkarma ritüelini simgeler. **

Yine kimya'nın maddedeki altını bulmak için maddeleri ayırtması, simyanın ise her maddeyi altına çevirecek formülleri araştırması, sufi-batını geleneklerdeki insan içindeki cevheri keşfedip geri kalan maddi bedeninden ayırarak saflaştırması, hepsi güneşin-ışığın emilip örtüldüğü varsayılan maddeyi çözüp içindeki asıl güneş parçacığını açığa çıkartma yani asli olana dönüş manasında ezoterik veya bilimsel yöntemler ve açıklamalardır.

Ateş ve Işık kültü, dünyanın ve diğer yıldızların güneşten kopup soğuyarak oluştuğunu varsayan kadim bir inançtır. Güneşin yörüngesinde sonsuz bir döngü ile yüzüp duran bu yıldızların en erken soğuyanı dünyadır ve içindeki sönmemiş ateşin hareketi sayesinde güneşin ekseninde dönerken dış kabuğu soğumuş fraktal bir kaya parçasıdır. Güneşin bu en eski, yani en büyük oğlu olan

Dünya ve üzerinde yoğunlaşmış bütün zerrelere-atomların makro kozmostaki harekete benzer mikro düzeydeki ilişki ve çatışmasından canlılık doğmuştur. Bir anlamda evrenin özeti olarak şekillenmiş bu mikro kozmos, baba veya ana olarak görülen güneşin imtiyazlı oğlu olarak döngüsünü tamamlayıp ana-baba kucağına (Güneşe) tekrar kavuşacaktır. Dünya, güneşin doğrudan ışığı ve ısısını emerek yaşamı yaratan-ışığı alarak kendisi de yaşam var eden- tanrısal oğuldur. tanrı yani Baba (deu/Teo/ zeu/io)-oğul (El/İl/Al/Ali/İsa). Ebaalus- İblis-Baali- baba ve oğlu Âli. Ahuramazda-Ormazd-Hürmüz-hermes, zerdüştlüğün iyilik 8aydınlık) tanrısidir. Angramanyu-ehrimen ise zerdüştlüğün kötülük tanrısidir. Karanlıktır. zerdüştlük iblisi-şeytanıdır. St.Agustin gibi Hristiyan filozoflar dünyayı İblisin evi olarak tanımlamıştır.

Güneşin asli parçası ve sembolü olan ateş (Akad'ca Nâr), Hint-İran dillerinde Atar-Adar-Agr-Azer kavramıyla ve yine güneşin rengi de Zer ile ifade edilmiştir. Kadim Farsçadaki Zer, altın veya sarı anlamındadır. Aryan düşüncesinin önemli öncülerinden Zerdüş'tün adı da güneşin dostu (zerûduşt) demektir. Yine güneşin ışığı (Akadca Nur-ışık), Farsçada fer ile ifade edilir ve Ay ve yıldızlarda parlar. Güneşle ışığı üzerinden, yani ikinci dereceden bağlantılı tüm isim ve kavramlar; Fars/Faris (Latince telaffuzu Pers), Firdevs-Feridun-Feravun-Ferhat-Feriha-Feramuz-vb- güneş ışığının dostu, parçası, oğlu, kızı vb. anlamlarında gelmektedir. Bu anlamda etimolojik köken olarak Promethe, feromezd'-feramuz'dan gelmekte ve tanrıdan (babasından) ateşi çalıp insanlara dağıttığı için cezalandırılmıştır. Deubaalus / iblis, yani tanrının büyük oğluna dair bu cezalandırma inancı, Pers istilasından sonra eski Yunan'a Promethe olarak geçmiştir. Bu mit ve mesellerde sürekli tanrıdan/tanrılardan ateş çalma, bilgi alma, evrenin gizli sırlarını çözme gibi, hem tanrıyla bir tür didişme hem de ona ait olanı almaya çalışma gibi mitleştirilmiş anlatılar, bir baba-oğul ilişkisi, çatışması, Oidipus kompleksi anlatısı içerir. Belli ki deubaalus-Baali-İblis, Ademin halife seçilmiş olmasını hazmedememiş, Ademe düşmanlık yanında tanrıyla da şizofrenik bir ilişki geliştirmiş gibidir.

Işık, ısımak, nur, parlamak, aydınlık, gibi kavramların hepsinin özünde bu kadim güneş kültü ve inancı yatmaktadır. Karanlık evreni aydınlatan güneştir ve bütün hayy-yaşam-canlılık, onun eseridir. Yine ateş, güneşin parçası olarak dünyanın çekirdeğinde yer alarak döngüyü sağlayan ana neden olmanın yanında, canlılığı ve insanı var eden enerji demektir. Ateş aynı zamanda yakan, yok eden özelliğiyle de kozmik döngünün oluş ve yok oluş, yaşam ve ölüm, kevn ve fesad döngüsünü sağlamaktadır. Yani güneşin ışığı ve ısısı her şeyin özüdür. Bu bağlamda güneşe tapmak, ışığa/aydınlığa tapmak, ateşe tapmak, en kadim inançların başında gelir. Bu inanç, karanlığı, yokluk/hiclik olarak görür ve ölümün soğukluğu ile özdeşleştirir. Kavramsal olarak kötülük, karanlıkla özdeşleştirilmiştir. Aydınlıkla karanlığın çatışmasını, evrenin varoluş yasası olarak

temel alan Zerdüş-Manici-Ezidi ve benzeri gnostik inançlar, yine Eski Mısır'da Adon-Aton (adanu) ve Seth-Seti-Şit-Satan (Şeytan-İblisin oğlu), Yunan'da Apollo-Abaalus, Roma'daki Mithra-Bakus inancı, M.Ö.5. yy da İranlıların bölgeye Hintten getirdiği yahudilerin Alohimi (Ali), kısmen erken Hristiyanlıktaki İsa'yı tanrı oğlu yapan Pavlus yorumu (zaten pavlus'ta Baalus'tur), neoplatoncu yorumlar, İslamdaki İsrakilik, Mevlevilik gibi bazı tasavvuf yorumları bu güneş kültürünün versiyonlarıdır. (Şems, aslında bir kişi değil Mevlana'nın saklı tanrısının adıdır.***)

Varlığın-var oluşun ilk veya ana nedeni olarak Işık ve Ateş'i (ki Güneş'in saf parçası ve doğrudan temsilidir) gören filozofların izinden gidenler bugün enerjiyi veya aynı anlama gelen farklı kavramları her şeyin temeline koyarak, yeni bilimsel keşifler eşliğinde teorileştirmektedir. Eski Yunan'da ateşi ilk neden gören Herakliatos, 'Ateşin ölümü havanın doğumu, havanın ölümü suyun doğumudur.' der. Yine aynı tarihlerde Hint havzasından Budha, 'Suyun içinde ateşin ruhu vardır' der. Bugün varlığın özünde enerji-titreşim-görünmez bir bağlantısallık olduğunu ileri süren bilim adamlarının dediği de budur.

Nikola Tesla, bu aydınlık-karanlık dikotomisine dair kadim inancı yerle bir eden bir keşif yapmış ve asıl enerjinin karanlığın içinde olduğunu söylemiştir. Tesla, dünyanın merkezinde, güneşin olduğunu, yeraltında da büyük bir enerji olduğunu ve asıl enerji kaynağının burası olduğunu iddia etmiştir. Şaibeli bir şekilde ölen Tesla'nın modern bilimin en temel kavramı olan enerji ve onun da temel kullanım şekli olan elektriğin kaynağına dair bu alt üst edici teoremi, onun ölümüyle unutulmuş, unutturulmuş ve güneş tapımı kaynaklı aydınlıkçı-ışıkçı teolojinin bilimsel biçimleri olan ışık-enerji teorileri hala egemenliğini korumaktadır.

Güneş tapımı teolojisinin özü şudur; güneşten kopan ateşin ölümü toprağın doğumudur (dünyanın ilk oluşumu), toprağın ölümü havanın doğumudur (soğuma ile yer ve göğün oluşumu), havanın ölümü ise suyun doğumudur (buharlaşıma sonrası ısınma ve buzulların çözülüp hava ve suyu oluşturması-yaşamın/canlılığın başlaması). Suyun-havanın ölümü ise, tekrar doğumun, o saf kıvılcımın başlangıcıdır. Yani, yok oluş yoktur, döngü vardır. İnsanın ve diğer canlıların da doğumu, yaşamı ve ölümü, bu döngünün tekrarıdır. İnsan, karanlıktan (ana rahminden-tohumdan) doğup ısı ve ışıkla canlanıp büyür, bünyesindeki dört unsurun hareketi ile yaşar ve nefesi-hava- bitince ölür.

Hint yaşam döngüsü inancı (samsara/reenkarnasyon), bir ilk nedeni (yaratıcı) de mutlak sonu da (ölümü) kabul etmez. Yeniden doğuşlar zinciri ile şeklen olmasa da Ruh-can olarak başka formlarda yeniden bedenlenip doğulduğuna inanır. Budizm ise, bu kaotik döngüden çıkış yolu arar ve Nirvana ile hiçliğe, hatta oradan varlığın ve hiçliğin bile olmadığı o 'en ilk'e, daha da öteye ulaşmayı hedefler. Bu inanç, ruh ve beden ayrımına dayalıdır. Beden ölür, ruh ise dolaşır, 'gömlek' (beden) değiştirir, reenkarne olarak yaşar. Bu nedenle

Budha ile özdeşleşen ve tasavvuf akımlarının da özü olan, riyazet-uzlete çekilme, ruhu eğitime, bedensel arzulardan uzaklaşma gibi yöntemler geliştirilmiştir. Daha ilkel kavimlerde ise ruh, ölümden sonra yaşar ve doğada dolaşır. Şaman ritüeller, bu ruhları çağırır, onlarla konuşur, kötülüklerini kovar, onlardan haber alır. Modern ruhçu-spiritüel akımlar ve doğu halklarındaki Cin inancı da aynı inancın versiyonudur. Bu ölümsüz ruh anlayışı, ölmeyen ve bekleyen ve tekrar bedenlenen mesih-mehdi inancının da kökenidir. Modern felsefedeki materyalist ve metafizik ayrımında, maddecilik atomların hareketine, metafizik inançlar ise bedeni-atomu olmayan uçucu-tanımlanamayan (Cin)varlıkların hareketine inanır. Pozitivizm, metafizik varlıkları reddeder ve sadece maddi olana inanır. Bu ruh-beden dikotomisi, özünde maddi alemin ötesinde başka bir alem-alemler olduğu inancına dayanır. Maddecilikte görünen ile görünmeyen, var olan ile olmayanın ölçüsüdür. Ruhçulukta ise görünen her şey, görünmeyen yansıması, gölgesi, avatarıdır. Her iki inançta son tahlilde insanı, ölümlü beden ve ölümsüz ruh olarak ikili bir yapıyla tarifler. Dinsel felsefeler, aslolanın ruhi boyut olduğunu ve ölümsüzlüğün bu ruhun bedenden arınması, bedene bağımlılıktan kurtulması ile sağlanacağını vazedir. Ruhun ölümsüzlüğü fikri, deubaalus-İblis'in, Kuran'da 'ben dumansız ateştenim' iddiasını çağırıştırır. Yani toprak-maddi olan-ölümlüdür-sonludur ama ruh (can, bugün enerji) ölümsüzdür, sonsuzdur. Yaratılış proloğunda İblis, Ademi kendi seçeresiyle-satan-şeyatin-şitoğulları ile- çiftleşince ölümsüz olacaksın diye kandırmıştır. Adem ise buna kanmış ve o seçere ile çiftleşerek melezleşmiştir. Madde ve ruh, beden ve can, iblis/şeytan ve Adem'in birleşik halini yani bugünkü insan türünün ikili-şizofrenik doğasını ifade eder. Freud'un Tevrat-Tanah kültürü temelinde çözümlemeye çalıştığı insan doğasına dair İd, ego, süperegö, bilinç-bilinçaltı, bilinçdışı, nevroz, psikik sorunlar, libido, ödipal kompleks vb. kavramsal çerçevenin dibinde insana dair bu sezgisel bilgi yatar. freud ve ardılları, adeta İblisAdem melezliğini keşfetmenin peşindedir. Güneş kültüne dayalı inançlarda Tanrı diye üst bir varlık, var edici, yaratıcı unsur yoktur. İlla bir tanrıdan bahsedilecekse bu ya ilk neden olarak ateş, ana neden olarak güneş, onun ışığı, nuru, bunu sembolize eden madde olarak altın, sürekli dönüp duran zaman-güneşin kozmik hareketi yani felek/feleğin çarkı, sönmüş ateşin ruhu olan madde-atom ve onların hareket yasaları veya tümevren- toplam var oluşun kendisidir. Bu bağlamda, farklı kavram-kelimelerle ifade edilse de her tür aydınlanmacılık, ilericilik, tümevrencilik/panteizm, maddecilik-materyalizm, doğacılık, ruhçuluk, spirtüalizm, doğa ruhçuluk; animizm (dağ-ağaç-hayvan vb.lere kutsiyet), ataruhçuluk-Şamanizm, altın (para-mal-mülk) tapıcılığı, devletperstlik (devletin mitsel sembolü güneştir), insantapıcılık (insan küçük evrendir), en geniş coğrafi ve tarihi anlamıyla Hint kökenli evren-doğa-insan kavrayışının ürünü inançlardır.

(Bu anlamda, her tür güneş sembolü, ateş, aydınlık, nur ve ışıkla kendini ifade eden devlet, parti, örgüt ve düşünceler, 'güneşin ve ateşin çocukları', 'ölümsüzler', ölüataseviciler, bir şekilde Hindu-İrani kökenlidir.).

Kuran'a göre, Cinler, yani iblis ve şeytanlar, dumansız ateşten/ışıkten-enerjiden var edilmiştir. Yani cinler, Adem'in yerleşik hayata-toprağı ekip biçmeye- geçen ve geçtiği için doğayı, kendini ve diğer varlıkları yeniden aklederek tanımlayıp, tasnifleyip, terbiye edip kendi kaderini, yani ihtiyaçlarını ve varoluş tarzını belirleyebilecek bir yetenek ve istidada sahip olmasından önce var olan ilkel insan türleridir. Bu nedenle güneş -ışık- aydınlık tapımı, hep ışık arayan, özündeki ateş sönmesin diye uğraşan bir iç güdünün ürünüdür. Bu varlıklar, hep eksiklik duygusu içindedir ve bu nedenle hep ilerleme, gelişme, evrim, yani tamamlanma peşindedir. İlginçtir, Cehennem de ateşle özdeştir. Şehvet, ihtiras, saldırganlık, savaş, hükmetme, yönetme, yok etme, yıkma, ölmeme-ebedileşme güdülere de insanın içindeki ateşle özdeşleştirilmiştir. Afrika'nın veya Asya'nın, Amerika kıtasının en ücra yerlerinde yaşayan insan topluluklarına mensup bireylerde de görülebilecek bu arzu, duygu, güdü ve alışkanlıklar, Hind coğrafyasında örgütlü, kalıcı, organize ve meşru biçimlere bürünerek teolojileştirilmiş, dinselleştirilmiştir.

Hint-İran tanrıcılığı ve dinselliği

Yani, Hindistan, genel anlamda Hint-İran havzası ve Aryan kültü, bugünkü Hindistan (Bgharat) ülkesinden ibaret değildir. Ve bu teoloji ve dini pratize edebilme, örgütlenme ve yayma becerisiyle adeta İblisin doğum yeridir.

İran'da M.Ö.6. yy da ortaya çıkan Zerdüşt-Zaratustra inancı, bu güneş tapımının daha politik ifadesidir. İran'ı dünyanın merkezine alan bu inanç, İran-dışını kötülükle özdeşleştirmiştir. Yani güneş-dünya, baba-oğul inancı, İran ve ötekisi olarak politik bir yoruma indirgenmiştir. İran, dünyanın yani ateşin merkezidir ve uzaklaştıkça karanlık-kötülük çöker. Ateş, güneşin parçası ve temsilidir, ışık, zer, fer, aydınlık, sarı renk, altın, dünyanın yani baba ve büyük oğul-Âli'nin sembolleridir. İran, zerdüşt-zer'in dostu-yoldaşı-evladıdır. Ahuramazda, Ahormozd-Hürmüz, Güneştir. Şiilikteki Ali ve oğlu Hüseyin, İslam'ın Ali ve Hüseyin'i değil, Deubaalus, Baba-Eba-Âli'nin yani Ahuramazd, Hürmüz ve Oğlunun reenkarnesi, avatarı, saklı ismi, sırrı demektir. Batını rafizi akımlardaki sır, budur.

M.S. 3. yy da ortaya çıkan Manicilik, aydınlık-karanlık çatışmasını temel alır. Gnostik akımlar, bu çatışma temelinde ışığı esas alan çeşitli inançlar geliştirmiştir. yine 3. yy dan itibaren güçlenen Sasaniler devrinde ise güneşin parçası-özü olan ateş kutsaması öne çıkmıştır. Ateşperestlik olarak bilinen bu inanç, aslında ateşe tapmaktan çok ateşe saygı-hürmet şahsında güneş tapımını ifade eder. mecusilik olarak bilinen bu din, sonradan yanlış bir şekilde Zerdüştlükle özdeşleşmiş, Zerdüştlere de ateşe taptığı yargısı yerleşmiştir. Zerdüş ateşgedeler, aslında ateşe tapınma değil, ateşin kozmik

anlamına tazim etmek demektir. Pers ve sasani devirlerinde bu ateşgedelerin yakılması, dumanı, hem haberleşme için hem de istihbarat merkezleri gibi kullanılmıştır. İran geleneğinde Moğ-Mogus-molla-Ahund olarak tanımlanan bu ateş rahipleri, aynı zamanda istihbaratçı ve kitle manipülatörü işlevine sahiptir. Mogus, batı dillerine magic-sihirbaz olarak geçmiştir ve Kuran'da anlatılan Firavun (Feridun) hikayesindeki Feridun'un sihirbazları, işte bu mollalardır.

Bugün bütün Asya'da hala etkili olan güneş tapımı-japonya Şinto dininde japon imparatoru güneşin oğludur-, kampoçya, Vietnam, Filipinler, Kore ve Çin'deki güneş merkezli inançlar, Hindistan'da Brahma-Anahita-Şiva inancı, güneş kültürünün devamıdır. İran ise bu inancı saklayarak farklı kılıflarda yaşatır çünkü egemen olan inançların içine gizlenmeyi temel bir alışkanlık edinmiştir. Takiye, İran coğrafyasının Zerdüşt-Manici-Ezidi-Şii bütün egemen inançlarının iman ilkesidir. Çünkü İran, imtiyazlı oğuldur ve geri kalanlar kötüdür, karanlıktır, düşmandır. Ondan ışığı gizlemek, ibadettir. Bu nedenle zaman içinde, misal Hristiyanlık egemen oldukça ateşe tazim salt ışığa, mum ışığına tazime dönüşmüş, İslam çağlarından itibaren ise bu tazim batını akımlarca saklanmış ve yaygın olarak Ali ve oğlu kültü olarak devam ettirilmiştir.

Kuran'da İbrahim süresinde Hz. İbrahim, güneşe, onun çocukları olan ay ve yıldızlara tapımı reddeder. Hepsinin bir yaratıcı tarafından yaratılmış doğa varlıkları olarak tayin edilmiş görevlerini yerine getiren sıradan varlıklar olduğunu söyler. Bu tavır, güneş tapımını ve aslında Hind-İran teopolitiğini reddetmek demektir. Nitekim İbrahim (tarihi kayıtlarda Hammurabi), adaletin babası, uygarlığın kurucu önderi (rab-baba) olarak Hind-İran istilasını sona erdirip Akad imparatorluğunu (AD kavmi) yıkması ve Asur İmparatorluğunu kurmuştur.****

İbrahimi-Hanif din, Hind-Aryan istilasına karşı hem Mezopotamya-Akdeniz havzası uygarlığını hem de güneş kültüne dayalı tüm pagan-animist, sapkın din ve inançları reddetmek demektir. İşte Musevilik, İsevilik ve İslam, birbirini takip eden bu geleneğin adıdır ve özünde iki farklı teolojik/politik coğrafyanın çatışmasının tarihsel anlatısını sunar. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın kurumsallaşmış mezhep ve tarikatları ise bir şekilde Hind-İran güneş kültürünün izleriyle karışmış ve politik amaçlarla kurumsallaştırılıp kitleleri yönetmek için örgütlenmiş tarihsel dinsellik biçimleridir. İbrahimi dinin tema ve kavramlarıyla örtüp kadim güneş-iblis-cin kültürünü yaşatan maske dinlerdir.

Dinsellik ve din adamları sınıfı konusunda uzman olan Hind-Aryan gelenek, haham-rahip-mogus-molla kurumsallığı sayesinde ya güneş kültü paganizmini ya animist şaman gelenekleri devam ettirir ve İbrahimi inançlarla savaşır. Baş edemediği durumlarda ise İbrahimi inanca sızarak, din adamı kılığıyla İbrahimi anti pagan-anti aryan inançları-söylemleri çarpıtıp, güneş kültü çerçevesinde yeniden yorumlayarak kayda geçirir.

Museviliği Yahudiliğe, İseviliği Hristiyanlığa, İslam'ı ise Şii-Sünni, Alevi, Batini, Sufi görünümeler altında Hind-Aryan inançlarına dönüştürmüşlerdir.

Politik mesajlar bağlamından kopartılıp salt metafizik dinsel söylencelere, tarihi masallara ve destanlara, ayetler şiirsel retoriğe çevrilmiş, böylece İbrahimi devrimin insanı İblis soyundan ayırıp Âdem kılacak tarih şuuru kazandıran akli ve evrensel mesajları, Hint-Mezopotamya-Mısır-Anadolu coğrafyasının eski masallarına dönüştürülmüştür.

Bu şeytani müdahale sonucu, insanlığın Hind-Aryan iblis soyunun egemenliğinden kurtuluş misyonu, tanrı adına tanrısal söylemle ve tanrıci bir diskur içinde tam tersi bir misyona dönüşmüştür.

İnsan toplulukları bu yezidi daire içinde dönüp duran, tanrı adına birbirini boğazlayan, tanrının egemenliği gibi saçmalıkların peşinde birbirine zulmeden, tanrının halkla ilişkiler müdürü gibi konumlanmış din simsarı rahip, haham, papaz, aziz, molla, şeyh, pir, dede, baba isimli kutsallaştırılmış kişilerin kulu ve kölesi haline getirilmiştir.

Bu dinsellik ve dincilik biçimi, iblisin ve şeytan-cin çocuklarının işidir ve bütün ilahi-rabbani gelenek işte bunlarla mücadele ederek insanları uyandırmaya çalışmıştır.

İnsan soyu, iblis-şeytan-cinlerle Âdem kabilesinin melezeninden ibarettir. Yani her bir insan, tarih boyunca var olan herkes, ikili bir öze sahiptir. Nübüvvet yani Resul ve nebilik, Âdem tözü baskın kişilerin bunun şuuru varması (vahiy) ve bu şuuru diğer insanlara tebliği demektir. Nebi, politik kimliği olan liderler, Resul ise bu liderlerin elçileri demektir. Tarih boyunca tarihin babası olan İbrahim'in devamı olan nebi krallar-yöneticiler ve yine İbrahimi mesajın taşıyıcısı anlamında elçiler ortaya çıkmış, insanları, toplumları uyarmış, geçmişi hatırlatmış, tarih ve evrensel Âdem olma bilinci aşmış, Hind-Aryan paganizminin, animizmin, Adem düşmanlığının, Ademi seçmiş olan Allah düşmanlığının gerçek yüzünü deşifre etmiştir.

Bugün batıda sözde aydınlanma çağı olarak kodlanmış süreç, güneş kültünün ışığı arama ve bulma inancının ifadesidir.

Aydınlanma filozofları aslında Endülüs'ten alınan kitaplardan akli kullanmayı-Adem olmayı-öğrenmiş ama sonra özellikle İran ve sonra Hintten çeviriler yoluyla öğrendikleri güneş-ateş-ışık merkezli çatışma-diyalektik kült vasıtasıyla dünyayı yeniden yorumlamaya başlamışlardır.

Avrupa merkezli, beyaz üstünlükçü, ilerlemeci, materyalist yani Ehli kitap dışı felsefi yorumlar ve atom-madde-enerji merkezli evren-yaşam-bilim geleneğinin gerisinde işte bu Hint-İran güneş-ateş-ışık temelli inançlar yatmaktadır.

İlginçtir bu sözümlere aydınlanma çağının öne çıkartılan bütün filozofları genelde aryan kökenli veya aryanlarla melezleşmiş Yahudi kökenli isimlerdir.

Gerçekte bu isimlerin fikir, buluş, keşif veya icatları, aryan-yahudi olmayan ama ismi anılmayan kişilerdir

ama son 300 yıldır insanlığı felsefi, teknik, bilimsel düzeyde geliştiren, ilerleten herkes sanki seçilmiş, üstün Aryanlar ve Yahudiler gibi bir imaj oluşturulmuştur. Tanrının seçilmiş, özel, üstün çocukları inancı, Baalus-Baal inancıdır ve ırkçılık bu inançtan türemiştir. Aryanlar ve onların taklid eden ve hizmetkarlığını yapan yahudiler, bu üstünlük ırkçılığına sahiptir ve bunu doğrulamak-ispat etmek için insanlıktan çaldıkları herşeyi insanlığa karşı kullanmakta, insana hükmetmeye çalışmakta ve bu çalma mekanizmasını da sürekli kılmak için bütün güçlerini kullanmaktadırlar. Kapitalizm-liberalizm denilen para merkezli sistemin de gerisinde bu özel güdü yatmaktadır.

Karanlığın da Rabbi Allah'tır

Aydınlık-karanlık çatışması, efendi-köle çatışması, göçebe-yerleşik çatışması, kavimler-milletler çatışması, din ve mezhep çatışması, zengin-yoksul, kadın-erkek çatışması gibi tüm sahte çatışma teorileri, işte bu Âdem-İblis çatışmasını gizlemek, örtmek, çarpıtmak içindir. Çünkü iblis-şeytan geni, sadece karanlıkta, efendi sınıflarda, zenginlerde, şu veya bu etnik toplulukta, dini-mezhebi grupta değil, her bir insanda eşit olarak vardır ve hiç kimse bir başkasını, bir başka topluluğu peşinen kötücülleştirmez, şeytanlaştıramaz, ötekileştiremez. Oysa bunu yaparsa asıl iblisin-şeytanın dediğini yapmış olur ve sürekli başkasını, başka insan kardeşlerini düşmanlaştırarak yok etmeyi dava edinir. İblis, Adem'den böyle intikam almaktadır.

Öte yandan, bugün enerji, kuantum, titreşim eksenli bilimcilik, 19. ve 20. Yüzyılın atomcu-maddeci bilimciliğinin devamıdır.

Yani o ilk filozofların güneş kültünün yeni kavramlarla sürdürülmesi olarak anlaşılmalıdır.

Esasen, dört unsur, aydınlık, karanlık, güneş, ay ve yıldızlar, iyilik ve kötülük, zaman-doğa ve madde ve bütün bu evrenin yasaları tanrı değil, tanrıdan yani Allah'tandır. Allah, karanlığında, İblisin de, şeytanlarında, Cinlerin de rabbidir. yaratıcısıdır.

Her bir varlık kendi varoluş idrakinin gereğini yapar, yapmalıdır. Güneşe düşen ışık ve ısı yaymak, iblise düşen kıskanmak ve çatışmak, yılanı düşen fare yemek, mikroba düşen hastalık yaymak, virüse düşen mikrop öldürmek, Adem'e düşen, Adem olabilmektir.

İbrahimi devrimin özü, Allaha başka ilah yoktur ilkesidir. Allahı birlemek, Ademi de birlemektir.

Yani insanın cin-iblis-şeytan soyundan ayrışıp o ilk saflığına kavuşmasının idraki, ancak tevhid şuuruyla mümkündür.

Cin taifesi de Allahın yaratıklarıdır ama Ademin düşmanıdır ve onlardan ayrışmak, Allah'ı anlamayı, Allah bilinci ise ademin var oluşunu nedenlerini ve bu hikayenin sonunu anlamayı sağlar.

Yaşam, ancak bu şuurla donanırsa Hayy olur.

Yoksa, yaşam da insan da bir hiçtir.

Bu ince farkın bilincinde olanlar kendini bilir, kendini bilen de haddini ve rabbini bilir.

Bilene Âdem, bilmeyene ve bilmediğini de bilmeyip azgınlaşana iblis ve soyu denir.

Dipnotlar:

*Aytekin Demircioğlu, Türk Mitolojisi'nde Dört element isimli çalışmasında Dört unsur kavramını eski Yunan filozoflarından İslam tasavvuf geleneği ve simyacı yorumlara kadar geniş bir çerçevede şöyle özetler; ‘ Dört unsur, genellikle, kimi inanışlarda yaratılışı ifade etmek üzere, kimi inanışlarda ise maddi evrenin farklı süptillik derecelerindeki ortamlarını ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bu kavramı sembolizmde kullanan ezoterik simyacılar göre, toprak fiziksel planın (ortamın, alemin), su enerjetik planın, hava psşik planın ve ateş mantal (zihinsel) planın sembolüdür. Dört unsur derecelendirildiğinde, en üstte veya en süptil olarak gösterilen ateştir, en aşağıdaki ya da en kaba olanı ise topraktır. Dört unsur içinden genellikle, ateş, ruhu; hava ve su, süptil planları; toprak fiziksel ortamı simgeler.

Dört unsurun birbirlerine kıyasla nitelikleri şöyle açıklanır:

- Ateş dört unsur içinde, etkin (aktif) ve eril olan iki unsurdan biri olup, diğer üç unsuru da aydınlatan ve ısıtan unsurdur. Dört unsurdan “tartılamaz olanı”dır. Kimi zaman ışık sembolüyle özdeş tutulur.
- Hava da, ateş gibi, eril ve aktif olarak kabul edilir. Toprak ve suya oranla en az maddi olanı ve algılanamaz olanıdır. Işığı geçirmede sudan daha geçirgendir. Bu özelliği, yani saydam ve ışıklılığı oluşu kelama ortam oluşturmaya anlamına gelir. Semaviliğin Gök ile temsil edildiği inanışlarda spiritüel Gök ile yeryüzü arasındaki aracılığın sembolü sayılır. Maddenin görünen en süptil hali, hatta görünmez olduğundan dolayı, kimi inanışlarda, semavi âlemin sembolü olarak kabul edilir.
- Dört unsurdan su, pasif ve dişil niteliğe sahiptir. Bilindiği gibi, su, bulunduğu ortamın şeklini alma özelliğine sahiptir. Maddenin sıvı halinin temsilcisi olan su sembolünün kimi inanışlarda, var edilen maddenin ilk hali olan maddi cevher, yani ilk madde anlamında, kimi inanışlarda kozmosda her yerde mevcut olduğu varsayılan, maddenin esir denilen süptil hali anlamında, kimi inanışlarda ise tesir anlamında kullanıldığı görülmektedir.
- Toprak da su gibi pasif ve dişil nitelikli olup, dört unsurdan en yoğun, katı ve sabit olanıdır. Bilindiği gibi insanların, beslenme kaynaklarını edindikleri ana unsur topraktır. Pek çok inanışın yaratılış bahsinde insan vücudunun yaratılışında kullanılan madde toprak olarak geçer, insanlar ölünce de vücutları yine toprakla bütünleşir. Bu nedenlerden dolayı olsa gerek, inanışlarda doğurganlık ve analık nitelikleriyle belirtilen toprak sembolü, kadim inanışlarda genellikle maddeyi, fiziksel bedeni, tezahür alemi denilen maddi alemi simgeler.

Simyacılıkta dört unsurun ve tüm minerallerin esasının aynı olduğu, hepsinin de yaratılan madde cevherinin saf (el değmemiş, ruhsal tesire henüz maruz kalmamış), şekillenmemiş asli hali denebilecek ilk maddeden türediği kabul edilir. Bu ilk madde, fiziksel planda dört unsur halinde farklılıklar gösterecek halde tezahür etmeden önce, süptil planda tezahür eder ki, kimi simyacılar göre bu süptil tezahüre ya da bu süptil madde cevherine beşinci unsur denilebilir. Tezahür etmiş (maddi) alemin beş unsurdan oluştuğu kabul edilen ve ilk maddeyi (prakriti) beşinci unsurdan ayırt eden Hindu inancında ise, beşinci unsur esir anlamında ele alınır (akaşa) denir.

Maddi âleme (dünya) karşılık gelen dört element mutasavvıflarca nefsin dört mertebesine karşılık olarak kullanılmıştır. Buna göre nefs-i emmâre, ateşe; nefs-i levvâme, havaya; nefs-i mülhime, suya ve nefs-i mutmainne, toprağa benzetilmiştir. Bu mertebelerden her biri için on ayrı özellik tespit edilmiş ve tasavvufta önemsenen kırk sayısına ulaşılmıştır. Yine Hacı Bektaş Veli'nin Dört Kapı Kırk Makam öğretisini dört elementle benzeştirmek mümkündür. (Kaynak: Aytekin Demircioğlu, Türk Mitolojisi'nde Dört element)

**Festival, menora (veya hanukkah) adı verilen dokuz dallı bir şamdanın mumlarının yakılmasıyla başlar. Bir dal tipik olarak diğerlerinin üstüne veya altına yerleştirilir ve bir mum, diğer sekiz mumun yakılması için kullanılır. Bu özel muma şamaş denir. Hanuka sözcüğü İbranice “adama, ithaf etmek” anlamlarına gelir.

***“O göklerden unsurlara, unsurlardan cansızlara, nebatlara ve canlılara geçmiş, nihayet babası ve annesi onun dağılmış olan maddesini mevâlid âleminden toplamıştır. İnsan mevâlid âleminden önce unsurlarda, unsurlardan önce göklerde, göklerden önce de Allah sıfatındaydı. Sıfat ise zâtın aynıdır. İnsan sûretine gelip bu âlemde olgunluğa erişenler bu sûretten çıkınca sûretsizlik âlemine varacaklar, mutlak varlığa kavuşacaklardır”

****Beni Asur-Asuroğullarıdır. Tevrat bu kavramı Ezrael-israil olarak kullanır. Oysa İsraël, Yahudi pers prensi-kyrus'un görevlisi Ezra'yı işaret eder. Ve Asur'a karşı Ezrael kullanımı, Asur'un mirasını sahiplenme amaçlıdır.

Amaçlarına ulaşmış ve bugün dahi Kuran okuyanlar Asurel kavramını İsraël diye okur ve yahudileri de israiloğulları zannederler.

Yahudiler ezra'nın oğullarıdır ve perslerin bölgeye taşıdığı tabir caizse ilk şiiileridir. Bugünkü çatışma tiyatrosuna kimse aldanmamalıdır. Ezra da bugünkü kasım solomoni gibi tetikçi bir katildir.

PROF. DR. EROL GÖKA
www.kritikbakis.com

İNSANIN MÜKERREM OLDUĞUNA İNANANLAR BİRLEŞMELİ!

Modernlik, 'Avrupa-merkezli' olmasının yanı sıra 'insan-merkezli' olarak da nitelene geldi. Gerek insan aklı ve emeği odaklı bakış açısı gerek insan hakları, özgürlükler ve demokrasi söylemleri, bilim ve teknolojinin insan hayatını kolaylaştırıcı, sağlığını ve ömrünü artırıcı etkileri nedeniyle böyle deniyor, modernliğin insan-merkezli olması; akademide ve entelektüel çevrelerde bir aksiyom muamelesi görüyordu. Son 20-30 yılda olup bitenlere bakarak kendi adıma artık modernliğin, önceden sanıldığı gibi 'insan-merkezli' bir uygarlık olduğunu düşünmüyorum. Tam tersine insan-merkezlilik görüntüsünün sadece belli bir evreye özgü olduğu son tahlilde modernliğin insan karşıtı bir nitelik taşıdığı kanaatindeyim. Teknomedyatik dünya, özellikle bilişim ve yapay zekâ teknolojilerinde ortaya çıkan görünüm, her geçen gün biraz daha bu tezi doğruluyor. Giderek insan diğer canlılarla ve robotlarla, hayat bilgisayar oyunları ile özdeş görülüyor...

Bunu fark ettiğimden beri modernliğe itirazımızın tam da buradan başlaması, insana, insani varoluşa itibarının yeniden iade edilmesi, "insanın mükerremliği" kavramının yeniden bayraklaştırılması gerektiğine dikkat çekmeye gayret ediyorum. Eğer bunu başaramazsak sözüm ona insanın refahı ve hayatının kolaylaştırılması adı altında, epey bir zamandır mühendislerin teknolojik aklına teslim ve terk ettiğimiz insanlığımızın itibardan düşmesinin devam edeceğini, "aklın zaferi" adı altında ahlaklı ve erdemli bir dünyanın, bildiğimiz tabiatın ve canlılar dünyasının sonuna gelineceğini söylüyorum.

İnsanın mükerremliği ve indirgenemez ontolojisi; yaşanan dünyaya manevi bir itirazın temelini oluşturmali, insan haysiyet ve şerefini ortadan kaldırmaya çalışan girişimlere şiddetle itiraz edilmeli, onlara karşı direnilmelidir. Çok sık biçimde karşımıza çıkan insan şeref ve haysiyetini dinamitleme çabalarına rağmen insanın mükerremliğinde ısrar edilmelidir.

Eğer bunu yapamazsak insanlığın binlerce yıllık mücadelesi boşa gidecek, "insan hakları", "hak", "hukuk", "adalet" gibi kavramlar ıskartaya çıkacak, kaçınılmaz olarak gücü yetenin her şeye hâkim olduğu, onunla yetinmeyip zihinlerimizi de biçimlendirmeye kalktığı, tüm dijital teknolojileri, yapay zekâ ve robotları bunun için üzerimize saldıran bir dünya ortaya çıkacaktır.

Başlangıç için bir filozof: Immanuel Kant

Immanuel Kant, insanı savunmak daha doğrusu insanı neden savunmak zorunda olduğumuzu bir batılıya anlatmak için de gayet uygun bir başlangıç. Kant, hem tıpkı bizim gibi modernliğin insana yakışır bir uygarlık olmasını istiyor hem de ahlak, maneviyat ve ölçülülükten vazgeçilmemesini savunuyordu.

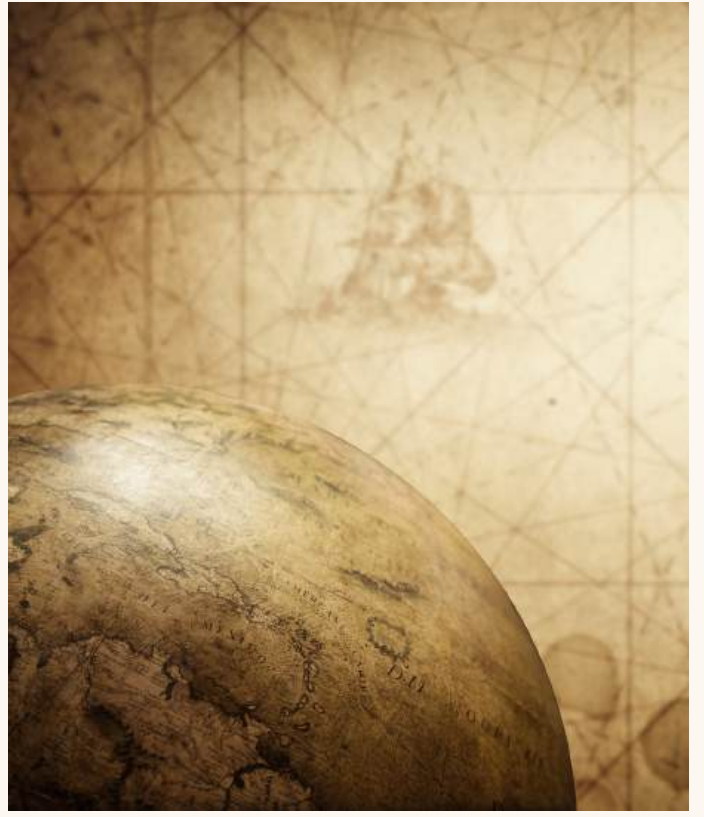
"Üstümüzdeki yıldızlı gök" ile temsil edilen tabiatın düzeninin Kant'a göre iç dünyamızdaki karşılığı "ahlak yasası"ydı. Newton'un çekim yasasını "en yüksek tabiat yasası" olarak gören Kant, bütün ahlaki buyrukların da tek bir yüksek buyrukta toplanabileceğini düşünüyordu: "Öyle davran ki, davranışın temelindeki ilke, tüm insanlar için geçerli olan evrensel ilke veya yasa olsun." Bu genel yasayla, hayattaki tüm eylemlerin ahlaka uygun olup olmadıklarını ölçmek mümkündü. Kant, ahlak yasasını tabiat yasalarıyla kıyaslıyordu ama onun duyularla, nedensellik ölçütleriyle kavranamayacağını biliyordu. Çünkü insan özgür ve iradi bir varlıktı. İhtiyaçları, istekleri elbette dışarıdan tabiatın yasaları tarafından yönetiliyordu ama iradesi özerkti, kendi kendini yönetmeye muktedirdi. İnsan, özgürdü; yasaya uyup uymamak ona bağlıydı. Ahlak yasası, "en yüksek iyi"yi gerçekleştirmemiz için bizi sürekli kendisine uymaya çağırıyordu. Tabiatın gelen yanlarımız da bizi hep isyana doğru sevk ediyordu. İçimizdeki dürtüler, istek ve ihtiyaçlarımız tatmin olmak ve insan da bu yolla mutlu olmak ister. Ama içimizdeki ahlaki buyruk, kendimiz için istediklerimizi başkaları için de istememizi, mutluluğu erdemden ayırmamamızı emreder.

İnsana en yüksek mutluluğu sağlayacak olan gerçek hedef, sürekli ahlak dairesi içinde kalmaya çalışmaktır. İnsan, özgür olduğunun farkındadır ama bu bilgi ona duyularından değil tıpkı ahlak yasası gibi içeriden, doğadaki nedenselliği aşan bambaşka bir yerden gelir. Özgürlük ve ahlak, birbirleriyle kopmaz şekilde bağlı olup birbirlerini temellendirirler. Özgürlük, bir gelişigüzellik demek değil yasaya uymaktır. Özgür olduğumuzu, içimizdeki ahlak yasası dolayısıyla biliriz. Aynı şekilde özgür olmasaydık, içimizdeki ahlak yasasının da hiçbir anlamı olmazdı.

Bu görüşlerin sahibi Kant için iradesi ve özgürlüğü ile insan bambaşka bir varlık kınıyor, onu sonsuzluğa ve Yaratıcıya bağlıyordu. Özgür ve irade sahibi her insan, insanlığın ve kutsalın taşıyıcısı olduğundan haysiyetli ve saygıdeğerdi. Her insan, şüphesiz her davranışıyla değil ama insan olması hasebiyle haysiyetine saygıyı hak ediyordu.

İnsan Haysiyeti

Kant, ahlaki davranışlarımızın din sayesinde mükemmellik kazandığını ve ahlaki yükümlülüklerin önemli bir destekçi bulunduğunu, dinin amacının da insanlardaki ahlakı geliştirmek olduğunu söyler. Ama ona göre ahlak, en nihayetinde pratik akıldan kaynaklanır ve din olmadan da mümkündür. Bu görüşü, bir Müslüman'ın bütünüyle sindirmesi mümkün değil. Ama Kant'ın özetini sunmaya çalıştığımız ahlak anlayışının Müslüman kültürü boyayan inançlardan kaynaklanan ilkelerle benzerliğinden bahsetmekte bir mani olmasa gerek. Mesela onun evrensel ahlaki yasası, doğrudan doğruya "sana yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapma" hadisini akla getirmiyor mu? Yine aynı şekilde, Kant'ın ahlak anlayışının meydan okumasıyla karşılaşan her Müslüman'ın zihninde "Her doğan çocuk fitrat üzere doğar", "Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanınız", "İslam güzel ahlakıdır" hadislerinin parıldayıp duracağını söylemek, kehanet olmaz. Kant'ın ahlak felsefesiyle Müslümanların bakışlarının kesiştiği ana noktalardan birisi ise onun "İnsan haysiyeti" kavramı... Müslümanlara göre insan haysiyeti, insanın mükerrerliğiyle alakalı, insanın mükerrerliği ise Kur'an'ın beyanı ile sabit: "And olsun ki Biz, insanları mükerrer/haysiyetli kıldık. Onları, karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel rızıklar verdik; onları, yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık" (İsra, 17/70). Mükerrer olmak demek, Allah'ın halifesi olarak yeryüzünü yönetmek (Bakara, 2/30); arzda, arzı imar etmek için var olmak (Hud, 11/61) demektir. Allah'ın eliyle (Sad, 38/75) ve bütün esma-i ilahîyesinin kâmil tecellisi olarak yarattığı varlık demektir. Göklerin ve yerin çekemediği ağır yükü sırtlanmak, ilahî emaneti yüklenmek demektir (Ahzab, 33/72). Göklerde ve yerde bulunan her şeyin ilahî bir rahmet olarak insana verilmesi, her şeyin onun emrine müsahhar kılınması demektir (Casiye, 45/13). Ahsen-i takvim sırrına ermek demektir (Tin, 95/4). Allah'ın topraktan yaratıp kendi ruhundan nefh ederek (Hicr, 15/29; Secde, 32/9) onurlandırdığı varlık olmak demektir.

Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz Hocaya göre sonuç olarak "Mükerrer olmak demek, toplumda ırk, din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetmeden bütün insanlarla iyi geçinmektir. Herkese karşı güzel söz ve hüsnü muaşeret içinde bulunmaktır. Sevgi ve kardeşlik duygularıyla insanlarla kaynaşmak, düşmanlıkları sona erdirmektir. Allah'ın kıymet verdiği insanı küçük, değersiz ve onursuz görmemektir." Bütün bunlara eyvallah lakin şu ilave de şart: İnsan emaneti üstelenen, yeryüzünün halifesi varlık olmak için tüm canlıları ve tabiatı da tıpkı insan kardeşleri gibi ve hatta onlardan daha fazla koruyup kollamak zorunda. Hatta daha fazla, zira tüm insanlar aynı hamurdandır ve aynı misyonla donatılmışlardır. Bu nedenle insan haysiyetini tanımak, insanların bu misyonuna saygı duymak yeterli olabilir ama diğer canlılardan, hayvanlardan ve tabiattaki dengeden bizatihi biz sorumluyuz.

Kant'ın "insan haysiyeti" kavramı, sonradan hukuk felsefesine de çok büyük etkide bulundu, modern zamanlarda birçok ülke anayasasının esasını teşkil etti. Hâlihazırda ülkeler bu anayasalarla yönetiliyor; görünüşte bu bakış mer'i, güya onlara bakılarak karar veriliyor. Ama hep anlatmaya çalıştığımız gibi "insan-sonrası" (posthuman) diye anılan dönemle birlikte bu yolun sonuna gelindi. Şu anda "de facto" olarak insan-karşıtı bir gerçeklik söz konusu korkarım bu durum yakın bir gelecekte "de juri" hale dönüşecek. Bunları fark etmek, insanın mükerrerliğine karşı tuzakları görmek zorundayız. Öyle değil mi? Sözüm ona sevginin mesela "doğa sevgisi", "hayvan sevgisi", hatta "cansız varlıkların hakları" vs. gibi kavramların arkasına gizlenerek insan itibardan düşürülüyor mu? Sanki tabiatı bu hale getiren modern bakış değilmiş, emaneti gerçekten üstlenen mükerrer insan, zaten sevgi hasletinin âlâsına sahip değilmiş gibi konuşulmuyor mu?

İnsanın mükerrerliğini savunurken mutlaka eşlik etmesi gereken başka ilkelerimiz de olmalı. Sıralamaya çalışalım:

- İnsanın mükerrerliğinin ve indirgenemez ontolojisinin bir vechesi de tabiata ve âleme de aynı nazarla bakabilmektir. “Her âdem, bir âlemdir”, her insan kâinatın küçültülmüş bir suretidir. Yani “insan küçük âlem, âlem büyük insan” bakışını muhafaza edebilmek lazım gelir. Bunun için bilimin ve tekniğin faydalarını bilmek ama aynı zamanda teknolojinin ontolojiyi tahribatına karşı durmak gerekir. Giderek ontolojiye karşı işleyişi artan teknolojiye yeri geldiğinde “dur!” demesini bilecek, ontolojiyi teknolojiden üstün tutan bir “kalbi akıl” başta akademi ve siyaset olmak üzere her yerde devreye girmelidir.
- Bilimsel olmadığı gerekçesiyle değerden düşürülmüş olan “kalp”, “kalple akletmek” gibi geleneksel dünyanın ana kavramlarını yeniden canlandırmak şarttır. Yine sadece akademik bir alana, etik’e indirgenmeye çalışılan, toplumların oluşumunda ve işleyişindeki önemi reddedilen, geleneksel insan ilişkilerinin temelini oluşturan ahlak ve erdemlerin; iyiliğin, merhametin ve umudun tarihsel değil evrensel-ontolojik hakikatler olduğunu düstur edinmelidir. Her yerde ahlakın insanın bir keşfi değil temeli olduğu hatta ontolojiyi öncelediği ya da at başı gittiği anlatılmalıdır.
- İnsanın en nihayetinde “aşkın” (transcendental) ve “inanan varlık” (homo religiosus) olduğunda ısrar edilmeli ama aynı zamanda bilim-din, inanç-akıl zıtlştırılmasına karşı durulmalıdır. Bilim, akıl yoluyla hakikatin ortaya konmasının en sağlam yöntemidir ama inanç da hakikatin bir parçasıdır.

[*] Erol Göka’nın “Umuda İmkân Aramak” (Kapı Yayınları) kitabının Son Söz’ünden alınmıştır.

DR. MUHAMMED ERKAN KARABEKMEZ
www.kritikbakis.com

FİLMLERLE ABD TARİHİ (1)

Üniversitede okuduğum yıllarda Mel Gibson'un Vatansever filmini izleyince kafamda bazı sorular belirmişti. Sürekli Hollywood'un dönem filmlerine maruz kalıyorduk ama ABD tarihine dair kafamda net bir kronoloji yoktu. Bunlar bir ara Kızılderilileri katletmişti, bir ara Afrika'dan köleler getirmişlerdi, sonra mavi üniformalılarla gri üniformalıların savaşı vardı, Vatansever'de Amerikan yerleşimciler İngilizlerle savaşıyordu ama Son Mohikan'da ise Fransızlarla savaşıyorlardı, altına hücum, kovboyar, Apaçiler ve sair tarihsel malzemelerini tüketmiştik. Ama "Kim bu Amerikalılar?" sorusuna tarihsel bir arka planla cevap verecek bir zaman çizelgesinden mahrumdum. Böylelikle ortaya çıkan ABD tarihine dair okuma yapma hevesim ve henüz Google icat edilmediğinden daha iptidai şartlarda yürüyen ilk araştırmalarım duvara tosladı. Türkçeye çevrilmiş doğru düzgün bir ABD tarihi metni yoktu. Sol yayınevlerinden basılmış, halkların kardeşliği temalı, kapsamı zayıf bir iki kitap dışında doğrudan bu konuya hasredilmiş tek çeviri eser 1950'lerde Halil İnalcık hocanın genç iken çevirdiği bir kitaptı. Kırk küsur senede sadece iki baskı yapan kitap Kızılderilileri elleri ve ayakları üzerinde yürüyen hayvanlar gibi tasvir eden berbat bir ABD "resmi tarih" vesikasıydı (tabi yazıldığı dönem için). Tam ümidi kesecekken bir tarih kitabı olmasa da Huntington'un Biz Kimiz adlı eserinde tam olarak aradığım cevapları "neocon" ideolojisi çerçevesinde buldum. Allah'tan Boğaziçi Üniversitesi kütüphanesi elimin altındaydı da birçok

İngilizce kaynağa da ulaşabilmişim ama yine de bu kadar Amerikanlaştırılmış bir toplumun Türkçe garbiyat literatürünün darlığı bende derin bir şaşkınlık yaratmıştı. Bırakın telif eseri iki üç kaliteli ABD tarihi metnini Türkçeye kazandıracak entelektüel ve akademik bir topluluğumuz yoktu.

Günümüzde bu literatürün son durumu nedir hiç bilmiyorum, o zamanlara göre illa ki gelişmiştir ama yine de olması gerekenden hala uzaktır diye tahmin ediyorum. Her neyse, bir ABD tarihi metni telif edecek değilim ama dönem filmleriyle bir ABD tarihi çerçevesi oluşturmaya yardımcı olabilirim. Bir sinema eleştirmeni de değilim vereceğim liste sanatsal açıdan sorunlu olabilir. Bir sinefil bile sayılmam, listedeki bazı filmleri baştan sona izlemedim mesela. Haliyle liste oldukça eksik de olacaktır. Tür tutarlılığı bile gözetecek takatim yok, yamalı bohça gibi bir listeye hazır olun. Neticede amaç sinema değil, popüler tarih hem de en avamından.

1600'lerden başlayacağız zira bugünkü ABD topraklarına (bugün de New England olarak bilinen ABD'nin Kuzeybatı sahillerine) İngiltere'den "kurucu babalar"ın ilk göçleri o zamanlar başlıyor. Meşhur Pocahontas hikayesi bu döneme ait, ilk filmimiz de bir Pocahontas uyarlaması Yeni Dünya (2005). Bölgede ilk Kızılderili katliamlarını icra edip azıcık tutununca ilk işleri cadı avı olmuş. Nereden icap etmiş bilemeyeceğim ama oldukça tutucu olan "kurucu babalar"ın işledikleri hemen her cürmü (Kızılderili

katliamı, meczup kadınları cadı diye yakmak, zencilere ırkçılık yapmak dahil) dini motivasyonlarla işledikleri bir gerçek. Cadı avı konusunu işleyen çokça korku filmi var ama dönem filmi hüviyeti açısından Cadı Kazanı (1996) bir adım önde. Artık 1700'lere geçebiliriz. İngiliz sömürge kolonileri güneye doğru genişledikçe Fransız sömürge kolonileriyle kavgalar başlıyor. Güneye dediğim hala bugünkü ABD topraklarının doğu yakasının güneyi. Son Mohikan (1992) Holywood'un Kızılderilileri de filmlerinde adam yerine koymaya başladığı dönemin önemli bir klasiği ve olaylar 1700'lerin ortasında cereyan eden yerlilerin de katıldığı yedi yıl savaşlarında geçiyor. Artık geldik ABD'nin İngilizlerden bağımsızlığını ilan etmesine. Tabii bu da kansasız olmuyor. Yazının başında bahsettiğim İngiliz düşmanlığı ile meşhur Mel Gibson'un Vatansever (2000) filmi bu çatışmaları konu ediyor; olaylar 1776'da cereyan ediyor.

ABD'nin kuruluşu ile sanayi devrimi örtüşüyor. ABD'de kuzey (bugünkü New York - Boston hattı) hızla sanayileşirken Güney tarımda devam ediyor. Afrika'dan yüzyıllardır getirilen zenci köleler tarım alanları için idealken fabrikalarda işlevselliğini yitiriyor. Yeni kurulan ülkenin kuzey-güney hattı ekonomik olarak farklılaşırken ilk ihtilaflar kölelik üzerinden dönüyor. Amistad (1997) ABD'nin köle ticareti geçmişini temize çekmek için çektiği propaganda filmlerinin en başarılısı olarak göze çarpıyor. Olaylar 1839'da cereyan ediyor. Hikayesi çok daha karikatürize edilmiş şekilde anlatılrsa da Tarantino'nun Zincirsiz (2012) filmi de zencilerin toplumsal statülerini anlatması ve Malcolm X'in "ev zencisi" tanımını görselleştirmesi açısından oldukça başarılı. Bu filmin kronolojik yeri de 1800'lerin ortasına tekabül ediyor.

1800'lerde bir önemli olay da ABD'nin batıya doğru genişlemesi. Ancak ilk göçmenler serseri gibi kanunsuz, zalim kasabalar kuruyorlar.

Güçlünün zayıfı ezdiği, devlet otoritesinin uzaktan pek

de hissedilmediği "vahşi batı" dekoru bu olgudan ortaya çıkıyor, başrollerde de tabii ki kovboyar. Bu kovboyar da Kızılderililerle iki de bir kapışıyor. Amerikalılar yeni kıtada batıya doğru ilerledikçe peyderpey karşılaştıkları Kızılderilileri yok ediyorlar. Dolayısıyla bu süreç kronolojik veya coğrafi olarak sınırlı değil. Bu katliamlar 250 yıldan fazla ve ABD'nin her karışında meydana geliyor. 1800'lerin ortaları ABD tarihinde çok sayıda önemli olaya (başta iç savaş olmak üzere) sahne olduğu için birçok dönem filminde işlenmiş. Kovboy filmleri demişken pek de dönem filmi olmasa da hatta başrollere rağmen ABD yapımı bir film bile olmasa da İyi, Kötü ve Çirkin'i (1966) listeye almasak olmazdı. Kuzeylilerle Güneyliler arasında nihayet patlak veren Amerikan iç savaşı (1861-1865) filmin fonunda hicvedilir. Bugünkü ABD siyasetini anlamak açısından iç savaş en önemli olgudur diyebiliriz. Savaşın kaybeden tarafı olan Güneylilere ait sembollere günümüz siyasetinde bile olumlu/olumsuz atıf verenlere rastlanabiliyor. Savaşın kazanan tarafı olarak Kuzeyli perspektifinden çevrilmiş çokça iç savaş filmi mevcut; Denzel Washington'un Zafer filmi (1989) bunların önemlileri arasında sayılabilir. İç savaş dönemi ABD başkanı olan Abraham Lincoln ayrılıkçı Güneylilere karşı kazandığı zafer ve köleliğin kaldırılmasındaki rolü nedeniyle ABD'nin ikinci kurucusu sayılabilir. Bir suikastla sona eren hayatının anlatıldığı Lincoln (2012) önemli bir film olarak listede yer alıyor. Kovboyar vahşi batıda dolanırken, Güney Carolina ve Kuzey Carolina iç savaşla kavrulurken sanayileşmekte olan daha kuzeyde ise sonradan gelen göçmenler ile eski göçmenler çeteleşip çatışmaktaydı. New York Çeteleri (2002) bu dönemi resmetmekte. Listeye almamız gereken, iç savaş fonunda Kızılderili katliamlarından nedamet getiren bir diğer klasik ise Kurtlarla Dans (1990).

ABD tarihini de, listemizi de, yazımızı da ikiye ayırmak mümkün: iç savaş öncesi ve iç savaş sonrası.

MUSTAFA EKİCİ

www.kritikbakis.com

Toprağın Hafızası

Tarihimizin son elli yılına damgasını vuran kanlı sürecin sonlanmakta olduğuna dair oldukça önemli girişimler, gelişmeler oluyor. PKK uluslararası gözlemci bir heyetin önünde silah yakma töreni düzenliyor, ülkenin siyasi partileri önemli yasal düzenlemeler için çalışmalar içinde, toplum bütün bu sürece belirgin bir destek veriyor. Bu sürecin içinde büyümüş nesiller için olan bitenler neredeyse bir J.L. Borges öyküsü kadar gerçeküstü. Her defasında insanın aklını karıştıran sihirli üslubuyla Borges, beklenmedik şekilde sonlanan öykülerinde, insan eyleminin çoğu zaman saçmalığını, örümceğin ağlarına takılan çaresiz böcekler misali insanın kader karşısındaki zavallılığını çarpar suratımıza. Sanki 'Peçeli Peygamber'[1] öyküsünün ezoterik sahnesinin içinde geliyor her şey.

Irak-İran sınırındaki Kandil dağında yüzlerce mağarada konuşlanan PKK, ezoterik bir orta çağ tarikatını andırıyor; ürkünç, sır dolu, kanlı fedai eylemleriyle besleyip büyüttüğü korku ve umutlarla, ülkenin bir tarafında gemlenmesi güç öfkelere, diğer tarafında anlaşılması güç, muğlak umutlara ve korkulara yol açıyordu. Benzer şekilde teröre karşı can feda bir mücadele içinde olan devlet kurumlarına yaslanan başka odaklar da yine en az PKK kadar ezoterik bir siyasal kurgunun içinden, her an şirazedenden çıkacak bir iç savaş ve bölünme anlatısı ile topluma ağır bir beka korkusu,

yine kurgu kimlikler üzerinden ağır ayrışmalar dayatıyordu.

Her iki anlatının da temelde iyi çalışılmış birer kurgu olduğu gerçeği, üzerinde konuşulması tehlikeli bir sır, bu sırrı ifşa ise 'ihanet' gibi ağır bedelleri olan suçlara karşılık gelen bu süreç, bir Borges öyküsü kadar gerçeküstü. Elli yıl devam eden kanlı bir çatışma ve bu çatışmanın üzerine bina edildiği muazzam ideolojik, siyasi evren neredeyse bir günde tuz buz oluyor, bu evrenlere ömrünü adayanların genizlerinde kekre bir saçmalık/beyhudelik hissi bırakarak sahnedan çekiliyor. Bu kanlı 'Borges öyküsü' kurgucularının birer kurtarıcı peygamber değil, aslında Merv'li Hâkim gibi birer sahtekâr oldukları açığa çıkmış, kendilerinde vehmedilen güçlerin de birer yanılsamadan ibaret olduğu faş olmuştur. Basit bir komşu kavgası hükmündeki mevzudan on binlerce insanın canına mal olan devasa bir kurgu çıkaran şeytanlık, bir iki küçük dokunuşla tuz buz olmuştur.

Şeytani kurgu gerçeğin duvarına çarpmıştır çünkü. Gerçeğin neredeyse sonsuz ihtimalle örülü imkân evrenine karşılık, kurgunun evreni çürük ve yapaydır. İnsanın içinde varlık kazandığı mekân toprakla bağlı, toprakla köklü, oysa kurgu muallak ve muhayyel. Toprağın neredeyse sonsuz hafızasına karşılık kurgu, ancak olabilirlik hesaplarıyla hareket etmek durumunda.

Toprağın hafızasına direnebilecek güç yoktur. Toprak çünkü varlığın künhüne hakimdir. Ve insan, toprağın üzerinde, altında, uzamında gelişen, çatallanan, süreğen biçimde derinleşen bir anlam dünyasında varlık kazanır. Böylece rengarenk insan varlığı, tıpkı topraktan boynunu uzatan çayır çimen gibi, leylak ve karanfil gibi, varlığın düzünde arzı endam eder. Ancak doğada varlık kazanmasına rağmen insan doğal olmayan tek varoluştur. İşte doğadaki sükuneti bozan yel misali insan eylemi, sıklıkla toz duman kaldırır, kanlı seferler düzenler, eser, gürler ve sonra sükun yeniden avdet eder. Çünkü toprak varlığın künhüne hakimdir.

Toprağın hafızası ancak, solid değildir, insan nesillerini öğüten uzunlukta, usandıracak yavaşlıkta bir ritimle değişir, insan eylemiyle, tanrı hükmüyle, toprağın devinim ve direnciyle değişir, dönüşür. Bunu fark edebilecek kabiliyet yoktur insanda. İnsan, ancak toprağa sinmiş olanla bağ kurabildiği ölçüde bu değişimin etkili bir aktörüdür, akılla, hikmetle, sabırla.

Evimizin içine kazılan tünellerle icra edilen sefer, doğrusu toprağın böğründe çok kanlı izler bıraktı. Toprağın derin hafızasında mahfuz nice kelime, nice anlam, yürek burkan nice hüznü şarkı hoyratça hırpalandı. İçine çokça anne ahı katılmış kanlı acılar birikti toprağın döşünde. Ancak bütün bunların, toprağın hafızasında pek bir hükmü yoktur. Bir yel eser, biraz toz duman kaldırır, çalı çırpıyı havalandırır biraz, birkaç dal kırar, sonra sükun avdet eder yeniden, yağmur yağar, tohumlara can üflenir ve inadına hayat; o tüneller yavaşça kapanır, o kanlı yaralar sağalır,

Şenay öğretmeninin, küçük Ceylan'ın ve diğer kardeşlerin acılarını, nice anne ahını sırlayan yeni şarkılar seslenir bayırdan aşağı.

Tohuma ruh üflenir hep olduğu gibi, bahar sükun eder, çayırı yonca, çimen, papatya basar serapa ve yaşam inadına.

Muhayyel ve muğlak, 'binlerce yılın yabancı' kelimelerle kurulan nice 'örümcek evi' tuz buz olur, yellere savrulur kurgu siyasalar, toprak hükmünü icra eder ve avdet eder yaşam yeniden. Türk'le Kürt kardeş olur, kucak kucağa uzanır tarihin ve toprağın kalbine yeniden, 'şehre bir film gelir, bir güzel orman olur yazılarda, iklim değişir, Akdeniz olur.' Böyle de olmuştur, olacaktır. Binlerce yılın emeğiyle, toprağa sırlanan milyonlarca kelimeyle, duyguyla, inançla, insanla varlık kazanan vatan, sanılandan daha gerçek, daha derin ve geniştir.

Şehit kanı derler akla sığmaz bir sihirle capcanlı vatan, Türkün ve Kürdün toprağı, Türkçü ve Kürtçü kurguların dayattığı sınırlardan çok daha derin ve geniştir. Elli yılda on binlerce insanın kanı, on binlerce anne ahıyla yanan ateş, dayatılan ayrışma ve sınırlar, toprağın engin hafızasının karşısında, yelin önündeki mum alazı gibi sönüp gitmiştir. Akılla, hikmetle, sabırla, ilmek ilmek örülerek inşa edilen bir süreç sonunda, devlet yeniden kerim devlet vasfına bürünmüştür.

Dionotlar:

[1] Borges, Jorge Luis, Alçaklığın Evrensel Tarihi, İletişim yayınları, 2019. s. 63.

‘İkinci Cumhuriyet’ Şimdi Gerçek Mi?

YAZAR: BAHA CEVDET

Buraya bakın, burada, bu kara mermerin altında
Bir teneffüs daha yaşasaydı
Tabiattan tahtaya kalkacak bir çocuk gömülüdür
Devlet dersinde öldürülmüştür.

(Ece Ayhan)

Söylemek için erken susmak için geç bir vakitteyiz. Dolayısıyla ne telaşlı bir durumda ne de umursamaz bir tavırda olamayız. Ancak gayet serinkanlı bir biçimde ‘Terörsüz Türkiye’ sürecinin yorumlanmasında dikkat çekici birkaç noktayı Türkiye’nin siyasi tarihi içerisinde bir yere konumlandırabiliriz. Evvela Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın en ilgi çekici ifadesi olarak medyada yer alan “AK Parti, Milliyetçi Hareket Partisi, DEM, biz en azından üçlü olarak bu yolu beraber yürümeye karar verdik” sözlerini değil de, Cumhurbaşkanlığı resmi sitesinde konuşmaya ilişkin yüklenen haberin başlığı ve spotunda yer alan ifadeleri değerlendirerek başlamak istiyorum. “Büyük ve Güçlü Türkiye’nin şafağı söküyor” başlığı ile sitede yer alan haberin spotunda ise “Bugün Malazgirt ruhu, Kudüs İttifakı, Kurtuluş Savaşı’nın nüvesi yeniden şekilleniyor.” İfadeleri yer alıyor. Bu cümleler adeta yeniden kuruluşun ilk habercisi olarak yorumlanabilir. Nitekim bir süredir muhalif isimler tarafından seslendirilen “rejim değişikliği” ve yine karşıt bir argüman ile kurulan “Kemalizm ile hesaplaşma” söylemleri daha da alevlendi.

Bir taraftan da ülkenin ana muhalefet partisi tarafından bu ifadeler “Sünni İslam endeksli bir ittifak” olarak tanımlandı ve “Ümmetçilik üzerinden hesap yaptırmayız” denilerek bir anlamda yeni sürecin kendileri açısından yorumu ortaya konmuş oldu.

Bu durumda aşılabilir ve anlaşılabilir bir dikotominin körükleyicisi olmaktansa sakinliği kaybetmeden gerçekleri anlamaya çalışmak herhalde sürecin en arzu edilen tarafı olacaktır.

Ana muhalefetin yaptığı gibi vasat ve kendi cephesini tahrik edici bir okuma yapmaktansa hem yeniden kuruluşu açık bir şekilde ortaya koyacak hem de ‘rejim değişikliği’ ve ‘Kemalizm ile hesaplaşma’ söylemlerini boşa düşürecek kavramlardan bir tanesi; Türk siyasi hayatının hiç de yabancı olmadığı “İkinci Cumhuriyet” kavramı olacaktır.

Şüphesiz geçmiş tecrübelerin kavramla ilgili hafızalarda çok da iyi izler bırakmadığı belli.

Bu kavram; ne darbeci zihniyetin ne de açık toplum kandırmacası ile küresel kozmopolit projenin Türkiye’deki temsilcilerinin yorumladığı biçimiyle ele alınmamalı ve yeniden yorumlanmalıdır.

Ancak konunun daha iyi anlaşılması için kavramın ortaya çıktığı, süreçleri ve neden tekrar yok olduğunu iyi anlayarak yeniden ‘2. Cumhuriyet’ derken nelere dikkat edilmesi gerektiğini de ortaya koymalıyız.

‘2. Cumhuriyet’ ilk defa 1950’li yıllarda Demokrat Parti esas alınarak, daha geniş bir demokratik hattı tarif etmek için kullanılmış olsa da esas olarak 27 Mayıs darbesinin ardından yeni kurulan düzeni tanımlamak için kullanılmıştır. 27 Mayıs darbesinin hemen sonrasında basın kullandığı, akabinde hükümet kurulurken meclis kürsüsünden ifade edildiği biçim ile ikinci cumhuriyet yeni bir düzenin kurulmasını imliyordu. Buradaki esas vurgu ne bir ilk cumhuriyet ile hesaplaşmayı ne de yeni bir devlet kurmayı nitelemekteydi. Daha ziyade yeni yapılacak anayasa çerçevesinde kurulması planlanan yeni düzeni işaret etmekteydi. Bu anlamıyla Fransızların 4. ve 5. Cumhuriyetlere geçişine benzetilebilirdi ki Fransa’nın 5. Cumhuriyeti henüz 3 yaşındaydı. Ancak kavramın uyandırdığı anlamlar özellikle Milli Birlik Komitesi üyeleri tarafından zamanla pek de hoş karşılanmadı, bir süreklilik olarak yorumlanmadı, bir kopuşun kast edilebileceği tehlikesi ile ‘tek ve ebedi cumhuriyet’in tarafında saf tutuldu. Nitekim her dönemde rejim mi değişiyor evhamı yine haklı çıktı. 60’ların 2. Cumhuriyet söylemi kendisini bir anayasa ile özdeşleştirmiş olsa da hem siyasi tarafta (CHP ve AP’de) hem de toplum nezdinde pek bir karşılık bulmadı. Nitekim yalnızca anayasal bir düzeni işaret etmesi ve 1. Cumhuriyeti tehlikeye atması itibarıyla popülerliğini kaybetti. Sonraları 3. Cumhuriyet ve türevleri de seslendirilse de hiçbir zaman yerleşik bir söyleme dönüşemedi. Nitekim 2. Cumhuriyet söylemi 90’ların başında Mehmet Altan’ın bir yazısı ile yeniden hortlayıverdi. Bu sefer ilk anlamından tersine gerçekten bir hesaplaşmayı içeriyor, kemalizme esaslı eleştirileri ile yeni ve demokratik bir anayasaya olan ihtiyaç vurgulanıyordu. 2. Cumhuriyet’in ilk 11’i bile oluşturulmuş, memlekette yerinden yurdundan edilmiş, yersizyurtsuzlaştırılmış yerlilerin yeniden mevzi kazanması ile yeni bir hegemonik dönemin başlangıcı arzulanıyordu. Ne var ki 90’ların ikinci cumhuriyetçilerinin devlete bakışı açısı herhalde sürecin en talihsiz noktalarından birisiydi. Kutsal devlete itiraz ediliyor, sivrileşen radikalleşen noktalarında bir anlamda milli devlet ile de mücadele ediliyor, bir anlamda neoliberalizmin devlete çizdiği çerçeve esas olarak kabul ediliyordu. Nitekim 90’ların 2. Cumhuriyetçiliği, Cengiz Çandar (Ki kendisi DEM Partisi Milletvekili olarak, terör örgütü PKK’nın 11 Temmuzda sembolik olarak silah bıraktığı anlarda oradaydı.) üzerinden Neo-Osmanlılık yani ‘Yeşil Kuşak Teorisi’nin bir anlamda yerleştirilmiş modeli ile dirsek temasında idi. Bu gerçeklik de bugün yeniden konuşulan tartışmalara ışık tutması açısından önemlidir. 90’ların ikinci Cumhuriyetçiliği de aslında 60’larda yaşanan durum ile benzer bir biçimde ne arkasında güçlü siyasi bir irade bulabildi ne de güçlü toplumsal bir mutabakat sağlayabildi. “İkinci Cumhuriyet” söyleminin her iki dönemde de yeni bir anayasal süreçle irtibatlı olduğu açıktır. Aynı zamanda sönümlenme süreçleri de göz önüne alındığında her iki dönemde de, güçlü bir siyasi irade, güçlü bir toplumsal mutabakata erişmemiş söy-

lem ve ideallerdir. Kurulacak yeni bir “2. Cumhuriyet” de şüphesiz yeni bir anayasa çerçevesinde konuşulacak ve tartışılacaktır. DEVA Partisi Mersin ve Yeniyol Grup Başkanvekili Milletvekili Mehmet Emin Ekmen’in açıklamalarından anladığımız kadarıyla; komisyon ile ilgili görüşmeler esnasında CHP’nin bir rezerv koyduğu, komisyonun anayasa yapım komisyonuna dönüşürse bu komisyonda yer almayacaklarını belirttiği de kayıtlara geçmiş durumda, herhalde süreç bir anayasasız ilerlemeyecektir, CHP bu yaklaşımı ile de yeni kurulan tarihsel blok içerisinde nasıl bir tavır takınacağını göstermiş oldu.

Her iki “İkinci Cumhuriyet” denemesinde de anayasa iddiası gündemde olmuş ancak ilkinde askeri tahakkümün geçerli olduğu sivil bir anayasadan uzak, ikincisinde de o imkanı sağlayacak siyasi iradeden mahrum bir tablo oluşmuştur. Halbuki bugün hem güçlü bir siyasi yapı (AK Parti 272 Mv, DEM Parti 56 Mv, Milliyetçi Hareket Partisi 47 milletvekili ile 3/5’i aşan bir çoğunluk) hem geniş bir toplumsal mutabakat hem de sivil bir inisiyatif bulunmaktadır. Bu da yeni dönem için diğer iki dönemden farklı bir tablonun ortaya çıkmasına olanak sağlayacaktır.

Yeni tarihsel blok sürecinin en önemli ayaklarından bir tanesi de özellikle devlet kavramı ile kurulan ilişkide yatıyor. Özellikle 90’lı yılların ikinci cumhuriyetçilerinden görülen genel tutumun aksine bugün oluşan blok bir Milli devlet ilkesi çerçevesinde pek ala ortaklaşabilir. Bu anlamda Milliyetçi Hareket Partisi’nin buradaki duruşu ve katkısı yadsınamaz. Nitekim milli devlet içerisindeki unsurlardan ‘Milli Birlik’ ilkesi ki alt kategorilerinde; Milli moral, politik istikrar ve sosyal düzeni kapsamı ile öne çıkmaktadır. Özellikle ‘milli moral’ kavramı yeni dönemin yapıtaşlarından bir tanesi olmaya adaydır.

İçeride vakti zamanında yerinden edilmiş yerliler, mevzilerini elde etmiş yeni tarihsel blok inşası içerisindeki yerlerini almışlardır. Geçmiş dönemde yapılan hataların aksine, milli devlet çerçevesi ve şemsiyesi altında, evrensel ya da küresel kozmopolitik projeye karşılık bu tarihsel blokun unsurları; her biri kendi indirgenemez söylemsel kimliğini koruyarak, radikal bir biçimde ‘demokratik misakın’ inşa edilmesinin parçası olacaktır. Bu süreç ne cumhuriyet ile mücadele ne Neo-Osmanlılık altında imparatorluk söylemi inşa etmek ne de yeni bir devlet kurmaktır. Yeni bir anayasa çerçevesinde yeni bir düzenin kurulması sürecidir. Sürecin adı ve ya kendisi “İkinci Cumhuriyet” olarak adlandırılсын ya da adlandırılmasın; bir şekilde kurulacak olan düzen bu toprakların ‘Nomos’undan ilham alan milli, demokratik bir misak olmalıdır.

Bu sürecin en nihayetinde bizi götüreceği yer dünyanın içinde bulunduğu post-politik hale karşın, karar verme edimini esas alan egemenlik formunu; dost ile düşmanın kararının içeride var edilen demokratik misakın bir çıktısı olarak toplumsal mutabakat ile var edilmesi ve bunun en azından bölgesel düzeyde kabul ettirilmesi, umut edilen ya da beklenen olacaktır.

BBC Çalışanları: İsrail Yanlısı Halkla İlişkiler Yapmaya Zorlanıyoruz

YAZAR: OWEN JONES*

Bu, sarsıcı bir çıkış. Yüzden fazla BBC çalışanı, genel müdür Tim Davie'ye bir mektup yazarak Kurum'un İsrail'in sözcüsüne dönüştüğünü ifade ettiler.

Ayrıca 300 gazeteci ve medya çalışanı daha imzalamıştı: Bunlardan biri de bendim. BBC çalışanlarının hepsi, tahmin edebileceğiniz gibi, isimsizdi; aksi takdirde kariyerleri açısından ağır sonuçlarla karşı karşıya kalacaklardı.

Mektupta şu ifadeler yer alıyor:

BBC'nin İsrail/Filistin haberciliğine ilişkin belirsiz editoryal kararlar ve sansür konusundaki endişelerimizi dile getirmek için yazıyoruz. 'Gazze: Sağlık Görevlileri Ateş Altında' belgeselinin yayınlanmasının reddedilmesinin, uzun bir gündem odaklı kararlar dizisinden sadece biri olduğuna inanıyoruz. Bu, BBC'nin İsrail söz konusu olduğunda "korkusuz veya tarafsız" bir şekilde haber yapmadığını bir kez daha gösteriyor.

Devamında; BBC yönetiminin, BBC yönergeleri ve yayın politikasına uygun olarak içeriğin onaylanmasına rağmen araştırmanın yayınlanmaması yönündeki kararının "Siyasi bir karar gibi görüldüğü" ve BBC'nin tavrının, kuruluşun "İsrail hükümetini eleştiriyormuş gibi algılanma korkusuyla felç olduğunu" gösterdiği belirtildi. Bu, BBC'nin her bir iç kontrol aşamasından geçen bir dokümandı. Dokümana yönelik hiçbir olgusal hata ithamında bulunulmamıştır.

KAYNAK: [HTTPS://WWW.OWENJONES.NEWS](https://www.owenjones.news)

Gazze'de Filistin halkının yaşadığı kıyamet benzeri duruma odaklanan farklı tek BBC belgeseli, histerik bir İsrail yanlısı kampanya sonucunda yayından kaldırıldı; çünkü çocuk anlatıcının babası Hamas yönetiminde alt düzey bir teknokrat pozisyonundaydı. Anlatıcının sözleri belgesel yapımcıları tarafından onun adına yazıldığı için bu ayrıntı aslında önemsiz.

Mektupta imzacıların "BBC'den taraf tutmasını" istemedikleri, sadece BBC gazetecilerinin "gerçekleri şeffaf bir şekilde ve gereken bağlamla sunma işlerini yapmalarına" izin verilmesini istedikleri vurgulanıyor. Çarpıcı bir başarısızlığa dikkat çekiyorlar:

Bir kuruluş olarak, Birleşik Krallık hükümetinin Filistinlilere karşı savaşta katılımlarına dair önemli bir analiz sunmadık. Silah satışları veya bunların yasal etkileri hakkında rapor vermeyi başaramadık. Bunun yerine bu hikâyeler BBC'nin rakipleri tarafından ifşa edildi. Bu arada, bu, kamu yayıncısı olan ve İngiliz hükümetini sorumlu tutmakla yükümlü olan BBC'nin, bunu başaramamış olması nedeniyle ortaya çıkan birçok çarpıcı skandal başarısızlıktan biridir.

Ve bu gerçekten önemli bir iddia. Mektupta şöyle deniyor:

Bu tesadüfen olmadı, daha çok tasarımıyla oldu. BBC'nin bu alandaki haberlerinin çoğu Filistin karşıtı ırkçılıkla tanımlanıyor.

Mesele de tam olarak bu aslında. BBC, Filistinlilerin hayatının İsraililerin hayatlarının bir zerresi kadar dahi değerli olduğuna dair bir imada bile bulunmadı. Geçtiğimiz yılın sonunda Drop Site News için BBC haberlerini detaylı bir şekilde incelediğimde, durumun nasıl da tam olarak böyle olduğunu göstermek için tartışmasız istatistikler kullanan veri gazetecileriyle birlikte çalıştım.

Mektup kritik bir isme de dikkat çekiyor:

Yönergelerin tutarsız şekilde uygulanması, BBC Yönetim Kurulu'nda ve BBC Yayın Standartları Komitesi'nde yer alan Sir Robbie Gibb'in rolünü gündeme getiriyor. Defalarca Filistin karşıtı ve sıklıkla ırkçı içerikler yayınlayan bir yayın organı olarak Yahudi Chronicle gazetesiyle yakın bağları olan bir kişinin, 'Gazze: Sağlık Görevlileri Ateş Altında' belgeselinin yayınlanmaması kararı da dahil olmak üzere BBC'nin editoryal kararlarında, herhangi bir şekilde söz sahibi olmasından endişe duyuyoruz.

Sir Robbie Gibb, dikkat çekici bir örnek. Bir Muhafazakâr Parti bakanının kardeşi olan Gibb, üniversite sonrası BBC'ye siyasi araştırmacı olarak katıldı, ardından Muhafazakâr gölge maliye bakanı Francis Maude'un özel kalemi oldu. Daha sonra BBC'ye geri döndü ve güncel olaylar programının önde gelen programı Newsnight'ın yardımcı editörü oldu. Daha sonra Daily Politics gibi BBC siyasi programlarının editörü oldu ve burada ana sunucusu ve o dönem aşırı sağcı Spectator dergisinin başkanı olan Andrew Neil ile yakın bir şekilde çalıştı. 2017'de Theresa May'in başbakanlığı döneminde Muhafazakâr Parti'nin iletişim direktörü oldu. Daha sonra BBC Yönetim Kurulu'na katıldı.

Muhafazakâr Parti ile BBC arasındaki bu döner kapının başınızı döndürmesi normal.

Eski Newsnight sunucusu Emily Maitlis, Gibb'i "Muhafazakâr Parti'nin aktif bir ajanı" olarak tanımlamış ve BBC haberlerinin içeriğini şekillendirdiğini söylemişti; "BBC tarafsızlığının hakemi" gibi davranıyordu.

2020'de, İngiltere'deki Yahudi toplumuna medya temsilciliği sunmak gibi hayati önem taşıyan bir şeyi yapmak yerine, İsrail devletinin ateşli bir destekçisi gibi davranan ve mektupta da belirtildiği gibi, Filistin karşıtı, korkunç ırkçı yayınlar yapan The Jewish Chronicle gazetesini satın almak için bir konsorsiyum teklifinde bulundu.

Böylesine bir kişinin BBC'de bu kadar yetkiye ve etkiye sahip olması gerçekten dikkate değer. Sol görüşlü ve Filistin yanlısı bağlantılara sahip birinin böyle bir güce sahip olabileceğini hayal edebiliyor musunuz? Ay'ın dev bir panda olan Flibble'a dönüşmesi daha olasıdır.

Mektupta ifade edildiği gibi:

Bu çıkar çatışması, 'tarafsızlık' adına sansüre maruz kalmış BBC içerik üreticilerine yönelik çifte standardı gözler önüne seriyor. Bazı durumlarda, sosyal medyada İsrail hükümetini eleştiren haber yazıları paylaşan personelin bir ajandaları olduğu iddiasıyla suçlandığı

görüldü. Buna karşılık Gibb, ideolojik eğilimlerinin iyi bilinmesine rağmen, kararları konusunda çok az şeffaflığın olduğu etkili bir görevde kalmaya devam ediyor. Artık lisans ücreti ödeyenlerden Gibbs'in ideolojik bağlılıklarını görmezden gelmelerini isteyemeyiz.

Mektupta, BBC'nin İsrail ve Filistin hakkındaki haberlerinin "kendi editoryal standartlarımızın gerisinde kaldığı" ve "BBC'nin Gazze ve Batı Şeria'da olup bitenlere ilişkin haberciliği ile izleyicilerimizin insan hakları örgütleri, BM personeli ve sahadaki gazeteciler gibi çok sayıda güvenilir kaynaktan görebildiği haberler arasında uçurum" olduğu belirtiliyor.

Ve bu nedenle mektup şu yakıcı iddiayı dile getiriyor:

BBC'nin çoğu zaman İsrail hükümeti ve ordusunun halkla ilişkiler faaliyetlerini yürüttüğü hissiyatı oluştu.

Hayatlarını BBC'de çalışarak geçiren yüzü aşkın gazetecinin bu ifadeye katıldığını belirtmesi önemlidir.

"Kararların, izleyicilerin ihtiyaçlarına hizmet etmek yerine, siyasi gündemlere uymak için alındığı sonucuna varmak zorunda kaldık" diyorlar.

Ayrıca BBC'nin bu konudaki haberlerinin "seyircilerin beklediği standartların çok altında kaldığına dair derin kaygılarını" belirtiyor ve ekliyorlar:

Robbie Gibb'in hem Yönetim Kurulu'ndaki hem de Editöryal Standartlar Komitesi'ndeki rolünün savunulamaz olduğuna inanıyoruz. BBC'yi izleyicilerimiz için daha iyisini yapmaya ve tarafsızlık, dürüstlük ve korku ya da tarafgirlik olmaksızın habercilik değerlerimize yeniden bağlı kalmaya çağırıyoruz.

BBC çalışanlarının yanı sıra mektubu imzalayanlar arasında oyuncular Juliet Stevenson, Khalid Abdalla, Zawe Ashton ve Miriam Margolyes de bulunuyor.

Şimdi ise BBC içinden bazı çarpıcı ifadeler geliyor. Bir çalışan şöyle diyor:

BBC'de Gibb'e karşı güçlü bir duygu olduğu açıkça görülüyor.

New Broadcasting House'un koridorlarında çalışanlar, yönetimin aldığı mantıksız kararlar ve Gibb'in oynaması gereken rol hakkında birbirleriyle dertleşiyorlar.

BBC ile sık sık taciz edici bir ilişki içinde olduğumuzu, kandırıldığımızı ve pasifleştirildiğimizi hissediyoruz.

Devam ediyor:

Çifte standartlar ve editoryal standartların askıya alınması yüzünden bitkin düştük. Birçok personel için bu, adalet kavramını paramparça etti.

Bunun olmasına nasıl izin verildiği konusunda sık sık birbirimizi teselli ediyoruz. Gibb görevdeyken BBC'nin adalet ve tarafsızlık taahhüdünü yerine getiremeyeceğine inanıyoruz.

Başka bir çalışan şunları söylüyor:

Bir yıldan uzun süredir BBC'nin haber çıktılarının gerçeklikle uyuşmadığının farkındayız. İzleyicilerden kendi gözlerine ve kulaklarına inanmamaları isteniyor.

Gazze ve Batı Şeria'dan gelen görüntüleri telefonu olan herkes görmüştür ancak BBC News, 'karmaşıklık' kavramlarıyla kendini düğümlemiş durumda.

Filistin halkı söz konusu olduğunda gerçekleri güvenle

ortaya koyamazken, Ukrayna ve Rusya konusunda neden net bir tavır takındık? Robbie Gibb en azından cevabın bir parçası.

Bu endişeleri defalarca dile getirdik ve kimse bizi dinlemedi. Konuşuyoruz çünkü kitlelere daha iyi hizmet vermeliyiz.

Gerçekten de öyle ve bu durum, çağımızın Batı gazeteciliğindeki en büyük skandallarından birinin bir başka örneğidir.

BBC ve diğer kuruluşların yaptığı; İsrail liderleri ve yetkilileri tarafından yapılan soykırım ve suç amaçlı açıklamaları ya tamamen silmek ya da onları gömmek ve hatta bu açıklamaların soykırım ve suç niteliğini açıklamayı reddetmektir. Bu açıklamalar, İsrail'in bundan sonra yapacaklarına dair en doğru yol haritasını kanıtladı ve buna rağmen BBC, izleyicilerini İsrail'in niyeti konusunda tamamen yanılttı, bu açıklamaları sanki paralel bir evrende yayınlanıyormuş gibi ele aldı ve bunun yerine Batılı izleyicilere yönelik olarak İsraili yetkililer tarafından yapılan aldatıcı açıklamalara odaklandı.

BBC, İsrail devletinin yalan beyanları ve iddiaları etrafında haberlerini tekrar tekrar kurguladı ve İsrail'in sürekli yalan söylediğine ve hatta güneşin altında insanlığa karşı işlenen her türlü savaş suçunu ve diğer her suçu işlediğine dair ezici kanıtlara rağmen, bunları güvenilirmiş gibi ele aldı.

Filistinlilerin sesleri çok daha az yer aldı ve İsrail yanlısı seslerin aksine sanki sanık sandalyesindeymiş gibi yargılandılar.

Zulümler ve savaş suçları görmezden gelindi ve aklandı.

Savaş suçlarını açığa çıkaran çalışmalar görmezden gelindi veya çok az yer verildi.

Filistinlilerin yaşamı, İsraililerin yaşamından son derecede daha az değerli olarak ele alınırken, 'katliam' gibi duygusal terimler Filistinli kurbanlar yerine İsraili kurbanlar için saklanıyor ve insancıl sözcükler, Filistinli kurbanlardan çok İsraili kurbanlar için orantılı olarak çok daha fazla kullanılıyor.

Gazze'deki ölüm oranına olan inancı zayıflatmak için 'Sağlık Bakanlığı Hamas'ın elinde' gibi cümleler standart olarak kullanılırken, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Binyamin Netanyahu ve eski savunma bakanı hakkında tutuklama emri çıkarması gibi temel gerçekler böyle değil.

İsraili soykırım uzmanları da dâhil olmak üzere soykırım uzmanları arasında, İsrail'in soykırım yaptığına dair görüş birliği olduğu gerçeği, bu bilim insanlarının bilgileri silinerek örtbas edilmiştir.

Bu örnekler uzayıp gider.

Bu, çağımızın Batı gazeteciliğinin en büyük skandalıdır. BBC haber üreticileri olan haberciler konuştu. Diğer gazeteciler, batılı haberciler de aynısını yapmalı.

Dionotlar:

*Owen Jones, Britanyalı köşe yazarı, yorumcu, gazeteci, yazar ve siyasi aktivisttir.

Kaynak: <https://www.owenjones.news/p/bbc-staff-were-forced-to-do-pro-israel>

Tercüme: Ali Karakuş

Bir Fatiha: Arkadaşım Ahmet Aşık'ın Ruhuna Mektup*

YAZAR: ERTUĞRUL BAŞER

Seni son gördüğümde (vefatından bir sene kadar evveldi) doktoruna söylediklerini anlatmıştın, hatırlıyor musun: Aman doktor, benim biraz daha yaşamam lazım, biraz daha yaşayıp, şu Kenan Evren denen adamın darbe suçundan yargılandığını, hattâ mümkünse öldüğünü görmem lazım, ne yap et, benim ondan önce ölmeme izin verme.

Şükür yargılandığını gördün; darbeden suçlu bulunduğunu, müebbet hapis aldığını, rütbelerinin söküldüğünü.

Ama kalbin kırık, için sızılı gitti biliyorum; öldüğünü göremedin. Şükür, şükür onu da biz gördük.

Ama sana bu mektubu yazmamın sebebi bu değil; daha büyük bir müjde, kalbinin bütün kırıklarını, içinin bütün sızılarını iyileştirecek bir müjde: Türkiye toplumu, Türkiye coğrafyasında yaşayan halklar tarihinde ilk kez bir askeri darbeye yekten karşı çıktı; kurşunlara, bombalara, tanklara, uçaklara, zırhlı birliklere, albaylara, generallere direndi, darbeye geçit yok dedi, kaderine sahip çıktı... Birinci sıradakiler düştü, geri adım atmadı; ikinci sıradakiler düştü, geri adım atmadı; sokakları, meydanları terk etmedi ve hâlâ terk etmiyor. Bizim çok sevdiğimiz eski terimlerle söyleyeyim; bugün Türkiye devriminin, dur şaşırma, evet bugün (27 Temmuz 2016), sıfatsız, mübalağasız, tertemiz, anahtar

teslim Türkiye devriminin (hızlandırılmış kapanış bölümünün) 11. günü (11 deyince de aklımıza hemen Marx'ın Feuerbach üzerine 11. Tezi geliyor, farkında mısın: şu, (mealen) artık aslolan dünyayı yorumlamak değil dönüştürmektir diyen tez). Evet, tam dediğim gibi, kulaklarına inan ve artık kalbinin bütün kırıkları iyileşsin, içindeki bütün sızılar geçsin, rahat uyu.

Ama bir yere yaz; geldiğimde müjdem de isterim.

Türkiye toplumunun tüm kalbi kırıkları, tüm kendini gurbette hissedenleri, içindeki sızıya bir sebep bulamayanları, tüm adını koyamadıkları için mecburen hüznü diyenleri, bu coğrafyanın doğal habitatını oluşturan tüm halklar, bir müjde daha veriyorum (biliyorum buna ayrıca ve gözlerin, kalbin dolusu sevineceksin): en önde dindar Müslümanlar ayağa kalktı. 2000'lerin başlarından bugüne bizzat besleyip büyüttükleri ağır çekim, ama yoğun ve çetin bir halk çocukları devriminin ezilmesine izin vermediler.

Apaçık ABD (ve muhtemelen AB) destekli; üstelik, kader mi dersin sürpriz mi bilemem ama yan yana iç içe yaşadıkları, hattâ yer yer kardeş bildikleri İslami bir cemaatin koçbaşlığını yaptığı bir darbeye, hiç olmazsa bir iç savaş diyen namussuz bir darbe girişimine karşı koydular. 246 şehit, 2186 yaralımız var. Ama kazandık Ahmet, biz kazandık!

Bozkırların, kederli nehir yollarının, sonsuzluğun ortasında kımıldanmadan duran sakat ve sıska atın, şehirlerin ve toprağın bahtını değiştirdik.

Eee daha daha mı diyorsun, bekle soluklanayım.

Bir göz açıp kapayıncaya geçen ömrümüzde, ömrümüzün son mevsiminde kardeşlerimizi tanıdık.

Sala verdiler bütün camilerde: Es Salatu Ve's-Selamu Aleyke Ya Rasulallah!

Uyanın dediler minarelerden, güvercinler havalandı; uyanın vatan tehlikededir! Sokağa çıkın, omuz omuza verin, onbeş-yirmi yıldır dişimizle tırnağımızla elde ettiğimiz haklar, özgürlükler, birlikte yaşama bahçeleri, ağız dolusu konuşma, gülme hakkımız, kaderimizin üstüne açtığımız kanatlar, demokrasimiz tehlikededir, uyanın!

Bir göz açıp kapayıncaya son mevsiminde ömrümüzün kardeşlerimizi tanıdık.

Ne dediklerini tam bilmiyorum, Allahu ekber kebira, ama kalın menkıbe kitaplarından çıkmış kahramanlar gibi gözlerini kırpmadan zalimin üstüne yürüdüler; oradaydım, gördüm ve şahidim.

Darbenin belirmeye başladığı ilk andan itibaren sokağa çıktılar; öyle rastgele bir sokağa çıkış değil ha, aman yanılmayasın. Sanki ilahi bir esinle davranan bir orkestra gibi, hangi kentte, hangi ilçede, hangi köyde kasabada, hangi sokakta ihtiyaç varsa, o kentte, o ilçede, o köyde o kasabada ayağa kalktılar ve o muhtaç sokağa aktılar: En önce köprüye (15 Temmuz Şehitler Köprüsü'ne), sonra hava meydanlarına, sonra zırhlı birlik karargâhlarına, sonra jet üslerine, sonra medya merkezlerine, sonra Meclise, Cumhurbaşkanlığı Külliyesine, sonra Genelkurmay'a... Cizre'de, İstanbul'da, Malatya'da, Ankara'da, Kazan'da, Denizli'de, velhasıl tüm vatan sathında işgal edilen yerleri işgalcilerden temizlediler, askerleri teslim aldılar, tankları durdurdular, havalanan ve üzerlerine bomba yağdıran helikopterleri, uçakları indirdiler, sokağa çıkmaya, darbeye destek vermeye çalışan askerleri, tankları birliklerinden çıkarmadılar, kamyonlarla, tırlarla, çöp araçlarıyla, otomobillerle kıpırdayamaz hale getirdiler, uçakları, helikopterleri üslerde, havaalanlarında bağladılar... Seçilmiş cumhurbaşkanını, seçilmiş hükümeti, demokrasinin kalbi Meclisi (parlamentoyu) yeniden işler ve hâkim kıldılar. "Yedirmeyiz!" diyorlardı; sözlerini tuttular, aşk olsun ve ant olsun, Erdoğan'ı yedirmediler. Şükürler olsun. Ülkeyi sonu belirsiz, kanlı bir iç savaşın eşiğinden aldılar; ülkelerini yeniden işler, hâkim ve vatan kıldılar.

Ahmet, galiba kelimelerle başlıyor kendi halkımıza – kültürümüze – topraklarımıza yabancılaşmamız. Ne kadar uzak ve hamasi gelirdi bize "vatan" sözcüğü, hatırlar mısın? Şimdi biliyorum ki bu topraklar bizim vatanımızdır, bu dil bizim vatanımızdır; şimdi biliyorum ki toprağın, coğrafyanın ve dilin altında bizi, yani yaşayanları besleyen 72 milletten 72 kültürden adsız sansız insanların attığı 72 milyarlarca düğüm 72 milyarlarca kök 72 milyarlarca can 72 milyarlarca hayal, umut, ses vardır.

Onlarmış meğer bu ülkeyi, coğrafyayı vatan haline getiren, şu on günde öğrendim. Tamam, bırak edebiyatı da olan biteni anlat diyeceksin; peki, ama üç kere aşk olsun aşk olsun aşk olsun bu sade, mütevazı Müslüman "kitleler"e dememe izin ver; onların kelimeleriyle Allah onlardan razı olsun dememe izin ver.

Bundan sonra onların hakkını unutursam ellerim kurusun, dilim çürüsün, annemin ak sütü haram olsun, dememe izin ver.

Diyeceksin ki hızlan; "nasıl, neyle yaptılar?"

Elleri, imanları ve kalpleriyle. Darbeye kim karşı çıkıyorsa, tankların üzerine kim yürüyorsa, mânâsı ister tek kat ister otuz kat olsun, ister "hermenötik"e, ister "yapı-söküm"e uygun olsun, önce Ya Allah diyordu, sonra Bismillah, sonra Allahü Ekber. Tamam, Darbeye Geçit Yok da diyordu, Asker Kışlaya da diyordu, Yaşasın Demokrasi de diyordu ama önce Allah vardı ve Allah Ekber'di. Dediklerini tam anlamıyordum ama hepsinin üstüne bir dudak kıpırtısı halinde Vel Hamdü Lillahi Rabbil Alemin'di!

Meğer insan ancak kendi kelimeleriyle; kendi kalbinin, kendi tahayyülünün, kendi var etme, eyleme ve yaratma kudretinin ezelinesi ve ebedini dolduran kelimeler, mânâlar, değerlerle büyür, öğrenir, yaratır ve eyler ve ancak bunlar için ölürmüş. Ancak o zaman, yaptıkları kendine misler gibi yakışır; ancak o zaman el emeği göz nuru bir adalet, özgürlük ve kardeşlik âlemi kurabilir; ancak o zaman, ister modern, ister post-modern, isterse pompost-modern bir toplum olabilir; şu on günde öğrendim. Tamam, tıraşı kestim.

Ama eminim yukarıda, "nasıl, neyle yaptılar" sorusuna verdiğim "Elleri, imanları ve kalpleriyle" cevabındaki "elleri" kelimesini, yaşayan cümle solcular/sosyalistler gibi atlamış ya da gelişine söylenmiş bir laf olarak düşünmüşsündür.

Ahmet tüm bunları vallahi elleriyle yaptılar. Elllerinde bir keleş, av tüfeği, baba yadigarı ya da çakaralmaz Laz yapısı tabanca, molotof, el yapımı piknik tüplü bomba, vb yoktu. Olmadığından değil, bulamayacaklarından değil, istemediklerinden; duydun mu Ahmet, silaha başvuran olmak istemediklerinden! Devrimin hızlandırılmış kapanış bölümünün yedinci veya sekizinci günü, tam hatırlayamıyorum, ikinci bir darbe hareketliliği hissedildiği bir anda, aralarında artık silahlarınızı kapıp gelin diyen birilerini hiç tereddütsüz "provokatör" ilan ederek, milletin gücünden daha büyük bir güç yoktur, en büyük silahımız haklılığımız ve ellerimizdir, bu ülkenin sahibi biziz diyerek silahlanmayı reddettiler.

Yaklaşık yüz yıllık varlık mücadelelerinde Müslümanlara ve/ya İslamcılara atfedilen, Sivas Madımak katliamı gibi olayların neredeyse tamamının derin devlet operasyonları olduğunu, bu hareketin bugüne kadar silaha başvurmadığını, şiddetin dışında kalmaya, meşru siyaset çizgisinden ayrılmamaya devâsâ bir özen gösterdiğini az çok biliyorduk. Fakat Menderes (aah Menderes, aahh ve keşke seni de Menderes!) gibi, bir sağdan bir soldan kalemi kırılan fidanlar gibi

astırmamaya yemin ettikleri Reislerini (“Yedirmeyeceğiz!”), ülkenin seçilmiş cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ı ortadan kaldırmakla görevli MAK’mış, SAT’mış her türden suikast timinin cirit attığı ve Erdoğan’ın en yakınlarıyla birlikte ölümden kıl payı kurtulduğu, yani her türlü sabır eşliğinin aşıldığı bir ortamda, Müslümanlar rahatça artık yeter, bizden günah gitti diyebilir; meşru müdafaa haklarını kullanarak darbecilere karşı silaha sarılabilir, şiddete başvurabilirlerdi. Ve dahası, bugün her geçen saat çok daha iyi anlıyoruz ki, bizzat darbeciler bunu istemiş ve öngörmüşlerdi.

Yapmadılar. Aşk olsun ve ant olsun yapmadılar. Silaha, şiddete tenezzül etmediler. Hakkari’den Cizre’ye, Van’dan Elazığ’a, Adana’dan İstanbul’a tüm vatan sathında sabahlara kadar demokrasi nöbeti tutan milyonlarca insan bir tek bankamatik parçalamadı, bir tek bankanın camını indirmede, bir tek belediye aracını, otobüsünü, bir tek parti binasını ateşe vermedi, içlerinden bir teki bile suçlular gibi yüzünü kapatmadı. Her türlü darbe aygıtının karşısında sade, basit, alnı açık bir duruş: Ölümünü çignemeden geçemezsiniz, o kadar. Her türlü darbe aygıtı derken, meselâ bu aygıtların en ünlü ve en kullanışlılarından biri olan “Sünniler Alevi mahallelerine saldırdı” aygıtı burada da devreye sokuldu. Hemen en tepeden en alta kadar tereddütsüz, sade, alnı açık bir duruş: Alevilerin namusu Sünnilere, Sünnilerin namusu Alevilere emanettir diye haykırdılar ve Alevi mahallelerinin etrafında olası provokasyonlara karşı nöbet tutmaya durdular. Şükürler olsun.

Ve her türlü darbe aygıtı karşısında ister diyalojik, ister fenomenolojik, ister ekonomik, ister politik, isterse diya-feno-eko-politik olarak çürütülemeyecek taş gibi bir argüman: bizim vergilerimizle alınan silahları bize çeviremezsiniz, o kadar.

Ahmet, böylece ve bu arada nice alâmetler belirdi, nice azametler sönüp gitti. Çünkü savaştan kaçarak Batıya ulaşmaya çalışan Suriyeli göçmenlerin, Batıya ulaşmaya çalışan Doğunun Batı kıyılarında boğulduklarını görmüşlerdi; ne küfür ne külliye ret ne şeytanlaştırma; Batı Batıydı, Doğu da Doğu. Onun için fani vücutlarını, gözlerine vuran anlamı ve akıl ve irfan ve sabır ve şükür ve hafıza fenerlerini yaşadıkları tabiata, tarihe ve coğrafyaya bağlayan kök ve kader ağlarını, anlam ve nehir yollarını, özsu borularını, kelime, kavram, simge ve can suyu şebekelerini değiştirdiler, paslanmış vanaları açtılar, yosun tutmuş, tıkanmış bağlantı hatlarını yenilediler. Gene edebiyata başlama mı diyorsun; azıcık bekle, nasıl olsa vaktimiz bol, biraz da edebiyat yapalım, ne olur yani...

Mesela sadece “yobaz”ın, Müslümanın, İslamın anlamını değil; bizim devrimci/sosyalist olarak kimlik ve kişilik bulduğumuz 1970-80 arası dönemde tüm kötülükleri üzerine boca ettiğimiz “faşist”in, ölesiye tiksindiğimiz “milliyetçiliğin ya da faşist milliyetçiliğin”, buna karşılık bir an bile yanımızdan ayırmadığımız “solculuğun”, “sosyalistliğin”, “devrimciliğin” anlamını değiştirdiler.

Meselâ, hiç şaşırmayacaksın biliyorum ama kayıtlara

geçsin diye söylemek zorundayım, darbeye karşı duran yüzbinler arasında, yüzbinlerce Müslümanın yanında devrimci/sosyalist yoktu (“pek yoktu” demeye bile dilim varmıyor Ahmet) ama epeyce “faşist” vardı ve “faşistlerin partisi” MHP ilk andan itibaren, açıktan darbeye karşı durdu.

Yaşarken senin de tanık olduğun gibi, bu “faşist” parti zaten, 1970-80 arası dönemden ve 12 Eylül darbesinden çıkardığı derslerle ve de AK Partinin açtığı yeni siyaset zemininin dönüştürücü etkisiyle, bütün operasyonlara rağmen uzun zamandan beri — kendi deyimleriyle — “sokağa çıkmamakta” direniyor; 1970-80 arasında olduğu gibi kullanışlı bir şiddet/operasyon aygıtı olmayı reddediyordu. Nitekim Türkiye’nin bu hayat memmat ânında, darbeye karşı aldığı tavırla da bu tutumun hiç de konjonktürel, reel-politik bir tutum olmadığını gösterdi. Meselâ “milliyetçiliğin” ırk ve kan gibi hamasi ve operatif veçheleri zayıflarken, bir topluluğun özgünlüğü ve özgüvenine, yatay, dikey, köksel, sosyolojik ve kültürel olarak beslendiği kaynaklara ve var edişlere vurgu yapan veçheleri öne çıkmaya başladı. Hemen yanıbaşında, henüz nereye nasıl bir anlam veya değere uzanacağı belli olmayan “yerlilik” gibi bir çocuk doğurdu. Yanında, onun gölgesi gibi belli belirsiz bir “Anadolu irfanı”...

Meselâ bayrağın simgeselinde belki de her zaman olan “bağımsızlık” ve “kader birliği”nin bu on günde ikinci bir bayrak gibi yükseldiğini gördüm.

Meselâ “halk” teriminin ne kadar sığ ve yalınkat olduğunu, hattâ “kitle” ve “sürü” kelimelerinden öte bir anlam taşımadığını ve buna rağmen on yıllardır acayip açıklayıcı, kilit bir kelime olarak kullanılageldiğini bugünlerde fark ettim.

Ölümlü insanoğlunun belki de genetik olarak hep bir sonrakine teslim ettiği ölümsüzlerin, ona bu dünyada yol gösteren adalet, eşitlik, özgürlük, kardeşlik gibi yıldızların hiçbir teori, inanç, uygarlık veya hareketin tekelinde olmadığını; onların mümkün bütün dünyalarda, bütün fikri sistemlerde, bütün inanç ve iman yapılarında ışıyabileceğini, şu on günde öğrendim. Bu ülkenin (hâlâ rahatça vatan diyemiyorum, görüyorsun) buzkıran “devrimci”, “sol”, “kaderine sahip çıkan” gücü, bu ülkenin sahibi, başta Müslümanlar olmak üzere bu coğrafyada yaşayan halk çocuklarıymış, şu on günde öğrendim. Tarihimizde ilk defa, bu coğrafyada demokratik bir siyaset alanı inşa edildiğini ve artık bütün katmanlarıyla bu alanının sigortası ve pusulasının Müslümanlar olduğunu, şu on günde öğrendim.

Peki, sosyalistler ne yaptılar mı diyorsun?

Epeyce uzundur Recep Tayyip Erdoğan’ı, AK Partiyi ve hattâ (belki en vahimi) genel olarak İslamı ve Müslümanları şeytanlaştırma sürecinin tam göbeğinde yer alan sosyalistleri kim tutardı; tam gaz şeytanlaştırmaya devam ettiler!

Kaçıncı kez seyrettikleri, oyuncularını belli, giriş gelişme ve sonucu belli bir Türk filmi gibi gözlerinin önünde olup biten bir darbe mekaniği de uyandırmadı onları. 27

Mayısta Mendereslerin, 12 Martta Deniz Gezmişlerin, 12 Eylülde hem Menderes hem Gezmişlerin asılmasına giden Türkiye usulü, standart, konsantre, kör gözüm parmağına birbirinin kopyası darbe süreçlerinde neler olduysa aşağı yukarı aynısı gözlerinin önünde olup bitiyordu; uyanmadıkları gibi bunlara hak verdiler, bu yolda yeni cephaneler imal ettiler.

İçinin acıdığını, ağrıdığını, ama hiç şaşırmadığını biliyorum Ahmet; devam ediyorum, ayrıca ve ilâveten:

Bir tanesi bile (tam onların on yıllardır hayal ettikleri gibi) bir akşam vakti salalarla dualarla karanlığın kenarından ağır ellerini toprağa basıp doğrulmuş ve adına Türkiye denen bu çorak bozkırın, sonsuzluğun ortasında sanki kımıldanmadan duran bu sakat ve sıska atın, bu Türkiye denilen toprağın bahtını değiştiren o sade, “sıradan” insanların, hani şu dillerinden düşürmedikleri “halkların” yanında darbecilere karşı sokağa çıkmadı, şahidim.

Çünkü onlar yobazdı, tutucuydu, gericiydi, Müslümandı, bangır bangır ezan okuyordu; aydınlıktan korkan, aydınlanma karşıtı, çağın gerisinde kalmıştı; örümcek kafalıydı, kara böcüktü; İŞİD’çiydi, kaba sabaydı, düzeysizdi, görgüsüzdü, Anadolu çomarıydı, kılıydı, göbeğini kaşıyordu, makarnacıydı; demokrat olması, demokrasiye sahip çıkması tabiatları gereği imkânsızdı.

Bir tanesi bile, tek bir tanesi bile kemiksiz bir “Darbeye geçit yok” yazısı yazamadı, kemiksiz bir “Darbeye hayır” broşürü dağıtmadı, kemiksiz ve afilli bir “No Pasaran” afişi asmadı, şahidim

Çünkü kendileri sosyalistti, moderndi, aydınlanmacıydı, darbeye karşı çıkmasını Müslümanlardan öğrenecek değillerdi; kaldı ki Erdoğan’ın sivil darbesine de âlet olmak istemiyorlardı; Erdoğan/AK Parti/Müslümanlar otokrat, despotik, islamofaşist, teofaşist bir düzen kurmuştu; nefes alamıyorlardı, konuşamıyorlardı. Bu A Ke Pe’li güruhun arasında ne işleri vardı; Erdoğan bu güruhun kendilerine saldırmayacağına garanti verebilir miydi?

Bir teki bile darbenin başarıya ulaşması halinde ülkenin yuvarlanacağı iç savaş cehennemini görüp ürpermedi; bir teki bile ABD destekli bir darbenin ülkenin bağımsızlığına kast ettiğini fark edip “Hoop, o kadar da değil” demedi, diyemedi, şahidim.

Bir teki bile ABD ile tahkim edilmiş; ılımlı İslam, diyalog, sivil toplum ve hoşgörü gibi susturucular takmış; her türlü ama her türlü alçaklığın boy atmasına müsait bir anlam evreni oluşturmayı başarmış (ve zaten bu hasletleriyle de ABD’nin dikkatini çekmiş ve sahada gözüne girmiş); iktidar manyağı, gayrimeşru, demokrasi dışı yollardan iktidar olmak isteyen, silaha, şiddete, iç savaşa, ölmeye, öldürmeye hazır ve bunun için mobilize olmuş bir örgütten (Fetullahçı Terör Örgütü) bahsetmedi, şahidim.

Oysa bu tabloda illâ birine “faşist” denecekse bunu en çok bu örgüt hak ediyordu. Üstelik sosyalistlerin Kemalizmden devir teslim aldıkları İslamofobi törenlerinin yıllar yılı temel simgeseli de bizzat bu cemaat ve örgüt (“Fettoş”) olmuştu.

Bahsetmediler, yokmuş gibi davrandılar, çünkü onlar sosyalistti, demokrattı, ilericiydi, ileri görüşlüydü; çünkü darbenin püskürtülmesi en çok Erdoğan’a yarayacaktı; otokrasi hiper otokrasiye, faşizm hiper faşizme, şeriat hiper-şeriate dönüşecekti; çünkü Erdoğan başkan olmak için Kürtlere soykırım yapan, dikta heveslisi, bunun için her imkânı, her örgütü kullanmaktan çekinmeyen İslamcı bir faşistti.

İşte böyle Ahmet, ikimiz de yorulduk. Hazır kalbimizin kırıkları, içimizin sızıları iyileşmeye durmuşken biraz uyuyalım.

Dipnot:

(*) Ertuğrul Başer:1957 yılında Nevşehir’in Karasenir köyünde doğdu. 1973’te Kuleli’den, 1976’da Kara Harpokulundan mezun oldu. 12 Eylül darbesinde sol faaliyetleri nedeniyle ordudan atıldı. 1984’de Fer isimli bir şiir kitabı çıkardı. 1990’da Boğaziçi Felsefe Bölümünü bitirdi. Devamında, 2002’ye kadar İGDAŞ’ta tercüman olarak çalıştı. Birikim dergisinde çeşitli yazı ve çevirileri yayınlandı. Birikim, İletişim ve Ayrıntı yayınlarına (Paul Feyerabend, Michael Hardt, Antonio Negri ve Ernesto Laclau gibi yazarlardan) çok sayıda kitap çevirdi. Halen emekli, İsveç’te yaşıyor.

İlk yayın: serbestiyet.com-30 Temmuz 2016

15 Temmuz, “İslamcı Müzik” Ve Demokrasi Meydanlarının Sanatçısı Olarak Yıldızdoğan

Türkiye’de demokratik seçimle işbaşına gelen hükümeti devirip, Başbakanı “öldürerek cinayet” işleyen 27 Mayıs askeri darbesinden 15 Temmuz darbe girişimine kadar “namlusunu millete çevirmiş tanklar” ile modern müzik tarihimiz arasında doğrudan irtibat söz konusu. Kendinden sonraki bütün darbelere “ilham veren” 27 Mayıs ile beraber sivil kurumları zorla ele geçiren askerler sadece siyasal olanı değil kültür, sanat üretimini de tahakküm altına almışlardır.

Televizyonun henüz yerleşmediği bu yıllarda devlet tekelindeki radyo kuşkusuz en önemli medya kuruluşu idi. Bu yüzden her darbe öncelikle toplumla doğrudan irtibat kuran bu medya kurumlarını etkisiz hale getirirdi. Sadun Aksüt anılarında anlatır. Darbe gecesini radyonun yönetim koltuğunu “ele geçiren” komutan Kenan Ersoy, Aksüt’ün sırtına otomatik silahı dayayarak DP’ye yakın olduğunu düşündükleri sanatçılardan Şükran Özer’in ev adresini öğrenmeye çalışır. Ancak Türk müziğinin önemli isimlerinden Sadun Bey fırsatını bulup askerlerden evvel Özer’in evine ulaşarak hemen o mekandan uzaklaşmasını sağlar (Alkışlarla Geçen Yıllar, 2000, s. 228-32). Yine müziğimizin kıymetlerinden Refik Fersan Bey de “komutan” Ersoy’un ağır hakaretlerine

maruz kalır. Bu moral bozukluğu ile evine giden Fersan ateşlenir ve ölümüne götüren rahatsızlığı Murat Bardakçı’ya göre o gece başlar maalesef (Refik Fersan ve Hatıraları, 2012, s.34-35). Daha da ilginç, Refik Beyin omzuna kadar uzun olan sazlarını komutanın kestirmeye çalışmasıdır (Derya Bengi, 50’li Yıllarda Türkiye-“Şimdiki Zaman Beledir”, 2017, s.236).

27 Mayıs’ı öven besteler yapması için sipariş verilen Hikmet Şimşek, Etem Ruhi Üngör, Nedim Otyam’ı falan anlatmaya gerek yok (Gökhan Akçura’nın Nedim Otyam’la söyleşisi, Roll dergisi, 2006, s.66). Menderes’e olumlu göndermeler olduğu düşünülerek yine askerce yasaklanan şarkılardan da bahsetmek mümkün. Yassıada için söylendiği paranoyasına kapınılan “Ada Sahillerinde Bekliyorum” gibi mesela (Murat Meriç, Hayat Dudaklarda Mey, 2019, s. 104).

Ama gerçekten de toplumun Menderes’e sevgisinin ırmak gibi derin bir şekilde yeraltından aktığını söyleyebiliriz. Fevzi Üreten, Semra Atılay, Kırıkkaleli Nuh Akgün ve hatta sinema oyuncusu Halit Ergenç’in basası olan besteci Sait Ergenç gibi isimler Menderes Irmağı’na atıflarda bulunarak Başvekil’i ima eden ağıtlar, şarkılar yaparlar.

Bunlar arasında Mahmut Kızıl gibi dengbejler de vardır (Meriç, 100 Şarkıda Memleket Tarihi, 2017, s.135). 12 Mart ve 12 Eylül için de müzik-darbe ilişkisine dair derin bir kazı yapmak mümkün ama bu metin bağlamında 15 Temmuz darbe girişiminin müzikle kurduğu ilişkiye değinmek isterim.

“İslamcı müzik” hattının, 1970’de siyasal hayatımıza giren MNP/MSP çizgisinin 1980’lerin ikinci yarısındaki öyküsüne paralel ortaya çıktığı tartışma götürmez. Özellikle RP ve onun gençlik örgütlenmesi olan MGTV’nin merkezinde olduğu politik İslamcı siyasal hattın etkinliklerinde kendisine sahne bulan “İslamcı müziği” Türkiye’nin diğer politik müzik hatları ile kıyasladığımız zaman bir “gelenek sorunu”ndan bahsedilebilir.

TİP’in 1960’lı yıllardan itibaren özellikle ozan geleneğini hızla politikleştirilmesi, Aşık İhsani ve ardından Aşık Mahzuni gibi öznelerin bu birikimi kırdan kente taşıyıp politik söyleme dönüştürmesi, onlardan devralınan geleneğin Cem Karaca, Moğollar, Selda gibi sanatçılar tarafından modern müziğin imkanlarına taşınması bugünlere kadar uzayan güçlü bir ana arter oluşturdu. 65 seçimlerinde TİP ile beraber meclise giren CKMP’de daha sonra MHP’ye dönüşerek “sünni ozan” geleneğini politikleştirerek başka bir hat inşa etmiştir. 1970’lerin ajitatif siyasal ortamında Ozan Arif ve Ozan Hilmi Şahballı gibi temsil gücü yüksek isimlerce kurulan bu hattın, Türk solunun müzik tecrübesine göre geç kalsa da kendisine ulaşan bu geleneği 80’lerin sonuna doğru Hasan Sağındık ve Kaya Kuzucu ile modern müzik icralarına dönüştürdüğü görülür.

1965’ten 80’lere uzanan bu politik öykü içerisinde ozan ve dolayısı ile bin yıllık “türkü söyleme geleneği”nin politikleşerek Türk sağının CKMP/MHP hattında ve Türk solunun bütün kompartımanlarında modernleşerek ana arterler oluşturduğu açık. MNP/RP çizgisi ise türkü söyleme geleneğiyle organik bir temas kuramadığı için (bu yapının uzantısı olan Milli Gazete’de müziğin yasak olduğuna dair köşe yazılarına bakılabilir) politik müzik

öykümüzün gelenekle bağ kuramayan mevzisini temsil eder. Dolayısıyla 80’lerin sonuna doğru bu hat içerisinde müzik yapma ihtiyacı duyan, önce bant tiyatro kasetleri, ardından üretimlerini genel müzik piyasasından ayırtırmak için kullandıkları tanımla “ezgi”ler söyleyen özneler geriye dönüp baktıklarında geleneği kendilerine taşıyan bir istasyon görememişlerdir. Ahmet Kaya mesela önce Cem Karaca, ardından Mahzuni’ye ulaşırken ve bir geleneğin halkasına eklemelenir ya da Hasan Sağındık Ozan Hilmi Şahballı’dan sünni ozan geleneğine uzanıp türkü söyleme birikimine ulaşırken “İslamcı müzik” için böylesi bir gelenek-modernite ilişkisi bulmak mümkün değil. Ki, Aşık Veysel, Sümmani, Karacaoğlu’nı görmeyip, İran marşları üzerinden kurulan bir müzik hattı zaten başından itibaren sorunlu bir pratiği ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Batı ekonomi-politiğinin uzantısı diyebileceğimiz “uluslaşma” tarihinin içerisindeki “marş” formunu alıp oradan yerli bir müzik hattı kurmaya yönelmek, apayrı öyküleri zorla birleştirmeye çabalamak gibi olmuştur.

15 Temmuz darbesinin başarısızlığa uğraması ardından kitlelerin motivasyonunu korumak ve milli birlik duygusunu diri tutmak amacıyla kurulan “Demokrasi Meydanları”nda şarkı, türkü çalmak ihtiyacı hissedilince “İslamcı müzik” örnekleri mi, yoksa benim bu bahsettiğim “türkü söyleme” geleneğinin modern üretimi olan eserler mi tercih edilmiştir sorusu bu açıdan manidardır. Bu sorunun cevabı, üretilen eserlerin toplumun geleneksel estetik hafızasında bir yere karşılık gelip gelmediği ile de ilgili. Açıktır ki, “Demokrasi Meydanları”nın şarkısı, 1965’lerden itibaren politikleşen sünni ozan geleneğinin uzantısı olan ve türkü formunun modernleşen yeni öyküsü içerisinde rahatlıkla değerlendirebileceğimiz, dolayısıyla “yerli” estetik hafızalarda hemen yansıma bulan “Türkiyem”dir. “Türkiyem” ülkücü sanatçı Mustafa Yıldızdoğan’ın 1993 yılında yayınladığı kasetinin adını taşıyan eserdir aynı zamanda.

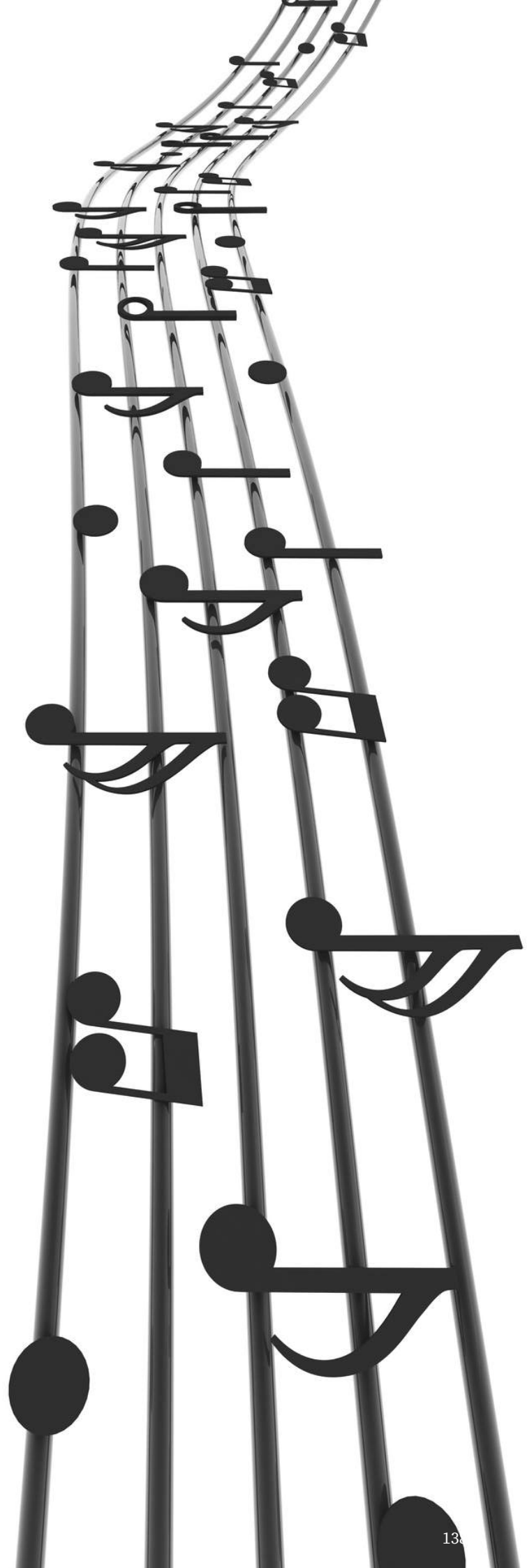
Sadun Aksüt, 27 Mayıs darbesi günlerinde askerlerin TRT radyosundaki sanatçılara nasıl kötü davrandığını anılarında anlatmakta

Yıldızdoğan'ın, "Türkiyem" şarkısını ilk söylediği 93 aynı zamanda Türkiye'nin örtülü bir darbeye muhatap kaldığı yıllardır. Faili meçhullerin yaşandığı, tıpkı 80 öncesi gibi siyasi cinayetlerin gerçekleştirildiği, 33 askerimizin silahsız biçimde terör örgütünün tuzağına düşürülüp şehit edildiği, Sivas-Madımak ve ardından Başbağlar katliamlarının tarihe kara leke olarak bırakıldığı, ülkenin ilk sivil Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın zehirlenerek(!) suikasta kurban gittiği zamanlardan bahsediyoruz. Yıldızdoğan, ülkenin derin güçlerce kaotik ortama sürüklenmeye çalışıldığı bu yıllarda söylemiştir "Türkiyem". Toplumun hemen bütün katmanlarında karşılık bulan bu nidanın, 93'ten günümüze kaç kuşak tarafından adeta İstiklal Marşı'ndan sonra iki kişinin bir araya geldiğinde ortak söyleyebileceği nadir şarkılardan birisi olduğu tartışma götürmez.

Kolektif şarkılar, toplumsal bir aradalık ihtiyacında en çok ihtiyaç duyulan estetik taşıyıcılardır. Devrimlerde kalabalıkları mobilize hale getiren coşkun eserlerle beraber ülkenin maruz kaldığı trajedilere eşlik eden ağıtlar da bu kolektif müzikal evrenin birer parçalarıdır doğal olarak.

15 Temmuz öncesi TRT'de yasaklı olan Yıldızdoğan'ın daha evvel katıldığı bir program kaydı yayınlandı darbe girişimini takip eden bir iki gün içinde. Darbenin ilk anlarında ülkenin seçilmiş hükümetine destek veren Yıldızdoğan büyük bir olgunluk göstererek "demokrasi nöbetleri" temalı bu meydanlardaki konserlerde şu cümleyi söyleyerek hepimize derin bir öykü bıraktı aslında. Cümle şuydu: "Bu gönül kapılarını birbirimize açmak için illa darbe mi olması gerekiyordu?".

MUHAMMED ALİ ACAR
www.kritikbakis.com

NECİD ÇÖLÜ'NDE ANAYASAL DÖNÜŞÜM MÜMKÜN MÜ?

Giriş

Necid Çölü, yalnızca coğrafi bir alan değildir; Suudi Arabistan'ın siyasi, ideolojik ve kültürel merkezidir. Riyad başta olmak üzere ülkenin siyasal sınır sistemi bu kurak topraklar üzerine inşa edilmiştir. Suud ailesinin tarihsel yükselişi, Vahhabi yorumunun güçle harmanlanması ve merkezîyetçi devlet anlayışı hep bu bölgeden yayılmıştır. Ancak çağ değişiyor. Genç nüfusun artışı, dijital kamusal alanların çoğalması ve ekonomik çeşitlenme çabaları, Suudi Arabistan için demokrasi, anayasal düzen, siyasal katılım gibi söylemler yeniden gündeme gelmeye başladı.

Suudi Arabistan, modernleşmesini büyük ölçüde petrol gelirleriyle finanse etmiş ancak siyasal yapısının ilk günkü halini büyük ölçüde muhafaza etmiş bir devlettir. 18. yüzyılın sonlarında Necid bölgesinde temelleri atılan Suud-Vahhabi ittifakı, sadece dinî değil, aynı zamanda siyasi bir düzen yaratmıştır. Bu düzenin temelinde merkezîyetçilik, hiyerarşi ve tebaa anlayışının hâkim olduğu bir siyaset kültürü vardır.

Necid'in bu ideolojik ve siyasal kodları, 1932'de modern Suudi Arabistan'ın ilanı ile kurumsallaşmış; kraliyet ailesi mutlak yetkiye sahip olmuş, anayasal sınırlamalar ise hiçbir zaman gerçek anlamda gündeme gelmemiştir.

Anayasa ve Demokrasi Talep Eden Hareketler

Suudi Arabistan tarihsel süreç içerisinde, yüzeyde sessiz ve durağan görünse de, derinlerinde kuvvetli

çalkantılara şahitlik etmiştir. Dışarıdan bakıldığında mutlak monarşinin sarsılmazlığına ikna olunabilir; ancak ülkenin özellikle entelektüel yahut dinî çevrelerinde, rejimin sınırsız yetkilerine karşı itirazlar, uzun zamandır mevcuttur.

Bu taleplerin doğası, genellikle kısa ömürlü, bastırılmış veya unutulmuş girişimlerin izinde şekillenmiştir. Yine de bu girişimlerin her biri, Suudi siyasi sisteminin dışarıya yansıttığı yekpare görüntünün ardındaki gerilimleri anlamak açısından hayati önem taşır.

İlk büyük kırılma, 1960'lı yılların başında, Kraliyet ailesi içinden yükselen reform çağrılarıyla yaşandı. Suud ailesine mensup Prens Talal bin Abdülaziz'in önderliğinde şekillenen ve "Özgür Prenslar" olarak anılan bu grup, anayasal monarşi fikrini yüksek sesle dile getirdi.

Halkın temsil edildiği bir yasama meclisi, kuvvetler ayrılığı ve bireysel hakların güvence altına alınması gibi öneriler, dönemin koşulları göz önüne alındığında oldukça radikaldi.

Bu öneriler, yalnızca bir siyasal değişim değil, aynı zamanda meşruiyetin kaynağını kutsal soy ve dini meşruiyetten, halk iradesine doğru kaydırmayı hedefliyordu. Ancak bu girişim, kısa sürede bastırıldı; Prens Talal Mısır'a sürgüne gönderildi ve hareketin hatırası, sistematik biçimde unutturulmaya çalışıldı.

Özgür prensler, seküler ve rasyonel bir zeminde ideolojik mücadeleye tutuşurken, Faysal'ın tahta çıkışıyla birlikte sıkı islami söylemi kuşanan Suud yönetimi bu çalkantılı dönemin üstesinden gelmeyi başardı.

Yine de bu ilk çıkış, sonraki onyıllarda dile getirilecek reform talepleri için bir referans noktası haline geldi. 1991 yılında, Körfez Savaşı sırasında ABD askerlerinin Suudi topraklarına konuşlanmasıyla başlayan tartışmalar, yeni bir anayasal talep dalgasını tetikledi. Ancak bu kez İslamcı din adamlarının öncülüğünde kaleme alınan dilekçeler, meşveret kurumlarının güçlendirilmesini, şura meclisinin işlevsel hale getirilmesini ve halkın yönetime katılımını gündeme getirdi. Kısa bir süre sonra bu taleplere seküler aydınlar da katıldı. Akademisyenler, ekonomistler ve yazarlar, siyasi katılımın genişletilmesi, ifade özgürlüğünün güvence altına alınması ve anayasal bir denge sisteminin kurulmasını talep eden bildiriler yayımladılar. Farklı ideolojik kamplardan gelen bu iki dalga arasında dikkat çekici bir paralellik oluştu: Her ikisi de mutlakiyetçi yapının dönüştürülmesi gerektiği konusunda birleşiyordu.

2000'li yılların başı, sürece bu anlamda yeni bir ivme kazandırdı. 2003 ve 2004 yıllarında yayımlanan reform dilekçeleri, anayasa kavramını doğrudan merkeze alıyor, siyasal katılımı yalnızca danışma düzeyinde değil, temsili demokrasi zemininde tanımlamayı öneriyordu. Talepler arasında kadınların siyasal yaşama katılımı, yargının bağımsızlığı, şeffaf yönetim ilkeleri ve kamuoyunun siyasete yön verme hakkı açıkça vurgulanıyordu. Ancak rejimin yanıtı yine sertti. Çok sayıda imzacı tutuklandı, bazı akademisyenlerin çalışmaları yasaklandı, bazılarıysa kamu görevlerinden uzaklaştırıldı. Bu dönem, Suudi siyasi tarihinin anayasa talebi bakımından en belirgin eşiklerinden biri olsa da, sistemin mutlakiyetçi refleksi taleplere müsamaha göstermedi.

2011'de Arap Baharı rüzgârı bölgeyi kasıp kavururken, Suudi Arabistan da bu dalgadan nasibini aldı. Özellikle genç nüfusun çevrimiçi platformlarda örgütlendiği protesto çağrılarında, anayasa talebi artık yalnızca elitlerin değil, sıradan yurttaşların da gündemindeydi. “Halk iradesi”, “meclis seçimi”, “kadınların eşit yurttaşlık hakkı” gibi kavramlar, Twitter ve bloglar üzerinden geniş yankı buldu. Mart 11 Hareketi gibi sanal inisiyatifler, fiziksel protestolar gerçekleştiremese de, taleplerin görünürlüğünü artırdı. Ne var ki devletin kontrol mekanizması bu kez çok daha hazırlıklıydı; sanal alanlar hızla denetlendi, protesto girişimleri başlamadan dağıtıldı, çok sayıda genç aktivist gözaltına alındı. Böylece anayasal taleplerin bu yeni dijital evresinin de başarıyla üstesinden gelindi.

Bu noktada, gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın 2018 yılında İstanbul'daki Suudi Konsolosluğu'nda öldürülmesi, yalnızca basın özgürlüğüne değil, aynı zamanda anayasa ve reform tartışmalarına da büyük bir darbe vurdu. Kaşıkçı, anayasal sınırlamaların önemine dikkat çeken

reformist bir ses olarak öne çıkıyordu. Böylece gücün paylaşımı hususundaki tavır net bir şekilde bir kez daha ortaya koyulmuş oldu.

Tüm bu tarihsel örnekler, Suudi Arabistan'da anayasa ve demokrasi talebinin ne kadar köklü, ancak bir o kadar da kırılğan bir gelenek olduğunu gösteriyor. Zaman geçtikçe açıkça beliren en önemli husus ise ülkede yönetici ile yönetilen arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlama ihtiyacı.

Demokratik ve Anayasal Dönüşüm İçin Gereken Koşullar

Demokratik bir dönüşümün olanaklılığı yalnızca talep edilmesiyle değil, aynı zamanda onu mümkün kılacak koşulların bir araya gelmesiyle ilgilidir. Suudi Arabistan'da — özellikle de Necid gibi merkezîyetçi reflekslerin hâkim olduğu bir bölgede — anayasal bir düzenin tesis edilmesi için, sadece siyasi değil, aynı zamanda sosyolojik ve ekonomik düzlemlerde de belli başlı yapıların dönüşmesi gerekir. Sorulması gereken temel soru şudur: Toplum, kurumlar ve liderlik düzeyi itibarıyla böyle bir dönüşüme gerçekten hazır mı?

Her şeyden önce, ekonomik temel göz önüne alındığında, Suudi Arabistan'ın klasik “rant devleti” karakteri dönüşüm önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Petrol gelirlerine dayalı bu model, halkın devletten vergi vermeksizin hizmet almasına dayanır; yani vatandaş, devletten hak değil, lütuf bekler. Bu durum, siyasi sorumluluk ve hesap verebilirlik kültürünü köreltmıştır. Oysa anayasal düzen, tam da bu ilişkiyi tersine çevirir: Devlet, halkın temsilcileri eliyle denetlenir ve yönlendirilir. Bu zihinsel kırılma, ekonomik dönüşüm olmadan gerçekleşemez.

Bu noktada Veliaht Prens Muhammed bin Selman'ın başlattığı “Vizyon 2030” projesi önemlidir. Petrol bağımlılığını azaltmak, özel sektörü büyütmek ve turizm gibi yeni alanlara yönelmek gibi hedefler, klasik rant devletinden uzaklaşma iradesini yansıtır. Ancak bu reformlar siyasal alana sirayet etmemektedir. Ekonomide serbestleşme, siyasette ise merkezîyetçiliğin artması gibi bir çelişki doğmuştur. 2017'deki Ritz-Carlton olayındaki müdahale şekli bu çelişkini en somut örneğidir. Bu çelişki, dönüşümün yalnızca teknik düzeyde tutulduğunu, yapısal bir demokratikleşme projesine dönüşmediğini gösterir.

Eğitim düzeyi ve toplumsal bilinç de bu denklemde kilit rol oynar. Son yıllarda yükseköğrenim gören genç nüfus oranı hızla artmıştır. Üniversitelerde kadınların oranı bazı bölümlerde erkekleri aşmıştır. Bu, dönüşüm için bir fırsattır. Ancak eğitim, sorgulama ve eleştirel düşünme yetileri yerine, sistemin yeniden üretilmesine hizmet edecek şekilde yapılandırıldığında, değişim potansiyelini de bastırır. Müfredatın ideolojik yansımaları ve ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamalar, üniversiteleri bir özgür tartışma alanı olmaktan çıkarmaktadır. Bu nedenle, toplumsal bilinç yükseliyor gibi görünse de, bu bilinç organize ve etkili bir politik talepler dizisine dönüşmemektedir. Ayrıca sivil toplumun zayıflığı da dönüşümün önündeki bir başka yapısal engeldir.

Sendikalar, bağımsız dernekler, yerel inisiyatifler gibi modern devletlerde anayasal düzenin altyapısını oluşturan yapılara Suudi Arabistan'da izin verilmemektedir. Var olan dernekler çoğu zaman devlet kontrolünde ya da gözetimindedir. Böyle bir ortamda vatandaşlık bilinci, yalnızca bireysel farkındalık düzeyinde kalır; kolektif politik güce dönüşmez. Anayasa ise ancak toplumsal bir mutabakatın ürünü olduğunda gerçek anlamını bulur. Bu mutabakatı inşa edecek kanallar kapalıdır.

Ancak her şey bu denli karanlık değildir. Özellikle vizyon 2030 kapsamında hızlı sosyo-kültürel dönüşümlerin etkisiyle kentli, eğitilmiş gençler arasında siyasal durum hakkında bir bilinç ortaya çıkması muhtemeldir. Uluslararasılaşmanın da etkisiyle sadece reform talebi değil, aynı zamanda şeffaflık, liyakat, temel haklar ve bireysel özgürlükler konusunda talepler artmaktadır. Dolayısıyla, demokratik ve anayasal bir dönüşüm için gereken doğrudan ve dolaylı koşulların bir kısmı Suudi toplumunda mevcuttur. Ancak bu koşullar henüz bir araya gelmemiş, örgütlenmemiş, yönlendirilmemiştir.

Demokratik ve Anayasal Dönüşümün Önündeki Engeller

Ancak potansiyelin varlığı tek başına yeterli değildir. Dönüşümün önünde, sadece yapısal değil, aynı zamanda zihinsel ve tarihsel köklere dayanan bir dizi engel vardır. Suudi Arabistan'da anayasal bir düzene geçişin önünü tıkayan en belirgin unsur, şüphesiz mevcut iktidar yapısının doğasıdır. Kraliyet sistemi, yalnızca siyasi bir organizasyon değil, aynı zamanda ideolojik bir yapı, bir yönetim kültürü ve hatta bir kimlik anlatısıdır. Bu nedenle rejimin muhafazakârlığı, yalnızca iktidarını korumaya çalışan bir refleks değil; sistemin kendi varlık gerekçesidir.

Suudi devleti, halkı tebaa olarak gören bir anlayış üzerine kurulmuştur. Bu anlayışın temelinde, yöneticinin meşruiyetini ilahi bir otoriteden aldığına dair inanç yer alır. Krallık bu bağlamda, halkla bir sözleşme içinde değil; halk adına karar verme yetkisini zaten taşıdığı varsayımıyla hareket eder. Böyle bir sistemde, anayasa gibi sınır koyan bir belge, yalnızca teknik bir düzenleme değil, aynı zamanda varoluşsal bir tehdittir. Anayasa, yöneticinin yetkilerini sınırlamakla kalmaz; aynı zamanda halkı hak sahibi, devletin karşısında eşit konumda bir özne olarak tanımlar. Bu ise Suudi siyasal aklının bugünkü haliyle kabullenebileceği bir dönüşüm değildir. Dönüşümün önünde duran bir diğer büyük engel, Vahhabi yorumun hâlâ sistemin ideolojik taşıyıcısı olmasıdır. Her ne kadar günümüzde resmi dinî kurumların etkisi azalmış gibi görünse de, Vahhabilik sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda siyasal meşruiyetin tarihsel temeli olarak işlev görür. Bu yapı içinde "itaat", dini bir yükümlülük; "eleştiri" ise neredeyse dinsel bir sapkınlık olarak kodlanmıştır. Halkın yönetime katılması, kraliyet dışındaki insanların söz hakkı talep etmesi sistemin doğasına ters düşmekle kalmaz; aynı zamanda dinî otoritenin gözünde de fitne unsuru sayılır.

Bu çifte baskı – hem siyasal hem de dinî – toplumun kendi haklarını dile getirmesini yapısal olarak zorlaştırır. İnsanlar yalnızca korktukları için değil, aynı zamanda hak talep etmenin kültürel meşruiyeti olmadığı için sessiz kalırlar. Bu sessizlik, yukarıdan dayatılmış bir itaate değil, içselleştirilmiş bir boyun eğişe dönüşür. Oysa anayasal düzen, sadece kurumsal değil, kültürel bir dönüşüm gerektirir. Sivil toplumun yok denecek kadar zayıf oluşu da bu noktada belirleyicidir. Böylesi bir ortamda anayasaya dair kamusal tartışma yürütmek mümkün değildir.

Uluslararası çevrenin bu konuda oynadığı rol ise çelişkili ve çıkar odaklıdır. Batılı ülkeler insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti gibi değerlere sıkça atıf yapsalar da, Suudi Arabistan söz konusu olduğunda bu ilkeler genellikle ekonomik çıkarların gölgesinde kalır. Silah anlaşmaları, enerji bağımlılığı ve bölgesel istikrar söylemi, Suudi rejiminin insan hakları sicilinde göz yumulmasına yol açar. Bu da içerideki reform taleplerini yalnızlaştırır; zira rejim bilir ki, dış baskı ancak sembolik düzeyde kalacaktır.

Tüm bu faktörler, Riyad merkezli otoriter yapının yalnızca güçlü değil, aynı zamanda dirençli olduğunu gösterir. Bu yapı, sadece bireysel talepleri değil, yapısal dönüşüm ihtimallerini de sistematik olarak etkisiz hale getirebilecek mekanizmalarla örülmüştür. Ve tam da bu nedenle, anayasal bir düzenin hayal edilmesi dahi başlı başına radikal bir eylemdir.

Demokratik ve Anayasal Dönüşüm Senaryoları ve Olasılıklar

Bütün bu tarihsel deneyimlere ve yapısal engellere rağmen, Suudi Arabistan'da – ve özel olarak Necid'de – demokratik ve anayasal bir dönüşümün tamamen olanaksız olduğunu söylemek, hem toplumsal dinamikleri hem de tarihsel kırılanlıkları görmezden gelmek olur. Her otoriter sistem, içten ya da dıştan gelen basınçlarla bir gün esneyebilir. Ancak bu esneme her zaman bir çöküş biçiminde gerçekleşmez; bazen kademeli, hatta fark edilmesi güç adımlarla ilerler. Necid Çölü'nde siyasal bir örgütlenme ihtimali 1932'ye kadar hayal bile edilemeyen bir durumdu. Şimdi ise orada anayasal demokratik dönüşüm hayal bile edilemiyor. Olası senaryolar da işte bu belirsizlikler içinde şekillenir.

En çok tartışılan ve mevcut yönetimin de ima ettiği senaryo, yukarıdan aşağıya kontrollü bir dönüşüm modelidir. Bu modelde reform, halkın baskısıyla değil, kraliyetin "lütufuyla" gerçekleşir. Yönetim, kendi meşruiyetini kaybetmeden belirli alanlarda açılım yapar: kadınların iş gücüne katılımı teşvik edilir, kültürel etkinlikler serbestleştirilir, bazı ekonomik ayrıcalıklar halka yayılır. Ancak bu adımlar siyasal temsile ve anayasal sınırlara dönüşmez; çünkü sistem, reformu bir meşruiyet aracı olarak kullanır, özünü dönüştürmeden yüzeysel bir yenilik algısı yaratır.

Bu senaryo sürdürülebilir görünse de, halkın yükselen beklentilerini karşılamakta zorlandıkça içten içe istikrarsızlık birikir.

İkinci ve daha az olası görülen senaryo, aşağıdan yukarıya gelen bir toplumsal baskıyla dönüşümün dayatılmasıdır. Bu, Arap Baharı benzeri bir halk hareketiyle gerçekleşebilir, ancak Suudi Arabistan'ın tarihsel hafızası ve güvenlik aygıtının refleksleri göz önüne alındığında, bu tür bir sürecin başarılı olması çok düşük ihtimaldir. Üstelik toplumda kitlesel bir örgütlülük yoktur; talepler bireysel ya da dağınık gruplar aracılığıyla dile getirilmektedir.

Üçüncü ve daha incelikli bir senaryo ise, dış baskılarla iç dönüşümün eş zamanlı yürütülmesidir. Bu, özellikle Batı ile ekonomik ve diplomatik ilişkilerin Suudi yönetimi açısından vazgeçilmez olduğu bir dünyada gündeme gelebilir. Örneğin Avrupa Birliği veya ABD gibi aktörler, ticaret anlaşmalarını siyasi reformlara bağlamaya başlarsa, kraliyet sistemi belirli anayasal düzenlemelere gitmeyi düşünebilir. Ancak bugüne kadar bu tür baskılar ya çok cılız kalmış ya da ekonomik çıkarlarla gölgelenmiştir. Dolayısıyla bu senaryonun gerçekleşmesi, dış dünyanın kendi değerleriyle ne derece tutarlı davranacağına bağlıdır — ki bu, tarihsel olarak şüphe uyandıracak kadar dalgalı bir çizgi izlemiştir.

Bu üç senaryonun ortak özelliği, hepsinin bir biçimde çatışmayı değil dengeyi, yıkımı değil dönüşümü öngörmesidir. Ancak her biri aynı zamanda, anayasa gibi radikal bir kurumsal çerçevenin gündeme gelmesinin önündeki kırılın dengeleri de yansıtır. Sorulması gereken asıl soru, Suudi rejiminin kendi doğasını değiştirme riskini ne zaman ve hangi koşullarda göze alacağıdır. Unutulmaması gereken en önemli husus ise varlığının ve devamlılığının teminatı olarak görülen rantçı devlet modelinden çok hızlı ve çok kısa sürede vazgeçerek sistemini vergiye dayalı modele geçirme iradesini ve refleksini gösterebilen bir yönetimin şartlar oluştuğunda anayasal dönüşüm yolundaki potansiyeli her zaman umut vadedecektir.

Sonuç

Suudi Arabistan'da anayasal düzeni mümkün kılacak toplumsal, kültürel ve ekonomik unsurların bir kısmı mevcuttur. Ancak bu unsurlar, henüz bir araya gelebilecek, yönlendirilmiş ve kurumsal bir güce dönüşebilmiş değildir. Geçmişteki anayasa talepleri bastırılmış, siyasal reform çağrıları ya içeriden çözülmüş ya da dışarıdan susturulmuştur. Fakat bu taleplerin varlığı, yok sayılamayacak kadar kalıcıdır. Özgür Prensler'den 2000'li yılların reformcularına, Arap Baharı döneminde sosyal medyadan yükselen sessiz çağrılara kadar her dönemde, halkın bir bölümü yönetime dair söz hakkı istemiştir. Bu taleplerin bastırılmış olması, onların geçersiz olduğu anlamına gelmez; yalnızca ertelenmiş olduklarını gösterir. Çünkü anayasa bir belge olmaktan önce bir ihtiyaçtır.

Yönetilenin, yönetene sınır çizme talebi; vatandaşın, birey olma iradesidir. Günümüzde, yönetim tarafından kontrollü biçimde uygulanan reformlar, modernleşme görüntüsü sunsa da özünde sistemin dokunulmazlığına zarar vermeyecek biçimde sınırlandırılmıştır.

Bu nedenle değişim gerçek anlamda yukarıdan gelecekse bile, aşağıdan gelen bir beklentiyle buluşmadıkça kalıcı olmayacaktır. Halihazırda ülkenin içinde bulunduğu sosyo-kültürel dönüşüm sürecinin ise toplumda bu beklentiyi oluşturmaya hizmet ettiği de bir gerçektir.

Dipnot:

Muhammed Ali Acar

Muhammed Ali Acar: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. 2013-2014 akademik yılında Erasmus programı kapsamında Westfälische Wilhelms Universität Münster, Arabistik und Islamwissenschaft bölümü bünyesinde lisans seviyesinde dersler aldı. Meb bursiyeri olarak 2022 yılında Ürdün Üniversitesi Siyaset Bilimi alanın yüksek lisansını tamamladı. Halen aynı üniversitede doktora eğitimine devam etmekte. İyi derecede Arapça, orta derecede İngilizce ve Almanca biliyor.

Bogotá'dan Gazze'ye Selam!

PROGRESSİVE INTERNATIONAL

KAYNAK: WWW.MIDDLEEASTEYE.NET

Lahey Grubu'nun eş-başkanları Kolombiya ve Güney Afrika tarafından düzenlenen Acil Bakanlar Konferansı, Gazze soykırımına ve çok taraflı düzenin çöküşüne karşı şimdiye kadarki en cesur duruşu temsil ediyor.

Bu hafta, Gazze soykırımını durdurmak amacıyla Kolombiya'nın başkenti Bogotá'da düzenlenecek "Acil Konferans"ta yer almak üzere dünya genelinden 25'ten fazla devlet bir araya gelecek: bu, İsrail'in yıkım kampanyasına başlamasından bu yana verilen en iddialı çok taraflı yanıt olacak.

"Bogotá konferansı, devletlerin nihayet doğru olanı yapmak için ayağa kalktığı tarihi an olarak tarihe geçecek," dedi BM Özel Raportörü Francesca Albanese ve Lahey Grubu'nun kuruluşunu "son 20 ayın en önemli siyasi gelişmesi" olarak nitelendirdi.

Kolombiya ve Güney Afrika'nın Lahey Grubu Eş-Başkanları olarak ortaklaşa düzenlediği konferans, Cezayir'den Brezilya'ya, Çin'den İspanya'ya, Endonezya'dan Katar'a kadar grubun sınırlarının çok ötesinden devletleri bir araya getiriyor; Kolombiyalı Devlet Başkanı Gustavo Petro'nun sözleriyle "kınamadan kolektif eyleme geçmek" için.

"Filistin soykırımı tüm çok taraflı sistemimizi tehdit ediyor," dedi Petro'nun Dışişleri Bakan Yardımcısı Mauricio Jaramillo Jassir, konferans öncesinde.

Ancak bu tehdit, Trump yönetiminin BM Özel Raportörü

Francesca Albanese'ye yaptırım uyguladığı bu hafta daha da aciliyet kazandı; ABD Dışişleri Bakanı Marco Rubio'nun, Amerikan ve İsraili yetkililere Uluslararası Ceza Mahkemesi takibini teşvik etme çabalarını "meşru olmayan ve utanç verici" olarak nitelendirmesi gerekçe gösterildi.

Yaptırımlar, uluslararası topluluğu sindirmek yerine kararlılığı pekiştirdi. Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri Agnès Callamard bu adımı "uluslararası adaletin temel ilkelerine yönelik utanç verici ve aleni bir saldırı" olarak kınadı.

Vazgeçmeyi reddeden Albanese şimdi Bogotá'ya doğru yola çıktı. "Lahey Grubu'nu ve haklar ile özgürlükler üzerine kurulu adalet ve barış arayışını desteklemek için Bogotá'ya seyahat etmekten onur duyuyorum; on yıllardır süren boş siyasi söylemlerden sonra giderek daha fazla sayıda ülkenin nihayet benimsediği bu arayışı" dedi.

O, toplanan devletlere uzman görüşünü sunacak ve koordine edilecek hukuki ile diplomatik önlemleri şekillendirecek brifinglerde diğer BM Özel Raportörleri'ne katılacak.

Petro ise, ABD hükümetinin tehditlerine rağmen Albanese'i destekleme duruşunu çoktan sergiledi. Çarşamba günü, "Tüm dayanışmam Francesca Albanese ile. Çok taraflı devletler sistemi yok edilemez," dedi.

Petro için konferans, uluslararası hukuk açısından kritik bir dönemeç teşkil ediyor. Bu hafta The Guardian’da yazdığı makalede, “Önümüzdeki tercih keskin ve affetmez nitelikte,” diye yazdı.

“Ya savaşı ve çatışmayı önlemeyi amaçlayan hukuki ilkeleri savunmak için dimdik duracağız, ya da kontrolsüz güç politikasının ağırlığı altında uluslararası sistemin çöküşünü çaresizce izleyeceğiz.”

Güney Afrika için de uluslararası hukuk açısından durum varoluşsal önemde.

Güney Afrika’nın uluslararası ilişkiler ve iş birliği bakanı Roland Lamola, Lahey Grubu’nun kurulmasının “istisnacılığa ve uluslararası hukukun geniş çaplı erozyonuna yönelik küresel tepki için bir dönüm noktası” olduğunu söyledi.

Lamola’ya göre aynı ruh, toplanan devletlerin “hiçbir ülkenin hukukun üzerinde olmadığını ve hiçbir suçun yanıtsız kalmayacağını” açıkça ileticeği bu Bogotá konferansını canlandıracak.

Üyeler, son 20 ay içinde somut adımlar attı. Güney Afrika, Soykırım Sözleşmesi ihlalleri iddiasıyla Uluslararası Adalet Divanı’na İsrail aleyhinde emsalsiz bir dava açtı.

Daha sonra Bolivya, Kolombiya ve Namibya da dahil olmak üzere birkaç devlet Güney Afrika’nın davasına katıldı. Namibya ve Malezya, İsrail’e silah taşıyan gemilerin limanlarına yanaşmasını engelledi; Kolombiya ise İsrail hükümetiyle diplomatik ilişkileri kesti ve kömür ihracatını askıya aldı.

Bu nedenle konferans, devletleri uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye —ve hızlıca— çağırıyor.

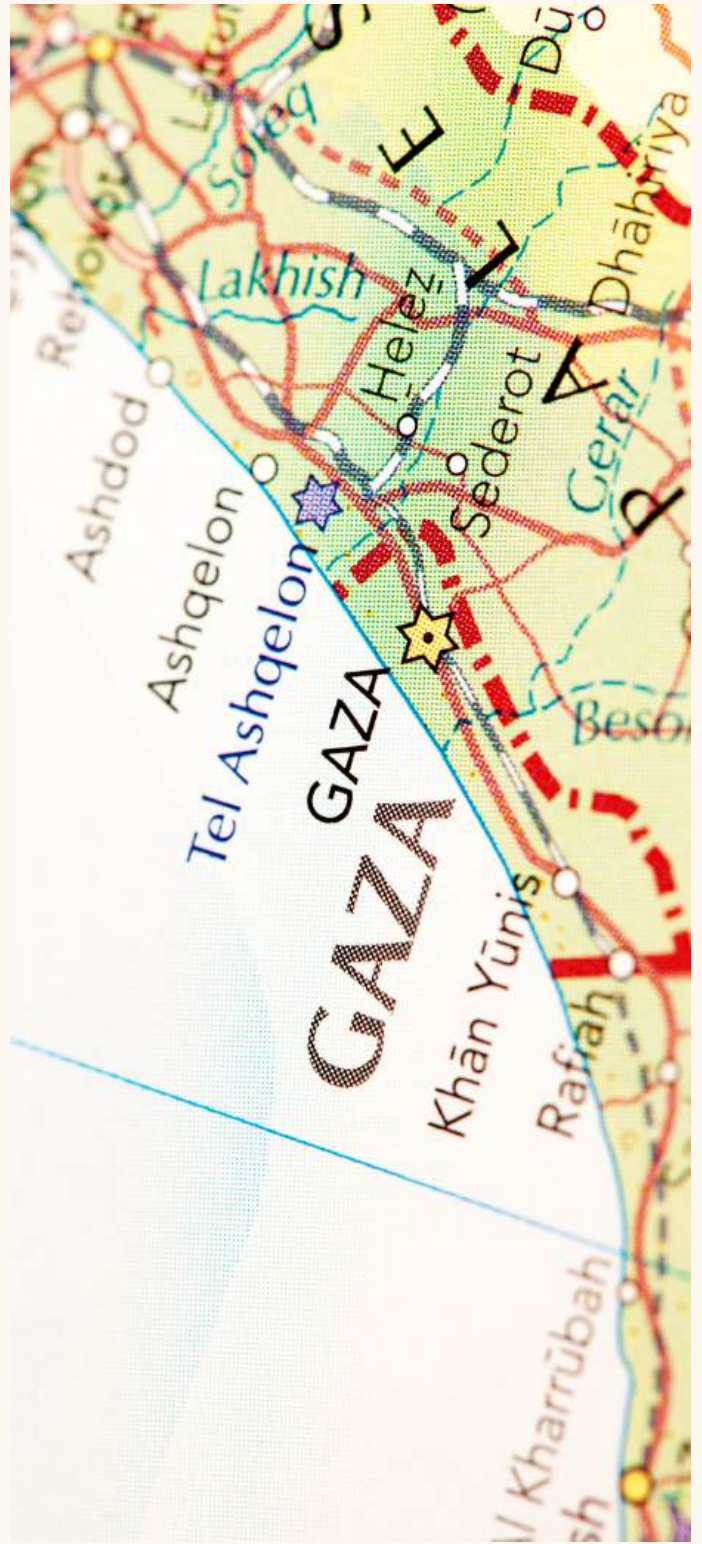
Geçen Eylül ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, “İşgal Altındaki Filistin Topraklarındaki İsrail politikaları ve uygulamaları” hakkında somut yükümlülükler —soruşturmalar, kovuşturmalar, yaptırımlar, varlık dondurmalar ve ithalat ile silah akışının durdurulması— getirmek için 12 aylık süreyle harekete geçme kararı aldı. Saat şimdi işlemeye başladı.

“Uluslararası hukuku savunduğumuzda misilleme tehditleriyle karşılaşabiliriz — sahip olduğumuz davadan dolayı Güney Afrika’nın Uluslararası Adalet Divanı’nda ABD tarafından misillemeyle karşılaştığını öğrendiğimiz gibi — ancak sorumluluklarımızı terk etmenin sonuçları korkunç olacaktır,” diye uyardı Petro bu hafta.

“Eğer şimdi harekete geçmezsek, yalnızca Filistin halkını ihanete uğratmakla kalmayız; Netanyahu hükümetinin işlediği vahşetlere de ortak oluruz.”

Bogotá şehir merkezindeki Palacio San Carlos’ta iki gün boyunca delege, tanınmış uluslararası uzmanlar, BM yetkilileri ve Filistinli kuruluşlarla bir araya gelecek — ardından somut önlemleri görüşmek üzere kapalı oturuma geçilecek. Dışişleri Bakan Yardımcısı Jaramillo Jassir’in açıkladığı gibi, “toplanan devletler sadece soykırıma karşı durma taahhüdümüzü yeniden teyit etmekle kalmayacak, aynı zamanda sözlerden kolektif eyleme geçecek bir dizi somut önlem de geliştirecek.”

Konferans, 16 Temmuz’da Plaza Bolívar’da Lahey

Grubu’na destek için düzenlenecek kitlesel bir seferberlikle sona erecek.

Bir zamanlar birleşik, imparatorluk egemenliğinden uzak bir Latin Amerika hayal eden kurtarıcı Simón Bolívar’ın adını taşıyan bu tarihi meydanda, küresel bir koro cezasızlık çağına son çağrısı yapacak.

“Uluslararası hukuka dayanarak koruma umuduyla yaşayan Küresel Güney’deki milyarlarca insan için risk daha yüksek olamazdı,” diye uyarıyordu Petro. “Filistin halkı adaleti hak ediyor. Şu an cesaret gerektiriyor.”

Kolombiya’da olun ya da kıtalar ötede, Plaza Bolívar’dan yükselen çağrı dünyayı saracak.

Bedeniniz orada olmasa da dayanışma için bize katılın — adalet güçleri insanlığı savunmak için birleşirken hâlâ vaktimiz varken.

MUSTAFA EKİCİ

www.kritikbakis.com

Temmuz'un kanı

Star Açık Görüş/ 15.07.2016

'çağı binip
cübbesinden gözü kara
süvariler çıkaran
o beyaz taş oyuncusunu nerde bulmalı
tutup üzensinden öpüp koklamalı'
İlhami Çiçek

Dağın yamacında karanlık birikiyor. Karanlık kaplıyor yavaş yavaş odayı. Yapışkan bir sis eşliğinde hızla yayılıyor ürkünç bir karanlık. Bir işgal gibi, insanın ruhunu kirleten mülevves bir korku...

Anlaşılmaz gürültüler eşliğinde endişe nehri geçiyor hızla. Herkes ahlaksız bir yaltaklanmaya doğru hızla seğırtmeye başlıyor. Bir ses bekliyor herkes, bir im. Umuda dair bir haykırış bekliyor umutsuzca, bu mülevves, insanın ruhunu kirleten bu karanlık korkuyu dağıtacak bir patlama, bir umut bekliyor şehirler.

Baştan başa coğrafyalara siniyor tedirginlik. Esir şehirlerde direnen mazlumlara da sirayet ediyor derdest edici umutsuzluk. Bağdat mecalsiz ağlıyor. Şam ağlıyor. Bosna ve Kudüs göğümüzde ışıyan bu son umudun da yitip gideceği korkusu ile titriyor. Adları unutulmuş nice kasabası Libya'nın,

Cezayir'in, Kahire'nin ve Erbil'in, Kabil ve Urumçi'nin kalbi güm güm atıyor. Dağ başlarında ve çöllerin derinliklerinde unuttuğumuz nice mümin bu son varoluş umudunun da yiteceği korkusu ile duaya kalkıyorlar. Karanlık sadece şehirde değil, sınırlı sınırsız, vatanın her köşesine, bucağına sirayet ediyor.

Mekke'de hacılar duaya kalıyor. Kabe'nin kara taşları daha da kararıyor öfkeden. Müminin halim kalbini yakıcı bir öfke istila ediyor. Allah'ın evinde öfke ile alevleniyor yürekler. Dualar derin bir hınçla gerilmiş avuçlara dökülüyor. Görünür görünmez nice ordulara ulaşıyor öfke, öfke ebabillere ulaşıyor.

Korku ve endişe sokaklara varıyor hızla, balkonlara, odalara, salonlara, yetimlerin, kadınlar ve çocukların böğrüne gümlüyor korku. Giderek kanepelerin altına siniyor çocuklar. Yüzler kararıyor.

Babalar iç acıtan bir çaresizliğe doğru hızla savruluyor. Gözler korkutan bir bulanıklığın içinde debeleniyor. İman bir kora dönüşüyor ki yanına yaklaşılmaz. Allah'ım diye duaya kalkıyor yaşlı, nasırlı eller.

Artık masallarda kalmış, okul kitaplarında destan yerine okutulan nice fotoğraf karesi geçiyor akıllardan hızla.

Seyit Onbaşı'yı anımsıyor ortaokul çocukları, liseli çocuklar Sütçü İmam'ı anımsıyor birden, Antep'te gavura kök söktüren Şehit Kamil'i.. Gönüller telaşla tutunacakları bir kahramanlık arıyor. Gözler her evde, her sokakta bir kahraman arıyor. Daralıyor evler, sık sık balkonlara fırlıyor kadınlar. Herkes aklına ilk geleni hızla kovuyor; 'olmaz, olamaz' diye isyan ediyor gönüller. Kimse kocalara, oğullara, kızlara, bacılara, ciğerparelere konduramıyor kanlar içinde bir haber fotoğrafı olmayı.

'Ve dünya

abasının altında

örtbas ediyor bir suçu'

Şehir gerçekten çöktü çökecek.

Belirmek kadar etkileyici bir kelime düşünemiyorum. Beliren bir şeydir insan, sisin içinden önümüze dikilen dağ gibidir. Karanlık çağların içinden ıslıl ıslıl ışılan bir Musa elidir insan. Bir imkandır, bir potansiyel, hak edenlere, adananlara bahş edilen bir büyüğü varoluş... Adına iman derler, bir hesapsız aşktır insan.

Ölüm şüphesiz yaşamın insana sunduğu en son ve en büyük var oluş imkanıdır ve ne için yaşadığını bilmeyenler şüphesiz ne için öldüklerini de bilmezler. Oysa Allah zamanı anlamsızlaştıran, yaşamı bir sonsuzluğa dönüştüren, bir derin esriklik içinde yok olup, bu oyun ve oynaş, bu evlad u âyâl, bu davarlar ve gözlerin süruru olan evlatlar, bu çer ü çöp içinden gerçek bir varoluşa giden yolu her an gönlüne fısıldar insanın, haykırır, tavsiye eder, her yolla ile anımsatır durur.

Şehid derler adına, işte tam da bu büyük çağrıya meftun olmuş, çerin çöpün içinden muazzam bir sıçrama ile bir sonsuz cennet varetmiş, ölüme meydan okuyup yalın kılıç küffara dalarak varlığı muazzam yoğunlaştırmış, insan olmuş, insanı aşarak yüksek bir varoluşun imkanını herkesin önüne serivermiş bir kutlu kahraman. Kadın, erkek, genç veya yaşlı, bu iman, bu adanma, geride yürek burkan bir hüznün de bırakarak, ama en çok da imrenme, en çok onur ve haysiyet, 'aşk olsun be çocuk, aşk olsun sana' dedirten bir geniz yakması bırakarak, bir büyük şavkıma bırakarak, insana yepyeni bir ufuk katarak, peygamberleri kışkırtacak kadar büyük lütuflara mazhar...

Ah işte, kelimeler yetmez, anlatının hiç bir tekniği yetmez, iki testide aşkın ve imanın gözyaşını, adanmaktan, kahramanlıktan damıtılan kanını elinde götüren şehidin yaşadığı şeyi anlatmaya hiç bir yol yetmez. Bildiğimiz bütün mikyasları tuz buz eden bir matematiği var şahadetin.'Sakin ha onları ölü sanmayasın, onlar dipdirdir ama sen anlayamazsın' 2/154

Şehid bir çağrıdır tüm nesillere ve çağlara. Hüznün onura bu kadar yakıştığı bir hal daha düşünülemez. Koyup gitmek hiç bu denli şerefli olmamıştır. Bir karar anıdır şahadet, adanmaya dair, Calut'un tanklarına, Firavun'un dağ dağ ateşlerine, türlü maskeler takmış

şeytanın ayartılarına yalın kılıç bir dikiliştir şahadet. Zayıf, silahsız, çıplak insan etinin uçakları, tankları, yenilmez orduları yerle yeksan edişine dair akıl dışı bir mucizedir şahadet.

Göğümüzde apak ışıldayan yıldızlara, insanın onur, ekmek ve özgürlük davasına dair hak savaşının muhteşem yıldızlarına 15 Temmuz gecesi harikulade yıldızlar eklendi. Gülşah, Cennet, Ömer, İlhan, Erol, Abdullah Tayyip, Zeynep, Demet, Seher, Mustafa, Ümit, Ramazan, Muhammed, Hüseyin, Halil İbrahim ve diğerleri, 249 kişilik bu büyük, bu silahsız, bu sadece insan eti ile maskeli küffarı rezil rüsve eden şehitlerle insanlığın ufku şimdi daha berrak. Binyıllardır savaştığımız karanlık şimdi daha güçsüz. Mazlumların umudu şimdi daha büyük. Vatan şimdi daha vatan. İnsan şimdi daha insan...

"Ve doğurgan bir sessizlikte okudu savaş duasını

yüksek sesle

ve dedi

'herkes okusun'

çocuklar susun."

Savaş duasını okuyan bir komutan, kendisine teklif edilen yaltaklanmayı ağır hakaret sayan bir komutan, bir masal kahramanı gibi, korkusuz bir komutan, bir çağdaş Davut iki adım öne çıkar, 'Allah' der bir komutan yüksek sesle, 'Allah-u Ekber' der, 'vatan ve namus' der bir komutan, ses yankılanır şehirde, sınırlı sınırsız vatanın her köşesinde yankılanır cihad çağrısı... Gökte Ebabiller belirir, tanklara yürür mücahitler, çıplak insan etinden başka bir şey olmayan elleri ile ve ama kor bir ateş olmuş, inanç ve adanma ile, baştan ayağa cesaret ile, iman ile donanmış bir ordu sökün eder fevç fevç.

Evlerden, sokaklardan, vatanın mübarek meydanlarına iman sökün eder, korku dağılır. Ölümü öldüren bir varoluşa yücelir insan, şahadet çağrısına aleve koşan kelebekler gibi ısrarla, tekrar ve tekrar tankların paletlerine yatar müminler, kimi meyhaneden çıka gelmiş, kimi camiden, kimi yatağından, kimi secdesinden, sofrasından kimi, ana kucığından, yar dudağından, Allah'ın dağıttığı şahadet fırsatında kendine bir şans, bir imkan arar müminler inatla.

Telefon çaldı. Yüreğim güm güm, çaresizce ekranda akıp duran, hepimize derin bir umutsuzluk bulaştıran haberlere bakıp duruyorum. Az evvel yanımda hesapsız bir siyasa ile çemkiren adamın ve karısının sesleri duyuluyor aşağıdan, “nerde bu uzun adam!, nerede!, niçin çıkıp konuşmaz iki kelime!” diye isyan ediyorlar. Korkunun sindiği seslerinde garip bir masumiyet, yürek burkan bir umut kırıntısı var. Israrla çalan telefonu açıyorum, ‘abi’ diyor mütevekkil, kararlı bir sesle, “Çocuklara söyleyemedim, abdestimi aldım, çocukları öpemedim korkudan, çıktım evden gidiyorum, kimsem yok buralarda abi, bir şey olursa sana emanet çocuklar ve Gülcan” diyor.

Yüreğim sıkışıyor, genzim yanıyor, gözlerim doluyor, ellerim koynumda öyle kala kalıyorum...

“Umut kesilmiyorsa dostlarım kesip barikatlar kurarak kangrenli gövdelerimizden şurada güneşe ne kaldı...”

Yüzyıldır ölümlere yatırılan milletin adına; katledilen gençler, yaşlılar; tecavüze uğrayan kadınlar, kızlar; derin bir kan gölünde vahşice boğdurulan çocuklar, bebekler aşkına; çığlıkları duyulmayan mazlumlar aşkına; her gün bir bahane ile yavaş yavaş katledilen, akıl almaz desise ve hilelerle harimine girilen Kudüs’ün iniltisi aşkına; Şam’ın, Bağdat’ın yetimleri aşkına; namus ve onur aşkına; özgürlük ve ekmek aşkına; Allah ve Muhammed aşkına; yüzyıldır parça parça doğranan, mahremine girilen mübarek insani değerlerin tamamı aşkına; elimizdeki avucumuzdaki tek varımızı,canımızı, kanımızı kurban eyledik, kabul buyur Allah’ım.

‘Biri gül yakmış olmalı ocakta, sanki genişlemiş dam.’

Arap Devletlerinin Acziyeti

SEVRANUR YETKİN
www.kritikbakis.com

Kudüs'e gittikten sonra umre ibadetimizi gerçekleştirmek için ailecek Suudi Arabistan'a gitmiştik. Ne yazık ki Suudi Arabistan'da Kudüs'teki mescitlerimizde ibadet ederken aldığım feyzi alamadım. Kabe'nin etrafı zaten büyük binalarla sarılıydı. Kabe'den bakınca etraf adeta bir beton yığını gibi görünüyordu...

Aralarında Suud'un da bulunduğu bazı Müslüman ülkeler, İslamofobi veya yabancı müdahale konularında sert açıklamalar yaparken, Batı ile ekonomik veya askeri çıkarlar için yakın ilişkiler kurmaktan çekinmiyor. Aynı şekilde, Batı'da yaşanan hak ihlallerine ses çıkartırken, kendi ülkelerinde yaşanan benzer ihlalleri görmezden gelebiliyorlar...

Pek çok Arap devleti, İsrail'in Filistin üzerindeki politikalarını kınasa da bazıları perde arkasında İsrail'le diplomatik, ticari veya güvenlik iş birlikleri yürütüyor. Filistin halkına verilen sözlerin uygulamada karşılığı olmayabiliyor. Yardımlar sembolik düzeyde kalıyor ya da reklam amaçlı kullanılıyor.

İslam, toplumu yönlendirmek ve meşruiyet sağlamak için kullanılırken; adalet, eşitlik, şeffaflık gibi temel İslamî prensipler ihmal edilebiliyor. Bazı liderler İslam'ı retorikte kullanırken, pratikte yolsuzluk, baskı ve lüks içinde yaşıyor. İslam'ın "ümme" anlayışı ve dayanışma çağrısı, mültecilere karşı uygulanan sert politikalarla çelişebiliyor. Müslüman mülteciler bile bazen Müslüman ülkeler tarafından kabul edilmiyor veya kötü koşullarda tutuluyor.

Bazı ülkelerde İslam adı altında kadınlara veya muhalif gruplara yönelik baskılar uygulanıyor. Bu politikalar dinî olmaktan çok, siyasi istikrarı koruma ya da halkı kontrol etme amacı taşıyor. Zengin Müslüman ülkeler, ekonomik çıkarları uğruna zulüm altındaki diğer Müslüman topluluklara (örneğin Uygurlar, Arakanlılar,

Keşmirli) yeterince sahip çıkmıyor. Ticaret, enerji ve silah anlaşmaları uğruna suskun kalınıyor.

Suudi Arabistan, İslam dünyasının en etkili ve zengin ülkelerinden biri olmasına rağmen hem kendi politikaları hem de uluslararası ilişkilerindeki tutarsızlıklar nedeniyle sık sık "iki yüzlü" ya da "çifte standartlı" olmakla eleştirilmekte...

Filistin Davası ve İsrail'le Yakınlaşma

Suudi Arabistan, resmi olarak Filistin davasını desteklediğini ve İsrail'in işgalini reddettiğini söyler. Ancak perde arkasında İsrail'le gizli diplomatik ilişkiler, güvenlik iş birlikleri ve ABD aracılığıyla yapılan görüşmeler basına yansıyor. Abraham Anlaşmaları sonrasında BAE ve Bahreyn gibi ülkeler İsrail'le ilişkileri normalleştirirken, Suudi Arabistan da bu sürece sessiz kalarak dolaylı onay vermişti...

İslam'ın Kutsal Topraklarını Yöneten Ama...

Suudi Arabistan, İslam'ın en kutsal mekânlarının bulunduğu ülke olarak büyük bir dini otorite iddiasına sahip. Ancak: İslamî değerlerle bağdaşmayan lüks yaşam tarzı, Batı ile yakın ilişkiler ve ülke içindeki insan hakları ihlalleri bu iddiayla çelişiyor.

Özellikle kadın hakları, ifade özgürlüğü gibi temel haklar konusunda İslam'ın adalet anlayışıyla çelişen uygulamaları mevcut.

Petrol Zenginliği, Ama Nerede İslamî Dayanışma?

Suudi Arabistan'ın devasa petrol geliri olmasına rağmen, İslam dünyasında zor durumda olan topluluklara (örneğin Uygurlar, Arakanlı Müslümanlar, Afrika'daki fakir Müslüman ülkeler) yeterli desteği vermiyor. Zekât ve sadaka sistemlerinin kurumsal olarak güçlü olması beklenirken, bu gelirlerin büyük kısmı iç siyaseti sürdürmeye, Batılı ülkelerle silah ve teknoloji anlaşmalarına aktarılıyor.

ABD ile Aşırı Yakınlık

Suudi Arabistan, özellikle ABD ile askeri ve ekonomik alanda çok sıkı ilişkilere sahip. İslam dünyasında Amerika'nın politikalarına karşı büyük bir tepki varken, Suudi yönetiminin ABD çıkarlarına hizmet eden bir tutumu var. Yemen'e karşı sürdürülen savaşta da ABD'den alınan silahlarla binlerce sivilin öldüğü raporlanmıştı.

Dini Sertlik – Siyasi Esneklik

Suudi Arabistan'da dini konularda çok katı uygulamalar varken, siyasi çıkarlar doğrultusunda bu sertlik yumuşatılabiliyor. Örneğin: Hac sırasında protesto yasak, ancak bazı ülkelere gelen belirli gruplara göz yumulabiliyor.

Muhalliflere karşı dinî meşruiyetle baskı kurulurken, bazı Batılı yatırımcılarla yapılan eğlence ve turizm projelerinde dinî hassasiyetler göz ardı edilebiliyor (örneğin NEOM projesi).

Muhalefet ve İnsan Hakları

Gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın 2018'de İstanbul'daki Suudi Konsolosluğu'nda öldürülmesi, ülkenin muhaliflere yönelik acımasız politikalarının sembolü haline geldi. Yüzlerce aktivist, din adamı, akademisyen ya hapiste ya da susturulmuş durumda. Tüm bunlar İslam'ın adalet, istişare ve hür düşünce değerleriyle bağdaşmıyor.

Suudi Arabistan'ın dışa dönük "İslam'ın hamisi" imajı ile içeride ve uluslararası ilişkilerdeki çıkar temelli ve baskıcı uygulamaları arasında ciddi bir uçurum var. Bu durum: Müslüman halklar arasında güvensizlik oluşturuyor, İslamî değerlerin araçsallaştırıldığı algısını güçlendiriyor ve Suudi Arabistan'ı bir güç merkezi olmaktan çok bir politik çelişkiler ülkesi hâline getiriyor...

Mısır'ın İkiyüzlü Politikaları

Mısır, tarihsel ve kültürel olarak İslam dünyasının en önemli ülkelerinden biri olmasına rağmen, politikaları ile İslamî değerler arasında ciddi tutarsızlıklar sergilemesi nedeniyle sık sık ikiyüzlülük veya çifte standart ile eleştiriliyor. Bu eleştiriler hem iç hem de dış politikada öne çıkıyor.

2011'deki Arap Baharı'ndan sonra yapılan demokratik seçimlerle iktidara gelen Muhammed Mursi liderliğindeki Müslüman Kardeşler hükümeti, 2013'te General Sisi tarafından bir darbeye devrildi. Seçilmiş bir liderin darbeye devrilmesi, sonra da binlerce Müslüman Kardeşler mensubunun hapsedilmesi ya da idam edilmesi, İslam'da adalet, şûra ve halkın iradesi ilkeleriyle büyük çelişki oluşturdu. Bugünkü rejim, otoriter ve baskıcı bir yapıya sahip olmasına rağmen, uluslararası meşruiyetini koruyabilmek için "İslam'a uygunluğu" savunabiliyor.

İfade Özgürlüğü ve Dini Baskılar

Mısır, birçok İslamî düşünürün yetiştiği bir ülke (örneğin El-Ezher Üniversitesi) olmasına rağmen: günümüzde bağımsız din adamları ve entelektüeller baskı altında tutulmakta. Rejime aykırı dini yorumlar yasaklanmakta ya da sansürlenmektedir.

İslami değerler çerçevesinde ifade özgürlüğü ve ilmi

tartışma teşvik edilmesi gerekirken, devlet kontrolündeki dinî yorumlar resmileştiriliyor.

El-Ezher'in Siyasi Araç Haline Gelmesi

El-Ezher, İslam dünyasında saygı gören bir eğitim kurumu olmasına rağmen bugün büyük ölçüde devlet kontrolündedir ve rejimin çıkarları doğrultusunda fetvalar verildiği iddia edilmektedir. Bu durum, dini kurumların bağımsızlığına ve İslam'ın siyaset üstü konumuna zarar veriyor.

Filistin ve Gazze Politikası

Mısır, Filistin davasını tarih boyunca desteklemiş gibi görünse de, Gazze sınır kapısını (Rafah) zaman zaman kapatarak ya da yardımları kısıtlayarak İsrail'in ablukasına dolaylı katkı sağladı.

Bu tutum, Müslüman bir ülkenin mazlum Filistin halkına karşı daha duyarlı olması gerektiği düşüncesiyle çelişiyor.

Ayrıca İsrail'le çeşitli güvenlik işbirlikleri yürüttüğü biliniyor.

Ekonomik Çıkarlar İçin Sessizlik

Mısır, Körfez ülkelerinden (özellikle Suudi Arabistan ve BAE'den) aldığı finansal destek karşılığında bu ülkelerin Filistin, Yemen, Libya gibi krizlerdeki politikalarına sessiz kalabiliyor. Kendi politikalarını da onların çıkarlarına göre şekillendirebiliyor.

Muhalefete Sıfır Tolerans

On binlerce siyasi mahkum, özellikle İslami kimlik taşıyanlar, darbe sonrası cezaevlerine kondu. İşkence, haksız yargılamalar, kayıplar ve infazlar, İslam'ın temel insan onuru ve adalet ilkeleriyle açıkça çelişiyor. Uluslararası tepkilere rağmen, Mısır yönetimi bu baskıcı politikalarını "istikrarı koruma" bahanesiyle sürdürüyor. Mısır'ın İslamî değerlere dayandığını iddia etmesine rağmen: halkın iradesine saygı yok, dini kurumlar siyasi araç haline gelmiş, Filistin gibi meselelerde çıkarlar öne çıkmış, temel insan hakları sistematik şekilde ihlal ediliyor.

Bu da onu, İslam dünyasında söylemiyle eylemi en fazla çelişen ülkelerden biri hâline getiriyor.

BAE: Batının Kolonisi

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), ekonomik modernleşme ve Batı'yla entegrasyon açısından oldukça ilerici görüne de, bu süreçte İslami değerlerle çelişen politikalar izledi. Hükümeti eleştirenler tutuklanıyor; İslami muhalif gruplar (örneğin Müslüman Kardeşler) tamamen yasaklı. İslam adaleti öne çıkarırken, otoriter uygulamalarla halkın sesinin bastırılması çelişkili bir tutumdur. İslami gelenek ile modernleşme arasında sıkışan bir hukuk sistemi oluştu. BAE, ABD ve Fransa gibi ülkelerin üslerine ev sahipliği yapıyor. Yemen Savaşı'na doğrudan müdahil oldu. Ancak kâfir devletlerle yapılan askeri iş birlikleri, İslam kardeşliğine aykırıdır.

Güney Asyalı göçmen işçiler kötü koşullarda çalıştırılmakta, sosyal hakları kısıtlıdır. Çalışanların emeğini sömürmek, lüks için harcama yaparken işçiyi ezmekle sonuçlanıyor. BAE'nin İslamî değerlere bağlı bir ülke gibi görünmesine rağmen, uygulamada ekonomik, politik ve kültürel çıkarlar İslami ilkelerin önüne geçebiliyor. Bu da içeride ve dışarıda ciddi çelişkiler oluşturuyor.

Körfez Araplarındaki bu tür çelişkiler hem iç kamuoyunda hem de uluslararası alanda güven kaybına yol açıyor.

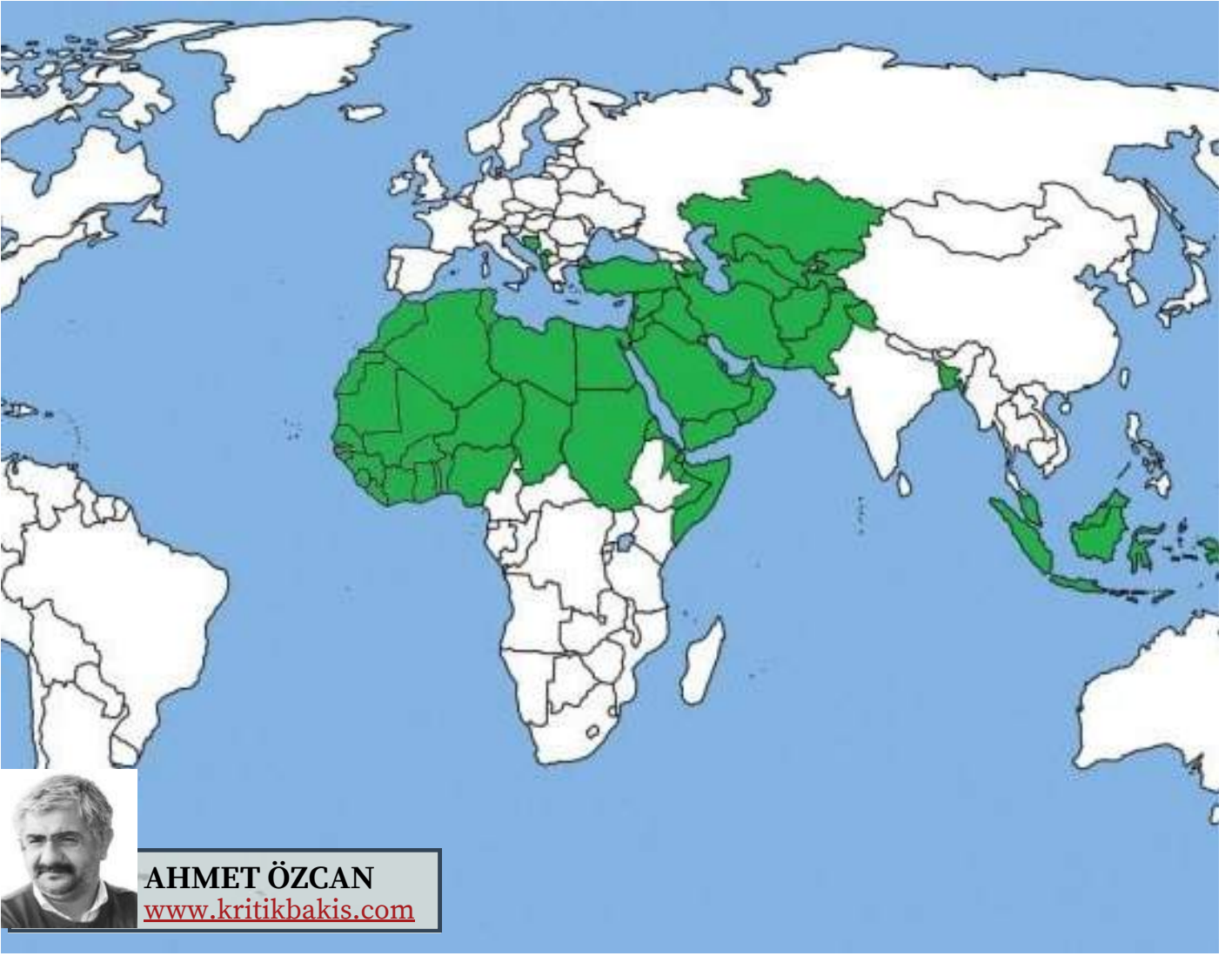
Sorun sadece dış politikada değil, içerde de İslamî değerlerin araçsallaştırılması, demokrasi eksikliği ve şeffaf olmayan yönetimlerle derinleşiyor.

Yeniden Osmanlı, belki...

Arap devletleri, son Arap imparatorluğu olan Abbasilerden sonra bir türlü devlet olabilme kudretine kavuşamadı. Selçuklu, fatımi, Memlük, Osmanlı devirlerinde ise daima ikincil rolde kaldılar. Osmanlı yıkıldıktan sonra ise batının sömürgesi muamelesi görüp, farklı devletlere bölünerek dünya düzenine entegre edildiler. Bu nedenle bağımsız bir irade, birlik duygusu ve modernleşme konusunda kendi kaderlerini belirleme iradesinden yoksunlar. Bunu telafi edebilecek tek irade olan İslami hareketleri ise batının ve İsrail'in isteğiyle bastırıp birer diktatörlük veya köhnemiş krallık rejimleri altında petrolü batıya peşkeş çeken misyonlarıyla yaşıyorlar. Biraz devletimsi ihtimali olan Mısır ise bu şansını Mursi iktidarını devirerek kaybetti. Suriye ve Irak ise ABD ve İran işgallerinden sonra daha uzun süre toparlanmakla meşgul olacak.

Arap ülkelerinin kendi başına yeniden bir irade olabilme ihtimali çok düşük. Sadece müslüman Roma misyonuna sahip Osmanlı benzeri bir bölgesel gücün iradesi sahneye çıkarsa, Arap halkları da hak ettikleri onurlu bir yaşama kavuşabilir.

AHMET ÖZCAN
www.kritikbakis.com

ENDÜLÜS KORKUSU, SELÇUKLU RÜYASI

İlk yayın: haber10.com-2014

“Düşüncenin her korkudan azad olduğu bir ülke
bir ülke ki insanları dimdik,
dünya duvarlarla bölünmemiş,
kelimeler gönlün derinliklerinden fışkırır,
emek kemale uzatır kollarını,
aklın ırmağı alışkanlıkların karanlık çölünde kuruyup
gitmemiş,
ne olurdu tanırım!

Benim yurdum da böyle bir ülke olsa!”

Tagore

1911 yılında İtalyanlar Trablusgarp'ı işgal eder. Osmanlı Devleti, Meşrutiyet Devrimi'yle büyük bir atılım yapmıştır ama İngiltere bu anayasal değişimin ve 'Birlik-Hürriyet-Adalet' şiarının Mısır ve Hindistan halklarına 'kötü örnek' olmasından korktuğu için, Rusya ise Osmanlı'nın özellikle Balkanlarda yeniden toparlanmasını istemediği için bu devrimi boğacak her çareye başvurmaktadır. Tecrübesiz İttihat Terakki kadrolarının karşısına her tür etnik, dini, ekonomik ve siyasi sorun çıkartılmaktadır. Devlet, İtalya'ya dur diyecek halde değildir. Yaşlı paşalar, 'Ver, kurtul!' psikolojisi ile Kuzey Afrika'yı çoktan gözden çıkartmıştır.

Tam bu ortamda, İstanbul Beşiktaş'ta Enver Bey'in evinde bir toplantı yapılır. Sonradan İmparatorluğun son direniş hattını yönetecek olan bu genç kadrolar, İtalya'ya karşı direnmek gerektiği konusunda fikir birliğine varırlar.

Enver, Talat, Mustafa Kemal, Ali Fuat, Rauf, Ömer Naci, Ömer Fevzi, Kuşçubaşı Eşref... Daha bir çokları gizlice Trablusgarp'a giderek yerel güçleri örgütleyecek ve direniş başlatacaklardır.

Plan, Osmanlı Genelkurmayı'na iletilir ve genç subaylar firari gösterilerek Osmanlı'nın resmi tutumuna halel gelmemesi sağlanır.

Böylece devlet; Düveli Muazzama'yı daha fazla kızdırmayacak, el altından direnişi destekleyebilecektir. Hazırlıklar yapılır ve bir avuç genç idealist, çeşitli kılıklarla farklı yollardan Trablusgarp'a intikal ederler. Tanin Gazetesi muharriri Mustafa Şerif sahte kimliğiyle giden Mustafa Kemal, Mısır'dayken çocukluk arkadaşı Salih Bozok'a yazdığı mektupta şöyle der:

“ Değerli kardeşim...Bilirsin, Trablusgarp meselesi ortaya çıktığından beri oraya gitme teşebbüsünden geri durulmadı. Bir defa Şam vapurunda üç gün kaldıktan sonra döndürüldük. Ondan sonra Tunus veya Mısır yoluyla gitmeye teşebbüs ettik...

Bu defa Ömer Naci ve daha iki kişi ile Mısır üzerinden hedefe yürümek üzere İstanbul'dan hareket olundu. Harbiye Nazırı da ister istemez eşlik etti. Lüzum ve fayda görürsem bazı arkadaşları isteyeceğim. Şimdilik temin edilecek noktalar var. Benim nerede olduğumu duyurmayın. Daha bir müddet için validemi dahi haberdar etmeyin. Ara sıra benim tarafımdan İstanbul'dan mektup gönderin...

... Arkadaşlar ne alededir? Vatanı kurtarmak için şimdiye kadar olduğundan ziyade gayret ve fedakarlık elzemdir. Endülüs tarihinin son sayfalarını okuyunuz... Allah'a ısmarladık."

Şerif (Mustafa Kemal), İskenderiye 4 Ekim 1911

Mektubun sonundaki satır, bu genç subayların Trablusgarp'a gitme ısrarının nedenini çok güzel özetler aslında. Daha doğrusu, 93 Harbi (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı)'nden sonra Osmanlı Devleti'nin içine girdiği psikolojinin özüdür bu; **"Sonumuz Endülüs gibi olmasın!..."**

Bilindiği gibi 711-1492 yılları arasında 781 yıl İslam egemenliğinde kalan ıspanya'da Hristiyanların katliam ve sürgünleri sonucu Müslüman nüfus tasfiye edilmiş, 1614 yılına gelindiğinde neredeyse bütün Müslümanlar ıspanya'dan kovulmuş durumdaydı. Bu kanlı dinsel nefret, haçlı seferleri gibi işgal deneyimlerinden sonuç alamayan Avrupa barbarlığının ulaşabileceği zirve noktasını bütün Müslüman zihinlere kazıdı.

Sultan Hamit ve ona karşı mücadele eden İttihatçı kadrolar, işte bu yıkılıyor psikolojisini, Endülüs gibi olacağız korkusuyla tarif etmişler ve bütün güçleriyle bu felaketi engellemeye çalışmışlardı. Balkanlardaki toprak kayıplarını bir dereceye kadar zorunlu küçülme olarak karşılayan bu akıl, Ermeni hadiselerinin giderek artması ve Osmanlı Bankası baskını ile Payitaht'a kadar sıçraması üzerine, tehlikenin yenilgi ve küçülme değil, tamamen yok olma; yani Müslümanların Anadolu'dan ebediyen sökülüp atılması boyutunda bir tehlike olduğu tespitini yapmışlardı. 93 Harbi'nden sonra Endülüs konulu onlarca kitap yayınlanmış, yine devletlerin insanlar gibi doğup büyüüp ölen organik varlıklar olduğunu anlatan İbn Haldun'un Mukaddime adlı eseri çok okunan kitaplardan olmuştu. Osmanlı'nın son akıl kadroları, bu korku ve kaçınılmaz son duygusuyla büyümüş, bütün gayretleriyle bu kaderi yenmek için direnişe geçmişti.

Birinci Dünya Savaşı'na girme isteği, savaşın ortasında Mısır'a Kanal Seferi ve sonrasında Suriye-Lübnan-Kudüs'te Yahudi, Hristiyan ve Milliyetçi Araplara Cemal Paşa'nın uyguladığı tehcir politikası, 'Eğer Anadolu'dan sökülürsek bu bölgeleri yurt ediniriz.' anlayışının gizli hazırlığıdır aynı zamanda. Enver Paşa'nın arkadaşları ile Berlin'e giderken kaçıp Kafkasya ve sonra Türkistan'da yeni bir hareket başlatma çabası da son tahlilde aynı anlayışa dayanır. Yani son sığınak olarak Müslümanlara Türkistan'da özgür bir yurt hazırlamak... Yine Ermenilerin Batı'nın bölgedeki müttefiki olacağı ve Müslüman unsurların parça parça sürülerek bölgeden temizleneceğine dair bu inanç, tehcir -ve sonra

mübadele- ile karşı temizliğe giden yolu da açacaktır.

Endülüs korkusu, Cumhuriyet'in temel politikalarına da sinmiştir. Lozan'da masaya Müslümanların temsilcisi olarak oturan kadrolar, Kürtleri de -Müslüman anlamında- Türk olarak kabul ettirmiş ve gayri müslim nüfusu mübadele ile tehlike teşkil etmeyecek bir düzeye indirmek istemiştir. Kemalist kadrolar, İngiltere ve Rusya arasındaki yeni dengeye uygun bir perspektifle, hem İngiltere'nin talebiyle İttihatçıları ve Komünistleri tasfiye etmiş, hem de 1925, 1929 ve 1937 tenkilerini gerçekleştirerek Rusya ve Fransa'nın olası bölgesel müdahalelerini engellemeye çalışmıştır. Çünkü Bolşevik Rusya Stalin'le birlikte Orta Asya ve Kafkasları ele geçirmiş, İran'la işbirliği içinde Ortadoğu'ya inme hayallerini bölgedeki Kürtler üzerinden gerçekleştirmenin yollarını aramaktadır. (Nitekim bu hayali gerçekleştirmek için II. Dünya Savaşı sırasında Rus desteğiyle İran'da Mahabat Kürt Cumhuriyeti kurulacak fakat İran Şahının İngiltere'ye yanaşma şantajı nedeniyle çok kısa süre sonra kanlı bir şekilde ortadan kaldırılabilecektir. Barzani, hala babasının bu hayalinin peşindedir.)

Fransa ise, I. Dünya Savaşı'nda Sykes-Picot Antlaşması ile İngilizlerle birlikte paylaştığı Ortadoğu'dan adeta çırak çıkmıştır. İngilizler bin bir hileyle Fransa'nın payına düşen Irak'a el koymuş ve petrol bölgeleri yerine Suriye ve Lübnan gibi sorunlu bölgeleri Fransa'ya bırakmıştı. Bu nedenle İngiltere ile işleri yürüten Kemalist kadroların başını ağrıtabilecek her gelişmenin arkasında uzun bir süre Fransa yer alacaktır. Bunda Fransa'nın kadim Ermeni siyaseti, Suriye ve Lübnan'daki Ermenilerin ısrarlı çabaları ve Anadolu'daki Kripto Ermeniliğin önemli bir yeri vardı. Kemalist kadroların özellikle Ağrı ve Dersim isyanlarına dönük sert tepkileri ve sürgün politikalarında, kökleri Endülüs korkusuna kadar uzanan ve Fransa tarafından bölgede Ermenistan ve Kürdistan kurdurulacağı şeklinde güncellenmiş endişeler yatmaktaydı. II. Dünya Savaşı yaklaşırken, bölgedeki denge oyununda Fransa-Rusya-Suriye ve İran bir tarafta, İngiltere-Türkiye-Irak ve Afganistan ise öteki taraftaydı. Savaş öncesi yaşanan Dersim İsyanı'na cevap, Hatay'ın ilhaki olacaktır. Her iki olayda sayılan ülkelerin siyaseti, belirttiğimiz tarafların ilişkilerini -yeteri kadar açıklıkla ele verecektir.

Bu dış denklemler göz ardı edilerek, görünürde din karşıtı bir vitrin düzen Cumhuriyetin, derinlerde ve uzun vadede son derece katı ve koyu Sünnilik yorumlarını bile destekleyerek dindar bir nüfus yaratma politikası anlaşılamaz.

Aynı şekilde 1920 başlarında Kürtlere özerkliği bile tartışacak kadar memlekette Kürt olduğunu bilen kadroların, 1925'ten sonra ısrar ve inatla Kürtlüğü, Lozan'da kabul ettirdikleri tek ortak hukuki bağ olarak Müslüman manasında Türk kimliğinin içinde eritmeye dönük politikaları da benzer kaygıların bir sonucudur. Lozan müzakerelerinde batılılara Kürtleri de ısrarla Türk (Müslüman) kategorisinde kabul ettirme çabası, hem Anadolu'yu bir bütün olarak Müslüman bir ülke

coğrafyası şeklinde tanımlama, dolayısı ile bu coğrafyada kalan Hristiyanlar için batının öngörebileceği bağımsız bir devlet talebinin önünü kesmeyi amaçlamaktaydı, hem de İran'la tampon bölgede yaşayan Kürt nüfusun I. Dünya savaşında bazı aşiretlerin İran, Rusya ve İngiltere tarafından kullanılmaya çalışılması tecrübesi de göz önüne alınarak uzun vadede Anadolu birliği içinde entegre edilmesi hedefleniyordu. Çünkü mesele etnisite, din ve mezhep değil, varlık ve beka kaygısıydı...

Ve bu yüzden Cumhuriyet politikalarında yapılmaya çalışılan şey ile yapıma yöntemleri ayrı ayrı tartışılmalıdır. Sonumuz Endülüs olmasın kaygısı, dönem koşulları ve ondan 100 yıl geriye giderek bakıldığında, o dönem kadroları nezdinde makul ve anlaşılabilir bir var kalma refleksinin ifadesidir. Ancak tabiri caizse, bunun için baltayla göz ameliyatı yapılmıştır.

Endülüs korkusu, bir refleks olarak, II. Dünya Savaşı sonrası da devletin derin bilinçaltını yönetmeyi sürdürür. Varlık Vergisi, 6-7 Eylül Olayları, Kıbrıs vesilesiyle açık ve örtük olarak Rum nüfusun tasfiyesi bu politikanın devamı olarak değerlendirilebilir. 1980 öncesi Komünizmle savaş konsepti ve 1980 sonrası PKK ile mücadele süresince de aynı korkular devletin reflekslerini yönetmeyi sürdürmüştür, denilebilir. Hatta halkın diline kadar düşen PKK'nın Kripto Ermenilerin örgütü olduğu ve tek amaçlarının Kürdistan değil, 1915'in intikamı olduğu söylentisi -sünnetsiz terörist haberleri- bir suçlayıcı kara propaganda değil, bir tespitin zaman zaman dile getirilişi gibidir. Örgütün işe Kürt köylerini basarak başlaması, isyan tarihi boyunca kendi mensupları da dahil acımadan çok sayıda Kürt'ün kanına girmesi, Kürtleri kendi adlarıyla tarihe çıkartan -daha doğrusu Kürt'ü Kürt yapan- Osmanlı ve Müslüman kimliğinden uzaklaştırma çabaları ve Kürtlük adına tek başvuru merci olmaktaki ısrarıyla Kürtlerin kaderini eline almaya çalışması, bu şüpheleri doğuran sebeplerdir.

Anadolu'nun dini, etnik ve mezhebi toplulukları konusunda 'Osmanlı devlet aklı'nın bakış açısını yansıtmaması açısından ilginç bir örnek, 1910 yılında İttihat Terakki adına Anadolu'daki inanç gruplarının envanterini çıkarmakla görevlendirilen Baha Said Bey'in çalışmalarıdır. Cumhuriyet sonrası da özellikle Alevilik, Bektaşilik, Nusayrilik, Ahilik gibi konulardaki saha araştırmalarını sürdüren Baha Said Bey'in, "**Türkiye'de Alevi-Bektaşî, Ahi ve Nusayri Zümreleri**" ismiyle neşredilen kitabındaki şu satırlar ilginçtir:

"Cumhuriyet Türkiye'si sınırları içinde yaşayan öyle topluluklarımız var ki; bunları, Hristiyan zümreleri, kendi muhtedileri diye kaydetmekte bir sakınca görmüyor. Mesela Kargın, Avşar, Tahtacı, Çepni Alevileri nüfus bakımından kesif bir cemiyet meydana getirdikleri halde, genellikle 'Ortodoks' Rumların Türkleştirilmiş zümreleri diye kabul edilirdi. Dersim, Kiğı, Tercan, Bayburt, Iğdır vb. Alevileri de, Ermeni nüfus kayıtlarında birer ilave olarak yer alırdı.

Özellikle Protestan misyoner istatistikleri, Mütareke'den sonra bunları neşrediyordu.

Hristiyan azınlıkların, bu Alevi topluluklarını 'Hristiyan kırmaları' diye göstererek Avrupa'nın kafasını şişirmesi ve bunu başarmasının mutlaka incelenmesi gereken ibretlik bir hadise olduğunu, Merzifon Amerikan Kolejinde tutulan gizli Pontus belgeleri de ispat etti..." (Kitabevi Yay. İst. 2000)

Yine Avrupa bakışını anlamak için başka bir örnek; I. Dünya Savaşı'na Almanya safında savaşmak için Venezüella'dan gelen koyu Katolik bir Hristiyan gönüllü olan Rafael De Nogales Mendez'in anılarıdır. "**Osmanlı Ordusunda Dört Yıl**" başlığıyla Türkçeye de çevrilen (Yaba Yay. İst. 2008) kitapta, Nogales, Almanların isteği üzerine Osmanlı üniformasıyla ve Albay rütbesiyle katıldığı Doğu Cephesi'nden başlayarak, Musul, Bağdat, Filistin ve Sina Cephelerindeki savaş anılarını anlatır. Özellikle Doğu'da Rus ve Ermeni çetelerle mücadelelere katılır ve Van, Bitlis, Muş, Diyarbakır gibi yörelerdeki Ermeni katliamlarına tanık olur. Savaş sonrası İngilizce, Almanca ve Fransızca yayınlanan kitabında Nogales, kıyımlara sebep oldukları için Ermeni ileri gelenlerini suçlamakla birlikte, bizzat katıldığı ve gözlemlediği bu olayları kayda geçirerek Avrupa kamuoyu için önemli bilgiler sunar. Olaylarda Türkleri ve Türk ordusunu sorumlu göstermez ama bazı komutanlar, valiler ve onların yönlendirdiği, bölgedeki Kürt ve Çerkez aşiretlerini suçlar. Ermenilerin Batı'nın bölgedeki sadık müttefikleri olma şansını yitirdiklerini, Ruslara kanarak isyan etmekle yok olmayı hak ettiklerini savunan Nogales, Kürtler için şöyle der: "Kürtleri veya karduchosları, silahları dışında Anabasis'in anlattığı gibi buldum... Düşünceme göre Kürtler, Yakındoğu'da geleceğin ırkıdır. Onlar daha eski uygarlıkların kötülükleriyle körelmemişlerdir. Genç ve cesur bir ulustur." (a.g.e. sh. 51)

Nogales'in 1921 yılında yayınlanan ve birinci elden bir şahit olarak Batı kamuoyuna hangi bölgede hangi aşiretlerin nasıl bir Hristiyan kıyımı yaptıklarını anlattığı kitaptaki bu tür tespitler adeta, Kürtlerin Batılılar için bölgede geleceğin yeni müttefikleri olabileceği, ama önce suçlarının cezasını çekmeleri gerektiği fikrini aşlamaktadır...

Bu ve benzeri fikirlerin de katkısıyla devlet refleksi, daima farklı kimlik ve taleplere kuşkuyla bakmış, tek tipleştirme veya tasfiyeyi kesin ve kolaycı bir çözüm olarak benimsemiştir. Endülüs korkusu, devletin İslam siyasetini de belirlemiştir. Cumhuriyet'in başlarında Tekke ve zaviyelerin kapatılması, buralarda örgütlü oldukları için, İttihatçıların tasfiyesinin devamıdır. Yine Şeyh Sait İsyanı sonrası, İran-Rusya-Suriye-Fransa dörtgeninin tarikatlar üzerinden Kürtleri manipüle edeceği endişesi güçlüdür. Türkçe ezan ise, 1930'lu yılların Avrupa faşizm modasını deneme uygulamasıdır. Ancak asıl yaygın tarikat ve cemaatler, her zaman gayri resmi bir şekilde korunarak yaşatılmış, kontrol edilerek zaman zaman iç ve dış politikaların enstrümanı olarak değerlendirilmiş ve kullanılmıştır.

Yine, Soğuk savaş sonrası anti komünizm siyaseti, esasen anti komünist mücadele kılıfıyla yürütülen bir nevi toplumsal mühendislik faaliyeti gibidir. Devlet, tıpkı memlekette Kürt diye bir 'şey'in var olduğunu bile bile Türk'ten başka kimlik tanımadığı gibi, memlekete hiçbir zaman komünizm, hele Rus işgaliyle gelecek bir komünizm tehlikesinin olmadığını bile bile, büyük kitleleri Sünni-muhafazakar bir çatı altında mobilize etmiştir. Çünkü, bu konuda da mesele Komünizm değil, her zamanki gibi varlık ve bekadır.

Devletin din politikasının en kritik test alanı sanıldığı gibi tuhaf laiklik uygulaması -(laiklik maddesi Dersim tenkili sonrası Alevileri devlete bağlı tutmak için uydurulmuş bir formüldür ve başkaca ve daha fazla bir manası ve önemi yoktur)- veya Selametçilik ve Nurculuk gibi büyük siyasi-sosyal hareketlere dönük politikaları değildir. Bunlar gündelik siyasi gelişmeler bağlamında değerlendirilebilecek olaylardır. Asıl bakılacak yer, eğitim alanıdır ve özellikle de Kuran kurslarıdır.

Ali İhsan Sabis Paşa'nın I. Dünya Savaşı anılarında anlattığına göre, 1916 yılında toplanan İttihat Terakki Kongresinde bir delege din konusunda bir rapor sunar. Rapora göre, Osmanlı askerleri arasında yapılan bir araştırmaya göre; 'askerlerin birçoğunun 'Rabbin kim?', Peygamberin kim?', Mezhebin ne?', İslam'ın şartı kaç?', 32 farz nedir?' gibi sorulara cevap veremediği, cihat için cepheye sürülen bu halk çocuklarının dinlerini bilmemesinin ciddi bir sorun teşkil ettiği anlatılır ve bu eksendeki tartışmalar sonunda bugünkü Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilatının önceli olan bir kurumun kurulmasına karar verilir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Şer'îye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması, diğer bir çok 'devrim' gibi aslında Meşrutiyet döneminin ve İttihat Terakki'nin programı veya kararlarından birinin devamıdır. Cumhuriyet Dönemi başlarında resmi olarak dini olan her şeyin geri plana atıldığı, diyanet kurumunun da sınırlı ve cumhuriyet ideolojisine hizmet edecek amaçlar doğrultusunda çalışmasına müsaade edildiği bilinmektedir. Ancak bu durum halkın kendi çözümünü üretmesini gündeme getirmiş ve evlerde, mahalle camilerinde ve güvenilir diğer bir çok mekânda çocuklara Kur'an öğretmek, temel dini bilgiler vermek, büyük bir mücadele konusu haline gelmiştir. İşte bu çabaların sonucudur ki, Osmanlı devrinde olmadığı kadar yaygın ve kararlı bir dini eğitim çabası başlamış, neredeyse nüfusun tamamı kendi gayretiyle temel İslami eğitim ihtiyacını sivil kanallarla gidermiştir.

Bu çabanın en önemli özelliği, Osmanlı bakiyesi nüfusun birlik ve bütünlüğünü, Cumhuriyet kadrolarının Batı'ya takiiye amaçlı icat edip dayattıkları suni ve seküler bir Türk kimliği ile değil, Selçuklu-Osmanlı geleneğinin omurgası olan İslam itikadı ile özdeşleşmiş bir Osmanlı kimliği ile sağladıkları gerçeğidir. Yani milletin büyük çöküş sonrası hala tek bir millet olarak kalması, Cumhuriyet seçkinlerinin sandığı gibi aslında Tanzimatçı-Batılı yaşam tarzını ifade eden kozmopolit - seküler resmi Türk kimliği sayesinde değil, ona rağmen

ve ona inat ve haysiyetle direnerek sağlanmıştır. Bu topraklarda hala ve her şeye rağmen, ırkçı veya mezhepçi fitnelerin veya pozitivist ideolojik fanatizmlerin marjinal kalmasının tek nedeni, millet çoğunluğunun sağduyu ve ferasetle bu sahte kimliklere direnmesi ve kendini bin yıldır bu topraklara rapteden asıl millî kimlik sigortası olan İslam'a en sade, en basit ama en sağlam itikadi ve kültürel bağlarla sarılmasıdır. Geri kalan bütün heretik, marjinal, batını ve arızı akımlar dahi can güvenliklerini aslında millet çoğunluğunun bu sağlam kültürüne borçludur. Çünkü, fanatik olmayan bir İslam algısı, hem fikir hürriyeti hem de farklı inanç ve meşreplere hoşgörüyü içerir. Sade İslam itikadının zaman içinde Cumhuriyetin temel dini politikasının da özü olmasının nedeni, millet çoğunluğunun bu yola ısrarla sahip çıkmasından kaynaklanır. Bu itikadın özeti, İslam'ın ve imanının şartlarını bilmek ve günahı kebair (büyük günahlar)den uzak durmaktır. Milletin gündelik hayatında, yaşamın ince detaylarında ve olaylara bakış açısında kendini gösteren bir ortak kültürel kod olarak işlev gören bu itikat, fiilen bir inanç biçimi olmanın çok ötesinde bir dünya algısı ve ruh iklimi vazifesi görmüştür. Bu manada, Türk, Kürt, Arap, Alevi, Sünni, Balkanlı, Kafkaslı vb. toplumun bütün unsurlarının kolektif varlığı ve ortak davranış kodlarının, farklılıklarından daha baskın ve belirleyici olması gelecek için ümit verici bir dinamiktir.

İşte Cumhuriyetin başından beri özellikle Kuran kursları ve benzeri ders usulleriyle çocuklara aktarılan bu basit aşı, Edirne'den Kars'a, Diyarbakır'dan Trabzon'a, Antalya'dan Erzurum'a kadar, aynı reflekslere, aynı düşünme ve algılama insicamına sahip bir millet olarak var kalmayı sağlamıştır. Resmi ideolojinin ürettiği yeni kimlik, milletin çoğunluğu tarafından bu ortak kültür kodlarına dayalı kimliğin tarihsel, sosyal, siyasi ve ideal misyonunun inkarı ve milletin ruh kökünü kazıyıp Batı'ya yem etmenin bir yolu olarak anlaşılmıştır. Anadolu'nun gerçek sakinleri, bu sonradan yapılmış sahte elbisenin içine zorla sokulmaya çalışılan zavallı ve aciz yığınlar muamelesi görmüştür. İşte millet çoğunluğunun bu çok yönlü cendereye rağmen hala aynı mahalle ve binalarda oturması, aynı camide saf tutması, bahsedilen bu temel itikadın, bütün vatan sathında yüz yıldır inat ve ısrarla on binlerce camide, Kur'an kursunda ve evde yeni nesillere aktarılması sayesinde. İslam itikadı, bu toprakların vatan kılınmasının da, bu devletin var kalmasının da, bu milletin ortak bir hafıza, ideal ve kimlik edinmesinin de tek kaynağıdır. Eğer bu topraklarda kalıcı bir huzur, sosyal barış ve güvenlik temini sağlanacak, her tür mezhep ve ideolojik grubun yaşam tarzı güvenceye alınacak, devlet de bu ortak hassasiyetlerin hakemi rolünü üstlenecekse bunun yolu, millet çoğunluğunun itikadının belirlediği bu varlık ve beka dinamiğinin derinleşerek devam etmesidir. Ki, milletin muhafazakar-dindar damarı tam da bu çabayı sürdürme gayesiyle var kalmaya devam etmiştir.

Sonuçta resmi müesses düzen olarak devlet, Endülüs korkusunun sonucu olan totaliter ve otoriter politikalarla varlık ve beka sorununu çözmeye çalışırken, millet bu sorunu fiilen ve çoğu durumda devlete rağmen Osmanlı-İslam kimliği ve değerlerine sığınarak çözmüştür.

Bütün aksi çabalara rağmen toplumsal çoğunluğun bu değerlerle bir sorunu olmamıştır. Alevi ve Sünni'yi, Türkmen ve Kürdü, Boşnak ve Arap'ı, Çerkez ve Arnavut'u bir arada tutan zamlık, bu değerlerden başka bir şey değildir. Etnik veya mezhep temelli farklılık veya talepler, **bu değerlerin dikkate alınmadığı, terk edildiği veya aşıldığı noktalarda** nüksetmektedir. Her insanı aziz bilmek, her farklılığı Allah'ın ayeti olarak görmek, herkesi Ademde kardeş, İbrahim'de, Musa ve İsa'da yoldaş, Muhammed'de dindaş olarak algılayan, eline-belinde-diline sahip çıkmayı ahlakın özü olarak gören, zalime zalim mazluma mazlum muamelesi yapmayı cihat, yetimi ve yoksulu gözetmeyi ibadet, kula kul olmamayı haysiyet meselesi sayan, her tür ayrımcılığı fitne, her tür baskı ve terörü fesat addeden, devlete adalet, millete asabiyet, vatana namus gözüyle bakan bu idrak, terk edildiği zaman bozulma, çürüme, çelişki ve çatışma doğuracak kadar hassas bir ortak sigortadır. Bu nedenle, toplumsal geleceğin inşası, Türklerin, Kürtlerin, Alevilerin, Sünnilerin vb. yeniden bu ortak idrakte toplanmaları, bu idraki toplumsal sözleşmenin, anayasanın ve devletin temeli yapma hedefinde birleşmeleriyle mümkündür.

Endülüs korkusu, bu korkuyu doğuran nedenler ve koşullar ortadan kalktığı için değil, bu korkuyla yüzleşerek artık aşmak gerektiği için gündemden çıkmalıdır. Türkiye, geldiği bu noktada geleceğini korkularıyla tayin edemez. Evet, I. Dünya Savaşı'nın travması 20. yüzyıl boyunca bu korkuya dayalı abartılı güvenlik politikalarıyla atlatılmış görünmektedir. Ama yeni bir ulus yaratma fikri, üstelik bunu baskı ve tasfiyeyle uygulama yöntemi, hem yeni sorunlara yol açmış hem de maddi ve manevi maliyetlerle Türkiye'yi yeni sorunlarla yüz yüze bırakmıştır. Şimdi bu tecrübeyi de göz önüne alarak, milletin ruh köküne tekrar bakmak, oradaki basit, sade ama sağlam değerleri yeniden keşfedip ortak kimlik bileşenleri haline getirmek daha makul ve geliştirici bir çözümdür. Yani yeni bir millet yaratma ve bunu ulus-devlet formu içinde yaşatma çabasıdan **maksat** ne ise, o maksada odaklanmak ve özellikle yöntemleri tadil ederek, devletin ve milletin birlik ve düzenini yeniden tahkim etmeye odaklanmak herkesin sorumluluğu olarak ortaya konmalıdır. Türkiye'nin varlığı ve bekasına dair kararları, birilerinin yukardan ve önceden verilmiş bir buyruk ve tartışılmaz kanun gibi sunmasının rahatsız edici ve aslında maksada da ters sonuçlar ürettiği artık anlaşılmalıdır. Bunun için önce bazı kavram ve olgulara sorgulanamaz, tartışılmaz, değiştirilemez Allah kanunu veya fetiş muamelesi yapmaktan vazgeçmek şarttır. Toplum çocuk gibi gören ve sürekli azarlayarak konuşan devletli dille ne bağımsızlık, ne devlet ve millet bütünlüğü ne de özgür ve ortak bir gelecek

konusulamaz. Bu ülkenin büyümesi, önce sosyolojik düzeyde büyümesi, yani ergen olmasıyla mümkündür. Ergen bir toplumsallık, kendi kaderinin efendisi olan, aidiyet ve haysiyet sahibi şahsiyetlerden oluşan bir toplumsal ortalama demektir. Emir ve komutlarla, yasak ve azarlarla, ceza ve ödül modelleriyle ülke yönetme devri artık kapanmıştır. Tek tek her insanımızı ve özellikle çocuklarımızı daha fazla konuşan, tartışan, itiraz eden, karar verebilen, seçebilen, reddedebilen, kendine, millete, ülkesine güvenebilen yani sorumluluk duygusu olan seçkin şahsiyetler yapabilmek için bütün toplumsal araçları birer inisiyator gibi kullanmak gerekmektedir. Hepimiz için güvenilir ve umutlu bir gelecek, hepimizin güven ve umut içinde olmasıyla inşa edilebilir. Bunun ideolojisi, fikriyatı, yolu, yöntemi, demokratik usullerle belirlenebilir birer detay olarak görülmelidir. Toplumsal güven ortamı olmadığı zaman, her fikri veya yönetsel adım başkasını rahatsız etmekte, büyük bir toplumsal soruna dönüşmekte, kaygı ve endişeler üretmektedir. Bu nedenle, önce gerçekten hürriyet, adalet, insaf ve merhameti herkesin paylaşmayı ilke edinmesi şarttır.

Türkiye, bugün bir kritik eşikten geçmektedir. Bu eşikte, belki yeniden milletleşme diyebileceğimiz bir süreç yaşanacaktır. Ama bu yukardan dayatılan kimlik izharları veya dışardan enjekte edilen tuhaf çok-kimliklilik taklitleriyle değil, asıl olana, normal olana, doğal olana dönüşle mümkün olacaktır. Türkiye'nin bugün her şeyden daha fazla **normalleşmeye** ihtiyacı vardır. Devleti devlet gibi, yargısı yargı gibi, siyaseti siyaset gibi, ekonomisi ekonomi gibi olmak zorundadır. Türklük, Kürtlük, Alevilik, Laiklik vb. bütün tartışma konuları, sonuna kadar tartışılabilen bir vasatta ve bütün doğallığıyla sergilenebilir olmalıdır. Yasakların böldüğüne, hürriyetlerin ise bütünleştireceğine herkesin inanması şarttır. Hiç kimse bu devletin, bu vatanın, bu ülkenin sahibi-efendisi-karar mercii gibi davranamaz, ama herkesin ittifak edeceği ortak karar mercii, daha iyisi ve adili önerilene kadar, millet çoğunluğunun iradesidir. Hakem de, hakim de, özne de efendi de milletin kendisidir. Bunun için, öncelikle milletin bütün unsurlarını, seslerini, renklerini **sürece katacak** ve her tür vesayetçi müdahaleyi de milletin tepkisiyle etkisiz kılacak organik ve sağlıklı demokratikleşme ortamı oluşmalıdır. Devletli seçkinler dahil, en sıradan insanın bile sözünü korkmadan, suçlanmadan söyleyeceği bu ortamı hazırlamak siyasetin görevidir. Bu bağlamda, normalleşme süreci, derinleştirilmiş demokratik mekanizmalarla ve aktif katılım eşliğinde sağlanacaktır. Yani, sorunların taraflarının totolojik tartışmaları veya bir tarafın diğerinden bir şeyler talep etmesi, ötekinin de buyurgan ve seçici edayla karar verme pozisyonundan çıkılmalı, hür ve eşit yurttaşların ortak geleceğini tartıştığı dinamik bir konuşma ve diyalog ortamı oluşturulmalıdır. Böyle bir ortamı istismar edecekler elbette olacaktır. Ama tek yönlü, dar, kısır, ötekini dışlayıcı, bölücü veya kin ve husumet pompalayıcı bütün unsurlar ve söylemler, böyle bir ortamda millet

tarafından elenecek ve doğal yollardan marjinalleşecektir.

Rejimin, Türklüğün, laikliğin, cumhuriyetin sahibi olmadığı gibi, dinin, Kürtlüğün, Aleviliğin veya demokrasinin de sahibi yoktur. Sahip, sadece milletin kendisidir. Sahiplik sadece daha fazla hürriyettedir ve en makul ortalama ancak demokratik yolla elde edilebilir. Bu bağlamda, ne kadar fazla unsur, grup, cemaat, meşrep, örgüt ve en önemlisi birey, sürece gönüllü katılırsa o kadar sağlıklı sonuçlar alınabilecektir. Devletin, bütün kurum ve kuruluşlarıyla böyle bir süreçteki tek rolü, objektif bir denetim sağlamak ve ortamın güvenliğini temin etmektir.

Kaldı ki böyle bir ortam, devletin derin refleksi olarak korkulardan karşı korkular türeterek var olmaya çalışan etnik, dini veya mezhebi temeldeki kapalı çevrelerin de açılmasını, rahatlamasını, normalleşmesini sağlayacaktır.

Nitekim, korkmadan konuşulabilen son on yılda, daha önce yasal ve yasadışı baskılarla yüzbinlerce insanın canını yakan bir çok konu serbestçe dile getirilmiş, özgürce ifade edilebilmiştir ama o daha önceki yıllarda devletlülerin laiklik,Türklük,cumhuriyet,vatan elden gidiyor korkusuyla yürüttükleri baskı politikalarını doğrulayacak hiçbir gelişme olmamıştır.

Aksine muhalif ve mazlum pozisyonunda güç toplayan ve kapalı ve içe dönük yapılarıyla devlet aygıtının tersinden yeniden üretilmiş taklitlerine dönüşen bir çok grup, örgüt ve cemaatin gerçek varlığı ortaya çıkmış, tartışılır hale gelmiştir. Baskılara direnmek erdemdir

ama direnenlerin zaman içinde oluşturduğu başka tür rafine baskılardan insanları korumakta erdem sayılmalıdır. Bu durum bile, daha fazla özgürlüğün bir lütuf veya tercih değil, zorunlu bir düzen kurucu vasat olduğunu kavramamız için önemli bir tecrübe olmuştur. Türkiye, topyekün değişerek ve dönüşerek ilerlemektedir. Bu sürecin nereye çıkacağı, hep birlikte ve herkesin katıldığı bir yürüyüşle belli olacaktır. Tabi ki farklı çözüm yolları, farklı ortak hedef ve ideal önerileri toplumun önüne koyulacak, toplum bunlar arasından seçimini yapacaktır. Ama aslanan bu dönüşüme herkesin katılımını sağlamak, kimseyi dışlamadan ve kimsenin de başkasını dışlamasına müsaade etmeden bu yolu tamamlayabilmektir. Bu nedenle farklılıkları veya farklı sesleri, ne kadar aykırı görünürse görünsün tasfiye etmeye çalışmak yerine sürece katmaya çalışmak önemlidir. En marjinal veya en uç fikir dahi -eğer fitne ve provakasyon amacına matuf değilse ki bu toplum tarafından elenebilecek bir olgudur- kendisini özgürce ifade imkanı bulabilmelidir ki, ortalama ortaya çıkabilsin.

Normalleşme, katılım ve birlikte dönüşüm... Türkiye'nin 20. yüzyıldan kalma korkularını aşarak sağlıklı bir değişim yaşayabilmesi ve kalıcı gelişme dinamiklerini harekete geçirebilmesi, bu üç kelimedede saklıdır. Bunu hangi zeminde sağlayabileceğimizi, nasıl bir bağlamda tartışabileceğimizi ve geleceği hangi temeller üzerinden inşa edebileceğimizi belki tarihi tecrübemize bakarak cevaplayabiliriz. Bu bağlamda, Osmanlı'dan önce, Selçuklu deneyimi, bize yeni ufuklar açabilir...

Arap Aşiretler Süveyda'da; Milliyetçilik Yeniden Doğarken

NECMETTİN ACAR
www.kritikbakis.com

13 Temmuz'da Suriye'nin güneyinde Dürziler ile Sünni Araplar arasında patlak veren son gerilim, yalnızca yerel bir çatışma olmaktan çıkarak bölgesel aşiret mobilizasyonunu tetikleyen daha geniş ölçekli bir krize dönüştü. Sünni Araplara destek amacıyla, Suriye'nin yanı sıra komşu ülkelerdeki birçok aşiretin silahlı mensupları Süveyda'ya doğru harekete geçti. Onlarca aşiret lideri, Sünni Araplarla açık dayanışma beyanında bulunurken, İsrail'in olası müdahale tehdidine rağmen on binlerce silahlı aşiret üyesinin bölgeye intikali, çatışmanın etnik, mezhebi ve aşiretsel boyutlarını derinleştiren önemli bir gelişme olarak öne çıktı.

Suriye'nin güneyinde Dürziler ile Sünni Araplar arasında patlak veren son gerilim, sadece yerel bir etnik-dinsel çatışma olarak değil, aynı zamanda bölgesel siyasal eğilimleri anlamak açısından da kritik bir veri olarak değerlendirilebilir mi? Bu gerilimi gerekçe göstererek Suriye'deki Arap aşiretlerinin Dürzilere karşı Sünni Araplara destek olmak için seferberlik ilan etmesi ne anlama geliyor?

Dahası, yalnızca Suriye içindeki değil, Lübnan, Ürdün ve Körfez gibi bölgelerdeki Arap aşiretlerinin de bu pozisyonu desteklemesi, meseleyi lokal bir çatışmanın ötesinde Arap dayanışmasının etnik-milliyetçi bir hat üzerinden yeniden mobilize olduğunu gösterir mi?

Bu yazı, Arap toplumlarının İsrail'in Filistinlilere yönelik soykırıma varan sistematik saldırılarına karşı sergilediği görece sessizliğe karşın, Suriye'nin güneyinde Dürziler ile Sünni Araplar arasında yaşanan gerilime verdiği güçlü tepkiyi analiz ederek, bölgesel siyaset açısından anlamlı bir kırılmaya işaret etmeyi amaçlıyor. Bu bağlamda yazıda, Ortadoğu ve İslam dünyasında uzun yıllar kitleleri mobilize eden "İslami dayanışma" ilkesinin zemin kaybetmeye başladığını, buna karşılık etnik, mezhebi ve bölgesel kimliklere dayalı yeni bir "milliyetçilik" dalgasının yeniden güç kazandığının altı çizilecektir. Yazıda Suriye'nin güneyinde patlak veren Dürzi-Sünni Arap gerilimi, bu dönüşümün son ve çarpıcı örneklerinden biri olarak ele alınacak ve kimlik temelli siyasal mobilizasyonun değişen doğasına ışık tutulacaktır.

Ortadoğu'da Kitlesele Politik Aktivizm İdeolojileri

I.Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu bölgesi, kitlesele siyasal mobilizasyonun ideolojik zeminini oluşturan güçlü bir dalgayla sarsıldı: Sosyalist Arap milliyetçiliği. Bu ideoloji, özellikle 1950'li ve 60'lı yıllarda Arap dünyasının siyasal yönelimini şekillendiren başat düşünsel akım haline geldi. Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır liderliğinde yükselen bu ideoloji, yalnızca anti-emperyalist bir direniş hattı oluşturmakla kalmadı, aynı zamanda Arap halkları arasında sosyal adalet, bağımsızlık ve birlik temelli bir siyasal vizyonun taşıyıcısı oldu. Nasır'ın karizmatik liderliği etrafında şekillenen bu "sosyalist milliyetçilik", Arap uluslarının Batı müdahalesine karşı kendi kaderini tayin hakkını savunmasını ve bölgesel dayanışmanın "Arap Birliği" adı altında kurumsallaştırmasını amaçlıyordu.

1967 Arap-İsrail Savaşı, yalnızca askeri bir hezimet değil, aynı zamanda sosyalist Arap milliyetçiliği ideolojisine olan teveccühü derinden sarsan bir dönüm noktası oldu. Bu savaşta Arap ordularının İsrail karşısında uğradığı ağır yenilgi, Cemal Abdülnasır liderliğinde yükselen sosyalist Arap milliyetçiliğine duyulan güveni ciddi şekilde zayıflattı. Nasır'ın 1970'teki ölümüyle birlikte ideolojik liderliğin de ortadan kalkması, Arap milliyetçiliğinin bölgesel siyaset üzerindeki etkisini giderek daha da azalttı.

1970'li yıllardan itibaren Arap dünyasında ortaya çıkan yeni toplumsal ve siyasal dinamikler, bu boşluğu dolduracak başka bir ideolojik zeminin ortaya çıkmasına yol açtı: İslamcılık. Özellikle Körfez ülkelerinde petrole dayalı zenginliklerin artmasıyla birlikte, hem Suudi Arabistan gibi muhafazakâr statükocu rejimlerin ideolojik ihracı, hem de İran İslam Devrimi sonrasında yükselen devrimci Şii İslamcılık, bölgedeki siyasal söylemlere ve kitlesele mobilizasyona yön veren iki ana İslamcı damar haline geldi.

Bu dönemde İslamcı ideolojiler, Arap milliyetçiliğinin başaramadığı ölçekte kitleleri seferber etme kapasitesine ulaştı. İster Suudi Arabistan'ın Vahhabi temelli pan-İslamist söylemi, isterse İran'ın devrimci ve anti-emperyalist Şii İslamcılığı olsun, her iki ideolojik çizgi de "ümme" kavramı etrafında şekillenen "İslami dayanışmayı" ön plana çıkardı. Bu durum, özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda Afganistan'dan Lübnan'a, Sudan'dan Filistin'e kadar pek çok coğrafyada siyasal hareketlerin ve silahlı direniş yapıların referans noktası haline geldi. Böylece, Arap milliyetçiliğinin zayıfladığı bir dönemde İslamcılık, bölgede kitlesele mobilizasyonun temel ideolojik kaynağı haline geldi, halklar nezdinde adalet, direnç ve özgürlük taleplerinin taşıyıcısı olarak meşruiyet kazandı. Filistin meselesi ise hem sosyalist Arap milliyetçiliği hem de İslamcılık açısından ortak bir sembol ve kitlesele mobilizasyonun temel kaynağı oldu. Arap dünyasında emperyalizme direnişin, İslam dünyasında ise ümme bilincinin simgesi olarak görülen Filistin meselesi 2020'li yıllara kadar bölgedeki en geniş ve etkili toplumsal seferberlikleri tetikleyen ana unsur olmayı sürdürdü.

7 Ekim Sonrası Arap Kamuoyunun Sessizliği ne Anlama Geliyor?

2020'li yılların başlarından itibaren, bir yandan İsrail'in Filistin coğrafyasındaki sistematik şiddet politikalarını artırdığı, diğer yandan ise Arap dünyasında Filistin davasının önceliğini yitirdiği bir sürece tanıklık ettik. Bazı Arap rejimlerinin İsrail ile normalleşme adımları atması, bazı Arap toplumlarının ise bölgesel istikrarsızlık ve iç sorunlar nedeniyle içine kapanarak Filistin meselesine karşı duyarsızlaşması, bu dönüşümün temel dinamikleri arasında yer alıyor. Ayrıca Arap Baharı sürecinde yaşanan başarısızlıklar ve bölgesel kutuplaşmalar, uzun yıllar İslami dayanışma söylemi etrafında şekillenen Filistin davasının Arap dünyasındaki ideolojik ve siyasal meşruiyetini zayıflattı. Bu bağlamda, Filistin meselesi hem Arap rejimlerinin politik gündeminde hem de Arap halklarının kolektif bilincinde giderek arka plana itilmeye başladı.

Filistin meselesinin Arap siyasi elitleri ve Arap toplumları nezdindeki önceliğini büyük ölçüde yitirdiğini gösteren en çarpıcı gelişme, 7 Ekim sonrasında İsrail'in özellikle Gazze'de ve genel olarak tüm Filistin topraklarında işlediği soykırım suçlarına karşı Arap dünyasında gözlemlenen zayıf ve dağınık tepkidir. İsrail'in iki yıla yaklaşan süre zarfında tüm dünyanın gözü önünde insanlık tarihinin gördüğü en büyük soykırım suçunu işlemesi karşısında Arap halklarının büyük kısmının görece bir sessizlik içinde kalması, sadece Filistin davasının Arap dünyasındaki eski merkezi konumunu kaybettiğine işaret ediyor. Bu toplumsal ve siyasal kayıtsızlık, Filistin meselesinin artık Arap kamuoyunda birleştirici bir dava olmaktan uzaklaştığını ve bölgesel önceliklerin değiştiğini açık biçimde ortaya koymanın ötesinde, "İslami dayanışma" zemininde kitlesele aktivizmin de dikkat çekici bir biçimde zayıfladığını ortaya koyuyor.

Arap Aşiretlerinin Seferberliği Bölgesel Siyasette Anamlı bir Kırılmaya İşaret Eder mi?

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Filistin meselesi her ne kadar Arap dünyasının ortak bir meselesi olarak görülsede, esasen "İslami dayanışma" vurgusuyla şekillenmiş bir sorundur. Filistin ve Kudüs'ün İslam dünyası açısından taşıdığı dini ve sembolik anlam, bu meseleyi bölgesel siyasal gündemde özel bir konuma taşıyor. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren Filistin siyasetinde seküler Arap güçlerin etkisinin azalarak, İslamcı hareketlerin ön plana çıkması, Filistin davasının İslami dayanışma temelli olarak algılanmasının güçlenmesine zemin hazırladı. Bu dönüşüm, Filistin meselesinin bölgedeki siyasi ve toplumsal mobilizasyonlarda İslami kimliğin merkezi bir referans haline gelmesine katkı sağladı.

Dürziler ile Sünni Araplar arasında son dönemde yaşanan gerilimde Arap aşiretlerinin gösterdiği yüksek düzeyde seferberlik, Arap dünyasının Filistin meselesine yönelik görece kayıtsızlığıyla birlikte ele alındığında, bölgesel siyasette anlamlı ve çarpıcı bir kırılmanın ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Zira Filistinliler de etnik olarak Arap kimliğine mensup olmalarına rağmen, İsrail'in uzun süredir yürüttüğü sistematik şiddet ve soykırım politikalarına karşı benzer bir aşiret temelli kitlesel seferberlik gözlemlenmedi.

Bu durum, yarım asırdır bölgede güçlü bir ideolojik yönelim olan "İslami dayanışma" söyleminin giderek zemin kaybettiğini, bunun yerine etnik ve mezhebi temelli kimliklerin belirleyici hale geldiğini gösteriyor. Dürzi-Arap geriliminde gözlemlenen aşiret mobilizasyonu, bir anlamda aşiretlerin kendilerine yakın gördüğü mezhebi ve etnik referanslara göre pozisyon aldığını ve bu doğrultuda harekete geçtiğini göstermesi açısından oldukça dikkat çekici. Bu da demografik yakınlık, yerel rekabet dinamikleri ve tarihsel hafızadaki düşmanlıkların, küresel ya da ümmet temelli davalara göre çok daha güçlü bir seferberlik motivasyonu oluşturduğuna işaret ediyor.

Dolayısıyla sorulması gereken soru şudur: Neden Filistin için değil de Dürzilerle yaşanan çatışma için bu denli hızlı ve yaygın bir mobilizasyon gerçekleşti? Bu sorunun yanıtı, bölgede kimlik siyasetinin dönüşümünde aranmalı.

Filistin meselesi zamanla "yıpranmış" ve araçsallaştırılmış bir dava haline gelirken, Dürzi meselesi gibi daha yerel, tarihsel olarak daha doğrudan hissedilen çatışmalar, aşiret kimlikleriyle daha kolay özdeşleşilen alanlar sunuyor. Böylece, "İslami dayanışma" söylemi yerine, aşiret merkezli etnik-milliyetçi reflekslerin ön plana çıktığı yeni bir siyasal dönemden söz etmek mümkün hale geliyor.

Bölgede, Arap Baharı sürecinde İslamcı hareketlerin halkın beklentilerini karşılamakta zorlanması, kitleler nezdinde İslami dayanışmaya yönelik teveccühün zayıflamasına yol açmıştır.

Her ne kadar 2010'lu yılların başlarında başlayan sokak hareketlerini doğrudan İslamcılar başlatmamış olsa da, bölgedeki en örgütlü toplumsal yapı olan Müslüman Kardeşler hareketi, sürecin ilerleyen aşamalarında bu isyanların başlıca aktörlerinden biri hâline gelmişti.

Ancak aradan geçen on beş yıla rağmen sokak isyanlarının bölgeye siyasi istikrarsızlık, ekonomik zorluklar, toplumsal yıkım ve can kayıplarından başka bir şey getirmemesi, hem sokak hareketlerinin meşruiyetini hem de bu hareketlere liderlik eden ve İslami dönüşüm iddiasında bulunan İslamcı yapıların itibarını önemli ölçüde sarstı.

Suriye'nin güneyinde Dürziler ile Arap aşiretleri arasında yaşanan son çatışma, bölgesel siyasette yalnızca lokal bir güvenlik sorunu değil, kimlik temelli siyasal mobilizasyonun geçirdiği dönüşümün de açık bir göstergesi olarak okunmalıdır. Bu kriz, uzun yıllardır Ortadoğu siyasetini belirleyen "İslami dayanışma" söyleminin yerini giderek daha fazla "etno-milliyetçi" reflekslere bıraktığını gösteriyor. Özellikle Filistin meselesine kıyasla, daha sınırlı ve yerel gibi görünen bir Dürzi-Sünni Arap çatışmasında aşiretler arası geniş çaplı bir seferberliğin gerçekleşmiş olması, bu dönüşümün geldiği noktayı açıkça ortaya koyuyor. Dolayısıyla, bölgede yükselen yeni kimlik siyasetinin doğru anlaşılabilmesi için hem İslamcılığın ideolojik gerilemesi hem de Arap milliyetçiliğinin yeni biçimlerde yeniden doğuşu dikkatle analiz edilmelidir. Bu dönüşüm yalnızca Suriye için değil, Lübnan, Ürdün ve Körfez başta olmak üzere tüm Arap coğrafyasındaki siyasal hareketliliklerin geleceği açısından da belirleyici olacaktır.

İran ile İsrail arasında 12 gün süren çatışmaların ardından düzenlenen Muharrem matem merasimlerinde "vatan" kavramının Şiiliğin önüne geçecek şekilde öne çıkarılması ve Suriye Devlet Başkanı Ahmed eş-Şara'nın açıklamalarında sürekli olarak "vatanı savunma" söylemini kullanması, evrensel İslami dayanışma ilkesinin yerini giderek daha fazla ulusal/millî söylemlere bıraktığını ortaya koyan gelişmeler olarak okunmalıdır. Bu durum, mezhebi ve dini temelli birlik çağrılarının, özellikle bölgesel güvenlik krizleri bağlamında, milliyetçi söylemler karşısında zemin kaybettiğini gösteren dikkat çekici bir örnektir.

ADNAN BOYNUKARA
www.kritikbakis.com

SÜVEYDA'DA YAKILAN FİTİL

Arap Baharı sonrası Suriye'de oluşan fay hatları artık hem iç hem dış müdahalelerle şekillenmeye devam ediyor.

Süveyda'daki gelişmeler bu bağlamda yalnızca yerel bir huzursuzluk değil, aynı zamanda İsrail'in bölgesel stratejisinin yeniden konumlanmasına işaret eden çok katmanlı ve tehlikeli bir kırılma.

Bölgede var olan ve İsrail ile doğrudan ilişkili kimi isimlerin başı çektiği, uzun süredir Şam yönetimine karşı pasif bir direniş sürdüren bölge bu defa açık çağrılar, sembolik gösteriler ve dikkat çeken sloganlarla yeni bir evreye geçti.

Burada yaşananlar hem Suriye'nin hem de bölgenin geleceğini şekillendirecektir.

Burası İsrail'in bölgesel yayılcılığının ve saldırganlığının yeni laboratuvarına dönüşmüş durumdadır. Bu, aynı zamanda Türkiye'nin de hem Suriye hem de bölgedeki konumunu yakından etkileyecektir.

Süveyda olayının arkasında, İsrail'in desteği ve sağladığı silahlarla harekete geçen, başını Hikmet el-Hicri'nin çektiği kişilerin olduğu biliniyor.

Bölgedeki çatışmayı durdurmak için giden Suriye ordusuna pusu kurularak İsrail'in verdiği mühimmatla 700 askerin öldürülmesi bu grubun işi.

Bahsettiğimiz Dürzi grup, ülkenin temel fay hatlarına yönelik saldırılar yapıyor; İsrail bayrağı taşıyor, SDG'yi çatışmaya çağırıyor, yeni Suriye yönetimini tahkir ediyor, Suriye ordusuna pusu kuruyor ve İsrail'in teolojik projelerinin taşıyıcısı olmaya hevesli. Bu pozisyon, meselenin sadece yerel sorunlarla ilgili olmadığını, bölgesel bir strateji olduğunu gösteriyor.

Dürzi El-Hicri ve SDG İttifakı mı?

Dürzi toplumu, yıllardır Esad rejimiyle karmaşık bir ilişki sürdürüyordu. Süveyda halkının ne tamamen muhalif ne de rejime entegre bir pozisyonu vardı. Yeni Şam yönetimi ile ana Dürzi toplum arasında karşılıklı bir mutabakat oluştu. Temel hakların güvence altına alınması, siyasi katılım ve temsiliyet konusunda alınan kararlar kıymetliydi. Ancak İsrail'in desteklediği el-Hicri grubunun pozisyonu farklı. Yaptırımların kalkmış olması, Donald Trump'ın Ahmed Hüseyin eş-Şara ile görüşmesi, AB'nin Şam hükümetini meşru kabul etmesi ve ülkenin sorunlarını çözmeye ilişkin adımlar İsrail'i tedirgin etmeye başladı. İsrail talimatıyla hareket eden el-Hicri ise agresifleşti. Ortaya çıkan tabloyu, Suriye'nin yaşadığı sorunların dışavurumu olarak okumak yetersiz olur. Çünkü var olan tablo daha farklı temellere oturuyor. Çoğulcu Suriye yapısında etnik ve dinî bölünmelere zemin hazırlama eğilimi var. Üretilen çatışma dinamikleri, kullanılan kavramlar ve ifade biçimleri etnik ve dinî geleceğe işaret ediyor. Bunun somut göstergeleri ise grubun dillendirdiklerinin diğer tarafta yankı bulması. Bu kargaşa içinde, Kürt-Arap aşiretlerinin birikimi üzerine kurulmuş olan ve 'örgüt kadroları' tarafından yönetilen SDG'nin, İsrail aklının biçimlendirdiği "gelecek projeksiyonuna" hemen cevap vermesi, silahlı unsurların araçlı görüntülerinin servis edilmesi, tuzağın boyutunu göstermeye yetiyor. Hatta olayın spontane değil, planlı bir strateji olduğunu da gösteriyor. Bu tutum, kuzeydeki pozisyonunu uluslararası baskılar altında kaybetme riski içinde olan grubun, güneyde yeni bir meşruiyet alanı oluşturma arayışı olarak okunabilir.

SDG'nin Arap aşiretlerini yönetime entegre etme ve etnik yapısını genişletme çabaları sıkça gündeme geliyor. Ancak bu hamlelerin yüzeysel olduğu ve karar alma süreçlerinde gerçek bir değişim oluşturmadığı da biliniyor. Nihai karar mekanizmalarında hiçbir Arap temsilcinin olmadığı bir yapının nereden biçimlendiği gizli değil. Bunu en son ABD özel temsilcisi Tom Barrack açıklamıştı. SDG'nin Süveyda'ya yaklaşımı da bu bağlamda, etnik çeşitlilik bahanesiyle yeni nüfuz alanları oluşturma girişimi olarak görülmelidir. Bu pozisyon, yalnızca Suriye'nin toprak bütünlüğü açısından değil, Türkiye'nin sınır güvenliği ve kimliksel fay hatları açısından da risk üretme kapasitesine sahip.

İsrail'in Müdahalesi ve Vekil Arayışı

Hikmet el-Hicri ve adamlarının İsrail bayrağıyla yürümesi, çoğu zaman radikal bir jest gibi algılansa da pratikte çok daha fazlasını temsil ediyor. Bayrak, provokasyon ve İsrail'den "koruma, destek" talebidir. İsrail ise bu tür konularda zaten arzulu ve arzusunu fiili adımlarla ortaya koyuyor. Şam merkezine yönelik terörist saldırılar bunun göstergesiydi. İsrail, güney ile kuzey arasında bir bağ oluşturmayı ve iki grubu himayesine alıp vekil olarak 'atamayı' planlıyor. "Davut Koridoru", teoride Dürzileri hem kuzey hem de güneyde birleştirecek bir hat anlamına gelir. Bu sadece etnik bir proje değil. Tampon bölge, belki de gelecekte Şam rejimine alternatif bir siyasi kurgunun ilk adımı gibi. Ancak bölge ülkelerinin bu olasılığa izin vermeyeceği açıktır. İsrail, yıllardır bölgede iş görme tarzını monarşilerle ilişki kurmaya dayandırıyor. Belki de ilk defa halkların ismini kullanan örgütlerle ilişki kurmak arzusunda. Bölge halklarının, coğrafyayı kan gölüne çeviren bir terör devletinin işbirliği teklifine destek vermeyeceğine ilişkin kanaat güçlü. Ancak örgütlerin farklı davranma olasılığı var ve bu tutumun bölge hakları tarafından boşa çıkarılabileceği umudu güçlü.

Bu koridorun oluşturulması halinde, İsrail'in kuzey sınırındaki güvenlik kuşağı stratejisini Lübnan-Suriye sınırından Ürdün sınırına kadar yayması söz konusu olabilir. Ayrıca bu koridorun, mezhepsel bir tampon bölge olarak da işlev görebileceği ve böylece İsrail'in 'içeriden kuşatılma' algısını kırmayı hedeflediği de açık. Aslında üzerinde durulması gererken önemli konu, İsrail'in bölgedeki etkisini artırmak için yeni bir "soydaş" tanımı ve kapsamı geliştirme projesidir. İsrail bu proje ile güvenlik sorununu çözmek istiyor. Şu an Dürzilerle kurulan mevcut ilişki bu projenin ilk adımı.

Aşiretlerin Ortaya Çıkışı

Suriye'deki toplumsal dinamikleri doğru okumak önemli. Tüm etnik ve dinî grupların bir arada yaşaması kıymetlidir. Ancak farklı projelerin aparatı olan yapıların karşılaşacağı tablonun ne olacağı, son olaylarda net olarak görüldü. İsrail destekli el-Hicri ve adamlarının agresif siyasi adımlarına en somut tepki, çölün Arap halklarından, yani aşiretlerden geldi. Arap aşiretlerinin pozisyon almaları ve süreci yönetenlerin geri adım atması, bölgede geleneksel dengeleyici gücün

kim olduğunu ve nasıl çalıştığını gösterdi. Aslında ortaya çıkan tablo, sosyolojinin harekete geçmesidir. Sünni Araplar, Baas'tan gördüklerini unutmadı ve yeni Şam yönetimine destek verdi. Suriye'nin farklı formatlarda bölünmesi üzerine kafa yoranların, ittifaklar geliştirmeye çalışanların ve vekâlet arayışında olanların bu sosyolojik gerçeği görmesi gerekir.

Türkiye'ye Etkisi

Bu olaylar, Suriye'nin iç meselesi gibi görünse de SDG'nin olayların parçası olma arzusu ve hamlesi, Türkiye için stratejik tehdit anlamına geliyor. Bu gelişmeler, PKK'nın silah bırakma sürecini sabote edebilir. Yoğun bir çaba ve duyarlılıkla yürütülen sürecin, küçük jeopolitik oyunlara ve bölge halklarının ortak düşmanı olan İsrail'in çıkarlarına kurban edilmemesi önemli. ABD'nin bölgeden çekilmeye başladığı bu süreçte, SDG'nin siyasal, askerî ve ideolojik pozisyonu konusunda Türkiye'nin tezlerini tekrarlaması önemlidir ve dikkate alınmalıdır. ABD özel temsilcisinin de katıldığı Şara-Mazlum görüşmelerinden hemen sonra, Şam yönetimine ilişkin yapılan açıklamalar, SDG'nin gerçek niyetini ortaya koyuyor.

Salih Muslim'in yaptığı açıklamada, "Suriye cumhurbaşkanını (Ahmed Şara) kim seçti? Cihatçı gruplar dışında hiç kimse. Bu sözde geçici hükümet yalnızca Sünni cihatçılardan oluşuyor. Kürtler, Ezidiler veya başkaları yok. Bunu kabul etmiyoruz. Buna uymayacağız" ifadeleri yer aldı. Bu sözler yalnızca geçici hükümete değil, genel olarak Arap Sünni temsiliyetine karşı çıkan, suçlayan, hatta mahkûm eden ve Suriye dışı unsurlara mesaj vermeyi içeren bir açıklamadır.

SDG ve Muslim, ABD'nin ve AB'nin Şara ile doğrudan görüştüğünü ve yaptırımları kaldırdıklarını unutuyor. Kullanılan dil, yalnızca iç kamuoyunda değil; aynı zamanda bölgesel ve uluslararası çevrelerde de endişe yaratıyor. SDG'nin Batı kamuoyunda kendisini seküler, demokrat ve eşitlikçi bir yapı olarak sunmasının sahici olmadığı, sahadaki mezhepsel ve etnik ayrıştırıcı açıklamalarla açıkça görülüyor. İkili dil ve örtülü ilişkilerin ürünü olan ajanda var oldukça, bölgesel aktörlerin diyalog kurma imkânı ortadan kalkar.

Bu tür açıklamalar sadece Arap-Sünni eksene mesafeli durmakla kalmıyor; SDG'nin etnik kimlikler üzerinden bölgeyi yeniden tasarlama isteğine ilişkin algıyı da güçlendiriyor. Bölge ülkeleri açısından bu pozisyonun hoş karşılanmayacağı açıktır. SDG, bu açıklamayla hem kendisini Şam'a karşı konumlandırıyor hem de Esad/Baas rejimini deviren Suriye muhalefetine dayandığı Arap-Sünni eksenine mesafeli olduğunu ve ülke dışı unsurlarla işbirliği arayışına açık olduğunu ima ediyor.

Bölgesel Aktörler

Suriye, Soğuk Savaş sonrası dönemin en uzun süren vekâlet savaşına sahne olmuş bir ülkedir. Bu savaşta aktörlerin pozisyonları değişse de amaçları büyük oranda sabit kalmıştır: Etki alanı kazanmak, jeopolitik çıkarları güvence altına almak ve rakip ittifakları dengelemek.

Türkiye dışında, Suriye konusunda ne düşündüğü önemli olan ülkeler ABD, Suudi Arabistan ve Körfez'in diğer aktörleriyle Ürdün'dür.

İsrail ise bugün Suriye'deki stratejik istikrarsızlığı savunan ve bunu uygulamaya koymaya çalışan ana aktör konumundadır. İsrail, Suriye'nin istikrarını kendisi için ulusal güvenlik tehdit olarak kodlamış durumunda.

İran, Suriye'de Esad döneminden beri en güçlü dış aktörlerden biri olsa da yeni Şam yönetimiyle ilişkileri sınırlı.

Şara yönetimini doğrudan tanımamış ve gelişmeleri temkinli bir şekilde izlemektedir. Ancak İran açısından Suriye'nin toprak bütünlüğünün çok önemli olduğu açık. Bu nedenle Süveyda'daki ayrışma girişimleri ve yeni denklem olasılığı, İran'ı rahatsız eder. Hikmet el-Hicri gibi İsrail'e açık selam duran aktörlerin öne çıkması, İran'ın bölgeye ilişkin pozisyonu açısından tehdit olarak okunur. İran sessiz ama endişelidir.

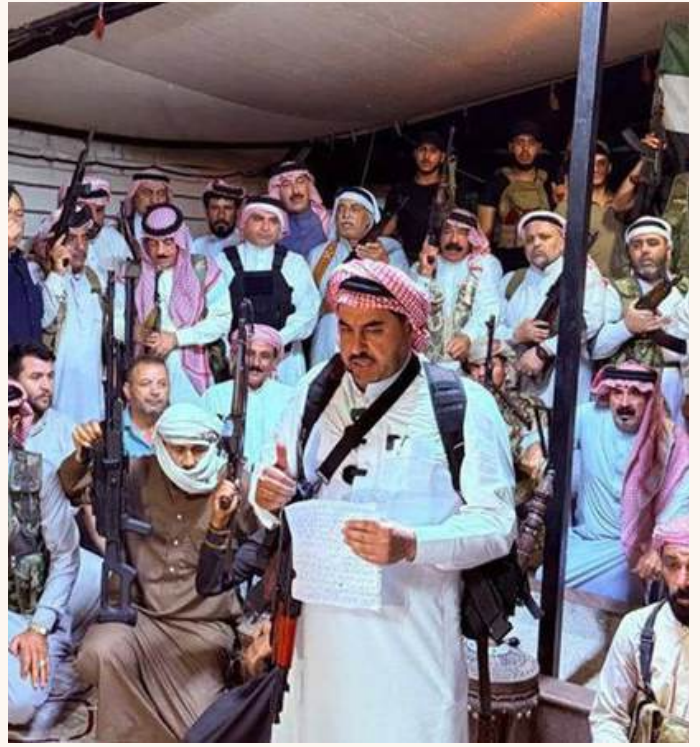
Rusya, yeni Şam yönetimiyle siyasi temaslarını sınırlı tutmaktadır. Moskova, geçiş sürecini ABD ve BM ile uyumlu yürütmek istemektedir. Süveyda'da yaşanan gelişmeler ise Rusya için yeni bir istikrarsızlık riski anlamına gelir. İsrail'in güneyde vekil yapı kurma hamlesi, Rusya'nın Suriye'de kurmaya çalıştığı dengeyi bozabilir.

Ürdün, Süveyda'ya sınırı olan, Dürzilerle tarihsel ilişki kurmuş bir ülkedir. Ancak en büyük hassasiyeti sınır güvenliği ve mülteci baskısıdır. Süveyda'da silahlı grupların güç kazanması, Ürdün için doğrudan tehdit anlamına gelir. Özellikle SDG gibi yapılar üzerinden dış aktörlerin bu bölgeye sızması, Amman yönetimini alarına geçirir. Ürdün bu nedenle diplomatik sessizliğini sahada güvenlik önlemleriyle tamamlamaktadır.

Çözüm Mümkün mü?

Süveyda'daki gerilim yalnızca yerel bir sorun değildir; etnik-mezhepsel fay hatlarını tetikleyebilecek bölgesel bir krizdir. Bu nedenle çözüm, yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde çok katmanlı olmalıdır. Yerel düzeyde, Dürzi toplumunun meşru taleplerini tanıyan ama ayrılıkçılığa kapı aralamayan bir mutabakat güçlendirilmeli. Yeni Şam yönetiminin, tüm toplumsal temsiliyetlerle doğrudan ve şeffaf biçimde temas kurması önemli. Bölgesel düzeyde, Türkiye, Ürdün, Irak ve Lübnan gibi komşu ülkeler, Suriye'nin toprak bütünlüğünü esas alan bir ortak zemin geliştirmelidir. İsrail'in vekil aktörler yoluyla kurmak istediği etnik kuşatmaya karşı ortak refleks göstermeleri ciddi karşılık bulabilir.

Uluslararası düzeyde, SDG'nin ABD ve AB nezdindeki destek mekanizmaları gözden geçirilmelidir. Örgütün demokrasi ve temsiliyet söylemleriyle eylemleri arasındaki çelişkiler muhataplarına iletilmelidir. Yeni Şam yönetimine verilecek destek, merkezileşmeyi ve birliği güçlendirebilir. Kısacası, çözüm sadece askerî değil; siyasi ve sosyolojik bir yaklaşım gerektiriyor. Provokasyonlara karşı soğukkanlı ama kararlı şekilde hareket edilmesi, Suriye'de kalıcı barışın anahtarı olabilir.

Eski Haritalar, Yeni Hesaplar

Süveyda'daki eylemlerin sahadaki organizasyonundan İsrail destekli Dürzi şeyhi sorumludur. Ancak son gelişmeler, bu hareketliliğin birkaç paralel aktör tarafından tetiklendiğini ortaya koymaktadır. İlk grup Lübnan, İsrail ve Avrupa'daki Dürzi diasporası, ikinci grup Baas rejiminin yeraltına çekilen unsurları, üçüncü grup ise SDG ile taktiksel işbirliğine açık duran çevreler. Bu gruplar, sosyal medya üzerinden söylem belirleme, Şam yönetimi aleyhine kamuoyu oluşturma ve sahayı biçimlendirme konusunda etkililer. Öte yandan SDG'nin Şam yönetimine ilişkin açıklamaları ve askerî konvoy görüntüleri, meselenin sadece halk tabanlı olmadığını, aynı zamanda profesyonel bir planlamanın sonucu olduğunu da teyit ediyor.

Süveyda'daki gelişmeler, Suriye iç savaşının ilk dönemindeki dinamiklerden çok farklı bir noktaya evrildiğini gösteriyor. Bu artık sadece rejim-muhafız çatışması değil, etnik, mezhepsel ve uluslararası boyutları olan bir sürece işaret ediyor. Ortaya çıkan tablo, Şam yönetimi için yeni bir istikrarsızlık olmanın ötesinde, bölge ülkeleri için de yeni bir tehdit anlamına geliyor. Süveyda fitili yanarken, çölün dengesini sarsmak yalnızca Suriye rejimini değil, bölgedeki tüm düzenleri etkileyebilecek potansiyele sahip. İsrail'in yeni "soydaş" kapsamının genişleme olasılığı da bölge ülkelerini bekleyen farklı bir tehdit.

Ancak hesap yaparken sosyolojiyi yok saymanın hesapları bozabileceği görüldü. Bu bağlamda, bölge ülkelerinin ve özellikle Türkiye'nin, Suriye'nin toprak bütünlüğünü önceleyen, yerel halkların temsiliğini gözetken ama dış müdahalelere set çeken bir diplomasi stratejisi geliştirmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Zira tarihin her döneminde olduğu gibi Suriye gibi çok katmanlı toplumlarda istikrarsızlık yalnızca sınırlar içinde kalmaz, tüm bölgeyi etkiler. Bu nedenle çok taraflı bir diplomasi stratejisi elzem.

Türk, Kürt Ve Arap İttifakı

Benim babam Kafkasya'dan Türkiye'nin doğusuna göçen bir Türk'tü. Annem ise o bölgede yaşayan Kürt aşiretlerinden birinin kızı. Kürtlerin ve Türklerin evliliğinden doğmuşum yani.

Türkiye'nin güneyine gitseniz Araplarla Türklerin evliliğinden doğan binlerce insan görürsünüz. Kuzeyinde Gürcülerle, Lazlarla, batısında Boşnaklarla, Arnavutlarla yaşanan evliliklerin sonucunu yüzlerce farklı tipte insanın yüzünden okursunuz.

Benzer hikâyeler Irak'ta, İran'da, Suriye'de, Lübnan'da, Ürdün'de, Filistin'de, Mısır'da da anlatılır. Kanları ve soyları birbirine geçmiş milletlerin yurdu bu topraklardır. Bizim genetik tarihimiz incelendiğinde onlarca ırktan ve milletten izler bulunuyor her defasında.

Çocuklarımızın isimleri ortaktır. Kürtler, Türkler, Farslar, Araplar birbirlerinin dillerinde isimler koyar çocuklarına. Oğlumun bir ismi Türkçe, bir kızımın ismi Farsçadan, diğeri Arapçadandır mesela.

Şarkılarımız da ortaktır. Türkiye'de Feyruz'un, Ümmü Gülsüm'ün, Şivan Perver'in şarkılarını Türkçe okuyan çok sanatçı vardır. İbrahim Tatlıses'in türkülerini bilmeyen Kürt ve Arap yoktur sanırım.

Diyeceğim o ki, birbirine et ve tırnak gibi geçmiş milletlerin harman yeridir yaşadığımız coğrafya. Sanırım ne olduysa son 150 yılda oldu. Topraklarımıza uzak diyarların ülkeleri göz diktikten sonra huzur bulamaz olduk.

Tarih kitaplarını değiştirip bir zamanlar akraba olduğumuz milletleri kötüleyen bilgiler soktular ve öyle eğittik çocuklarımızı.

O bilgilerin çoğu emperyalist devletlerin kirli oyunları sonucu girdi zihinlere.

Arapları Türklere, Türkleri Kürtlere kötüleyen fitne sonunda başarılı oldu, hepimizi birbirimize düşman ettiler. Herkes kendi ırkının, asabiyesinin yüceliğini konuştu, üstünlüğünü dayattı birbirine. Ne acı, ne utanç verici bir hikâye.

Daha acısı ise şu: Hepimiz "siyah derili olanın beyaz derili olana üstünlüğü yoktur" diyen bir Peygamberin dinine iman ediyoruz ve O'nun ümmeti olmakla övünüyoruz.

Acaba diyorum, Hz. Muhammed'in (SAV) karşısında otursak, kendi ırkımızın ve soyumuzun yüceliğini, üstünlüğünü anlatsak bize ne derdi?

Metaforik olarak hepimiz ümmet kavramına inanıyoruz ve sanırım yazdıklarına itiraz eden olmaz. Zaten dolaştığım ülkelerde Arapları, Kürtleri ve Farsları bu düşünceleri hararetle destekleyip Müslüman kardeşliği üzerine benden daha fazla ayet ve hadis okurken gördüm.

Sonra ne oluyor biliyor musunuz? Bu kardeşliği bozanların hep başkaları olduğunu iddia edip yine kendini temize çıkartıyorlar.

Yani kimse kendinde bir sorun görmüyor. İyi de o zaman neden ittifaklar kuramıyoruz?

Artık çoğu Müslüman ümmet birlikteliğinin, bir arada yaşamanın, Müslüman kardeşliğinin bir romantizmden ibaret olduğunu düşünüyor.

“Bir araya gelmemiz imkânsız” diyerek içine kapanıyor, sınırlarını kalın çizgilerle belirginleştiriyor, ulus devletlerini yüceltmek için çalışmaya koyuluyor. Aşırı milliyetçilik öylesine garip hale geldi ki, etnik kimlikler kendi içinde “en hakiki Arap”, “en gerçek Kürt”, “en yüce Türk” diye bir tartışma bile başladı. Böyledir, ırkçılık sonunda kendini bile yiyip bitirir.

Bu konuları yoğun olarak tartışıyoruz Türkiye’de bu sıralar.

Çünkü geçtiğimiz günlerde Cumhurbaşkanı Erdoğan Arap, Türk ve Kürt ittifakı üzerine önemli bir konuşma yaptı.

Şöyle dedi:

“Türkler, Kürtler ve Arapların ittifak yaptığında atlarının rüzgârı Çin Denizi’nden Adriyatik’e serin esintiler yaydı. Türk, Kürt, Arap eğer bir aradaysa, birse, beraberse işte o zaman Türk vardır, Kürt vardır, Arap vardır. Ayırıştıklarında, bölündüklerinde, uzaklaştıklarında ise mağlubiyet, hezimet, hüznün vardır. Moğol orduları acımasızca İslam beldelerini yıktı. Çünkü Türk, Kürt, Arap ayrıışmıştı. Haçlılar İslam beldelerine saldırdı. Çünkü Türk, Kürt, Arap birbirinden kopmuştu. Birinci Dünya Savaşı’nı kaybettik, aramıza sınırlar çizildi, duvarlar örüldü. Kudüs’ü yitirdik çünkü tefrika vardı.” Retorik de olsa İslam ülkeleri arasında bu denli ortaklık ve ittifak vurgusu yapan başka lider var mıdır bilmiyorum. Erdoğan’ın bu söylemi Türkiye’de belirli

kesimler tarafından reddedildi ve eleştirildi. Eleştirenler, “Araplar bizi arkadan vurdu, Kürtler bizi bölmeye çalıştı” diye Batılı ülkelerin kodladığı tarih okumalarıyla kendini yetiştirenlerdi.

Eminim bir Arap lider Türkler ve Kürtlerle ittifak çağrısı yapsa onu da “Türkler Arapları geri bıraktı, asimile etmeye kalktı” diyen aynı Batılı kaynaklardan beslenen Araplar eleştirir.

Ezberlerimiz var, bagajlarımız var ve yanlış tarih okumalarımız var.

Tüm bunların üstüne, ulusların ittifakına karşı çıkan siyasetçilerin kendine özgü çıkarları, yol haritaları, bencil tutumlarını ekleyin.

“Neden ittifaklar kuramıyoruz?” sorusunun cevabını özeleştirerek yapıp cevaplamaya başlarsak meseleyi çözebiliriz. Başka türlü, geçmiş tarih okumalarıyla, ötekinin hatalarını saymakla, kendini yüceltmekle ittifaklar kurulamaz. Özeleştirerek ortak bir noktada buluşmamızı sağlar, ayrılıklardan kurtulmaya yarar.

Fakat görüyorum ki, yükselen popüler milliyetçilik nedeniyle o kutlu Peygamberin çocukları, beyazın siyaha üstünlüğünü anlatmakla geçiriyor günlerini. Makul insanlar ise sessizce olan biteni izliyor. O zaman meydan şovenist, popülist, uçlara savrulmaya müsait tiplerin at koştuğu bir alana dönüyor işte.

Konuşmalıyız ve makul olanı savunmalıyız cesurca.

“Arap’ın Türk’e üstünlüğü yoktur” diye Arap aydınları;

“Türk’ün Kürtlere üstünlüğü yoktur” diye Türk aydınları yüksek sesle konuşmalı, yazmalı, kendini göstermeli.

O zaman bölgede ittifakların kurulduğunu göreceğiz.

İndirilen Faiz ve Ödenen Faiz

Geçen sene 12 ayda toplam ödenen 1.2 trilyonluk faiz tutarına bu sene hemen hemen 6 ayda ulaşmış durumdayız. Bu ay sonu rahatlıkla önceki seneyi geçersiz. Bütçe açığı geçen sene aynı dönem 747 milyarken bu sene 980 milyar lira. Bu sene alınan bunca ek vergiye rağmen yine de yetiştirememişiz. Açık daha da artmış. Halbuki milyonlarca insanımız 4 asgari ücretli maaşının aynı eve girmesi halinde bile ancak yoksulluk sınırını ucu ucuna aşırabilecek kadar bedavaya çalışıyor. İnsanımız gerçekten çok sabretti. Artık kimsenin takati kalmadı. Önceki dönemde eşi benzeri görülmemiş korkunç bir ekonomik programla ülke ekonomisi uçurumun kenarında bırakıldıktan sonra bu defa açığı kapatmak üzere tüm toplumu vergilerle boğan, üstelik bunu da dolaylı vergilerle yaparak zengin-fakir demeksiniz herkese aynı şekilde uyguladığından vergide adalet ilkesini tamamen görmezden gelerek gerçekleştiren bu ekonomi yönetimi de hiç bir başarı sağlayamadığı gibi üstüne bir de gelir adaletsizliğinin zirve yapmasına muazzam katkıda bulundu. (Son 3 yıldır Türkiye’de dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki ortakama payı % 70’in üzerinde. Bu oran Avrupa Birliği ve OECD ülkelerinde % 30 civarında) Hal böyle olunca ve yükü her defasında o milyonlarca açlık sınırı altında, yani ölmek için yaşayan insanlar

çekince insan bir dönüp soruyor boşluğa: “ Herkes bu kadar yoksullaşmışken bu muazzam faizlere neden olan borçlar ne için alınıyor?

Bu paralarla ne yapılıyor?”

Baksanıza, 6 aylık faize 275 bin adet 2+1 yapacak para ödemişiz. Senede 550.000 konut eder. Önümüzdeki en az 3 sene işlerin böyle devam edeceğini ön görürsek bu rakam 1,5 milyonu alıyor.

Ölçek ekonomisi hesaba alındığında rakamda ciddi bir artış daha oluşacaktır.

Türkiye tarihinde bu büyüklükte bir sosyal konut projesi olmadı. Devrim niteliğinde bir dönüşüm sağlanabilir. Konut problemine merhem olmasıyla da bir çok iktisadi ve sosyal problemin çözümünde başrol oynayabilir.

Peki, neden olmadı?

Faizi bile bu kadar büyük olan bu borçlarla bunların 10 katı yapılabilirdi ama neden yapılmadı?

Kaç Marmaray, kaç Yavuz Sultan Selim Köprüsü, kaç Boğaziçi, kaç Kuzey Marmara Otoyolu, kaç metro projesi, kaç TOGG fabrikası yapılabilirdi, neden yapılmadı?

Bunları düşünmeye başladıysak ve bu günde birkaç sefer aklımıza geliyorsa o zaman vergi bilincimiz oluşmaya başlamış demektir ki, bu da zaten bir ülkede gerçek demokrasinin filizlenmesinin ilk şartıdır.

Hala düşünmeye başlamadıysak da bilmeliyiz ki bu enflasyonist dönem çok uzun sürecek. Çünkü dünyada vergi bilincine sahip olmayan ve vergilerinin kime, neye, neden harcandığını bilmeyen, harcamaları yapanları verimliliğini ölçmeye ve şeffaflıkla açıklamaya siyasi talepleri-demokratik tercihleriyle zorlamayan, şart koşturmayan toplumlardan hiç birinin iktisadi refaha ulaşması mümkün değildir.

Başlamış olsak iki seneye enflasyonu tek haneye düşüreceğini iddia edenlerin neden borçlanırken 5 ve 10 yıllık tahvillerde %30 faizle borçlandığını sormaya başlar ve sosyal medyada haftalarca bu konuyu gündemde tutardık. Ama daha o seviyeye yıllar var. Çünkü kendi özel hayatımızda da bilgisizlikten kaynaklı vergiden nefret ediyoruz.

Yine de olsun, yavaş da olsa ekonomi/finans okuryazarlığımız her geçen gün artıyor.

Enflasyonun insanımıza en büyük hediyesi de bu oldu sanırım...

Tüm bunları faiz indirimi tahminimi yapmadan önce aklımdakileri anlatmak ve bir de bu indirim süreçlerine bu gözle bakmanızı sağlamak için anlattım.

İçinizi sıktıysam özür dilerim.

Ben 200 baz puan bekleyenlerdenim. İşler düzeldiği için değil mecbur kaldığı için faiz indirimi yapıyor.

Nasıl bir saçma mecburiyet durumunda olduğumuz ise apayrı bir yazı konusu.

200'den fazlası gerçekten niyeti en azından bu sene %30 enflasyonla bitirmek isteyenlerin hesaplarını tehlikeye atabilir.

Yine de 250'ye şaşırmam. Fakat birilerinin iddia ettiği üzere 300 ve üzeri bir puanla karşılaşsak gözüm hemen para piyasası fonlarına ve özellikle serbest döviz fonlarına gider. Mart ayından sonra oraya 10 milyar dolarlık giriş oldu. İçerdeki toplam yekün 50 milyar dolara ulaştı.

Doların hakettiği değerin çok çok altında olduğu bu dönemde, her ne kadar Mart sonrası brüt rezervleri hemen hemen tamamıyla ve net rezervleri tehlikeli sınırın üzerinde olacak şekilde yerine koymak suretiyle Merkez Bankası gücünü toplamış olsa da sırf bu işin sonunda 322 milyar dolarlık toplam dış borcumuzu düşünerek kendini hedge etmek isteyen aktörler olacağı gibi siyasetin durulmaz sularının yılın geri kalanında muhakkak bir vesile ile paniğe sevk edeceği bireysel yatırımcılar 300 baz puan sonra illaki ufak ufak harekete geçecektir. İşte bu da o %30'luk enflasyon hayalini yok edebilir.

Hani toplam dış borç dedik ya, onu. içinde Hazine'nin payı haziran ayı itibarıyla 123 milyar dolar.

Üstüne bir de iç borcunun 32 milyar dolarlık kısmına denk gelen %11'lik döviz cinsinden borcu da bir kenarda bekliyor.

Etti 155 milyar dolar!

Hasılı, tüm enflasyonla mücadele planının doları bastırmak üzerine kurulu olduğu ve başarısızlığa tahammülün ne vatandaş ne de yönetim açısından zerre kalmadığı bir iklimde 300 baz puan ve üzeri bir indirim gerçekten büyük kumar olur.

Hep beraber göreceğiz...

TURAN KIŞLAKÇI

www.kritikbakis.com

Süveyda: Küçük Şehir, Büyük Plan

Bazen haritalar yalnızca yolları değil; milletlerin kaderini, imparatorlukların ihtirasını ve medeniyetlerin yönünü de tayin eder. Öyle şehirler vardır ki, yüzeyde sessiz, mütevazı ve müstefiz görünür; ama derinlerde büyük hesapların, küresel projelerin ve tarihî çatışmaların tam ortasındadır. Suriye'nin güney ucunda yer alan Süveyda, işte böyle bir şehirdir: sessizliğinde fırtınalar taşıyan, küçüklüğünde büyük planları gizleyen bir kavşak noktası...

Suriye, tarih boyunca hiçbir zaman kendi hâline terk edilmedi. Asırlar boyunca bu topraklar, doğu ile batı arasındaki geçişlerin, istilaların, ittifakların ve çarpışmaların merkezi oldu. Kadim Persler, Mısırlılar ve ardından Roma İmparatorluğu bu bölgeyi yalnızca bir toprak parçası değil, bir kader hattı olarak gördü. Roma da, Osmanlı da biliyordu ki, Anadolu'da tutunmak Suriye'yi elde tutmakla mümkündür.

Bu tarihsel bağlamda Havran bölgesi —ve onun doğusunda, Ürdün sınırına yaslanmış Süveyda şehri— Suriye'nin birlik haritasında her zaman kritik bir mihenk taşı olmuştur. İmparatorlukların birbirine çarptığı bu coğrafyada Havran, satranç tahtası; Süveyda ise o tahtada göz ardı edilemeyecek bir taştır, bir noktadır.

Bugün Suriye'nin 14 vilayetinden biri olan Süveyda,

güneyde Ürdün, batıda Deraa, doğu ve kuzeyde Rif Şam illeriyle çevrilidir. Adını Arapça “سوداء” (sawda) kelimesinden alır: siyah, koyu renkli... Lâkin bu siyahlık, karanlık değil; derinliktir. Kalpte olduğuna inanılan “süveyda” noktası da buraya atıf yapar — basîretin, olgunluğun ve hakikatin gizli merkezidir o. İnsanın tüm varlığına anlam veren, içe gömülü bir öz gibi... Tıpkı bu kadim şehrin zamanlar üstü ruhunda olduğu gibi...

19. yüzyılda Venezuela'ya göç eden Suriyelilerin torunları, yıllar sonra geldikleri topraklara geri dönmüş; beraberlerinde Güney Amerika kültürünü, İspanyolca'yı ve yeni bir sermaye dalgasını getirmiştir. Bu sebeple şehir, bugün “Küçük Venezuela” olarak da anılır — dışarının belleğiyle içerinin geleneği arasında kurulmuş bir kültürel köprüdür adeta.

Süveyda, tarih sahnesine ilk adımını Nebatîler döneminde “Suada” adıyla atmıştır. Helenistik dönemde, şarap ve coşkunun tanrısı Dionysos'a atfen “Dionysias Soada” adını almış; Roma İmparatorluğu döneminde Arabia Petraea eyaletine dâhil edilmiştir. MS 2. yüzyılda şehir statüsü kazanmış, Bizans devrinde Gassanî Araplarının etkisiyle piskoposluk merkezi hâline gelmiştir.

629 yılında İslam ordularınca fethedilen şehir artık İslam coğrafyasına dahil olur. Ünlü Müslüman coğrafyacı Yakut el-Hamavi, 13. yüzyılda burayı “Havran’a bağlı bir köy” olarak kaydeder. Lâkin tarih boyunca küçük görünse de Süveyda, her dönemde yeni bir anlam, yeni bir stratejik derinlik kazanmıştır.

Bugün Süveyda’yı yeniden bölgesel ve küresel dengelerin odağına taşıyan şey, onun “Davud Koridoru” olarak adlandırılan büyük bir projenin merkezinde yer almasıdır. Bu koridor, İsrail’in işgal altında tuttuğu Golan Tepeleri’nden başlar; Deraa ve Süveyda’dan geçerek ABD’nin Tene’deki üssüne ulaşır. Oradan doğuya uzanır; PYD/YPG kontrolündeki bölgelerden geçip Irak’ın Erbil kentine varır ve Türkiye sınırına dayanır.

Bu güzergâh, sadece stratejik bir hat değil; aynı zamanda enerji, güvenlik, ekonomi ve kültürel nüfuzun iç içe geçtiği devasa bir projedir. Süveyş Kanalı’na alternatif olabilir, Çin’in Kuşak-Yol projesini dengeleyebilir ve İsrail’i Körfez ile Avrupa arasında lojistik bir merkez hâline getirebilir. Görünürde İsrail’in projesi olsa da ardında ABD ve İngiltere’nin çıkar mimarisi yer almaktadır.

Çünkü Süveyda, bu hattın tam kalbinde yer almaktadır. Tene’ye varmadan önceki son jeopolitik ve demografik düğüm noktasıdır. Güneydeki Arap-Sünnî kuşak ile doğudaki Amerikan-PYD/YPG kuşağı arasında doğal bir tampon bölge işlevi görür.

Dünyada sınırları belli olmayan tek ülke İsrail’in güvenlik doktrininde, koridor boyunca Sünnî nüfusun varlığı potansiyel bir tehdit olarak değerlendirilir. Çünkü tarih göstermiştir ki, kökleri toprağa derinlemesine salınmış halklar, bir gün yeniden direnir.

Son dönemde Süveyda’daki aşiret ayaklanmaları bu hafızanın uyanışını haber verir niteliktedir.

Davud Koridoru’nun inşası, yalnızca bir lojistik ya da askeri mesele değil; aynı zamanda bölgenin demografik,

kültürel ve siyasal dokusuna yönelik bir müdahaledir. Tıpkı bir asır önce, cetvellerle çizilen Sykes-Picot haritası gibi... Bu yeni güzergâh da halkların belleğini, devletlerin egemenliğini ve kimliklerin sürekliliğini tehdit etmektedir.

Bu projenin tamamlanması durumunda, İsrail yalnızca bir ülke değil, bölgesel bir merkez haline gelecek; mollar Körfez’den İsrail limanlarına taşınacak, oradan Akdeniz’e, oradan da Avrupa’ya ulaştırılacaktır. Buna karşılık bölgenin kadim halkları yani Arap, Türk ve Kürt halklarının marjinalleşme, denetim altına alınma ve kimliksizleşme riski artacaktır.

Bugün Süveyda’da yaşananlar birçoklarına göre yerel bir mezhep çatışması, rejim karşıtı bir hareket ya da küçük çaplı bir isyandan ibaret olabilir. Oysa mesele çok daha derindir. Bu şehirde kopan kıvılcım, aslında “Davud Haritası”nın önündeki son halkayı çözmeye yönelik bir müdahalenin yansımasıdır. Burası bir kriz değil; bölgesel geleceğin kilit taşıdır.

Eğer Suriye, mezhepsel ve etnik çizgilerle parçalanırsa, her parçası küresel güçlerin savaş alanına dönüşür. Bu sebeple, Suriye’nin toprak bütünlüğü yalnızca Suriyeliler için değil, bölgedeki her halk ve ülke için hayati bir meseledir. Türkiye de bu tabloda tarihî ve coğrafi sorumluluğunun farkında olarak “bütün bir Suriye” için kararlı bir siyaset izlemelidir.

Süveyda meselesine yalnızca bir şehir ölçeğinden bakmak, hakikatin büyük bölümünü ıskalamaktır. Çünkü burada olanlar sadece bir halk hareketi, bir azınlık isyanı ya da bir yerel çatışma değildir. Mesele; yeni bir haritanın, yeni bir düzenin ve yeni bir güç hattının inşasıdır...

Kim bu yeni hattı dölüyor?

Kim onun önünde engel sayılıyor?

Ve kimler, bu yolda kurban edilmeye hazırlanıyor?

Süveyda, bu soruların cevabının düğüm noktasıdır.

Ve bu yüzden... sessizliği bile yankılanmaktadır.

DR. MUHAMMED ERKAN KARABEKMEZ
www.kritikbakis.com

İç Savaş meselesi sona erince ABD'yi global bir güce dönüştürecek süreç başlar. California'da altın bulunmasıyla Batı'ya göç iyice hızlanır. Uçsuz bucaksız kıtada son sürat Batı'ya doğru genişler ABD. Altına Hücum (1925) ve Uzak Ufuklar (1992) İç Savaş'tan önce ve sonra meydana gelen bu genişlemeyi konu edinir. Bu genişlemeyi anlamaya çalışırken ABD'nin doğu ve batı yakası arasındaki mesafenin İstanbul-Paris arası uzaklığın neredeyse iki kat olduğunu aklımızda tutmakta fayda var. Bu süreçte çok büyük göç dalgaları da meydana gelir. İtalyanlar, İrlandalılar, Ruslar fevç fevç ABD'ye göçer. Bunların dramları Amerikan sinemasında çok yer tutmaz. Yakınlarda çekilen Cabrini (2024) bu dönemdeki İtalyan göçmenlerin dramını ve maruz kaldıkları ayrımcılığı resmeden önemli bir örnek.

1900'lere geldiğimizde bu defa da batıda, California'da bulunan petrol önemli bir sanayileşme motoru olarak görev alır. Kan Dökülecek (2007) bu süreci işler. Şimdiye kadar listede yer verdiğim filmlerin beş tanesinde Daniel Day-Lewis'in başrol olduğunun da altını çizeyim. Üç Oscar'lı oyuncu, dönem filmlerinin aranan ismi olmuştur.

Sanayileşme ve beraberindeki zenginleşme kol kola ABD'yi şahlandırdır. Ama bu dönüşümü hicvedenler de var: Modern Zamanlar (1936) oldukça erken bir dönemde eleştirel bir resim sunuyor bize. Sanayileşmeyle beraber gelen mekanik modernliği en iyi hicveden eserlerden birisi de Cesur Yeni Dünya romanı. Lakin sinemaya uyarlamalarını hayırla yed

FİLMLERLE ABD TARİHİ (2)

etmiyorlar, yine de listeye ekleyelim: Cesur Yeni Dünya (1998).

Diğer dönemlere nazaran 1. Dünya Savaşı'na dair daha az film çekmiş sanki Amerikalılar.

Kayıp Müfreze (2001) ilk Dünya Savaşı açısından listeye alınabilir. Birinci Dünya Savaşında oynadığı rolle gücünü tescilleyen ABD'nin kontrolsüz gelişimi 1929-1939 yılları arasında süren Büyük Buhran ile akamete uğrar. Bu ekonomik kriz dönemi, mafyaların ortaya çıkışına veya büyümesine de neden olur. İkinci Dünya Savaşı arasında geçen mafya filmlerinde fonda bu ekonomik krizin dinamiklerini izleriz. Dokunulmazlar (1987) ve Bir Zamanlar Amerika (1984) bu dönemle alakalı olarak keyfe keder bir şekilde listeme aldığım iki film. Steinbeck'in meşhur Gazap Üzümleri romanı da bu dönemde geçer dolayısıyla dönemin hemen arkasından çekilen sinema uyarlamasını (1940) da listeye alabiliriz.

İkinci Dünya Savaşı temalı da çok film var. Ancak illaki listeye alacaksak çok kaliteli işlenmiş berbat bir Amerikan propagandası için Er Ryan'ı Kurtarmak (1998) listeye alınabilir.

İkinci Dünya Savaşı ters bir şekilde ABD ekonomisine zarar vermek şöyle dursun Büyük Buhran'dan sıyrılmasına bile yaramış. Global gücünü ikinci kez tescilleyen ABD, dışarda SSCB'ye karşı Soğuk Savaş'la yeni bir öteki inşa ederken içerde ise zencilere karşı ırkçılıkla ötekisini yine yeniden kurar.

Kölelik kalkalı bir asır olsa bile henüz ne oy kullanabilen, ne beyazların gittiği okullarda okuyabilen, ne beyazların gittiği kiliselere gidebilen, ne beyazların bindiği otobüslere binebilen; hatta beyazlarla aynı lavaboda yüzünü bile yıkamasına izni olmayan zencilerin çilesi devam ediyordu. Zencilere manevi bir şevkle saldıran, kiliselerde örgütlenen Ku Klux Klan'ın üçüncü jenerasyonunun yediği herzeleri bile filmleştirip şecaat eyler Amerikan sineması. Mississippi Yanıyor (1988) ve Till (2022) bu dönemi işler. Öldürme Zamanı (1996) çok daha sonrasını resmetse de (1984) mesele aynı meseledir. Tabi konu ırkçılık olunca Malcolm X (1992)'i es geçmek olmaz.

1960'larda Vietnam Savaşı ABD'nin çok kayıp verdiği bir cephe oldu. Bu dönemi işleyen Müfreze (1986), Günaydın Vietnam (1987), Kıyamet (1979) ve Full Metal Jacket (1987) gibi birbirinden çarpıcı filmler bu savaşı konu edinir. Daha ziyade bir mafya filmi olsa da Vietnam Savaşı'yla da ilgili olay örgüsü olan American Gangster (2007) de dönemin ilginç ilişkilerini konu edinir. 1900'lerin ikinci yarısındaki önemli olayları (1956-1981) fona yediren Forrest Gump (1994) filmi de ABD tarihi gözüyle izlenebilir.

Soğuk Savaş dönemini işleyen ajan filmleri açısından da listeye Çıkış Yok (1987) ve Aldrich Ames: İçimizdeki Hain (1998)'i ekleyebiliriz. 1980'lerde kötü adam SSCB'ye karşı mazlum Afgan mücahitleri kurtarmaya giden cefakâr ve fedakâr Amerikan kahramanlığını (!) izlemek gençleri bir miktar şaşırtabilir: Rambo 3 (1988)'ü de yazalım.

1990'lara geldiğimizde artık ne savaş kaldı ne de başka bir şey. Listeye 90'lardan bir bilim kurgu filmi alacağım: Amerikan narsizmini ve Dünya'nın kahramanı bizi propagandasının en banal şeklini izlemek isteyenler için Bağımsızlık Günü (1996) ideal.

11 Eylül sonrası ABD sineması fedakâr Amerikalı kahraman anlatısından uzaklaşmaya başlar. Yeni nesil Amerikalı kahramanlar zaman zaman milyonları kurtarmak için (!) elini kirletmek zorunda kalan yüreği yaralı (!) pragmatiklerdir artık. Yeni yüzyılın yeni ötekisi olan İslamcı teröristlerle kapışan Amerikalı kahramanlar artık Rambo kadar etik olmayabilir, neticede düşman artık çok daha tehlikelidir (!). 2000'lere dair bu propaganda filmlerine çok yer vermek istemiyorum. Irak işgaliyle ilgili Ölümcül Tuzak (2008)'i da listeye eklemekle yetineyim.

Listede dizilere yer vermedim, oldukça güçlü birçok dönem dizisi de bu zaman çizgisine oturtulabilir. Bir de filmlerin çoğunun Hollywood ürünü olduğunu unutmayın, aralara serpiştirilmiş yüz kızartıcı içerikler uzun soluklu pazarlama stratejisinin bir parçası ne yazık ki. Listeyi hazırlarken tarihsel olayları ön plana aldım. Aslında Amerikan toplumunun ve Amerikalı bireyin detaylarına ışık tutan filmlerle konu yelpazesi genişletilebilir ve liste oldukça uzatılabilir. Ama konumuz popüler tarih. Yine de son olarak kronolojik bir yeri olmasa da, 1960'lara benzer dekorları ile Truman Show (1998) başarılı bir Amerikan toplumu hicvi olarak bence bu listeyi kapatmaya değer.

ADNAN BOYNUKARA
www.kritikbakis.com

FESİH SÜRECİ VE SORUMLULUK DİLİ

“Dil bir köprüdür; yıkan da, kuran da insanın kendisidir.”
(Anonim)

Türkiye, uzun yıllardır taşıdığı ağır bir toplumsal meselenin çözümüne dair yeni ve umut vadeden bir dönemin eşiğinde. PKK’nın silah bırakması ve kendisini feshettiğini ilan etmesi, terör sorununun fiilen sonlandığına dair en açık işaret. Bu gelişme, yalnızca güvenlik alanında değil, siyasetin, toplumsal uzlaşının ve demokratik geleceğin şekillenmesinde de tarihî bir dönüm noktasını işaret ediyor.

Aynı zamanda, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) süreci yasal bir zemine oturtmak amacıyla komisyon kurması, siyasal sistemin bu gelişmeyi ciddiyetle ele aldığını gösteriyor. Atılan her adım, silah bırakma ve fesih sürecinde tarihî bir kırılma anını temsil ediyor. Türkiye hem siyasal sistem hem de toplumsal bilinç açısından yeni bir dönemin eşiğine gelmiş durumda.

Sürecin Kaderini Belirleyecek Unsur: Kullanılan Dil
Tarihî adımların atıldığı bu dönemde en çok öne çıkan ve hayati önem kazanan konu, kullanılan dildir. Geline aşama, sürece yön veren aktörlerin dili nasıl kullandığının ne kadar belirleyici olduğunu bir kez daha gösteriyor. Ancak siyasal iletişimdeki sorumluluk duygusu, kimi zaman zayıflamış bir görüntü veriyor. Ülke, siyasal ajandalar ekseninde kısır döngülere çekilmeye çalışılıyor. Karşımızda sorumluluk almadan meselenin çözümünü bekleyen bir ruh hali var: Düzenli aralıklarla yapılan yönlendirmeler, “Artık sıra şunda” ya da “Şu konuda adım atılmalı” gibi buyurgan ve tek yönlü ‘talimat’lar.

Eskilerin dediği gibi, “Usul esasa mukaddemdir.” Üslup da usule mukaddemdir. Yani böyle hassas ve kritik bir dönemde hem öncelikleri doğru sıralamak hem de makul ve mümkün olanı konuşmak gerekir. Getto psikolojisine hapsolmuş, süreci örgütsel kazanım çerçevesinde değerlendiren bir dil yerine; nihai hedef olan normalleşmeyi, kolektif bir kazanım olarak sunan pozitif bir dil kurulmalı. Asıl yaratıcı katkı ve süreci ileri taşıyacak tutum budur.

Açık olan şudur: Eski dilin terk edilmesi artık zorunludur. Çünkü bu dil, geçmişte oluşmuş bir hafızanın ve alışkanlığın taşıyıcısıdır. Oysa yeni bir dönemi eski ezberlerle kurmak mümkün değildir. Bugün, ezberlerimize yaslanarak bir kamusal söylem oluşturma zamanı değil. Aksine, ezberleri bozan, ortak geleceği önceleyen bir söylem kurma sorumluluğuyla karşı karşıyayız.

Taraflara sürekli görev yükleyen, “biz ve ötekiler” ayırımına dayanan söylemler, kaçınılmaz olarak toplumsal ve siyasal tepki üretir. Oysa şu anda bir badireyi hep birlikte geride bırakmak ve ortak bir geleceği birlikte inşa etmek gibi tarihsel bir fırsatla karşı karşıyayız.

Bu hedefe uygun, sağduyulu ve kapsayıcı bir dil inşa edilmelidir.

Ve bu sorumluluk, özellikle süreçte rol alan ya da almak isteyen tüm aktörlerin omuzlarındadır.

Yine bu çerçevede, silah bırakmış ve kendini feshetmiş örgüt üyelerine ilişkin düzenlemeler üzerinde çalışacak komisyona dair ortaya atılan şartlar, kimi zaman çerçevesi belli bir yapıya ülkenin tüm sorunlarını havale etmeye kadar varan yaklaşımlar içeriyor.

Bu, süreci sağlıklı bir zeminden uzaklaştırabilir.

Hâlbuki yol haritasına dair detaylar taraflar arasında çoktan konuşulmuş; iletişim kanalları açık. Buna rağmen ısrarla sürdürülen ‘talimat’ dili, sürece zarar verebilir. Hatta toplumsal desteği aşındırabilir. Bunun da ötesinde, kamuoyunda yanlış algıların oluşmasına yol açar; süreci iç siyasi rekabetin bir aracı hâline getirir. Her iki durumda da zarar gören, ülkenin insanları olur.

Komisyon özelinde de benzer bir tabloyla karşı karşıyayız. Defalarca görüşme yapılmış; içerik, kapsam, biçim ve katılım gibi tüm teknik detaylar ele alınmış durumda. Tam süreç istikrara kavuşuyor derken, iç siyasal çekişmelerin ve bireysel ajandaların devreye girmesiyle, süreci zora sokan bir dil tekrar ortaya çıkıyor.

Siyasal Rekabetin Gölgesi: Muhalefet ve Algı Savaşları

Bugün çözüm sürecine dâhil olan siyasi aktörlerin hemen hepsi, geçmişte yaşanan deneyimleri, karşılaşılan zorlukları ve sürecin nasıl sabote edildiğini iyi biliyor. Bu nedenle, kendilerinden daha temkinli ve sağduyulu bir tutum sergilemeleri bekleniyor. Ancak ortaya çıkan tablo bu beklentiyle örtüşmüyor. Genel olarak kullanılan dil, hem iç siyasi muhalefet tarafından kolayca istismar edilebilecek kadar özensiz hem de toplumda kırılacak yaratacak ölçüde sert. Bu da yalnızca sembolik bir kırılacak değil; sahici, derin ve toplumsal bir duyarlılığı tetikleyen bir durum.

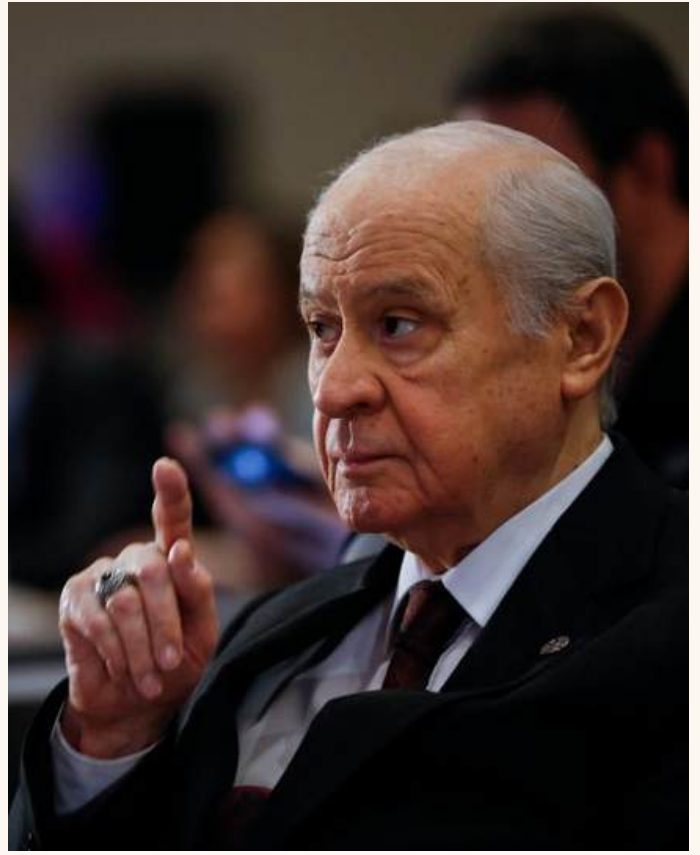
Bazı çevreler, sürece karar veren siyasi iradeyi, özellikle iktidarı ve ortağını yıpratma amacıyla her adımı, her ifadeyi “terörle müzakere” söylemine sıkıştırma eğiliminde. Bu tür pozisyon arayışlarının yoğunlaştığı bir atmosferde, ‘talimat’ içeren buyurgan dil, süreci yürüten aktörlerin hareket alanını daraltıyor. Bununla da kalmıyor; sürece mesafeli duran kesimlerde yeniden bir güvensizlik duygusu uyandırıyor.

Dilin özenli kullanılmadığı her durumda, “Bakın, dedikleri gibi değilmiş; bu süreç bir al-ver süreciymiş” şeklinde yanlış ama etkili algılar oluşuyor. Herkesçe bilinen bir yanlışın gerçekmiş gibi sunulması, sürece zarar verir. Bu çok açık. Aynı şekilde, pazarlıkçı söylemler, kazanan-kaybeden denklemleri kuran tutumlar veya zamana yayılacak gelişmelere ilişkin toptancı beklentiler de gerçeklikten uzak, hatta süreci zedeleyici.

Asıl Olan Söylemde Denge

Oysa bu dönemin ruhu, siyasal olgunlukla birlikte yeni bir dil inşasını zorunlu kılıyor. Bu dil, topluma güven veren, ülkenin çıkarlarını gözetken, süreci sahiplenen, karşılıklı sorumluluk ilkesini temel alan bir dildir. Ve bu dil yalnızca üsluba değil, sürecin esasına da yön verir. Siyasi partiler ve aktörler, kendilerine düşen özel sorumluluğun farkındalar. Sürecin başından bugüne kadar çoğu aktör, dikkatli ve sorumlu bir dil kullanmaya özen gösterdi. Konunun doğrudan muhatapı olmasalar da, toplumsal tabanları üzerinden sürecin taşıyıcısı olduklarını biliyorlardı.

Bu nedenle, ülkenin ve milletin menfaati, açık bir şekilde, sağduyulu ve sorumlu bir dil gerektiriyor. Bu dil

kurulurken yalnızca seçmen kitlesi değil, süreci dikkatle izleyen ve sorgulayan tüm Türkiye toplumunun dikkate alınması gerektiği unutulmamalı. Söylenen her söz, sadece bir cepheye değil; sürecin geleceğini belirleyecek tüm taraflara hitap ediyor.

Önceki çözüm sürecinde sıkça dile getirilen ve artık içi boşalmış “talimat” söylemi bugün bir anlam taşıyor. Esas olan artık sorumluluğun paylaşılmasıdır. Çünkü ortada silahı reddeden, demokratik siyaset zemininde çözüm arayan bir irade var. Bu aşamada yapılması gereken şey, tekrarlanan sloganlar değil, ortak sorumluluğu üstlenmek ve yanlış algıların önüne geçmektir. Bu tarihî bir sorumluluktur.

Sürecin sağlıklı ilerlemesi, yalnızca sorumluluk almaktan ibaret değil; bu sorumluluğun topluma nasıl aktarıldığıyla da doğrudan ilgilidir. Bu nedenle muhataplardan beklenen, yalnızca çağrılarla değil, geçmişe yönelik samimi değerlendirmelerle toplumsal güveni yeniden inşa etmeleridir.

İspanyol asıllı filozof George Santayana’nın şu sözü, bu aşamada özellikle hatırlanmalı:

“Geçmiş hataları unutanlar, onları tekrar etmeye mahkûmdur.” Geçmişte yapılan hataları anımsayıp bugüne dikkatle bakarsak, süreci nasıl daha doğru yönetebileceğimiz zaten kendiliğinden ortaya çıkar.

TBMM Komisyonunun Önemi ve Beklenti

TBMM çatısı altında kurulan komisyon, siyasi ve toplumsal mutabakatı arayan bir mekanizma olarak tarihsel bir öneme sahip. Sürece dair önemli bir gelişme olarak, ilk kez MİT Başkanı, Meclis’te grubu bulunan partileri ziyaret ederek bilgi paylaştı, soruları yanıtladı ve meselenin ciddiyetine dikkat çekti. Bu ziyaret, hükümetin konuya verdiği önemin somut bir göstergesi oldu.

Öngörülen komisyon yapısı, Meclis'te temsil edilen tüm siyasi partilerin sürece dâhil olmasını mümkün kılıyor. Dolayısıyla burada ortaya çıkacak başarı, sadece bugünü değil, geleceği de şekillendirecek nitelikte bir başarı olabilir.

Bu başarının zemini ise tüm aktörlerin süreci sahiplenmesine, katkı sunmasına ve sorumluluk duygusuyla hareket etmesine bağlıdır. Çünkü bu ölçekteki bir mesele, hassasiyet ve ciddiyete uygun bir usul ve üslup gerektirir.

Daha önce mutabakata varılmış başlıkları yeniden tartışmaya açmak ya da süreci, kendi tabanına mesaj verme aracı hâline getirmek, Türkiye'nin kazanımlarını zedeleyecektir.

Komisyonun siyasi bir araç değil, ortak iynin taşıyıcısı olması gerekir.

Geçmişte yaşanan tecrübeler, bu tür pozisyonların sürece nasıl zarar verdiğini yeterince gösterdi. Bu nedenle bugün, büyük umutlar bağlanan komisyonun çalışmalarını manipüle etmemek ve bu sürece gerçekten inanmak hayati bir sorumluluktur.

Demokratik zemini güçlendirme hedefinde birleşildiğinde, meşruiyetin ve toplumsal desteğin de doğal olarak büyüyeceği açıktır.

Sessizlik, Zamanlama ve Sorumluluğun Dili

Türkiye, toplumsal barış ve çözüm arayışında yeni bir eşiğe gelirken, yalnızca kullanılan dil değil, sessizlik biçimi de anlam kazanıyor. Cezaevinden infaz rejimi çerçevesinde çıkan kişiler üzerinden yalan haberlerin

yaygınlaştığı, çekilen videolarla kamuoyunun manipüle edilmeye çalışıldığı bir dönemden geçiyoruz. Bu noktada, yalanın değil gerçeğin yanında durmak esas. Gereksiz polemiklerden kaçınmak ve zaman zaman sessiz kalmak, sürecin sağlığı açısından çok daha değerlidir. Çünkü zamansız ve tekrara düşen söylemler, toplumsal desteği zayıflatırken; yapıcı sessizlikler ve doğru zamanda verilen güven verici mesajlar, süreci tahkim eder. Bugün atılan her adım, yalnızca bugünün barışını değil, gelecekte inşa edilecek demokratik düzenin temelini de şekillendiriyor. Bu sürecin başarısı, sadece barış, huzur ve özgürlük getiren bir hukuk düzeni kurmakla sınırlı değil; aynı zamanda ortak aidiyet duygusunu ve adil bir demokrasi anlayışını da güçlendirecektir. Bu nedenle, ortak bir siyasi ahlak ve söylem dili geliştirmek hepimizin sorumluluğudur. Bu çağrı sadece siyasetçileri değil; medya, sivil toplum ve kanaat önderlerini de kapsar. Çünkü bu sürecin geleceği, kelimelerle kurduğumuz köprülerde saklıdır. O köprüleri yıkmadan, birlikte geçebilmeyi başarmak zorundayız. Unutulmamalı ki bu çaba, derin bir yaranın iyileştirilmesi için veriliyor. Geçmişin hataları tekrarlanmasın diye acıları ve olumsuz hafızayı onurlu biçimde gömmek, iyileşmenin ilk adımıdır. Geleceği sağduyulu bir dille kurmak, geçmişini unutmamak kadar hayatidir. Aksi hâlde Lacan'ın dediği gibi "Usulünce gömülmeyen her şey hortlar". Ve biz bu topraklara, bu halka, bu geleceğe böyle bir ihtimali yaşatma hakkına sahip değiliz.

Kamusal Entelektüeller Niye Kayboldu?

AHMET DEMİRHAN

www.kritikbakis.com

Bugün dünyanın içinde bulunduğu siyasal krizlere çözüm bir yana teşhis açısından bile felsefenin söyleyebileceği herhangi bir söz bulunmuyor. Bulunmalı mı; felsefenin böyle bir görevi veya sorumluluğu var mı türü sorular ayrı, artık felsefe adını verdiğimiz faaliyetin uzun zamandır kendini bağladığı yere dair daha ciddi soruların sorulmasını gerektiren bir durum bu. Bu durum, birtakım filozofların daha çok söyleşilerde, ama genelde gazetelerin yorum köşelerinde güncel gelişmeler konusunda araya sıkıştırılmış birkaç filozof, birkaç felsefi kavram eşliğinde, aslında kalın hatlarla çizilmiş siyasal sınırlar çizmeye aşına olduğumuz son zamanların bir yansıması da değil. Kastım, en meşhur örneklerden birisi olarak Jürgen Habermas'ın Gazze konusundaki saçmalamaları veya Slovaj Zizek gibi isimlerin Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski'nin Oval Ofis'te ABD Başkanı Trump ve ABD Başkan Yardımcısı J. D. Vance tarafından canlı yayında, kabul edilmeli ki bırakalım başka şeyleri, her türlü nezaket kurallarının bile ihlal edilerek azarlanması üzerine Ukrayna'nın sadece kendi egemenliğini değil, Avrupa'nın ve nihayetinde ABD'nin özgürlüğünü de savunduğu veya

PKK'nın silah bırakması kararı üzerine sadece Avrupa'nın değil, bütün dünya kamuoyunun terör örgütünün barışa olan bağlılığını gösterdiği için sürece katılım göstermesi gerektiğini minvalinde "demeçler" vermesi değil. Siyasal tablo, Zizek gibilerinin muhayyel ve en çok da kendi imgelerine dönük tasavvurlarından çok daha sert. Bu açıdan kastım, bu tür "demeçler" in en basit bir "niye" sorusunu bile cevaplamaktan ve dolayısıyla olup bitene ne kadar hakim olduğunu göstermekten uzak olması da değil.

Kastım, Rusların Ukrayna'ya açık askeri saldırısı başlamadan bile önce, kimilerine göre 2014'te Ukrayna üzerinde Malezya Havayolları'na ait bir uçağın düşürülmesiyle başlayan üçüncü büyük savaşta Batı'nın Rusya'ya tepkisinin Rus edebiyatçıları ve bestecileri yasaklamaya varacak derecede ölçsüz olmasına göz yuman Zizek gibi figürlerin sözlerinin siyasal alanda artık makes bulabilecek bir seviyeye çıkamaması. Bir zamanlar Habermas bizim askeri vesayetin sözcülerinin nutuklarında bile yerini alırken de bir kampanya figürü olmaktan öte makes bulmuş değildi; ancak filozoflar cephesinden bakıldığında durum daha da fecaat.

Habermas'ın Gazze konusundaki saçmalamaları analize almaya bile değmez; bu nedenle Oval Ofis'te yaşanan, diplomasinin sonu olarak gördüğü azarlanma üzerine Zizek'in şu sözlerine bakalım: "Oval Ofis'teki tartışma kendiliğinden bir patlamamıydı? En azından, bu pis tartışma besleniyor, patlamayı bekliyordu. Unutmamalıyız ki, en azından esaslı içerik açısından, hiçbir şey yaşanmadı. Hegelci terimlerle ifade edilirse, bu, 'An sich' (kendi içinde) olanın, 'Für sich' (kendisi için) haline gelmesiydi -salt arkaplandaki mevcudiyetin içeriğin açık ifadesini bulmasıydı-. Bu dönüşüm herşeyi değiştirir: Birşey doğrudan söylendiğinden, artık geri alınamaz. Bir gruptaki herkes yalnızca kendi içinde olan birşeyi bilebilir ve bunu bir yanlış anlaşılma olarak yorumlayabilir; ama bir kez açığa çıkarıldığında artık farklı bir meseledir".

Ne diyor bu ifadeler bize? En iyimser ve zorlama bir yorumla Hegelci bir uğrak olarak görüldüğünde Oval Ofis'teki tartışmanın büyük bir değişikliğin işareti olabileceğini ve Trump karşısında Zelenski'nin (şahıs olarak değil, uğrağın sentezi olarak) Hegelci hakikati temsil etmeye başlayabileceğini. Üstelik tarafların bir figüran, tarafların o uğraktaki görüşlerini de en hafif ifadeyle kendi kendilerini bir kandırma olarak görebilebileceğini, asıl meselenin daha büyük bir hakikatin ancak açığa çıktığı olduğunu. Bu iyimser yoruma aldanıp bir değerlendirme yapmaya kalksak, ne yalanlanması ne de doğrulanması mümkün sözler olduklarından en nihayetinde inanan inanır demekten, anlamsız bir tekerlemeye dönüşen fikir özgürlüğüne başvurmaktan başka şansımız yok. Nihayetinde ortada bütün kuğular beyazdır önermesini yanlışlayan siyah bir kuğunun gözlemlenmesi gibi bir durum yok ortada (üstelik bu tür önermelere açık bilim felsefesi de en son Popper ve Kuhn sonrası Paul Feyerabend gibilerinin darbeleriyle, en iyisinden olasılık çalışmalarına, en iyisinden de Truing sonrası hesaplama çeşitliliklerine dönüşerek ortadan çekilmiş gibi). Başka bir seçenek ise nedense Marksist filozof diye anılan ciddi Marksist gelenek içinden eleştirmenlerinin yaptığı gibi, Zizek'in Hegelci uğrakta faillik veya sözcülük açısından neyi ifşa ettiğini araştırmaya başlamak olabilir.

Ancak Zizek'in ifadelerini o kadar ciddiye almaya gerek var mı gerçekten? Üstelik Zizek burada sadece bir örnek. Aslında bakılırsa Hegel, ifadelerinde bir çeşni; o çeşni üzerinden, kabul edilmeli ki anlamsız derecede çok hızlı bir yolla, hem yeni birşeylerin yaşanmadığını, hem de geri dönülmez bir şekilde birşeylerin değiştiğini iddia etmesi, çok şey, üstelik ciddi derecede ehemmiyeti haiz olduğu varsayıldığı çok şey söyleyip hiçbir şey kastetmemekle de eşdeğer ve felsefe tarihi buna benzer çok örneğe şahitlik eder. Zizek'in şansı veya isterseniz şanssızlığı, üniversite kantinlerinde veya sosyal medyada tüketilmeye uygun olması (muhtemelen Zizek de, aslında hakim olmadıkları birçok konuda dağarcıklarındaki çeşitli ezberlerle kaynaştırarak akıl almaz cesur "demeçler" veren benzeri şahsiyetler gibi, örneğin PKK ile bir tuttuğu Kürtlere dair malumatını

büyük olasılıkla çeşitli kahve molalarında veya ara sohbetlerde işin propagandasını yapan çeşitli muhataplarından dinlemiştir. Görünürlülüğüyle bir ajans çalışmasına çok uygun bir figür, bir reklam yıldızı. Daha ötesi yok, bu kadar).

Öte yandan, Zizek'in ısrarla altını çizdiği, Ukrayna'nın genel olarak Batı'yı ve onun özgürlük anlayışını savunduğu düşüncesinin Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra bağımsızlığını iddia eden bu eski demir perde ülkesinin kendi toprak bütünlüğünü savunduğu düşüncesinden niye ilgi çekici geldiği izaha muhtaç elbette ve kantin veya sosyal medya muhabbetlerinden daha derin kökleri haiz. Yine de basitleştirirsek, niye diyelim ki çok önce gerçekleşen Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakının değil, sahadaki fiili durumdan çok uzak bir genel Ukrayna fikrinin Batı'nın özgürlüğü için bu kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak güç. Filozofların (hatırlatalım ki olmalı mı sorusu baki) bu tür basit sorulara verecekleri basit cevaplar artık yok.

Peki ama Zizek ya da benzeri örnekler üzerinden çok hızla yükselip çok hızla ortadan kaybolan kamusal aydın tasavvurunun, Edward Said gibilerinin büyük bir gayretkeşlikle propagandasını yaptıkları ödevi otoriteye doğruyu söylemek olan bir entelektüel figürün tarihi için ne söylenebilir?

Doğrusu kabaca bir dönemselleştirme yapmak gerekirse, kamusal entelektüel figürünün Amerika'nın imparatorluk iddiasıyla ya da yeni uluslararası düzenin hamisi rolüyle paralel seyrettiğini belirtmek gerek. İşin acı tarafı, bizzat böyle bir figürün sorumluluk alması için çağrı yapan Said'in genel bir düşünce özgürlüğü çerçevesinde fikir beyan etmek dışında, mesele kendi hayatı söz konusu olunca o kadar kamusal olamaması. Başka benzeri durumlar da gösterilebilir, ama örneğin Freud çerçevesinde Avrupalı ve Avrupalı olmayan konusunda vereceği konferansın Viyana'daki Freud Enstitüsü'nce yasaklanmasına kamusal bir tepki verdiği, otoriteye hakikati haykırmaya çalıştığı pek de söylenemez. Mesele sessizce geçirildi. Londra'daki Freud Müzesi'nde verebildiği bu konferans, bu nedenle konuyla hayli çelişik bir sunuma sahne olabildi. Ancak Said, benzeri başka entelektüel figürler gibi, Amerikan dış politikası konusunda hayli cesur fikirler serdedebildi. Yani, Avrupa'da en bilindik örneği olarak Dreyfus davası sırasında çeşitli yazarların gösterdiği tepki ve benzerleri ayrı değerlendirilmek koşuluyla, en azından Amerika'da kamusal entelektüel prototipinin alanı (birtakım kampüs meseleleri ve aleni skandallar karşısındaki tutum alışlar haricinde) geneli itibarıyla Amerikan dış politikasıyla sınırlı kaldı. Chomsky'nin siyasal aktivizmi de bunu doğrular. Muhtemelen kırılma noktası da, Vietnam savaşıydı.

Amerika'nın siyasal kuruluşuyla ve bunun kendi bünyesini nasıl şekillendirdiğiyle, oradan da dış politikasını bu bünyenin bir uzantısı olarak nasıl gördüğüyle çok ilgilenmeyen bu tür bir kamusal entelektüel tavrın, aslında belirli bir kırılma uğrağının da neticesi olarak geliştiği söylenebilir.

Hannah Arendt'in siyaset felsefesi ile gazeteciliği kaynaştırdığı Eichmann Kudüs'te adlı çalışması hayli meşhurdur; ancak onunla neredeyse paralel bir konusu olan Siyasette Yalan ve Eichmann Kudüs'te eserine yönelik bazı eserler karşısında yazdığı Hakikat ve Siyaset çalışması, birtakım uzmanların dışında, nedense gözlerden ırak kaldı. Oysa Eichmann Kudüs'te de dahil bu çalışmalar, güncel bir takım gelişmelerde ortaya çıkan sorunlara daha geniş bir felsefi gelenek ve belirli bir siyaset felsefesi kavrayışı önplanda tutularak yazılmış eserlerdi. Aslında Kant'tan Kojeve'ye ve Arendt sonrası sözkonusu olduğunda Derrida'ya kadar benzeri başka çalışmalar da, illa ki güncel değinmek şartı olmadan, aynı konuda ilerleyen çabalara örnek olarak gösterilebilir.

Elbette Arendt'in çalışmaları, güncel bakarken belirli bir felsefi gelenek ve siyasal ideal ile konuya yaklaşması açısından ilgi çekici. Ne var ki özellikle Siyasette Yalan çalışması, Hakikat ve Siyaset gibi en azından akademik olmayan dergilerde yayınlanması açısından olduğu kadar, Amerikan dış politikasında belirli tavırlar karşısında belirli bir kırılmaya işaret etmesi açısından daha dikkat çekici.

Başka bir ifadeyle, Arendt'te hem felsefi gelenekle derinlemesine bir ilişki ve hem de Amerikan dış politikasına dair güncel bir yansımanın işaretlerini buluruz ve bu haliyle Arendt, sözde kamusal entelektüellerle kıyas bile kabul etmeyecek bir özelliği haiz.

Siyasette Yalan, Amerika'nın 1945'den beri Vietnam'da yürüttüğü faaliyetleri ve bu faaliyetlerin kamuoyuna yansıtılardan nasıl farklılaştığını gösteren ve basına sızdırılan Pentagon Belgeleri'nin yayınlanması üzerine yazılan uzunca bir makale.

İlginç olanı, Arendt'in bu makaleyi başka makaleleriyle birlikte Cumhuriyet'te Krizler adlı bir kitapta toplaması ve böylece aslında Devrim Üzerine çalışmasında Amerikan Devrimi ile başka Fransız Devrimi olmak üzere başka devrimler arasında yaptığı kıyaslamada

devrimlerin karakterine dair söylediklerini özellikle Amerikan dış politikasındaki bir kırılma bağlamında belli bir yere oturtması. Bu açıdan Arendt'in, hem belli bir siyaset felsefesini, hem cumhuriyetçilik açısından belli bir siyasal kuruluşu ve hem de güncel kaynaştırdığı söylenebilir. Bu da nadir bir örnek; çünkü aslında Almanya'dan göçerek Amerika'ya yerleşmiş entelektüeller arasında Arendt, Amerikan tavrı bir entelektüelliğe çok kolaylıkla uyum sağlamış gibi görünür. Örneğin Frankfurt Okulu'nun önde gelen isimlerinden Adorno Amerika'ya dair jazz kültürü ve Amerika'yı belli belirsiz konu edinen otoriter kişilik üzerine çalışmalar yayınlasa da ilk fırsatta Almanya'ya dönmeyi tercih ederken, yine Almanya'dan göç ettikten sonraki hayatının belli bir kısmını İstanbul'da İstanbul Üniversitesi'nde Mimesis adlı çalışmasını da yaparak geçiren Erich Auerbach Amerika'ya yerleştikten sonra ciddi bir uyum sorunu yaşayarak kamusal hayata katılım sağlayamazken, Heidegger'in öğrencisi olmak gibi bir özelliği (belki de handikapı) olan Arendt, Leo Strauss gibi etkisi daha çok neo-con elitlerin yetiştirilmesinde olduğu iddia edilen, ancak kamusal tartışmalardan uzak kalan isimlere nazaran, doğrudan Amerikan siyasetine ve bunun günceldeki yansımalarına yönelebilmış. Bu durum Arendt örneğinin niye kamusal entelektüellerin bugün ortadan kalktığını anlamamıza yardımcı olabilecek bir gösterge. Üstelik Trump'ın ilk döneminde bir an parlayıp sönen post-truth gibi tartışmalarla ve aslında sadece cumhuriyetçiliğin ya da Amerika'nın değil, bugün siyasetin nasıl işlediğine dair başka gözlemlerle ilişkilendirebileceğimiz bir gösterge. Bunun niye böyle olduğunu bir sonraki yazıda siyasette ve felsefede yalanın Arendt'te nasıl görüldüğünü; bu görünümün nasıl bir gelenek teşkil ettiğini; niye Amerikan dış politikasının kamusal entelektüellerin başlangıcını ve sonunu teşkil ettiğini de gözeterek bir biçimde ele almaya çalışacağız. Bu tablo, herşeyden önce, felsefenin kendini bağladığı yer olan liberalizmden bağımsız da değil.

Ortadoğu Bir Buçuk Devlettir

“Devlet bir hafızadır. Rejimler değişir, iktidarlar gelir geçer ama devlet dediğin şey, bin yıl sonra bile ayakta kalandır.”

Ortadoğu, modern çağın en çok konuşulan ama en az anlaşılan coğrafyalarından biri. Enerji kaynakları, inanç merkezleri, tarihsel kırılma anları ve küresel güçlerin çıkarlarının kesiştiği bu bölge; yüzyılı aşkın süredir krizlerle anılıyor. Haritaları dışarıdan çizilmiş, rejimleri ithal edilmiş, halkları kimliksizleştirilmiş bir bölge olarak Ortadoğu, çoğu zaman dış güçlerin müdahaleleriyle yeniden ve yeniden şekillendirilmektedir. Ancak bütün bu karmaşanın, çatışmanın ve çözümsüzlüğün ortasında iki ülke, istisnai bir biçimde öne çıkıyor: Türkiye ve İran. Bu iki ülke, sadece sınırları içinde bir devleti yöneten aygıtlar değil; aynı zamanda tarihsel sürekliliğe sahip, kurumsal refleksler geliştirebilmiş, dış müdahalelere karşı direnç üretebilen yapılardır. Diğer aktörlerin birer “rejim” olduğu bu coğrafyada, Türkiye ve İran “devlet”tir. Ama tam anlamıyla ikisi de değildir: Ortadoğu’da bir devlet vardır, o Türkiye’dir; ona en çok yaklaşan ise İran’dır. Bu yüzden deniyor ki: Ortadoğu bir buçuk devlettir.

Devlet Olmak Nedir? Sınırdan Fazlası...

Bugünün Ortadoğu’su, Arap Baharı’nın yıkıcı enkazı, vekalet savaşlarının çok aktörlü labirenti ve dış güçlerin sistematik müdahaleleriyle şekillenmiş bir krizler topografyasıdır. Irak, Suriye, Lübnan gibi ülkeler, yalnızca siyasal istikrarlarını değil, aynı zamanda kurucu bütünlüklerini de yitirmiştir. Körfez ülkeleri ise petrodolarla inşa edilen bir modernlik vitrininin ardında, toplumsal ve kurumsal zeminleri zayıf, dışa bağımlılığı yüksek yapılar olarak varlık göstermeye çalışmaktadır. Bu coğrafyada eksik olan şey, yalnızca güvenlik ya da refah değildir. Asıl eksik olan, devletin anlamıdır. Devlet, modern siyasal kuramda sadece sınır çizen, yasalar koyan veya kamu hizmeti sunan bir mekanizma olarak değil; aynı zamanda bir tarihsel hafıza, toplumsal aidiyet ve kurumsal refleksler bütünlüğü olarak tanımlanır. Devletin derinliği, kriz anlarında ortaya çıkan refleksle ölçülür; gücü ise toplumun onu bir koruyucu ve taşıyıcı yapı olarak içselleştirmesiyle belirlenir. Bu bağlamda, Ortadoğu’daki çoğu yapı, devleti bir “anlam” değil, sadece bir “araç” olarak kurgulamıştır ve bu araç, çoğu zaman dışarıdan temin edilmiştir.

Arap Baharı'nın ilk yıllarında gözlemlenen umut dalgası, kısa sürede kurumsal boşluklar ve sosyo-politik gerilimler nedeniyle yerini kaosa bıraktı. Devlet ile halk arasındaki sözleşmenin yerini ya mutlak iktidarın baskısı ya da istikrarsızlığın belirsizliği aldı. Suriye'de devlet, yalnızca bir güvenlik aygıtına indirgenerek halkına karşı savaşan bir yapıya dönüşürken; Irak'ta mezhepsel bölünmüşlük, devletin değil, kimlik temelli hiziplerin meşruiyet kaynağı hâline geldi. Lübnan, kurumsal yapıların neredeyse tümüyle felç olduğu bir örnek olarak, dış güçlerin etkisiyle şekillenen siyasi boşlukların sürekli yeniden üretildiği bir mekâna dönüştü.

Körfez monarşileri ise görünürde güçlü finansal altyapılarına rağmen, siyasal katılım mekanizmalarının yokluğu ve toplumsal sözleşmenin eksikliği nedeniyle kurumsal kırılganlık riski taşımaktadır. Bu ülkelerde devletle hanedan arasındaki fark belirsizleşmiş, yönetim kişiselleştirilmiştir. Bu da devleti kurumsal bir yapıdan ziyade, bir yönetici ailenin sürekliliğine bağlı bir sistem hâline getirmiştir. Sonuç olarak, bu yapılar kendi iç dinamikleriyle değil, küresel ekonomik sistemin pamuk ipliğine bağlı istikrarıyla ayakta durmaktadır.

Bu tablo bize şunu göstermektedir: Ortadoğu'da pek çok ülke yönetilmektedir; ama azı devlettir. Çünkü devlet olmak, yalnızca zenginlik ya da güç değil; krizle başa çıkma becerisidir. Bu beceri ise ancak uzun vadeli bir tarihsel hafıza, yerleşik kurumlar ve halkla kurulan meşru bağ sayesinde gelişir. Oysa bölgede pek çok yapı, bu üç bileşeni aynı anda taşıyamamaktadır.

Devletin olmadığı yerde rejimler olur; iktidarlar olur, semboller olur. Ama hafıza olmaz, istikrar olmaz, gelecek tahayyülü kurulamaz. Ortadoğu, bir yüzyıldır bu eksiklikle baş etmeye çalışıyor. Kimi zaman milliyetçilikle, kimi zaman dindarlıkla, kimi zaman dış destekle bu boşluğu doldurmaya çalıştı. Ancak devlet bir günle kurulmaz; halkla sınanır, tarihle olgunlaşır, krizle pişer.

Bu nedenle bugün Ortadoğu'nun temel meselesi ne enerji ne güvenlik, ne de ideolojidir. Asıl mesele, devletin yeniden nasıl kurulacağıdır. Masa başında çizilen sınırların değil; hafızayla, aidiyetle ve kurumsal zekâyla örülen yapıların nasıl inşa edileceğidir. Çünkü bir coğrafyada devlet yoksa, o coğrafya hep başkalarının gündemiyle yönetilir.

İki Kadim Geleneğin Hikayesi

Türkiye ve İran, modern ulus-devlet sınırlarının çok öncesine uzanan, kadim iki medeniyetin mirasçılarıdır. İran, Ahamenişler'den itibaren devlet kavramını içselleştirmiş; Şiilik üzerinden özgün bir dini kimlik inşa etmiş; Farsçanın incelikli söylemiyle yoğrulmuş bir edebi evren yaratmıştır. Türkiye ise Selçuklulardan Osmanlı'ya ve oradan Cumhuriyet'e evrilen tarihsel sürekliliği içinde, "devlet-i ebed müddet" idealiyle şekillenmiş; Ehli Sünnet'in siyasal yorumlarını devlet aklıyla mecz etmiş; Türkçeyi bir devlet ve medeniyet dili hâline getirmiştir.

Bu iki siyasi gelenek arasındaki temel fark, devleti kuran zihnin doğasında saklıdır. İran'da devlet, dinin asli ve

kurucu bir uzantısı olarak kurgulanmış; yönetim anlayışı, kapalı devre bir derinlik ve ideolojik mutlaklıkla beslenmiştir. Oysa Türkiye'de din, devletin yalnızca bir bileşeni olarak kabul edilmiş; laiklik prensibiyle sınırlanmış ve zaman içinde seküler ulus-devletin kültürel katmanlarına eklenmiştir. İran'ın tarihsel sürekliliği, ideolojik bir dogmanın hizmetine koşulmuşken; Türkiye'de tarih, dönüşümle barışık bir hafıza zemini olarak işlev görmüş, meşruiyetini hem gelenekten hem çağdaşıktan devşirmiştir.

Türkiye'nin siyasal karakteri yalnızca Selçuklu ve Osmanlı mirasıyla değil; aynı zamanda Doğu Roma'nın idari, hukuki ve evrenselci kodlarıyla da yoğrulmuştur. Kültürel olarak bir Türk devleti olan Selçuklu, siyasal olarak İran'ın Sasanî geleneklerini devralmış; Osmanlı ise bu mirası Doğu Roma'nın bürokratik ve imparatorluk aklıyla sentezlemiştir. Bu anlamda Türkiye, İran-Roma sentezinin vücut bulduğu bir siyasal organizmadır. İşte bu sentez, bölgenin son iki bin yıllık tarihindeki en kapsamlı barış ve düzen arayışlarının temelini oluşturmuştur.

Doğu Roma'nın "Pax Romana"sı, Osmanlı eliyle "Pax Ottomana"ya dönüşmüş; çokkültürlü bir imparatorluk nizamı, bölgeye asırlarca göreceli bir istikrar kazandırmıştır. Bu düzenin zayıfladığı her dönemde ise kaos kapıyı çalmış; Moğol istilaları, Haçlı seferleri veya İran merkezli mezhepsel yayılmacılık, boşlukları doldurmaya çalışmıştır. Bugün yaşanan bölgesel türbülans da bu döngüden azade değildir.

İran, tarihsel olarak yayılcı hamlelerini çoğunlukla doğudan ya da batıdan gelen bir saldırganlık döneminde başlatmıştır.

Bu durum hem bir fırsatçılık hem de kadim Pers siyasetinin sürekliliğidir. Nitekim ABD'nin Irak işgaliyle oluşan boşluk ve İsrail'in bölgesel saldırganlığı, İran'a "Şii Hilali" ya da "Direniş Ekseni" maskesi altında Suriye, Lübnan, Yemen ve Irak'ta nüfuz kurma zemini yaratmıştır.

Ancak bu yayılmacılık, istikrarı değil, vekâlet savaşlarını ve mezhepçi çatışmaları doğurmuştur.

Türkiye ise tarihsel olarak bölgesel düzen ve dengeyi öncelemiş; Pax Ottomana'nın ardından şimdi de "Pax Türkiye" olarak adlandırılabilir bir denge politikası üretmeye çalışmaktadır.

Ne batıya körü körüne bağımlı ne doğuya mutlak teslimiyetçi olan Türkiye, gerektiğinde yönünü değiştirebilen pragmatik bir stratejiyle hareket ederken, aynı zamanda kapsayıcı bir siyasi aklı temsil etme iddiasını taşımaktadır.

Son tahlilde İran, içe kapanarak kadim kimliğini muhafaza etmeye; Türkiye ise açılarak bu kimliği evrensel bir düzleme taşımaya çalışmıştır.

Bu ayrım, sadece devlet biçimlerini değil; toplumun devlete bakışını, aidiyet hissini ve siyasal tahayyülünü de biçimlendirmiştir. Hafızanın yüküyle değil, imkânlarıyla yürüyen Türkiye ile ideolojik bir geçmişte mühürlenmiş İran arasındaki fark, bölgenin geleceğini belirleyecek en temel stratejik ayrımdır.

Türkiye: Coğrafyayı Aşan Devlet

Türkiye'nin farkı, sadece topraklarının büyüklüğünde, ordusunun gücünde ya da ekonomi rakamlarında değil; hepsinden önemlisi devlet aklında yatar. Selçuklularla başlayan, Osmanlı ile imparatorluk düzeyine çıkan ve Cumhuriyet ile yeniden kurgulanan devlet geleneği, Türkiye'yi sadece bir ülke değil; aynı zamanda bir zihniyet olarak da Ortadoğu'nun en kurumsallaşmış yapısı hâline getirmiştir.

Türkiye, modernleşme ile gelenek arasında sıkışmadan ikisini harmanlamayı deneyen nadir Müslüman ülkelerdendir. Laik sistemle dini kurumları, batı tipi hukukla şark reflekslerini, sivil toplumla bürokrasiyi yan yana getirebilmiş, her türlü dalgalanmaya rağmen bu yapıyı bütünüyle çökmekten kurtarabilmiştir.

Türkiye'nin Arap Baharı sürecindeki konumu, Balkanlar'dan Kafkasya'ya uzanan diplomatik alanı, savunma sanayisindeki ilerlemesi ve kurumsal refleksleri; onu yalnızca bölgenin değil, zaman zaman küresel sistemin bile vazgeçilmez aktörlerinden biri hâline getirir. Elbette bu tablo eksiksiz değildir. Türkiye'nin iç siyaseti, zaman zaman bu devlet geleneğini zorlamıştır. Ancak kurumların hafızası, toplumun aidiyeti ve tarihten gelen siyasal refleks, bu sistemin tamamen yıkılmasını hep engellemiştir.

İran: Gelenekli ama Kapalı Devlet

İran ise bu "bir buçukluk" denklemde "yarım değil, buçuk" olan taraftır. Çünkü İran'da da kadim bir devlet geleneği vardır. Pers İmparatorluğu'ndan Safevîlere, Kaçarlar'dan günümüz İslam Cumhuriyeti'ne kadar devam eden bir tarihsel süreklilik, bu ülkeye ciddi bir siyasal omurga kazandırmıştır. İranlı bir devlet adamı ya da din adamı, tıpkı Osmanlı padişahı gibi yüzyıllar öncesine atıf yapabilir; bu, kültürel bir gururdan ziyade, yönetme refleksinin tarihsel temelidir.

Ancak İran'ın "buçuk" kalmasının nedeni tam da buradadır: Devlet aklı, halktan kopuk ve kapalı bir rejimin içine hapsedilmiştir. İdeoloji ile devlet birbirine fazlasıyla karışmıştır. Vilayet-i Fakih doktrini, halk iradesiyle devlet kurumu arasında kalın bir duvar örmüş; İran'da sistem, halkla rejim arasında bir gerilim hâline gelmiştir. Bu nedenle İran, çok şey başarmış olsa da örneğin bölgesel nüfuz alanları, Şii jeopolitiği, asimetrik savaş teknikleri kendi içinde istikrar üretmemiştir.

İran, dışarıdan güçlü bir devlet gibi görünse de içeride ciddi kırılma noktaları yaşamaktadır: sosyal baskılar, ekonomik izolasyon, siyasal kapalılık ve kitlesel itaatsizlikler. Bu durum, İran'ı bölgenin en organize ama en kırılma noktası hâline getirmektedir.

Dil, Din, Kültür: Farklı Yollar, Aynı Derinlik

Dil üzerinden bakarsak, Farsça ve Türkçe'nin sadece birer iletişim aracı olmadığını görürüz. Her ikisi de yüzyıllar boyunca şiirle, hikâyeyle, devlet belgeleriyle gelişmiş; bireyi eğiten ve toplumu şekillendiren araçlar olmuştur. Bugün Arap coğrafyasına da ortak bir dil konuşulmasına rağmen kültürel birlik sağlanamazken, Türkiye ve İran kendi dilleriyle ayrı ama derin

medeniyetler inşa etmişlerdir.

Dini açıdan bakıldığında, İran Şiiliği sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda bir siyasal kimliktir. Türkiye'nin Ehli Sünnet yapısı ise farklı mezhepleri içine alan, çoğu zaman merkezileşmiş bir İslam anlayışını taşır. Bu da Türkiye'ye göreceli bir esneklik, İran'a ise doktriner bir istikrar sağlar.

Bu dilsel ve dini yapıların her biri, sadece birer kültürel katman değil, aynı zamanda birer devlet kurucu dinamik olarak işlemiştir. Farsçanın metafizik ve estetik ağırlığı, İran siyasal düşüncesinde soyutlama ile otoriteyi; Türkçenin işlevsel ve idari yönü ise Türkiye'de pratik akıl ile kurumsallığı önelemiştir. Benzer biçimde, Şiilik içsel sadakati ve doktrinel bağlılığı pekiştirirken; Ehli Sünnet, tarihsel süreçte devlet merkezli hukuk ve idare biçimlerinin esnekliğini mümkün kılmıştır. Böylece dil, bir milletin sesiyken; mezhep, o sesin yankılandığı siyasal boşluğu biçimlendirmiştir. Sonuçta ortaya çıkan şey, sadece iki farklı dinî ya da dilsel kimlik değil; iki ayrı dünya tasavvuru, iki farklı devlet tahayyülüdür.

Sonuç: Devlet Olmak, Devlet Kalmak

Ortadoğu'da devlet olmak zordur. Ama devlet kalmak, çok daha zordur. Coğrafya, jeopolitik baskılar, mezhepsel ayrılıklar, etnik gerilimler ve küresel müdahaleler arasında ayakta kalabilmek, yalnızca fiziksel değil, zihinsel bir güç gerektirir.

Türkiye, bütün bu baskılara rağmen hâlâ kendi ayakları üzerinde durabilen, iç krizleri yönetebilen, dış politikada bağımsız kararlar alabilen ve toplumsal aidiyeti canlı tutabilen tek devlettir. İran ise bu direncin ikinci halkasıdır; ama eksiklerle. Bu yüzden tekrar ifade etmek gerekir:

Ortadoğu bir buçuk devlettir. Bir Türkiye'dir. Buçuğu ise İran'dır.

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

WWW.KRİTİKBAKİS.COM

